

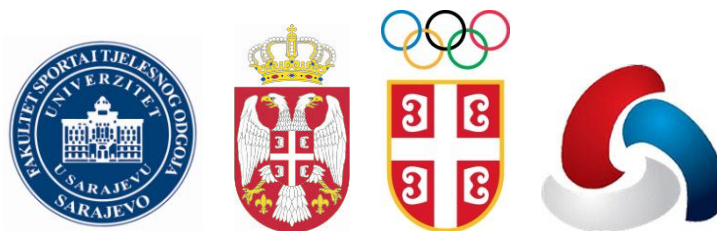

Zbornik radova
Deseta međunarodna naučna konferencija
IZAZOVI SAVREMENOG MENADŽMENTA U
SPORTU

30. maj 2014. god.

Proceedings
10th International Scientific Conference
CHALLENGES IN CONTEMPORARY SPORT
MANAGEMENT

30 May 2014

Alfa univerzitet - Fakultet za menadžment u sportu
Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Univerzitet u Sarajevu
Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS
Olimpijski komitet Srbije
Sportski savez Srbije

Beograd, 2015. godine

Uređivački odbor/ Editorial Board:

dr Dragan Životić, Fakultet za menadžment u sportu Alfa univerziteta, Beograd, Srbija
dr Violeta Šiljak, Fakultet za menadžment u sportu Alfa univerziteta, Beograd, Srbija
dr Munir Talović, Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Univerzitet u Sarajevu, Bosna i Hercegovina
dr Izet Rađo, Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Univerzitet u Sarajevu, Bosna i Hercegovina
dr Bojanka Peneva, Sportska akademija, Sofija, Bugarska
dr Rado Pišot, University of Primorska, Koper, Slovenija
dr Gino Strezovski, Fakultet za fizičku kulturu, Skoplje, Makedonija
dr Sergey Tabakov, Ruski državni univerzitet fizičkog obrazovanja, sporta i turizma, Rusija
dr Damir Ahmić, Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Univerzitet u Tuzli, Bosna i Hercegovina
dr Đorđe Mačvanin, Fakultet za menadžment u sportu Alfa univerziteta, Beograd, Srbija
dr Predrag Nemeć, Fakultet za menadžment u sportu Alfa univerziteta, Beograd, Srbija
dr Ljubica Bačanac, Fakultet za menadžment u sportu Alfa univerziteta, Beograd, Srbija
dr Siniša Jasnić, Fakultet za menadžment u sportu Alfa univerziteta, Beograd, Srbija
dr Melina Nikolić, Fakultet za menadžment u sportu Alfa univerziteta, Beograd, Srbija
dr Aleksandar Prnjat, Alfa univerzitet, Beograd, Srbija
dr Nicolae Ochiana, Fakultet zdravlja, Univerzitet "Vasile Alecsandri", Bakau, Rumunija
dr Slađana Mijatović, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Beogradu, Srbija
dr Zvezdan Savić, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Nišu, Srbija
dr Zoran Milošević, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Novom Sadu, Srbija
dr Larisa Jovanović, Alfa univerzitet, Beograd, Srbija
dr Georgios Fragkiadakis, Grčka vojna akademija, Atina, Grčka
dr Nickos Aggeliooussis, Fakultet za sport i fizičko obrazovanje, Grčka
dr Dobrislav Vujović, Fakultet za sport i fizičko vaspitanje, Nikšić, Univerzitet Crna Gora
dr Danilo Rončević, Alfa univerzitet, Beograd, Srbija
dr Vesna Habić, Fakultet za menadžment u sportu Alfa univerziteta, Beograd, Srbija
dr Branko Petković, Fakultet za menadžment u sportu Alfa univerziteta, Beograd, Srbija
dr Jovan Veselinović, Fakultet za menadžment u sportu Alfa univerziteta, Beograd, Srbija
dr Aleksandra Perović, Fakultet za menadžment u sportu Alfa univerziteta, Beograd, Srbija
dr Danilo Aćimović, Državni univerzitet u Novom Pazaru, Srbija

Mladi urednik/Assistant Editor

dr Ivana Parčina

Sekretarijat/Secretary Board:

Dragana Šundić, Vladimir Šašo

Izdaje i štampa

Fakultet za menadžment u sportu, Alfa univerzitet, Beograd

Palmira Toljatija 3

www.fms.rs

Tiraž/Print run

150 primeraka

SADRŽAJ

CONTENTS

Ivan Anastasovski, Gino Stezovski, Goran Nikovski, Lazar Nanev

SPORTSKE MANIFESTACIJE U FUNKCIJI RAZVOJA REKREACIJE I TURIZMA JEDNOG DRUŠTVA

SPORTS MANIFESTATIONS IN THE FUNCTION OF DEVELOPING RECREATION AND TOURISM IN A SOCIETY 9

Ismet Bašinc, Damir Ahmić, Nihad Selimović, Amra Tuzović, Damir Hadžiabdić

PROFIL TIPOVA KOŠARKAŠICA PRVE ŽENSKE LIGE BOSNE I HERCEGOVINE U ODNOSU NA EFIKASNOST POJEDINIH SEGMENTA IGRE

WOMEN'S PREMIERE BASKETBALL LEAGUE PLAYER'S PROFILE TYPE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA WITH RESPECT TO EFFICIENCY OF CERTAIN SEGMENTS OF THE GAME..... 13

Marko Begović

SISTEM FINANSIRANJA SPORTA U CRNOJ GORI

THE SYSTEM OF SPORTS FINANCING IN MONTENEGRO..... 19

Duško Bjelica, Dragan Krivokapić, Jovica Petković

FORMIRANJE GRUPNIH NORMI KAO MOGUĆNOST UMANJENJA EKSCESNOG PONAŠANJA NAVIJAČKIH GRUPA

FORMING GROUP NORMS AS A POSSIBILITY TO DECREASE EXCESSIVE BEHAVIOUR OF FAN GROUPS..... 25

Danilo Bojanić, Jovica Petković, Ivan Vasiljević

POJEDINE MORFOLOŠKE KARAKTERISTIKE DEČAKA

RANOG ADOLESCENTNOG DOBA

CERTAIN MORPHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF BOYS IN EARLY ADOLESCENCE..... 30

Branko Bošković, Bratislav Petrović

IZAZOVI PRIVATIZACIJE SPORTSKIH OBJEKATA

CHALLENGES OF PRIVATIZATION OF SPORTS FACILITIES 39

Bojan Brigljević

POVEZANOST STRESA I DOSTIGNUĆA U SPORTU

RELATIONSHIP BETWEEN STRESS AND ACHIEVEMENTS IN SPORT..... 45

Siniša Čančarević, Žiko Nović, Aleksandra Ludvig

GRAD DOMAĆIN OLIMPIJSKIH IGARA

OLYMPIC GAMES HOST CITY..... 55

Nebojša Čokorilo, Milena Mikalački	
<i>FIZIČKA AKTIVNOST I STAVOVI STUDENATA PREMA SOPSTVENOM ZDRAVLJU</i>	
<i>PHYSICAL ACTIVITY AND STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS THEIR OWN HEALTH.....</i>	59
Radovan Čokorilo	
<i>VIŠEDIMENZIONALNI MODEL VOĐSTVA U SPORTSKOJ GRUPI</i>	
<i>MULTIDIMENSIONAL MODEL OF LEADERSHIP IN A SPORTS GROUP.....</i>	67
Nebojša Došić	
<i>RAZLIKE U ODIGRAVANJU POVRATNIH LOPTI OD IGRANIH SA TRI DODIRA LOPTE U IGRI</i>	
<i>FINALISTA SVETSKOG FUDBALSKEG PRVENSTVA 2010. GODINE</i>	
<i>DIFFERENCES IN PLAYING REVERSAL BALLS PLAYED WITH THREE BALL TOUCHES IN THE</i>	
<i>GAME OF THE FINALISTS IN THE WORLD CHAMPIONSHIP 2010</i>	76
Ilarion Đurica	
<i>KRETANJE I OBOŽENO TELO, HRIŠĆANSKO VIĐENJE</i>	
<i>MOVEMENT AND A DEIFIED BODY, THE CHRISTIAN VIEW</i>	81
Ilarion Đurica, Pavle Kondić	
<i>IGRA I BORBA KAO IZRAZ LJUDSKOG TELA U BIBLIJI</i>	
<i>GAME AND COMBAT AS AN EXPRESSION OF THE HUMAN BODY IN THE BIBLE.....</i>	90
Dževad Džibrčić, Ismet Bašinac, Alija Biberović, Amra Tuzović	
<i>RAZLIKE U STAVOVIMA SREDNJOŠKOLACA PREMA FIZIČKOM VASPITANJU</i>	
<i>DIFFERENCES IN ATTITUDES OF HIGH SCHOOL STUDENTS TOWARDS PHYSICAL</i>	
<i>EDUCATION</i>	95
Nikola Greb, Milija Ljubisavljević, Đurica Amanović, Zlatko Belencan, Željko Nikač	
<i>ANALIZA MORFOLOŠKIH KARAKTERISTIKA, BAZIČNO I SPECIFIČNO MOTORIČKIH</i>	
<i>SPOSOBNOSTI SLUŽBENICA ZAPOSLENIH NA POSLOVIMA BEZBEDNOSTI</i>	
<i>ANALYSIS OF MORPHOLOGICAL TRAITS, BASIC AND SPECIFIC MOTOR ABILITIES OF</i>	
<i>FEMALE SECURITY OFFICERS</i>	101
Vesna Habić, Milovan Mitić	
<i>ORGANIZACIJA KORPORATIVNOG SPORTSKO-REKREATIVNOG DOGAĐAJA</i>	
<i>ORGANIZATION OF THE CORPORATE SPORTS AND RECREATIONAL EVENTS</i>	
Radovan Ilić	
<i>STRATEGIJSKO PLANIRANJE I STRATEGIJSKI MENADŽMENT U SPORTSKIM</i>	
<i>ORGANIZACIJAMA</i>	
<i>STRATEGIC PLANNING AND STRATEGIC MANAGEMENT IN SPORTS ORGANIZATIONS.....</i>	115
Branimir P. Inić, Lidija Baketarić, Marina Bugarčić	
<i>KAUZALITET MARKETINŠKE PROMOCIJE ZASNOVANE NA SPORTU I USPEHA KOMPANIJE</i>	
<i>CAUSALITY BETWEEN MARKETING PROMOTIONS BASED ON SPORTS AND COMPANY'S</i>	
<i>SUCCESS.....</i>	126

Milan D. Jovanović	
<i>UTICAJ SPORTSKE SREĆE NA SMISAO SPORTA</i>	
<i>IMPACT OF SPORTS LUCK ON THE MEANING OF SPORT</i>	<i>133</i>
Dejan Kasagić, Stefan Marijanović, Ivica Predović, Vesna Habić	
<i>LIDERSTVO KAO DRUŠTVENI FENOMEN</i>	
<i>LEADERSHIP AS A SOCIAL PHENOMENON</i>	<i>140</i>
Dragan Krivokapić, Duško Bjelica, Rašid Hadžić	
<i>PSIHOLOŠKO-SOCIJALNI ASPEKTI AGRESIVNOG PONAŠANJA NA SPORTSKIM MANIFESTACIJAMA</i>	
<i>PSYCHOLOGICAL AND SOCIAL ASPECTS OF AGGRESSIVE BEHAVIOR AT SPORTS MANIFESTATIONS</i>	<i>146</i>
Rasim Lakota, Ifet Mahmutović, Izet Bajramović, Eldin Jelešković, Haris Alić, Denis Čaušević	
<i>ANALIZA MODELA ORGANIZOVANJA ŠKOLE SKIJANJA FASTO</i>	
<i>THE ANALYSIS OF FASTO SKI SCHOOL ORGANIZATION MODEL.....</i>	<i>152</i>
Dorđe Mačvanin, Miroljub Ivanović, Uglješa Ivanović	
<i>RELACIJE DIMENZIJA LIČNOSTI, SUOČAVANJA SA SLIKOM TELA I SKLONOST KA PREJEDANJU KOD RUKOMETASA KADETA</i>	
<i>PERSONALITY DIMENSION RELATIONS, DEALING WITH BODYIMAGE AND OVEREATING OF HANDBALL CADETS.....</i>	<i>157</i>
Nebojša Maksimović, Radenko Matić, Zoran Milošević, Jovan Vuković	
<i>STRUKTURA MOTIVA KOD GLEDALACA U FUDBALU</i>	
<i>THE STRUCTURE OF MOTIVES OF FOOTBALL SPECTATORS</i>	<i>167</i>
Dubravko Marić, Goran Čegar, Bojana Marić	
<i>MENADŽMENT VELIKOG SPORTSKOG DOGAĐAJA SA OGRANIČENIM RESURSIMA</i>	
<i>MENAGEMENT OF A LARGE SPORTING EVENT WITH LIMITED RESOURCES.....</i>	<i>174</i>
Ranko Marijanović, Ivica Predović, Dejan Kasagić	
<i>INFORMISANOST STUDENATA O STUDENTSKOM SPORTU</i>	
<i>STUDENTS' AWARENESS OF UNIVERSITY SPORTS.....</i>	<i>183</i>
Almir Mašala, Gordana Manić, Ifet Mahmutović	
<i>KARAKTERISTIKE I OSOBINE MENADŽERA U SPORTU</i>	
<i>CHARACTERISTICS AND TRAITS OF A SPORTS MANAGER</i>	<i>195</i>
Sladana Mijatović, Saša Vajić	
<i>NASTAVA FIZIČKOG VASPITANJA U OSNOVNIM ŠKOLAMA KNEŽEVINE I KRALJEVINE SRBIJE</i>	
<i>PHYSICAL EDUCATION CLASSES IN ELEMENTARY SCHOOLS IN THE PRINCIPALITY AND KINGDOM OF SERBIA</i>	<i>206</i>

Srđan Milosavljević, Dragan Matavulj

MENADŽMENT TRENINGA POKRETLJIVOSTI KOD POPULACIJE REKREATIVACA U REALNOM AIKIDOU

MANAGEMENT OF FLEXIBILITY TRAINING IN RECREATIONAL POPULATION IN REAL AIKIDO
..... 210

Zoran Milošević, Jovan Vuković

TIHOMIR OSTOJIĆ – O KULTURI VEŽBANJA

TIHOMIR OSTOJIĆ – ABOUT THE CULTURE OF EXERCISING 214

Lada Mirkov

FINANSIRANJE SPORTA OD STRANE EU, SA POSEBNIM OSVRTOM NA SRBIJU

FINANCING SPORT BY THE EU, WITH A PARTICULAR EMPHASIS ON SERBIA..... 222

Predrag K. Nikić, Bosiljka Janjušević, Ana Miletić

JOGA INTELIGENCIJA U POSTIZANJU VRHUNSKIH REZULTATA U SPORTU

YOGA INTELLIGENCE IN ACHIEVING EXCELLENCE IN SPORTS..... 228

Žiko Nović, Siniša Čančarević

TRENER KAO VOĐA TRENAŽNOG PROCESA

THE COACH AS THE TRAINING PROCESS LEADER..... 234

Vladimir Obradović, Marko Kimi Milić

SPORTSKE LEGENDE KAO INSPIRACIJA MLADIMA

SPORT LEGENDS AS AN INSPIRATION TO YOUNG PEOPLE 238

Kristina M. Pantelić Babić, Petar D. Pavlović

UČEŠĆE ČEDOMIRA MILIĆA U RADU SOKOLSKIH ORGANA

THE PARTICIPATION OF ČEDOMIR MILIĆ IN THE WORK OF SOKOL AUTHORITIES 242

Petar Pavlović, Kristina Pantelić Babić, Danilo Pavlović

„SRPSKI SOKO” U INDIJANA HARBORU (INDIANA)

“SERBIAN SOKOL” IN INDIANA HARBOR (INDIANA)..... 249

Aleksandra Perović, Elena Plakona

ISTRAŽIVANJA U OBLASTI OLIMPIJSKOG OBRAZOVANJA I KOMUNIKACIJE

RESEARCH IN THE OLYMPIC EDUCATION AND COMMUNICATION..... 256

Danica Piršl, Nenad Živanović, Nebojša Randelović

SPORT – NAJVAŽNIJA STVAR NA SVETU I NE TAKO VAŽAN JEZIK SPORTA

SPORT – THE MOST IMPORTANT ACTIVITY IN THE WORLD AND NOT SO IMPORTANT LANGUAGE OF SPORT 260

Ivica Predović, Marija Marijanović, Dejan Kasagić

ULOGA SPORTA U PODIZANJU EKOLOŠKE SVESTI KOD MLADIH U OČUVANJU PRIRODNE SREDINE

THE ROLE OF SPORT IN RAISING ENVIRONMENTAL AWARENESS AMONG YOUNG PEOPLE IN ENVIRONMENTAL RESTORATION 266

Aleksandar Raković, Vladimir Savanović

MENADŽMENT SPORTSKOG DOGAĐAJA - BEOGRADSKI INTERNACIONALNI MITING „MEMORIJAL ARTUR TAKAČ”

MANAGEMENT OF A SPORTING EVENT - BELGRADE INTERNATIONAL MEETING “ARTUR TAKAČ MEMORIAL” 273

Borko Somborac, Nemanja Damnjanović

ZNAČAJ RAZVOJA I IMPLEMENTACIJE MENADŽMENTA BEZBEDNOSTI U SPORTU U SRBIJI

THE IMPORTANCE OF THE DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION OF SAFETY MANAGEMENT IN SPORT IN SERBIA..... 278

Rade Stefanović, Ljubiša Lilić, Života Stefanović

ZAJEDNIČKE KARAKTERISTIKE RAZLIČITIH INTENZITETA OPTEREĆENJA U PRVOM MEZOCIKLUSU PRIPREMNOG PERIODA KOD AKTIVNIH ATLETIČARA NA SREDNJIM STAZAMA

COMMON CHARACTERISTICS OF DIFFERENT LOAD INTENSITIES IN THE FIRST MESOCYCLE OF PREPARATORY PERIOD OF ACTIVE MIDDLE DISTANCE RUNNERS 284

Rade Stefanović, Ljubiša Lilić, Života Stefanović

UTICAJ OBIMA OPTEREĆENJA KOD REPREZENTATIVNIH ATLETIČARA NA SREDNJIM STAZAMA PO MIKROCIKLUSIMA NA REZULTAT U TAKMIČARSKOM PERIODU

THE INFLUENCE OF LOAD VOLUME ON THE RESULT IN COMPETITION PERIOD OF REPRESENTATIVE MIDDLE-DISTANCE RUNNERS BY MICROCYCLES 290

Violeta Šiljak, Luka Šiljak, Saša Vajić

TAKMIČARSKI PROGRAM OLIMPIJSKIH IGARA KROZ ISTORIJU

THE OLYMPIC GAMES COMPETITION PROGRAMME THROUGHOUT HISTORY..... 295

Branislav Tešić, Zoran Milošević, Jovan Vuković

SOCIJALNO-STATUSNE DETERMINANTE SPORTSKE ANGAŽOVANOSTI UČENIKA

SOCIAL AND STATUS DETERMINANTS OF SPORTS INVOLVEMENT OF PUPILS 300

Aldvin Torlaković, Nusret Smajlović, Ifet Mahmutović, Gordana Manić

STRATEŠKO POZICIONIRANJE MENADŽMENTA SPORTSKIH OBJEKATA U TRANSFORMACIONIM PROCESIMA TAKMIČARSKIH REZULTATA – PRIMER PLIVANJA

STRATEGIC POSITIONING OF SPORTS FACILITIES MANAGEMENT IN THE TRANSFORMATIONAL PROCESSES OF ACHIEVING IMPROVED CONTESTANT RESULTS – AN EXAMPLE OF SWIMMING CLUBS 308

Nenad Trunić, Marijana Mladenović

OSNOVNI PRINCIPI PLANIRANJA I PROGRAMIRANJA KONDICIONE, TEHNIČKO-TAKTIČKE I PSIHOLOŠKE PRIPREME KOŠARKAŠA U16 U MAKROCIKLUSU TRENINGA

BASIC PRINCIPLES OF PLANNING AND PROGRAMMING CONDITIONAL, TECHNICAL, TACTICAL AND PSYCHOLOGICAL PREPARATION OF BASKETBALL PLAYERS U16 IN TRAINING MACROCYCLE..... 315

Ivan Vasiljević, Aldujana Muratović, Gabriela Tanase

UPOREDNA ANALIZA MOTORIČKOG I MORFOLOŠKOG PROSTORA IZMEĐU AKTIVNIH FUDBALERA KADETSKOG UZRASTA I UČENIKA SREDNJE ŠKOLE

COMPARATIVE ANALYSIS OF MOTOR AND MORPHOLOGICAL SPACE BETWEEN ACTIVE FOOTBALL CADETS AND HIGH SCHOOL STUDENTS 322

Kristina Ž. Vištica

SPORT I KNJIŽEVNOST – U POTRAZI ZA UTOPIJOM

SPORT AND LITERATURE – SEARCHING FOR UTOPIA..... 328

Maja Zelihić, Safet Kapo, Haris Alić, Izet Bajramović, Amel Mekić

TEHNOLOŠKA I TEORETSKA EFIKASNOST U SPORTU ORGANIZACIONOG RUKOVODSTVA

THE ORGANIZATIONAL MANAGEMENT'S TECHNOLOGICAL AND THEORETICAL EFFICIENCY IN SPORT 332

Dušan Žarković, Ivana Parčina, Aleksandra Perović

GLOBALIZACIJA, MEDIJI I SPORT

GLOBALIZATION, MEDIA AND SPORT..... 337

SPORTSKE MANIFESTACIJE U FUNKCIJI RAZVOJA REKREACIJE I TURIZMA JEDNOG DRUŠTVA

SPORTS MANIFESTATIONS IN THE FUNCTION OF DEVELOPING RECREATION AND TOURISM IN A SOCIETY

Stručni članak

Ivan Anastasovski¹, Gino Stezovski¹, Goran Nikovski¹, Lazar Nanev²

¹Fakultet za fizičko obrazovanje, sport i zdravlje, Skoplje, Makedonija

²Praven fakultet, Bitola, Makedonija

Apstrakt

Manifestacije, kao specifične društvene pojave, imaju za cilj zadovoljavanje određenih društvenih pojava. U zavisnosti od cilja, one imaju svoj specifični karakter i svoj sadržaj (kulturni, sportski, privredni). Broj manifestacija koji se danas održava u svetu je ogroman, tako da je njihov broj nemoguće precizno evidentirati. Pod pojmom manifestacija podrazumevaju se dva objašnjenja i to: pokazivanje unutrašnjih raspoloženja i kolektivna akcija u kojoj većina pokazuje svoje oduševljenje povodom neke situacije. Kao pokazatelj veličine i publiciteta manifestacije, određuje se kategorija manifestacije: manifestacije prvog reda, manifestacije drugog reda, manifestacije trećeg reda, u zavisnosti od broja gostiju. Sportske manifestacije u funkciji razvoja rekreacije i turizma u jednom društvu dele se na manifestacije pojedinih sportskih grana i multisportske događaje. U velike sportske manifestacije spadaju: Olimpijske igre, svetska i evropska prvenstva, kontinentalne igre, Univerzijade i druge sa tradicionalnim karakterom. Najveći deo učesnika na sportskim manifestacijama su rekreativci i turisti, pa su zato rekreacija, sportske manifestacije, turizam i društvo međusobno povezani.

Ključne reči: sportske manifestacije, društvo, turizam, rekreacija

Abstract

Manifestations as specific social phenomena aim at meeting specific social phenomena. Depending on the objective, they have their own unique character and its content (sports, cultural, commercial). It is a huge number of event held today in the world, their numbers is impossible to get precise. The term manifestations consider two explanations: showing inside mood, or collective action in which most show their enthusiasm on the occasion of a situation. As an indication of the magnitude and publicity of the event, the category of manifestation is determined: manifestations of the first order, second order, and third order, depending on the number of guests. Sports manifestations in the function of development of recreation and tourism in a society can be divided into manifestatons of individual sports branches and multi-sport events. The major sporting events include: the OlympicGames, World and the European championships, the Continental Games, the Universiade games and others with traditional character. Most of the participants in sporting manifestations are recreationists and tourists, and therefore recreation, sports events, tourism and society are interrelated.

Key words: sports manifestations, society, tourism, recreation

Uvod

Sportske manifestacije se javljaju kao odgovor na rekreacijsku ili takmičarsku potrebu, ali i na potrebu turizma i deluju nadređeno na psihičke funkcije čoveka, a istovremeno imaju i povoljni fiziološki i psihološki uticaj na čoveka. Priredbeno-rekreativno-turistička ponuda u širem smislu reči obuhvata ponudu koja služi za zadovoljavanje svih drugih potreba posetioca, učesnika i organizatora takvih

manifestacija (priredbi, događaja).

Prema rekreativno-turističkim pokazateljima iz 1992. godine kada je održan najveći broj sportskih manifestacija, njihova posećenost je bila blizu 26 000 000 ljudi. Možemo sa visokom pouzdanošću reći da su veći deo tih posetilaca predstavljali rekreativci i turisti, koji su u isto vreme predstavljali i ekonomsku silu tih manifestacija. Prema tome možemo zaključiti da su sportske manifestacije, rekreacija, turizam i društvo veoma povezani.

Sportske manifestacije, pojam i vrste

Pod pojmom manifestacija (*pr. latinski manifestare – jasno prikazivanje*) podrazumeva se:

- Vidljivo prikazivanje nekog unutrašnjeg raspoloženja, i
- Kolektivna akcija u kojoj većina pokazuje svoje oduševljenje povodom neke situacije.

Sportske manifestacije su oblik javnog događaja koji stimuliše ponašanje više hiljada ljudi u određenom vremenskom periodu (Anastasovski, 2010: 103), ili kao što kaže Anastasovski (1988) na takvim takmičenjima i takmičari i publika pretvore se u vlast, postaju učesnici aktivnošću koja vlada njima isto toliko koliko oni vladaju njom.

U definisanju sportskih manifestacija su naučni eksperti za turizam na 37. kongresu na AIEST (Journal of Travel Research, Vol. 26 (3): 31 SAGE – Jan 1, 1988<http://www.deepdyve.com/lp/sage/aiest-congress-summary-and-conclusions-LApUMzg9mB>) izvršili su podelu prema:

- obimu manifestacije (događaja),
- obimu ekonomskih sredstava (novac), i
- psihološkim uslovima za učestvovanje u manifestaciji.

Velike sportske manifestacije definisane su sa:

- učešćem preko 1,000,000 posetioca
- prema obimu sredstava iznad 325,000 000 milona Eura.
- prema psihološkim momentima - nešto što se mora videti i doživeti.

Prema sadržaju sportske manifestacije mogu biti:

- Kulturne,
- Sportske,
- Privredne,
- Političke,
- Naučne, i
- Kombinovane manifestacije.

Prema poreklu učesnika sportske manifestacije mogu biti:

- Nacionalne, i
- Međunacionalne.

Prema kontinuitetu održavanja sportske manifestacije mogu biti:

- Sportske manifestacije koje se održavaju svake godine,
- Sportske manifestacije koje se održavaju svake druge godine – biennale,
- Sportske manifestacije koje se održavaju svake treće godine - triennale,
- Sportske manifestacije koje se održavaju svake četvrte godine, i
- Sportske manifestacije koje se mogu održavati i na neodređenim vremenskim periodima.

Kao pokazatelj o veličini i publiciteta sportske manifestacije, određuje se i kategorija priredbe:

- Sportske manifestacije prvog reda (one sa 1, 000,000 gostiju),
- Sportske manifestacije drugog reda (one iznad 500,000 gostiju),
- Sportske manifestacije trećeg reda (one od 100,000 do 500,000 gostiju), (Anastasovski, 2010: 103-111)

Društvo, sportske manifestacija, rekreacija i turizam

Veliki deo učesnika na sportskim manifestacijama predstavljaju rekreativci i turista, ljudi koji jednostavno vole putovati upoznavati nova mesta, vole sport, što je potencijal za promociju svakog društva i njegovih prirodnih lepota. Prema tome, sportske manifestacije, rekreacija i turizam su nerazdvojivo povezani, doprinose koristi jednog društva, koja da ne zaboravimo, ne mora uvek biti samo pozitivna. Uticaj sportskih manifestacija na rekreativce i turiste ogleda se u više efekata, a ne samo privlačenjem određenog broja učesnika i posetioca, nego i direktnim finansijskim uticajem. Prema rekreativno-turističkim pokazateljima u 1992. godini, kada je održan najveći broj sportskih manifestacija, ukupna posećenost je bila blizu 26 000 000 ljudi. U poređenju sa ukupnim rekreativno-turističkim prometom od ukupno 320 000 000 ljudi u svetu, posećenost sportskih manifestacija je mala.

Zato se naš interes kao društva ogleda u delu sportskog turizma u kojem se turisti pojavljuju kao aktivni učesnici u raznim sportsko-rekreativnim aktivnostima, budući da je uloga sportskih stručnjaka ovde izuzetno naglašena. Oni su ti koji kreiraju, organizuju, ali i sprovode brojne sportsko-rekreativne programe koji se pružaju u okviru sportsko-rekreativnog turizma. Neki od sportsko-rekreativnih programa koji se obavljaju kao sastavni deo turističke ponude su:

- Iznajmljivanje različitih sportskih objekata,
- Korišćenje sportskih objekata i opreme,
- Škole učenja raznih sportskih veština,
- Sportske igre, turniri i razna takmičenja i
- Sportsko-zabavne atrakcije (Bartoluci, 2003).

S obzirom na njihovu raznolikost i specifičnost, stručnjaci koji mogu kvalitetno kreirati, organizovati, ali i sprovesti ovakve programe moraju biti stručno edukovani (obrazovani). Pri tome je naglašena uloga sportskih animatora kao nositelja programa sportske animacije, budući da se njihova uloga ne svodi samo na poznavanje sportskih aktivnosti nego i svih drugih aktivnosti animacije, te komunikacije s gostima. Zahtevi koji se postavljaju pred njih su dosta visoki. Pored specifičnih znanja i veština turizma i sportsko-rekreativnih programa moraju posedovati određene psihofizičke osobine, talenat i osećaj za kontakt s gostom, te određeni nivo u društvu.

Zaključak

Na osnovu svega možemo zaključiti da sportske manifestacije predstavljaju najvažniji politički događaj za zemlju koja je domaćin, pasoš mira koji daje mogućnost priredbenom rekreativnom turizmu i društvima koji nemaju neka značajna prirodna bogatstva ni neke prirodne atrakcije, kao i za obogaćenje rekreativno-turističke ponude u zavisnosti od interesa potrošača, u cilju dobiti za jedno društvo. Sportske manifestacije predstavljaju jedan od motiva za rekreativno-turistička putovanja. Rekreativno-turističke potrebe su raznovrsne i zavise od subjektivnih ukusa posetioca. Za ovaj cilj, potreba se treba doživeti u samoj svesti čoveka gde treba da zamisli cilj koji će postići sa putovanjem. Tako da se motiv javlja kao pokretač. Sportske manifestacije kao motiv su spoljašnji nadražaj koji potiče i razrešava jednu rekreacijsku potrebu turizma i deluje nadražbeno i na psihičke funkcije čoveka. Sportske manifestacije mogu biti atraktivne ukoliko se rekreativno-turistička klijentela odlikuje sa nižim ili višim kulturnim i obrazovnim nivoom, a manifestacijski motiv određuje se samim značajem igre i popularnošću sportske discipline.

Literatura

1. Anastasovski, A., Anastasovski, I. (1995). *Sociologija sporta*, Skoplje: FFK, Grafoprint – Kumanovo.
2. Anastasovski, I., Stojanoska-Ivanova, T. (2010). *Nasilstvo, agresija i sport*. Skoplje: Fakultet za fizičku kulturu, Fleksograf-Kumanovo, pp.103-111.
3. Anastasovski, I., Nanev, L. (2011). *Sport i pravo*, Skoplje: FFK, Fleksograf, pp. 179-197.
4. Bartoluci, M. (2003). *Ekonomika i menedžment sporta*. Zagreb: Informator.
5. Bartoluci, M., Maršanić, H. (2004). *Edukacija stručnjaka za sportsku animaciju / Education of sports animation professionals*, U M. Bartoluci i suradnici, Menedžment u sportu i turizmu (str. 289-299). Zagreb: Kineziološki fakultet, Ekonomski fakultet.
6. Journal of Travel Research, Volume 26 (3): 31 SAGE – Jan 1, 1988
<http://www.deepdyve.com/lp/sage/aiest-congress-summary-and-conclusions> LApUMzg9mB

PROFIL TIPOVA KOŠARKAŠICA PRVE ŽENSKE LIGE BOSNE I HERCEGOVINE U ODNOSU NA EFIKASNOST POJEDINIH SEGMENTATA IGRE

WOMEN'S PREMIERE BASKETBALL LEAGUE PLAYER'S PROFILE TYPE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA WITH RESPECT TO EFFICIENCY OF CERTAIN SEGMENTS OF THE GAME

Pregledni članak

Ismet Bašinač¹, Damir Ahmić¹, Nihad Selimović¹, Amra Tuzović¹, Damir Hadžiabdić²

¹Edukacijski fakultet, Univerzitet u Travniku, Bosna i Hercegovina

²Fakultet za tjelesni odgoj i sport, Univerzitet u Tuzli, Bosna i Hercegovina

Apstrakt

U osnovi ovaj rad je metodološkog karaktera uslovljen na sagledavanje kvaliteta igre individualnih i timskih tehničko-taktičkih dejstava ispitivanih košarkašica nivoom i karakterom dominantnih odlika njihove bazične i situaciono-motoričke pripremljenosti. Ispitivanja su provedena na 15 utakmica košarkaške Prve lige prvenstva Bosne i Hercegovine za žene. Ukupno je obuhvaćeno 6 najkvalitetnijih košarkaških klubova u klupskom prvenstvu Prve ženske lige Bosne i Hercegovine. Prezentovani su korelacija varijabli bazičnih motoričkih kvaliteta i situaciono-motoričkih sposobnosti košarkašica u odnosu na efikasnost, agilnost i pouzdanost osnovnih komponenti individualnih takmičarskih dejstava ispitivanih košarkašica.

Ključne reči: košarka, profil, analiza, videozapis, klub

Abstract

This paper is basically methodological in character and conditioned on the observation of game quality of individual and team technical and tactical effects of the studied female basketball players with respect to the level and character of the dominant features of their basic and situational-motor preparation. Tests were conducted at 15 basketball games in the female Premiere League of the Bosnia and Herzegovina championship for women. A total of 6 top-quality basketball teams in the club championship of the Premiere Women's League of Bosnia and Herzegovina were included. The paper presents the correlation of variables of basic motor qualities and situational-motor abilities of female basketball players in relation to efficiency, agility and reliability of the basic components of individual competitive effects of the tested female basketball players.

Key words: basketball, profile, analysis, video, club

Uvod

"Od ideje do modernog i atraktivnog sporta" proteklo je samo stotinak godina, a košarka je već postala sastavni deo života velikog broja ljudi, a naročito dece i omladine. Atraktivnost i čarolija igre, uz spektakularno predstavljanje publici trenutno su osnovni uzroci popularnosti koju košarka uživa na svim meridijanima. Zbog toga košarka zauzima istaknuto i važno mesto u porodici sportskih igara i sporta uopšte.

Košarkom kao sportskom igrom se bave i oduševljavaju milioni ljudi širom sveta. Za jedne je košarka omiljena sportsko-rekreativna aktivnost, koju sami doživljavaju i prateći igru košarkaša, vrhunskih sportskih dostignuća poistovećuju se sa njima. Za druge je to profesionalna prestižna delatnost. Otuda i potreba za njenim sveobuhvatnim, sistematskim i koncepcijskim proučavanjem. Prema zvaničnim podacima FIBA-e košarkom se danas u svetu organizovano bavi oko 400 miliona ljudi. U Evropi prednjači Francuska sa 450.000, Nemačka sa 250.000 i Grčka sa 200.000 registrovanih košarkaša i košarkašica.

Košarka se igra na svim kontinentima, igraju je ljudi svih rasa, zanimanja, društvenog statusa itd. Održavanju visoke pozicije košarke u svetu sporta posebno doprinose igrači i treneri, jer u "surovoj" konkurenciji na sportskom tržištu, atraktivnost, lepota i neizvesnost svakog sporta određuju njegovu trenutnu poziciju.

Osnovni cilj istraživanja je projektovanje metodologije naučnog zasnivanja modelno-ciljne valorizacije takmičarske efikasnosti individualnih i timskih tehničko-taktičkih dejstava košarkašica uslovljenih nivoom i karakterom bazične i situaciono-motoričke pripremljenosti na principu komplementarnosti uzajamno suprotstavljene rezultativnosti konfliktnih međudejstava takmičarske timske sportske igre.

Metodologija istraživanja

Uzorak ispitanika

Ispitivanja su sprovedena na 15 utakmica košarkaške Prve lige prvenstva Bosne i Hercegovine za žene u sezoni 2004/05. god. Ukupno je obuhvaćeno 6 najkvalitetnijih košarkaških klubova u klupskom prvenstvu Prve ženske lige Bosne i Hercegovine i to: KŽK "Željezničar"- Sarajevo, KŽK "Jedinstvo"- Tuzla, KŽK "Biss Tours Čelik" - Zenica, KŽK "Banovići" - Banovići, KŽK "Zrinjski" - Mostar, KŽK "Brčko" - Brčko Distrikt. Broj testiranih košarkašica je 43.

Uzorak varijabli

Prilikom izbora varijabli posebno se vodilo računa da zadovoljavaju osnovne metrijske karakteristike (validnost, pouzdanost, objektivnost, osetljivost, ekonomičnost) i da budu prikladne u odnosu na uzrast ispitanika, materijalne i druge uslove, koji bi mogli uticati na objektivnost sprovedene procedure.

Diskusija

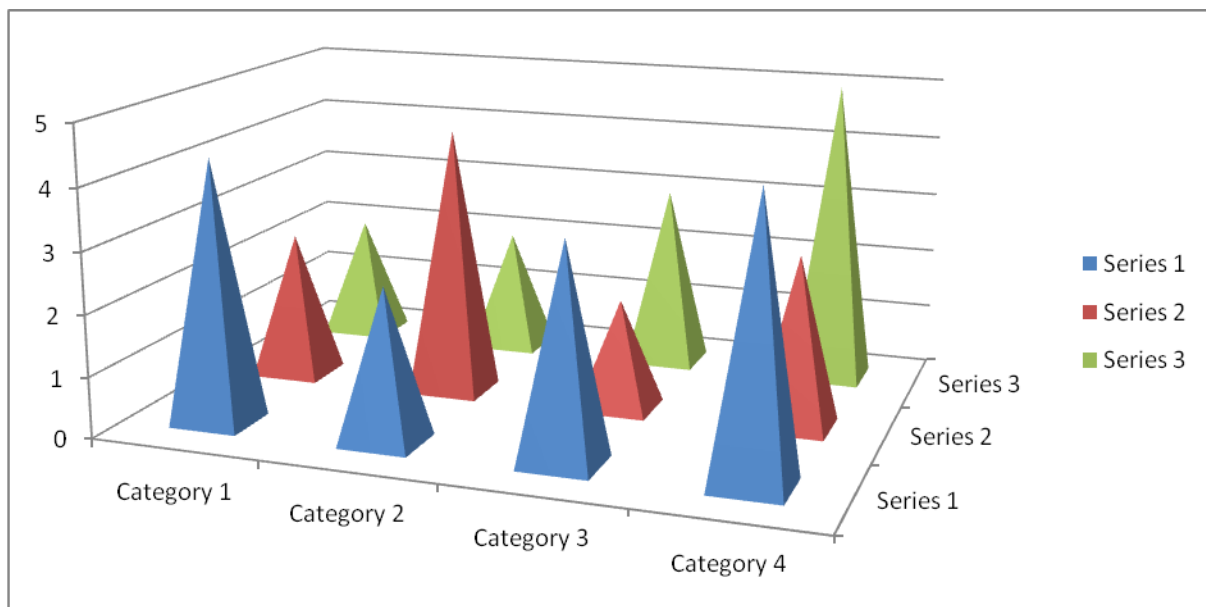
Predstava o veličini i struktuiranosti osnovnih komponenti takmičarskih dejstava košarkašica je bitna za identifikaciju vodećih i limitirajućih faktora njene efikasnosti, za procenu aktuelnog potencijala i načina njegovog dinamiziranja.

Značajne kriterijske varijable profila tipa igre košarkašica po kojima se izdvajaju svojim profilima igre u okviru timova svojih klubova su:

- *Nivo organizatorskih sposobnosti (playmakeri) (OCPOZORG),*

OCPOZORG	29.94801	19.16827	5.98960	.51806	11.56157	.000
----------	----------	----------	---------	--------	----------	------

Grafikon 1

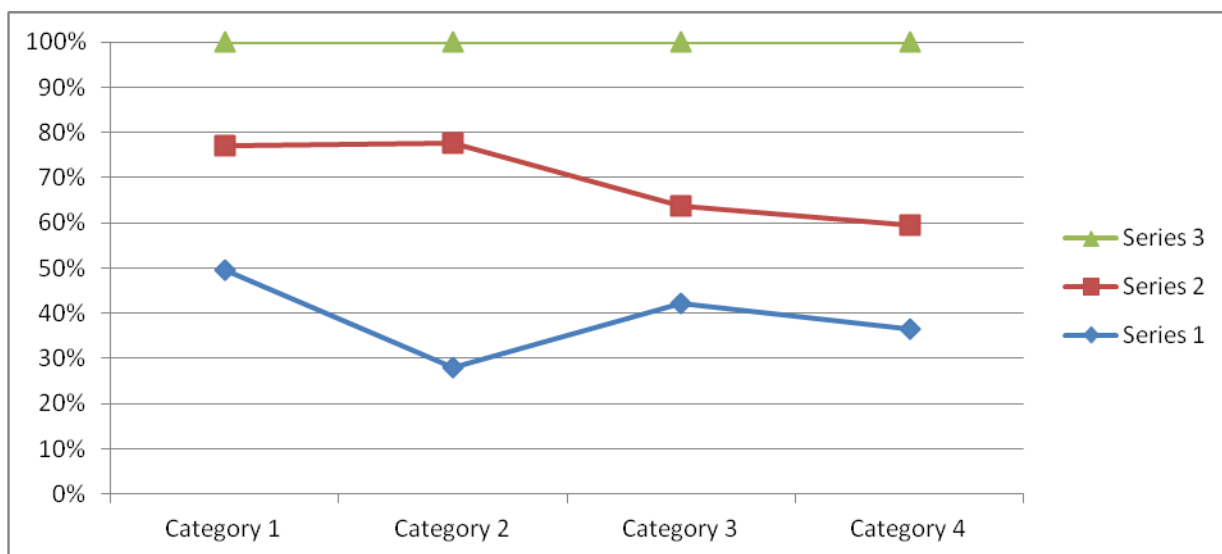

U grafikonu 1 je prikazan nivo organizacionih sposobnosti pleymekera. Organizacija igre jedne ekipe je najvećim delom zavisna od igrača na poziciji jedan. S toga je ovaj rezultat i očekivan. Presudan faktor u kvalitetu tima imaju playmekeri.

- *Nivo šuterskih sposobnosti (OCPOZSUT),*

OCPOZSUT	20.65053	33.20994	4.13011	.89757	4.60145	.002
----------	----------	----------	---------	--------	---------	------

Grafikon 2

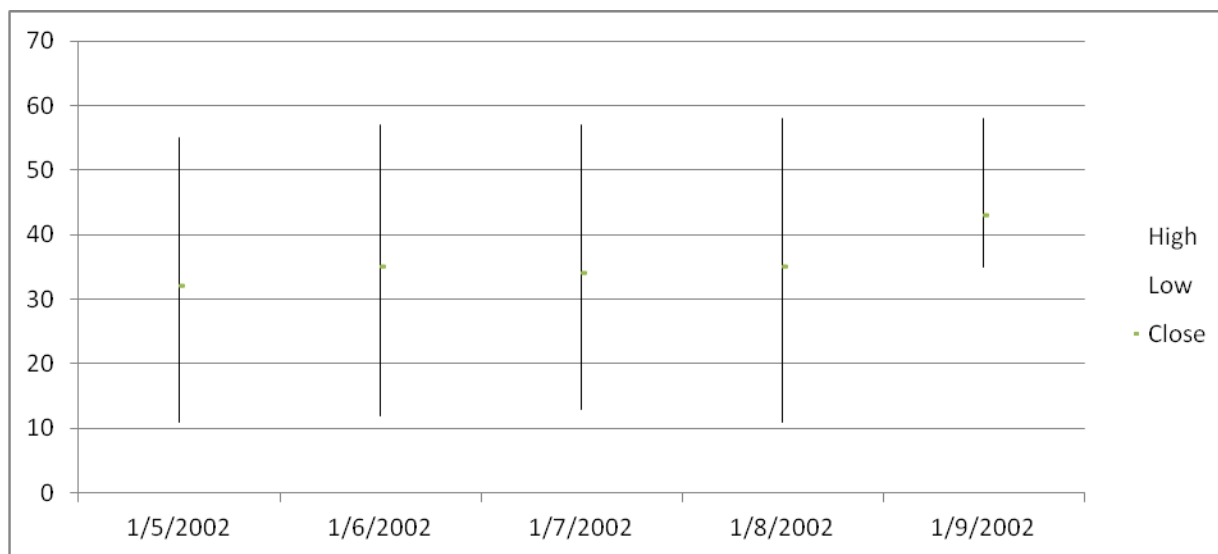

U grafikonu 2 je prikazano stanje šuterskih sposobnosti košarkašica. S obzirom na različit kvalitet ekipa, ovi rezultati su i očekivani. Jer šuterske sposobnosti su bitan faktor za kvalitet ekipe.

- *Nivo asistencije – dodavača (OCPOZDOD).*

OCPOZDOD	13.11617	29.86058	2.62323	.80704	3.25043	.016
----------	----------	----------	---------	--------	---------	------

Grafikon 3

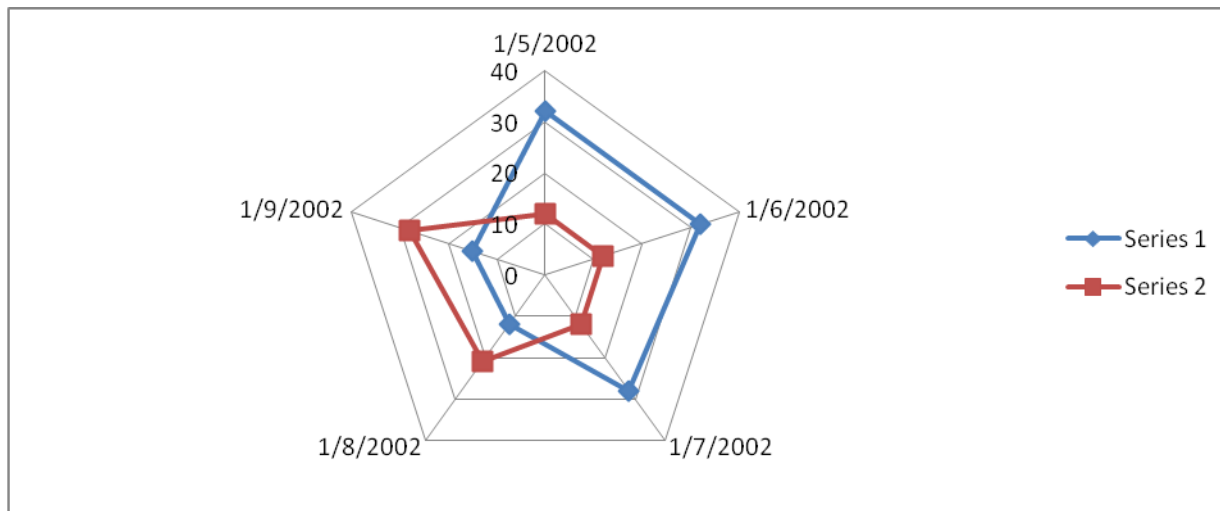

U tabeli 3 je prikazan grafičkih prikaz razlike kad je u pitanju nivo asistencija. Sama igra i kohezija među igračima, odraz je učinka neke ekipe. S toga ova razlika između igračica različitih ekipa je očekivana.

- *Razlike među timovima po tipu pozicije košarkašica u igri, po poziciji skakača i odbijača lopte i po tipu igre blokera nisu ispoljene.*

OCPOZSKA	5.55762	26.34936	1.11152	.71214	1.56081	.195
OCPOZBLO	9.26174	37.38942	1.85235	1.01052	1.83306	.130

Grafikon 4

U grafikonu 4 je prikazano stanje igračica kad su u pitanju skokovi i blokade, gde vidimo da nema razlike između igračica. To nam pokazuje da taj segment igre, kad je u pitanju BiH liga je na istom nivou, što može da predstavlja ozbiljan problem kad je u pitanju budućnost BiH košarke. Razlog tome je, da u određenim segmentima nema razlike a kvalitete ekipa su različitog nivoa u odnosu na tabelu takmičenja.

Zaključak

Ispitivanja su sprovedena na 15 utakmica košarkaške Prve lige prvenstva Bosne i Hercegovine za žene. Ukupno je obuhvaćeno 6 najkvalitetnijih košarkaških klubova u klupskom prvenstvu Prve ženske lige Bosne i Hercegovine. Prezentovani su korelacija varijabli bazičnih motoričkih kvaliteta i situaciono-motoričkih sposobnosti košarkašica u odnosu na efikasnost, agilnost i pouzdanost osnovnih komponenti individualnih takmičarskih dejstava ispitivanih košarkašica. Dobijeni rezultati nam pokazuju da od pet navedenih polja, da postoje razlike po svojim profilima igre i to kad je u pitanju: Nivo organizatorskih sposobnosti (playmakeri) (OCPOZORG), Nivo šuterskih sposobnosti (OCPOZSUT), Nivo asistencije – dodavača (OCPOZDOD). S ovim rezultatima možemo zaključiti da postoje statistički značajne razlike između profila košarkašica kad su u pitanju određeni segmenti igre.

Literatura

1. Barić, R. (2007). The relationship of coach's leadership behaviour and his motivational structure with athletes' motivational tendencies, (Dissertation). Ljubljana: Fakultet za šport.
2. Isaacs, L.D. (1981) Relationship between depth perception and basketball-shooting performance over a competitive season. *Percept Mot Skills*, 53(2): 554.
3. Jakovljević, S. (2002). Kognitivne sposobnosti najboljih mladih košarkaša Jugoslavije i komparativna analiza u odnosu na uzrast. *Godišnjak Fakulteta sporta i fizičkog vaspitanja*, br. 11, str. 97-108.
4. Karalejić, M., Jakovljević, S. (2001). *Osnove košarke*, Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
5. Mejovšek, M. (1977). Relacije kognitivnih sposobnosti i nekih mjera brzine jednostavnih i složenih pokreta. *Kineziologija, Zagreb*: vol. 7, br. 1-2, str. 77-137.

6. Trninić, S. (1995). Strukturna analiza znanja u košarkaškoj igri. (Dissertation) Zagreb: Fakultet za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu.
7. Wylleman, P. (2005). The career development of elite athletes: a sport psychological perspective. U D. Milanović i F. Prot (Eds.), *Proceedings of 4th International Scientific Conference on Kinesiology*, Zagreb: Faculty of Kinesiology, (pp. 622-627).
8. Wissel, H. (2008). *Košarka- koraci do uspjeha*, Zagreb: Gopal.
9. Wright, F.L. (2003). *The ultimate basketball book: A complete shooting guide*, USA: Sierra Vista Publications.

SISTEM FINANSIRANJA SPORTA U CRNOJ GORI

THE SYSTEM OF SPORTS FINANCING IN MONTENEGRO

Stručni članak

Marko Begović

German Sport University, Keln

Apstrakt

Ovaj rad ima za cilj da predstavi sistem finansiranja sporta u Crnoj Gori, sa osvrtom na postojeće međunarodne modele finansiranja. Odnos javnih vlasti u sistemu finansiranja bitna je odrednica pozicioniranja sporta kao sredstva za razvoj društva. Sa druge strane, pravna uređenost sporta bitna je pretpostavka postavljanja sistema finansiranja sporta i sprovođenja planiranih aktivnosti od javnog interesa.

Ključne reči: sport u Crnoj Gori, sistem finansiranja

Abstract

This paper aims to present the system of sports financing in Montenegro, with reference to the existing international financing models. The ratio of public authorities in the system of financing is an important determinant of the positioning of sport as a tool for social development. On the other hand, the legal regulation of sport is an important prerequisite for setting up a system of sports financing and the implementation of planned activities in the public interest.

Key words: sport in Montenegro, system of financing

Uvod

Sistem finansiranja uslov je za kvalitetan i dostupan sistem u službi, kako vrhunskog sporta tako i građanstva u Crnoj Gori (školskog i sporta za sve).

Sport, kao sredstvo, od vitalnog je značaja za društveni razvoj zajednica, bez obzira kojeg nivoa. U direktnoj je vezi sa donošenjem politika u oblasti zdravlja, obrazovanja, urbanog planiranja, kulture i turizma. Imajući u vidu prethodno, svakako da je od velike važnosti da razvoj sporta bude prepoznat i podržan iz svih relevantnih donosioca odluka. Javne vlasti bi trebale da promovišu vrednosti koje sport baštini u saradnji sa sportskim pokretom¹. Među brojnim autorima, tri su nivoa razloga važnosti sporta kao inkubatora pozitivnih društvenih kretanja. Prvo, sport je važan u kulturoškom smislu jer zauzima ogroman medijski prostor (kroz brojne profesionalne manifestacije/takmičenja), i svojevrsan podstrekač usmeravanja javnih sredstava u razvoj sportske infrastrukture. Drugo, sport se neretko koristi za postizanje ciljeva koji nisu u osnovi sportski (politički, borba protiv društvene nejednakosti, borba protiv nezaraznih bolesti,...). Treće, sport nije samo sredstvo od javnog interesa, već je snažno sredstvo za ekonomski razvoj (Bergsgard, N. A., Houlihan, B., Mangset, P., N_dland, S. I., & Rommetvedt, H., 2007).

¹ Baziran na Evropskoj povelji o sportu

Da bi se razumeo sistem finansiranja sporta, neophodno je upoznati se sa nosiocima sistema sporta kroz pravni okvir. Na taj način, omogućava se jasnije upoznavanje alokacije javnih sredstava za razvoj sporta. Razvoj sporta bitno zavisi od izvora finansiranja sporta (javni, privatni sektor i/ili privatni izvori). Nacrtom izveštaja za Evropsku konferenciju o sportu i lokalnim vlastima, ističe se da je sport integralni deo kulturnih aktivnosti kao i da ima vitalnu ulogu lokalnih/regionalnih vlasti u poboljšavanju životnog standarda, ekonomskog progressa i kulturnog razvoja (Rezolucija br. 27 1996, 1). Urgira se da predstavnici lokalnih vlasti učine sledeće (Rezolucija br. 27 1996, 1):

1. da pruže odgovarajuću podršku i resurse iz javnih fondova za razvoj sportova;
2. da sarađuju sa komercijalnim i dobrovoljnim sektorima u cilju pospešivanja mešovite javne i privatne pomoći sportu;
3. umanje finansijsku neravnopravnost u potrebama koja postoji između vrhunskog sporta i sporta za sve;
4. promovišu zdravlje i blagostanje svih grupacija i pojedinaca koji žele da se bave sportskim aktivnostima;
5. ohrabre i podrže veće učešće starijih osoba u odgovarajućim sportskim i fizičkim aktivnostima;
6. pruže mogućnosti svim mladim ljudima da se uključe u sport i ističu vrednost fizičke aktivnosti, a ne tehničkih i takmičarskih elemenata sporta;
7. preduzmu odgovarajuće mere za veće bavljenje žena sportskim aktivnostima;
8. pospeše pristup najmanje privilegovanih grupa sportu i fizičkoj aktivnosti;
9. kreiraju takvu klimu da se hendikepirane osobe uključe u sport, kroz priznavanje njihovih prava kao i poboljšanje njihovog položaja u društvu;
10. unapređuju mere na polju fizičke i zdravstvene edukacije kroz reklamiranje sporta i ostalih fizičkih aktivnosti i isticanje njihovog pozitivnog delovanja na zdravlje.

Imajući u vidu prethodno, usvojena je preporuka kojom se sugeriše važnost sporta u donošenju politika u oblasti obrazovanja, zdravstva, socijalne zaštite, gradskog i nacionalnog planiranja (Preporuka br. 16, 1996). Kao plod konferencije sa gore pomenutim postavkama (ulozi) sporta, pretpostavlja da lokalne vlasti omoguće direktno javno finansiranje sporta, kako kroz tekuće tako i kroz kapitalne troškove (Završna Deklaracija Evropske konferencije o sportu i lokalnim vlastima - Sportsko finansiranje i menadžment, 1966). Lokalne vlasti (u saradnji sa centralnim) privatnim i privrednim sektorom trebalo bi da ustanove politiku za razvoj sporta kao i adekvatno korišćenje raspoloživih finansijskih sredstava.

Međunarodni modeli finansiranja sporta

Odgovornost javnih vlasti u oblasti sporta nije ista na državnom i lokalnom nivou, i sistem tretiranja sporta zavisi od zakonskog rešenja. Zakonski okvir neophodan je uslov za razvoj sporta, tj. sistem dobrog rukovođenja u sportskom pokretu. Brojni analitičari sam koncept donošenja politika definišu ili kao aspiraciju vladajuće elite, ili kao akciju vladajuće elite ili pak kao vladajuću neaktivnost (Hecllo, H. 1972, II, 85; Jenkins, W.I. 1978; Hogwood, B. 1987).

Na nacionalnom nivou zemalja članica Saveta Evrope, u studiji „Good Governance in Sport/a European survey”, Andre-Noel Chaker govori o dva modela sporta kroz tri osnovna parametra:

„Ogranizaciona struktura sistema sporta regulisana je pravnom normom (ili samo deo), javne vlasti su centralizovale (decentralizovale) moć i piramidalna struktura sistema sporta gde su krovne organizacije na jednom nivou (i gde je Nacionalni olimpijski komitet krovna sportska organizacija) (CDDS, 2004, 18)“.

Iako nema jedinstvenog sistema sporta, na Evropskom kontinentu (posebno među zemljama članicama EU), baštini se piramidalni sistem sporta baziran na nacionalnim federacijama sa osnovnom sportskom jedinicom (klubom) na dnu do međunarodnih krovnih organizacija na vrhu (http://ec.europa.eu/sport/documents/library/doc248_en.pdf pristupio 23. 11. 2013.).

Kao noseći dokument budućeg razvoja sporta, Bela knjiga o sportu pretpostavlja obavezu javnih vlasti da prepoznaju važnost sporta, kao i da kroz zakonski okvir postavi adekvatan sistem finansiranja. Posebno, ističe se da se sistem sporta može podržavati kroz programe celoživotnog obrazovanja (sport u službi razvoja društva) (COM, 2007, 391 final).

Ukupno posmatrajući, sistem finansiranja sporta bazira se na javnim i sopstvenim sredstvima. Budžetsko finansiranje, subvencije iz kladionica, posebne poreske stope, krediti sa nižim kamatnim stopama, finansiranje izgradnje, rekonstrukcije i adaptacije sportskih objekata, iznajmljivanje objekata i sportske opreme po nižim cenama, i sl. (Evropska komisija 2007). Sredstva od igara na sreću isplaćuju se sportskim telima ili uplatama trećim licima (sponzorstva) i plaćanjem poreza i naknada lokalnom i/ili državnom budžetu (obično kroz konkurs). Statistički podaci govore da lokalna sredstva (16,90%) preovlađuju u odnosu na sredstva iz državnog budžeta (6,95%). Prvenstveno sredstva se dele na osnovu programskih aktivnosti nosioca sistema sporta (klubovi-organizacije, nacionalni savezi i olimpijski komiteti).

Sam model sporta upravo varira od odnosa finansiranja, tj. stepena participacije u sportu, nivoa finansiranja po glavi stanovnika, stepena uključenja volontera kao i doprinosa domaćinstava. U analizi finansiranja sporta javljaju se četiri modela (Eurostrategies - Study on the funding of grassroots sports in the EU: Final report, 2011, Volume 1, str. 47, 62, 87).

Kod prvog modela, kojem gravitiraju zemlje zapadne i severne Evrope, karakterističan je visok nivo participacije u sportu (preko 20%) i visok BDP. Akcenat je na sistem finansiranja školskog i rekreativnog sporta. Drugi model, mediteranski model, oslikava se kroz niži BDP ali više individualne cene koštanja participacije u sportu gde je i nivo volonterizma na značajno nižem nivou od prvog modela. Kod trećeg modela koji je karakterističan za zemlje srednje Evrope, prisutan je nizak nivo zainteresovanosti za rekreativno bavljenje sportom i odsustvo javnih vlasti da podrže poboljšanje postojeće situacije. Četvrti model je „lošija” verzija prethodnog, gde se mnogo sredstava obezbeđuje od igara na sreću. Pored navedenih Republika Francuska i Ujedinjeno Kraljevstvo imaju „svoj” put sistema finansiranja sporta. Republika Francuska gravitira ka prvom modelu sa mnogo većim učešćem javnog sektora u sportu u odnosu na spremnost domaćinstva (pojedinicu) da kontribuiraju. Suprotno tome, u Ujedinjenom Kraljevstvu, visina izdvajanja domaćinstva je veća u odnosu na učešće javnog sektora.

Sistem finansiranja sporta u Crnoj Gori

Imajući u vidu da sport igra važnu ulogu u ukupnom razvoju društva i da je samim tim od javnog značaja neretko je predmet ustavnopravne regulative (Tettinger, P. Sport als Verfassungsthema, Juristen Zeitung, br. 22/2000). Ne ulazeći u komparativne analize pozicioniranosti sporta u pravnim sistemima članica Saveta Evrope, u Ustavu Crne Gore u delu „Nauka, kultura i umetnost“, ističe se: „*Država podstiče i pomaže razvoj prosvete, nauke, kulture, umetnosti, sporta, fizičke i tehničke kulture*” (Sl. 1/2007).

Sistem sporta u Crnoj Gori uokviren je Zakonom o sportu, kao i strateškim dokumentom „Nacionalni program razvoja sporta”. Osnovnim odredbama Zakona o sportu, član 2 kaže se: „Sport je delatnost od javnog interesa” (Sl. br. 36/11; www.upravazamladeisport.me/me/sports/biblioteka/nacionalni-program-razvoja-sporta pristupio 23. novembra, 2013. godine).

Član 12 Zakona o sportu objašnjava koji su to poslovi od javnog interesa:

1. podsticanje razvoja sporta, posebno kod djece i mladih;
2. stvaranje uslova za izgradnju i održavanje sportskih objekata;
3. podsticanje djelovanja COK-a i nacionalnih sportskih saveza;
4. obezbeđivanje uslova za trening i takmičenje sportista, sportsko-rekreativne aktivnosti dece, mladih i građana, kao i drugih sportskih aktivnosti koje su u funkciji unaprjeđivanja psihofizičkih sposobnosti građana i prevencije sociopatoloških pojava kod djece i mladih;
5. obezbeđivanje uslova za sprovođenje međunarodnih takmičenja, posebno reprezentativnog nivoa;
6. vođenje posebne brige o vrhunskim i kategorisanim sportistima;
7. podsticanje sportske aktivnosti lica sa invaliditetom;
8. stvaranje uslova za sprovođenje vannastavnih sportskih aktivnosti učenika i studenata;
9. podsticanje istraživačko-razvojnog, vaspitno-obrazovnog i stručnog rada u sportu;
10. druge organizovane i stručno vođene sportske aktivnosti i delatnosti.

Za sprovođenje gore navedenih poslova shodno članu 12, Zakona o sportu zaduženi su:

- Ostvarivanje javnog interesa u sportu obezbeđuje Crna Gora i Glavni grad, Prestonica i opština(u daljem tekstu: opština).
- Za ostvarivanje javnog interesa u sportu donosi se Nacionalni program razvoja sporta (u daljem tekstu: Nacionalni program) i opštinski program razvoja sporta (u daljem tekstu: Opštinski program).

Zakonom o sportu je definisana sadržina Opštinskog programa:

1. dugoročne potrebe lokalnog stanovništva;
2. razvojne prioritete;
3. dinamiku realizacije;
4. organizacione, finansijske i administrativne mjere za ostvarivanje programa.

Program iz stava 1 ovog člana donosi nadležni organ opštine, u skladu sa ciljevima sporta sadržanim u Nacionalnom programu, za period od najmanje četiri godine. Nadležni organ opštine je dužan da donese godišnji plan ostvarivanja Opštinskog programa. Opštinski program i izveštaj o ostvarivanju Opštinskog programa dostavlja se Ministarstvu.

U uvodnom delu Nacionalnog programa razvoja sporta, prepoznata je važnost sistemskog finansiranja imajući u vidu značaj sporta za zdravlje nacije, socijalne integracije i druge vrednosti od opšteg interesa (Nacionalni program razvoja sport, str. 2. <http://www.upravazamladeisport.me/me/sports/biblioteka/nacionalni-program-razvoja-sporta>, pristupio 23. novembra, 2013. godine). Dokumentom je prepoznat „kombinovani model” finansiranja sporta uključujući javna sredstva (državni i lokalni budžet), privredna društva i domaćinstva. Od ukupnog budžeta Crne Gore, između 0,2% i 0,3%, opredeljavano je za razvoj sporta (Isto, str.6).

Blažić navodi da je novim konceptom Zakona o lokalnoj samoupravi prihvaćen kombinovani model utvrđivanja poslova lokalne samouprave, (sistem enumeracije i opšte klauzule) uz utvrđivanje prezumcije (pretpostavke nadležnosti) u korist lokalne samouprave za poslove koji nisu propisani kao nadležnost državnih organa ili drugih organa koja vrše javna ovlašćenja (Blažić, Đ., 2011, str. 248). U prethodno pomenutom Zakonu o lokalnoj samoupravi, članom 32, stav 14, prepoznata obaveza lokalnih vlasti u

oblasti sporta (Sl. 42/2003): „Stvara uslove za razvoj i unapređenje sporta dece, omladine i građana, kao i razvijanje međupštinske sportske saradnje”.

Imajući u vidu vrednosti i značaj sporta, posebno školskog sporta i sporta za sve, istim članom Zakona o lokalnoj samoupravi, stav 16, ističe se: „U skladu sa mogućnostima, učestvuje u obezbeđivanju uslova i unapređenju delatnosti: zdravstvene zaštite, obrazovanja, socijalne i dečije zaštite, zapošljavanja i drugih oblasti od interesa za lokalno stanovništvo i vrši prava i dužnosti osnivača ustanova koje osniva u ovim delatnostima, u skladu sa zakonom”.

Zaključak

Uključivanje javnih vlasti neophodan je uslov za ostvarivanje vrednosti koje sport predstavlja sa regulatorne tačke gledišta, pružajući jednake mogućnosti. Nivo uključenosti zavisi od pravnog položaja sistema sporta u odgovarajućem društvu. Belom knjigom o sportu, priznavši autonomnost sportskog pokreta, predviđeno je delovanje (sistem finansiranja i nadgledanja) javnih vlasti u sistemu sporta. U sistemu finansiranja, posebno u zemljama EU, prepoznat je visok nivo decentralizacije (učesća lokalnih vlasti u oblasti finansiranja sporta u delu lokalnih potreba) ali i sistema dekoncentracije, tj. prenosa sistema finansiranja sa nadležnih institucija na određene fondove koji se finansiraju od igara na sreću i shodno kriterijumima finansiraju krovne sportske organizacije. U teoriji, ovaj kombinovani sistem postoji i u Crnoj Gori. Sprovođenje istog je upitno imajući u vidu da postoje brojne nejasnoće i nesprovođenje zakonskih obaveza. U prvom, Zakonom o sportu predviđeno donošenje Opštinskog programa razvoja sporta nije zaživelo u praksi. Po donošenju programa, Pravilnik o finansiranju sporta, neophodan je dokument koji bi trasirao način trošenja ali i nadgledanja sprovođenja programskih aktivnosti lokalnih sportskih organizacija. Iako prepoznata važnost podrške lokalne samouprave u delu razvoja i unapređivanja sporta, u Nacionalnom programu razvoja sporta nejasan je način sprovođenja strateških aktivnosti propisanim pomenutim dokumentom. Sa druge strane, Nacionalnim programom razvoja sporta predviđena analiza stanja u oblasti finansiranja sporta, unapređivanje kriterijuma za dodelu budžetskih sredstava ne postoji. Kompleksnost analize sistema finansiranja nalazi se i u postojećem zakonskom rešenju ali i pratećim aktima gde ne postoji razgraničenje nadležnosti u oblasti finansiranja, tako da je u praksi moguće da sportske organizacije bivaju finansirane iz budžeta Crne Gore, budžeta lokalnih samouprava i budžeta Crnogorskog olimpijskog komiteta za iste programske aktivnosti. Kao dodatak ovom specifičnom sistemu finansiranja sporta ide u prilog i nepostojanje Pravilnika o finansiranju sportskih organizacija, tako da u ovom momentu Crna Gora je jedina država Evropskog kontinenta koja sa centralnog budžeta finansira i krovne sportske organizacije (savez) i osnovne sportske organizacije (klub), a Crnogorski olimpijski komitet ima posebnu stavku u budžetu Crne Gore što sistem finansiranja sporta dodatno komplikuje. Na kraju, osnovnim strateškim dokumentima, nisu tretirana finansijska sredstva namenjena razvoju sporta od prihoda od igara na sreću, što imajući u vidu prethodno čini dovoljno sistemskih anomalija za sveobuhvatnu analizu i prilagođavanje postojećeg sistema finansiranja sporta po ugledu na važeće međunarodne preporuke i standarde.

Literatura

1. Bergsgard, N. A., Houlihan, B., Mangset, P., Ndland, S. I., & Rommetvedt, H. (2007). *Sport Policy: A comparative analysis of stability and change*. Oxford: Butterworth-Heinemann
2. Blažič, Đ. (2011). *Sistem lokalne samouprave*. Fakultet za državne i evropske studije.
3. Evropska komisija (2007). *The Eu and sport: background and context*.
4. Eurostrategies (2011). *Study on the funding of grassroots sports in the EU: Final report*, Volume 1.
5. Jenkins, W.I. (1978). *Policy Analysis: Political and Organisational Perspectives*. London: Martin Robertson.

6. Tettinger, P. (2000). *Sport als Verfassungsthema*. Juristen Zeitung.
7. Hecló, H. (1972). *Review article, policy analysis, British Journal of Political Science, II*, p. 85.
8. Hogwood, B. (1987). *From Crisis to Complacency*. Oxford: Oxford University Press.
9. Chaker, A-N (2004). *Good Governance in Sport- A European survey*. Savet Evrope.
10. Uprava za mlade i sport <http://www.upravazamladeisport.me/me/sports/biblioteka/nacionalni-program-razvoja-sporta>
11. http://ec.europa.eu/sport/documents/library/doc248_en.pdf

FORMIRANJE GRUPNIH NORMI KAO MOGUĆNOST UMANJENJA EKSCESNOG PONAŠANJA NAVIJAČKIH GRUPA

FORMING GROUP NORMS AS A POSSIBILITY TO DECREASE EXCESSIVE BEHAVIOUR OF FAN GROUPS

Stručni članak

Duško Bjelica, Dragan Krivokapić, Jovica Petković

Fakultet za sport i fizičko vaspitanje, Nikšić, Univerzitet CrneGore

Apstrakt

Danas se sve više ističe važnost sistematskog izučavanja grupnih procesa, jer takva istraživanja proširuju znanja o psiho-socijalnim aspektima današnjih navijačkih grupa, ukazujući na njihovu povremenu iracionalnost, koja zbog mogućeg poprimanja nekontrolisanih agresivnih tendencija može naneti štetu pojedinim društvenim segmentima ili društvu u celini. Kao dve osnovne opšte odlike grupe najčešće se navode grupna struktura i grupne norme. To su, prema mišljenju socijalnih psihologa, možda i najvažnije karakteristike grupe kao socijalne jedinice. Da bismo pristupili analizi neke navijačke grupe, trebalo bi da utvrdimo karakteristične i ustaljene odnose među članovima, odnosno strukturu grupe, kao i pravila i standarde kojih se članovi grupe pridržavaju, što predstavlja grupne norme kojima je determinisano njihovo ponašanje. Uprave klubova mogu, preko uticaja na vođe navijačkih grupa, u većoj ili manjoj meri da učestvuju u stvaranju društveno prihvatljivih grupnih normi, koje će dati smernice kako treba da funkcioniše navijačka grupa kao celina i koje će doprineti formiranju karakterističnih uverenja iz kojih treba da proizađu prihvatljivi načini ponašanja na sportskim manifestacijama.

Ključne reči: procesi, struktura, agresivnost, uverenja

Abstract

Nowadays there is an increasing emphasis on importance of systematic study of group processes because such research expands knowledge on psycho-social aspects of today's fan groups, indicating their occasional irrationality which, for possible uncontrolled aggressive tendencies, can cause damage to some social segments or society as a whole. Two basic general features of the group that we most often emphasize are group structure and group norms. These are, according to the opinion of social psychologists, perhaps the most important features of the group as a social unit. In order to analyse a fan group, we should determine the characteristic and stable relations among the fans, i.e. the group structure, as well as the rules and standards which members adhere to, all of which represent group norms determining their behaviour. The clubs' management may, through the influence on fan clubs' leaders, to a greater or lesser extent, participate in the creation of socially acceptable group norms that would give directions how the fan group should function as a whole and contribute to formation of characteristic beliefs from which acceptable behaviour at sports manifestations should arise.

Key words: processes, structure, aggressiveness, beliefs

Uvod

Postoje opravdani razlozi psihološkog izučavanja ponašanja navijačkih grupa koje predstavljaju strukturiranu i organizovanu skupinu ljudi, okupljenu na ograničenom prostoru, sa pažnjom usmerenom (polarizovanom) na određeni sportski događaj. Njeno reagovanje mogu da prate psihološki fenomeni koje

ne nalazimo posmatrajući i izučavajući izolovane jedinice. Kod navijačkih grupa javlja se interstimulacija koja dolazi do izražaja u pojavi poznatoj pod nazivom *socijalna facilitacija*. Pod tim se podrazumeva uticaj na ponašanje pojedinaca usled prisustva drugih osoba, koje se manifestuje specifičnim oblicima ponašanja, drugačijim od za njih uobičajenog ponašanja. Takvo prisustvo nekada pojačava aktivnost, a nekadaoči određene funkcije, ali uvek utiče i donekle menja ponašanje pojedinaca. U današnje vreme, navijačke grupe, kao eksponirani deo sportske publike, sve manje daju prioritet relacijama sa svojim sportskim klubom. Oni sve više ističu svoj navijački identitet kroz nadmetanje sa protivničkim navijačkim grupama u specifičnim koreografijama, koje podrazumevaju nadglasavanje, međusobno omalovažavanje, pa sve do spontanih i unapred dogovorenih fizičkih obračuna na tribinama ili van njih. Nasilje postaje prepoznatljivo kod najčešće mladih ljudi, koje dobija attribute rituala koji se često planira do najsitnijih detalja. Tome svakako pogoduje varijabilna politička i ekonomska situacija ali i poteškoće da se mladi ljudi ostvare na konstruktivan, društveno prihvatljiv način. To izaziva osećanje frustracije, koja uzrokuje pojavu agresivnog ponašanja, koje se na sportskim manifestacijama često nekontrolisano ispoljava.

Da bismo upoznali karakteristike ponašanja navijačkih grupa, trebalo bi prethodno objasniti relativno trajne odlike i pojedinih vrsta grupa. Bez znanja o tome ne možemo da pratimo ni grupne procese. Prvenstveni interes i glavni predmet psihološkog izučavanja grupa jesu upravo grupni procesi. Grupu čine ljudi, a njihove različite aktivnosti predstavljaju ono što nazivamo funkcionisanjem grupe. I angažovanje u ostvarivanju ciljeva grupe i održanje grupe ostvaruje se raznovrsnom interakcionom aktivnošću članova grupe. Za psihološki pristup izučavanja grupe prvenstveno je važan taj dinamički aspekt grupe: aktivnosti članova grupe, procesi koji se odvijaju u grupi i promene koje nastaju usled aktivnosti članova. Grupa je dinamički sistem, odnosno dinamička celina u kojoj se stalno dešavaju promene i u kojoj promene u jednom delu izazivaju promene u ostalim delovima. Dinamički karakter grupe ne dolazi do izražaja ne samo u promenama u samoj grupi, nego i u povezanosti grupe sa sredinom i u njihovom uzajamnom uticanju, što čini osnov grupne dinamike. Ovde se pod grupnom dinamikom, u skladu sa Levinovim određenjem toga pojma, podrazumeva proučavanje grupnih procesa, aktivnosti i promena koje se odvijaju u grupi i na osnovu kojih grupa postoji i deluje.

Formiranje grupnih normi

U grupi se stalno odvijaju procesi i stalno nastaju promene. Mogu se razlikovati dve kategorije procesa u grupi. Prvo su procesi putem kojih dolazi do trajnijih promena u karakteristikama članova grupe. To su promene o kojima govorimo kao o efektima socijalizacije, a do kojih dolazi delovanjem grupa kao agenasa socijalizacije. U psihologiji sporta, tim procesima se pridaje nešto manji značaj.

Drugu kategoriju grupnih procesa, koja je u fokusu interesovanja sportskih psihologa, čine interakcioni procesi članova grupe putem kojih dolazi do privremenih promena u ponašanju pojedinaca, promena u odnosima među njima i, pre svega, do izvršavanja grupnih zadataka i realizovanja grupnih ciljeva. Kako se ovi procesi stalno odvijaju u grupi, ima ih veoma mnogo. To su i procesi uzajamnog opažanja i ocenjivanja članova grupe, javljanja pozitivnih i negativnih emocija i naklonosti i nenaklonosti jednih članova grupe prema drugima, formiranje i menjanje ubeđenja i stavova korišćenjem različitih sredstava moći i uticaja, kao i mnogi drugi procesi.

Procesi koje smatramo osnovnim za funkcionisanje i ostvarivanje zadataka grupe su formiranja i usvajanja normi i konformisanja – obrazovanja i održavanja mehanizama putem kojih se reguliše znatan deo ponašanja članova grupe.

Često se kao dve osnovne opšte odlike grupe navode grupna struktura i grupne norme. To su, prema mišljenju nekih od stručnjaka (Sherif, 1956; Krech i saradnici, 1962), najvažnije karakteristike grupe kao socijalne jedinice. Tako su i konkretna struktura i konkretne norme bitna obeležja određene grupe po

kojima se razlikuje od svake druge grupe. Kada želimo da upoznamo određenu grupu, trebalo bi da utvrdimo karakteristične i ustaljene odnose među članovima – strukturu grupe, kao i pravila i standarde kojih se članovi grupe pridržavaju u svom ponašanju u grupi – grupne norme kojima se reguliše ponašanje članova.

Grupne norme kao odlika grupnog ponašanja

Grupne norme obuhvataju ideje ili pravila ponašanja o tome:

1. kako treba da funkcioniše grupa kao celina;
2. kako treba da postupaju članovi grupe na raznim položajima ostvarujući grupne zadatke, i
3. sva pravila ponašanja koja su prihvatili članovi grupe.

Grupne norme čine, dakle, ne samo prihvaćena pravila ponašanja o funkcionisanju grupe u ostvarivanju ciljeva grupe, nego i sva za članove grupe karakteristična uverenja iz kojih proizilaze određeni načini ponašanja koji se prihvataju kao pravila ponašanja. Ta se pravila odnose na funkcionisanje grupe kao sistema, ali obuhvataju i razne druge oblike ponašanja, one koje članovi grupe očekuju i zahtevaju i na čije izvršenje reaguju priznanjem a na njihovo nepridržavanje kaznama.

Mogli bismo reći, proširujući izneto određenje grupnih normi da pod grupnim normama podrazumevamo prihvaćena pravila ponašanja članova grupe u vezi sa ostvarivanjem ciljeva grupe i funkcionisanjem grupe, kao i sva prihvaćena i očekivana pravila ponašanja, karakteristična za članove određene grupe.

Karakteristike grupnih normi

Iz navedenih određenja grupnih normi moguće je izvesti neke od bitnih karakteristika: 1) grupne norme su pravila ponašanja čija se primena očekuje i zahteva; 2) one su prihvaćena pravila ponašanja; 3) po svom sadržaju, odnose se na ponašanje pojedinaca kao članova grupe i 4) one su važne i značajne za funkcionisanje grupe.

One nisu samo ideje o mogućim oblicima ponašanja, nego ideje o ponašanju kakvo treba da bude. Ako ih tretiramo kao stavove, onda su grupne norme stavovi kod kojih je pored kognitivne veoma izražena i konativna komponenta.

Grupne norme karakterišu zahtevana i prihvaćena pravila upravo za određenu grupu i veoma su važne za funkcionisanje grupe. Njima se održavaju i učvršćuju ciljevi grupe i struktura grupe. Ove grupne norme, a čiji je sadržaj zahtev da se ostvare zadaci grupe i da članovi grupe obavljaju svoje uloge, važna su sredstva održavanja i funkcionisanja grupe. Grupne norme su mehanizmi koji doprinose tome da se ostvaruju ciljevi grupe i da se održava struktura grupe.

Moguće je govoriti o nekoliko funkcija grupnih normi. Pre svega, o njihovoj funkciji u ostvarivanju ciljeva grupe i njenom funkcionisanju. Prihvatajući odgovarajuće grupne norme, članovi grupe ulažu svesni napor da se angažuju na zadacima grupe i da izvršavaju uloge koje su im položajima koje imaju dodeljene.

Članovi grupe, samim tim što se uključuju u grupu i što u njoj ostaju, prihvataju da treba da obavljaju određene poslove u grupi. Oni, isto tako, prihvataju da budu u određenim odnosima sa nekim drugim članovima, da od nekih primaju naloge i poruke, a da ih drugim članovima prenose i daju. To, međutim, ne znači da su grupne norme uvek u skladu sa shvatanjima i zahtevima rukovodstva grupa. Ono što označavamo rutinskim ponašanjem članova grupe, uglavnom je ponašanje regulisano grupnim normama.

Efekti grupnih normi

Grupne norme imaju važnu funkciju za grupu, jer deluju na ponašanje članova grupe i na funkcionisanje grupe kao celine. One utiču, pre svega, na ponašanje članova grupe koji su od važnosti za grupu, na spremnost da se angažuju u ostvarivanju zadataka, utiču na nivo aspiracija koji sebi postavljaju pojedini članovi. Grupne norme sprečavaju ili otežavaju napuštanje naviknutih načina ponašanja, ali i omogućavaju prihvatanje novih.

Grupne norme značajno doprinose kohezivnosti grupe – vezanosti članova za grupu, kao i solidarnosti – spremnosti članova da se uzajamno pomažu. Gde su grupne norme usvojene od većeg broja članova i gde je više široko prihvaćenih grupnih normi, kohezivnost grupe je veća. Gde je više prihvaćenih i zajedničkih normi, lakše je sporazumevanje među članovima, uspešnija je interakcija, manje je konflikata i veća je sličnost stavova članova grupe. To dovodi do veće vezanosti za grupu i svih drugih efekata kohezivnosti, kao i do veće uzajamne privlačnosti i podrške članova grupe.

Grupne norme značajno utiču na ponašanje članova grupe, pre svega iz dva razloga: što predstavljaju zajedničke stavove i što su ti stavovi usvojeni. Grupne norme su pravila ponašanja kojih se drže svi ili većina članova grupe. To članovi grupe znaju. Zato, svakom ko se nalazi u određenoj situaciji u kojoj treba da reaguje, poznati način reagovanja drugih u takvoj situaciji služi kao model. Kad nema mogućnosti da traži i nađe objektivnim podacima potkrepljeno i na racionalnim razlozima zasnovano rešenje, poznato ponašanje drugih postaje orijentacija.

Postoji i pritisak da se ponaša u skladu sa grupnim normama. Stav i ponašanje većine predstavlja bilo direktni, bilo indirektni pritisak da se i ostali pojedinci tako ponašaju. Direktni je kada većina izražava zahtev i očekivanje da se svi ponašaju kao što se ona ponaša. Indirektni je kada se ponašanje većine usvaja da bi se bilo u saglasnosti sa većinom. Ponašanje većine predstavlja moćan pritisak za sve članove grupe, bilo kada je direktan i kada je indirektni.

Kada god možemo, izbegavamo ponašanje koje nam se nameće i na koje nas prisiljavaju, a rado manifestujemo ponašanje koje doživljavamo kao autonomno. Ponašanje u skladu sa grupnim normama doživljava se kao spontano ponašanje, ponašanje po vlastitoj volji. Ocenjujući ponašanje koje je sadržaj grupnih normi kao važno, i za grupu uz koju smo vezani i za sebe, grupne norme postaju internalizovane, postaju dispozicije koje su snažni pokretači određenog oblika aktivnosti. I kada ne postoji intenzivno angažovanje za grupne norme, one utiču na ponašanje članova grupe i oni ih se pridržavaju, i zbog toga što postupanje prema normama omogućava da se izbegne doživljaj prisile i potčinjavanja tuđem zahtevu, da se izbegne doživljaj vlastite nemoći i neslobode.

Zaključak

Sportske manifestacije se skoro nikada ne odvijaju bez gledalaca, čiji je doprinos vrlo značajan, jer oni svojim prisustvom podržavaju sportiste i na taj način utiču i na odvijanje susreta i konačan rezultat. Fenomen navijačkih grupa, kao posebnog segmenta sportske publike, dobio je zadnjih godina na aktuelnosti, upravo prateći uzlaznu liniju sporta koji dobija obeležje spektakla. Nažalost, u sportu, posebno fudbalskom, često smo svedoci ozbiljnih agresivnih ispada navijačkih grupa usmerenih protiv pripadnika protivničkih navijačkih grupa, koje karakteriše nepredvidivost ponašanja, emocionalnost, iracionalnost, na njegovo odudaranje i odstupanje od uobičajenog i normalnog, pa često i na moralnu i intelektualnu inferiornost ponašanja ljudi u tzv. masovnim situacijama. Tome, na ovim prostorima, svakako doprinosi varijabilna politička i ekonomska situacija, ali i poteškoće da se mladi ljudi ostvare na konstruktivan, društveno prihvatljiv način. To izaziva osećanje frustracije koja uzrokuje pojavu agresivnog ponašanja, koje se na sportskim manifestacijama često nekontrolisano ispoljava. Uprave klubova mogu da, preko uticaja na vođe navijačkih grupa, u većoj ili manjoj meri učestvuju u stvaranju

društveno prihvatljivih grupnih normi koje će dati smernice kako treba da funkcioniše navijačka grupa kao celina i doprineti formiranju karakterističnih uverenja iz kojih treba da proiziđu prihvatljivi načini ponašanja na sportskim manifestacijama. Tolerancija, težnja kompromisu i uspostavljanju dijaloga veštine su koje treba razvijati u savremenom građanskom društvu.

Literatura

1. Allport, F.H. (1974.) *Social psychology*. Boston: Houghton Mifflin
2. Bjelica, D. & Krivokapić, D. (2011.) *Teorijske osnove fizičke kulture*. Podgorica.
3. Bjelica, D., Krivokapić, D. & Muratović, A. (2014) *Etničke predrasude i stereotipije kao faktor agresivnog ponašanja navijačkih grupa*. Prva međunarodna konferencija „Menadžment bezbjednosti sportskih takmičenja” Beograd
4. Dunderović. R. (1999.) *Psihologija sporta*. Banja Luka
5. Kagahan, J. (1975.) *Interpersonal and group behaviour*. London: Methuen
6. Lazarević, Lj. (1987.) *Psihološke osnove fizičke kulture*. Beograd
7. Havelka, N. (1986.) *Kognitivna struktura nacionalne vezanosti*. Peti kongres psihologa Srbije
8. Cartwright, D. (1998.) *Group dynamics*. Third ed. New York: Harper

**POJEDINE MORFOLOŠKE KARAKTERISTIKE DEČAKA
RANOG ADOLESCENTNOG DOBA**

CERTAIN MORPHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF BOYS IN EARLY ADOLESCENCE

Originalan naučni članak

Danilo Bojanić, Jovica Petković, Ivan Vasiljević

Fakultet za sport i fizičko vaspitanje, Nikšić, Univerzitet Crne Gore

Apstrakt

Za uspešno sprovođenje nastave fizičkog vaspitanja u vaspitno-obrazovnim ustanovama neophodna su česta, sistematska i kvalitetna merenja i testiranja. Merenja i testiranja moraju biti usmerena na sve segmente antropološkog statusa učenika, koja će omogućiti nastavniku fizičkog vaspitanja da ima potpuni uvid pre svega u zdravstveno stanje učenika, a zatim u njegove antropometrijske karakteristike. Merenjem i testiranjem antropološkog statusa učenika, nastavnik fizičkog vaspitanja dobija povratnu informaciju o stanju učenika, koja će mu omogućiti da kvalitetnije izrađuje nastavni plan i program realizacije nastave fizičkog vaspitanja. Cilj istraživanja je bio da se utvrdi nivo nekih morfoloških karakteristika kod dečaka ranog adolescentnog doba (učenika VIII razreda), OŠ „Olga Golović” iz Nikšića. Istraživanje je realizovano na uzorku od 48 ispitanika muškog pola. Ispitanici su učenici osmog (reformisanog) razreda, OŠ „Olga Golović” iz Nikšića, uzrasne dobi 13 godina, ± 6 meseci, dobrog zdravstvenog stanja i bez aberacija na lokomotornom aparatu. Za procenu morfoloških karakteristika uzeta je baterija od devet varijabli, a dobijeni rezultati su obrađeni na nivou deskriptivne statistike. Na osnovu dobijenih rezultata možemo zaključiti da postoje značajne razlike u morfološkim karakteristikama ispitanika koji su bili predmet ovog rada i ispitanika koji su bili predmet istraživanja nekih ranijih sličnih radova.

Ključne reči: morfološke karakteristike, adolescenti, deskriptivna statistika

Abstract

For a successful implementation of physical education in educational institutions, systematic and quality measurement and testing are often necessary. Measurement and testing should be focused on all aspects of the anthropological status of students, which will enable a teacher to have full insight into the health status of students in the first place, and then into their anthropometric characteristics. By measuring and testing the anthropological status of students a teacher receives feedback on the status of students, which will enable him to better prepare the curriculum of physical education and its implementation. The aim of this study was to determine the level of some morphological characteristics of boys in early adolescence (eighth grade students) from Elementary School “Olga Golović” from Nikšić. The survey was conducted on a sample of 48 male subjects. The subjects were eighth grade students (reformed grade) from Elementary School “Olga Golović” from Nikšić, aged 13 ± 6 months, in good health and without aberration of the locomotor apparatus. For the evaluation of morphological features a battery of nine variables was taken and the results were analyzed at the level of descriptive statistics. On the basis of the results obtained, we can conclude that there are significant differences in the morphological characteristics of the students examined in this paper and of those examined in some previous similar research.

Key words: morphological characteristics, adolescents, descriptive statistics

Uvod

Za uspešno sprovođenje nastave fizičkog vaspitanja u vaspitno-obrazovnim ustanovama neophodna su česta, sistematska i kvalitetna merenja i testiranja. Merenja i testiranja moraju biti usmerena na sve segmente antropološkog statusa učenika, koja će omogućiti profesoru fizičkog vaspitanja da ima potpuni uvid, pre svega u zdravstveno stanje učenika, a zatim u njegove antropometrijske karakteristike, motoričke sposobnosti, funkcionalne sposobnosti, konativne karakteristike, sociološke karakteristike, kognitivne sposobnosti i dr. Merenjem i testiranjem antropološkog statusa učenika, profesor fizičkog vaspitanja dobija povratnu informaciju o stanju učenika, koja će mu omogućiti da kvalitetnije izrađuje nastavni plan i program realizacije nastave fizičkog vaspitanja. Na taj način izbegava se šablonski rad u nastavi fizičkog vaspitanja, usled koga su gotovo svi učenici izloženi istim psihofizičkim opterećenjima, što može da izazove (i izaziva) veoma štetan uticaj na rast i razvoj učenika.

Ispitivanja strukture morfoloških karakteristika predstavljaju, u domenu kineziologije, fundamentalni naučni problem. Posebno se ističe potreba definisanja ontogenetske dinamike razvoja pojedinih morfoloških obeležja, pojedinih uzrasnih kategorija učenika. Veoma je mali broj istraživača u Crnoj Gori koji su publikovali istraživanja morfoloških karakteristika dece ranog adolescentnog doba. Osim istraživanja B. Ivanovića (1970), Lj. Agramovića (1980), V. Jovovića i R. Marušića (1995, 1996), teško da se možemo pohvaliti nekim obimnijim i konkretnijim istraživanjima morfoloških karakteristika dece ranog adolescentnog doba na prostoru Crne Gore.

Metod rada

Uzorak ispitanika

Istraživanje je realizovano na uzorku od 48 ispitanika muškog pola. Ispitanici su učenici osmog (reformisanog) razreda, OŠ „Olga Golović” iz Nikšića. Ispitanici su bili uzrasne dobi od 13 godina, ± 6 meseci, dobrog zdravstvenog stanja i bez aberacija na lokomotornom aparatu.

Uzorak varijabli

Merne varijable za potrebe ovog istraživanja odnosile su se na varijable sa kojima je izvršeno utvrđivanje nivoa nekih morfoloških karakteristika ispitanika. Za potrebe istraživanja izdvojeno je 9 varijabli za procenu morfoloških karakteristika ispitanika. Varijable su izvučene iz liste antropometrijskih varijabli koje se najčešće primenjuju u kineziologiji. Dakle, za procenu nekih morfoloških karakteristika ispitanika, koji sačinjavaju uzorak ovog istraživanja, uzete su sljedeće varijable:

1. **Visina tela (AVT)** – longitudinalna dimenzionalnost,
2. **Težina tela (ATT)** – voluminoznost i masa tela,
3. **Obim podlaktice (AOPL)** – voluminoznost i masa tela,
4. **Obim nadlaktice (AONL)** – voluminoznost i masa tela,
5. **Obim nadkolenice (AONKL)** – voluminoznost i masa tela,
6. **Obim grudnog koša (AOGK)** – voluminoznost i masa tela,
7. **Kožni nabor nadlaktice (AKNN)** – potkožno masno tkivo,
8. **Kožni nabor na leđima (AKNL)** – potkožno masno tkivo,
9. **Kožni nabor na trbuhu (AKNT)** – potkožno masno tkivo.

Statistička obrada podataka

Svi podaci prikupljeni istraživanjem, odnosno podaci dobijeni merenjem određenih morfoloških karakteristika, u ovom istraživanju biće obrađeni postupcima deskriptivne statistike. Primenom deskriptivne statistike, biće omogućeno dobijanje neophodnih informacija za statističko ocenjivanje parametara.

Rezultati i diskusija

Rezultati obrađeni deskriptivnom statistikom za sve utvrđivane morfološke karakteristike ispitanika prikazani su u tabeli br. 1.

Tabela br. 1 Osnovni deskriptivni pokazatelji

<i>Variables</i>	<i>N</i>	<i>Mean</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maximum</i>	<i>Range</i>	<i>Std.Dev.</i>	<i>Standard Error</i>	<i>Skewness</i>	<i>Kurtosis</i>
AVT	48	165,15	145	180	35	9,74	1,40	-0,35	-0,71
ATT	48	53,63	35	81	46	9,58	1,38	0,09	0,37
AOPL	48	21,91	18	26	8	2,16	0,31	0,17	-0,69
AONL	48	23,16	19	32	13	4,05	0,58	0,71	-0,62
AONKL	48	44,25	34	63	29	6,42	0,92	0,98	0,86
AOGK	48	78,85	68	97	29	8,17	1,17	0,58	-0,57
AKNN	48	7,85	3	22	19	5,11	0,73	1,63	1,90
AKNL	48	7,10	3	25	22	5,35	0,77	2,08	3,99
AKNT	48	7,77	3	27	24	6,45	0,93	1,64	1,72

U tabeli br. 1 prikazani su osnovni deskriptivni pokazatelji; Aritmetička sredina (Mean), minimalni (Minimum) i maksimalni (Maximum), raspon rezultata (Range), standardna devijacija (Std.Dev.), standardna greška aritmetičke sredine (Standard Error), skjunis (Skewness) i kurtozis (Kurtosis), kao i broj ispitanika (N).

Visina tela (AVT) – Pregledom rezultata deskriptivne statistike za varijablu AVT (visina tela), konstatuje se da je prosečna visina ispitanika bila 165,12 cm, što je gotovo identično sa nekim ranijim istraživanjima (Marušić-Jovović, 1996). Ono što je karakteristično, kada je ova varijabla u pitanju, je veoma veliki raspon između minimalnog i maksimalnog rezultata (35 cm), što ukazuje na to da između učenika vršnjaka ima veoma velikih razlika kada je u pitanju visina tela. Ovaj podatak je veoma bitan sa aspekta selekcije dece za određene sportske grane.

Tabela br. 2

red	Varijabla;	Bojanić 2010	Marušić-Jovović (PG-NK-1996)	Ivanović (PG-1970)	Kurelić i sar. (EX YU-1975)	Agramović (PG-1980)
1	AVT	165,15	165,21	153,00	155,98	156,30

Pregledom tabele br. 2 moguće je uporediti rezultate ovog istraživanja sa rezultatima nekih dosadašnjih istraživanja. Posebno je interesantno što je dobijena gotovo identična vrednost aritmetičke sredine visine tela ovog istraživanja (**165, 15**) i istraživanja koje su 1996. godine sproveli Marušić i Jovović (**Mean = 165,21**) na uzorku ispitanika iz Nikšića i Podgorice. U tom istraživanju bilo je obuhvaćeno 258 ispitanika iz 7 škola Nikšića i Podgorice, a od toga je bio 51 ispitanik iz osnovne škole „Mileva Lajović Lalatović”. U odnosu na ostala navedena istraživanja (Kurelić, Ivanović, Agramović) uočljiva je veoma značajna razlika u visini tela. Prosečna visina dečaka ovog istraživanja je za čak 12,15 cm viša u odnosu na ipitanike u istraživanju Ivanovića, na podgoričkoj populaciji ispitanika iz 1970. godine. Takođe, razlika je i između aritmetičke sredine visine tela naših ispitanika i ispitanika u istraživanju Kurelića i Agramovića, gde su naši ispitanici viši u proseku za oko 9,17 cm (Kurelić), odnosno 8,85 cm (Agramović). Kako smo dobili gotovo identične rezultate za varijablu AVT, sa istraživanjem iz 1996 godine, a znatno različite u odnosu na istraživanja starijeg datuma, postavljenu hipotezi H1 koja glasi: rezultati dobijeni merenjem i utvrđivanjem *longitudinalne diomenzionalnosti* kod ispitanika koji su predmet ovog istraživanja, neće se znatno razlikovati od rezultata dobijenih na dosadašnjim sličnim istraživanjima, sa različitim uzorcima ispitanika – prihvatamo delimično.

Težina tela (ATT) – Pregledom rezultata deskriptivne statistike za varijablu ATT (težina tela), konstatuje se da je prosečna težina trinaestogodišnjaka OŠ „Olga Golović” iz Nikšića, školske 2009/2010. godine bila 53,63 kg. Takođe, zabeležen je veliki raspon rezultata (Range= 46 kg). Na osnovu raspona rezultata (Range=46), kao i na osnovu minimalnog (35) i maksimalnog rezultata (81 kg), moguće je zaključiti da postoje veoma značajne razlike u težini tela kod ispitanika. Prethodno navedena konstatacija upućuje na činjenicu da među decom približno iste hronološke dobi postoje veoma značajne razlike. Minimalni rezultat upućuje na konstataciju da među decom ima i neuhranjene dece, odnosno da njihova težina nije u skladu njihovim uzrastom. Takođe, maksimalni rezultat ukazuje da među decom ima i preterano gojazne dece, što je najčešće posledica nekretanja, odnosno neadekvatna fizička aktivnost učenika.

Tabela br. 3

Rb;	Varijabla;	Bojanić 2010	Marušić-Jovović (PG-NK-1996)	Ivanović (PG-1970)	Kurelić i sar. (EX YU-1975)	Agramović (PG-1980)
2.	ATT	53,63	51,10	42,40	45,10	43,8

Pregledom tabele br. 3, moguće je uporediti rezultate ovog istraživanja sa rezultatima nekih dosadašnjih istraživanja. Lako je uočljivo da je najviša vrednost aritmetičke sredine za varijablu ATT (težina tela) upravo u našem istraživanju i iznosi 53,63 kg. Ovo je podatak na koji posebno treba obratiti pažnju. Naime, ispitanici obuhvaćeni ovim istraživanjem u proseku su za oko 10 kg teži od svojih vršnjaka iz npr. 1980. godine. Na osnovu toga moguće je konstatovati da su naši ispitanici znatno gojazniji od svojih vršnjaka iz 1996. godine, 1975. godine, 1970. godine, 1980. godine. Razloge za ovako stanje potražićemo u hipokineziji, odnosno nekretanju, tj. velikom protivniku čovekovog zdravlja. U današnje vreme fizička aktivnost dece je smanjena na minimalne vrednosti. Razloga za to ima veoma puno:

- neadekvatna nastava fizičkog vaspitanja,
- boravak u sedećem položaju za kompjuterom, televizorom i sl.,
- neangažovanost dece u kućnim poslovima,
- loša i nepravilna ishrana dece,
- neprilagođenost načina života potrebama detetovog rasta i razvoja.

Svi prethodno navedeni razlozi odgovorni su za povećanu telesnu masu dece u današnje vreme. Povećana gojaznost dece i omladine sve više i više uzima maha u svetu, nažalost ta „epidemija” postepeno zahvata i naše prostore. Iako Crna Gora, odnosno njeno stanovništvo, važi za sportsku naciju, sa prilično zdravim stanovništvom, sve se više i više može primetiti preterana gojaznost djece.

Obim podlaktice (AOPL) – Pregledom rezultata deskriptivne statistike za varijablu AOPL, konstatuje se da je aritmetička sredina iznosi Mean = 21,91. Takođe, prisutan je veliki raspon između rezultata, što dodatno govori u prilog da se deca iste hronološke dobi znatno razlikuju u pogledu morfoloških karakteristika. Na osnovu vrednosti aritmetičke sredine, moguće je konstatovati da se dobijeni rezultat razlikuje od rezultata nekih dosadašnjih istraživanja, što se uočava pregledom tabele br. 4.

Tabela br. 4

Rb;	Varijabla;	Bojanić 2010	Marušić-Jovović (PG-NK-1996)	Ivanović (PG-1970)	Kurelić i sar. (EX YU-1975)	Agramović (PG-1980)
3.	AOPL	21,91	23,59	---	20,87	---

Dakle, srednja vrednost rezultata za varijablu AOPL u ovom istraživanju je nešto niža u odnosu na rezultate dobijene od strane Jovović-Marušić 1996. godine i ta razlika iznosi 1,68 cm u korist istraživanja iz 1996. godine. U odnosu na istraživanje iz 1975. godine (Kurelić i sar.) prosečna vrednost u našem istraživanju je veća za 1,04 cm.

Obim nadlaktice (AONL) – Pregledom rezultata deskriptivne statistike za varijablu AONL, konstatuje se da prosečni rezultat iznosi 23,16 cm. Takođe, evidentna je veoma velika razlika u vrednostima rezultata, odnosno raspon rezultata je značajan i iznosi 13 cm. Veliki raspon rezultata dodatno ukazuje na razlike u morfološkim karakteristikama vršnjaka. Da bi rezultate aritmetičke sredine uporedili sa istraživanjima iz 1996. i 1975. godine, prikazaćemo tabelu br. 5.

Tabela br. 5

Rb;	Varijabla;	Bojanić 2010	Marušić-Jovović (PG-NK-1996)	Ivanović (PG-1970)	Kurelić i sar. (EX YU-1975)	Agramović (PG-1980)
4.	AONL	23,16	23,41	---	21,29	---

Dakle, u odnosu na prethodna istraživanja, rezultat aritmetičke sredine za varijablu AONL se razlikuje za 0,25 cm u odnosu na istraživanje Marušić-Jovović, a čak 1.87 cm u odnosu na istraživanje Kurelić i sar. iz 1975. godine.

Obim natkolenice (AONKL) – Pregledom rezultata za varijablu obima natkolenice (AONKL) konstatuje se da aritmetička sredina ima vrednost od 44,25 cm. Takođe, i kod varijable AONK, kao i kod većine prethodnih varijabli, uočljiv je veliki raspon između vrednosti minimalnog i maksimalnog rezultata, koji iznosi Range = 29 cm. Ovako izražene razlike u rezultatima morfoloških karakteristika moraju profesoru fizičkog vaspitanja biti na umu kada je organizacija časa fizičkog vaspitanja u pitanju. Konkretni primer za to je rad u parovima na času gde, ukoliko se ne vodi računa da parove sačinjavaju učenici približno istih konstitucija, može da dođe (i nažalost dolazi) do ozbiljnih povreda.

Da bi se uporedio rezultat ove varijable sa nekim prethodnim istraživanjima predstavimo i tabelu br. 6.

Tabela br. 6

Rb;	Varijabla;	Bojanić 2010	Marušić-Jovović (PG-NK-1996)	Ivanović (PG-1970)	Kurelić i sar. (EX YU-1975)	Agramović (PG-1980)
5.	AONKL	44,25	47,71	---	---	---

U odnosu na istraživanje iz 1996. godine od strane Jovović-Marušić, konstatuje se da je vrednost aritmetičke sredine u našem istraživanju znato niža i iznosi 3,46 cm. Objašnjenje za ovu razliku mogli bismo potražiti u sledećem: obim natkolenice meri se u gornjoj trećini mišića kvadricepsa, koji je jedan od najbitnijih pokretača donjih ekstremiteta. Svakako da fizička aktivnost utiče na njegove promene i to u pozitivnom smeru. Redovna fizička aktivnost dovodi do povećanja obima kvadricepsa. Kako smo u radu dobili manju vrednost od rezultata iz 1996. godine, a veću telesnu težinu od istraživanja iz 1996. godine, konstatuje se da je manje dimenzije obima natkolenice naših ispitanika verovatno uslovalo i manje nekretanje.

Obim grudnog koša (AOGK) – Pregledom tabele br. 1 uočavamo da je aritmetička sredina rezultata varijable AOGK za ispitanike u ovom istraživanju iznosila 78,85 cm. Pregledom minimalnog i maksimalnog rezultata, kao i raspona rezultata između minimuma i maksimuma, uočljiva je visoka razlika. Naime, između minimalnog i maksimalnog rezultata razlika je 29 cm, što je prilično puno, kada znamo da se radi o ispitanicima istog godišta.

Kroz tabelu br. 7, upoređićemo rezultat ovog istraživanja sa rezultatima nekih dosadašnjih istraživanja.

Tabela br. 7

Rb;	Varijabla;	Bojanić 2010	Marušić-Jovović (PG-NK-1996)	Ivanović (PG-1970)	Kurelić i sar. (EX YU-1975)	Agramović (PG-1980)
6.	AOGK	78,85	76,61	72,90	74,23	72,90

Primećuje se da je vrednost aritmetičke sredine za varijablu AOGK kod naših ispitanika imala najveću vrednost u odnosu na ranija istraživanja. Razlika u vrednosti aritmetičke sredine kreće se u rasponu od 2,24 cm (1996. godine) do 5,95 cm (1970. i 1980. godine). Razloge zbog kojih je došlo do najvišeg rezultata možemo potražiti u sledećem:

- akceleracija,
- prkomerna gojaznost,
- razvijenost mišića grudnog koša,
- razvijenost leđne muskulature i sl.

Ono što je autor istraživanja zapazio tokom testiranja je da je kod određenog broja dece obim grudnog koša uvećan i to, uglavnom, na račun masnog tkiva grudne regije.

Pregledom dobijenih rezultata za varijable koje definišu voluminoznost i masu tela (ATT, AOPL, AONL, AONKL, AOGK) i upoređujući ih sa nekim dosadašnjim istraživanjima, postavljenu hipotezu H2 koja glasi: rezultati dobijeni mjerenjem i utvrđivanjem *voluminoznosti i mase tela* kod ispitanika koji su predmet ovog istraživanja, neće se znatno razlikovati od rezultata dobijenih na dosadašnjim sličnim istraživanjima, sa različitim uzorcima ispitanika – u potpunosti odbacujemo. Stoga se prihvata alternativna hipoteza A2 koja glasi: rezultati dobijeni merenjem i utvrđivanjem *voluminoznosti i mase tela* kod ispitanika koji su predmet ovog istraživanja, znatno će se razlikovati od rezultata dobijenih na dosadašnjim sličnim istraživanjima, sa različitim uzorcima ispitanika.

Kožni nabor nadlaktice (AKNN) – Pregledom tabele br. 1, konstatuje se da je vrednost aritmetičke sredine za varijablu AKNN iznosila 7,95 mm. Kako se merenjem kožnih nabora direktno utvrđuje potkožno masno tkivo, moguće je pregledom deskriptivnih pokazatelja uvideti da je količina masnog tkiva različito zastupljena kod djece. Minimalni rezultat potkožnog masnog tkiva nadlaktice iznosi 3 mm, dok maksimalni rezultata iznosi 22 mm. Raspon rezultata koji iznosi 19 mm, dodatno ukazuje da imamo ispitanike sa veoma velikom, odnosno preteranom količinom masnog tkiva, koja može izazvati razna oboljenja dece.

Tabela br. 8

Rb;	Varijabla;	Bojanić 2010	Marušić-Jovović (PG-NK-1996)	Ivanović (PG-1970)	Kurelić i sar. (EX YU-1975)	Agramović (PG-1980)
7.	AKNN	7,85	9,41	---	9,77	---

U odnosu na istraživanja iz 1996. i 1975. godine, primećuje se da rezultat aritmetičke sredine u našem istraživanju za varijablu AKNN ima najmanju vrednost. Razlozi za takvo stanje mogu biti višestruki. Pre svega broj ispitanika, zatim primenjena metodologija merenja kožnih nabora, količina kožnog nabora i sl.

Kožni nabor na leđima (KNNL) – Pregledom tabele br. 1, konstatujemo da je srednja vrednost, odnosno aritmetička sredina za ovu varijablu iznosila 7,10 mm. Raspon rezultata je i kod ove varijable veoma veliki i iznosi 22 mm. Maksimalni rezultat od 25 mm ukazuje na veoma preteranu količinu masnog tkiva kod trinaestogodišnjaka. Vrednost skjunisa za varijablu AKNN iznosi 2.08. Da bi se empirijski raspored frekvencija smatrao normalnim, odnosno da se odstupanja od idealne simetrije ne tumače kao statistički značajna, neophodno je da se dobijeni Z skor kreće u intervalu od ± 2 . Kako je u ovom primeru dobijeni Z skor veći od 2, smatra se da rezultati značajno odstupaju od normalne raspodele i da ne bi bili za dalju statističku obradu. Vrednost kurtosisa za varijablu AKNN iznosi 3.99, što ukazuje na to da su odstupanja od normalne raspodele rezultata značajna, odnosno da je došlo do bitnog narušavanja vrha krive i to u pravcu leptokurtičnosti krive.

Tabela br. 9

Rb;	Varijabla;	Bojanić 2010	Marušić-Jovović (PG-NK-1996)	Ivanović (PG-1970)	Kurelić i sar. (EX YU-1975)	Agramović (PG-1980)
8.	AKNL	7,10	7,22	---	6,96	---

Tabelarnim pregledom vrednosti dobijenih rezultata iz prethodnih istraživanja i upoređujući ih sa rezultatom ovog istraživanja za varijablu AKNL, konstatuje se da je najmanja vrednost rezultata bila u 1975. godini i da je manja za oko 1,4 mm od rezultata ovog istraživanja, odnosno za oko 2,6 mm od rezultata iz 1996. godine. Kako je primenjena ista metodologija merenja morfoloških karakteristika u istraživanju iz 1975. i istraživanju iz 1996. godine, konstatuje se da su deca u istraživanju Marušić-Jovović imala više potkožnog masnog tkiva. U odnosu na rezultat našeg istraživanja, ispitanici u istraživanju iz 1996. godine imala su nešto više masnog tkiva. Međutim, kako je u istraživanju iz 1996. godine bilo gotovo 5 puta više ispitanika nego u našem istraživanju, postavlja se pitanje kakav bismo rezultat dobili da je broj ispitanika bio identičan?

Kožni nabor na trbuhu (AKNT) – Pregledom rezultata deskriptivnih pokazatelja iz tabele br. 1, konstatuje se da je srednja vrednost rezultata za varijablu AKNT iznosila 7,77 mm. Raspon rezultata je i kod ove varijable veoma izražen i iznosi 24 mm.

Tabela br. 10

Rb;	Varijabla;	Bojanić 2010	Marušić-Jovović (PG-NK-1996)	Ivanović (PG-1970)	Kurelić i sar. (EX YU-1975)	Agramović (PG-1980)
9.	AKNT	7,79	8,75	---	9,21	---

Pregledom tabele br. 10 uočava se drugačija slika u odnosu na tabelu br 9. Naime najveća vrednost aritmetičke sredine je zabeležena upravo u istraživanju iz 1975. godine, što nije bio slučaj sa prethodnom varijablom AKNL. To upućuje na konstataciju da je varijabilitet rezultata količine potkožnog masnog tkiva izražen od istraživanja do istraživanja. Svakako da prednost oko tačnosti rezultata na osnovu kojih se mogu donositi zaključci treba dodeliti istraživanjima sa većim brojem ispitanika, a u ovom slučaju to je svakako istraživanje iz 1975. godine, od strane Nikole Kurelića i saradnika.

Pregledom dobijenih rezultata za varijable koje definišu potkožno masno tkivo (AKNN, AKNL, AKNT) i upoređujući ih sa nekim dosadašnjim istraživanjima, postavljenu hipotezu H3 koja glasi: rezultati dobijeni merenjem i utvrđivanjem *potkožnog masnog tkiva* kod ispitanika koji su predmet ovog istraživanja, neće se znatno razlikovati od rezultata dobijenih na dosadašnjim sličnim istraživanjima, sa različitim uzorcima ispitanika – u potpunosti odbacujemo. Stoga se prihvata alternativna hipoteza A3 koja glasi: rezultati dobijeni merenjem i utvrđivanjem *potkožnog masnog tkiva* kod ispitanika koji su predmet ovog istraživanja, znatno će se razlikovati od rezultata dobijenih na dosadašnjim sličnim istraživanjima, sa različitim uzorcima ispitanika. Međutim, neophodno je istaći da je standardna devijacija kod sve tri varijable koje su procenjivale potkožno masno tkivo velika i upućuje na konstataciju da je prisutna statistički značajna varijacija rezultata, odnosno da nije prisutna normalna distribucija rezultata. Takođe, iznešena zaključivanja i logiziranja za rezultate kožnih nabora u ovom radu treba smatrati prilično varijabilnim, upravo zbog dobijenih vrednosti standardne devijacije.

Zaključak

Istraživanje je sprovedeno sa ciljem da se utvrdi nivo nekih morfoloških dimenzija dečaka rane adolescentne dobi OŠ „Olga Golović” iz Nikšića. Ono što je posebno interesantno je to da je dobijena gotovo identična vrednost telesne visine naših ispitanika i ispitanika u istraživanju (Marušić i Jovović, 1996), a da je telesna težina nešto veća kod naših ispitanika. Sa određenim stepenom suzdržavanja može se konstatovati da je jedan od osnovnih problema naših ispitanika gojaznost. Preterana gojaznost jedan je od najvećih problema savremenog čoveka.

Deca su više zainteresovana za kompjuterske igrice, gledanje TV-a i sl., dok ih fizička aktivnost sve manje i manje interesuje. Na njihovu veliku žalost, postaje opšte poznata stvar da i fizičko vaspitanje dece u školi ne zadovoljava njihove stvarne potrebe. Stoga, sve više poprimamo loše karakteristike savremenog sveta, kao što su gojaznost, dijabetes, loša ishrana, hipokinezija, telesni deformiteti i sl. I na samom kraju, ukoliko smo se opredelili da se bavimo pozivom nastavnika fizičkog vaspitanja, naša praksa ne sme biti opšte poznati metod „bacanja lopte” deci. Deformitete i psihofizičke nedostatke koje dete „odnese” sa sobom iz osnovne škole nikada više neće moći ispraviti i nadomestiti. Upravo je to naša briga, ukoliko se profesionalno i sa zadovoljstvom želimo baviti pozivom za koji smo se već odlučili.

Literatura

1. Agramović, Lj. (1980). *Dinamika rada školske omladine Crne Gore*. Podgorica: Fizička kultura.
2. Bala, G. (2006). *Metodologija kinezioloških istraživanja*. Novi Sad: Fakultet fizičke culture.
3. Bošković, M. (1997). *Anatomija čovjeka*. Beograd-Zagreb: Medicinska knjiga.
4. Ivanović, B. (1970). *Dinamika razvoja učenika Titograda*. Titograd: Institut za biološka istraživanja u Beogradu – Biološki zavod.
5. Jovović, V., Marušić, R. (1995). Neke morfološke karakteristike dječaka ranog adolescentnog doba sa područja Crne Gore. *Fizička kultura*, br. 2., str. 10- 15.
6. Jovović, V. (1999). *Tjelesni deformiteti adolescenata*. Nikšić: Filozofski fakultet.
7. Jovović, V. (2005). Interkorelacija varijabli morfoloških dimenzija i posturalnog statusa kod 13-godišnjih dječaka. *Glasnik Antropološkog društva Jugoslavije*, br. 40, str. 67-74.
8. Kurelić, N., Momirović, K., Stojanović, M., Šturm, J., Radojević, Đ., Viskić, Štalec, N.(1975). *Struktura i razvoj morfoloških i motoričkih dimenzija omladine*. Institut za naučna istraživanja Fakulteta za fizičko vaspitanje Univerziteta u Beogradu.
9. Marušić, R. (1995). Neke antropološke karakteristike dječaka uzrasne dobi od 11 godina. Niš: *Zbornik radova "FIS komunikacije"*, Filozofski fakultet.

IZAZOVI PRIVATIZACIJE SPORTSKIH OBJEKATA

CHALLENGES OF PRIVATIZATION OF SPORTS FACILITIES

Stručni članak

Branko Bošković¹, Bratislav Petrović²

¹Fakultet za sport Univerziteta „Union - Nikola Tesla”, Beograd, Srbija

²Ministarstvo omladine i sporta Republike Srbije, Beograd, Srbija

Apstrakt

U radu se istražuje aktuelna problematika promene svojine nad sportskim objektima. Radi se o složenom postupku povezanom sa čitavim nizom zakona. Vrlo je značajna uloga menadžera sportskog objekta u proceduri promene svojine nad sportskim objektom. Zakon o javnoj svojini je regulisao uspostavljanje javne svojine na sadašnjoj državnoj svojini, subjektima određenim Ustavom i Zakonom o javnoj svojini. O pribavljanju i raspolaganju nepokretnostima u javnoj svojini Republike Srbije odlučuje Vlada. Postojeća društvena svojina pretvara se u privatnu svojinu pod uslovima, na način, i u rokovima predviđenim zakonom.

Ključne reči: sportski objekti, javna svojina, privatizacija, menadžer sportskog objekta

Abstract

This paper explores the current problems of changing the ownership of sports facilities. It is a complex process associated with a number of laws. The role of sports facility manager is very important in the process of changing ownership of sports facilities. The Law on Public Property regulates the establishment of public property at the current state-owned property, for the entities defined by the Constitution and the Law on Public Property. The Government decides upon the acquisition and disposal of real estate that are in public ownership of the Republic of Serbia. The existing public property becomes private property under the conditions, in the manner, and within the deadlines established by law.

Key words: sports facilities, public property, privatization, sports facility manager

Uvod

U Republici Srbiji privatizovano je 2.415 društvenih preduzeća, a 537 preduzeća su u restrukturiranju ili nisu privatizovana¹. Na osnovu analize efekata privatizacije u Srbiji zaključeno je da kod većine privatizovanih preduzeća finansijske performanse imaju izrazito pozitivne efekte privatizacije na poslovanje preduzeća. U privatizovanim preduzećima povećani su prihodi po zaposlenom i do 55%, ali je broj zaposlenih opao, što je istovetno kao i kod neprivatizovanih preduzeća. Vrednost imovine kod privatizovanih preduzeća porasla je za 47%, a kod neprivatizovanih preduzeća vrednost imovine smanjila se za 17%. Na osnovu sprovedenog istraživanja Agencija za privatizaciju Republike Srbije zaključila je da su očigledni pozitivni efekti privatizacije u Srbiji.

¹Podaci na osnovu zvaničnog izveštaja Agencije za privatizaciju Republike Srbije, u periodu do 1.9.2011. godine, objavljeno na sajtu <http://www.priv.rs/upload/analiza/full/>.

Privatizacija predstavlja operaciju koja ima svoje unutrašnje razloge i opravdanja, ekonomske i pravne prirode. Privatizaciju je potrebno sprovesti u srpskom sportu kako bi se doprinelo razvoju profesionalnog sporta u Srbiji.

U radu je istraživana legislativa u oblasti privatizacije sportskih objekata, u cilju utvrđivanja razloga nesprovođenja privatizacije, odnosno neusklađenosti i kontradiktornosti između teorije i prakse. Takođe, u ovom radu ponuđena su neka od rešenja za prevazilaženje utvrđenih nedostataka, odnosno u cilju efikasnijeg sprovođenja promene vlasništva na sportskim objektima.

Predmet rada i metode

U istraživanju dominantno se koristi teorijski ili spekulativno-bibliografski metod koji podrazumeva analizu, sintezu i interpretaciju činjenica, prvenstveno teorijsko-kontemplativnim putem.

Predmet istraživanja je regulativa u vezi sa promenom svojine sportskih objekata i utvrđivanjem uloge menadžera sportskih objekata u procesu privatizacije. U radu je primenjeno teorijsko proučavanje relevantnih pisanih izvora iz domena zakonodavstva, odnosno regulative u oblasti sporta, svojinskih odnosa i planiranja i uređenja prostora.

Osnovna ograničenja u sagledavanju aktuelne problematike je nedovoljan broj relevantnih istraživanja i stručnih radova na ove teme.

Rezultat i diskusija

Transformacija svojine u Republici Srbiji

Važeći Ustav Republike Srbije u naš pravno-ekonomski sistem kao novi oblik svojine uvodi javnu svojinu, umesto državne svojine. Zakon o javnoj svojini ukida postojeći svojinski režim u ovoj oblasti i određuje nosioce prava javne svojine i osnovna pravila za uspostavljanje javne svojine Republike Srbije, autonomne pokrajine i jedinica lokalne samouprave.

Javna svojina ima tri oblika: pravo svojine Republike Srbije - državna svojina, pravo svojine autonomne pokrajine – pokrajinska svojina i pravo svojine jedinice lokalne samouprave – opštinska, odnosno gradska svojina. Zakon u osnovnim pravilima o uspostavljanju javne svojine Republike Srbije, autonomne pokrajine i jedinica lokalne samouprave reguliše uslove kojima ovlašćeni titulari stiču pravo javne svojine². Stupanjem na snagu Zakona o javnoj svojini za sve nepokretnosti koje, na osnovu Zakona o sredstvima u svojini Republike Srbije, koriste autonomna pokrajina, odnosno jedinica lokalne samouprave, uspostavlja se pravo javne svojine autonomne pokrajine, odnosno jedinice lokalne samouprave.

Podržavljanje građevinskog zemljišta izvršeno je na osnovu Zakona o građevinskom zemljištu iz 1995. godine, kada je građevinsko zemljište prešlo iz društvene u državnu svojinu. Ovom promenom svojina na zemljištu dobija svog imenovanog titulara, umesto neodređene društvene svojine. Napustivši pojam gradskog građevinskog zemljišta uvodi se:

- javno građevinsko zemljište, na kome su izgrađeni javni objekti od opšteg interesa, zatim javne površine, kao i zemljište koje je planom namenjeno za izgradnju javnih objekata odnosno javne površine, i određuje ga svojim aktom opština, odnosno grad;

²Rok za podnošenje zahteva za upis prava javne svojine na nepokretnostima je tri godine od dana stupanja na snagu Zakona, tako da rok ističe 7.10.2014.godine.

- ostalo građevinsko zemljište je zemljište koje je već izgrađeno ili je namenjeno za izgradnju, a ne spada u javno građevinsko zemljište, i ono može biti u svim oblicima svojine i u prometu je.

Zakonom o privatizaciji predviđena su dva modela privatizacije: prodaja kapitala i prenos kapitala bez naknade.

O pribavljanju i raspolaganju nepokretnostima u javnoj svojini Republike Srbije odlučuje Vlada Republike Srbije. Ministarstvo nadležno za sport treba da definiše političke ciljeve privatizacije, utvrđuje zakonski okvir privatizacije, pokrene početak privatizacije, koordinira aktivnosti između ministarstava na prilagođavanju zakona povezanih sa privatizacijom i slično.

Privatizacija sportskih objekata u korelaciji sa privatizacijom sportskih organizacija

Zakon o privatizaciji predviđa da predmet privatizacije može biti državna, odnosno društvena svojina. Zakon o sportu, između ostalog, uređuje pitanje statusa sportskih objekata i privatizacije u oblasti sporta.

Na osnovu Zakona o sportu sportske organizacije, sportski savezi i sportska društva mogu da raspoložu sportskim objektima i drugim nepokretnostima u društvenoj, odnosno državnoj svojini na koja imaju pravo korišćenja samo uz saglasnost Vlade, a na predlog ministarstva nadležnog za sport.

Sportske organizacije, sportski savezi i sportska društva bili su dužni da podnesu ministarstvu nadležnom za sport evidencionu prijavu radi ustanovljivanja matičnih evidencija i registracije u skladu sa zakonom i dokažu vlasništvo na sportskom objektu. Ukoliko to ne dokažu, smatra se da je taj sportski objekat u javnoj svojini Republike Srbije.

Na postupak promene vlasništva društvenog, odnosno državnog kapitala, odnosno na privatizaciju u sportskoj organizaciji primenjuju se propisi kojima se uređuje privatizacija. Ako sportska organizacija i drugi subjekti privatizacije, pored kapitala u društvenoj svojini, imaju i deo kapitala u državnoj svojini, istovremeno sa prodajom društvenog kapitala, može se prodavati i državni kapital sportske organizacije ili drugog subjekta privatizacije, uz saglasnost Vlade.

Zakon o sportu uvodi kategoriju sportskih objekata od nacionalnog značaja. Objekat stiče ovaj status odlukom Vlade na predlog ministarstva nadležnog za sport, i ovakvi objekti ne mogu biti predmet privatizacije, niti im se može menjati namena. Vlada u budućnosti treba da usvoji podzakonska akta kojima će detaljnije urediti uslove, način sticanja i oduzimanja statusa sportskog objekta od nacionalnog značaja.

Sportski objekti uživaju posebnu zaštitu. Zakon o sportu predviđa posebne uslove za promenu namene sportskih objekata. Postupak promene namene vrši se po postupku propisanom Zakonom o planiranju i izgradnji, uz prethodnu saglasnost ministarstva nadležnog za sport. Isti postupak važi i za slučajeve potpunog ili delimičnog rušenja sportskog objekta, zatvaranja objekta ili smanjenja kapaciteta.

Problemi privatizacije sportskih objekata

Imajući u vidu da je predmet privatizacije, tj. sportski objekti u direktnoj vezi sa sportskim organizacijama, sportskim savezima i sportskim društvima neophodno je razmotriti prethodno pitanje, odnosno njihovu privatizaciju.

Osnovni ciljevi privatizacije sportskih organizacija su povećanje ekonomske efikasnosti, priliv svežeg kapitala, promene vlasničke strukture i stabilnost sportskih organizacija. Zakon o sportu sadrži odredbe o privatizaciji sportskih organizacija međutim, u ovom trenutku, nije definisan model privatizacije u sportu.

Postojeća regulativa koja uređuje ovu oblast ne obezbeđuje uslove za efikasnu i pravičnu privatizaciju kapitala u sistemu sporta. Imovinska prava na sportskim objektima nisu u potpunosti rešena. Većina sportskih objekata u Srbiji su svojina države, lokalne samouprave ili ustanove za sport koju je osnovala jedinica lokalne samouprave. Najveći broj sportskih objekata u Republici Srbiji nisu u vlasništvu sportskih organizacija, sportskih saveza i sportskih društava, već su oni samo korisnici. Na osnovu prava isključivog korišćenja i zbog minulog ulaganja u sportske objekte koje koriste, korisnici smatraju da takvi sportski objekti treba da pređu u njihovo vlasništvo.

Pojedini sportski objekti, a posebno stadioni u Srbiji, se već nalaze u privatnoj svojini, pa samim tim ne predstavljaju ni društveni, a ni državni kapital. Može se privatizovati samo zemljište. Ovde ukazujemo na problem koji predstavlja ostatke prethodnog društvenog uređenja, a to je da vlasnik sportskog objekta i zemljišta mora biti isto lice. Međutim, važeći Zakon o planiranju i izgradnji ne dozvoljava konverziju prava korišćenja u pravo svojine na zemljištu na kojem je sportski objekat izgrađen.

Pojedine sportske organizacije, sportski savezi i sportska društva su suvlasnici ili vlasnici sportskog objekta koji koriste, pa samim tim svojina na takvim sportskim objektima ne može biti predmet privatizacije, jer faktički nije u potpunosti državna. U navedenim slučajevima, pri primeni Zakon o sportu, privatizacija bi prouzrokovala uzurpaciju imovine sportskih klubova, čime bi bilo narušeno pravo privatne svojine shodno ustavu. U ovakvim slučajevima, predmet privatizacije može biti samo zemljište na kojem su izgrađeni sportski objekti, koje je u javnoj svojini države, autonomne pokrajine ili opštine, odnosno grada. Prema važećim propisima sportska organizacija na tom zemljištu ima samo pravo korišćenja, a ne pravo svojine. Privatizacija ovog dela imovine, trebalo bi da se sporvede kroz konverziju prava korišćenja u pravo svojine, međutim regulativa ne predviđa takvo rešenje.

Preporuke za privatizaciju sportskih objekata

Primenom regulative svi sportski objekti koji su državni, moraju postati svojina države, s obzirom na to da su i sagrađeni državnim sredstvima ili uz pomoć preduzeća koja su takođe bila društvena. Država bi upravljala sportskim objektima u državnoj svojini.

Za privatizaciju sportskih objekata najvažnije je evidencija imovine i strukture vlasništva, potom je neophodna procena imovine i na kraju odluka Vlade o privatizaciji imovine. Trenutno je u postupku utvrđivanje čime sve država raspolaze, odnosno matična evidencija sportskih objekata.

Vlasničkoj transformaciji sportskih organizacija trebalo bi da prethodi utvrđivanje prava svojine na sportskim objektima i drugim nepokretnostima koje koriste sportske organizacije, sportski savezi i sportska društva. Regulativom treba propisati mogućnost privatizacije sportskih objekata u državnom vlasništvu za koje država nema interes da ih održava i da njima upravlja, a da su sportske organizacije zainteresovane za njihovo korišćenje i kupovinu.

Menadžment sportskih objekata

U zavisnosti od svojine nad sportskim objektima primenjuje se i vrsta menadžmenta:

- državni menadžment,
- privatni menadžment i
- mešoviti oblik menadžmenta.

Državni menadžment primenjuje se kod sportskih objekata u državnoj svojini, svojini pokrajine ili svojini lokalne samouprave. To su objekti od nacionalnog, pokrajinskog ili lokalnog značaja. Menadžment sportskog objekta postavlja vlasnik sportskog objekta. Takvi sportski objekti trebalo bi da ostanu u javnoj

svojini jer ih karakteriše opšti interes. Privatni menadžment primenjuje se kod sportskih objekata u privatnoj svojini. Vlasnik objekta od privatnog menadžmenta očekuje profitni interes.

Mešoviti menadžment primenjuje se na različite forme javno-privatnog partnerstva, na osnovu zajedničkog ulaganja državnog i privatnog kapitala, kao i profitno zainteresovanih ulagača. U ovom slučaju od menadžmenta sportskog objekta očekuju se pozitivni rezultati u povezivanju opšteg (javnog) interesa i profitnih interesa ulagača. Ovaj vid ulaganja u sportsku infrastrukturu ima primer u izgradnji Kuće fudbala, gde je ostvareno javno-privatno partnerstvo između Republike Srbije i Fudbalskog saveza Srbije.

Menadžment sportskih objekata mora imati moć podržanu znanjem, sposobnostima i ličnim osobinama. Menadžeri moraju biti sposobni da bi suvereno i autoritetom ličnosti upravljali promenama i procesima privatizacije sportskih objekata.

Zaključak

Privatizaciju u sportu je neophodno sprovesti u bliskoj budućnosti kako bi se doprinelo razvoju profesionalnog sporta u Republici Srbiji. Cilj privatizacije je uspostavljanje oblika svojine za koji se pretpostavlja da je racionalniji. Problem vlasništva, odnosno svojine, otvara mnoga pitanja i dileme. Pravni problemi vezani za privatizaciju sportskih objekata jesu:

- imovinsko-pravni odnosi na sportskim objektima, kod većine sportskih objekata nisu rešeni, najveći broj sportskih objekata nisu u vlasništvu sportske organizacije, sportskih saveza i sportskih društava, koji su njihov isključivi korisnik, već je titular država ili lokalna samouprava.
- odredbe Zakona o planiranju i izgradnji, kojima nije dozvoljena konverzija prava korišćenja u pravo svojine na zemljištu na kojem je izgrađen sportski objekat.

Pri promeni svojine sportskih objekata postavlja se pitanje da li država ima interes da upravlja svim sportskim objektima, da li ima kome da ih ustupi na korišćenje po tržišnim uslovima za zakup, takođe nameće se pitanje da li sportske organizacije imaju finansijskih potencijala da samostalno održavaju, osiguravaju i upravljaju sportskim objektima koji bi im bili predati na upravljanje ili koje bi koristili u zakup.

Za proces privatizacije prva faza je donošenje odgovarajućih podzakonskih akata i modelovanje odgovarajućih evidencija imovine i strukture vlasništva, drugu fazu predstavlja procena vrednosti sportskog objekta, a treća faza je odluka o privatizaciji, odnosno prodaji svakog sportskog objekta.

Zaključujemo da je stanje evidencije neopokretnosti, a time i sportskih objekata u Srbiji, nesređeno i nezadovoljavajuće, i da ministarstvo nadležno za sport preduzima određene mere u prevazilaženju takvog stanja. Trenutno je u postupku upis sportskih objekata u matičnu evidenciju i kategorizacija sportskih objekata.

U privatizaciji sportskih objekata velika je odgovornost menadžera sportskih objekata. U zavisnosti od svojine nad sportskim objektima primenjuje se i vrsta menadžmenta: državni menadžment, privatni menadžment ili mešoviti oblik menadžmenta.

Zaključujemo da se u Republici Srbiji, za sada, sporo realizuje privatizacija sportskih organizacija, a privatizacija sportskih objekata još nije otpočela.

Literatura

1. Zakon o sredstvima u svojini Republike Srbije (1995), Beograd: Službeni glasnik RS, br. 53/1995, 3/1996 - ispr., 54/1996, 32/1997 i 101/2005 - dr.zakon.
2. Zakon o građevinskom zemljištu (1995), Beograd: Službeni glasnik RS, broj 44/1995.
3. Zakon o privatizaciji (2001), Beograd: Službeni glasnik RS, br.38/2001, 18/2003, 45/2005, 123/2007, 30/2010, 93/2012, 119/2012 i 51/2014.
4. Zakon o javnoj svojini (2011), Beograd: Službeni glasnik RS, br. 72/2011 i 88/2013.
5. Zakon o sportu (2011), Beograd: Ministarstvo omladine i sporta RS, Sportski savez Srbije.
6. Zakon o sportu: Podzakonska akta prema Zakonu o sportu (2013), Beograd: Ministarstvo omladine i sporta RS, Sportski savez Srbije.
7. Milićević, V. (1993). *Strategijsko poslovno planiranje – menadžment pristup*. Beograd:Kultura.
8. Nešić, M. (2007-2008). *Sport i menadžment*. Novi Sad: Fakultet za sport i turizam.
9. Ustav Republike Srbije (2006), Beograd: Službeni glasnik RS, broj 98/2006.

POVEZANOST STRESA I DOSTIGNUĆA U SPORTU

RELATIONSHIP BETWEEN STRESS AND ACHIEVEMENTS IN SPORT

Pregledni članak

Bojan Brigljević

Fakultet za menadžment u sportu, Alfa univerzitet, Beograd

Apstrakt

Predmet ovog istraživanja se odnosi na povezanost stresa i dostignuća u sportu. U ovom istraživanju primenjene su sledeće naučne metode: istorijska, komparativna, empirijska i statistička metoda. Istraživanje je izvršeno na uzorku od 30 članova Sportskog društva Partizan, a u cilju preciznije analize povezanosti stresa i dostignuća u sportu. Obradom dobijenih rezultata na 8 pitanja sa 2-8 ponuđenih odgovora, istraživanjem su rasvetljeni uzročnici stresa koji se razlikuju vezano za uzrast ispitanika kao i reakcije ispitanika na stres, čime su potvrđene pretpostavke ovog istraživačkog rada.

Ključne reči: istraživanje, stres, sport, povezanost

Abstract

Using the methodology of the research, which included different methods: historical, comparative, empirical and method of static analysis, investigations (testing) was made (is performed) on a sample of 30 members of the Sports Association Partizan, in order to more accurately analyzing relation between stress and achievements insport. Treating the results obtained in 8 questions and 2-8 answers, this research illuminate different stressors regarding the age of the respondents and there reactions on stress, confirming all three (main and two auxiliary) hypotheses of this study.

Key words: research, stress, sport, correlation

Uvod

Da bi ostvarila svoje ciljeve, sportska organizacija postavlja pred članove niz zahteva, kojima nastoji da njihovo ponašanje prilagodi svojim ciljevima. Ali, organizacija ne utiče samo na ponašanje svojih članova, ona utiče i na formiranje njihovih trajnih stavova, vrednosti i interesovanja.

Stres je prateći deo epohe u kojoj živimo i može biti uverljiv za jačanje organizma, ali isto tako i predvorje bolesti. (Svičević, 2003, str. 15). Stres je reakcija duha i tela na promenu. (Tyrer, 1991, str. 15) Reakcija pojedinca na stres je rezultat preklapanja individualne osetljivosti, spoljnih okolnosti i stresora. Individualna osetljivost je određena ličnošću, starošću i stilom života. Životne okolnosti uključuju okolinu, porodicu, prijatelje i radnu atmosferu. Bolesti koje nastaju pod uticajem prevelikog stresa zavise od sva tri faktora. (McCunney, 1994, str. 267-271)

Moguća su četiri tipa reakcije na stres:

1. normalna reakcija u kojoj je reaktivna spremnost popraćena reakcijom dobre odbrane;
2. neurotična reakcija u kojoj su reaktivna spremnost i anksioznost toliko jaki da je odbrana od njih neefikasna;
3. prigušena psihička reakcija u kojoj znakovi opasnosti mogu biti pogrešno obrađeni i interpretirani, ili pak ignorisani, što je uvod u hronični stres;

4. psihosomatska reakcija u kojoj je reaktivna spremnost premeštena u somatske (organske) sastave u kojima izaziva promene.

Kada se ljudski resursi susretnu sa stresorima onda se njihovo ponašanje, reakcija ispoljava kroz tri međusobno povezane faze: faza alarma, faza otpora i faza iscrpljenosti. U stanju alarmne reakcije telo može izdržati određeno vreme. To znači da pri znatnijim oštećenjima organizam može biti uništen u upozoravajućem stadijumu već posle kratkog vremena. Ako oštećenje nije bilo smrtonosno, telo dospeva u tzv. stadijum otpora, a simptomi alarmne reakcije nestaju. U stadijumu otpora telo jača, pa će se uspešno odupreti ponovnom štetnom delovanju. Tako bi se moglo reći: «Sve ono što me ne ubije, jača moje snage». Međutim, ako štetno delovanje pređe granicu naših snaga, nećemo ojačati već ćemo se potpuno iscrpiti i nastaće bolest.

Predmet istraživanja se bazira na postavci da je količina stresa obrnuto proporcionalna sportskom dostignuću, odnosno, sportisti koji trpe visok nivo stresa, imaju manja sportska postignuća i obrnuto. Neophodno je razumeti povezanost stresa i sportskog postignuća u cilju pronalazjenja metoda da se sport koristi kao alat za smanjenje stresa, i da se pravilnom organizacijom i postupcima, smanji stres kojem je sam sport izvor na najmanju moguću meru.

Metodologija istraživanja

Instrument istraživanja: Anketni upitnik - za sportiste kroz tehniku anketiranja. On sadrži 8 pitanja sa 2-8 ponuđenih odgovora.

Populacija i uzorak: Populaciju i uzorak u ovom istraživanju čini 30 članova Sportskog društva „Partizan“ u Humskoj ulici 1 u Beogradu, koji su pri dolasku na trening ili pri odlasku sa treninga u holu stadiona zamoljeni da odgovore na pitanja u anketi.

27 osoba je samo popunilo upitnik, dok je autor rada asistirao kod tri upitnika jer su trojica sportista imala probleme sa desnom rukom (uganuče i istegnuće, a dešnjaci su).

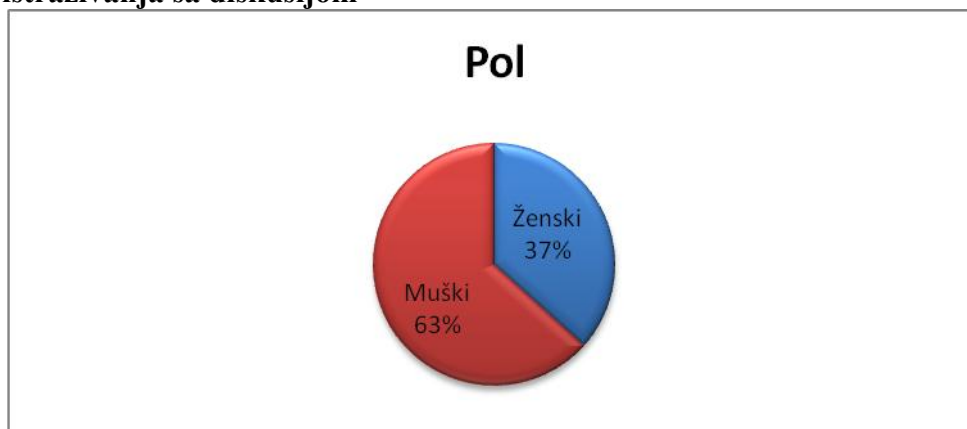
Vreme i mesto istraživanja: Istraživanje je obavljeno u holu stadiona Sportskog društva „Partizan“, od 21.06.2013 - 23.06.2013 godine.

Upitnik za sportiste: Upitnik sadrži 8 pitanja i ponuđena 2-8 odgovora.

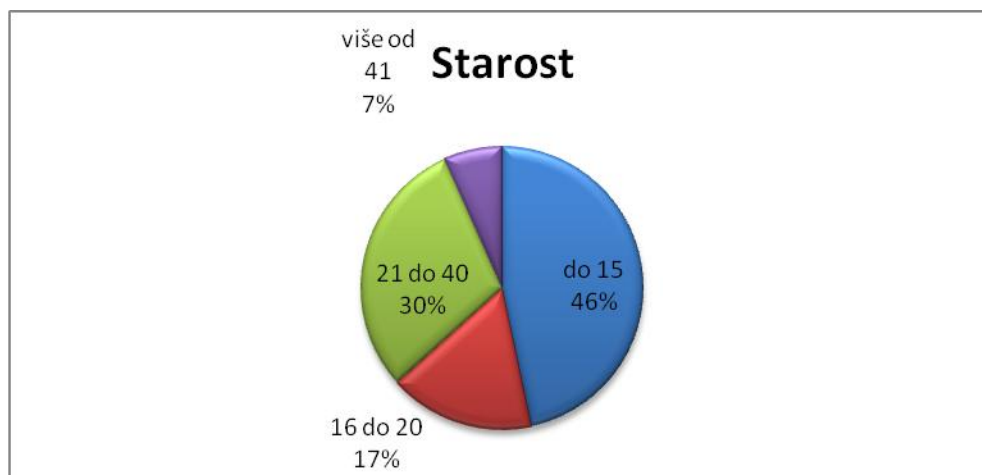
Analiza odgovora: Odgovori su analizirani

Istorijskom metodom i deskriptivnom metodom istražena su teorijska znanja i mehanizmi delovanja stresa kod sportista, kao i efekti stresa na ponašanje. Pomoću empirijske i komparativne metode analizirana su i upoređivana saznanja na temu stresa kao i njihova uzročno-posledična povezanost sa ponašanjem sportista. Metodom statističke analize su obrađeni odgovori sportista prikupljeni upitnikom na terenu. Analizom je obuhvaćeno 30 ispitanika starosti od 19 do 40 godina, u Beogradu. Svi ispitanici su pre popunjavanja upitnika morali da pruže dokaz da su članovi Sportskog društva „Partizan“ pokazivanjem članske karte ili propusnice za ulazak na stadion na uvid anketaru.

Rezultati istraživanja sa diskusijom

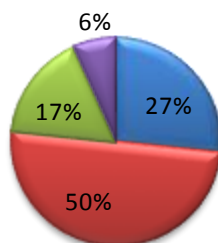
Pol	
Muški	Ženski
63%	37%

Godine starosti			
Do 15	16 - 20	21 - 40	Više od 41
14	5	9	2
46%	17%	30%	7%

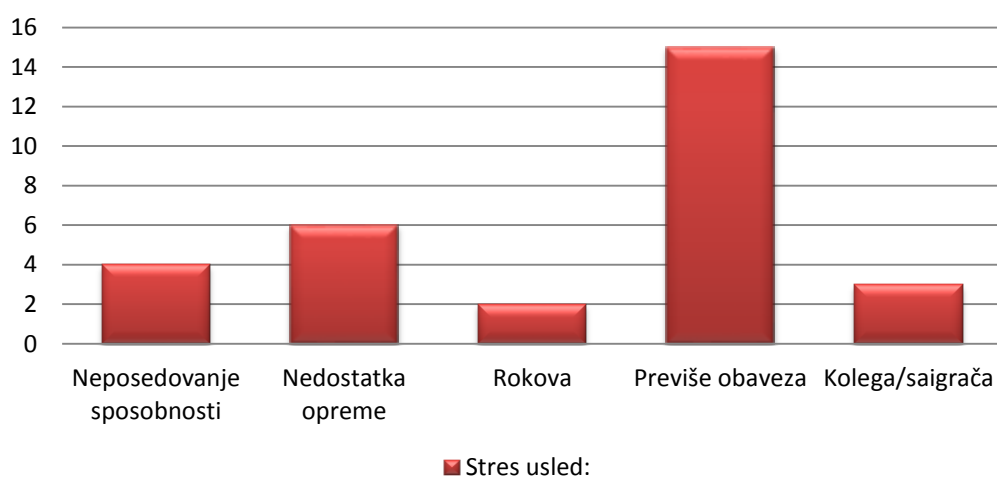
Pozicija u sportu

■ Početnik ■ Sportista ■ Rekreativac ■ Trener

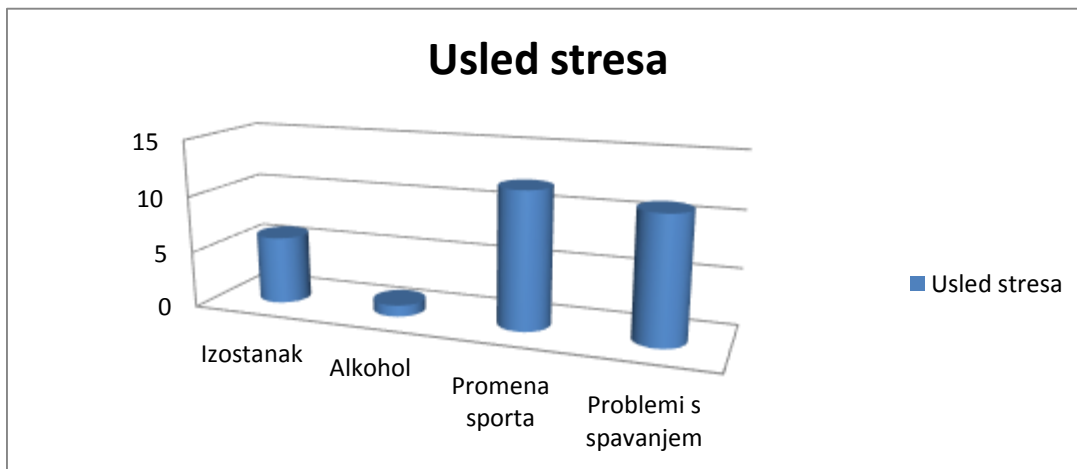

Pozicija u sportu	Vaš odgovor	%
Početnik	8	27%
Sportista	15	50%
Sportista rekreativac	5	17%
Trener	2	6%

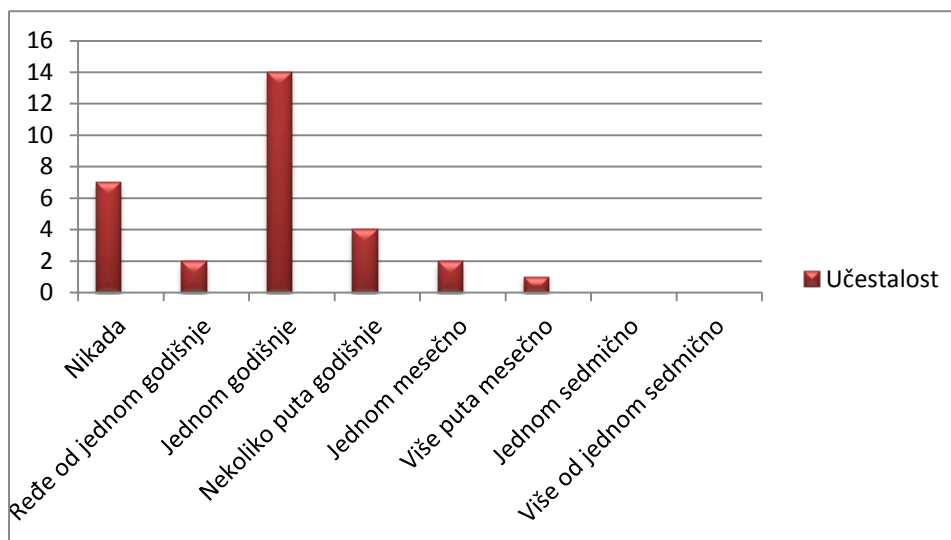
Stres usled:

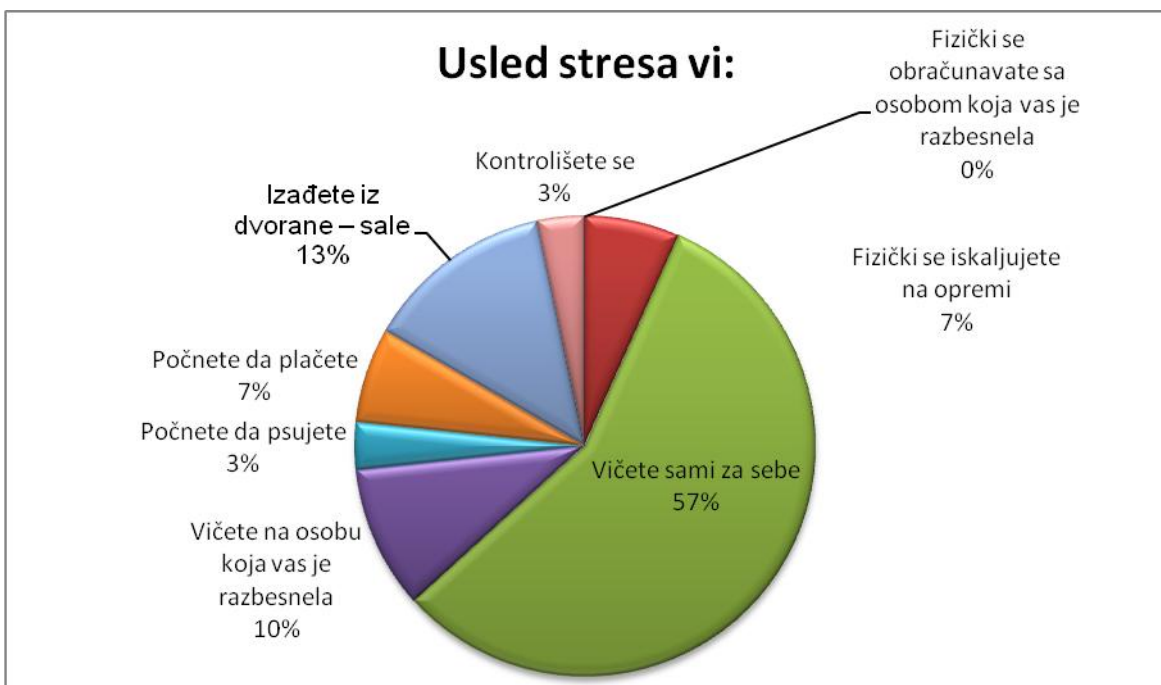
Pod stresom ste najčešće zbog:	Vaš odgovor	%
Neposedovanja sposobnosti potrebnih za sportski uspeh	4	13%
Nedostatak opreme i/ili loših uslova za rad	6	20%
Rokova	2	7%
Previše obaveza	15	50%
Kolege/a	3	10%
Nadređenog – trenera ili kapitena	0	0%

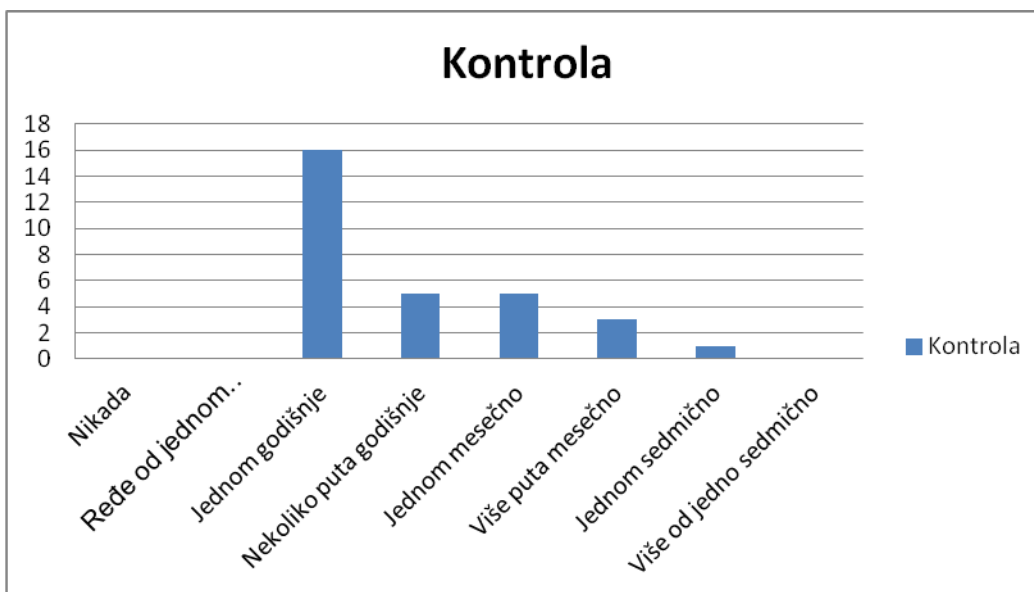
Zbog stresa u poslednjih godinu dana ste:	Vaš odgovor	%
Barem jednom izostali sa treninga	6	20%
Pili više alkohola	1	3%
Promenili vrstu sporta ili klub	12	40%
Imali problema sa spavanjem	11	37%

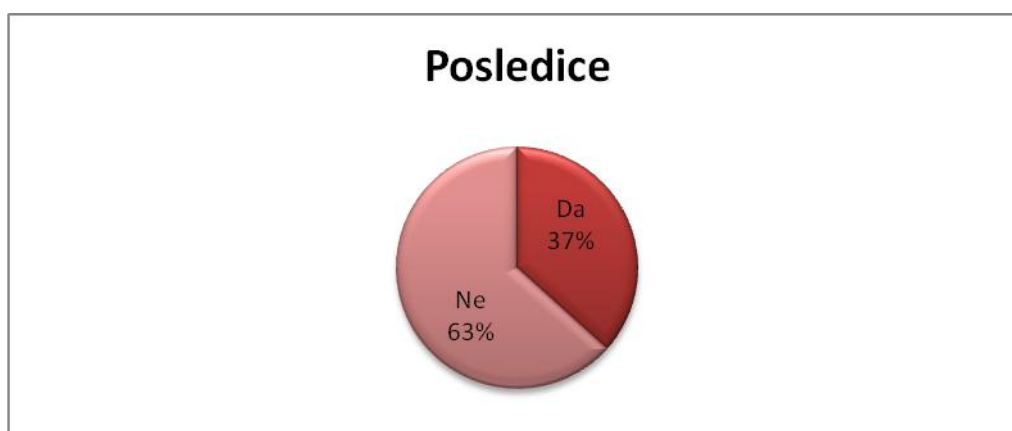
Koliko često se susrećete sa konfliktima u toku bavljenja sportom?	Vaš odgovor	%
Nisam se susretao/la	7	24%
Ređe od jednom godišnje	2	6%
Jednom godišnje	14	48%
Nekoliko puta godišnje	4	13%
Jednom mesečno	2	6%
Više puta mesečno	1	3%
Jednom sedmično	0	0%
Više od jednom sedmično	0	0%

U situacijama kada se razbesnite, vi najčešće	Vaš odgovor	%
Fizički se obračunavate sa osobom koja vas je razbesnela	0	0%
Fizički se iskaljujete na opremi	2	7%
Vičete sami za sebe	17	52%
Vičete na osobu koja vas je razbesnela	3	10%
Počnete da psujete	1	3%
Počnete da plačete	2	7%
Izađete iz dvorane – sale	4	14%
Kontrolišete se	1	3%

Koliko često gubite kontrolu	Vaš odgovor	%
Nikada	0	0%
Ređe od jednom godišnje	0	0%
Jednom godišnje	16	53%
Nekoliko puta godišnje	5	17%
Jednom mesečno	5	17%
Više puta mesečno	3	10%
Jednom sedmično	1	3%
Više od jedno sedmično	0	0%

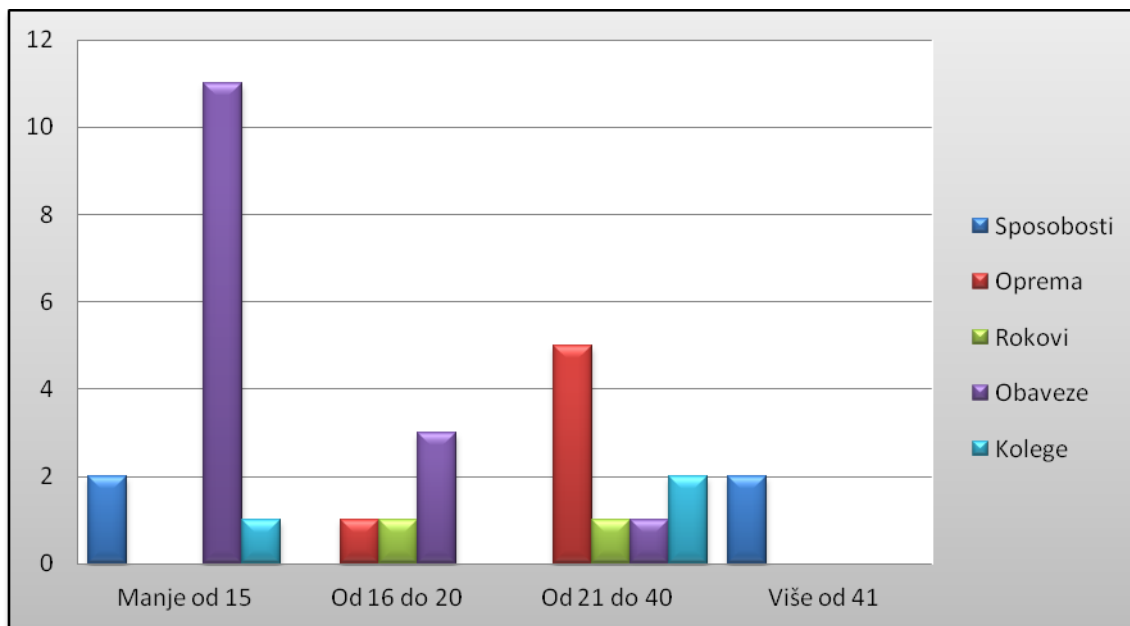

Da li ste ikada snosili posledice zbog gubitka kontrole	
Da	Ne
11	19

Diskusija

Iz svega navedenog, možemo izvući sledeće zaključke:

Najčešći uzrok stresa pri bavljenju sportom je previše obaveza (50%), zatim nedostatak opreme (20%) i manjak vere u spostvene sposobnosti (13%). Ukoliko uporedimo ove odgovore sa starošću ispitanika, dolazimo do sledećih rezultata:

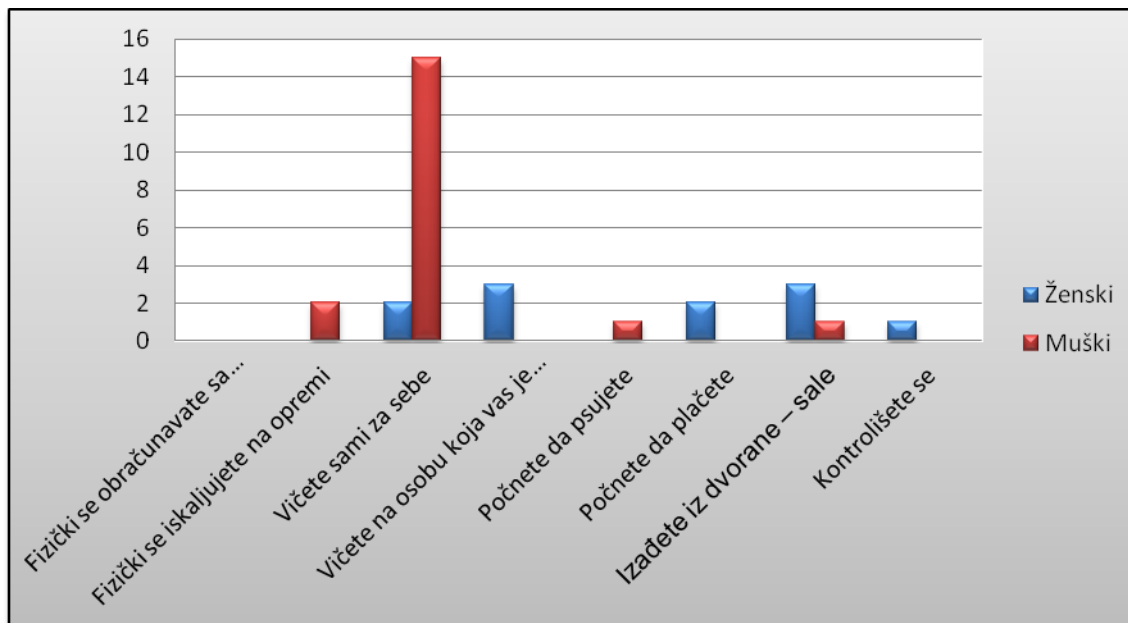

		Šta izaziva stres?					Total	
		Neposedovanja sposobnosti potrebnih za sportski uspeh	Nedostatak opreme i/ili loših rokova	Previše obaveza	Kolega			
Starost	Manje od 15	Ukupno	2	0	0	11	1	14
		%	7%	0%	0%	37%	3%	47%
	16 do 20	Ukupno	0	1	1	3	0	5
		%	0%	3%	3%	10%	0%	16%
	21 do 40	Ukupno	0	5	1	1	2	9
		%	0%	17%	3%	3%	7%	30%
	Više od 41	Ukupno	2	0	0	0	0	2
		%	7%	0%	0%	0%	0%	7%
		Ukupno	4	6	2	15	3	30
		%	14%	20%	6%	50%	10%	100,0%

Iz dobijenih rezultata, izdvajaju se dva: mladi starosti do 15 godina su pod stresom zbog previše obaveza, dok je grupacija od 21 do 40 godina pod stresom zbog problema sa opremom i uslovima za bavljenje sportom.

Grupaciju stariju od 41 godine iritira samo manjak vere u sopstvene sposobnosti, dok su kolege/saigrači problem sportistima starijim od 21 i mlađim od 40 godina.

Ako uporedimo odgovore na pitanja o polu ispitanika i reakcijama na stres, dolazimo do sledećih rezultata:

Kao što se vidi, karakteristično za žene je da zbog stresa viču na osobu koja ih je razbesnela, ili izađu iz dvorane. Muškarci, pak, viču sami za sebe ili se iskaljuju na opremi koja im je pri ruci. Ovakvo ponašanje jeste i karakteristično za polove. Ovim su dokazane sve tri, glavna i dve pomoćne hipoteze.

Zaključak

Termin stres je, kako u nauci, tako i u svakodnevnom životu, bio u toliko širokoj upotrebi da je poprimio veliki broj značenja i oblika. Mnoge naučne discipline su proučavale različite aspekte stresa, od bioloških nauka, kao što su fiziologija, biohemija i neurofiziologija; preko psihologije sa svojim disciplinama: kliničkom psihologijom, mentalnom higijenom, razvojnom psihologijom, socijalnom psihologijom, i drugim; do društvenih nauka kao što su antropologija i sociologija.

Kao što se vidi iz analize istraživanja, uzroci stresa se razlikuju u zavisnosti od starosti ispitanika. Mladi do 15 godina su pod stresom zbog previše obaveza, dok je grupacija od 21 do 40 godina pod stresom zbog problema sa opremom i uslovima za bavljenje sportom.

Ovi rezultati ni malo ne iznenađuju. Naime, deca mlađa od 15 godina imaju veliki broj obaveza u školi, što se iz godine u godinu povećava, pa je njihovo slobodno vreme za bavljenje sportom veoma ograničeno. Već punu deceniju unazad smo svedoci situacije da se školski programi menjaju, da se konstantno dodaju novi sadržaji i povećava broj časova u školi. U toj situaciji, deca imaju dosta domaćih zadataka i potrebno im je mnogo vremena za učenje, što im ne dozvoljava da se bave sportom u meri u kojoj žele i mogu.

Osim toga, problem je i sa sportskim društvima, koja u manjim mestima imaju, zbog opšte krize, sve manju podršku lokalnih vlasti i budžeta, pa samim tim i manje nove opreme i kvalitetnog kadra koji bi se

bavio mladima. U većim mestima, kao i u manjim, problem je udaljenost sportskih centara od mesta stanovanja, pa deca koja moraju da odvoje dva sata putovanja na trening i natrag, plus najmanje sat vremena za sam trening, nisu uvek u mogućnosti da odvoje tri sata, dva ili četiri puta nedeljno za bavljenje sportom.

Svetska ekonomska kriza smanjila je opšti standard, a uvođenje evropskog radnog vremena, od 9 do 17 h, uslovalo je da se mnogi roditelji vraćaju sa posla tek oko 18h, i jednostavno je nemoguće da vode svoju decu na treninge. Ranije, radno vreme od 7 do 15h ili od 8 do 16h je bilo uobičajeno, pa je na trening od 18h moglo da stigne skoro svako dete.

Čini se da se sve urotilo protiv mladih koji bi želeli i imaju talenta i volje za bavljenje sportom, a sa druge strane, nije uvedena mogućnost da se sportom bave u objektima osnovnih škola u blizini mesta stanovanja. U Evropi je uobičajeno da se pored obaveznih časova fizičkog, nastavnici fizičkog vaspitanja angažuju u različitim sportskim sekcijama u sali škole, dok se samo talentovana i deca koja pokažu izrazite rezultate šalju da nastave sa treniranjem u sportskim društvima. U Srbiji, to nije uobičajeno.

Dalje, sportisti koji imaju između 21 i 40 godina, izjavljuju da su pod stresom zbog nedostatka opreme i uslova. Kao što je već pomenuto, ekonomska kriza koja je u našoj zemlji prisutna već dve decenije, dovela je do tačke da su objekti i oprema u sportskim salama i dvoranama ponekad mnogo stariji od samih sportista koji tu opremu koriste.

Stres izaziva i manjak vere u sopstvene sposobnosti i kolege / saigrače. Obe izjave se mogu pripisati nepravilnom radu sa sportistima – kvalitetan trener koji je ne samo sportski stručnjak već i pedagog, utiće ne samo na samopouzdanje i samim tim performanse sportiste, već i na timski rad i duh međusobne podrške i ekipnog postignuća ispred lične koristi. Upravo je ovo, po mom mišljenju, osnovni problem u odnosima među saigračima i manjku samopouzdanja.

Jasno je da je stres, povezan sa sportom, izazvan različitim uzrocima, od kojih na neke možemo a na neke ipak ne možemo da utičemo. Ne možemo rešiti svetsku ekonomsku krizu koja potresa i našu zemlju, i ne možemo obezbediti fondove za finansiranje sporta, ali možemo dozvoliti i omogućiti entuzijastima i volonterima koji imaju volje i vremena, da se posvete mladima i treniraju sa njima. Nekada je u Srbiji postojalo „Sokolsko društvo“, koje je negovalo tradiciju sporta među mladima ali i onim starijima. Danas, za bavljenje sportom, treba odvojiti visoke sume za članarine u mnogobrojnim privatnim i malim sportskim društvima, što mnogi roditelji ali i odrasli ne mogu sebi da priušte. A to izaziva dodatni stres.

I umesto da je sport upravo ventil i terapija kojom bi se borili protiv stresa koji nam dolazi sa svakodnevnim životom, sport postaje još jedan izvor stresa i napetosti.

Literatura

1. Bojanović, R. (1998). *Psihologija međuljudskih odnosa*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju
2. Društinac, A. (2010). *Moderni konformizam*. Novi Pazar: Adlibris
3. Krulj, R. i sar. (2007). *Uvod u metodologiju pedagoških istraživanja sa statistikom*. Vranje: Učiteljski fakultet
4. Kundačina, M. i Bandur, V. (2002). *Metodološki praktikum*. Užice: Učiteljski fakultet
5. Rot, N. (1984). *Opšta psihologija*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
6. Višnjević, D., Jovanović, A. i Miletić, K. (2004). *Teorija i metodika fizičkog vaspitanja*. Beograd: FFK

GRAD DOMAĆIN OLIMPIJSKIH IGARA

OLYMPIC GAMES HOST CITY

Stručni članak

Siniša Čančarević¹, Žiko Nović¹, Aleksandra Ludvig²

¹ECPD Međunarodna postdiplomska škola za menadžment, Univerzitet za mir UN

²Alfa univerzitet, Fakultet za menadžment u sportu

Apstrakt

Predmet ovog rada se odnosi na organizacionu problematiku gradova koji se kandiduju za grad domaćin Olimpijskih igara. Visoki troškovi kandidature i organizacije Olimpijskih igara sužavaju izbor potencijalnih kandidata. Organizacioni i tehnički zahtevi u pogledu sportskih objekata, opreme, informacionih sistema i dr. kao i ulaganja u infrastrukturu grada mogu imati pozitivan i trajan uticaj na zajednicu po završetku Olimpijskih igara. Olimpijske igre kao najveća sportska manifestacija na svetu utiču na globalno pozicioniranje grada domaćina u svetskoj zajednici.

Ključne reči: Olimpijske igre, kandidatura, grad domaćin, svetska zajednica

Abstract

The subject of this paper refers to the organizing problems of the cities that are run for the host city of the Olympic Games. High costs of candidacy and organization of the Olympic Games narrow the selection of potential candidates. Organisational and technical requirements in terms of sports facilities, equipment, information systems, etc., as well as investments in the infrastructure of the city can have a positive and lasting impact on the community by the end of the Olympics. Olympics as the biggest sporting event in the world affect the global positioning of the host city in the world community.

Key words: Olympics candidacy, the host city of the world community

Uvod

Izbor grada domaćina Olimpijskih igara je u isključivoj nadležnosti Međunarodnog Olimpijskog Komiteta (Šiljak, 2013, 212). Samo onaj grad čiju je kandidaturu odobrio nacionalni olimpijski komitet njegove zemlje može se obratiti MOK-u sa molbom da mu se omogući organizacija Olimpijskih igara. Molba za organizaciju Olimpijskih igara mora biti dostavljena MOK-u od strane zvaničnih vlasti tog grada, zajedno sa saglasnošću nacionalnog olimpijskog komiteta. Zvanične vlasti tog grada i nacionalni olimpijski komitet moraju garantovati da će Olimpijske igre biti organizovane pod uslovima koje MOK zahteva i to tako da MOK bude zadovoljan organizacijom. Ako bi u jednoj zemlji bilo više gradova kandidata za organizaciju istih Olimpijskih igara, ostaje na nacionalnom olimpijskom komitetu da odluči koji od njih će biti predložen za izbor.

Prema Olimpijskoj povelji izbor koji se odnosi na odlučivanje o gradu-domaćinu se obavlja u zemlji čiji nijedan grad nije podneo kandidaturu za organizaciju Olimpijskih igara o kojima se odlučuje. Izbor se održava nakon detaljnog razmatranja izveštaja Komisije za procenu gradova kandidata. Osim u izuzetnim slučajevima, izbor se mora obaviti sedam godina pred održavanje Olimpijskih igara za koje se vrši izbor.

Sva sportska takmičenja moraju da se održavaju u gradu domaćinu Olimpijskih igara, osim ukoliko Izvršni odbor MOK-a ovlasti organizaciju određenih manifestacija u drugim gradovima, mestima ili prostorima, a koji se nalaze unutar zemlje (Šiljak, 2013, 46). Ceremonije Otvaranja i Zatvaranja Igara moraju biti organizovane u gradu domaćinu.

Na Zimskim Olimpijskim Igrama, kada je iz geografskih ili topografskih razloga nemoguće organizovati određene događaje, odnosno discipline u sportu u zemlji grada domaćina; MOK može na izuzetnoj osnovi da odobri održavanje takvih događaja u graničnoj zemlji.

Ukoliko iz bilo kojih razloga dođe do neodržavanja Olimpijskih igara u godini u kojoj je trebalo da se održe, za posledicu se poništava izabrani grad da bude domaćin Igara.

Organizacija Olimpijskih igara poverena je od strane MOK-a Nacionalnom Olimpijskom Komitetu zemlje grada domaćina, kao i samom gradu domaćinu. U tu svrhu NOK ima dužnost da osnuje Organizacioni komitet Olimpijskih igara koji od momenta kada je konstituisan direktno izveštava Izvršni odbor MOK-a.

Organizacioni komitet Olimpijskih igara ima status pravnog lica u zemlji grada domaćina. Izvršni organ Organizacionog komiteta Olimpijskih igara obuhvata: člana MOK-a, Predsednika i generalnog sekretara NOK-a i najmanje jednog člana koga je odredio grad domaćin. On može uključivati i predstavnike javne vlasti ili drugih vodećih ličnosti. Organizacioni komitet Olimpijskih igara mora da deluje u skladu sa Olimpijskom Poveljom.

U cilju okupljanja svih takmičara, zvaničnika i drugog osoblja timova na jednom mestu, u gradu domaćinu Olimpijskih igara, Organizacioni Komitet Olimpijskih igara mora da obezbedi Olimpijsko selo za period koji utvrđuje Izvršni odbor MOK-a. Olimpijsko selo mora ispunjavati sve zahteve utvrđene od strane Izvršnog odbora MOK-a kao što su na primer kvote za smeštaj delegacija zemalja.

Organizacioni komitet Olimpijskih igara mora da obezbedi odgovarajući smeštaj i službene prostorije ukoliko se određene manifestacije dešavaju na lokaciji koja nije u gradu domaćinu Igara, a u skladu za zahtevima Izvršnog odbora MOK-a. Takođe, dužan je da organizuje različite događaje kulturnog programa u periodu celokupnog trajanja Olimpijskog sela. Kulturni program, pre njegove realizacije, mora biti dostavljen na odobrenje Izvršnom odboru MOK-a (Šiljak, 2013,138).

Sport odavno više nije igra, već ekonomska delatnost kojom dominiraju profitne korporacije od „Adidasa“ do „Koka kole“. Olimpijske igre kao najveći globalni spektakl su postale jedan od najboljih sportskih tržišnih proizvoda. One imaju svoju marketinšku strategiju, popularnost sportista i ekipa, pomoć mas medija i to pre svega TV. Najveće svetske kompanije se utrkuju da budu sponzori organizatorima Olimpijskih igara kako bi se preko ove manifestacije identifikovali sa najboljim sportistima sveta i ponudili tržištu svojom reklamom. Za novac koji sponzori daju se dobija veliki publicitet jer su sportisti i objekti njihovi reklamni panoi. Na ovaj način zajednički raste imidž i kompanije i sportiste.

Olimpijske igre održane 1984. godine su postale prelomni trenutak u olimpijskoj istoriji. Organizacioni odbor iz Los Anđelesa koji je predvodio Petar Uberot uspeo je da stvori suficit od 225 miliona dolara, što je bio nezamisliv iznos za to vreme. Organizacioni komitet je bio u stanju da stvori takav suficit prodajom ekskluzivnih prava izabranim kompanijama.

Maskote na OI su verovatno jedan od najboljih načina da se reklamira grad domaćin. Naravno, postoje i zvanične parole, pesme i logotipi koji su zaštitni znak svakog grada domaćina kao i jedinstvena marketinška strategija. Olimpijske maskote su se pojavile 1968. godine na ZOI u Grenoblu u Francuskoj. Prvobitan cilj pravljenja maskota je bio da se da dodatni podsticaj kulturnom identitetu zemlje domaćina.

Životinje koje su tipične za određena područja su najviše simbolizovale Igre. Maskote se mogu videti na majicama, kapama, kao plišana lutka i dr. Uprkos komercijalizaciji Olimpijske maskote, suština predstavljanja grada/zemlje domaćina će se nastavljati i dalje.

Izbor grada i zemlje domaćina organizacije Olimpijskih igara, sami po sebi nose određenu težinu i predstavljaju izuzetan instrument za demonstraciju sopstvene moći i prestiža. Izbor grada domaćina Olimpijskih igara oduvek je bio posmatran kao kontreverzan, kako zbog načina sprovođenja, tako zbog i očigledne neravnopravnosti i evidentne favorizacije određenih zemalja – gradova. Iako se smatra da je danas izbor mesta održavanja Olimpijskih igara više pod uticajem komercijalnih nego političkih faktora, u proteklom periodu to međutim nije bio slučaj. Tokom odlučivanja o gradu domaćinu, bio je prisutan ogroman politički pritisak i favorizacija ili diskriminacija određenih gradova, zemalja i kontinenata. Aktuelni izbori organizatora Olimpijskih igara pokazali su da još uvek postoji značajan uticaj političkog faktora. Kandidatura Pariza i Londona za Olimpijske igre koje su se održale u Londonu 2012. godine, podržane su i od predsednika odnosno premijera ove dve države, uz njihovo prisustvo i glasanju za dodelu organizacije Igara (Šiljak, 2013, 259).

Olimpijski bezbedonosni komitet i država organizator Olimpijskih igara, određuju ogromne resurse za bezbednost Olimpijskih igara, ali nisu u stanju da zamisle i realno računaju na svaku moguću nepredviđenost. Potencijalna opasnost od terorističkih napada takođe spada u pripremne aktivnosti MUP-a. Proces planiranja je komplikovan, odluke i rizici koji se donose moraju biti prioritet, jer je nemoguće zaštititi se od svakog scenarija (Šiljak, 2013, 261).

Ova analiza rizika menja se u zavisnosti od lokacije Igara. Na primer, jedan od odlučujućih faktora koji utiču na bezbednost planiranja je geografski i geopolitički položaj zemlje čiji grad je domaćin Igara. Tako zimске Olimpijske igre, koje su zasnovane na manjem broju učesnika kao i činjenica da su obično u udaljenim i manje pristupačnim gradovima se drugačije planiraju u odnosu na letnje Olimpijske igre.

Organizatori Olimpijskih igara, da bi ispunili svoje najosnovnije potrebe, angažuju na dobrovoljnoj osnovi, nekiliko desetina hiljada volontera koji imaju veliki broj različitih i specifičnih zaduženja. Provera ovoliko velikog broja pojedinaca kroz matičnu bazu bezbedonosnih podataka o svakom ponaosob, pokazuje se kao težak zadatak. Nakon završene bezbedonosne obrade, sledi raspoređivanje i utvrđivanje pristupa mestima uz ograničen prostor, a to je jedan od najosnovnijih uslova za bezbednost. Tehnološki napredak ostvaren u oblasti akreditacija će nesumnjivo uticati na efikasnost i efektivnost bezbedonosne procedure. Olimpijski pokret danas zahvaljujući volonterima može da se nesmetano razvija (Šiljak, 2013, 264). Neosporna i neophodna pomoć volontera tokom Igara stavlja pred organizacioni komitet Igara i grad domaćina pored mnogih drugih, i zadatak njihovog smeštaja i ishrane.

Zaključak

Organizacija Olimpijskih igara predstavlja izuzetnu priliku da grad domaćin predstavi svetskom auditorijumu svoju zemlju u najboljem svetlu. Želja za promocijom sopstvenog političkog sistema i ideologije, da se bude bolji i uspešniji od drugih kao rezultat je do sada imala najrazličitije oblike političke propagande pre, za vreme trajanja, i nakon završetka Igara. Organizacija i obezbeđivanje uspešnog održavanja Igara predstavili su dokaz radnih sposobnosti i mogućnosti stručnjaka i radnika grada/zemlje domaćina, tačnije odraz sveukupne uspešnosti političkog sistema i vladajućih struktura.

Literatura

1. Grupa autora (1975). Enciklopedija fizičke kulture, A-O, Zagreb: Jugoslovenski leksikografski zavod.
2. Grupa autora (2004). Od drevne Olimpije do Atine – Olimpijski vodič, Beograd: YU Marketing Press.
3. Ilić, S., Mijatović, S (2006). Istorija fizičke kulture, Beograd: D.T.A. TRADE.
4. International Olympic Committee (2011). Olympic Charter, Lausanne: International Olympic Committee.
5. Savić, Z. (2008). Istorija olimpizma sa Olimpijskim vaspitanjem, Niš: GIP Timok.
6. Šiljak, V. (2013) Olimpizam, Beograd: Alfa univerzitet.
7. Young D. (2004). A brief history of the Olympic games, Malden, MA: Blackwell Pub.

FIZIČKA AKTIVNOST I STAVOVI STUDENATA PREMA SOPSTVENOM ZDRAVLJU
PHYSICAL ACTIVITY AND STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS THEIR OWN HEALTH

Originalni naučni članak

Nebojša Čokorilo, Milena Mikalački

Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Novom Sadu

Apstrakt

Fizička aktivnost se može definisati kao kretanje tela koje obavljaju skeletni mišići, a kojim se povećava energetska potrošnja. Svetska zdravstvena organizacija je definisala fizičku aktivnost na način da ona obuhvata sve pokrete, odnosno kretanje u svakodnevnom životu, uključujući posao, rekreaciju i sportske aktivnosti, a kategorisana je prema intenzitetu, od niskog preko umerenog do visokog intenziteta. Predmet ovog rada predstavlja fizička aktivnost i zdravlje studenata kao faktor uticaja na njihov kvalitet života. Cilj rada je utvrditi razliku u zdravstvenom statusu studenata u odnosu na bavljenje fizičkom aktivnošću. Uzorak ispitanika uzet je iz studentske populacije oba pola. Ukupan uzorak ispitanika činilo je 104 studenta, 49 ispitanika muškog pola i 55 ispitanika ženskog pola. Kao instrument u ovom istraživanju primenjen je SF-36 upitnik, kako bi se stekao uvid u zdravstveno stanje ispitanika. Za statističku obradu podataka primenjen je računarski program SPSS 20.0.

Ključne reči: fizička aktivnost, stavovi studenata, zdravlje

Abstract

Physical activity can be defined as the bodily movement produced by skeletal muscles, that increases energy expenditure. The World Health Organization has defined physical activity in a way that it covers all movements i.e. movements in everyday life, including work, recreation and sports activities, and it is categorized according to its intensity, from light to moderate and high intensity. The subject of this work is physical activity and students' health as a factor that influences their quality of life. The aim of the study was to determine the difference in students' health status in relation to their physical activities. The sample was taken from the student population of both sexes. The total sample consisted of 104 students, 49 male and 55 female subjects. SF- 36 questionnaire was used as a research instrument in order to gain an insight into the subjects' health. Computer program SPSS 20.0 was used for statistical analysis of the data.

Key words: physical activity, student's attitudes, health

Uvod

Prvi pisani podaci o uticaju fizičke aktivnosti na zdravlje potiču od Kung Fua iz drevne Kine i stari su oko 500 godina. Tek krajem prošlog veka objavljena su prva naučna istraživanja o uticaju fizičke aktivnosti na zdravlje. U tom cilju formirani su kriterijumi za doziranje fizičke aktivnosti zdravstvene namene. Savremeni način života prouzrokovao je niz nezaobilaznih faktora koji negativno utiču na zdravlje. Ipak,

savremeni život nosi širok izbor dobrih i loših stvari, a neznanje, odnosno nepoznavanje njihovih uticaja na zdravlje, upravo dovodi do pogrešnih izbora. Jedan od elemenata zdravlja jeste i fizičko blagostanje, sa veoma važnom komponentom nazvanom fizička aktivnost. Sagledavanje odnosa zdravlja i fizičke aktivnosti direktno ukazuje na mogućnosti unapređenja načina savremenog života. Fizička aktivnost kao jedan od ključnih činilaca dobre zdravstvene forme odgovorna je za brojna zdravstvena stanja u svim populacijama. Jedna od najosetljivijih populacija u današnje vreme su studenti.

Perunović i sar. (2009) su sproveli istraživanje metodom anketnog istraživanja, odnosno korišćeni su podaci obimnog anketnog istraživanja koje je sproveo Institut za javno zdravlje Srbije 2000. i 2006. godine, obuhvatajući teritoriju Vojvodine i centralne Srbije. Rezultati su pokazali da ispitanici svoje slobodno vreme najčešće koriste za rad u kući i oko nje (26,1%), gledanje televizije (23,2%), angažovanje oko dece (16,5%), itd. Vrlo mali broj se bavi sportom i rekreacijom (manje od 1%), kao i pešačenjem.

Rogulj i sar. (2010) s ciljem da se utvrdi nivo fizičke aktivnosti i stavovi studenata prema fizičkoj kulturi sproveli su četvorogodišnju longitudinalnu analizu na drugoj godini Učiteljskog Filozofskog fakulteta u Splitu u razdoblju od 2007-2010. godine. Obuhvaćeno je ukupno 237 redovnih studenata uzrasta 18-20 godina. Utvrđen je zabrinjavajuće nizak nivo bavljenja sportskim aktivnostima tokom studija (svega 7,5%) u odnosu na bavljenje sportom u srednjoj školi (43%).

Metod rada

Prigodan uzorak je činilo 104 ispitanika (49 muškog pola, 55 ženskog). Ispitanici su studenti iz Kikinde, prosečne starosti oko 22 godine (22,24 godine). 41,3 % ispitanika aktivno trenira u nekom sportskom klubu ili se rekreativno bavi nekim sportom, 58,7 % nije fizički aktivno.

U našem istraživanju, varijabla fizička aktivnost je operacionalizovana skorom na upitniku fizičke aktivnosti studenata (Comenius project, 2011).

Prema ustavu Svetske zdravstvene organizacije (SZO) zdravlje se definiše kao stanje potpunog fizičkog, psihičkog i socijalnog blagostanja, a ne samo kao odsustvo bolesti. U ovom istraživanju, pomenuta varijabla operacionalizovana je kao skor na standardizovanoj zdravstvenoj anketi SF-36.

Upitnik fizičke aktivnosti studenata je merni instrument konstruisan kako bi se ispitala učestalost vežbanja.

SF-36 je kratki upitnik konstruisan kako bi se stekao uvid u zdravstveno stanje ispitanika. Upitnik je konstruisan prvenstveno za upotrebu u kliničkoj praksi i istraživanjima, kasnije i za istraživanje opšte populacije. Reč je multidimenzionalnoj skali u okviru koje razlikujemo osam faktora: 1) ograničenja u fizičkim aktivnostima zbog zdravstvenog stanja, 2) ograničenja u društvenim aktivnostima zbog fizičkih ili emocionalnih problema, 3) ograničenja u svakodnevnim aktivnostima i vršenju uloga zbog fizičkih zdravstvenih problema, 4) telesna bol, 5) opšte mentalno zdravlje, 6) ograničenja u svakodnevnim aktivnostima i vršenju uloga zbog emocionalnih problema, 7) vitalnost i 8) opšta percepcija zdravlja (McHorney, Ware & Raczek, 1993).

Rezultati

Na prvo pitane u upitniku fizičke aktivnosti studenata *Koliko često se bavite fizičkom aktivnošću umerenog intenziteta u trajanju od 30 minuta*, 44,2% ispitanika je odgovorilo svaki dan, 24% je izvestilo da se bavi 5 puta nedeljno, 13,5% 2-4 puta nedeljno, 13,5% jednom nedeljno, 13,5% jednom mesečno i 1% da se ne bavi nikada.

Na pitanje koliko sati je ispitanik fizički aktivan toliko da se umori, 26% ispitanika je odgovorilo nisam toliko fizički aktivan/na, 24% 2-3 sata, 23,1% 4-6 sati, 13,5% oko 1 sat, 7,7% oko pola sata i 5,8% 7 i više sati.

Na pitanje da li se organizovano bave sportom ili fizičko/rekreativnom aktivnošću 43 ispitanika je izvestilo da se bavi navedenim aktivnostima dok je 61 ispitanik odgovorio da se ne bavi nikakvom aktivnošću.

Kada su u pitanju razlozi zbog kojih ispitanici vežbaju, 26,9 % ispitanika odgovara da je to zbog fizičkog izgleda, 18,3% zbog zdravstvenog statusa, 15,4% zbog zadovoljstva, 9,6% zbog druženja i 1,9% zbog razvoja motoričkih sposobnosti.

Na pitanje *Da li početkom ispitnog roka smanjuju učestalost fizičke aktivnosti?* 22,1% ispitanika odgovorilo je *Da*, u potpunosti, 49% *Delimično*, *da*, 26,9% *Ne uopšte*.

Rezultati χ^2 testa kojim su testirane razlike između pomenutih grupa na dimenzijama upitnika SF-36.

Tabela 1. *Opšta percepcija zdravlja fizički aktivnih i neaktivnih studenata*

	Uopšteno, da li biste rekli da je vaše zdravlje:					Total
	Odlično	Vrlo dobro	Dobro	Slabo	Loše	
Fizički neaktivni	7	17	30	6	1	61
	11.5%	27.9%	49.2%	9.8%	1.6%	100.0%
Fizički aktivni	9	25	9	0	0	43
	20.9%	58.1%	20.9%	0.0%	0.0%	100.0%
Total	16	42	39	6	1	104
	15.4%	40.4%	37.5%	5.8%	1%	100.0%

$$\chi^2(4,104) = 17,49 \text{ p} = 0,002^*$$

χ^2 – hi-kvadrat test, p – nivo statističke značajnosti hi-kvadrat distribucije.

Ako pogledamo Tabelu 1, vidimo da je Hi-kvadrat test nezavisnosti pokazao značajnu vezu između fizičke aktivnosti studenata i percepcije njihovog zdravlja, što je u skladu sa početnom pretpostavkom, takođe vidimo da studenti koji su fizički aktivniji, dakle bave se organizovano sportom ili nekom fizičkom aktivnošću izveštavaju da se osećaju zdravije, što je u skladu sa početnom pretpostavkom.

Tabela 2. *Koliko zdravlje ograničava fizički aktivne i neaktivne studente u obavljanju napornih aktivnosti*

	Koliko vas zdravlje ograničava u napornim aktivnostima			
	Da, jako	Da, malo	Ne, nimalo	Total
Fizički neaktivni	28	14	19	61
	45.9%	23.0%	31.1%	100.0%
Fizički aktivni	5	21	17	43
	11.6%	48.8%	39.5%	100.0%
Total	33	35	36	104
	31.7%	33.7%	34.6%	100.0%

$$\chi^2(2,104) = 14,87 \text{ p} = 0,001^*$$

Kao što vidimo u Tabeli 2, Hi-kvadrat test je pokazao značajnu vezu između fizičke aktivnosti studenata i zdravlja predstavljenog kroz sposobnosti za obavljanje svakodnevnih aktivnosti. Ako obratimo pažnju na frekvence vidimo na su fizički neaktivni studenti češće izveštavali da ih zdravlje jako ometa u obavljanju napornih aktivnosti.

Tabela 3. *Koliko zdravlje ograničava fizički aktivne i neaktivne studente u obavljanju umerenih aktivnosti*

	Koliko vas zdravlje ograničava u umerenim aktivnostima			
	Da, jako	Da, malo	Ne, nimalo	Total
Fizički neaktivni	21	15	25	61
	34.4%	24.6%	41.0%	100.0%
Fizički aktivni	0	7	36	43
	0.0%	16.3%	83.7%	100.0%
Total	21	22	61	104
	20.2%	21.2%	58.7%	100.0%

$$\chi^2(2,104) = 23,48 \text{ p} = 0,000^*$$

I u ovom slučaju Hi kvadrat je pokazao da postoji značajna veza između fizičke aktivnosti studenata i ograničenja koje zdravlje postavlja ovoga puta prilikom obavljanja umerenih aktivnosti. Ako obratimo pažnju na Tabelu 3, vidimo da i u ovom slučaju fizički neaktivni studenti dosta češće izveštavaju da ih zdravlje ometa u navedenim aktivnostima. 34.4% neaktivnih studenata je na gore navedeno pitanje odgovorilo sa *Da, jako* za razliku 0% fizički aktivnih.

Tabela 4. *Koliko zdravlje ograničava fizički aktivne i neaktivne studente u dizanju ili nošenju svakodnevnih stvari*

	Koliko vas zdravlje ograničava u dizanju ili nošenju svakodnevnih stvari			
	Da, jako	Da, malo	Ne, nimalo	Total
Fizički neaktivni	13	21	27	61
	21.3%	34.4%	44.3%	100.0%
Fizički aktivni	2	6	35	43
	4.7%	14.0%	81.4%	100.0%
Total	15	27	62	104
	14.4%	26.0%	59.6%	100.0%

$$\chi^2(2,104) = 14,76 \text{ p} = 0,001^*$$

Značajna veza postoji i kada je u pitanju nošenje svakodnevnih stvari, frekvence odgovora možemo da vidimo u Tabeli 4. Kao što smo prepostavili fizički neaktivniji studenti češće izveštavaju da ih zdravlje ometa u obavljanju pomenute aktivnosti.

Tabela 5. *Koliko zdravlje ograničava fizički aktivne i neaktivne studente u penjanju na stepenice nekoliko spratova*

	Koliko vas zdravlje ograničava u penjanju na stepenice nekoliko spratova			
	Da, jako	Da, malo	Ne, nimalo	Total
Fizički neaktivni	21	22	18	61
	34.4%	36.1%	29.5%	100.0%
Fizički aktivni	1	10	32	43
	2.3%	23.3%	74.4%	100.0%
Total	22	32	50	104
	21.2%	30.8%	48.1%	100.0%

$$\chi^2(2,104) = 24,21 \text{ p} = 0,000^*$$

Tabela 6. *Koliko zdravlje ograničava fizički aktivne i neaktivne studente u penjanju na stepenice jedan sprat*

	Koliko vas zdravlje ograničava u penjanju na stepenice jedan sprat			
	Da, jako	Da, malo	Ne, nimalo	Total
Fizički neaktivni	7	19	35	61
	11.5%	31.1%	57.4%	100.0%
Fizički aktivni	1	1	41	43
	2.3%	2.3%	95.3%	100.0%
Total	8	20	76	104
	7.7%	19.2%	73.1%	100.0%

$$\chi^2(2,104) = 18,62 \text{ p} = 0,000^*$$

Kada se usmerimo na aktivnost kao što je penjanje na stepenice i pogledamo Tabele 5 i 6 vidimo da u oba slučaja postoji veza između pomenute aktivnosti i zdravlja studenata i opet, kao što smo pretpostavili, manje fizički aktivni studenti izveštavaju da ih zdravlje više ometa u obavljanju navedenih aktivnosti.

Tabela 7. *Koliko zdravlje ograničava fizički aktivne i neaktivne studente prilikom savijanja, čučanja i saginjanja*

	Koliko vas zdravlje ograničava prilikom savijanja, čučanja i saginjanja			
	Da, jako	Da, malo	Ne, nimalo	Total
Fizički neaktivni	2	19	40	61
	3.3%	31.1%	65.6%	100.0%
Fizički aktivni	3	3	37	43
	7.0%	7.0%	86.0%	100.0%
Total	5	22	77	104
	4.8%	21.2%	74.0%	100.0%

$$\chi^2(2,104) = 9,11 \text{ p} = 0,01^*$$

Značajna veza dobijena i kada su u pitanju aktivnosti kao što su savijanje, čučanje i saginjanje.

Tabela 8. *Koliko zdravlje ograničava fizički aktivne i neaktivne studente prilikom hodanja više od 1 km*

	Koliko vas zdravlje ograničava prilikom hodanja više od 1 km			
	Da, jako	Da, malo	Ne, nimalo	Total
Fizički neaktivni	4	29	28	61
	6.6%	47.5%	45.9%	100.0%
Fizički aktivni	1	3	39	43
	2.3%	7.0%	90.7%	100.0%
Total	5	32	67	104
	4.8%	30.8%	64.4%	100.0%

$$\chi^2(2,104) = 22,28 \text{ p} = 0,000^*$$

Tabela 9. *Koliko zdravlje ograničava fizički aktivne i neaktivne studente prilikom hodanja nekoliko stotina metara*

	Koliko vas zdravlje ograničava prilikom hodanja nekoliko stotina metara			
	Da, jako	Da, malo	Ne, nimalo	Total
Fizički neaktivni	4	11	46	61
	6.6%	18.0%	75.4%	100.0%
Fizički aktivni	2	3	38	43
	4.7%	7.0%	88.4%	100.0%
Total	6	14	84	104
	5.8%	13.5%	80.8%	100.0%

$$\chi^2(2,104) = 2,97 \text{ p} = 0,23$$

Tabela 10. *Koliko zdravlje ograničava fizički aktivne i neaktivne studente prilikom hodanja stotinak metara*

	Koliko vas zdravlje ograničava prilikom hodanja stotinak metara			
	Da, jako	Da, malo	Ne, nimalo	Total
Fizički neaktivni	3	6	52	61
	4.9%	9.8%	85.2%	100.0%
Fizički aktivni	2	2	39	43
	4.7%	4.7%	90.7%	100.0%
Total	5	8	91	104
	4.8%	7.7%	87.5%	100.0%

$$\chi^2(2,104) = 0,97 \text{ p} = 0,61$$

Kada su u pitanju aktivnosti kao što je hodanje vidimo da se značajna veza javlja, jedino kod hodanja dužeg od jedan kilometar, gde fizički neaktivni studenti češće izveštavaju da im zdravlje predstavlja ometajući faktor (Tabela 8), dok u preostala dva slučaja veza se nije pokazala statistički značajnom (Tabela 9. i Tabela 10.).

Diskusija

Pretpostavilo se da postoji statistički značajna veza između bavljenja fizičkim aktivnostima i zdravlja kod studenata, odnosno pretpostavili smo da će studenti koji se u slobodno vreme organizovano bave nekim sportom ili fizičko/rekreativnom aktivnošću postizati viši skor na varijabli zdravstveno stanje, odnosno izveštavaće da se osećaju zdravije u odnosu na ispitanike koji se ne bave fizičkim aktivnostima. Ova hipoteza se pokazala kao tačna, oni studenti koji se bave fizičkom aktivnošću češće su svoje zdravlje ocenili odličnim ili vrlo dobrim u odnosu na studente koji se ne bave fizičkom aktivnošću. Pretpostavili smo i da će studenti koji se u slobodno vreme bave organizovano nekim sportom ili fizičko/rekreativnom aktivnošću postizati viši skor na varijabli zdravstveno stanje, odnosno izveštavaće da se osećaju sposobnije za obavljanje fizičkih aktivnosti, u odnosu na ispitanike koji se ne bave fizičkim aktivnostima.

Naime, nađene su razlike između dve grupe u obavljanju napornih aktivnosti, umerenih aktivnosti, dizanju ili nošenju svakodnevnih stvari, penjanju na stepenice, savijanju, čučanju i saginjanju i hodanju više od 1km, pri čemu su fizički aktivniji studenti češće izveštavali da ih zdravlje ne ometa u obavljanju pomenutih aktivnosti. Razlike nisu dobijene jedino u slučaju hodanja nekoliko stotina metara i hodanja do stotinak metara. Sa druge strane, postoje i istraživanja koja su nenamerno došla do spoznaje važnosti fizičke aktivnosti, odnosno istražujući veze između zdravlja i uspeha (Edstrom, 1999) došli do zaključka da je fizička aktivnost oružje broj jedan za borbu protiv stresa, dakle, kvaliteta života. Ipak, postoji i određeni broj istraživanja koji se konkretno bavio posmatranjem fizičke aktivnosti i sveukupnog kvaliteta života, te je zaključeno da su aktivni ljudi zdraviji i izdržljiviji, imaju pozitivniji stav prema poslu i bolje se nose sa svakodnevnim stresom, kao i to da su aktivni stariji ljudi zadovoljniji životom, manje zavise od drugih i boljeg su zdravlja (Weinberg i Gould, 2003). Ovakvi rezultati mogu biti jasan signal upozorenja, s obzirom na to da se mladi, generalno, sve manje bave redovnim fizičkim aktivnostima. Modeli njihove afirmacije treba da budu pozicionirani upravo kroz njihove vršnjake kojima je sport i fizičko vaspitanje buduća životna orijentacija. Danas je studentska populacija suočena sa velikim fizičkim i psihičkim zahtevima, a u okviru svojih obaveza često sedeći provode više vremena od većine zaposlenih osoba. Stoga je fizička aktivnost od velike važnosti za svakog pojedinca, a ujedno i zadnja stepenica sastavnog vežbanja u njihovom školovanju. Mnogobrojne obaveze, loš životni stil i nedostatak fizičke aktivnosti utiču negativno na zdravstveno stanje i fizičku formu studenata. Studenti, kao aktivna populacija, generalno se smatraju aktivnim ljudima, međutim u praksi to baš i nije slučaj. Pretpostavili smo da se ispitanici muškog pola u slobodno vreme više organizovano bave sportom ili fizičko rekreativnom aktivnošću, što se pokazalo tačnim. Do sličnih rezultata došli su Stojanović i sar. (2009), gde je utvrđena češća fizička neaktivnost kod studentkinja nego kod studenata. Dakle, promocija sportskih sadržaja danas treba da zauzima centralno mesto u borbi protiv neaktivnosti mladih i ljudi uopšte, a pre svega zbog činjenice da fizička aktivnost znatno smanjuje rizike od nastajanja sve prisutnijih masovnih nezazarnih bolesti (Nešić i Kovačević, 2011). Usvajanje studentskog načina života kod mladih predstavlja svojevrsnu prekretnicu u životnim aktivnostima, s obzirom na to da se odvija intenzivna tranzicija iz srednjoškolskog okruženja, a do tada se stečene navike drastično menjaju. Ovo može biti i kritično razdoblje za usvajanje nezdravih životnih navika kod mladih, s obzirom na to da je ovo životno doba kada su oni na vrhuncu svog zdravstvenog statusa, te da zapostavljanje promovisanja zdravlja i zdravog načina života može stvoriti uslove za pojavu loših životnih navika, a time i početak narušavanja njihovog zdravlja. Tokom studiranja, mladi dolaze u različite situacije i pod uticajem su novog društvenog okruženja koje ih usmerava na potpuno prihvatanje života odraslih i odgovornih ljudi.

Literatura

1. Edstrom, K. (1999). *Healthy, wealthy and wise*. Los Angeles: Soft Stone.
2. McHorney CA, Ware JE, Jr., Raczek AE. (1993). The MOS 36 Item Short Form Health Survey (SF36). 2. Psychometric and clinical tests of validity measuring physical and mental health constructs. *Medical Care*, 31:247-263.
3. Nešić, M. & Kovačević, J. (2011). Life habits of Student population as a factor in orientation to the University Sports. *Acta kinesiologica*, Vol. 5(2), 89-95.
4. Ostojić, S., Stojanović, M., Veljović, D., Stojanović, M. D., Međedović, B., Ahmetović, Z. (2009). Fizička aktivnost i zdravlje. *TIMS Acta*, Vol.3, 1-13.
5. Rogulj, N., Bolanča, M., Čavala, M., Foretić, N. Burger, A. (2011). *Longitudinalna analiza kineziološke angažiranosti i preferencija vežbanja studentica*. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu.
6. World Health Organisation (2009). *Reducing risks to health, promoting healthy life*. Geneva, Switzerland.

VIŠEDIMENZIONALNI MODEL VOĐSTVA U SPORTSKOJ GRUPI

MULTIDIMENSIONAL MODEL OF LEADERSHIP IN A SPORTS GROUP

Pregledni članak

Radovan Čokorilo

Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Novom Sadu

Apstrakt

Vođstvo je najvažniji faktor strukture i dinamike svake organizovane grupe. U najširem smislu posmatra se kao interaktivan proces koji utiče na pojedince i grupe u ostvarivanju definisanih ciljeva. Vođstvo utiče na usmeravanje grupe, informisanje, odlučivanje, izgrađivanje međuljudskih odnosa, motivisanje ljudi i sl. Vođu treba razlikovati od menadžera koji je pretežno zadužen za planiranje, organizovanje, budžet, pomoćno osoblje... Iako vođe ponekad imaju ova zaduženja, vođstvo podrazumeva umeće otelotvorenja vizije, a ne samo određeni stil ponašanja. U radu se prvo kritički analiziraju različiti pristupi vođstvu, a potom se teorijski razmatra višedimenzionalni model vođstva u sportskoj grupi. Poseban naglasak je stavljen na interakcijski proces u koji su uključeni situacioni faktori, karakteristike vođe i karakteristike članova sportske grupe. S obzirom na činjenicu da se uticaj vođe na svoje sledbenike ostvaruje u složenom interakcijskom procesu, neophodno je pored osobina ličnosti članova grupe poznavati i veoma promenljive situacione okolnosti u kojima se vođstvo ostvaruje. Rezultati naše analize pokazuju da višedimenzionalni model vođstva u sportskoj grupi od svakog vođe, trenera i menadžera zahteva dobro poznavanje čitavog niza okolnosti koje se u praksi često zanemaruju, a od kojih u značajnoj meri zavisi formiranje sportskog tima i njegovi sportski rezultati.

Ključne reči: vođa, menadžer, interakcija, ponašanje, sport, grupa

Abstract

Leadership is the most important structure and dynamics factor in every organised group. In its broadest sense it is seen as an interactive process that affects individuals and groups in accomplishing the defined goals. Leadership affects directing of a group, informing, decision making, human relations development, motivation of individuals, etc. The leader should be distinguished from the manager who is mainly responsible for planning, organising, budget, attendants, etc. Although leaders occasionally have these same duties, the leadership implies the skill of embodying the vision rather than certain behaviour style alone. The paper initially offers a critical analysis of various approaches to leadership and further on it offers a theoretical discussion on a multidimensional model of leadership in a sports group. The emphasis is placed on the interaction process that involves situation factors, characteristics of a leader and characteristics of sports group members. Considering the fact that the influence of the leader on his/her followers is achieved through a complex interaction process, it is necessary to know not only the personal characteristics of the group members but also highly variable circumstances under which the leadership is realized. The results of our analysis show that the multidimensional model of leadership in a sports group requires each leader, coach and manager to be well acquainted with a whole series of circumstances that are often neglected in practice although the development of a sports team and its sports results depend largely on them.

Key words: leader, manager, interaction, behaviour, sport, group

Uvod

U vezi sa pojmovima vođa i vođstvo na našem govornom području susrećemo brojne terminološke nedoumice, kao što su rukovodilac i rukovođenje, a sve češće i termine lider i liderstvo. Ne tako davno bila je ustaljena upotreba termina rukovodilac umesto vođa, odnosno rukovođenje umesto vođstvo. Poneko pomodno umesto naših termina upotrebljava termine potekle s anglosaksonskog govornog područja: lider umesto rukovodilac (vođa), odnosno liderstvo umesto rukovođenje (vođstvo). U našoj psihološkoj literaturi (Rot, Krstić, Bojanović i dr.) razjašnjena je distinkcija između ovih pojedinih termina.

Termin vođa označava pojedinca koji zauzima poseban položaj i ima posebnu ulogu u grupi što mu omogućava poseban uticaj na ostale članove. Termin rukovođenje označava i osnovne aktivnosti vođe i osnovne funkcije koje rukovođenje ima i koje su važne za održavanje i funkcionisanje grupe, kao i ostvarivanje njenih ciljeva.

Stvar se dodatno komplikuje kada se sa pozicije sportskog menadžmenta uvedu termini sportski menadžment i sportski menadžer. Američki termin menadžment najčešće označava upravljanje odnosno vođenje, a termin menadžer – rukovodilac odnosno poslovođa. Većina savremenih autora pravi razliku između menadžera (rukovodioca) i vođe (lidera). Između ostalog, navode se i sledeće razlike među ovim pojmovima: menadžeri rade stvari na pravi način, upravljaju, održavaju, imaju kratkoročne vidike; nasuprot njima vođe rade prave stvari, inoviraju, razvijaju, imaju dugoročne vidike.

Ne ulazeći dalje u distinkcije koje postoje među nabrojanim terminima, čini nam se da nećemo mnogo pogrešiti ukoliko termine *rukovodilac*, *vođa*, *lider* i *menadžer*, kolokvijalno koristimo kao sinonime. Na isti način kao sinonime moguće je koristiti termine *rukovođenje*, *vođstvo*, *liderstvo* i *menadžment*. Primereno duhu našeg jezika i u skladu sa vođstvom u sportu i sportskom menadžmentu, bilo bi adekvatnije koristiti termine rukovodilac i rukovođenje, ali ovu tezu demantuje sve brojnija inostrana literatura s preferiranjem termina lider i liderstvo.

Vođstvo se najčešće definiše kao *proces u kojem pojedinac utiče na grupu u svrhu postizanja zajedničkog cilja*. Ključne reči definicije su: *proces*, *uticaj*, *grupa*, *cilj*.

Kao *proces* vođstvo podrazumeva da ono nije samo obeležje vođe, nego je to transakcijski događaj koji se uspostavlja između vođe i njegovih sledbenika – vođa utiče na sledbenike i pod njihovim je uticajem.

Kao *uticaj* vođstvo je povezano s time kako vođa deluje na sledbenike. Bez uticaja vođstvo suštinski i ne može postojati.

Grupa je mesto gde se odvija vođstvo. Ono dakle, uključuje uticaj na skup pojedinaca koji imaju zajednički cilj (mala radna grupa ili velika radna grupa koja obuhvata čitavu organizaciju).

Kao usmerenost na *ciljeve* vođstvo podrazumeva usmeravanje grupe pojedinaca prema postizanju nekog zadatka ili svrhe. Dakle, vođe usmeravaju svoju energiju prema pojedincima koji zajednički nastoje nešto postići (Northaus, 2010: 341).

Ova kratka analiza definicije pokazuje da je fenomen vođstva prevashodno međuljudski interakcijski proces koji ima višedimenzionalni karakter i da ga većina savremenih teoretičara na taj način shvata i proučava.

Metode

U ovom radu primarno je korišćena deskriptivna, analitičko-sintetička metoda, pomoću koje smo kritički analizirali fenomen vođstva u sportskoj grupi i različite pristupe u njegovom proučavanju. U vezi s tim vođstvo je opservirano kao važan višedimenzionalno uslovljen interaktivni proces u sportskoj grupi. Pored proučavanja i analize reprezentativnih naučnih i stručnih radova iz ove oblasti, kao veoma dragoceno poslužilo nam je sopstveno praktično iskustvo (bilo vođe, bilo sledbenika) iz prakse vođstva u sportskim, političkim, školskim i porodičnim situacijama.

Rezultati i diskusija

Različiti pristupi u proučavanju vođstva

Vođstvo predstavlja značajan faktor strukture i dinamike svake sportske grupe. U najširem smislu može se posmatrati kao *proces delovanja* koji utiče na pojedince i grupe u ostvarivanju postavljenih ciljeva. Ovakvo određeno vođstvo sadrži u sebi nekoliko bitnih elemenata kao što su *usmeravanje grupe, davanje informacija, odlučivanje, izgrađivanje međusobnih odnosa, motivisanje* i sl.

Vođa je, dakle, onaj koji zna u kom pravcu ide grupa. On određuje strategije kako da se ostvari cilj. Nije to samo vizija cilja, nego i svakodnevna konceptualizacija i motivacija da se vizija pretvori u realnost, da se kroz pojedinačni uspeh ostvari uspeh kompletnog tima.

Kao što smo kazali, vođu ne treba poistovećivati sa menadžerom koji je pretežno zadužen za planiranje, organizovanje, budžet, pomoćno osoblje i sl. Bez obzira na to što vođe ponekad imaju ista ova zaduženja i što mnogi treneri postaju odlični menadžeri, *vođstvo podrazumeva umeće koje je neophodno za sazrevanje igrača i napredovanje tima.*

Kao što u firmama vođe (direktore) biraju ovlašćena lica, na taj način ponekad biraju i sportske trenere. Međutim, nije redak slučaj da se vođa spontano izdvoji iz neke grupe i preuzme zaduženja trenera, odnosno kapitena tima. Oni su često mnogo uspešniji od onih koji su bili izabrani zbog toga što imaju podršku tima ili članova grupe. Pretpostavlja se da takve vođe poseduju specijalne veštine vođstva ili zavidne sposobnosti u određenoj vrsti sporta ili treninga. Psiholozi su pokušali otkriti ove veštine vođstva u nadi da predvide i izaberu one koji mogu postati kvalitetne vođe. Pored ostalog, istraživani su i pojedini faktori koji su zaslužni za uspešno vođstvo, kao što su, na primer, faktori okruženja.

Postoje veoma različita shvatanja vođstva koja su nastala u brojnim naukama sa veoma različitim polazišnim stanovištima. Baveći se tom problematikom, Stogdil (1974) je sve teorije vođstva podelio u šest velikih grupacija:

1. teorije o osobinama vođe,
2. situacione teorije,
3. teorije koje naglašavaju značaj ličnosti vođe i situacionih faktora,
4. teorije interakcije (očekivanja),
5. teorije razmene i
6. teorije humanističke.

M. Franceško (2003) izdvaja i opširnije govori o dve vrste teorija vođstva (rukovođenja). Prvo su teorije u kojima se vođstvo posmatra kao socijalna interakcija, a drugo teorije u kojima je sadržana ideja o značaju kognitivnih faktora u rukovođenju ljudima. Na osnovu ovog kriterijuma obradila je sledeće teorije:

1. teorije o osobinama vođe,
2. situacione teorije,
3. kontingencioni modeli,
4. transakciona teorija,
5. teorija o ljudskoj prirodi i
6. atribuciona teorija.

Vajnberg i Guld (1999) su obradili četiri modaliteta istraživanja vođstva u kontekstu sporta:

1. karakterni,
2. bihevioristički,
3. interakcijski i
4. višedimenzionalni.

Northaus (2010) je sveobuhvatno analizirao niz različitih pristupa u proučavanju vođstva uopšte:

1. *Pristup temeljen na osobinama* (inteligencija, samopouzdanje, odlučnost, poštenje, društvenost, petfaktorski model ličnosti, emocionalna inteligencija).
2. *Pristup temeljen na veštinama* (tehničke veštine, međuljudske veštine, veštine apstraktnog mišljenja).
3. *Pristup temeljen na stilu* (vođstvo temeljeno na autoritetu i poslušnosti, prijateljsko vođstvo, nezainteresovano vođstvo, uravnoteženo vođstvo, timsko vođstvo).
4. *Situacijski pristup* (stilovi vođstva, razvojni nivoi).
5. *Teorija usklađenog vođstva* (stilovi vođstva, obeležja situacije).
6. *Teorija puta do cilja* (usmjeravajuće vođstvo, podržavajuće vođstvo, saradujuće vođstvo, vođstvo usmereno na postignuće).
7. *Teorija razmene između vođe i člana*.
8. *Transformacijsko vođstvo*.
9. *Timsko vođstvo*.
10. *Psihodinamički pristup* (transakcijska analiza, Sigmund Frojd i tipovi ličnosti, Karl Gustav Jung i tipovi ličnosti, šesnaest tipova i vođstvo).
11. *Žene i vođstvo* (pol i stilovi vođstva, pol i uspešnost vođstva).
12. *Kultura i vođstvo*.
13. *Etika vođstva*.

Empirijska istraživanja

Stogdil je u dva svoja rada (1948. i 1974.) dao solidan pregled istraživačkih radova koji tretiraju ulogu osobina ličnosti u vođstvu.

U prvom radu je analizirao više od 124 istraživanja osobina vođe koja su sprovedena između 1904. i 1947. godine. Utvrdio je da se prosečan pojedinac u ulozi vođe razlikuje od prosečnog člana grupe u sledećim osobinama: inteligencija, pripravnost, uvid, odgovornost, inicijativa, istrajnost, samopouzdanje i društvenost. Rezultati analize su pokazali da pojedinac ne postaje vođa samo zato što poseduje određene osobine, nego zato što osobine koje poseduje moraju biti važne u situaciji u kojoj vođa deluje.

U drugom radu Stogdil je analizirao 163 istraživanja koja su sprovedena između 1948. i 1970. godine.

Ovaj rad u odnosu na prvi je uravnoteženiji u opisu uloge osobina u vođstvu. Dok je u prvom radu podrazumevao da je vođstvo najviše određeno situacijskim faktorima, a ne faktorima ličnosti, u drugom radu je zaključio da su faktori ličnosti i situacije determinante vođstva.

Men (1959) je sproveo slično istraživanje u kojem je proučio više od 1 400 podataka o ličnosti i vođstvu u malim grupama. Stavio je manji naglasak na to kako situacijski faktori utiču na vođstvo. Zaključio je da se osobine ličnosti mogu primenjivati kako bi se vođe razlikovale od osoba koje nisu vođe. Te osobine su: inteligencija, muževnost, prilagodljivost, dominantnost, ekstravertiranost, konzervativizam.

Ogilvi i Tutko (1966. i 1970.) su utvrdili, istina bez dovoljno dokumentovanih dokaza, da u profilu tipičnog trenera postoje sledeće osobine: odlučan, autoritativan, sposoban da podnese pritisak obožavalaca i medija, emocionalno zreo, nezavisan u svom mišljenju i realan kad se radi o budućnosti.

Lord, Di Vader i Eliger (1986) na bazi pregleda 27 studija ustanovili da je pojava vođstva čvrsto povezana sa tri centralne osobine: inteligencija, tipična muževnost (agresivnost, odlučanost) i dominantnost. Do ovih rezultata su došli koristeći savršenije metode (metaanalizu) i čvrsto su zastupali stanovište da se osobine ličnosti mogu sistematski upotrebljavati u razlikovanju vođa i osoba koje to nisu u različitim situacijama.

Kirkpatric i Lok (1991) su na temelju kvalitativne sinteze ranijih istraživanja zaključili da vođe nisu poput ostalih ljudi i da se od njih razlikuju u šest osobina: inicijativa, motivacija, poštenje, pouzdanje, kognitivne sposobnosti, znanje o zadatku.

U tabeli 1 prikazane su osobine i obeležja vođe koje su otkrivene u važnijim istraživanjima s ovog područja.

Tabela 1. Istraživanja osobina i obeležja vođe (Northaus, 2010: 18)

Stogdil (1948)	Men (1959)	Stogdil (1974)	Lord, Di Vader, Eliger (1986)	Kirkpatric i Lok (1991)
Inteligencija Pripravnost Uvid Odgovornost Inicijativa Istrajnost Samopouzdanje Društvenost	Inteligencija Muževnost Prilagodljivost Dominantnost Ekstravertiranost Konzervativizam	Postignuće Istrajnost Uvid Inicijativa Samopouzdanje Odgovornost Sklonost saradnji Tolerantnost Uticaj Društvenost	Inteligencija Muževnost Dominantnost	Inicijativa Motivacija Poštenje Pouzdanje Kognitivne sposobnosti Znanje o zadatku

Za potrebe boljeg razumevanja vođstva u sportskoj grupi napravili smo hipotetsku sistematizaciju najvažnijih osobina i obeležja koja bi trebao da ima svaki vođa, prevashodno trener, u sportskoj grupi. Te osobine su prikazane u tabeli 2 (inteligencija, muževnost, dominantnost, samopouzdanje, odlučnost i poštenje).

Tabela 2. Ključne osobine i obeležja vođe u sportskoj grupi

Inteligencija
Muževnost
Dominantnost
Samopouzdanje
Odlučnost
Poštenje

Višedimenzionalni model sportskog vođstva

Modeli vođstava o kojima smo dosad govorili potiču uglavnom izvan sportskih okvira i nisu najpogodniji za sport i fizičku aktivnost. Za potrebe sporta, Čeladurai (1978. i 1990.) je razvio tzv. „višedimenzionalni model sportskog vođstva”, po kome se vođstvo u sportu posmatra kao složen interakcijski proces.

Interakcijski pristup pretpostavlja interakciju između situacije i ponašanja vođe kao ono što određuje uspješno vođstvo. Ovaj pristup pokazuje da ne postoji idealni tip vođe, već da stil vođstva i efikasnost vođe zavise od uklapanja sa situacijom i kvalitetima članova sportske grupe. Ovaj model vođstva najpre je preporučeno u industriji (Horn: 1993) mada ima veoma veliki uticaj i na efikasnost vođstva u sportu. Da se efikasno vođstvo u sportu uklapa sa specifičnom situacijom pokazuju primeri trenera koji funkcionišu bolje u određenim situacijama nego drugi. Neki su čak bili otpušteni sa položaja vođenja jednog tima uz obrazloženje da njihovo vođstvo nije dovoljno efikasno, da bi ubrzo iza toga angažovanjem u nekom drugom timu postali veoma uspešni. Sasvim je razumljivo da ovi treneri nisu mogli odjednom promeniti svoj stil vođstva ili način na koji su trenirali igrače, već se njihov stil i ponašanje mnogo bolje uklapaju u novoj sredini.

Dva poznata stila vođstva (vođa koji je orijentisan na razvijanje i održavanje dobrih međuljudskih odnosa i vođa koji je orijentisan na davanje zadataka i postavljanje ciljeva) nisu podjednako efikasna u svim situacijama. Istraživanja su pokazala da je vođa, koji je orijentisan na davanje zadataka, mnogo efikasniji, bilo da se radi o povoljnim situacijama, bilo da se radi o nepovoljnim situacijama, dok je vođa, orijentisan na međuljudske odnose, efikasniji u umereno povoljnim situacijama. Profesor fizičkog vaspitanja u školi u kojoj nedostaje sala svoje vođstvo mora orijentisati u pravcu davanja zadataka jer je rešavanje tih problema prioritet u odnosu na razvijanje pozitivnih međuljudskih odnosa. Shodno tome, sportski i trenerski profesionalci moraju biti fleksibilniji kada je u pitanju stil vođstva i nastojati da ga prilagode uslovima date situacije.

U višedimenzionalnom modelu, uspešnost vođe u sportu zavisi od situacionih karakteristika, karakteristika vođe i karakteristika članova grupe, što je na slici 3 prikazano kao prethodno stanje. To prethodno stanje uslovljava ponašanje vođe koje se može posmatrati kao zahtevano ponašanje, trenutno ponašanje i omiljeno ponašanje preferirano od članova grupe.

Ponašanje vođe, nadalje, proizvodi posledice vođstva (izvođenje igre i zadovoljstvo sportista). Čeladurai postavlja hipotezu da će do pozitivnog učinka (optimalne igre i satisfakcije cele sportske grupe) doći ukoliko se slože sva tri aspekta ponašanja vođe, tj. ako se vođa ponaša u skladu sa trenutnom situacijom, ako se ponašanje poklapa sa onim što članovi grupe zahtevaju i preferiraju, sportisti će pružiti najbolju moguću igru i pri tom će osećati zadovoljstvo.

Stanja koja prethode vođstvu ili uslovi koji se odražavaju na ponašanje vođe bili su predmet brojnih empirijskih studija. Pronađeno je niz ličnih i situacionih faktora koji mogu imati uticaja na ponašanje vođe. Objasnićemo najvažnije od njih.

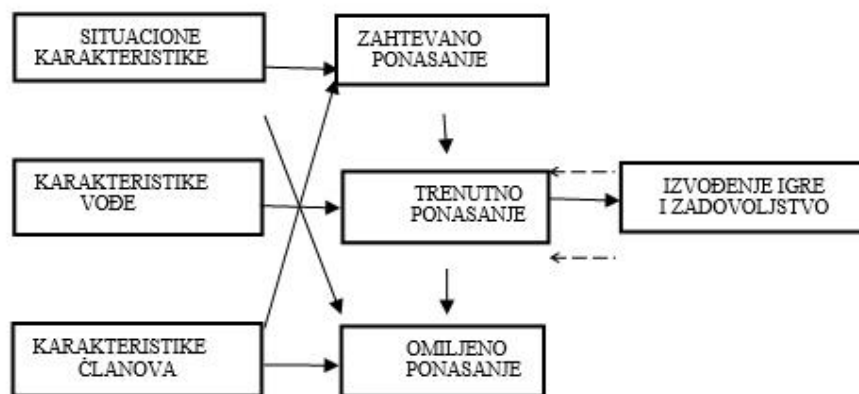
Godište i zrelost. Kako ljudi postaju stariji i sportski zreliji, oni sve više vole trenere autokratskog stila koji dobro organizuju i odrađuju posao, ali i koji, istovremeno, podržavaju igrače.

Pol. Muškarci u odnosu na žene više vole treniranje i instruktivno ponašanje kao i autokratski stil trenera. Žene pak više vole demokratsko treniranje koje i njih uključuje i dozvoljava im da pomognu u donošenju odluka.

Nacionalnost. Kulturni obrasci često utiču na omiljeno vođstvo. Tako se pokazalo da sportisti SAD, Britanije i Kanade nemaju zapaženije razlike u omiljenom stilu treniranja, dok japanski univerzitetski sportisti, više vole autokratsko ponašanje i društvenu podršku za razliku od kanadskih sportista.

Tip sporta. Sportisti koji igraju visoko interaktivne, tj. timske sportove, kao što su košarka, fudbal i vaterpolo, više vole autokratski stil treniranja nego sportisti u sportovima kakvo je, na primer, kuglanje.

Slika 3. Višedimenzionalni model sportskog vođstva (Čeladurai, 1990)

Ovih nekoliko primera pokazuje da nije nimalo lako odrediti šta čini sportsko vođstvo uspešnim. Uspešnost zavisi i od ličnih i od situacionih faktora, a može imati različite posledice za vođu i članove sportske grupe.

Ponašanje vođe određuje se kao zahtevano, trenutno i omiljeno.

Zahtevano ponašanje vođe uslovljeno je situacijom. Organizacioni sistem diktira ponašanje vođe jer se očekuje da on poštuje utvrđene norme. Od nastavnika fizičkog vaspitanja se očekuje određeni način ponašanja pred učenicima, nastavnicima i roditeljima. Od trenera se očekuje određeni način ponašanja sa sportistima, reporterima i gledaocima. Ovamo spadaju i situacione karakteristike koje se odnose na ciljeve i zvaničnu organizacionu strukturu tima, društvene norme, kulturne vrednosti i sl.

Trenutno ponašanje vođe direktno je uslovljeno njegovom ličnošću, sposobnostima i iskustvom. Pretpostavlja se da na trenutno ponašanje vođe indirektno utiču želje grupe i ono što diktira situacija.

Omiljeno ponašanje vođe, tj. ono ponašanje koje preferiraju članovi sportske grupe kod svoga vođe,

zavisi od njihovog uzrasta, ali i od nekih ličnih faktora vođe (potrebe da se nešto dostigne, afirmacije i takmičarskog duha). Sve to utiče na mišljenje članova grupe o načinu treninga, vođenju tima i društvenoj podršci. Ponekad se članovi grupe naviknu na određeni način ponašanja vođe i vremenom ga zavole bez obzira na to što se radi o ponašanju koje s početka nisu prihvatili i preferirali.

Posledice vođstva se ogledaju u izvođenju igre i zadovoljstvu koje iz toga proizlazi. Kada je trener vođa sa stilom, koji se istovremeno poklapa sa onim što članovi grupe više vole, kao rezultat toga imaćemo optimalnu igru i zadovoljstvo sportista. Koristeći Čeladurajev model, kako bi utvrdili posledice koje izaziva ponašanje sportskih vođa, naučnici su došli do nekih veoma značajnih zaključaka u vezi sa igrom, zadovoljstvom i zajedništvom.

Timovima koji gube potrebno je više društvene podrške koja je u direktnoj funkciji zadržavanja motivacije. Velikodušna društvena podrška, nagrađivanje određenog ponašanja i demokratsko donošenje odluka, generalno su povezani sa velikim zadovoljstvom sportista. Treneri koji su dobri u treniranju i instrukcijama, demokratskom ponašanju, podržavanju sportista i davanju pozitivnih informacija, a manje se autokratski ponašaju, uspeali su stvoriti timove koji su bili više povezani i jedinstveni.

Zaključak

Preglednom analizom i sistematizacijom najvažnijih modela i empirijskih istraživanja u proučavanju vođstva u različitim organizacionim oblicima, zaključili smo da u najvećem broju slučajeva kao najvažniji faktori se posmatraju brojne osobine i obeležja ličnosti, s jedne strane te različiti situacioni faktori, s druge strane. Pojedini od ovih faktora se često neopravdano prenaplaćavaju. Najdugovečniji i najtipičniji je slučaj u karakternom modelu koji polazi od teze da se uspešne vođe rađaju, tj. imaju određene karakteristike ličnosti koje im omogućavaju da budu uspešne vođe bez obzira na situaciju koja vlada u određenoj sportskoj ili bilo kojoj drugoj grupi.

Višedimenzionalni model vođstva u sportskoj grupi razmatran u ovom radu, afirmisao je tezu da pored krucijalnih osobina i obeležja ličnosti vođe (inteligencija, muževnost, dominantnost, samopouzdanje, odlučnost i poštenje) treba uzeti u obzir i situacione karakteristike. Od situacionih karakteristika pokazalo se da su godine života trenera, pol, ponašanje, kulturni obrazac kome pripada, tip sporta i karakterne osobine članova sportske grupe, presudni za njegovu trenersku uspešnost.

Iskustvene su i naučne činjenice da treneri koji su dobri stručnjaci i pedagozi, pritom se demokratski ponašaju, podržavaju sportiste, umeju napraviti poželjnu interakciju i komunikaciju u svakoj situaciji, uspevaju stvoriti timove koji poseduju veću povezanost i jedinstvo, što im omogućava da postižu veće rezultate.

Literatura

1. Bojanović, R. (1998). *Psihologija međuljudskih odnosa*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju Društva psihologa Srbije.
2. Chelladurai, P. (1978). *A contingency model of leadership in athletics*. Unpublished doctoral dissertation. Department of Management Sciences, University of Waterloo, Canada.
3. Chelladurai, P. (1990). Leadership in sports: A review. *International Journal of Sport Psychology*, 21, pp. 328-354
4. Cote, J., Salmela, J.H. & Russell, S. (1995). The knowledge of highperformance gymnastic coaches: Competition and training considerations. *The Sport Psychologist*, 9, pp: 76-95
5. Čokorilo, R. (2009). *Psihologija sporta*. Novi Sad: Akademska knjiga.
6. Franceško, M. (2003). *Kako unaprediti menadžment u preduzeću*. Novi Sad: Prometej.
7. Horn, T.S. (1993). Leadership effectiveness in the sport domain. In T.S. Horn (Ed.), *Advances in sport psychology*, Champaign, IL: Human Kinetics, pp. 151-200

8. Kirkpatrick, S.A., & Locke, E.A. (1991). Leadership: Do traits matter? *The Executive*, 5, pp. 48-60
9. Krstić, D. (1988). *Psihološki rečnik*. Beograd: Vuk Karadžić.
10. Lord, R.G., De Vader, C.L., Alliger, G.M. (1986). A meta-analysis of the relation between personality traits and leadership perceptions: An application of validity generalization procedures. *Journal of applied Psychology*, 71, pp. 402-410
11. Maksvel, Dž. (2007). *Osobine pravog vođe*. Beograd: FINESA.
12. Mann, R.D. (1959). A review of the relationship between personality and performance in small groups. *Psychological Bulletin*, 50, pp. 241-270
13. Northouse, G.P. (2010). *Vodstvo (Teorija i praksa)*. Zagreb: Mate.
14. Ogilvie, B.C., & Tutko, T.A (1966). *Problem athletes and how to handle them*. London: Palham Books.
15. Ogilvie, B.C., & Tutko, T.A (1970). Self-perceptions as compared with measured personality of selected male physical educators. In G.S. Kenyon (Ed.). *Contemporary psychology of sport*, Chicago: The Athletic Institute, pp. 73-78
16. Raič, A. (1994). *Efektivni sportski menadžment*. Novi Sad: Fakultet fizičke kulture.
17. Rot, N. (1989). *Osnovi socijalne psihologije*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
18. Stogdill, R.M. (1948). Personal factors associated with leadership: A survey of the literature. *Journal of Psychology*, 25, pp. 35-71
19. Stogdill, R.M. (1974). *Handbook of leadership – A survey of theory and research*. New York: Free Press.
20. Tharp, R.G., Gallimore, R. (1976). What a coach can teach a teacher. *Psychology Today*, 9, pp.74-78
21. Weinberg, S. R. & Gould, D. (1999). *Foundations of sport and exercise psychology*. New York: Human Kinetics.

RAZLIKE U ODIGRAVANJU POVROTNIH LOPTI OD IGRANIH SA TRI DODIRA LOPTE U IGRI FINALISTA SVETSKOG FUDBALSKOG PRVENSTVA 2010. GODINE

DIFFERENCES IN PLAYING REVERSAL BALLS PLAYED WITH THREE BALL TOUCHES IN THE GAME OF THE FINALISTS IN THE WORLD CHAMPIONSHIP 2010

Pregledni članak

Nebojša Došić

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača i trenera, Subotica, Srbija

Apstrakt

Posmatrani su DVD snimci 14 utakmica koje su reprezentacije Španije i Holandije odigrale na Svetskom fudbalskom prvenstvu 2010. godine. Cilj rada je da se utvrdi postojanje eventualnih razlika u zastupljenosti izvođenja povratnih lopti odigranih sa tri dodira lopte u igri posmatranih reprezentacija. Predmet rada su povratne lopte odigrane sa tri dodira lopte u sve tri zone terena. Za obradu prikupljenih podataka primenjen je statistički softver SPSS 20. Za utvrđivanje razlika u posmatranim varijablama primenjen je t – test za nezavisne uzorke. Na osnovu vrednosti nivoa statističke značajnosti ($p=0,016$) utvrđena je statistički značajna razlika kod odigravanja povratnih lopti istom igraču od koga je lopta i dobijena u zoni organizacije napada i povratnih lopti odigranih tzv. „trećem igraču” u zoni završnice napada ($p=0,025$). Kod preostale četiri varijable nisu utvrđene statistički značajne razlike ($p>0,05$) između reprezentacija Španije i Holandije. Samo je kod odigravanja povratnih lopti istom igraču od koga je lopta i dobijena u zoni odbrane razlika u korist reprezentacije Holandije ($t= -1,155$).

Ključne reči: povratne lopte, struktura fudbalske igre, Svetsko fudbalsko prvenstvo 2010.godine

Abstract

This paper explores DVD recordings of 14 games played by the National team of Spain and the Netherlands in the Football World Championship 2010. The aim of the study is to determine the existence of any differences in the frequency of reversal balls performance played with three ball touches in the game of the observed National teams. The paper deals with the reversal balls played with three ball touches in all three zones of the field. For data processing the statistical software SPSS20 was applied. To determine the differences in the observed variables, we used the t - test for independent samples. The values of the level of statistical significance ($p =0,016$) showed statistically significant differences in playing there versal balls to the same player who the ball is received from in the organized attack zone and reversal balls to the so called "Third player" in the zone of attack ($p=0,025$). In the remaining four variables there were no statistically significant differences ($p>0,05$) between the teams of Spain and the Netherlands. Only by playing reversal balls to the same player who the ball is received from in the zone of defense there was a difference in favor of the national teamof the Netherlands ($t =-1,155$).

Key words: reversal ball, football game structure, World Championship 2010

Uvod

U strukturi fudbalske igre povratna lopta je samo jedan od elemenata od kojih se „pravi” igra jednog tima. Povratne lopte se odigravaju istom igraču od koga je lopta i dobijena ili trećem igraču u zamišljenom trouglu koji grade igrač koji dodaje loptu, igrač koji odigrava povratnu loptu i igrač kome je upućena povratna lopta. Cilj rada je da se utvrdi postojanje eventualnih razlika u zastupljenosti izvođenja

povratnih lopti odigranih sa tri dodira lopte u igri posmatranih reprezentacija. Problem istraživanja je analiza jednog dela tehničko-taktičke aktivnosti fudbalera u takmičarskim uslovima. Predmet rada su povratne lopte odigrane sa tri dodira lopte u sve tri zone terena. U igri holandske reprezentacije je zastupljenije odigravanje povratnih lopti na trećeg igrača u odnosu na odigravanje povratnih lopti istom igraču od koga je lopta i dobijena. Na utakmicama Svetskog fudbalskog prvenstva 2010. godine u Južnoafričkoj Republici igrači reprezentacije Holandije su u zoni organizacije napada odigrali 80,44% povratnih lopti na trećeg igrača, a 19,56% istom igraču od koga je lopta i dobijena. (Đošić, 2013)

U savremenom sportu struktura parametara takmičarske aktivnosti predstavlja osnovu za komparativne analize sportista i ekipa, što je posebno važno za efikasnije programiranje sportskih priprema. Jedan od pravaca istraživanja u sportu usmeren je na analizu standardnih pokazatelja takmičarske efikasnosti. Praćenjem tokom sportske „borbe“ može se evidentirati njihov broj i njihova efikasnost, a može se istražiti i njihov uticaj na konačni rezultat takmičenja (Milanović, 2007). Što je veća količina brojčano izraženih informacija o sportskoj aktivnosti, manja je verovatnoća pojave grešaka u programiranju treninga (Jukić i sar. 2003; prema: Hruškar, 2006). Između reprezentacija Španije i Holandije primenom Mann Whitney testa nisu utvrđene statistički značajne razlike u zastupljenosti pojedinih načina izvođenja slobodnih udaraca na utakmicama koje su ove dve reprezentacije odigrale na Svetskom fudbalskom prvenstvu 2010. godine $p>0.05$ (Đošić, 2013). Između istih reprezentacija i primenom istog testa utvrđena je statistički značajna razlika ($p=0.008$) kod izvođenja kornera niskim kraćim ili dužim dodavanjem lopte sa igraču, a kod izvođenja kornera kretanjem lopte efeo od gola i kretanjem lopte efeom prema голу protivnika nisu utvrđene statistički značajne razlike $p>0.05$ (Đošić, 2013). U današnjem fudbalu je malo toga novog, ali mnogo starog za glačanje, koje čeka kreativne stručne duhove (Aleksić i Janković, 2006). Jedan od segmenata u kome ima prostora za napredovanje je i analiza utakmica. Analiza fudbalske igre daje informacije o zahtevima sa kojima su fudbaleri suočeni tokom takmičarske aktivnosti (Lolić i Bajrić, 2013). Prilikom odigravanja povratnih lopti sa dva dodira lopte istom igraču od koga je lopta dobijena i trećem igraču u igri reprezentacija Španije i Holandije na utakmicama Svetskog fudbalskog prvenstva 2010. godine nisu utvrđene statistički značajne razlike $p>0.05$ (Đošić, 2014).

Metod

Posmatrani su dva snimci 14 utakmica koje su finalisti Svetskog fudbalskog prvenstva 2010. godine odigrali na ovom takmičenju. Kao merni instrument korišten je posmatrački list u kome su evidentirane frekvencije odigravanja povratnih lopti odigranih sa tri dodira lopte. To znači da su od momenta prijema do momenta predaje lopte fudbaleri imali još samo jedan kontakt sa loptom u toku izvođenja raznih tehničko-taktičkih elemenata.

Posmatrane i evidentirane varijable:

- ii3dzod - povratne lopte odigrane u zoni odbrane istom igraču.
- ti3dzod - povratne lopte odigrane u zoni odbrane trećem igraču.
- ii3dzor - povratne lopte odigrane u zoni organizacije napada istom igraču.
- ti3dzor - povratne lopte odigrane u zoni organizacije napada trećem igraču.
- ii3dzz - povratne lopte odigrane u zoni završnice napada istom igraču.
- ti3dzz - povratne lopte odigrane u zoni završnice napada trećem igraču.

Povratne lopte koje su predmet ovog rada su lopte odigrane u suprotnom smeru u odnosu na protivnički gol odnosno odigrane u smeru svog gola. Obrada prikupljenih podataka obavljena je statističkim softverom SPSS 20. Za utvrđivanje eventualnih razlika između posmatranih varijabli primenjen je t-test za nezavisne uzorke. Prag značajnosti je definisan na 0.05.

Rezultati

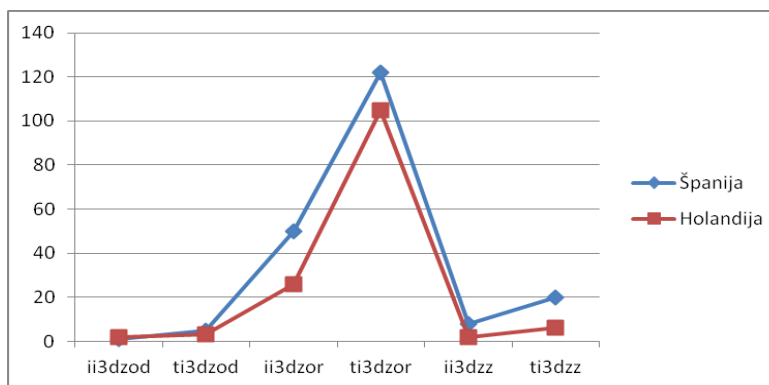
Ukupno je na utakmicama reprezentacija Španije i Holandije na Svetskom fudbalskog prvenstvu evidentirano 350 povratnih lopti odigranih sa tri dodira lopte (prijem lopte, jedno vođenje lopte i predaja lopte). Reprezentacija Španije je izvela 206 (58,86%), a reprezentacija Holandije 144 (41,14%) povratnih lopti sa tri dodira lopte. Igrači reprezentacija Španije su odigrali 59 (28,64%) povratnih lopti istom igraču od koga je lopta i dobijena, a 147 (71,35%) trećem igraču. U igri reprezentacije Holandije je evidentirano 30 (20,83%) povratnih lopti odigranih igraču od koga je lopta i dobijena i 114 (79,17%) povratnih lopti odigranih trećem igraču.

U tabeli 1 se vidi da se prosečno najviše povratnih lopti odigravalo u zoni organizacije napada 21,64 što je i očekivano zato što lopta najveći deo vremena u toku utakmice provede u zoni organizacija napada. Najmanje je prosečno odigranih povratnih lopti sa tri dodira lopte u zoni odbrane 0,79. Može se reći da je tako mali broj evidentiranih povratnih lopti odigranih sa tri dodira lopte u zoni odbrane isto očekivan zato što je jedan od zahteva savremenog fudbala da se u zoni odbrane odigrava što jednostavnije sa jednim i dva dodira lopte. Prosečan broj dodira lopte prilikom odigravanja loptom u igri reprezentacije Nemačke na utakmicama Svetskog fudbalskog prvenstva u zoni odbrane iznosi 1,62, u zoni organizacije napada 2,29 i u zoni završnice napada 2,63 (Đošić, 2013).

Tabela 1. *Deskriptivne karakteristike varijabli*

varijabla	N	Min.	Max.	Mean	Std. Deviation
ii3dzod	14	0	1	,29	,47
ti3dzod	14	0	2	,50	,65
ii3dzor	14	1	10	5,43	2,82
ti3dzor	14	6	31	16,21	7,50
ii3dzz	14	0	3	,71	,91
ti3dzz	14	0	5	1,86	1,74

U grafikonu 1 su prikazane frekvencije odigravanja povratnih lopti sa tri dodira lopte u igri reprezentacija Španije i Holandije na utakmicama Svetskog fudbalskog prvenstva 2010. godine.

Grafikon 1. *Frekvencija odigravanja povratnih lopti odigranih sa tri dodira lopte*

Tabela 2. Razlike u odigravanju povratnih lopti sa tri dodira lopte u igri Španije i Holandije (Mann Whitney test)

varijabla	reprezentacija	z	Srednji rang	p
ii3dzod	Španija	-1,140	6,50	,254
	Holandija		8,50	
ti3dzod	Španija	-,714	8,21	,475
	Holandija		6,79	
ii3dzor	Španija	-2,196	9,93	,028
	Holandija		5,07	
ti3dzor	Španija	-,641	8,21	,522
	Holandija		6,79	
ii3dzz	Španija	-1,750	9,29	,080
	Holandija		5,71	
ti3dzz	Španija	-1,577	9,21	,115
	Holandija		5,79	

U tabeli 2 se vidi da statistički značajna razlika u odigranim povratnim loptama sa tri dodira lopte između reprezentacija Španije i Holandije na utakmicama Svetskog fudbalskog prvenstva održanog 2010. godine u Južnoafričkoj Republici postoji samo kod povratnih lopti odigranih istom igraču od koga je lopta i dobijena u zoni organizacije napada $p=0,028$. Kod preostalih pet varijabli nisu utvrđene statistički značajne razlike $p>0.05$

Zaključak

Ovim istraživanjem je utvrđeno postojanje razlika između reprezentacija Španije i Holandije u zastupljenosti povratnih lopti odigranih sa tri dodira lopte u njihovoj igri na utakmicama Svetskog fudbalskog prvenstva 2010. godine. U igri reprezentacije Španije evidentirano je 206 povratnih lopti odigranih sa tri dodira lopte, a u igri reprezentacije Holandije 144. Statistički značajna razlika je utvrđena samo kod odigravanja povratnih lopti istom igraču od koga je lopta i dobijena u zoni organizacije napada $p=0,028$. Mali broj prosečno evidentiranih povratnih lopti u zoni odbrane 0,79 odigranih sa tri dodira lopte je u skladu sa zahtevima savremenog fudbala da se u zoni odbrane odigrava što jednostavnije sa jednim i dva dodira lopte. Bilo bi interesantno za teoriju i praksu fudbalske igre da se u budućim istraživanjima analizira isti tehničko-taktički elemenat ali kod reprezentacija koje su zauzele plasman u sredini i dnu tabele pa da se uporede reprezentacije sa različitim plasmanima.

Literatura

1. Aleksić, V. & Janković, A. (2006). *Fudbal istorija- teorija- metodika*. Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
2. Došić, N. (2012). Zastupljenost povratnih lopti u Holandskom fudbalu. U 8. Međunarodna konferencija „Menadžment u sportu“ (str. 108 –115). Beograd: Fakultet za menadžment u sportu.
3. Došić, N. & Krneta, Ž. (2013). Razlike u zastupljenosti pojedinih načina izvođenja slobodnih udaraca u igri finalista i polufinalista Svetskog fudbalskog prvenstva 2010. godine. U 16. naučna konferencija „FIS KOMUNIKACIJE 2013“ u fizičkom vaspitanju, sportu i rekreaciji i 1. Internacionalna naučna konferencija (str.42-48). Niš: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
4. Došić, N. (2013). Razlike u zastupljenosti pojedinih načina izvođenja kornera u igri finalista i polufinalista Svetskog fudbalskog prvenstva 2010. godine. U *međunarodna naučna konferencija efekti primene fizičke aktivnosti na antropološki status dece omladine i odraslih* (str. 170-177). Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
5. Došić, N. (2013). Broj dodira prilikom odigravanja loptom po zonama terena u igri reprezentacije Nemačke na utakmicama Svetskog fudbalskog prvenstva 2010. godine. U 6. Međunarodna interdisciplinarna naučno – stručna konferencija *Vaspitno- obrazovni i sportski horizonti* (str.201-204). Subotica: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača
6. Jukić, I., Milanović, L., Šimek, S., Nakić, J., Komes, Z. (2003). Metodika proprioceptivnog treninga na balans pločama. *Kondicijski trening, Volumen 1.*, 55-59.
7. Lolić, V. & Bajrić, O.(2013). *Fudbal tehnika, taktika i metodika*. Banja Luka: Panevropski univerzitet Apeiron.
8. Milanović, D. (2007). *Teorija treninga*. Zagreb: Kineziološki fakultet.
9. Hruškar, S. (2006). *Fizička priprema u futsalu*. Diplomski rad, Zagreb: Kineziološki fakultet, CROfutsal – online futsal magazin.

KRETANJE I OBOŽENO TELO, HRIŠĆANSKO VIDENJE

MOVEMENT AND A DEIFIED BODY, THE CHRISTIAN VIEW

Stručni članak

Ilarion Đurica

Srpska pravoslavna crkva

Apstrakt

Kretanje ili sportsko vežbanje mora biti odmor i oduška, pa i razonoda duhu. Dobro je odmoriti se kretanjem, igrom na otvorenom, šetnjom, plivanjem, planinarenjem, bavljenjem povrtarstvom, voćarstvom (kao sveti Grigorije Bogoslov) ili nekim drugim rukodeljem. Lenjost je težnja vanrajski izmenjene prirode tela prema njoj shodno uobraženom Raju. Ona je čežnja za izgubljenim Rajem, čija je prava priroda zaboravljena, te zato za mirom i večnim počinkom. No, raj nije u debeloj ladovini, kao u Kuranu časnom, nego u stalnoj ljudskoj delatnosti, koja je odgovorna za opstanak rajskog sveta, čoveku od Boga poverenog radi čuvanja i negovanja. Naš savremenik je dosadan, prazan i plen je čamotinje. Otići i doći – kretati se, savremenik ne ume i ne želi, a i pokadšto i ne može. Kretanje se, najpre, valja duhom sazirati, da bi bilo od koristi. Sve što teži savršenosti je podvižničko (asketsko), odnosno kretanje je najpre ka produhovljenju, osvećenju i oboženju. Nesumnjivo da telovežbanje – sport, razni telesni pokreti, pokreću i duh, te bude ga. Vežbanjem, razgibavanjem tela razgibava se i duh, pa se tako pokreće na molitvu za bogovoljeno kretanje, koje ga ujedinjuje sa telom po Božjoj blagodati. Samo duhovno-telesno razgibavanje je umeće (ars). To vežbanje se zove veština za otvaranje ka prijemu savršenstva, natprirodnog života, božanske duhovnosti, bogoslovlja i oboženja, svete božanske tajne, mistične sile večnog života. Naravno, oboženje kreće od početka duhovno-telesne vežbe kao najuzvišeniji vid moralnosti. Lakoća tela koju oslobađa kretanje je estetski konkretno prijemljiva kao poigravanje, ples, odnosno prozirna, lepršava koprena, kao draž onih kretnji koje odaju unutrašnju muzikalnost utemeljenu u božanskoj duhovnoj harmoniji. Ti eteričnouzdižući i prozirajući pokreti prednaznačavaju uspon u višu realnost, u eshaton.

Ključne reči: kretanje, pokret, vežbanje, askeza, odmor, oduhovljeno telo, oboženo telo

Abstract

Movement or sports and exercise must be a source of rest and relief and even amusement for the spirit. Relaxation through movement is good, as are outdoor games, walking, swimming, hiking, tending a garden of fruits or vegetables (like Saint Gregory the Theologian) or any other physical activity or manual work. Laziness is a tendency of the body whose nature has changed outside of paradise towards the paradise for which the body was created. It is a longing for the paradise lost, that paradise whose true nature has been forgotten, therefore it represents a longing for peace and eternal repose. However, paradise is not in the Garden of pleasant shade, as in the Qura'an, but in constant human activity which is responsible for the survival of the paradise world, entrusted to man's care by God. Modern man is boring, empty and a prey to apathy. Modern man does not know how to move, to come and go, neither does he wish to; often times he even cannot. In order to be of any use, movement should first be initiated by the spirit. Anything we do to attain perfection is an ascetic struggle; movement is firstly towards enlightenment and deification. There is no doubt that exercising of the body, sport and various physical activities set the spirit in motion and awaken it. By exercising the body, the spirit is also exercised, and in this way it is put in motion for prayer towards a godly movement, which unites it with the body by the Grace of God. Only spiritual-physical exercise is an art (ars). This type of exercise represents the skill of opening up towards perfection, the supernatural life, a godly spirituality, theology and deification, the

holy divine mysteries and the mystical power of eternal life. Of course, deification begins with the onset of spiritual-physical exercise as the highest aspect of morality. The lightness of the body made free by movement is aesthetically and tangibly seen and experimented as a game or a dance; the appeal of the movements which radiate internal musicality founded in godly spiritual harmony is like a transparent flowing fabric. The etherially elevating and transparent movements signal the rise to a higher reality, the Eschaton.

Key words: movement, exercise, asceticism, rest, spiritualized body, deified body

Lek za ljutu ranu

*Budite veliki u ljubavi, veri u Boga.
Budite veliki u nadama svojim.
Budite veliki u istrajnosti.
Gazite trnje i penjite se na visinu postojanosti.*

Prepodobni Justin Novi Bogoslov

Odmah ćemo dati proskripciju, razume se na latinskom, bez i jedne suvišne reči, kako se inače pišu lekarski recepti.

Rp.
Fugit irreparabile tempus
S. q.s.

Subscriptio medici
Vergilius Maro
poeta magnus altus vir

U prevodu:

Uzmi:
Vreme beži nepovratno;
Odnosno – gimnasticiraj
koliko je potrebno

potpis lekara:
Vergilije, za koga je rečeno
da je pesnik uzvišenog duha

Ako razumemo velikog pesnika Ovidija, lek koji je propisao: vreme beži nepovratno, radi, uzimaj mahove i vežbaj, pobuđuje svest odgovornosti pred Bogom, vlastitom savešću i zajednicom. Ovim lekom valja sazirati i lečiti pogubno delovanje lenjosti na duh i telo. Odnosno, sazirati sve gubitke dobara u vremenu i večnosti, zbog lenjosti.

Vežbanje, sticanje telesne kondicije, dobar je početak čišćenja duše. To vežbanje ima bogoslovska imena proskineza i askeza (προσκύνησις καὶ ἄσκησις). Duboki, zemni poklon, ali bez klecanja na oba kolena jeste proskineza. Svaki skladni pokret tela koji prati molitvu jeste *proskinesis*. Dakle, lečenju telesne hipokinezije (ὑποκίνησις: nedostatka telesnih pokreta) dodaje se, odnosno, uključuje duhovni lek: a) buđenje od težnje prema nepokretnosti, zemlji, smrti (θάνατος); b) pokajanje; molitva ili, rečeno bogoslovski, metanoja (μετάνοια); te i v) borba protiv strasti i iskušenja (πειρασμοί).

Umetnost našega života zavisi bitno od nas, a i od naše poslušnosti evanđelskom življenju. Tu nam iskrsava, kao kres iz kamena, misao da i život, kao i naša smrt zavise od nas. Nasleđe (hereditarnost), genetika, kako ona grehovna, tako i ona zdrava, donekle nas vezuje, ali nas ne određuje, opredeljuje (determinira). Nasledne sklonosti (dispozicija) mogu se prevladati snagom volje i vežbanjem, askezom. Životni tok ima svoj prirodan kraj, odnosno konac, u smrti. Smrt čoveku oslobađa telo, tvar, materiju, te mu otvara vrata večnosti. U samom onom praktičnom bogoslovlju života smrt ima duboki, vrlinski i sveti smisao. Umetnost je nad umetnostima ličnu smrt ostvariti kao vrh vrhova života, kao konac koji delo krasí, odnosno, kao krunu, venac slave života. Znati živeti, što nesumnjivo znači kretati se, mudrost je svetih apostola, svetih Otaca, matere i sestara naših. Znati živeti jeste mudrost (σοφία), ali je još veća mudrost savršeno umreti (ἀποθνήσκω) u svetosti (ἀγιότης). Život se usavršava i u samoj smrti. Ne završava se, već se usavršava, vaskresava smrću.

Zdravlje je veliki Božiji dar. Naši roditelji i naši preci sastvaraoci su Božiji i u tome je kod, ključ zdravlja. Telesno i duševno zdravlje ne dvojimo, jer su zajedno putokaz prirodnog, ali i natprirodnog savršenstva. Kretanje (κίνησις) služi našem telesnoduševnom zdravlju tek posle filozofske suzdržanosti, posta, molitve i dela milosrđa. Treći uslov dobrog zdravlja je ishrana (διατροφή). Hrana mora biti dovoljna, kalorična, bromatološki zdrava i raznolika (1 Kor 3,1). Četvrti uslov dobrog zdravlja je i čistoća i pranje tela, dovoljna obuća i odeća, zdrav i čist vazduh, pa naravno i telesno gibanje – kretanje, sport, gimnastika. Poznat je izraz: telo je ogledalo duše. Zato moramo biti oprezni u izboru napora koji nalažemo sebi ili drugima. Luk ne sme da se previše zateže, jer puca. Kretanje ili sportsko vežbanje mora biti odmor i oduška, pa i rasonoda duhu. Dobro je odmoriti se kretanjem, igrom na otvorenom, šetnjom, plivanjem, planinarenjem, bavljenjem povrtarstvom, voćarstvom (kao sveti Grigorije Bogoslov) ili nekim drugim rukodeljem. Lenjost je težnja vanrajski izmenjene prirode tela prema njoj shodno uobraženom Raju. Ona je čežnja za izgubljenim Rajem, čija je prava priroda zaboravljena, te zato čežne za mirom i večnim počinkom. No, raj nije u debeloj ladovini, kao u Kuranu časnom, nego u stalnoj ljudskoj delatnosti, koja je odgovorna za opstanak rajskog sveta, čoveku od Boga poverenog radi čuvanja i negovanja. No, i sa tom čežnjom preterujemo! Naš savremenik preteruje u toj težnji izbegavanja svakog kretanja (rada, napora, naprezanja). Natenanost, komoditet se hoće i želi, ali se pojavljuje kao tromost, mlitavost, mekoputnost, ženstvenost i maznost. Zazire se od umora, truda, savladavanja puta vrline i upadanjem u manu, porok mrtvosanosti, ravnodušnosti, mlakosti, telesne zapuštenosti – predaje se đavolu u čeljusti. Onaj koji služi grehu, rob je greha (Rim 6,16).

Naš savremenik je dosadan, prazan i plen je čamotinje. Otići i doći – kretati se, savremenik ne ume i ne želi, a i pokadšto i ne može. Kretanje se, najpre valja duhom sazirati, da bi bilo od koristi. Sve što teži savršenosti je podvižničko, odnosno kretanje je, najpre ka produhovljenju, osvećenju i oboženju. Dresura nije kretanje, kao što nije ni bonton. I dresura, a i bonton, ne mogu ništa reći o samovaspitanju čoveka. Najpre smo lenji da se tačno, jezgrovito i skladno izrazimo, pa onda smo lenji da se krećemo i da vežbamo. Mi smo dužni da se krećemo, jer je kretanje opštenje, ono je litija (λιταί), dužnost prema ljudima i sa ljudima, ali i sa životinjama i prirodom. Zato je savremenik nehajan i zarobljenik loših navika. Biti zao prema sebi i bližnjima, te i okruženju znači ne kretati se. Čak ta naša nehajnost umanjuje dobrotu i dobrobit među nama, ali i saziranje svega duhovnog. Bez stalnog nadzora nema ni kretanja. Savremenik je prepušten sebi, samolišen skrbi nad sobom, i zato se ne kreće, već tone u čamotinju i pada u potištenost. Čovek se sve više deteohumanizira i postaje tehnički tip, homo technicus, automat. Bez duše je, nepoznata i neotkrivena, ali i nekretajuća se zemlja. Izgleda da je računar dokrajčio tog našeg savremenika i proterao ga sa istorijske pozornice.

Sve što je u kretanju, u dinamici (δυναμισμό) sve što teži savršenosti je vežbanje, askeza, odnosno kretanje. Nesumnjivo da telovežbanje – sport, razni telesni pokreti, pokreću i duh, te bude ga. Vežbanjem, razgibavanjem tela razgibava se i duh, pa se tako pokreće na molitvu za bogovoljeno kretanje, koja ga ujedinjuje sa telom po božijoj blagodati (χάρις). Samo duhovno-telesno razgibavanje je umeće (ars). Umeće u nauci je iskustvo (scientia), u veštinama po Ciceronu (vis artificii), u lekarstvu (ars medicinae),

u ratništvu (artes belli), a u umetnosti – ex arte. Nesumnjivo kretanje je napor, nastojanje ali i doterivanje, polepšavanje (καλλωπισμός). Vežbanje je izvršavanje u praksi težnje prema savršenosti. To vežbanje se zove veština za otvaranje ka prijemu savršenstva, natprirodnog života, božanske duhovnosti, bogoslovlja i oboženja, svete božanske tajne, mistične sile večnog života. Naravno, oboženje kreće od početka duhovno-telesne vežbe kao najuzvišeniji vid moralnosti. U duhovnom vežbanju, ne samo da smo svi početnici, već su večni početnici i sami proslavljeni sveti podvižnici. Zato nije razborito precenjivati duhovne slasti koje dolaze kao utehe posle vežbanja. Vežbač uranja u svoju smrt i njome izranja u svoju večnost. Nikada nismo dovoljno dobri, a po najmanje savršeni. Ne gubimo hrabrost kada dođe čamotinja, uninija (ῥαθυμία, ὀπνυιῆ). Ona nas opominje da smo uvek početnici, a to isto čine i duhovne utehe, koje ne primajmo bez rasuđivanja. Lažne utehe su ekstaze, euforije, pune sumnjive slasti i veštačke radosti te i histeričnog ushićenja, jako kucanje srca, tronuće do demonskih suza. Ta raspoloženja nisu duhovno uredna i najčešće su velika iskušenja. Nedostaje im mnogo – hrišćansko-filozofska suzdržanost.

Monasi, kao deo naroda Božijeg su red (τάξις, ordus), ne čin (ἔξιωμα), koji teži upravo toj suzdržanosti veoma naglašeno. To ne znači da svi u narodu pa i inoverni i ateisti, govore i misle na svom jeziku. Na primer, srpski jezik je raščerečen i rasepljen među braćom koja ga govore. Ta raščepjenost srpskog jezika je znak duhovne bolesti odnosno, greha.

Lakoća

Lakoća znači sklonost nečemu, ali i brzinu te i sposobnost i primer uzdizanja. Lakoća kao sklonost nečemu je habilitas ili proclivitas, dok je kao brzina velocitas, a kao sposobnost facultas. Bogoslovski uzevši, lakoća tela koju oslobađa kretanje estetski konkretno prijemljiva je kao poigravanje, ples odnosno prozirna lepršava koprena, kao draž onih kretnji koje odaju unutrašnju muzikalnost utemeljenu u božanskoj duhovnoj harmoniji. Ti eteričnouzdižući i prozirući pokreti prednaznačavaju uspon u višu realnost, u eshaton. Zato je umetnost kretanja, saltacija (umetnost plesanja, balet). Sve eterično i sazirajuće, sve što se uzdiže je kretanje, pokret. On prednaznačava uvek uspon. Radi se o sili (δύναμις) koja nosi mogućnost, moć, odnosno potenciju. Ta sila je oživljavajuća, vaskresavajuća i ona koja je očigledno pokretna, ali i pokretajućase. Ta težnja je oslobađajuća sila prema višim životima. Od čega ta sila oslobađa? Od teskobe i čamotinje! Znači samo kretanjem započinje to oslobođenje koje se može izraziti u uzmicanju i bežanju od smrti, ali se nikada ne završava, a u večnosti rajskoj je stalno. To bi bila ta sazirana duhom i uvežbana telom vaskresavajuća lakoća. Ta istinskatelesno-duhovna lakoća je uvek nadilaženje mogućeg do oboženja. Svako telosaziranje, telovežbanje – sport ili cilj u duhovnom postizanju jeste ta lakoća. Mnogoboštvo kod Helena i Rimljana uopšte, telovežbanje, sport, ostvaruje se kao kult, kao religija. To ne treba naročito dokazivati. Sport je i danas religija uvek kada je stranputica, te ga valja oplemeniti, hristijanizirati. U engleskom jeziku sport se naziva rally, nesumnjivo je religija kao obožavanje, ali ne kao vera, a po najmanje ne kao otkrovenje. Sport valja ohristoviti da bi postao duhovno otkrovenje. Za sada se on batrga u kaljuzi mnogoboštva i profanosti, te je sveden na puku obrednost bez svetosti i na interese. Sport se bogoslovstvjućim sportistima otkriva kao put spasenja.

Molitva je liturgična veza odnosa neba i zemlje, duha i tela, a i opštenje između tih dveju krajnosti. Aequilibrium je kretanje, a ne stajanje, mirovanje, nije nekretanje. Sve statično se protivi dinamičnosti, protivi se životnosti. Nepomičan narod, publika i pred njim sveštenik kao pozorišni akter, vršilac obreda, nije kretanje u večnu budućnost, pa se upravo snažno protivi otkrovenjskoj veri i stropoštava se u magiju u kojoj čovek hoće lakoću uzdizanja da postigne sobom, a ne Bogom. Po svetom Dionisiju Aeropagitu, velikom bogoslovu uzdizanja, mogućnosti lakoće i angelogije, tog kretanja taj zlatni lanac – Aurea catena, neizmerno blistavo prosijavajući, postoji gore, ali i ovde dole. Taj angelološki skok u nebo sa zemlje i jeste oboženje, odnosno kretanje kroz svetlost, kroz mistično. Iz prirodnog se kreće u natprirodno. No iz prirodnog se spada u neprirodno. Sveti Dionisije navodi primer lađe povezane konopcem o stenu. Ako se povuče konopac – stena se ne miče ali se lađa malo-pomalo kreće prema steni. Uloga tog konopca, te vrpce, te pupkovine je u tome da se poveže duh sa dušom, telo sa ploti, odnosno um sa srcem.. Upravo na

tu lakoću tela smera Plutarh u svojoj raspravi Sokratov duh. Ljudi, konačno, nisu u Hristu lutke na kanapu bogova već su sami bogovi po blagodati. Ta slika, ikona oboženja u kretanju, u vezi je sa pravim bogoslovljem, pravom teologijom sporta, a ne sa parapsihologijom, a još ponajmanje sa iscrpljivanjem u psihologiji. Fizičko telo vežbanjem, askezom, molitvom i sverlinama je izdignuto u suptilno telo, neporočno, sveto i u novu tvar. Taj mah konopca, ta lakoća veze, usklađivanja, spajanja, pa prema tome i ovenčavanja slavom i čašću porodice, grada, nacije (jezika), cele zajednice – dejstvuje, lakoća kretanja i akcije – oddogađanja i naddogađanja. U društveno-duševnom smislu lakoće kretanja simbolizuju nužnost prilagođavanja živom u zajednici i sposobnost uključenja u skupine, grupe. Kretanje ima razvoj i nazadovanje, te zato govorimo o lakoći. Svaki pokret je let u sublimno, te kao takav je izlet u Raj. Traženje je unutrašnjeg sklada upravo vežbanjem, odnosno prevladavanje protivrečnosti, rascepa i sukobljavanja duševnog i telesnog. Prevladavanje dualizma tela, dvojedušnosti, jeste u iscelenju upravo u toj lakoći kretanja. Ovaj prodor je više od traženja – nalaženje je te rajске lakoće. Ti presudni pokreti se postižu ne samo u vežbačevoj neurozi, u svom snu u realnosti, već u svojoj javi razmreženosti svih pregrada i prepreka koje onemogućuju kretanje. Duševni patnik je skamenjen grehom, njime je mrtav i statičan. On ne može da učini ni najmanji pokret. Okamenjen je svojim grehom. Mrtvosan. Zacelo njegovo duhovnoduševno ne može da struji, da titra, da živi i leti do devetog neba. Teskoba je smrt živog. Njega taština potapa i izopačuje ga u ubilačko osećanje krivice koje ga dotuče. Uzletanje u kretanju, obično se završava padom. Taj pad je mora. A mora je veliki neuspeh kretanja i potpuno izostajanje lakoće i preplavljanja, te potpuno pretvaranje u žabokrečinu. Neprozirnu žabokrečinu, moru – tešku smrt osećanja, ugušenost u snu, u košmaru može da izbistri samo Logos odnosno Smisao. Mora – mlada veštica koja dolazi u snu i ljudima sisa krv je duševna zamena za nesposobnost čak i za sanjanje o kretanju. Budući da mlada veštica, čuma, čoma u telu kretanje nije znala a nije ni mogla, pa i nije htela, te ga je kao mora dotukla. Zato se može smatrati da su želja i san o kretanju i uzletanju više plemenitom voljom nego vežbanjem blagodatne lakoće, najveći dar Smisla. Te lakoće su uzdizanje tela na nivo duha upravo podvigom, plemenitom voljom i molitvom. To uzletanje je prividno samo sila usklađena sa potrebama duševnotelesnog, odnosno živog bića. Letovi u vežbanju mogu biti junaštvo, ali i spasonosna ludost. Naravno, letovi mogu biti i kliničko ludilo. Začuđujuće je, ali je takođe istinito da je kreativna ludost najčešće spasonosna. Kretanjem se uzleće u duhovne visine i vizije upravo tom spasonosnom ludošću i prožima sa mističnim. Dvojna je i nagrada, najpre nebeska, pa potom i zemaljska. Venac je od aka i lovora, ali i od Nezalazne Svetlosti. Pobedom savladilac puta je dete u telovežbatelju, umetniku, sportisti, vitez osveštan u samom podvigu. Preuzimanjem odgovornosti prema sebi, ljudima i Bogu, raste u punu meru bogočovečnosti. Božija je mudrost velika ludost u očima ljudi. Zato je ludost spasonosna i spasavajuće načelo višeg tipa boritelja, telovežbatelja, sportiste i vojnika – viteza ili monaha. Ljudska je mudrost ludost u Božijim očima, a Božija mudrost je ludost u očima ljudi. Sportsko vežbanje, usklađeni pokret i stvaralačko kretanje je takođe ludost same životnosti.

Pokret lastavice

Gospodnji Krst, Raspeće Hristovo su lastavice u pokretu koje su u stvari sam čovek. Sveti Amvrosije piše da se kretanjem duša i telo uzdiže u nebo. Međutim, nemoguće je otpočeti pokret, odnosno unebohod, kretanje navije – uspon, a da se pod nogama ne samo zgazi zmija, već se satire kao samo zlo. U besedama na Pesmu nad pesmama Origen opisuje sedam etapa koje mora duša savladati, da bi mogla da uđe u slavu sa Logosom. Svakom stupnju odgovara jedna knjiga Svetog Pisma. Od Priča Solomonovih, Knjige propovednika pa do Pesme nad pesmama. Sveti Jakov Posnik (+521.) smera, nišani saziranjem na krst kad piše da se čudesnim lastavicama uzdiže zemaljsko u nebesko: Evo, Sinovljevi put se, piše on, pojavio na tim lastavicama, krst stoji uspravan poput čudesnih lastavica kojima će ljudi zacelo biti odvedeni u nebo. Rođenjem Sina angeli su sišli među stanovnike zemlje, a ljudi su se iz dubina vazneli, uzneli, do boravišta nebeskih bića. U njima će nebo i zemlja, duša i telo, konačno biti spojeni. Pokret i kretanje su, u stvari, lastavice, pa je čovek više nebo-zemno titranje. Tim titrajima, pokretima, ostvaruje se izričaj uspravnosti čoveka, pa čovek ostaje znakom uspinjanja i večnog vrednovanja. Napredak je jedino uspon i porast. U svakoj vrsti telovežbanja, sporta, u stvari, grabi se i hita za duhovnim uspinjanjem. Splet

pokreta vežbanja je duga (duga kao duhovni red) prosijana kao stupnjevi duhovnog usavršavanja. Ti stupnjevi slični su Jakovljevim lestvicama kojima su se penjali i silazili anđeli, a u potpunosti su istovetne Lestvici prepodobnog Jovana Lestvičnika koji pomno i besprekorno tačno stupnjuje duhovne vežbe koje su preduslovi svih telovežbanja, odnosno svih sportova. Naime, vidi se iz Lestvice svetog Jovana da se pokret savladava stupanj po stupanj. Prepodobni Simeon Novi Bogoslov veli da je naše krštenje isključivo u uzdizanju sa zemlje u nebo. A prepodobni Isak Sirijac dodaje da je uspinjanje skriveno u svakom čoveku, u svakom ljudskom telu. Time on potpuno osvetljava pitanje kretanja i jasno i razgovetno odgovara na njega. Sperimo sa sebe greh i otkrićeš stepenice po kojima se valja uspinjati. Vežbanje, askeza, povezuje ono dole sa onim gore odnosno ono povezuje telo sa dušom. Taj unebohod je anabatičan (ἀναβαίω) jeste put kojim se penje, kojim se napreduje, kojim se raste, te kojim se uspinje u vrhvrhova.

Gospod Hristos je samo prvina vaskrslih iz mrtvih. On se kao i svaki drugi čovek na putu oboženja, drži na zemlji kao lastavica – vrata koja su puna prečki i vaskresao je da bi u njemu sva ljudska bića koja hoće da se obože i spasu, prethodno bila uznesena. Hristos (Krst) uski je put, poput lastavica – vrata između zemaljskih i nebeskih bića. Ako se oslobodi čovek greha, lako će slediti Bogočoveka Hrista i kročiti u svoju ljudsku poreispodnju iz kog se uspinje kao vaskrsli iz mrtvih upravo tim vežbanjem. Prema Kasijanu ima deset stupnjeva uzdizanja, a prema prepodobnom Benediktu Nursijskom dvanaest. Sve ih iscrpno nabroja u 7. poglavlju svog monaškog pravila (Regula). Prepodobni Jovan Lestvičnik govori u svojoj raspravi o trideset stupnjeva uzdizanja u spomen na trideset godina skrivenog života Gospoda Isusa. O toj istoj temi raspravlja i sveti Grigorije Veliki, sveti Isidor Saviljski, Justin Novi Bogoslov, te i mnogi drugi. Neka ova različita navođenja stupnjeva usavršavanja ne zbunjuju ni najmanje. Stvar je potpuno lična od podvižnika do podvižnika kako će nam saopštiti i predočiti svoj način vežbanja. Duša i telo su povezani upravo kretanjem i uspinjanjem, kako prema svojoj želji, ali i prema Božijem blagovoljenju, odnosno po poznanju Ljubavi. Prema Hrabanu Mauru (+856.) sedam stupnjeva usavršavanja odgovaraju broju od sedam darova Duha Svetoga. Očigledni stupnjevi uspinjanja telesnoduševnog saziranja (telesnoduševne kontemplacije) oni su kojima se uspinje prema nevidljivom i otkrovenjskom. To saziranje je, u stvari, osvajanje stupnjeva savršenstva – usvajanje krsta. Čovek, u telesnom smislu, svoje uspinjanje Bogu počinje od nešto malo minerala iz Mendeljejevog sistema i mnogo vode. Tema svakog telesnog vežbanja bi morala biti ono uspinjačko kretanje koje vodi u Carstvo Nebesko – Hrista. Tema sporta onda nikako nije zaludna razonoda i krivoputica uspeha po svaku cenu, već je duhovna odnosno bogoslovstvena vežba. Božije putništvo puno opasnosti. Uspinjačko kretanje započinje uvek polaganošću, jer putovanje ometaju mnoge zasede. Svaki prag dviga ima svog demona kog valja pobediti i satri. Uspon samo ukazuje na činove, hijerarhiju u kretanju. Uvek se kreće od nižih do viših. U polasku je kretanje zemaljsko, a u dolasku je nebesko ili angelsko. U etapi smrti – odmora, počivanja, vaskresava se u neslućenu lepotu, mir i muževnu odvažnost da se nastavi put, mah u savršenstvo i da pregalac pobedi u svakoj bici. Svuče li ljagu grehovnu, postaje ne samo lakši, odnosno brži, već postaje bestežinski, postaje nova tvar. Svakog demona na tom putu valja pobediti, a u tome će obilno pomoći mnogi angeli. U tom kretanju naviše i jeste vaskresenje tela. Samo kretanje, dvig povezuje čoveka i njegovog angela, odnosno zemlju sa nebom. Ovo dole uzrasta u ono gore. Onaj koji se uspinje nikada se ne zaustavlja, veli sveti Grigorije Nisijski, on ide iz početka na početak; kroz početke koji nemaju kraja.

U početku kretanja, čovek je trom, puten, ogrehovljenog tela i čvrsto vezan za zemaljska dobra, a pri dolasku je duševno-duhovan, vezan i prožet za nebeski svet u koji je uveden. Ovo kretanje je uspinjanje po okomitoj, strmoj, lestvici prema Suncu, jedinom Suncu u večnoj budućnosti – prema Hristu. Stupnjevi uspinjanja čine živo rastuće drvo, duhovno stablo kojim se oboženjem urasta u nebo. Prečke na putu uspinjanja su dvojake. Najpre se nude pogrešne, krhke i lomljive, na putu uspinjanja, a tek potom one postojane, nematerijalno čvrste, angelske. Demoni hoće da oni koji se kreću zavedu na stranputice, pogrešne prečke – niveoe, i da izazovu pad boritelja. Pravilno kretanje je samo vetrikalno u smeru uspona (ἀνάβασις). Odustajanje od kretanja i sam silazak, u stvari, znači pad (πτώσις). Uspinjanje je od shvatljivog korak po korak do uzdizanja u potpuno neshvatljivo, večno.

Pravoslavni i rimokatolici su u pogledu ove teme iste nepodeljene vere, dok jevrejstvo i islam veruje u uspone odnosno, vaznesenje, koje izmiče čulnom svetu do mističnog poznanja, ali bez Hrista. Za hrišćane takvi duhovni prodori u mistično bez Hrista nisu prihvatljivi, kao što se i jevrejstvo i islam opiru hrišćanskoj mistici. Dočim, kod apostola Pavla saznajemo o sedmom i o devetom nebu. Psihoanaliza se takođe bavi temom uspinjanja od straha, bojazni i teskobe, odnosno, do radosti i sigurnosti. Ona ne ide dalje od toga.

Odmor se u Evangeliju uzima kao stanje ravnoteže i celovitosti to jest sigurnosti. Naravno i pobede nad smrću.

Kretanje, ples se javlja i u Starom Zavetu kao znak oslobođenja od materijalnih granica. Igra, ples, kolo, oro je predočavanje i proslavljanje duhovnog života. Taj ples odnosno igra je do danas sačuvan kod Kopta ali i kod drugih hrišćana. Takav je, u stvari, i onaj ples nagog cara Davida ispred Kovčega Zaveta – on je najdramatičnije kretanje. To kretanje hita ne samo u slobodu, odušku, već i u oslobođenje od svih granica ovoga sveta. Stoga je sva pobožnost u kretanju, u životnosti. Svakidašnje kretanje omogućuje svoje uspinjanje i značenje u prelaženje granica mogućnosti, granica prostornovremenskih stvarnosti, dok nadsušno, nadmaterijalno uvodi u večnu budućnost. Kretanje je ponekad govor, pojanje, molitva koja polazi iz najviših dubina i prepušta se božanskom. Bitna je jedino upravo ta prisutnost Bogočoveka Hrista. Kretanje je priziv Bogočoveka, obred oboženja, a pre toga preobraženja. Hristov mir – Raj je, saziranjem duhom i telom. Melhisedek, prasluka Hrista, veli da je Gornji Jerusalem vizija, viđenje i otkrovenje mira.

Pokret lastavica čini most kojim se uspinje u nebo, no on je i odmor. Odmor Boga posle stvaranja nije stanje mirovanja, stanje ništa-ne-činiti, zaustaviti tok, razvitak, kretanje. Odmor je stvaralačka počivka. On blagosilja i osveštava, odnosno kroz taj odmor prenosi energiju na stvoreno: uzdizanje na novi nivo svesti, na liturgijsku svest. Odmor je svakidašnji dan, a svakoga dana je vaskresenje. Sedmi dan je u vezi sa prvim, stapa se u 8, u nedelju. Ja sam Alfa i Omega (Otkr Jov 1,8). Odmor je nagrada za dovršeno delo, umetnost stvaranja, kretanje pravim putem kojim sveti nalaze odmor svojoj duši (Jer 6.16). Odmor je duše, u stvari, njeno blaženstvo. Smisao odmora koji daje Stari Zavet predvodi u Novi.

Umesto zaključka, o oduhovljenom telu

Između tela i duha je protivnik, suparnik, odnosno antagonizam. Ljudski rod je telo, a božanski je Duh. Ograhovljeno telo je plot ili put, dok je oduhovljeno telo moći ili mošti. U protivništvu tela nad duhom izražen je bezdan između prirode i blagodati. Priroda je slepa i surova, a blagodat blaga, plodna i životodavna. Telo je sklono grehu, poročnosti, pa zato ne može da se ostvari za duhovno, za blagodat. Čovek je raspet između puti, čulnog tela, požude i duha. Rastrgan je dvojedušnim težnjama koje ga pokreću. On hoće dobro, ali čini zlo. Volja mu nije plemenita, već je divlja (Rim 7,14; Gal 5,13; 6,8). U Novom Zavetu telo ima sveti smisao, dok ga u Starom nema, ne obuhvata ga. Prvobitnim grehom ljudska priroda je pala, izgubila je ispravnost, muškoženska je odnosno ženskumuška, biseksualna je. Telo vuče dole u smrt, u Ad, u preispodnju, te neprestano stvara nered. Sveti Oci telo smatraju protivnikom duha, neprijateljem, neukroćenim i neukrotivim magarcem (ὄνος), odnosno olovom (μόλυβδος), a po svetom Amvrosiju Milanskom Bog u putenima, plotskima ne boravi. U putenima Duh Sveti ne boravi, pa ma oni bili posvećeni za eiskope ili sveštenike. Utaman putenosti, ako je čovek pobedi, anđelsko je, odnosno upoređuje se sa anđelom. Oni pak koji ne poznaju putenost, devstvenici, ne poznaju ni patnju ni robovanje telu. Zaštićeni su od grešnih misli, borave u umnosrdačnoj molitvi i u potpunosti se predaju Bogu. Cilj očišćenja je sticanje slobode koja proizilazi iz blagodati i duha predanosti Bogu, što potpuno slabi putenost i sublimuje nagone. Devstvenost je nadvrlina koja je celoživotno svedočenje, mučeništvo za Hrista do krvi, odnosno smrti. Iz tela izviru bar tri pohote, požude. Zato telo prati demon. No telo može vežbanjem, askezom postati pratilac Duha. Telo za hrišćane, a i za Jevreje i muslimane, uvek je sumnjivo i prema njemu ne prestaje izražavanje nepoverenja. Teohumanizam umanjuje to nepoverenje i uklanja

podelu tela i duha, te nastavlja na nepodeljenosti jedinstva ljudske prirode. Lepljivo blato zahteva dinamizam. Snaga, potencija za koju se ljudi moraju vežbati, osposobljavati i jeste taj dinamizam. Te vežbe su svete vrline i sveta molitva: smirenje, skrušenost, bogočežnja za Carstvom Božijim i mirom u srcu koji proizilazi iz savršenog vladanja tela. Malo-pomalo telo se osveštava upravo učešćem u Duhu Svetom. Osveštana duša, ne samo da stiže sve slutnje svih Evanđelskih Blaženstava, već nastavlja svoj zemaljski put u nebo.

Hrišćanska vera je duhovni atletizam. Duhovnu dimenziju sporta, telovežbanje slutili su i mnogobošci. Sport je prethodno bio religija, bio je deo kulta. Pre borbe sportiste su pomazivali uljima koja su bila posvećena Apolonu ili Afroditi, a posle borbe su ih robovi kupali, sveštenici pomazivali uljem onog božanstva kom su pribegavali i na pijedestalima su krunisani akom ili maslinom kao polubogovi, nadljudi, a i kao bogovi su deifikovani, upisani u bogove, uz poj himni koje su spevali pesnici na licu mesta. Sport je nesumnjivo prvobitno bio religija.

Pomazivanje uljem koje mišiće čini gipkima, podseća nas na sve predstojeće telesnoduhovne borbe novoposvećenog hrišćanina, na veru Hristovu koja je zacelo duhovni atletizam. Ulje kojim se pomazuju hrišćani je pomazanje netruležnosti, oružije prevde, obnovljenje duše i tela, prognanje svake đavolske delatnosti, oslobođenje od svih zala (Čin Svete Tajne Krštenja). To pomazanje je ulje radosti, te isceljuje i otvara čoveka (effeta) za svaku hrišćansku vrlinu, te i da hodi putem Hristove ljubavi.

Sveti Dionisije Aeropagit u svojim komentarima hrišćanske sahrane, pogrebenja piše: Nakon oprostaja, zadnjeg pozdrava, sveštenik prelije uljem pokojnika. A setite se da je u svetoj tajni preporođenja (krštenja), pre Svetog Krštenja, i nakon što se novokršteni sasvim oslobodio svoje stare odeće (tela grehovnog), on po prvi put učestvuje u svetom telu kad biva pomazan svetim uljem; a to isto ulje se na kraju života, proliva i po pokojniku. Pomazivanjem pri krštenju prosveteni se poziva na poprište svetih borbi; a ulje proliveno po pokojniku znači da je on životni put završio i okončao svoje slavne bitke (Pseudo-Dionisije 151-152).

Najbolje opisuje smisao blagoslova ulja od plodova masline upravo ova molitva kojom se blagosiljaju grančice masline za Cveti iz 3. veka: Blagoslovi Gospode, ove palmine i maslinove grančice i podari svom narodu blagodat koja će u našim dušama oplemeniti naše telesno kretanje kojim te danas hvalimo. Podaj nam blagodat pobeđe nad neprijateljem i žarke ljubavi prema delu tvog milosrđa.

Ovu svetu molitvu je izgovorio episkop, pre no što je uzjahao magaricu i sa kićanom litijom ušao u svoj grad. U Molitvi gorskog sokola nastojali smo da protumačimo tu blagodat telesnog kretanja.

Molitva gorskog sokola (Molitva sportiste)

Privuci nas k sebi Gospode sa visina, jer čeznemo da podražavajući angelima sledimo Tebe. Opij nas trezvenoumljem, zrakom kristala gorskog, jer nedorasli smo u korak hoditi. Povuci nas i privuci, e da bi pridržavani Angelom Čuvarem imali moći da hodimo po stopama zapovesti tvojih. Ako nas prigriš, potrčaćemo i pričestiti se presvetih struja božanskih mahova i blagodatnih koraka Tvojih. Svako će teško breme žitejsko lagano biti nama koje sveta desnica Tvoja pridrži, jer ćeš nas pomazati uljem svetim, a rane srca isceliti vinom Ljubavi Tvoje, jer nas razbojnici napadoše i rane nam zadadoše. Primi spasitelju, vapaje naše, privuci nas i prigri, jer pomno slušamo reč tvoju: Hodite k meni svi koji ste umorni i natovareni i ja ću vas odmoriti. Gospode Isuse Hriste, Sine Božiji, privuci nas rado sebi na visinu, molitvama Bogorodice Prisno Dijeve Marije, angela i arhangela i svih besplotnih sila, prepodobnih i bogonosnih otaca pustinjskih i svih svetih, da ne propadnemo mi koji Te sledimo i slavimo, Čovekoljupče.

Literatura

1. Vlahos, J.(2006.) *Ljudsko telo, askeza i sport*. Vidoslov, Trebinje i Srpski sabor Dveri, Trebinje
2. Drašković, V. (2013.) *Pokret – lek za vek*. Nikšić: Matica Srpska Društva članova u Crnoj Gori
3. *Jeruzalemska biblija sa velikim komentarima* (2001). Zagreb: Kršćanska sadašnjost
4. Platon (1979). *Phedon*. Beograd: BIGZ.pp. 89-175.
5. Popović; Otac Justin, Na Bogočovečanskom putu, Manastir Čelije kod Valjeva, 1980.
6. *Rečnik srpsko-hrvatskog književnog jezika*, 6 knjiga, Matica Srpska – Matica Hrvatska, Novi Sad – Zagreb, 1960.
7. Simonović, Lj. (1981). *Pobuna robota*.Beograd: ZAPIS.
8. *Sveto pismo Starog i Novog zavjeta* (1960). Beograd: Izdanje britanskog inostranog biblijskog društva
9. Huizinga, J. (1970.)*Homo ludens. O poreklu kulture u igri.*, Prev. Matice Hrvatske. Leiden 1938, p. 283.
10. Chevalier, J. & Cheerbrat, A.(1983.) *Riječnik simbola*. Zagreb: Nakladni zavod MH

IGRA I BORBA KAO IZRAZ LJUDSKOG TELA U BIBLIJI

GAME AND COMBAT AS AN EXPRESSION OF THE HUMAN BODY IN THE BIBLE

Pregledni članak

Marion Đurica, Pavle Kondić

Srpska pravoslavna crkva

Apstrakt

Tijelo vaše je hram Duha Svetoga (1 Kor 6,19). Kod svetog apostola Pavla, kao i u celoj Bibliji, duša i telo su jedno. Telo nije ni u kakvoj suprotnosti sa dušom, niti je duša u suprotnosti sa telom. Telo označava čitavoga čoveka. Ono nije dronjak, otpadak. U njemu postoji usaglasivost, združivost, odnosno telesno-duševno-duhovno prožimanje. Čovek nije odbačeni bog koji se seća neba (Lamartine), već je Bog u Hristu, pripada Bogočoveku, koji je savršeni Bog i savršeni čovek ujedno, savršen kroz božanski utemeljeno uzajamno jedinstvo tela, duše i duha. Čovek je biće opazljivo u stvarnom svetu. Telo je središte njegove konkretne povezanosti sa drugim ljudima. Bez tela nema pravog opštenja sa ljudima i sa Bogom, bez tela nema istinske Crkve. Spasenje puke duše, odvojive od tela, ne spominje se u Bibliji. Hristos spašava celog čoveka, pa i njegovo telo, a ne samo dušu. Bog koji je vaskresao u telu i čoveka će vaskresnuti u telu. Ljudsko telo je hram Duha Svetoga, isto kao što je Hristovo Telo jerusalimski hram (Jn 2,19-22).

Ključne reči: igra, borba, telo

Abstract

Your bodies are temples of the Holy Spirit (1 Cor 6,19). According to Saint Paul the Apostle, as well as the entire Bible, the soul and the body are one. The body is in no way opposed to the soul, nor is the soul opposed to the body. The body signifies the entire man. It is not a rag, a leftover. It contains compatibility, unification, cross-penetration of body-spirit-soul. Man is not a fallen god remembering heaven (Lamartine), rather he is God in Christ, he belongs to the God-Man, who is perfect God and perfect Man at the same time – perfect through the divinely founded unity of body, spirit and soul. Man is a being noticeable in the real world. The body is the center of his tangible connection with other people. Without the body, there is no true communication with people and with God; without the body there is no real Church. There is no mention in the Bible of the salvation of the soul alone, separable from the body. Christ saves the entire man, including his body, and not only the soul. God, who resurrected in his body, will resurrect man in his body. The human body is a temple of the Holy Spirit, in the same way that Christ's Body is the temple of Jerusalem. (Jn 2,19-22).

Key words: game, combat, body

Uvod

Bog je došao u tijelu (1. Jn 4,2), Logos tijelom postade (Jn 1,14.16). Logos se ovaplotio, sjedinivši ipostaski sa sobom telo oduhovljeno razumnom dušom (I nikejski sabor: DS,130).

Sveto pismo se gotovo ne bavi ljudskim delatnostima na zemlji, jer čoveka uvek sazire kao bogoliko biće koje je otvoreno za prijateljstvo i bratstvo sa Bogom. Sport se spominje u Bibliji samo kao igra, trčanje, odnosno kao borba (ἄγών). Knjiga postanja donosi dva izveštaja o stvaranju čoveka. Takozvani

sveštenski izveštaj veli da je Bog stvorio čoveka kao muško i žensko, kao svoju ikonu, dok jahvistički javlja da je Bog od ilovače oblikovao Adamovo telo (Basar בשר) i udahnuo mu životni dah (Nefesh נפש). Adama i Evu je Bog povezao jednim telom (Basar Ehad 2,24 אהד בשר). Čovek je očigledno telo, odnosno oduhovljeno telo (Nefesh, Basar נפש). Čovek je telom nosilac i kres i iskra duha. Starozavetni ljudi kao i naši savremenici, precenjuju telo na račun duše. Kuran časni, takođe precenjuje telo. Dualistički pogled na telo u njemu vidi truležno cepanje duše. Držanje tela (habitus corporis) u duševnotelesnoj celosti ne tlači duševno. Bogu se, po Bibliji i Kuranu časnom obraća, odnosno, dolazi mu svako telo, svaka plot pa i ogrehovljeno telo, put.

U Bibliji, Juda moli braću da ne ubiju lepolikog, blagoobraznog Josifa, jer je Josif naš brat, vaše tijelo! (Post 37,27) odnosno naša krv, naš narod. Izraz kol basar – – svako telo, svako tijelo označava čovečanstvo. Stoga svako će tijelo vidjeti slavu Gospodnju, jer je svako tijelo kao trava koja vene i suši se (Is 40,5-8). Svako telo (vsjakoje dihanje) da slavi sveto Ime Božije, uvek i dovek (Ps 145,21). Aleksandrijski oci tumače pravilno reč telo kao vasceo čovek, sveukupni, integralni čovek. Dok antiohijski reč telo tumače nepravilno, aristotelovski, kao голу plot bez duše. To aristotelovsko tumačenje je nepravilno, dualističko, jer podrazumeva odvajanje telesnog i duhovnog čoveka. Prepodobni otac naš Justin Novi Teolog veli da se spasava ceo čovek a ne samo duša.

Stari zavet spominje igru mladeži i dece po trgovima, igru odraslih, te i javna mesta, ulice i proplanke kao poprišta i borilišta sportskih nadmetanja. Te starozavetne olimpijske igre na ulicama su bile samo deo procesa sazrevanja u odrasle i društveno odgovorne ljude. Te prasporske igre na ulicama spominje veliki prorok Jeremija koji poziva Judejke da uče da nariču i bugare, jer će smrt kositi mlade posred trgova i ulica (9,20). Prorok Zaharije proricao je u vreme izgradnje drugog hrama (oko 520.godine pre Hrista). Zalagao se za nacionalnu obnovu i nagoveštava ponovnu radost igre iz ljubavi prema Bogu (sport) u Jerusalimu. Njegov poj sazire mesijansko spasenje (Hristovo Carstvo nebesko): starci će posedati i radovati se igri dece; dečaka i devojčica, te i mladeži na trgovima koji se uvek javljaju kao preteče stadiona, sportskih borilišta. Te igre starozavetne mladosti su pred slikovano spasenje sveta. Isto su to u Kuranu časnom. Igrati (sahaq צהק) znak je, slika, odnosno ikona spasenja u Starom zavetu, te i u Kuranu časnom. Radost dečaka i devojčica, razdragane mladosti u igri te i njihovo međusobno opštenje, druženje, sabranje je i starozavetna ikona večne budućnosti eshatonskog spasenja. Jevreji, a sa njima i muslimani, samo su zdravu decu smatrali blagoslovom Božijim a i prednaznačenjem napretka naroda Božijeg u smislu spasenja. Hrišćanstvo blagoslovenima smatra i lišene prednosti tela bez nedostatka, hendikepirane. Ta Bogom blagoslovena mladost, odiše svežinom i mirisom bujnosti, te kao jagnjad slobodno skakuću veselo igraju uz harfu, bubanj i frulu (Jov 21,11-12).

Igralo se i plesalo i u Palestini u vreme boravka na zemlji Gospoda našeg Isusa Hrista: „slični su dijeci što sjede na trgu i dovikuju jedni drugima govoreći: „Svirasmo vam, i ne igraste; naricasmo vam, i ne plakaste” (Lk 7,32) i kod Mateja: „sličan je dijeci koja sjede po trgovima i dovikuju drugovima svojim govoreći: „Svirasmo vam, i ne igraste; naricasmo vam, i ne ridaste” (Mt 11,16-17). U Starom zavetu imamo opisanu igru dece koja su se igrala svatova i pogreba. Igra odraslih muževa je bivala u nadmetanju u poznavanju Svetog pisma (duhovno-intelektualnom uvodu), ali i u vojničkom, te i u vežbanju tela za borbu u viteškoj igri. Samson prilikom svoje ženidbe zadaje Filistejcima zadatak koji treba da reše za sedam svadbenih dana (Sud 14,12). Spominju se i ratničke igre, vojne parade i turniri Saulovih i Davidovih vojnika, odnosno njihove vojničke svite (2 Sam 2,12-16). Mladići se bore (sahaq) kako veli Saulov vojskovođa Avenir ili pravedni Jov. Ta borba podrazumeva, odnosno označava uvežbanost u igri kojoj je cilj sticanje odlikovanja, nagrade, odnosno dobre spremnosti na borbu. Sa obe suparničke strane je izabrano po dvanaest mladića. Nažalost, ova borba poriče samu sebe tako što poriče njenu moralnost, odnosno poziv na viteštvo. Pretvara se u okršaj, pa su se boritelji poubijali mačem. Vežbanje, s obzirom na snagu i izdržljivost, kondiciju, upražnjava i David koji je kao pastir beslovesnim ovcama i kozama moćan da ubije lava i medveda, ali na bojnopolju nije mogao ni da ponese Saulov oklop i mač (1. Sam 17,34-39).

Stari zavet prikazujući sveštenu igru cara Davida pred Gospodom, prednaznačava samu Božansku Liturgiju. Prilikom prenosa Kovčega Saveza iz Ovid-Edomove kuće u Jerusalem, car David je razdragano plesao, veoma poletno, uz unutarnju muzikalnost utemeljenu u božanskoj duhovnoj harmoniji. Pri tom liturgijskom plesu David je bio potpuno nag, odnosno, bio je tek ogrnut smo lanenim oplećkom (2 Sam 6,14). Mihala mu je prebacila što se obnažio pred sluškinjama slugu svojih kao što se otkriva prost čovek (2 Sam 6,20), a on je odgovorio: pred Bogom ću igrati (6,21). Igrati, na jevrejskom: karar , što doslovce znači skakati, takmičiti se u skokovima, odnosno skakutati; praviti sitne korake. Ti sitni, kaluđerski, skladni koraci čine igru, junačko kolo. Ili doslovce: skakati, igrati junačko kolo, vrtjeti se, dok u stihu 21 stoji uobičajeni glagol igrati se, boriti se – sahaqk77צ (savremeni hebrejski glagol lacham). Sam car David je ovaj svoj veličanstveni ples pred Kovčegom Saveza, protumačio kao bogoslužbeni ples, igru koja slavi Boga koji živi usred svog izabranog naroda. Uvođenje, ulazak u Jerusalimski hram redovno prati ples, igra, pa i svirka. Zahvalni psalam 67 (66) to dokazuje.

*Bože, budi nam milostiv i blagosiljaj nas;
obasjaj nas licem svojim,
da bi sva zemlja upoznala puteve tvoje,
neka bi se znao na zemlji put tvoj
po svima narodima spasenje tvoje.
Da te slave svi narodi, Bože,
neka te slave svi narodi,
neka se vesele i raduju narodi;
jer sudiš pucima pravedno
i plemenima na zemlji upravljáš.
Neka te slave narodi, Bože,
da te slave svi narodi!
Zemlja plodom urodila!
Bog nas blagoslovio, Bog naš!
Bog nas blagoslovio!
Neka ga slave svi krajevi zemaljski!*

Istovetni slavopoj je i u 12, 30, 150, te i u drugim psalmima. Taj sveštenu slavopoj je sakralan kao liturgijski, kao što je sakralno (τὸ ἅγιον), sveto i samo telovežbanje, zvuk i pokret (sport). Psalam 87 slavi Gornji Jerusalem, Sion, kao duhovnu majku Novog Izrailja, odnosno hrišćanstva. Svi su životni izvori u tebi, pevanjem i igranjem kola. Igrajući kolo (Ps 87,6), okreću se u krug, plešu. Igra u grupi u kolu, slavi Ps 149,3. Iz te liturgijske igre, iz stvaralačke Božije Mudrosti se sabira i izdvaja i telovežbanje, odnosno sport.

Sveto telo i ljaga putenosti

Sveto telo oplemenjuje pročišćeni, sublimni eros, dok je putenost seksualna, divlja sa inercijom tanatosa (θάνατος). Pročišćeni eros oplodi i sjedinjuje duh (spiritus) i dušu (anima) dok putenost, seksualnost, cepa i rasepljuje. Divlju požudu, pohotu vidimo na mnogim ikonama koje prikazuju svetog Jeronima koji kamenom para kožu ili Origena koji samog sebe kastrira. Ikona iskušenja svetog Antonija nam predočava dijaboličku, demonsku silu koja boravi u čovekovom telu. Ta sila je đavo u telu. Radi tog poriva tela prema samodestrukciji, prepodobni Ilarion Veliki plot naziva moj magarac. Razdvojenost našeg poslepadnog, istočnim grehom raspetog i raščerečenog dušetela odražava se u neizrecivoj i veoma tvrdoj borbi. U meni su dva čoveka, piše sveti Avgustin, raspet između ideala hrišćanstva i nagona.

U Starom Zavetu telo je opisano kao krhko, raspadljivo i prolazno. Čovek je telo a Duh (πνεῦμα) je ono božansko. U Novom savezu telo je u vezi sa mesom, krvlju. Ono ukazuje na čovekovu prirodu Hristovu. Neprijateljstvo, borba, trvenje i protivnost – antagonizam tela i duše se ispoljava u borbi koju

veličanstveno opisuje sveti Petar II Njegoš. Između duha i puti provaljuje bezdan, između blagodati, milosti (χάρις) i puti, požude, libida odnosno seksualnosti. Ne samo da se put ne može otvoriti duhovnim vrednostima, nego je ona greholjubiva i poročna. Prepustiti se divljanju seksualnosti znači zatvoriti se za duhovne vrednote i odati se tanatosu (θάνατος). Čovek je raspet između putenosti i duhovnosti. On je višestruko trgan požudama puti i duše. Rastrgan je, raščepjen težnjom koja ga pokreće. Hoće dobro a čini loše, jer mu je volja greholjubiva i nedelotvorna. Znamo da je zakon duhovan, a ja sam tjelesan, prodan u ropstvo grijehu (Rim 7,14). Jer, vi ste na slobodu pozvani; samo ne slobodu za ugađanje tijelu, nego da iz ljubavi služite jedni drugima (Gal 5,13). Jer koji sije u tijelo svoje, od tijela će požnjati trulež, a ko sije u duh, od duha će požnjati život vječni (Gal 6,8).

Sveti Pavle nam pomaže da uzrastamo iznad starozavetnog predanja. Bogoslovska terminologija donosi pojmovima telo-duh-duša novu sadržinu. Kod svetog apostola Pavla, ne samo da telo ima moralnu dimenziju i smisao, već je sveto, dok u Starom zavetu, kao i u Kuranu časnom telo nije obuhvatilo neporočnost i svetost. Telo rečito govori o čoveku i njegovoj prirodi koja je prvobitnim grehom oljagano i izgubilo je besmrtnost i netrulžnost. Dakle to telo je totalno smrtno. Telom se propada u provaliju zbrke i besmisla koja se neprestano stvara. Put, ogrehovljeno telo sveti Oci smatraju neprijateljem, divljom životinjom, zveri koja se neprestano protivi duhu. Ono je olovo za svetog Grigorija Nisijskog. A po svetom Amvrosiju Milanskom, Duh Sveti u pohotljivim telesnicima, u putenosti ne boravi. Dok, u onima koji junački nadvladaju svoje požude vidi anđele i pripadanje Božanskim stvarnostima. Tako stiču slobodu od sveza telesnoduševnog kao plod blagodati proistekle iz posvećenosti Bogu. Blagodat ne samo slabi, već i stišava, mrtvi put, pa tako osveštava telo i oplemenjuje telesne porive. Iz te slobode biranja blagodati, otkriva se i visoka važnost značaj devičanstva (παρθενία, virginitas), koje se poistovećuje sa svedočenjem za veru, sa svetim mučeništvom. Put je ogrezla u poročnosti; i to upravo kao pohota tjelesna, i pohota očiju, i nadmenost življenja (1 Jov 2,16). Putenost je beleg demona, ali i biohemije i fiziologije svetovnosti tela. Po svetim Ocima preporučuje se suzdržavanje i umerenost u zadovoljstvima, jer su sve tri požude o kojima govori apostol Jovan suprotne težnjama duha. U umerenosti telo ocvetava, oblagodati se svetošću kada se saobrazi svojoj bogoikoničnosti. U svetosti života, telo ponekad prednjači i prethodi duhovnosti koja ga vodi, naslađuje se onim što duh napaja, pa telesnoduhovna smirenost postaje natprirodno uobičajena. Odnosno, postaje Bogočovečanska. Duhovan, bogoslovstven čovek je onaj koji se svojim telom služi na sveti način. Udostojava se da, pokorivši svoje telo, ostvaruje i natprirodno, oboženje – svetost tela. Telo je svetošću potčinjeno duhu, ali i razlog mnogih podozrenja i nepoverenja u čistotu hrišćanskog celibata. Bogočovečanski humanizam je oslobodio telo odnosno putenost, ogrehovljeno telo, odnosno, lišio ga je rascepljenosti i utrojenost na telo, duh i dušu, te se ljudsko telo ne cepa tim utrojanjem. Ono se u telu ostvaruje u nerazdruživom jedinstvu.

Put jeste ilovača, blato i lepljivi glib, i ona vlada ogromnom većinom čovečanstva, dok je najmanji deo sposoban za molitvu, smirenje, skrušenost i bogočežnju za Carstvom Božijim. Najmanji broj ljudi je sposoban da postigne umnosrdačnu molitvu Isusu, da postigne duševno telesni mir koji proističe iz besprekornog vladanja telesnošću. Imalac umnosrdačne molitve je očišćen od svakoga greha, odnosno on ne greši. Telo se upravo osveštava učestvovanjem u Duhu Svetome. Duševne sile upravo telom zaposedaju saziranje nebeskog blaženstva u korak sa zemaljskim poklonjenjem trisvetoj svetosti, na radost sveg hrišćanskog sveta.

Zaključak

Duhovnoduševni život zapravo pulsira u telu. On se obnavlja naizmeničnim bdenjem i spavanjem, jutrenjem i večernjem, hranjenjem i pijenjem, telesnim prezanjima i mirovanjem, te i drugim punjenjima i praznjenjima. Telo kao kristalna tečnost je podložno prolaženju kroz godišnja doba, odnosno na uticaj sunca i meseca, te i drugih nebeskih tela. Telo je podložno uticaju makrokosmosa. Živo telo je poslušnije, ako se drži moralne suzdržanosti, odnosno odmerenosti, ako se kreće kroz bogočovečanske vrline.

Saziranje, duhovno razmatranje se najbolje vežba ujutro. Zato valja svakoga jutra nekoliko minuta sazirati neku reč ili stih iz Svetog pisma (za Jevreje i hrišćane), odnosno iz Kurana časnog (za muslimane). Duh buja i oplodi se te i cveta, samo ako je u skladu sa telom. I duhovnoduševnom je potrebna živa ravnosmernost. Telo drukčije živi u svakom trenutku. Fiziološki i psihološki ono je drukčije u pet sati ujutro, u podne ili naveče. Ono je uslovljeno. Svi trenutki obdanice podjednako vrede. Sav životni ritam prate odgovarajuća bogoluženja, ali i odgovarajući obroci hrane, obedi.

Za sportskoga čoveka je važna i količina i vremensko razdoblje sna, počinka, odnosno umaranja. Svaki nemir, nervoza, znak je da ne živimo pravilno u skladu sa savešću. Samo se slobodno ljudsko telo, odnosno duša, može moliti. Ujedno, samo bogoslovstvjuća duhovna duša poznaje najpoželjnije preduslove kada se duševnotesno u čoveku najradije moli. Čovek se ne moli samo rečima ili umom, već i telom; rukama i nogama. Veče je za duhovno pročišćenog bogoslovstvjućeg čoveka veoma plodno molitvom, dok je jutarnja molitva kod većine molitelja često neplodna. Vreme, ako je sveto, nije obmana, već je ujednačeno talasanje kao more. Ko pliva zna da je za telo najvažnije da se prilagodi poželjnoj naizmeničnosti talasa. Ako u tome ne uspe, ostaje bez daha i odustaje. Ko ne uskladi svog magarca (Ōvoç), telo sa svojim mahovima, neće postati dobar jahač ili plivač.

Literatura

1. *Almanah jugoslovenskog sporta 1943-1963*(1964.)Beograd: Sportska knjiga,p. 478.
2. Đurica, I. (2005.) *Pedesetnica*. Banja Luka: Art print
3. *Enciklopedija fizičke kulture 1,2*, Zagreb 1975,1977.
4. Janaras, H. (2005.) *Metafizika tela*. Preveo S. Jačić. Novi Sad
5. *Jeruzalemska biblija s velikim komentarima* (2001.) Uredili: Adalbert Fućak i Bonaventura Duda. Zagreb: Kršćanska sadašnjost
6. Koković, D.(1980.) *O telu, duhu i genezi sporta*. Polja
7. Leko, M. (1970) *Etički problem tijela*. Svesci, 30/1970. pp. 37-57.
8. Morris, D. (1985.) *Govor Tijela, priručnik o ljudskoj vrsti*. Zagreb:Avgust Cesarec
9. Nordheim, W. (1972.) *Leksikon športnih panog*. Ljubljana: Mladinska knjiga
10. *Sveto pismo Starog i Novog zavjeta* (1960.) Beograd: Izdanje britanskog i inostranog biblijskog društva

RAZLIKE U STAVOVIMA SREDNJOŠKOLACA PREMA FIZIČKOM VASPITANJU
DIFFERENCES IN ATTITUDES OF HIGH SCHOOL STUDENTS TOWARDS PHYSICAL
EDUCATION

Originalni naučni članak

Dževad Džibrić¹, Ismet Bašinac², Alija Biberović¹, Amra Tuzović²

¹Fakultet za tjelesni odgoj i sport, Univerzitet u Tuzli, Bosna i Hercegovina

²Edukacijski fakultet, Univerzitet u Travniku, Bosna i Hercegovina

Apstrakt

Stavovi se stiču i formiraju tokom života i determinišu procenu, mišljenje i akciju pojedinca. Formiranje pozitivnih stavova i mišljenja učenika prema fizičkom vaspitanju jedan je od zadataka i trajna vrednost koja treba da se ostvari putem nastavnog rada u fizičkom vaspitanju. Ovo istraživanje, koje je transversalnog karaktera, imalo je za cilj da utvrdi razlike u stavovima srednjoškolaca prema fizičkom vaspitanju. Istraživanje je sprovedeno u deset srednjih škola u Tuzli na uzorku od 1101 učenika, oba pola (579 muškaraca i 522 žena). Ispitanici su pohađali završne razrede srednje škole. U istraživanju je upotrebljen anonimni anketni upitnik, a sadržao je 14 pitanja koja se odnose na afektivnu komponentu stava o fizičkom vaspitanju. Dobijeni rezultati pokazuju da postoje statistički značajne razlike u 11 od 14 primenjenih varijabli. Dobijene razlike idu u korist ispitanika muškog pola (9 varijabli) u odnosu na ispitanice ženskog pola (2 varijable).

Ključne reči: učenici, stavovi, anketa

Abstract

Attitudes are acquired and formed throughout the life and they determine the assessment, opinion and activities of an individual. Forming positive attitudes and opinions of students towards physical education is one of the tasks and a permanent value that needs to be accomplished through teaching process in the field of physical education. This transversal study was aimed at determining the differences in attitudes of high school students towards physical education. It was conducted in ten secondary schools in Tuzla on the sample of 1101 students of both sexes (579 male and 522 female students). All examinees were senior students. An anonymous questionnaire was used in this study, and it included 14 questions referring to the affective component of attitudes about physical education. Obtained results show that there are statistically significant differences in 11 out of 14 used variables. The differences go in favour of male subjects (nine variables), compared to female subjects (two variables).

Key words: students, attitudes, survey

Uvod

Stav je jedan od osnovnih pojmova za razumevanje društvenog života, te jedan od osnovnih pojmova socijalne psihologije uopšte (prema Pennington, 1997). Da bi lakše odredili svoj odnos prema velikom broju različitih pojava, te adekvatno reagovali na njih, ljudi formiraju stavove. Naime, stavovi nam omogućavaju da steknemo fiksirane standarde za svoje prosuđivanje i svoje postupke. Na taj način lakše ocenjujemo i klasifikujemo objekte i situacije što nam omogućava lakše i brže snalaženje i delovanje. Kada je reč o definiciji stava, mnogo je pokušaja definisanja stavova. Prema Rotu (1983) stavovi

predstavljaju trajnu tendenciju da se prema nekom objektu reaguje na određeni, pozitivan ili negativan način.

Opšta obeležja i karakteristike stavova su: dispozicijski karakter, složenost, delovanje na ponašanje, te stečenost stava. Stavovi se ne nasleđuju, već se uče. Djelovanje stava na ponašanje očituje se u načinu kako ćemo nešto procieniti, opažati, pamtiti, učiti i misliti. To predstavlja direktan uticaj stava. Kada je stav poticaj za ponašanje, i od njega zavisi naša aktivnost – govorimo o dinamičnom uticaju stava. Složenost stava podrazumeva integraciju afektivne, kognitivne i bihevioralne komponente stava.

U brojnim radovima, kao npr. u istraživanju Regana i Fazia (1977, prema Prišlin, 1991.), utvrđeno je da, kada stav proizlazi iz direktnog iskustva sa objektom stava, postoji veća konzistencija između stava i ponašanja, veća perzistencija takvog stava u vremenu, te otpornost takvog stava na promenu, u odnosu na stav formiran indirektnim iskustvom sa objektom stava.

Formiranje stavova počinje sa rođenjem pojedinca i bazira se na raznim iskustvima koja se međusobno potkrepljuju i nezaobilazno rezultiraju predispozicijom da se reaguje na određeni način u svakoj sličnoj podražajnoj situaciji. Dakle, stavovi predstavljaju rezultat socijalizacije i usvajaju se socijalnim učenjem. U procesu formiranja i mijenjanja stava, veliku ulogu igra i aktealna motivacija pojedinca, te karakteristike njegove ličnosti. Prema Kendleru (1984., prema Bedworth & Bedworth, 1992.), na razvoj stavova osim znanja utiču još ova tri faktora: motivacija i potkrepljenje, crte ličnosti, te socijalna okolina.

Budući da stav merimo oslanjajući se na izveštaje koji proizlaze iz samoposmatranja ispitanika, stav predstavlja i hipotetski konstrukt, do čijeg sadržaja dolazimo indirektno. Stavovi se mogu relativno lako objektivno meriti, što je jedan od osnovnih razloga njihove popularnosti (Zvonarević, 1989.). Cilj merenja stavova je "smestiti" ispitanika na kontinuum, između pozitivnog i negativnog ekstrema, te doznati postojanje, intenzitet, te konzistenciju stava. Na skali stavova, koja se sastoji od tvrdnji sa kojima ispitanik izražava svoje slaganje ili neslaganje, metrijski je najbolje zahvaćena afektivna komponenta stava, a najslabije konativna.

Formiranje pozitivnih stavova i mišljenja učenika prema fizičkom vaspitanju je jedan od zadataka i trajna vrednost koja treba da se ostvari putem nastavnog rada u fizičkom vaspitanju. Ostvarivanjem ovog zadatka stiže se i trajna vrednost i stav za bavljenje aktivnosima iz oblasti fizičke kulture. Imajući u vidu značaj fizičkog vaspitanja kao područja ili dela vaspitanja u vaspitavanju mladih generacija, ne može a da se ne istakne njegov značaj i mogućnost pravilnog uticaja na podizanju zdravstvenih, fizičkih i funkcionalnih sposobnosti pa i uticaja na formiranje stavova i interesovanja za fizičko vaspitanje (Tatar, Mulešković, Čupić, 2011).

Predmet, problema i cilj istraživanja

Predmet istraživanja predstavljaju stavovi učenika/ca izraženi kroz skale prema fizičkom vaspitanju.

Budući da je nastava fizičkog vaspitanja jedan od faktora koji doprinosi uključivanju omladine u telesno vežbanje, onda bi *problem* ovog istraživanja bio ispitivanje stavova učenika/ca prema fizičkom vaspitanju.

Ovo istraživanje koje je transverzalnog karaktera imalo je za *cilj* da utvrdi razlike stavovima srednjoškolaca prema fizičkom vaspitanju.

Metode rada

Uzorak ispitanika

Istraživanje je sprovedeno u deset srednjih škola u Tuzli (Srednja medicinska škola, Srednja ekonomska škola, Mješovita srednja turističko-ugostiteljska škola, Mješovita srednja saobraćajna škola, Mješovita srednja rudarska škola, Mješovita srednja mašinska škola, Mješovita srednja hemijska škola, Mješovita srednja građevinsko-geodetska škola, Mješovita srednja elektrotehnička škola, Gimnazija "Meša Selimović"), na uzorku od 1101 učenika, oba pola (579 m i 522 ž). Ispitanici su pohađali završne razrede srednje škole.

Uzorak varijabli

U istraživanju je upotrebljen anonimni anketni upitnik: "*Skala stava prema fizičkom vaspitanju*".

Za merenje stava prema fizičkom vaspitanju korišćen je deo upitnika (Markuš, 2011), a koji je za potrebe tog istraživanja formiran prema autorima (Strand & Scantling, 1994.; Subramaniam & Silverman, 2000.; James, Griffin & France, 2005.; Koca, Asci & Demirhan, 2005). Skala koja se koristila sastojala se od 14 tvrdnji koje opisuju samo afektivnu komponentu stava (Hewstone & Stroebe, 2003). Za procenu stava prema fizičkom vaspitanju korišćena je Likertova skala od pet stepeni. Dva stepena označavaju neslaganje s tvrdnjom (1-potpuno netačno i 2-uglavnom netačno), dva stepena označavaju slaganje s tvrdnjom (4-uglavnom tačno i 5-potpuno tačno), a jedan od stepeni označava neutralan stav prema tvrdnji (3-nisam siguran/na). Skala se sastoji od 9 pozitivnih i 5 negativnih tvrdnji. Negativne tvrdnje pod rednim brojem 1, 2, 3, 6 i 10, pre izračunavanja potrebno je obrnuto kodirati, tako da se broj 1 pridružuje odgovoru - potpuno tačno, broj 2 odgovoru - uglavnom tačno, broj 4 odgovoru - uglavnom netačno, a broj 5 odgovoru – potpuno netačno. Ukupan odgovor na skali izračunava se kao prosečna procena odgovora datih uz svaku od tvrdnji. Najmanji mogući rezultat na skali je 1, a najveći 5, pri čemu veći rezultat ukazuje na pozitivniji stav prema fizičkom vaspitanju.

Afektivna (emocionalna, osećajna) komponenta sadrži pozitivan ili negativan emocionalni odnos prema objektu stava, tj. sadrži emocije i osećaje podstaknute objektom stava i odnosi se na osećaje koje čovek ima prema predmetu svog stava (npr. užitak).

Metode obrade podataka

Za određivanje osnovnih karakteristika uzorka korišćena je deskriptivna statistika. U sklopu ovih deskriptivnih parametara s obzirom da se radi o podacima koji su dobijeni sa ordinalnih skala dobijene su frekvencije kao i postotci odgovora na postavljena pitanja unutar upitnika.

Za utvrđivanje razlika u stavovima prema fizičkom vaspitanju između ispitanika različitog pola korišćen je neparametrijski Mann-Whitney U test za nezavisne uzorke. Ovaj test je neparametrijska alternativa t – testu za nezavisne uzorke. Za razliku od t – testa koji poredi srednje vrednosti (aritmetičke sredine) dve grupe, Mann-Whitney U test poredi njihove mediane. Statistička značajnost postavljena je na nivou od $p = 0.05$. Podaci koji su dobijeni ovim istraživanjem obrađeni su pomoću statističkog programa STATISTICA 20.0.

Rezultati i diskusija

U Tabeli 1 prikazane su razlike u odnosu i stavovima prema fizičkom vaspitanju između ispitanika različitog pola (Mann-Whitney U test), tj. nivo značajnosti razlika u pomenutim stavovima. Dobijeni rezultati pokazuju da postoje statistički značajne razlike u stavovima prema fizičkom vaspitanju između

ispitanika različitog pola u 11 od 14 primenjenih varijabli koje opisuju afektivnu komponentu stava.

Dobijene razlike idu u korist prve grupe (muški ispitanici), i to u 9 varijabli, dok 2 varijable koje pokazuju statistički značajne razlike ide u korist druge grupe (ženske ispitanice).

Prva grupa (muški ispitanici) bolje rezultate postigla je u sljedećim varijablama: STFVO4 - atmosfera na časovima fizičkog vaspitanja je odlična, STFVO5 - nastava fizičkog vaspitanja za mene je zabava, STFVO7 - sve što učimo na nastavi fizičkog vaspitanja čini me oduševljenim nastavom fizičkog vaspitanja, STFVO8 - volim nastavu fizičkog vaspitanja, STFVO9 - nema lepšeg trenutka u celoj nastavi od časa fizičkog vaspitanja, STFV11 - na nastavi fizičkog vaspitanja je zabavno, STFV12 - sve što učimo na nastavi fizičkog vaspitanja za mene je interesantno, STFVO13 - svaki čas nastave fizičkog vaspitanja za mene je užitak, STFV14 - nakon nastave fizičkog vaspitanja osećam se dobro.

Druga grupa (ženske ispitanice) bolje rezultate postigla je u varijablama STFVO6 - nastava fizičkog vaspitanja je nezanimljiva i STFV10 - nisam zainteresovan/a za nastavu fizičkog vaspitanja.

Prva grupa (muški ispitanici) kroz iskazane stavove pokazali su da imaju pozitivan odnos prema fizičkom vaspitanju i to ih statistički značajno razlikuje u odnosu na drugu grupu (ženske ispitanice) kojima nastava fizičkog vaspitanja nije zanimljiva, te za istu ne pokazuju odgovarajući interes, što nije slučaj sa muškim ispitanicima.

Na osnovu dobijenih rezultata iz Tabele 1 može se takođe vidjeti da statističke značajnosti u stavovima između tretiranih grupa nije bilo (vrednost mediana 1) verovatno iz razloga što su obe grupe ispitanika izrazile svoje neslaganje prema ponuđenim tvrdnjama (STFVO1 - osećam da je sve što učimo na nastavi fizičkog vaspitanja za mene dosadno, STFVO2 - ne volim nastavnika fizičkog vaspitanja, STFVO3 - učenje i vežbanje na nastavi fizičkog vaspitanja za mene je neugodno).

Tabela 1 Razlike u odnosu istavovima prema fizičkom vaspitanju između ispitanika različitog pola
(Mann-Whitney U test)

Variable	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	Asymp. Sig. (2-tailed)	Mean Rank	Median	Grupa N
STFVO1	147710	284213	-0,798	0,425	556,89	1	1 (m)579
					544,47	1	2 (ž) 522
STFVO2	150394	318304	-0,176	0,860	549,75	1	1 (m)579
					552,39	1	2 (ž) 522
STFVO3	143910,5	311820,5	-1,775	0,076	538,55	1	1 (m)579
					564,81	1	2 (ž) 522
STFVO4	134203	270706	-3,55	0,000	580,22	5	1 (m)579
					518,59	4	2 (ž) 522
STFVO5	136493,5	272996,5	-3,032	0,002	576,26	5	1 (m)579
					522,98	4	2 (ž) 522
STFVO6	136330	304240	-3,478	0,001	525,46	1	1 (m)579
					579,33	1	2 (ž) 522
STFVO7	130026	266529	-4,286	0,000	587,43	5	1 (m)579
					510,59	4	2 (ž) 522
STFVO8	131229	267732	-4,834	0,000	585,35	5	1 (m)579
					512,9	5	2 (ž) 522
STFVO9	114915	251418	-7,372	0,000	613,53	5	1 (m)579
					481,64	4	2 (ž) 522
STFV10	139787	307697	-2,909	0,004	531,43	1	1 (m)579
					572,71	1	2 (ž) 522
STFV11	134757	271260	-3,715	0,000	579,26	5	1 (m)579
					519,66	5	2 (ž) 522
STFV12	136286	272789	-3,249	0,001	576,62	5	1 (m)579
					522,58	5	2 (ž) 522
STFV13	124405	260908	-5,533	0,000	597,14	5	1 (m)579
					499,82	4	2 (ž) 522
STFV14	123329	259832	-5,877	0,000	599	5	1 (m)579
					497,76	4	2 (ž) 522

Zaključak

Osnovni cilj ovog istraživanja bio je utvrđivanje razlika u stavovima srednjoškolaca prema fizičkom vaspitanju. Sprovedeno je na 1101 učeniku završnih razreda određenih srednjih škola u Tuzli, oba pola (579 m i 522 ž). U tu svrhu primenjen je anketni upitnik od 14 pitanja koja se odnose se na afektivnu komponentu stava o fizičkom vaspitanju. Iz dobijenih rezultata možemo videti da pol učenika reflektuje razlike koje se snažnije manifestuju u tradicionalno većoj sklonosti dečaka prema nastavi fizičkog vaspitanja kojoj sa uživanjem pristupaju. Verovatni uzrok ovakve polarizacije leži u činjenici da u tradicionalnom vaspitanju dece očevi uglavnom preferiraju određene sportske aktivnosti, pa se to verovatno reflektuje i na samu nastavu fizičkog vaspitanja. Tako i rezultati ovog istraživanja pokazuju veću dominantnost muških ispitanika u pozitivnim stavovima prema fizičkom vaspitanju.

Literatura

1. Bedworth, A.E., & Bedworth, D.A. (1992). *The profession and practise of health education*. New York: Wm. C. Brown Publishers.
2. Hewstone, M., & Stroebe, W. (2003). *Uvod u socijalnu psihologiju: Europske perspektive*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
3. James, A.R., Griffin, L.L & France, T. (2005). Perceptions of assessment in elementary physical education: a case study. *Physical educator*, 62 (2), 85-86.
4. Koca, C., Asci, F.H., & Demirhan, G. (2005). Attitudes toward physical education and class preferences of Turkish adolescents in terms of school gender composition. *Adolescence*, 40 (158), 365-375.
5. Markuš, D. (2011). Razvoj modela za predviđanje životnog stila srednjoškolaca na osnovi stavova prema kineziološkim aktivnostima, *Doktorska disertacija*. Zagreb: Kineziološki fakultet.
6. Pennington, D.C. (1997). *Osnove socijalne psihologije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
7. Prišlin, R. (1991). Kada se i kako naše ponašanje slaže s našim stavovima ?, U: Kolesarić, V., Krizmanić, M. i Petz, B. (ur.) *Uvod u psihologiju*, 175-215. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
8. Rot, N. (1983). *Osnove socijalne psihologije*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
9. Strand, B., & Scantling, E. (1994). An analysis of secondary student preferences towards physical education. *Physical educator*, 51 (3), 119-130.
10. Subramaniami, P.R. & Silverman, S. (2000). Validation of scores from an instrument assessing student attitude toward physical education. *Measurement in physical education and exercise science*, 4 (1), 29-43.
11. Tatar, N., Mulešković, M., Čupić, R. (2011). Anketiranje učenika i profesora fizičkog vaspitanja o fizičkoj aktivnosti učenika osnovnih škola. *Sport Mont*, 28, 29, 30(9), 48-54.
12. Zvonarević, M. (1989). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Školska knjiga.

ANALIZA MORFOLOŠKIH KARAKTERISTIKA, BAZIČNO I SPECIFIČNO MOTORIČKIH SPOSOBNOSTI SLUŽBENICA ZAPOSLENIH NA POSLOVIMA BEZBEDNOSTI

ANALYSIS OF MORPHOLOGICAL TRAITS, BASIC AND SPECIFIC MOTOR ABILITIES OF FEMALE SECURITY OFFICERS

Originalni naučni članak

Nikola Greb¹, Milija Ljubisavljević¹, Đurica Amanović², Zlatko Belencan¹, Željko Nikač²

¹Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, Beograd, Srbija

²Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, Srbija

Apstrakt

Cilj istraživanja bio je prikupljanje relevantnih naučnih saznanja o optimalnoj primeni programa stručnog usavršavanja u trajanju od jedne godine. Predmet rada predstavljaju antropometrijske karakteristike, bazične i specifične motoričke sposobnosti službenica na poslovima odbrane, bezbednosti i zaštite. Uzorak su činile policijske službenice (50) MUP Republike Srbije, PU Novi Sad, prosečne starosti 27-35 godina. Dobijeni rezultati nisu zadovoljavajućoj visini s obzirom na njihovo životno doba (radno aktivni). Nezadovoljavajuća je i njihova sposobnost za duže, trajnije telesne napore i pokazuje da se organizovane sportsko-rekreativne aktivnosti ne sprovode dovoljnim intenzitetom, ili se shvataju formalno. Optimalizacijom trenažnog procesa proizveli bi se bolji finalni efekti vežbanja, sa aspekta vremenskog i ekonomskog ulaganja, uz manje energetske i vremenske angažovanje, što bi doprinelo poboljšanju i usavršavanju službenika i njihovih fizičkih predispozicija.

Glavne reči: bezbednost, policijske službenice, službena palica, fizička snaga, vezivanje lica, bazične i specifične motoričke sposobnosti

Abstract

The aim of this study was to collect relevant scientific knowledge about the optimal implementation of training programs for a period of one year. The topic of the work are anthropometric characteristics, basic and specific motor abilities of female officers on defense, security and protection jobs. The sample consisted of 50 female security officers working in the Ministry of Interior of the Republic of Serbia in Novi Sad, of the average age of 27-35 years. The results were not satisfactory with respect to their age. Unsatisfactory is also their ability to endure longer physical effort, and shows that organized sports and recreational activities are not carried out with sufficient intensity or are being treated formally. Optimization of the training process would produce a better final effects of exercise in terms of time and economic investment, with less energy and time commitment, which would contribute to the improvement of the police officers' performance and their physical predisposition.

Key words: security, female police officers, batons, physical strength, tying up, basic and specific motor skills

Uvod

Dosadašnja istraživanja koja su tretirala problematiku Programa stručnog usavršavanja, ukazuju nam na direktnu pozitivnu povezanost između, antropoloških karakteristika: karakteristike ličnosti, intelektualne

sposobnosti, razvijenost osnovnih fizičkih svojstava, morfološke karakteristike, zdravstveni status, sociološki status, a sve u cilju podizanja uspešnosti i efikasnosti obavljanja profesionalnih poslova. To nam ukazuje na problematiku kojom je program stručnog usavršavanja u direktnoj pozitivnoj vezi sa uspešnošću obavljanja radnih zadataka.

Posmatrano šire, program stručnog usavršavanja se bavi problematikom opšte, usmerene i specifične profesionalno–radne pripremljenosti, fizičkim karakteristikama i fizičkim sposobnostima pojedinaca, posebnih radnih grupa i timova sa statusom službenika. To je usko specijalizovana oblast koja se bavi izučavanjem zakonitosti koje vladaju u odnosu na motorički prostor tj. u odnosu na strukture službenika, kao i zakonitostima edukacije u odnosu na proces obrazovanja (Milošević, M., Zulić, M. i Božić, S. 1989., str.8).

Predmet rada

Predmetom istraživanja obuhvaćene su antropometrijske karakteristike i motoričke sposobnosti službenica na poslovima odbrane, bezbednosti i zaštite, koji su distribuirani po kriterijumu životne dobi, polne pripadnosti, u različitim vremenskim tačkama, eksperimentalnog istraživanja za vremenski period od 2008-2010. godine.

Problem istraživanja možemo definisati kao ispitivanje efekta primene programa stručnog usavršavanja na neke antropološke karakteristike službenica na poslovima odbrane, bezbednosti i zaštite sa tri aspekta:

1. antropometrijskih karakteristika,
2. bazičnih motoričkih sposobnosti,
3. specifičnih motoričkih sposobnosti.

Antropometrijske varijable (mere, karakteristike) su one mere koje se mogu antropometrijskim instrumentima izmeriti na čovekovom telu: visina i težina tela, dužina nogu i ruku, dužina delova ekstremiteta, obim grudnog koša, kožni nabor i dr.

Bazične motoričke sposobnosti podrazumevaju osnovne fizičke sposobnosti čoveka, i predstavljaju osnovu za specifične motoričke sposobnosti: snaga, brzina, fleksibilnost, koordinacija, ravnoteža, izdržljivost i preciznost.

Specifične motoričke sposobnosti podrazumevaju one sposobnosti koje su stečene kao rezultat specifičnih treninga i koje su dominantna uspešne obučenosti i osposobljenosti službenika: primena ovlašćenja, fizička kontrola lica, pregledi vezivanje lica, upotreba službene palice i primena fizičke snage.

Cilj istraživanja je prikupljanje relevantnih naučnih saznanja o najefikasnijoj primeni programa stručnog usavršavanja u trajanju od jedne godine, kako bi se obezbedili optimalni metodi i sredstava obuke i povećala efikasnost edukativnog programa.

Metod rada

Problemska orijentacija ovog istraživanja, vezuje se za analizu tri (3) tematske celine (C): Celina (C1) – antropometrijske karakteristike ispitanica u odnosu na vremenske tačke (telesna visina i telesna masa); Celina (C2) – ocena bazičnih motoričkih sposobnosti ispitanica u odnosu na vremenske tačke (sklekovi, pretklon trupa, skok u dalj iz mesta, trčanje 50 m i Kuperov test); i Celina (C3) ocena specifičnih motoričkih sposobnosti ispitanica u odnosu na vremenske tačke (primena ovlašćenja, fizička kontrola lica, pregled i vezivanje lica, upotreba službene palice i primena fizičke snage). Analizirana je razlika varijabli u odnosu na kriterijum vremenskih tačaka.

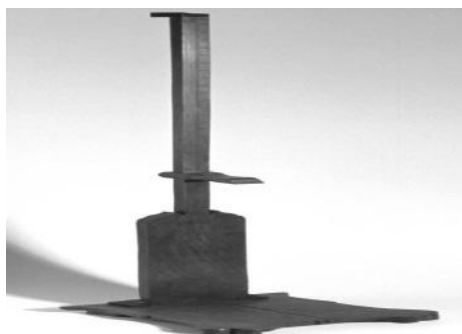
Uzorak ispitanika su službenice: Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, policijske službenice PU Novi Sad, koje rade na redovnim zadacima u svojim organizacionim jedinicama.

Neverovatnosnom metodom slučajno izvučenog uzorka iz konkretne populacije selektovano je ukupno 50 službenica ženskog pola, prosečne starosti oko 27 godina, (min. 18 god., a maks. 35 god.). Neverovatnostne metode nisu zasnovane na teoriji verovatnoće, te se pri definisaju uzoraka ne vodi računa o teoriji verovatnoće, odnosno pri izvlačenju članova populacije nije poznata verovatnoća kojom će ti članovi ući, ili neće ući, u uzorak (Bala G. Krneta Ž. 2007, str.29).

Za sprovedeno istraživanje uzet je uzorak životne dobi od 18-te do 35-te godine radi homogenosti odnosno u cilju izbegavanja prevelike disperzije dobijenih rezultata.

Sve ispitanice su prethodno uspešno prošle lekarski pregled i psihološke testove, koji govore o fizičkom i psihičkom zdravlju i njihovoj sposobnosti za poslove i radne zadatke koje obavljaju. Istraživanje je rađeno u tri vremenske tačke, koje obeležavaju vremenski period od 2008. - 2010. godine (ukupno 150 ispitanica) i to: 2008. godina = vremenska tačka 1 (50 ispitanica); 2009. godina = vremenska tačka 2 (50 ispitanica) i 2010. godina = vremenska tačka 3 (50 ispitanica), sa kojima je izvršeno istraživanje u sferi antropometrijskih karakteristika, bazičnih i specifičnih motoričkih sposobnosti.

Antropometrijska merenja obavljena su po metodi koju preporučuje Internacionalni biološki program (IBP-Weiner, Lourie, 1969), a za sprovođenje samog istraživačkog rada korišćeni su antropometrijski merni instrumenti (slike 1 i 2):

Slika 1. Antropometar po Martinu sa mogućnošću čitanja rezultata u 0,1 cm

Slika 2. Medicinska vaga sa mogućnošću čitanja rezultata u 0,5 kg

Izbor motoričkih testova biran je tako da reprezentuje bazične motoričke sposobnosti i specifične motoričke sposobnosti ispitanica.

Varijable bazičnih motoričkih testova: broj urađenih sklekova za 10 sekundi, broj urađenih pretklona za 30 sekundi, skok u dalj iz mesta, trčanje 50 metara - visoki start i Kuperov test trčanja - 12 minuta

Specifične motoričke sposobnosti prezentuju varijable koje potvrđuju: brzinu, snagu, ritam izvođenja tehnika, korektnost stava, držanja tela, gard, vladanje distancom, prostorom i protivnikom, zatim pravilnost i potpunost izvedene tehnike, pravilnost disanja i potrebne rotacije celog tela.

Tehnike (varijable) specifičnih motoričkih sposobnosti: primena ovlašćenja, fizička kontrola lica, pregled i vezivanje lica, upotreba službene palice sredstava za vezivanje, i primena fizičke snage.

Elementi korišćeni za procenu tehnika specifičnih motoričkih sposobnosti su:

- Odbrana i napad, blokovi, poluge, udarci i bacanja
- Odbrana hvata, obuhvata i gušenja: hvat jednom rukom, hvat obema rukama hvat za kosu, uhvat preko ruku, obuhvat ispod ruku
- Odbrane od palice, noža i oružja: direktno sa strane, sprečavanje vađenja oružja.
- Vezivanja

Sva merenja su izvedena u prepodnevnim časovima, pri temperaturi koja se kretala od +15 do +25 stepeni. Testovi trčanja su izvedeni na otvorenom i obeleženom terenu (50 m visoki start i staza za Kuperov test), kao i svi ostali testovi koji su takođe sprovedeni na otvorenom terenu. Pri merenju ispitanice su bile u sportskoj opremi (šorts, majica, trenerka i patike), a instrumenti su standardne izrade, sa baždarenjem pre početka merenja.

Testovi su raspoređeni tako da su sasvim otklonjeni uticaji zamora nastali posle fizički težih testova, koji bi mogli uticati na rezultate.

Zbog evidencije i lakšeg uvida u postignute rezultate, kao i matematičko statističke obrade podataka dobijene merne jedinice su pretvorene i prebačene u numeričke ocene od jedan do pet (1; 2; 3; 4; 5.).

Ukoliko srednja ocena na proveri testova bazičnih motoričkih sposobnosti nije ceo broj, već decimalni, primenjivao se princip zaokružavanja ocene i to: manje od 2,00 = 1; od 2,00 do 2,49 = 2; od 2,50 do 3,49 = 3; od 3,50 do 4,49 = 4; od 4,50 i preko = 5.

Podaci su obrađeni odgovarajućim matematičko - statističkim metodama i tehnikama.

1. Obeležja celine (C1) antropometrijskih karakteristika ispitanica analizirana su parametrijskim postupcima.
2. Obeležja celine (C2) ocena ispitanica bazičnih motoričkih sposobnosti i celina (C3) ocena ispitanica specifičnih motoričkih sposobnosti, analizirana su neparametrijskim postupcima po učestalosti modeliteta.

Prikazani su deskriptivni parametri, srednja vrednost, standardna devijacija (sd), minimum (Min) i maksimum (Maks) svih vrednosti, koeficijent varijacije (Kv), interval poverenja (Ip), mere asimetrije Skjunis (Sk), mere spoljoštenosti Kurtozis (Ku) i vrednost testa Kolmogorov-Smirnov.

Tabela 1 - Normativi za proveru fizičke sposobnosti za ispitanice

Godina	Ocena	Sklek	Pretklon	Skok u dalj	Trčanje 50m	Kuperov test (žene)
20-25	1	- 3	- 10	- 145	- 10,1	- 1680
	2	4 - 5	11 - 12	146 - 162	10,0 - 9,70	1681 - 1854
	3	6 - 7	13 - 14	163 - 171	9,60 - 9,30	1855 - 2027
	4	8 - 9	15 - 16	172 - 179	9,20 - 8,90	2028 - 2200
	5	10 -	17 -	180 -	8,80 -	2201 -
26-30	1	- 2	- 9	- 140	- 10,4	- 1620
	2	3 - 4	10 - 11	141 - 150	10,3 - 10,0	1621 - 1794
	3	5 - 6	12 - 13	151 - 160	9,90 - 9,60	1795 - 1967
	4	7 - 8	14 - 15	161 - 170	9,50 - 9,20	1968 - 2140
	5	9 -	16 -	171 -	9,10 -	2141 -
31-35	1	- 2	- 8	- 137	- 10,7	- 1562
	2	3 - 4	9 - 10	138 - 146	10,6 - 10,3	1563 - 1736
	3	5 - 6	11 - 12	147 - 155	10,2 - 9,90	1737 - 1909
	4	7 -	13 - 14	156 - 164	9,80 - 9,50	1910 - 2082
	5	8 -	15 -	165 -	9,40 -	2083 -
36-40	1	- 2	- 7	- 134	- 10,9	- 1504
	2	3 -	8 - 9	135 - 143	10,8 - 10,5	1505 - 1678
	3	4 - 5	10 - 11	144 - 152	10,4 - 10,1	1679 - 1851
	4	6 -	12 - 13	153 - 161	10,0 - 9,70	1852 - 2024
	5	7 -	14 -	162 -	9,60 -	2025 -
41-45	1	- 1	- 6	- 130	- 11,2	- 1444
	2	2 - 3	7 - 8	131 - 139	11,1 - 10,8	1445 - 1615
	3	4 -	9 - 10	140 - 148	10,7 - 10,4	1616 - 1783
	4	5 -	11 - 12	149 - 157	10,3 - 10,0	1784 - 1957
	5	6 -	13 -	158 -	9,90 -	1958 -

Korišćen je multivarijantni postupak MANOVA, a od univarijantnih postupaka primenjena je ANOVA t-test, Rojev test, i kvadrat test (χ^2 test) kao i diskriminativna analiza. Izvršeno je skaliranje podataka na tabelama kontingencije.

Rezultati istraživanja i diskusija

Izvršena je detaljna statistička analiza svih prikupljenih i izvedenih merenja u skladu sa ciljevima, operativnim zadacima i istraživanja. Analizirane su razlike u okviru tri (3) tematske celine (C) između vremenskih tačaka za ispitanice po antropometrijskim karakteristikama, ocenama bazičnih motoričkih sposobnosti i ocenama specifičnih motoričkih sposobnosti, a dobijeni rezultati su prikazani tabelarno i grafički. Analiziran je uzorak od 50 ispitanica

Tabela 2. Razlike između subuzorka po pojedinim vremenskim tačkama ispitanica za antropometrijske karakteristike

ANOVA	Φ	п
Telesna visina	1.098	0.336
Telesna masa	1.304	0.275

Tabela 3. Homogenost subuzorka ispitanica u odnosu na antropometrijske karakteristike

	м/H	%
Vremenska tačka 1	31/50	62.00
Vremenska tačka 2	25/50	50.00
Vremenska tačka 3	24/50	48.00

Tabela 4. Razlika varijabli vremenskih tačaka ispitanica za bazično motoričke sposobnosti

ANOVA	χ	P	Φ	п
Sklekovi	0.244	0.246	4.690	0.011
Pretklon trupa	0.149	0.138	1.418	0.246
Skok u dalj iz mesta	0.299	0.300	7.211	0.001
Trčanje na 50m	0.281	0.287	6.549	0.002
Kuperov test	0.216	0.169	2.156	0.119

Tabela 5. Karakteristike po vremenskim tačkama ispitanica za bazično motoričke sposobnosti između tehnika.

	Koef. disk.	Vremenska tačka 1	Vremenska tačka 2	Vremenska tačka 3
Skok u dalj iz mesta	0.101	doobar*, vrlo doobar	dovoljan*, odličan	vrlo doobar dovoljan, doobar
Trčanje na 50m	0.046	dovoljan, doobar*	odličan*, dovoljan, doobar	vrlo doobar, odličan*
sklekovi	0.040	dovoljan*, doobar	odličan*, dovoljan, doobar	vrlo doobar, odličan
Kuperov test	0.003	dovoljan*, vrlo doobar doobar,	doobar*, vrlo doobar dovoljan,	dovoljan, doobar
Pretklon trupa	0.001	dovoljan, vrlo doobar	doobar, odličan	vrlo doobar, odličan

Tabela 6. Razlike po pojedinim obeležjima vremenskih tačaka ispitanica u odnosu na ocene specifičnih motoričkih sposobnosti

ANOVA	χ	R	F	p
primena ovlašćenja	0.211	0.206	3.244	0.042
fizička kontrola lica	0.196	0.186	2.636	0.075
pregled i vezivanje lica	0.157	0.158	1.882	0.156
upotreba službene palice	0.197	0.192	2.817	0.063
primena fizičke snage	0.207	0.203	3.153	0.046

Zaključak

Istraživanje je sprovedeno u tri (3) tematske celine (C). Utvrđena je razlika ispitanica u okviru antropometrijskih karakteristika (C1), ocena bazičnih motoričkih sposobnosti (C2) i ocena specifičnih motoričkih sposobnosti (C3) po vremenskim tačkama.

Rezultati dobijeni u ovom istraživanju nedvosmisleno pokazuju neophodnu kontrolisanost i kontinuiranost primene programa stručnog usavršavanja službenica odbrane, bezbednosti i zaštite, i direktno su primenljivi u praksi.

Primenjene analize, jasno definišu granice i karakteristike svakog sub-uzorka, određuje doprinos parametrima (obeležja), karakteristikama vremenskih tačaka, značajnosti razlika, homogenosti, distanci i grupisanju po tematskim celinama (C).

Dobijeni rezultati nisu na zadovoljavajućoj visini s obzirom na njihovo životno doba, da su još uvek radno aktivni, nezadovoljavajuća je i njihova sposobnost za duže – trajnije telesne napore u odnosu na navode iz literatura za isti ili sličan uzrasni period, ali ujedno pokazuje da se organizovane sportsko–rekreativne aktivnosti na poslovima odbrane, bezbednosti i zaštite, ne sprovode dovoljnim intezitetom ili se shvataju prilično formalno

Adekvatno se mogu spojiti (dobijeni rezultati), u nastavne methodske jedinice koje tretiraju suštinu programa stručnog usavršavanja i omogućavaju potpunije teoretsko sagledavanje osnovnih antropoloških karakteristika i motoričkih sposobnosti, koje prezentuju sam program da se isti osposobe da obuku sprovode na standardan način, a ocenjivanje vrše po jedinstvenim kriterijumima

Optimizacijom trenažnog procesa proizveli bi se bolji finalni efekti vežbanja, sa aspekta vremenskog i ekonomskog ulaganja, uz manje energetske i vremenske angažovanje, što otvara mogućnost za poboljšanje i usavršavanje službenika, fizičke predispozicije pojedinaca. Dobro programiran rad na transformisanju motoričkih sposobnosti ne izaziva psihološka preopterećenja koja mogu da imaju negativan uticaj na osposobljavanja i usavršavanja. Minimizirajući ulaganja u fizičku obuku, dobili bi optimalno pripremljene službenike za vršenje svakodnevnih profesionalnih aktivnih zadataka.

Literatura

1. Amanović, Đ., Milošević, M. & Mudrić, M. (2004). *Metode i sredstva za praćenje i razvoj različitih vidova mišićne sile u specijalnog fizičkog obrazovanja*. Beograd: VŠUP.
2. Arlov, D. (1999). *Efekti tretmana specijalnog fizičkog obrazovanja na bazično-motoričke i specifično-motoričke sposobnosti studenata*. Doktorska disertacija. Novi Sad: Fakultet fizičke kulture.
3. Bala, G. (1981). *Struktura i razvoj morfoloških i motoričkih dimenzija dece SAP Vojvodine*. Novi Sad: OOUR institut fizičke kulture.
4. Bala, G., Malacko, J. & Momirović, K. (1982). *Metodološke osnove istraživanja u fizičkoj kulturi*. Autorizovana predavanja za poslediplomske studije. Novi Sad.
5. Blagojević, M. (1995). Uticaj nekih adaptacionih karakteristika pripravnika miliconara na efekte učenja motoričkih algoritama i programa SFO-a. *Zbornik radova prvog savetovanja iz SFO-a*. Beograd: Policijska akademija.
6. Blašković, M. (1979). Relacija morfoloških karakteristika i motoričkih sposobnosti. *Kineziologija. Vol 9. Br. 1-2*. Zagreb.
7. Đorđević, A. (2000). *Efekti realizacije nastavnog programa opšteg i specijalnog fizičkog usavršavanja na razvoj specijalnih motoričkih sposobnosti Posebnih jedinica policije SUP-a*. Magistarski rad. Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
8. Đorđević, A. (2002). *Efekti primene programa opšteg i specijalnog fizičkog vaspitanja posebnih jedinica policije*. Doktorska disertacija. Novi Sad: Fakultet fizičke kulture.
9. Gužvica, M. (2004). *Relacije morfoloških i motoričkih karakteristika i efikasnosti primene pojedinih borilačkih tehnika iz programa SFO-a*. Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
10. Gužvica, M. (2006). *Valorizacija novog modela situaciono-motoričke obuke studenata VŠUP-a*. Doktorska disertacija. Beograd: FSFV.
11. Marić, L. (1972). Antropometrijske karakteristike i motoričke sposobnosti studenata Vojne akademije. Novi Sad: *Glasnik antropološkog društva Srbije*.
12. Mašić, Z. (1987). *Komparativna analiza prostorno – vremenskih parametara i udarnog impulsa kod udarca đaku zuko i tecui uči u karateu sa i bez primene kiai pri izvođenju*, Magistarski rad. Beograd: Fakultet fizičke kulture.
13. Mašić, Z. (1999). *Sile ispoljene ulnarnom stranom podlaktice u statičkom i dinamičkom režimu determinante dimaničke čvrstoće tog dela čovekovog tela*. Novi Sad: Fakultet fizičke kulture.
14. Metikoš, D. & Hošek, A. (1972). Faktorska struktura nekih testova koordinacije. *Kineziologija. Vol. 2,1, pp. 43-51*, Zagreb.
15. Metikoš, D., Hofman, E., Prot, F., Pinter, Ž., Oreb, G. (1989). *Merenje bazičnih motoričkih dimenzija sportaša*. Zagreb: Fakultet fizičke kulture.
16. Milošević, M., Zulić, M., Božić, S. (1991). *Specijalno fizičko obrazovanje za specijalističke kurseve i seminare radnika MUP-a*, Zemun: VŠUP.
17. Perić, D. (2000). *Osnovi sportske lokomocije – antropomotorika*. Beograd: Fakultet fizičke kulture.

ORGANIZACIJA KORPORATIVNOG SPORTSKO-REKREATIVNOG DOGAĐAJA
ORGANIZATION OF THE CORPORATE SPORTS AND RECREATIONAL EVENTS

Stručni članak

Vesna Habić, Milovan Mitić

Fakultet za menadžment u sportu, Alfa univerzitet, Beograd

Apstrakt

Takmičenje, rekreacija, uzbuđenje – sport ima univerzalno značenje i značaj za sve rase, nacije i socijalne statuse. Sa svojom rastućom popularnošću, sportski događaji se danas redovno organizuju od strane grupa, organizacija, korporacija i vladinih institucija da bi se doprinelo širenju sportskog duha i vrednosti koje sport propagira. Organizacija ovakvih događaja i omogućavanje da svi učesnici u njima jednako uživaju zahteva pažljivo planiranje i koordinaciju. U ovom radu objasniće se o čemu sve treba voditi računa prilikom planiranja i organizovanja jednog sportskog događaja, bez obzira da li radite za sportsku organizaciju, korporaciju ili neku od vladinih institucija.

Ključne reči: takmičenje, rekreacija, organizacija, sportski događaj

Abstract

Competition, recreation, excitement – sport has universal meaning and significance for all races, ethnicities and social classes. With their popularity growing, sports events are now regularly organized by various groups, organizations, corporations and government institutions to contribute to the expansion of sportsmanship and the values that sport promotes. Organizing such events and allowing all participants to enjoy them requires careful planning and coordination. This paper will explain what should be kept in mind when planning and organizing a sports event, whether you work for a sports organization, corporation, or any of the government institutions.

Key words: competition, recreation, organizations, sports event

Uvod i faze u organizaciji sportskog događaja

Takmičenje, rekreacija, uzbuđenje – sport ima univerzalno značenje i značaj za sve rase, nacije i socijalne statuse. Sa svojom rastućom popularnošću, sportski događaji se danas redovno organizuju od strane grupa, organizacija, korporacija i vladinih institucija da bi se doprinelo širenju sportskog duha i vrednosti koje sport propagira. Organizacija ovakvih događaja i omogućavanje da svi učesnici u njima jednako uživaju zahteva pažljivo planiranje i koordinaciju.

U ovom radu objasnićemo o čemu sve treba da vodite računa prilikom planiranja i organizovanja jednog sportskog događaja, bez obzira da li radite za sportsku organizaciju, korporaciju ili neku od vladinih institucija.

Proces organizacije sportskog događaja odvija se u pet faza:

1. Planiranje
2. Priprema

3. Koordinacija
4. Realizacija
5. Evaluacija

Planiranje

Za početak potrebno je zainteresovati različite strane i motivisati ih da učestvuju u planiranju jednog sportskog događaja. Kada pravite plan za organizaciju događaja potrebno je:

1. Oformiti organizacioni komitet
2. Postaviti jasne ciljeve koje želite da postignete
3. Organizovati „oluju ideja”, sastanak na kojem će učesnici iznositi kreativne ideje vezano za organizaciju događaja
4. Predložiti nekoliko lokacija, mesta i datuma za održavanje događaja
5. Obaviti izvidanje i predložiti najbolje mesto za održavanje događaja na osnovu lokacije, pristupačnosti, infrastrukture i opremljenosti
6. Pripremiti kratak koncept sa utvrđenim datumom, mestom, programom i aktivnostima vezanim za održavanje sportskog događaja
7. Delegirati zaduženja i odgovornosti podkomiteta
8. Rezervisati mesto održavanja događaja
9. Predložiti počasnog gosta na događaju (jednu popularnu javnu ličnost) (Pelević, 2011: 43)

Priprema

Kada je faza planiranja završena, potrebno je konkretizovati zadatke iz plana – pripremiti raspored za događaj, obezbediti publicitet, angažovati radnu snagu koja treba da učestvuje u organizaciji.

Ako su vam potrebni sponzori koji bi finasijski pomogli održavanje vašeg događaja, ili koji bi podigli njegov rejting, potrebno je da za njih pripremite jasnu, konciznu ponudu u kojoj ćete predstaviti: visinu ukupnih troškova za organizaciju događaja, koristi koje sponzori mogu da ostvare kao partneri u projektu, koliko novca je potrebno da izdvoji sponzor za ugovorenu uslugu i kada.

U fazu pripreme sportskog događaja spada:

1. Kreiranje budžeta za događaj odnosno proračun svih troškova, od iznajmljivanja mesta za održavanje događaja do iznajmljivanja opreme, kupovine poklona i sl.
2. Priprema programa, uključujući zabavne sadržaje i dodelu plaketa za sponzore
3. Izrada nacrtu mesta događaja kako bi se odredile gde će se sprovoditi koja takmičenja
4. Izrada liste učesnika i gostiju događaja
5. Plan rada – definisati aktivnosti i zadatke koji treba da budu izvršeni, kao i ljude zadužene za njihovo izvršenje
6. Plan za obezbeđivanje publiciteta – motivisati interesne grupe, posetioce, sponzore, lokalnu zajednicu, da pronađu interes da učestvuju u vašem događaju
7. Plan angažovanja osoblja – regrutovanje i obuka volontera i honorarnih radnika za učešće u organizaciji događaja
8. Plan transporta – omogućavanje lakog pristupa učesnicima, navijačima i gostima događaja

9. Izrada plana za upravljanje saobraćajem i kontrolu mase – obezbeđivanje prostora za VIP zvanice, kontrola kretanja učesnika i gostiju, obezbeđivanje parking prostora
10. Izrada plana komunikacije između osoblja – komandovanje i kontrola uz najmanje ometanja - radio stanice, slušalice, megafoni
11. Plan za evakuaciju
12. Plan za alternativnu akciju, ukoliko u slučaju lošeg vremena ili nekih drugih okolnosti, događaj bude odložen ili otkazan

PREGLED TROŠKOVA		
Red . br.	Predmet	Iznos
1.	Zakup kapaciteta	8.000
2.	Kupovina sportske opreme za takmičenja	3.000
3.	Nagrade – pehari, majice, suvenirni	1.000
4.	Registracija i takmičenje - formulari	300
5.	Oglašavanje u medijima, fotografisanje, snimanje događaja	2.500
6.	Logistika – operacija i kontrola mase – komunikaciona oprema, šatori za osveženje, bina, obezbeđenje	3.000
7.	Angažovanje sudija i stručnih timova	2.000
8.	Medicinska ekipa	1.500
9.	Razno	2.000
UKUPNO (EUR)		23.200

Slika 1 - Primer budžeta za organizaciju sportskog događaja

Koordinacija

Zadatak podkomiteta je da obezbede nesmetano funkcionisanje različitih sektora u organizaciji jednog događaja: administrativnog dela (sekretarijata), programskog dela, dela za marketing i sponzorstva, publicitet, finansije, logistiku, osoblje, transport i bezbednost učesnika i gostiju. Zbog učestvovanja više strana, na primer policije ili novinara, dobra koordinacija je od ključnog značaja. Ovde od velike pomoći može da bude kalendar aktivnosti.

U fazi koordinacije potrebno je:

1. Organizovati konferencije za novinare i obezbediti medijsku pokrivenost događaja
2. Organizacija logistike u pogledu kupovine ili iznajmljivanja pomoćne opreme (audio i video tehnike, pirotehnike i sl.)
3. Kordinisati saradnju sa vladinim službama bezbednosti ukoliko je najavljeno da će događaju prisustvovati neki državni funkcioner
4. Obezbediti medicinsku brigu za takmičare i goste
5. Koordinisati saradnju sa lokalnim vlastima ukoliko su potrebne izmene u saobraćaju ili uspostavljanje bilo kog režima koji je drugačiji od uobučajenog
6. Koordinisati izradu reklamnog materijala, banera, majica, kao i iznajmljivanje šatora, rasklopivih stolica i stolova
7. Obezbediti postavljanje mobilnih toaleta

8. Ugovoriti angažovanje ljudi i opreme za izvođenje zabavnih sadržaja tokom događaja
9. Izraditi pozivnice, brošure, postere
10. Organizovati uslugu posluživanja (ketering)
11. Koordinisati rad službe obezbeđenja

Posebna pažnja mora biti usmerena na pripremu liste gostiju i slanje pozivnica. Bez obzira da li je reč o ljudima unutar organizacije ili spoljnim partnerima. Pozivnice je potrebno poslati na vreme (dve ili tri nedelje pre održavanja događaja) kako bi se obezbedio što bolji odziv gostiju.

Aktivnosti	Mart				April				Maj			
nedelje												
Usvajanje plana i budžeta												
Utvrdjivanje članova komiteta												
Studija izvodljivosti												
Apliciranje za dozvole												
Obezbeđivanje sponzora												
Izrada promo materijala												
Marketing i promocija												
Registracija učesnika												
Kupovina trofeja i medalja												
Slanje pozivnica i provera dolazaka gostiju												
Priprema mesta događaja												
Probe												
Održavanje događaja												

Slika 2 - Primer kalendara aktivnosti

Realizacija (održavanje događaja)

Posle višemesečnih priprema, ulazimo u poslednji krug organizacije sportskog događaja – njegovo održavanje. Dobri organizatori rade duple provere programa događaja, rasporeda takmičenja, protokola dolaska i smeštanja gostiju, angažovane radne snage, pitanja vezanih za transport, kontrolu mase (posebno kada su u pitanju veliki događaji) i drugo. Veoma je važno organizovati probu događaja kako bismo bili sigurni da sve funkcioniše po planu.

U fazi realizacije neophodno je:

1. Praćenje realizacije programa događaja iz minuta u minut
2. Koordinacija radnom snagom, kontrola izvršenja ranije podeljenih zadataka
3. Omogućavanje nesmetanog saobraćaja oko mesta događaja, u saradnji sa lokalnom policijom, kao i javnim i privatnim prevozniciima
4. Održavanje stalnog kontakta između režisera događaja i osoblja angažovanog u organizaciji
5. Koordinisati rad sa medijima na događaju
6. Držati u priporavnosti alternativni plan u slučaju kiše ili druge više sile
7. Koordinisati celokupnu logistiku, od obezbeđenja, preko štandova sa osveženjem, VIP sektora, rada audio i video tehničara, sve do medicinske brige o takmičarima i gostima

Evaluacija

Nakon održavanja događaja potrebno je pripremiti detaljan izveštaj o uspešnosti događaja. Kako je moguće unaprediti organizaciju sledeći put, da li su se aktivnosti na organizaciji sprovodile dovoljno efikasno i koji nivo uspešnosti je postignut, odgovore na ova pitanja treba da pruži evaluacioni izveštaj. Sva plaćanja moraju da budu izmirena, a izveštaj o troškovima (i eventualnim prihodima) pripremljen i usvojen. Veoma je važno poslati zvanična pisma zahvalnosti svima koji su doprineli da se događaj uspešno organizuje.

Važnost korporativnih igara za motivaciju zaposlenih

Najjača motivacija da bi čovek ustao iz kreveta i krenuo na posao koji sa sobom nosi psihički ili fizički napor i obavezni stres, jeste dobra plata. Međutim, ne zna se koliko dugo je ljudski organizam sposoban da izdrži svakodnevne stresne situacije i kolika je cifra na tekućem računu dovoljna da bi bila lek za aparat koji se zove ljudsko telo. No, postoji još jedan vid motivacije.

Zna se da se i mašine često kvare, te im s vremena na vreme treba remont za koji se u firmama pravi poseban budžet koji se zove „amortizacija u opremu”. Zna se i da je ljudski resurs jedan od najbitnijih faktora uspešnosti jedne kompanije. I kao što je ulaganje u poboljšanje opreme neophodan korak da bi se opstalo u bilo kom biznisu, tako i ulaganje u zaposlene ima sve veći značaj. Jedan od najboljih načina da se uloži u njih ili da se nagrade za svoj doprinos kući za koju rade jeste organizacija raznih vidova druženja zaposlenih kroz sportske ili druge zajedničke aktivnosti (teambuilding). Plata, ma koliko velika, nije jedini faktor koji može da zadovolji čoveka tj. da ga natera da radi kvalitetnije ili da samoinicijativno uzme više učešća u napretku kompanije za koju radi, posebno ako radi u neprijatnom okruženju, ako ima lošu komunikaciju sa kolegama ili pretpostavljenima, i ako vreme provedeno na poslu provodi sa „stisnutim stomakom”. Sve su to razlozi zbog kojih se zaposleni loše osećaju, sve češće posećuju lekare i otvaraju bolovanja jer su više preopterećeni situacijom na poslu nego samim poslom. Da bi okruženje u kome čovek provodi više od polovine svoga dana, ako izostavimo spavanje, bilo prijatnije, da bi zaposleni dolazili na posao puni pozitivne energije, menadžment u jednoj kompaniji treba da investira u stvaranje atmosfere koja će omogućiti takav pristup i poslu i odnosima među kolegama (<http://www.mcb.rs/blog/2012/03/14/kako-motivisati-zaposlene/>)

Tim bilding se u svetu odavno primenjuje. Postoje agencije čija je osnovna delatnost pomoć klijentima da u svojim kompanijama podignu motivaciju, unaprede međusobnu komunikaciju, sprovedu bolju organizaciju i koordinaciju i povećaju lojalnost svojih zaposlenih. Timski rad se može učiti kao osnovni zadatak agencija koje pružaju usluge Tim bildinga, što znači da se u okviru jednog sektora, a na kraju i cele kompanije, naprave dobri timovi u kojima će kolege razmenjivati ideje, predloge, iskustva, timovi u kojima se razvija međusobno poverenje a ne konkurencija. Često se to radi pomoću igara. Dobar primer stvaranja međusobnog poverenja u praksi je hodanje po kanapu razapetom između dva drveta na oko metar ili metar i po visine. Po kanapu hoda jedan član tima a ispod ga prati drugi član koji je tu da ga, u slučaju da padne, bezbedno sačeka. Na takvom primeru se može videti koliko imaju poverenja jedan u drugoga. To je samo jedan način razvijanja poverenja među zaposlenima. Postoje i druge vrste igara u kojima se prepoznaju lideri ili osobe koje brzo prevazilaze i rešavaju probleme ili koji na lak način dolaze do nekog cilja. Uglavnom, sve igre koje podrazumevaju tim bilding imaju za cilj kvalitetniju komunikaciju među zaposlenima, uspešno prilagođavanje novih zaposlenih, razvijanje timskog duga u radnoj sredini, jačanje samopouzdanja i samoinicijative, oslobađanje od stresa kroz fizičke aktivnosti, druženje i zabavu.

Kod nas se tim bildingom bave pretežno turističke agencije koje u svojim ponudama imaju razna vikend putovanja ili same kompanije pokušavaju da osmisle načine pravljenja timova i igara u kojima bi zaposleni bili u prilici da unaprede razne aspekte timskog rada, podignu radnu atmosferu i poslovanje

generalno. To su uglavnom igre, više ili manje ozbiljnog i zabavnog karaktera. Tim bilding može da posluži i kao dobar način da se ostvare čvršće veze sa poslovnim partnerima organizujući razna takmičenja na nivou kompanija - poslovni partner, ili neku vrstu male lige u okviru baze poslovnih partnera koji se inače samo čuju telefonom ili se viđaju na sastancima koji mogu da budu dugotrajni i veoma naporni.

Jedan od dobrih načina za takvu vrstu tim bildinga je *pejntbol*. Ta igra je postala apsolutni korporacijski hit. Brojna preduzeća su u osnovnim principima ove igre prepoznala izuzetno povoljne efekte na razvoj timskog duha, bez koga u modernom biznisu nema uspeha. Dve ekipe bore se jedna protiv druge, a igra u sebi objedinjuje i sport i zabavu, adrenalinski doživljaj i intenzivno oslobađanje od stresa. Način igre zavisi od dogovora ekipa, može se igrati u grupama od po tri i više članova, odvija se na *pejntbol* terenima, u dnevnim ili noćnim scenarijima, na otvorenom ili zatvorenom prostoru. Cilj igre je uigravanje poslovnih timova i van posla, u neočekivanim situacijama. Na taj način mogu se razviti kompletni saradnici, koji su sposobni da se u trenutku sporazumevaju pokretom ili pogledom, bez mnogo reči. Tim bilding pomoću *Pejntbola* podiže moral zaposlenih, smanjuje akumulirani stres, poboljšava komunikaciju među zaposlenima, jača timski duh i samopouzdanje, razvija preuzimanje rizika i odgovornosti, planiranje, donošenje odluka, što se sasvim prirodno odražava i na posao.

Ovo je samo jedan primer ili samo jedna igra koja može da posluži kao nešto čime kompanija može da nagradi svoje zaposlene, a ujedno i da uloži u poboljšanje i razvoj jednog od najbitnijih resursa u biznisu – ljudi koji rade za njih.

Literatura

1. Pelević, B. (2011). *Menadžment sportskih takmičenja*. Beograd: Visoka sportska i zdravstvena škola.
2. Guide to planning and organising events <http://www.sportwanganui.org.nz/uploads/file/1423.pdf>
3. <http://www.mcb.rs/blog/2012/03/14/kako-motivisati-zaposlene/>

STRATEGIJSKO PLANIRANJE I STRATEGIJSKI MENADŽMENT U SPORTSKIM ORGANIZACIJAMA

STRATEGIC PLANNING AND STRATEGIC MANAGEMENT IN SPORTS ORGANIZATIONS

Stručni članak

Radovan Ilić

Visoka sportska i zdravstvena škola, Beograd

Apstrakt

U članku se obrađuje strategijsko planiranje u sportskim organizacijama i ističu se njegove specifičnosti. U prvom delu članka definisano je planiranje i objašnjenje njegove funkcije u strategijskom menadžmentu, kako bi se nakon toga teorijski rasvetlili pojmovi strategijsko planiranje i strategijski menadžment i objasnile njihove veze i relacije. U drugom delu obrađene su faze planiranja u sportu, faza predplaniranja, faza formulisanja strategije, faza primene strategije i evaluacija i kontrola planskih zadataka. Poslednji deo članka posvećen je zaključnim razmatranjima. U njemu su taksativno nabrojani zaključci do kojih smo došli istraživanjem ove veoma kompleksne problematike strategijskog planiranja u sportskim organizacijama.

Ključne reči: strategija, menadžment, strategijski menadžment, planiranje, sport, organizacija, faza, proces

Abstract

The article defines the terminology of strategic planning in sports organizations and puts an accent on its specifics. The first part explains what planning and its functions are in strategic management in order to further put a light on the theoretic terminology of strategic planning and strategic management as well as to explain the relations between them. In the second part phases of planning in sports are revised as follows: (1) preplanning phase, (2) strategy formulating phase, (3) implementing strategy phase, and (4) evaluation and control of the planned assignments. The last part of the article is dedicated to concluding remarks. The conclusions from the research of this complex problematic are given by number in a long-term view of the strategic planning in sport organizations.

Key words: strategy, management, planning, sports, organization, phase, process

Uvod

Planiranje je faza (podsistem, funkcija) procesa menadžmenta u kojoj se donose odluke o ciljevima, politikama, strategijama, programima i planovima kojima se usmerava aktivnost sportske organizacije. Planiranje je dinamički kontinuelan proces kojim se sportska organizacija prilagođava i utiče na sredinu u kojoj ona bitiče.

Planiranje je usmeravanje sportske organizacije na osnovu analize prošlosti, ocene sadašnjosti i predviđanja budućnosti – izbor ciljeva i načina za njihovo ostvarivanje putem politika, strategija,

programa i planova. Planskim odlukama – ciljevima, politikom, strategijama, programima i planovima obuhvata se i usmerava čitava aktivnost sportske organizacije.

Pojam i sadržaj strategijskog planiranja i strategijskog menadžmenta

Definicija i funkcija planiranja

Jedna od najvažnijih funkcija menadžmenta u sportskoj organizaciji je planiranje. Ono je osnova svakog upravljačkog mehanizma i akcije, u kojem se prepliću politika sporta, vizija, misija, ciljevi, strategija i taktike koje se primenjuju zarad dostizanja planskih pozicija sportske organizacije. Planiranjem se definišu uslovi za realizaciju strategijskih i operativnih ciljeva organizacije, pa se može reći da je planiranje polazna osnova aktivnosti menadžmenta.

Na osnovu analize ranijih planskih perioda, sadašnje pozicije i predviđanja budućeg stanja organizacija se može orjentisati ka budućnosti, pa je i to jedan od načina primene planiranja. To je izbor ciljeva i način njihove realizacije pomoću politika, strategija programa i planova. Ovom menadžmentskom funkcijom se bira efikasan pravac akcija za pribavljanje, alokaciju, korišćenje i zamenu resursa organizacije, pri čemu se pod „biranjem” podrazumeva da menadžer ima izbor jednog od mnogih alternativnih rešenja. Iz toga se može izvući zaključak da je u osnovi planiranja, menadžersko odlučivanje o najboljem alternativnom rešenju.

Osnovni elementi u sistemu planiranja razvoja organizacije su ciljevi, strategije i planovi. Takođe se može reći da taj proces počinje sa ciljevima i sagledavanjem faktora koji utiču na njihovo ostvarivanje, a da ih sledi analiza alternativnih politika, strategija, programa i planova putem kojih će se ciljevi realizovati na efektivan i efikasan način.

Jedan od najjednostavnijih definicije planiranja kaže da je „planiranje proces određivanja ciljeva i načina na koji će se ti ciljevi postići”. [7] Iako je ova definicija precizna, mnogi je posmatraju i kao nedovoljnu za objašnjavanje složenosti funkcije planiranja.

Pojedini autori planiranje smatraju fazom procesa upravljanja pa ga definišu kao „podsystem procesa upravljanja u kom se donose odluke o ciljevima, politikama, strategijama, programima i planovima u kojima se usmerava aktivnost organizacije”. [4]

Planiranje je neophodno jer se tim činom može uticati na prilagođavanje organizacije promenama. Suština svakog planiranja je da se predvide promene i kako da se one planskom akcijom i ostvare. Sportska organizacija je spremna za planiranje onog trenutka kada prihvati da planiranjem mora izvršiti odgovarajuće promene u cilju napretka same organizacije. Na promene se može reagovati na pasivan ili aktivan način, odnosno putem aktivnog ili pasivnog prilagođavanja. Samo uz pomoć planiranja se mogu usmeravati, oblikovati i kontrolisati spoljašne i unutrašnje promene sa kojima će se organizacija susretati u procesu realizacije postavljenih ciljeva.

Zbog toga je planiranje jedna od glavnih funkcija menadžmenta iz koje se izvode i ostale funkcije i poslovi i bez koje se ne može ni zamisliti ozbiljno upravljanje jednom organizacijom. Bez planiranja nema ni drugih funkcija, pa ni samog procesa menadžmenta, te je njegov odnos sa drugim funkcijama menadžmenta kao što su organizovanje, razvoj ljudskih resursa, rukovođenje i kontrola, dvosmeran i interaktivan.

Nakon svega navedenog može se reći da je planiranje najvažnija funkcija menadžmenta i prva faza njegovog procesa, da predstavlja definisanje uslova za, i konkretnih planskih zadataka i da je sistem razvijanja programa akcija koji su neophodni da se dođe do cilja. Planiranje je i posebna naučna

disciplina i proces čiji su osnovni elementi sistema ciljevi, strategije, programi i planovi. Planiranje je i proces donošenja odgovarajućih planskih odluka.

Pošto je planiranje primarna funkcija menadžmenta, važno je i stvoriti adekvatne uslove za planiranje što zavisi od toga kakav stav sportska organizacija ima prema sportu i njegovoj ulozi u društvenoj zajednici. Uloga sporta u društvenoj zajednici se najbolje može sagledati na osnovu razmatranja opštih ciljeva i misije sportske organizacije. Zbog toga planiranje obuhvata donošenje različitih odluka na strategijskom, taktičkom i operativnom nivou i orijentisano je na ciljeve sportske organizacije, pa se uz sve druge karakteristike može još i zaključiti da je planiranje veoma sistematičan proces.

Planiranje može biti višestruko korisno za sportske organizacije, čiji je glavni cilj uspostavljanje i održavanje pozitivnog odnosa između sportske organizacije i njenog okruženja. Planiranje organizaciji omogućava da bude proaktivna i sama određuje svoju svrhu postojanja, misiju i pravce svog delovanja, da samostalno započne i utiče na ishod svoje delatnosti.

Na kraju, planiranje može i da poboljša finansijski učinak i efektivno korišćenje resursa organizacije, što su u savremenim sportskim organizacijama i jedni od osnovnih ciljeva njihovog delovanja, da poboljša kontrolu i koordinaciju aktivnosti, kao i da razvije timski rad.

Mnogobrojni problemi očekuju onu sportsku organizaciju koja nema adekvatno razvijene planove svog rada. Takva organizacija funkcioniše na proizvoljnoj osnovi, sa nedovoljnom količinom vremena koje je potrebno da se identifikuju i spreče problemi u budućnosti. Na taj način se mogu stvoriti uslovi koji garantuju neefikasno poslovanje organizacije u budućnosti. Zbog svega navedenog možemo zaključiti da je planiranje neophodan element kojem se menadžment u sportskim organizacijama mora posvetiti na adekvatan način.

Jedan od uzroka za pristupanje procesu planiranja može biti i pritisak na sportsku organizaciju u situacijama kada stvari ne idu u dobrom pravcu i kada treba izvršiti određene promene. Taj pritisak za vršenje promena može dolaziti iz internog ili eksternog okruženja same organizacije, mogu ga izvršiti navijači, sportska javnost, vlasnici, a po nekad i sami sportisti, treneri i menadžeri.

Pritisak na organizaciju je uzrok, a planiranje je posledica tog pritiska. Planiranje ima za zadatak da pruži odgovor na promene u okruženju ili da ostvari želju stejkholdera za izazivanjem odgovarajućih promena u unutrašnjem i spoljašnjem okruženju.

Faktore pritiska na sportsku organizaciju, koji za posledicu imaju proces planiranja i ulazak u planski ciklus, možemo podeliti na unutrašnje i spoljašne. Unutrašnji faktori su, na primer, novi sportski proizvodi, usluge i zahtevi prema sportskoj organizaciji, zatim nova tehnologija ili promene u strukturi same organizacije. Pod spoljašnjim faktorima podrazumevamo promene u ekonomskim odnosima, promene u zakonodavstvu, pojavu novih tehnologija i ideja, konkurenciju, društvene promene, političku situaciju. Kada je sportska organizacija primorana da napravi promene ona treba da reaguje na uzrok i simptome pritiska, a to na kraju znači da treba da uđe u proces strategijskog planiranja.

Nezaobilazni faktor u procesu planiranja je i faktor vremena, jer se tako mogu odrediti rokovi u kojima će se odgovarajuće aktivnosti odigravati. Uzimajući u obzir ovaj faktor, planiranje možemo podeliti na dugoročno, srednjoročno i kratkoročno.

Dugoročno planiranje služi za opšte orijentisanje organizacije, njene funkcije, strukture i resursa koji su potrebni za ostvarivanje planiranih ciljeva, i odnosi se na rokove od 10, pa čak i 20 godina. Dugoročno planiranje ne sadrži visok stepen izvesnosti, već više tretira i analizira spoljno okruženje, utvrđuje okvire i pravce razvoja organizacije i pozicionira organizaciju u kontekstu takvih aktivnosti. Ovakav pristup

dugoročnom planiranju je od posebnog značaja pošto u dužem vremenskom periodu spoljašni faktori imaju veći uticaj na organizaciju i njen razvoj.

Srednjeročno planiranje se razvija i proizilazi iz dugoročnog, i odnosi se na period od 5 godina. To vreme je malo duže od četvorogodišnjeg, takozvanog Olimpijskog ciklusa, koji služi za planiranje sportkih rezultata i tempiranje forme za najveća takmičenja, mada se sada taj ciklus smanjuje čak i na dvogodišnje periode usled učestalih takmičenja na svetskim i kontinentalnim šampionima. Vreme kraće od dve godine ne može zadovoljiti principe srednjeročnog planiranja, koje je funkcionalno, usmereno prema segmentima i određenim delovima celine.

Kratkoročno planiranje razrađuje aktivnosti i zadatke koji su predviđeni srednjeročnim planom. Odnosi se na segmente i delove celine u kraćem vremenskom roku. Kratkoročnim planiranjem su obuhvaćene kratkoročne potrebe propagande, nabavke opreme i rekvizita, pripreme treninga za predstojeće takmičenje i druge aktivnosti u kratkom periodu. Ono može biti godišnje i operativno-kratkoročno. Za godišnje planiranje se takođe prave operativni planovi, a značajno je i zbog toga što se u jednogodišnjem periodu mogu svoditi bilansi i obračuni poslovnih i sportskih rezultata. Operativni planovi razrađuju pojedinosti planiranih zadataka i mogu biti orjentisani na poslovne delove ili aktivnosti organizacije, sa trajanjem od jednog do šest meseci. Kratkoročno planiranje ima veliki značaj zbog toga što sportisti, kao i sama organizacija, imaju veliki broj različitih detalja i dnevnih aktivnosti koje se moraju planski sprovesti i realizovati.

Strategijsko planiranje i strateški menadžment

Skup odluka i aktivnosti koje iz tih odluka slede, a služe za formulisanje i sprovođenje aktivnosti koje će dovesti na pravu meru odnose u sportu i sportskoj organizaciji i njenom okruženju prilikom pokušaja dostizanja postavljenih organizacionih ciljeva predstavljaju strateški menadžment u sportu. Njegov osnovni cilj je da poveća konkurentnost sportske organizacije koristeći šanse koje se javljaju u okruženju i unutrašnje snage, uz izbegavanje opasnosti koja je spolja može ugroziti i otklanjanje unutrašnjih slabosti i nedostataka u sportskoj organizaciji.

Strategija, politika i cilj se utvrđuju radi uspostavljanja sistema i njegovog funkcionisanja u sistemu sporta i samom delovanju sportske organizacije.

Da bi realizovala postavljanje ciljeva svaka sportska organizacija koja želi da bude efikasna i prepoznata kao pouzdan partner u sportskim i poslovnim krugovima mora definisati svoju viziju, misiju, politiku i strategiju.

Početak svakog sportsko-poslovnog rada predstavlja definisanje vizije, koja je usmeravajući put u budućnost svake sportske organizacije. Da bi se realizovala vizija jedne sportske organizacije potrebno je da svaki njen organizacioni deo i svi podsistemi odnosno delatnosti imaju jasno definisane aktivnosti. Naredni korak bi predstavljao definisanje individualnih aktivnosti unutar podsistema i organizacionih delova u sistemu sporta, koji sadrže ciljeve misije.

Upravljanje putem vizije može pomoći sportu, a samim tim i sportskoj organizaciji, na sledećih pet načina: (1) proširenjem broja preformansi sporta i sportske organizacije, (2) promovisanjem promena u sportu i sportskoj organizaciji, (3) obezbeđivanjem osnove za strateški razvoj sporta, (4) mobilisanjem sportiste kao pojedinca i obezbeđivanjem pribavljanja talenata u sportu, (5) da se odlučivanje u sportu održava u kontinuitetu.

Sportska organizacija ne može egzistirati bez dva ključna činioca motivacije, a to su profit i vizija. Vizija je pokretač akcija u sportu, a profit rezultat konkurentne prednosti koje sport i sportska organizacija

ostvare u svom delovanju. Vizija motiviše da se ostvare nadprosečne performanse, a profit je nagrada za postignute performanse u okviru delovanja sporta i sportske organizacije.

Misija predstavlja određeni skup ciljeva i zadataka koji imaju oslonac u društvenim vrednostima, posebno u sportskom rezultatu, a zatim i u profitabilnosti ukupnog razvoja sporta i sportske organizacije. Osnovni element misije u sportu se zasniva na uverenju da sportski rezultat i pružene sportsko-poslovne usluge zadovolje potrebe konzumenata sportskog događaja, publiku i navijače, zaposlene, vlasnike i upravljače, medije i društvo u celini.

Određivanjem misije sporta i sportske organizacije utvrđuje se glavna interesna zona sportsko-poslovnog sistema, dostižnost nameranih aktivnosti i njihovih primarnih vrednosti. Po određivanju misije se definiše strategija sporta, a potom poslovna politika sportske organizacije.

Nastanak procesa delovanja koje je definisao strategijski menadžment je svakako strategijsko planiranje. Ono predstavlja osnovni instrument, mehanizam i metod sprovođenja strategijskog menadžmenta. Iako se u velikom broju slučajeva ova dva pojma poistovećuju, treba naglasiti da je strategijski menadžment šira i kompleksnija tema koja je prevashodno vezana za upravljanje, dok je strategijsko planiranje vezano samo za jednu od funkcija menadžmenta. Ova dva pojma se u svojoj suštini neminovno prepliću, dopunjavaju i među njima postoji interaktivnost zbog koje jedan bez drugog ne mogu da opstanu i funkcionišu.

Strategijsko planiranje predstavlja preduslov za dalje organizaciono planiranje. U okviru strategijskog planiranja se izdvajaju osnovni zadaci u tom procesu: (1) definisanje misije, (2) upravljanje situacijom SWOT analize, (3) uspostavljanje ciljeva i pravaca delovanja, (4) razvoj strategija u odnosu na uspostavljene ciljeve (taktičke i operative), i (5) nadgledanje plana.

Planiranje valja posmatrati kao kontinuirani proces, pošto organizacijski strategijski, taktički i operativni planovi treba da predstavljaju dokumente na koje se menadžment stalno vraća, revidira ih i menja i usklađuje u skladu sa eventualnim promenama koje se dešavaju, ili u slučaju kada su ciljevi postignuti. Iako se strategijski planovi prave za četvorogodišnji, a operativni za jednogodišnji period, oni su podložni međusobnoj evaluciji i procenama da li su oni još uvek relevantni za organizaciju. Godišnja revizija operativnog plana može pokazati da su neophodne modifikacije u strateškim prioritetima u okviru strategijskog plana jer to omogućava sportskoj organizaciji da reaguje na promene, a četvorogodišnji ciklus je previše dugačak i u okviru tog vremenskog perioda su moguće različite promene internog i eksternog okruženja. Dobri planovi mogu biti i dinamični, pa bi godišnja revizija operativnog plana trebala da utiče na formulaciju strategije na godišnjem nivou, a ne četvorogodišnjem, kako bi strategijski prioriteti ostali adekvatni i aktuelni.

Razvijanje strategija i preduzimanje određenih planskih akcija se podrazumevaju kao sastavni deo uspešnog menadžerstva u sportskoj organizaciji. Strategije predstavljaju planove delovanja najširih razmera koje služe za interakciju sa okruženjem u kome se nalazi organizacija, a zarad postizanja dugoročnih ciljeva. Organizacioni strateški plan se sastoji od formulisanja, izbora i objavljivanja strategije organizacije u veoma širokom kontekstu, zajedno sa njenom misijom i ciljevima.

Faze procesa planiranja u sportu

Posmatrajući planiranje kao proces, možemo utvrditi da se ono sastoji iz ciljeva, koje sportska organizacija želi da postigne u budućnosti, i planova, koji predstavljaju sredstvo koje je osmišljeno zarad postizanja ciljeva. Adekvatno određivanje ciljeva i razvoj planova dovode do postizanja željenih rezultata i povećanja organizacijske efikasnosti i efektivnosti, a u samom procesu se ne sme zaboraviti i uključenje još jednog važnog elementa – misije sportske organizacije.

Sam ciklus planiranja opredeljuje i različite zadatke menadžmenta u procesu planiranja, i to u odnosu na njegove različite elemente. Ti elementi mogu biti: (1) analiza trenutne pozicije, (2) utvrđivanje ciljeva, (3) razmatranje različitih opcija, (4) faza detaljnog planiranja, (5) evaluacija plana, (6) završavanje procesa planiranja, i (7) povratna sprega (feed-back)

Efektivni proces planiranja se sastoji iz više koraka, odnosno faza, koje se zasnivaju na utvrđivanju zajedničkog strategijskog pravca i određivanja uloga strategijskog i operativnog plana. U sportskim organizacijama govorimo o četiri ključne faze, od kojih se svaka sastoji od različitih etapa u sprovođenju procesa planiranja, a te faze su: (1) faza predplaniranja ili pripreme za planiranje, (2) faza formulacije strategija, (3) faza implementacije (primene) strategija, i (4) faza evaluacije i kontrole.

Svaka od ovih faza, zajedno sa svojim etapama, podjednako je značajna za krajnji uspeh procesa planiranja, a samim tim i za funkcionisanje organizacije i ispunjavanje postavljenih ciljeva.

Faza predplaniranja

U ovoj, početnoj, fazi procesa planiranja treba pristupiti istraživanju i opisivanju trenutne pozicije sportske organizacije. Ova faza objedinjuje i kombinuje informacije iz godišnjeg izveštaja i revizije koji u sebi sadrže statističke, finansijske i druge podatke o unutrašnjim aktivnostima organizacije i spoljnim uticajima na organizaciju. Ključne informacije o položaju sportske organizacije u ovoj početnoj fazi planiranja se dobijaju iz godišnjeg i višegodišnjeg izveštaja

Prilikom revizije i kvantifikacije sportskih i poslovnih rezultata u četvorogodišnjem ili jednogodišnjem planu razmatraju se zadaci koje je trebalo izvršiti, utvrđuje se nivo do kojeg su oni ispunjeni i iznose se razlozi za neispunjenje određenih ciljeva i utvrđuju se posledice ovih aspekata za budući period, a sve se to može iskazati putem tabele ili detaljnijeg teksta koji sadrži elemente bitne za sportsku organizaciju.

Pošto svaka organizacija deluje u određenom okruženju (spoljašnje i unutrašnje) u kojem ostvaruje ciljeve svog delovanja, i to okruženje je podložno analiziranju stanja, situacije i pozicije i ima za cilj da utvrdi stepen konkurentnosti sportske organizacije. Ocena stepena konkurentnosti čini osnov u fazi formulisanja strategije. Pažljiva analiza situacije u kojoj se organizacija nalazi predhodi osmišljavanju efektivne i efikasne strategije za postizanje konkurentne prednosti i omogućava neophodno prognozirane kao preduslov planiranja.

Kada se radi analiza spoljašnjeg i unutrašnjeg okruženja u kojem organizacija posluje, kao i njena kompetitivnosti u datim uslovima i situacija u kojoj se ona nalazi, najčešće se primenjuje SWOT analiza. Putem SWOT analize se procenjuju organizacijske prednosti, odnosno snage (S – strength) i slabosti (W – weaknesses), a ujedno i povoljne prilike, odnosno šanse (O – opportunities) koje dolaze iz spoljašnjeg okruženja, kao i pretnje (T – threats). Povoljne prilike tj. šanse predstavljaju uslove u okruženju koji su povoljni za poboljšanje pozicije organizacije u odnosu na konkurente, a pretnje su stanja u okruženju koja mogu ugroziti konkurentsku poziciju organizacije.

SWOT analiza se koristi kao osnov za budući razvoj organizacije, ali se za procenu trenutnih mogućnosti organizacije upotrebljava upoređivanje organizacije sa ekstremnim benčmarkovima (benchmarking – najbolja praksa).

Faza formulisanja strategije

Pre početka rada bilo koje sportske ili poslovne organizacije, kao i već postojećim organizacijama koje započinju nove cikluse u svom radu, valja utvrditi smernice u budućem radu. Odgovori na pitanja o budućem putu kojim će organizacija ići, o razlozima njenog postojanja, o tome u kojim poslovima će se angažovati, planiranje pravaca njenih akcija, sve se to mora preslikati kroz dva polazna elementa

planiranja, pogotovo strategijskog planiranja, a ti elementi su misija i vizija. Iz njih dalje proizilaze i definisani pojmovi ostalih elemenata planiranja – ciljevi, strategije i taktike.

Vizija se, s obzirom na to da se odnosi na područje koje je šire od tekućih aktivnosti, može definisati kao „mentalna slika” kojom se uverljivo i realistično artikulise atraktivnija budućnost organizacije. (1) Osnova vizije, kao element planiranja, jeste održavanje svrhe postojanja (misija) da bi se osmislili dugoročni ciljevi i polazne osnove za izbor strategija.

Vizija predstavlja idealnu sliku stanja poslovnih i drugih aktivnosti organizacije, koje može biti dostignuto pri najpovoljnijim okolnostima i koje odgovara najoptimističnijim zamislima osnivača, vlasnika, lidera ili menadžera. Menadžerskom vizijom se definiše postojeći profil organizacije, odnosno buduća pozicija organizacije. Vizijom se daju odgovori na pitanje kakvi smo sada i kakvi želimo da budemo.

Vizija u sportu je podjednako i koncept i politika i cilj i strategija, to je ono što u sportu sanjamo čak i ako se na prvi pogled čini nedostižnim. Ipak, pošto su sportski rezultati ograničeni realnim čovekovim mogućnostima, tako i sportska vizija ima svoju granicu. Vizija u sportu je produkt svih menadžera, a najčešće trenera-menadžera, odnosi se i na pojedine sportiste i sportske ekipe koje imaju postojeću poziciju sportke vrednosti i na osnovu nje zamišljenu i projektovanu vrednost koja se planskim tretmanom može dostići. Vizijom se obuhvata celina sportske organizacije i njena celovita projekcija u budućnosti, pa je zato ona i sportska i poslovna ideja sportske organizacije koja nije uvek realistična i sklona je korigovanju, ona je i orjentir u procesu utvrđivanja ciljeva sportske organizacije, ali je ujedno i teško dostižna mašta i ideal kojem treba stremiti.

Vizija uvek treba da bude adekvatna i eksplicitna, neodređeni iskazi neće biti delotvorni niti pozivati ljude da učestvuju na njenoj realizaciji. Ona takođe ne sme biti preopširna niti suviše teška za sprovođenje. Ipak, najvažniji aspekt vizije nije njena veličina ni dubokoumnost, već mera zadovoljenja očekivanja zaposlenih. Treba imati u vidu da je razlika između uspešnih i neuspešnih vizija u tome kako se one ostvaruju u praksi. Objašnjenje koncepta kretanja vizije se može prikazati kroz tri koraka: (1) objava razjašnjavanja vizije, (2) upravljanje njenim značajem putem stalnih razgovora i modeliranja, i (3) strukturalne promene u organizaciji zasnovane na viziji.

Misija predstavlja izkaz, odnosno formalno objašnjenje prirode poslovanja aktivnosti organizacije i odnosi se na suštinu razloga njenog postojanja. Ona odgovara na pitanja: u kom smo poslu, odnosno aktivnosti, i zašto smo u tom poslu, odnosno aktivnosti? Misija je fundamentalno određenje namera jedne organizacije za ostvarivanje vizije. (8) Ona je logičan nastavak vizionarskog procesa koji treba da se pretoči u stvarnu plansku akciju, a može se definisati i kao opis razloga postojanja jedne organizacije. Misija je svrha postojanja koja treba da bude nešto ostvarljivo u odnosu na potencijal organizacije i stanje okruženja.

Misija, ili svrha postojanja neke sportske organizacije, sadrži u sebi i misiju koju sport kao kategoriju ljudskog delovanja nosi sa sobom. To je važan element koji menadžeri u sportu moraju znati pri formulisanju strategije, odnosno organizacijske izjave o misiji, i ne sme se dopustiti podleganje određenim tendencijama poistovećivanja misije sa novcem, odnosno profitom. Misija predstavlja samoopredeljenje organizacije, nešto po čemu se ona razlikuje od drugih. Ako je misija sporta i sportske organizacije ograničena kriterijumima njenog formulisanja onda se ona ne može kretati u okvirima osnovne sportske definicije, njene isključivo sportske aktivnosti, filozofije sporta, ali i u okvirima identiteta organizacije.

Pošto je misija svrha i razlog postojanja organizacije, planiranje treba započeti njenim definisanjem, a zatim i njenim objavljivanjem. Objava misije predstavlja jasan i koncizan dokument kojim su opisane sve

delatnosti sportske organizacije, i to sa širinom poruke koji nosi sa sobom, ona usmerava organizaciju i njene glavne funkcije i operacije ka najpovoljnijim prilikama. Objava misije treba da bude kratka, iskazana u jednoj rečenici, formulisana tako da se lako razume, da i pojedinačno i kolektivno rade na realizaciji potencijala organizacije.

Objava misije može biti vrlo moćno sredstvo za jasno definisanje svrhe postojanja sportske organizacije, a posvećenost njenom formulisanju može biti od ključnog značaja za njen uspeh. Misija pomaže menadžmentu da se fokusira na očuvanje ili jačanje konkurentnosti sportske organizacije prema drugim organizacijama, odnosno prema potrošačima sportskih usluga i proizvoda.

Krajnji rezultat koji sportska ili neka druga organizacija želi da postigne u budućnosti predstavlja cilj sportske organizacije. Ciljevi se definišu kao buduća stanja, kvalitativna i kvantitativna, prema kojima organizacija pokreće, usmerava i vodi svoje dugoročne aktivnosti. Ciljevi izražavaju razlog postojanja organizacije, pomažu da se shvati njena svrha, opredeljenje i potrebe za koje organizacija smatra da treba da se ostvare u budućnosti. Svi resursi organizacije, u različitom intenzitetu i obimu, u funkciji su organizacionih ciljeva, a oni predstavljaju kontrolne punktove realizacije planiranja. Na osnovu vizije i misije, i u okviru određenog vremenskog perioda, mogu se definisati dugoročni ciljevi, kao rezultati koje organizacija treba da postigne.

Ako imamo u vidu da u sportu i sportskim organizacijama postoji samo jedan osnovni cilj koji izvire iz misije sporta i sportskih organizacija, a odnosi se na stvaranje novih i trajnih ljudskih i ostalih sportskih vrednosti, onda su i ostali ciljevi konkretizovani i u službi su razvoja naznačenog osnovnog cilja. Njihova izvorišta mogu da budu: (1) misija sporta, (2) sloboda da se čovek bavi sportom, (3) dostizanje viših sportskih rezultata, (4) stabilnost i sportsko-poslovno pozicioniranje sportske organizacije, (5) razvoj stručnog i kreativnog rada, (6) poštovanje sportskih rivala i samopoštovanje i (7) razvoj standarda sportista i stručnjaka.

Faza primene (implementacije) strategije

Nakon faze formulisanja strategije prelazi se na fazu njenog sprovođenja, a tranzicija između ove dve faze je veoma osjetljiva i može izazvati poteškoće u prelaznom periodu. Zbog toga treba razviti dobre operativne planove, pogotovo one za koje su utvrđeni troškovi, kao i dodatne planove vezane za pojedine funkcije organizacije, a koji su zasnovani na strategijskom planu. Zbog toga se može reći da faza sprovođenja strategija zavisi od razvoja i primene operativnih planova, a takođe treba istaći i važnost razumevanja odgovarajućih okvira u unutrašnjem i spoljašnjem okruženju u kojem će strategija biti implementirana (primenjena).

Pošto postoje različiti rizici koji ugrožavaju primenu strategijskih planova, pa samim tim i realizaciju ciljeva, značaj dobijanja saglasnosti svojih članova, različitih učesnika i stejkholdera o planskim dokumentima je veoma veliki. Strategijski plan koji je formalno usvojen od strane subjekata relevantnih za funkcionisanje sportske organizacije ima veće šanse da spreči ili prevaziđe eventualne probleme, pa zbog toga formulisanje plana treba da uključi i ključne ulagače i učesnike u sprovođenju strategije.

Razvijanje operativnih akcija se odnosi na operativno-taktičke akcije koje se utvrđuju prilikom donošenja mera i uslova za realizaciju planova i na razvoj alternativnih akcija koji će se preduzimati u različitim vremenskim periodima. Pošto ono podrazumeva i razmatranje detalja planiranja ova faza sprovođenja strategija se može nazvati i detaljno planiranje. U zaključku ove faze menadžment bi već trebalo da ima jasnu sliku o poziciji sportske organizacije, ciljevima i dostupnim opcijama od kojih će jednu i izabrati. Detaljno planiranje je proces pronalaženja najefikasnijeg i najefektivnijeg načina za postizanje definisanog cilja.

U procesu detaljnog planiranja prvo treba identifikovati aktivnosti koje su ključne za postizanje cilja, a ako su one suviše kompleksne treba ih podeliti na određeni broj manjih ključnih aktivnosti. Za svaku od njih treba odrediti način izvršenja, kao i vreme i resurse za njihovo ostvarivanje, jer se tako mogu izračunati troškovi za svaku od aktivnosti. Nakon toga sledi uspostavljanje prioriteta aktivnosti u odnosu na njihov značaj, jer se tako gubi manje vremena na zadatke manjeg prioriteta.

Pošto ciljevi predstavljaju željene rezultate, za planove možemo reći da predstavljaju sredstvo za dolaženje do željenih rezultata. Čak i u slučaju da su ciljevi postavljeni na strategijskom, taktičkom i operativnom novou oni mogu biti beznačajni bez definisanja načina na koji će oni biti postignuti. Značaj planova postaje očigledan kada postoji više načina za postizanje nekog cilja, a planove možemo razlikovati u odnosu na nivo u organizaciji kao i u odnosu na broj ponovnih primenivanja.

Plan je propisani, zvanični dokument o željenom budućem stanju organizacije, koji istovremeno sadrži analitičke elemente sadašnjih i potencijalnih resursa kao osnove ukupnog razvoja organizacije. Njime se predviđaju buduća stanja i sadašnje akcije da bi se dostigla željena pozicija, čime se obezbeđuju kriterijumi za kontrolu ostvarenih ciljeva, i u isto vreme služe kao osnova za donošenje odluka o svakodnevnoj aktivnosti. Plan precizira pravce akcije u određenom vremenu, periodu ili u jednom određenom poslu koji treba da se obavi, i može se reći da iskazuje željeni pravac akcije. Četiri fundamentalna elementa plana su: (1) ciljevi, koji preciziraju buduća stanja, (2) akcije, koje predstavljaju sredstva za ostvarivanje ciljeva, (3) resursi, koji su obično ograničenja u tokovima akcije i to pre svega zbog predhodnog određivanja količine resursa neophodnih da bi se ciljevi ostvarili, i (4) ostvarenje plana koje se odnosi na usmeravanje ljudskih resursa prema izvršenju plana.

Na osnovu organizacionog nivoa planovi u sportskoj organizaciji mogu biti kategorisani kao strategijski, taktički i operativni. Strategijski planovi sadrže detalje o aktivnostima koje treba preduzeti da bi se postigli strategijski ciljevi, njima organizacija definiše svoju misiju, ciljeve i strategije. Njih obično razvija najviši menadžmentski nivo u organizaciji, a pokrivaju relativno dugačak vremenski period koji može biti od 3 do 5 godina. Taktički planovi služe kao podrška sprovođenju strategijskog plana i postizanju taktičkih ciljeva. Operativni planovi su podrška sprovođenju taktičkih planova i postizanju operativnih ciljeva, odnose se na vremenske okvire kraće od jedne godine i razvijaju ih menadžeri nižeg, tj. operativnog nivoa.

Evaluacija i kontrola planskih zadataka

Plan je veoma značajan dokument koji treba permanentno koristiti tokom godine za donošenje odluka vezanih za nadgledanje učinka i finansijsku poziciju sportskih organizacija, pa samim tim njegova uloga nije okončana nakon usvajanja od strane nadležnih tela unutar organizacije. Kada se plan jednom okonča i usvoji, i krene se u njegovu realizaciju, treba ga redovno pratiti i po potrebi revidirati.

Nakon razrade detalja plana pristupa se fazi tokom koje se ispituje da li će plan funkcionisati, i sa kakvim posledicama, pošto postoji mogućnost uočavanja kako negativnih tako i pozitivnih efekata. Može se i dogoditi da nakon evaluacije i upoređivanja sa dobijenim pozitivnim rezultatima menadžeri zaključe da plan nije vredan započinjanja, što je ipak bolje nego da je sportska organizacija već uložila vreme, ljude i ostale resurse u realizaciju plana. Takođe, ako se na ovom nivou izvrši evaluacija plana dobija se mogućnost da se razmotre neke druge opcije koje bi možda bile još uspešnije.

Metode evaluacije plana su brojne, a među najznačajnijim su analiza troškova/prihoda/dobiti, PMI analiza, „Force Field” analiza, prognoza o protoku novčanih sredstava, analiza prelomne tačke („Break Even Point” analiza) i analiza rizika i kontigentno planiranje. Jedna od metoda testiranja efektivnosti plana je i benčmarking test. Sam termin benčmarking se odnosi na proces upravljanja različitim nivoa organizacijskog učinka u odnosu na neki standard, a njegov cilj je pružanje uvida i informacija na osnovu

kjih će menadžeri moći da izvrše evaluaciju i donesu odluke o načinu poboljšanja učinka. Dva osnovna tipa benčmarkinga su rezultati fokusirani na komparativne informacije o učinku i procesi koji uključuju analizu procesa koji se odvijaju unutar sportske organizacije.

Nakon postizanja plana dolazi do završetka programa ili projekata. Može biti korisno još jedno vršenje evaluacije plana u odnosu na kvalitet i doslednost dobijenih rezultata, dobijenu količinu, vreme koje je bilo potrebno za postizanje planiranog i na stvarne troškove sprovođenja plana u odnosu na planirane troškove. Sve ove aspekte bi trebalo posmatrati u odnosu na unutrašnje i spoljašnje uticaje na plan i zahvaljujući njihovom nadgledanju menadžment može doći do zaključka koji će mu biti od koristi za buduće planiranje.

Zaključak

Strategijsko planiranje je proces razvoja i analiziranja misije sportske organizacije, ukupnih ciljeva, opšte strategije i alokacije njenih resursa. Ono je sastavni deo strategijskog menadžmenta i u osnovi je dugoročno orjentisano, sa orijentacijom na rešavanje problema u celini. Ukratko, definicija koja najjasnije opisuje strategijsko planiranje, jeste ta da je to proces određivanja najznačajnijih ciljeva sportske organizacije, kao i strategija pomoću kojih će se aktivirati svi raspoloživi resursi na putu ostvarenja cilja.

Strategijsko planiranje se razvija i proizilazi iz dugoročnog planiranja, i odnosi se na period od 5 godina. To vreme je malo duže od četvorogodišnjeg, takozvanog Olimpijskog ciklusa, koji služi za planiranje sportskih rezultata i tempiranje forme za najveća takmičenja, mada se sada taj ciklus smanjuje čak i na dvogodišnje periode usled učestalih takmičenja na svetskim i kontinentalnim šampionatima. Vreme kraće od dve godine ne može zadovoljiti principe strategijskog planiranja, koje je funkcionalno, usmereno prema segmentima i određenim delovima celine.

Strategijsko planiranje u sportskim organizacijama predstavlja preduslov za dalje organizaciono planiranje. U okviru strategijskog planiranja se izdvajaju osnovni zadaci u tom procesu: (1) definisanje misije; (2) upravljanje situacijom pomoću SWOT analize – procenjivanje prednosti i slabosti, kao i identifikovanje povoljnih prilika i pretnji; (3) uspostavljanje ciljeva i pravaca delovanja; (4) razvoj strategija u odnosu na upravljačke ciljeve (taktičke i operativni); i (5) nadgledanje plana.

U sportskim organizacijama postoje četiri ključne faze, od kojih se svaka sastoji od različitih etapa u sprovođenju procesa planiranja. Radi se o sledećim fazama: (1) faza predplaniranja ili pripreme za planiranje, (2) faza formulisanja strategija, (3) faza primena strategija, i (4) faza evaluacije i kontrole.

Literatura

1. Benuss, N. (1986). *Liders*. New York: Harper and Row Publishers.
2. Đuričin D., Janošević S. & Kaličanin Đ. (2009). *Menadžment i strategija*, Beograd: Ekonomski fakultet.
3. Ilić, R. (2008). Pojam i definisanje strategije u sportu. Časopis „*Nova sportska praksa*” br.1,2, Beograd: Visoka škola za sport
4. Milisavljević, M. & Todorović, J. (1990). *Planiranje i razvojna politika preduzeća*. Beograd: Savremena administracija
5. Milić, Z. (2007). *Menadžment ljudskih resursa u sportu*. Beograd: Međunarodna viša stručna škola za preduzetništvo.

6. Nešić, M. (2008) *Sport i menadžment*. Novi Sad: Fakultet za sport i turizam
7. Schermerhorn, J. (1996). *Management*. (5th ed.) New York: John Wew
8. Todorović, J. (1993). *Preduzetništvo i menadžment*. Beograd: Privredni pregled
9. Tomić, M. (2001). *Marketing u sportu*. Beograd: Astimbo
10. Tomić, M. (2003). *Menadžment u sportu*. Beograd: Minteko
11. Tomić, M. (2007). *Sportski menadžment*. Beograd: Data status

KAUZALITET MARKETINŠKE PROMOCIJE ZASNOVANE NA SPORTU I USPEHA KOMPANIJE

CAUSALITY BETWEEN MARKETING PROMOTIONS BASED ON SPORTS AND COMPANY'S SUCCESS

Pregledni naučni članak

Branimir P. Inić¹, Lidija Baketarić², Marina Bugarčić³

¹ Alfa Univerzitet, Beograd

² Alfa Univerzitet, Beograd

³ Univerzitet Union "Nikola Tesla", Beograd

Apstrakt

Sport postaje iz dana u dan sve profitabilnija grana „industrije“ u svetu biznisa (mnogi analitičari biznisa tvrde, čak, četvrta). Pored stalnog direktnog povećanja profita sportskih timova, sport indirektno, čak i više, ima uticaj na uočljiv poslovni uspeh kompanija čiji je promoter. Danas je teško pronaći neku instituciju, bilo profitnu ili neprofitnu, čija marketinška promocija, većim ili manjim delom, nije zasnovana na sportu. Zbog toga je jako poželjno istaći važnost kauzaliteta marketinške promocije zasnovane na sportu i poslovnog uspeha kompanije od davnih dana do danas. Temelji za upotrebu sporta u promotivne svrhe, odnosno promocije zasnovane na sportu, postavljeni su još u staroj Grčkoj, a nastavljeni kompanijom Ford i kompanijama Honda, Coca Cola, Nike...Upravo na tome je i formulisan glavni cilj rada definisan kao: *Nedovoljno poznavanje kauzaliteta marketinške promocije zasnovane na sportu i uspeha kompanije.*

Ključne reči: Marketing, sport, promocija, biznis, uspeh

Abstract

In the world of business, sport is becoming, day by day, a more profitable branch of "industry" (many business analysts say, fourth most profitable). In addition to the permanent direct increase in profit of sport teams, sport has a noticeable indirect impact on the business success of companies which promote their business through sport. These days it is hard to find an institution, whether it is a for-profit or non-profit one, whose marketing promotion is not based, in greater or lesser extent, on promotion through sports. Therefore, it is very important to emphasize the importance of causality between marketing promotions based on sports and the business success of a company until modern days. The foundations for the use of sport as a promotion tool, and promotion based on the sport, have been set in the ancient Greece, continued by Ford and companies Honda, Coca Cola, Nike etc. The main goal of this paper is based on these statements and is defined as: *Lack of knowledge of causality between marketing promotions based on sport and the success of a company.*

Key words: Marketing, sports, promotions, business, success

Uvod

*Nipošto ne smemo da zaboravimo da su promocije
deo prve najopasnije umetnosti;
umetnosti manipulacije ljudskim bićima.*

I. Ramone

Marketing zasnovan na sportu je proces planiranja i ostvarivanja vizije, misije i ciljeva, promocije i distribucije ideja, procesa i usluga kompanija, pojedinaca i ekipa, da bi se ostvarila razmena koja zadovoljava individualne ciljeve tih istih kompanija, pojedinaca i timova i ciljeve publike, uz dosledno poštovanje i primenu sledećih marketinških odrednica [4]:

- Upornost se isplati i poštuje.
- Moj biznis će funkcionisati samo ako je marketing vezan za mene stvarno marketing, a ne ukras.
- Imam prednost u odnosu na konkurente ako primenjujem prethodnu tačku, a oni ne.
- Marketing je snažan pokretač moje pozitivne energije.
- Primenom marketinga zadržavam stare i stvaram nove potrošače.
- Primenom marketinga jačam imidž i podsećam javnost i potrošače na sebe.
- Moji konkurenti su stalno sa mnom i uz mene.
- Potrošači se stalno menjaju i zato moram biti ubedljiv.

Na bazi prethodnog glavni cilj ovoga rada se definiše kao *nedovoljno poznavanje* kauzaliteta marketinške promocije zasnovane na sportu i uspeha kompanije.

Kao sporedni cilj ovoga rada se definiše:

- Opis zavisnosti marketinga i sporta preko 3 „fotografije“
- Generisanje zavisnosti sporta i biznisa
- Veza sportista i kompanija, i
- Formulisanje sedam koraka uspešne promocije zasnovane na sportu

Marketing i sport, 3 „fotografije“

„Fotografija“ prva: Sport i paganstvo

Temelji za upotrebu sporta u promotivne svrhe, odnosno promocije zasnovane na sportu, postavljeni su još u staroj Grčkoj, kada je Filipides, nakon pobeđe Grka nad Persijancima na polju Maraton, pretrčao 42.195 metara da bi obavestio Atinjane o toj pobeđi. Svoj podvig, na osnovu koga je nastala najteža atletska disciplina je "platio" glavom, ali izgleda da drugačije i nije moglo biti. Jer, popularnost Olimpijskih igara, koje služe stvari mira i koje su postale najsnažniji oslonac promocije sportskih proizvoda i opreme, simboličan je izraz zapadnog paganstva. One slave paganskog šampiona-heroja: pobeđnika, najačeg, najpoznatijeg i najdopadljivijeg, uz potpuno previđanje da se radi o prljavoj mešavini biznisa i publiciteta koji karakterišu savremeno oponašanje grčkih Olimpijskih igara[1]⁴. Dakle, šampioni postaju moderni paganski heroji koje prati do sada nezabeležena ekonomska promocija⁵, a u novije

⁴U hrišćanskoj kulturi na mesto Olimpijskih igara dolazi prikazivanje muke Isusove, smatra Erih From.

⁵Termin reklama je u modernom marketingu zamenjen sa terminom ekonomska propaganda, delom promocije kao odrednice marketing miksa.

vreme, zahvaljujući svojoj slavi, i promoteri mnogih kompanija i njihovih proizvoda [6].⁶

U novijoj poslovnoj istoriji efikasni i efektivni marketinški pristupi, koji ukazuju na kauzalitet sporta i biznisa su primeri Henri Forda i Soišira Honde.

„Fotografija“ druga: Sport i Ford

Pojava Fordovog “modela T” postavila je Ameriku (a samim tim i ceo svet) na točkove, a uspešna primena pokretne montažne trake pri proizvodnji ovog modela imala je skoro isti uticaj kao i industrijska revolucija, što je rezultiralo time da je prodaja legendarnog ”modela T” bila toliko uspešna da su sve ostale automobilske kompanije u SAD bile pred zatvaranjem [3].

Početak veze kompanije Ford i sporta predstavlja 10. oktobar davne 1901. godine, kada je Henri Ford u svom novom sportskom automobilu pobedio na trci Grosse Point u Mičigenu, SAD. Kao rezultat te pobeđe, uspeo je da sakupi značajna finansijska sredstva i osnuje firmu Henry Ford Company - jednu od (što će se u narednim godinama ispostaviti) najpoznatijih svetskih marki. U narednih sto godina motori Ford pokretali su automobile koji su odnosili mnoge pobeđe, i to u različitim disciplinama auto-sporta, na šampionatima kao što su World Rally, Formula 1, Indycar/Cart i Touring Cars, kako na nacionalnom tako i na svetskom nivou.

„Fotografija“ treća: Sport i Honda

Marketinška filozofija Soiširo Honde, osnivača kompanije **HONDA**, se sastojala u sledećem pitanju i istovremeno odgovoru [3]:

*Šta vam je potrebno?
Mi ćemo to napraviti.*

Kako bi uspeo u tome Honda je menjao proizvodnju, ali i marketinške metode. Visoki kvalitet dolazi od kreativne kombinacije dizajna za upotrebu i dizajna za proizvodnju, sve sa ciljem da pogodi specifičnu potrebu tržišta. Proizvedeni motocikl *Honda Cub* (Honda novajlija) bio je prvi međunarodni uspeh za *Honda Motor kompaniju* i pokretač svih uspeha koji su zatim usledili. Primenjujući recept: prepoznaj potrebu, kreiraj jedinstveni način da je zadovoljiš, priključi tome neobičnu promociju, kvalitet i pouzdanost, a onda dalje na bazi profita koji si stvorio ulazi u druge oblasti - Honda je uspeo da stvori respektabilnu kompaniju. Marketing svog proizvoda motocikla usmeravao je na većinu, ističući dobru i čistu zabavu koju pruža vožnja na dva točka. Kada se tržište zasitilo motocikla *Honda*, Soiširo nije ponovio Fordovu grešku sa Modelom-T: ponudio je lako održavajući tip sportskog motocikla izgrađen na dokazanom imidžu *Cub*-a. Kako se taj uspeh proširio na mnoge zemlje, *Honda* je proširila svoje linije, uvek nudeći potrošačima za jedan korak usavršenije modele. Ubrzo nakon toga došla je i proizvodnja automobila, a ostatak priče je poznata skorašnja istorija.

Ono što je posebno potrebno istaći jeste orijentacija *Hondinih* inženjera da prihvate izazove koje su konkurenti izbegavali, shvativši da je to najbolji način da ih budućnost ne iznenadi. Tako na primer, Honda je od početka prihvatila trke motocikala kao najbolji marketing, ostvarujući time vezu kompanije sa sportom. Kada su njegovi motocikli osvojili svoj prvi *Grand Pri* 1961. godine, to nije bila samo

⁶Početakom sedamdesetih godina sve više kompanija želi da uđe u sferu sporta, često nemajući jasnu predstavu i način kako da to učine. Ni propagandne agencije nisu bile verzirane da im pruže najoptimalnije i najinteligentnije savete po tim pitanjima, a "njihovi odnosi sa javnošću nisu imali pojma o tome". Ako bi kompanije i ušle u neku oblast to je bila zasluga velikog interesovanja za određeni sport koji je gajio neki od ključnih menadžera te kompanije", smatra M. MakKormak(Mc Cormack).

sportska pobjeda, svetu je prikazana i nova tehnička moć kompanije. Od tada, takmičenje na trkama je ostalo vredan element u razvojnom procesu *Honde*. Od *Hondinog* stalnog istraživanja i razvoja nastao je kao rezultat dug spisak uspešnih tehnoloških trijumfa - motori sa malom emisijom gasova, promenljivo podešavanje ventila, najnovija tendencija sistema za sagorevanje i minimalne legure šasije, samo su neki od njih. Zbog ovakvog načina rada, Hondini proizvodi su jedinstveni.

Spoj sporta i biznisa poprima neverovatne razmere

Prethodno opisane „fotografije“ generisale su spoj sporta i biznisa, koji poprima neverovatne razmere. Tako na primer spot Pepsi kole (Pepsi cola) sa šampionom Džordanom (Michael Jordan) u glavnoj ulozi je koštao 192,307.692 konzerve ovog pića i predstavljao spoj dva šampiona (Inić. B. 1999), *Komunikacije dizajnom u funkciji plasmana vina*, Međunarodni simpozijum vina, Negotin). Sa druge strane promocije svetskih kompanija na svim sportskim smotrama, prema mišljenjima mnogih, odavno zasenjuju sportska takmičenja. Ogromne nagrade, što u novcu, što u zlatu, guraju u drugi plan imena pobednika ili vlasnika novih svetskih rekorda, a u prvi plan izbijaju posredni „davači“ nagrada, odnosno sponzori. Novac je već odavno pobedio slavu. Tipičan primer takvog odnosa su već davne Olimpijske igre u Atlanti održane 1996. godine. Promotivne poruke su smenjivale jedna drugu, a njih je gledalo najmanje 200 miliona Amerikanaca, prateći Olimpijske igre preko televizije. Ocenjujući takvu gledanost kao događaj koji se dešava jednom u životu, predstavnici *Koka kole* (*Coca Cola*) su za vreme Olimpijskih igara u marketinšku kampanju uložili 350 miliona dolara [7]⁷. Na osnovu brojnih anketa, provedenih među potrošačima, pokazalo se da je *Koka kola* uspela da u širokoj javnosti stekne imidž glavnog sponzora Olimpijskih igara. Time je ovaj proizvođač gaziranih pića zahvaljujući sportu još jednom porazio svog glavnog konkurenta, *Pepsi* i zadržao mesto lidera ne samo u oblasti proizvodnje gaziranih pića, nego i u proizvodnji događaja, *odnosno stvaranja nove olimpijske discipline - promotivnog takmičenja kao dominantne discipline u kojoj sportisti dobijaju drugorazredni značaj*. Olimpijske igre u Atlanti su već zaboravljene, ali boca *Koka kole*, visoka kao šestospratnica, nije. Prisustvo kompanija na Olimpijskim igrama munjevito se povećavalo od 1984. godine, kada su veliki sponzori, kao što su *Koka kola*, *IBM* i *Mek Donalds* (*McDonald's*), shvatili koliko novca mogu da donesu Olimpijske igre. Strategija uspeha - ulagati i ulagati odgovarajuća sredstva na odgovarajućem mestu, ali za proizvod za kojim postoji tražnja, jedini je recept uspešne promocije. Friman (Freeman) tvrdi da je „danas osnovni cilj marketinga da stvara asocijacije i da daje ljudima jednostavne ideje [1]. Ako im pružite dobar humor i šampione, ljudi će zavoleti vaš brend“. Zahvaljujući marketingu, sport je izazvao ozbiljne promene, jer u svetu nastaje homogenizacija potrošnje, a time i načina življenja savremenog čoveka, koja funkcioniše preko sportske opreme različitih proizvođača (*Nike*, *Adidas*, *Puma*, *Reebok*). Kompanija *Najk* je možda otišla najdalje u tome. Iako je čuvena po izrabljivanju dečije radne snage u svojim azijskim fabrikama, ova kompanija se promovira američkoj omladini kao nosilac revolucije. Strategija ove kompanije je usmerena na preuzimanje stila, afektacije i vizuelnih simbola crne omladine stvaranjem vlastitog termina: *bro-ing*. Taj izraz je nastao u trenucima kada su stručnjaci za marketing ove kompanije promovisali i želeli da ocene probne modele patika u siromašnim četvrtima Njujorka, Filadelfije i Čikaga koristeći pozdrav: *Hi, bro* (*brother*)! Pogledaj ove patike! Dizajner kompanije *Najk* Aron Kuper je svoj *bro-ing* sistem opisao sledećim rečima: "Otišli smo na košarkaški teren i obuli patike. Neverovatno. Mladi su nas saletali. *Rekli su da je u njihovom životu po značaju Najk na prvom mestu, a posle toga njihova devojka*.

⁷ *Koka-kola*, kao jedna od najmoćnijih multinacionalnih kompanija sveta, koja ima još od 1892. godine jedan od najvećih reklamnih budžeta na svetu, pojavila se na Olimpijskim igrama još 1928. godine. Kada je američki klub oglašivača 1912. godine objavio da *Koka-Kola* ima najbolji promotivni američki proizvod, raspodela promotivnih investicija je bila: 300.000 dolara za oglase u štampi, milion dolara za kalendare, 2 miliona za pepeljare, 5 miliona za litografske panoe, 10 miliona za kutije za šibice sa bojama *Koka-Kole*. Još tada rukovodioci kompanije su bili mišljenja da je ponavljanje u stanju da savlada sve prepreke. „Kapljica vode će konačno proći kroz stenu. Ako udarate precizno i neprekidno, ekser će ući u glavu“.

Moderni potrošači – snobovi

„Zašto se velike svetske kompanije vezuju za sportske klubove i sportiste? *Sport je pre svega obrazac zdravlja, mladalačkog stila življenja, lepote; cenjen je proizvod, a sportisti su njegovi promotori.* Na ovom području, gde vlada motiv postignuća, rekord, ostvareni rezultati su egzaktni, uspesi vidljivi, uloženi kapital merljiv. Ogromna količina svetskog novca je u biznisu, a ovaj je okrenut sportu”. Time se generiše kauzalitet uspešnog biznisa zasnovanog na sportu. Veza između sporta i novca danas je postala najrentabilnija i najprofitabilnija, tvrde mnogi istraživači.

Takođe je veoma važno istaći da je pozivanje na snobizam jedna od najčešćih udica koje koriste promocije zasnovana na sportu. Snobovski odnos se ogleda u oponašanju "elitnih" skupih sportova, onih koji pripadaju kategoriji "elegantnih" (golf, tenis, jahanje, veslanje). Neki autori smatraju da je snobizam u sportu postao autonoman, jer poznaje, formira i kultiviše svoje sopstvene snobizme. To su snobizmi koji uključuju odevanje (odela biciklista, plivača, i atletičara), snobizam klubova, raznih takmičenja i slično. Jer, potrošač proizvoda zasnovanih na sportu je večno dojenče koje plaće za svojom bočicom. Deca plaću da bi im roditelji kupili patike koje reklamira Majkl Džordan, odrasli piju pivo koje reklamira Siniša Mihajlović, poslovni žene traže odeću koje promoviše Ana Ivanović. Takav odnos može da poprimi patološke okvire, kao što su alkoholizam i uživanje droge. Trošenje sportskih proizvoda je oblik imanja i to je možda najvažniji za današnja društva obilja. Uopšteno, ovo trošenje ima dvosmislene osobine: ono ublažava zabrinutost, jer ono što imamo ne može nam biti oduzeto, ali ono takođe zahteva sve veće i veće trošenje, jer prethodna potrošnja uskoro prestaje da nas zadovoljava: Moderni potrošači proizvoda zasnovanih na sportu mogu se poistovetiti s Fromovom formulom: “jesam = ono što imam i ono što trošim”. Samo zahvaljujući promociji sport je postao svetska transnacionalna realnost, sektor akumulacije međunarodnog kapitala. Sport osvaja terene koji još nisu potčinjeni akumulaciji kapitala. To se posebno odnosi na zemlje u razvoju, jer se kroz sportske proizvode i opremu izvozi i određena ideologija, način života i stil života. To doprinosi da se jaz između "eksploatisanih i tlačitelja" smanjuje. Promocija zasnovana na sportu je bila glavni generator homogenizacije načina života savremenog čoveka i baš zahvaljujući tome sport je postao multinacionalna realnost, hteli mi to priznati ili ne.

Najbogatiji su čvrsto vezani za sport

Prema podacima sa Forbsove liste najbogatiji ljudi na svetu su čvrsto vezani za sport[9]. Primeri veze biznisa i fudbala:

- *Roman Abramovič – Čelsi – 10,2 milijarde dolara*
Roman je peta najbogatija osoba u Rusiji i među 50 najbogatijih na celom svetu, a 2003. godine postao je vlasnik fudbalskog kluba Čelsi iz Londona. Njegov dolazak je transformisao „Plavce“, a za ovih deset godina klub je osvojio 11 trofeja i postao poznat širom sveta.
- *Džon Fredriksen – Valerenga – 11,5 milijarda dolara*
Fredriksen je svoje bogatstvo stekao baveći se naftom, a u Norveškoj je poznat kao najbogatiji čovek te zemlje, sve dok se nije odrekao norveškog državljanstva kako bi postao državljanin Kipra.
- *Pol Alen – Sijetl Saunders – 15 milijardi dolara*
Alen je najpoznatiji po tome što je uz Bila Gejtsa bio osnivač Majkrosofta. Pored Sijetl Saundersa, vlasnik je i Sijetl Sihoksa u NFL ligi, kao i Portland Trejlblejzera u NBA.
- *Fransoa-Anri Pino – Ren – 15 milijardi dolara*
Pino je izvršni direktor Keringa, multinacionalne kompanije koja je vlasnik popularnih modnih brendova kao što su Sen Loren Pariz, Guči i mnogih drugih.
- *Rinat Ahmetov – Šahtjor Donjeck – 15,4 milijarde dolara*
Ahmetov je svoje bogatstvo stekao u bankarstvu, osiguranju, rudarstvu i nekretninama. 1996. godine izabran je za predsednika Šahtjora i od tada je uložio dosta novca u klub.
- *Lakšmi Mital – Kvins Park Rendžers – 16,5 milijardi dolara*

Mital je predsednik jednog od najvećih proizvođača čelika na svetu, a 2011. godine bio je šesti najbogatiji čovek na svetu. U Kvins Parku drži 32% akcija, dok je ostatak u vlasništvu Tonija Fernandesa.

- *Ališer Usmanov* – Arsenal – 17,6 milijardi dolara
Usmanov je svoje bogatstvo stekao u rudarstvu, a jedan je od većinskih vlasnika ruske industrijske kompanije Metalinvest. Drži i brojne televizijske kanale, a u Arsenalu je vlasnik 21% deonica.
- *Džordž Soroš* – Mančester Junajted – 19,2 milijarde dolara
Svoju reputaciju Soroš je stekao tako što je prozvan „čovekom koji je doveo do bankrotstva banku Engleske“. Donirao je oko 8 milijardi dolara u korist obrazovanja, zdravlja i ljudskih prava, a vlasnik je 7,9% deonica Mančester Junajteda.
- *Amansio Ortega* – Deportivo La Korunja – 57 milijardi dolara
Ortega je osnivač modne grupacije Inditeks, a ona je najpoznatija po Zari. Uprkos povlačenju iz ove kompanije, još uvek je vlasnik 60% njenih akcija. Takođe je suvlasnik Deportiva La Korunje, ekipe koja je trenutno u drugoj ligi Španije.
- *Karlos Slim* – Pačuka i Leon – 73 milijarde dolara
Meksički biznismen i investitor Karlos Slim najbogatiji je čovek na svetu u periodu između 2010. i 2013. godine. Trenutno je predsednik telefonskih kompanija Telmeks i Amerika Movil. Pošto je stekao 30% vlasništva Grupe Pačuka, vodeće poslovne grupe u Meksiku, automatski je postao i vlasnik klubova Leon i Pačuka.

Umesto zaključka: Sedam koraka uspešne promocije zasnovane na sportu

Po Levinsonu uspešna, a time i jeftina promocija, zasnovana na sportu, sadrži sedam sledećih koraka [9]:

1. Pronađite inherentni (prirodni, svojstveni, bitan, važan) scenario u vašoj ponudi.

Razlozi zbog kojih će ljudi želeći da kupuju od vas treba da vam posluže kao šlagvort za inherentni scenario za vaš proizvod ili uslugu. Ako vaša ponuda sama po sebi nema *unutrašnju zanimljivost*, nećete njome postići povećanje prodaje. Sport, pored erotike, je najbolji način, ili spoj jednog i drugog.

2. Pretvorite ovaj inherentni scenario u značajnu korist.

Uvek imajte u vidu da ljudi kupuju ono što je korisno, a ne karakteristike. Žene ne kupuju šampon, žene kupuju lepu, čistu i meku kosu. Muškarci ne kupuju skije ili automobile, muškarci kupuju brzinu, trajnost i uzbuđenje. Muškarci ne kupuju teniski reket, oni kupuju Anu Šarapovu... Zato pronadite glavnu korist od onoga što nudite i zapišite je, koja treba da proistekne direktno iz inherentne scenske karakteristike. S obzirom da jedan proizvod može da ima četiri ili pet korisnih osobina, uvek se držite jedne ili dve - a najviše tri.

3. Navedite na što uverljiviji način ono što je korisno u vašem sportskom proizvodu.

Postoji ogromna razlika između poštenja i uverljivosti. Vi možete biti 100 posto poštenji, a ljudi još uvek ne moraju da vam veruju. Morate izaći izvan okvira poštenja, izvan prepreka koje je promovisanje postavilo svojom tendencijom ka preterivanju i navesti korisne karakteristike vašeg sportskog proizvoda na takav način da on bude prihvaćen bez podozrenja. Reč “približno” je ta koja pruža uverljivost.

4. Privucite pažnju ljudi.

Ljudi ne obraćaju pažnju na promociju. Oni samo obraćaju pažnju na stvari koje ih interesuju. A ponekad, oni nađu te stvari u promociji. Tako ste upravo uspjeli da ih zainteresujete. I kad na to idete, budite sigurni da su *oni zainteresovani za vaš sportski proizvod ili uslugu, a ne za vašu promociju*. Sigurno vam se dešavalo da pamтите promociju za neki proizvod kojeg se uopšte ne sećate. Mnogi oglašivači su krivi što stvaraju promocije koje su interesantnije od onoga što se promovije.

5. Motivirate svoje potrošače na akciju.

Recite im da vas posete. Recite im da se jave telefonom, popune kupon ili anketni upitnik, pišu i traže dodatne informacije. Nemojte se brzo zaustavljati. Da bi se bavili efikasnim marketingom, morate reći ljudima šta očekujete da oni urade.

6. Morate biti jasni u komuniciranju.

Vi verovatno znate o čemu pričate. A da li to znaju i vaši potencijalni kupci? Shvatite da ljudi zaista ne razmišljaju o vašem poslu i da sa pola pažnje posmatraju vašu promotivnu poruku - čak i kada obrate pažnju na nju. Učinite sve da vaša promotivna poruka svakako stigne do cilja. Vaša kompanija može da pokaže svoju promotivnu poruku desetorici ljudi i da ih upita u čemu je suština. Ako samo jedna osoba pogrešno shvati, to znači da će 10% potrošača pogrešno razumeti. Ako promotivna poruka izađe pred 500.000 ljudi, 50.000 neće shvatiti suštinu. To nije prihvatljivo. Sto posto potrošača mora da shvati suštinu. Kompanija može to da postigne navodeći je u naslovu ili podnaslovu. Vaš cilj je da se svakako izbegne dvosmislenost u publicitetu.

7. Ocenite gotovu promociju.

Strategija je vaš plan. Ako vaša promocija ne uspe da zadovolji strategiju, to je loša promocija, bez obzira koliko je vi volite. Odbacite je i počnite ispočetka. Sve vreme treba da koristite kreativnu strategiju kao vodilju koja vam daje napomene u pogledu sadržaja vaše promocije. Ako se to ne ostvaruje, možete završiti tako što ćete biti kreativni u vakuumu. A to znači ne biti uopšte kreativan.

Literatura

1. Frerman, B., N., (2006) *Immoral Mass Market*, St.Martins
2. Fromm, E., (1980) *Čovjek za sebe*, Zagreb: Naprijed.
3. Inić, B., (2004) *Menadžment 2 – Ikone svetskog biznisa*, Beograd: SIA.
4. Kotler, P. and Keller, K. (2008) *Marketing Management*, Prentice Halal; 13 edition
5. Levinson, J., C.,(1984) *Guerrilla marketing*, Fourth Edition, Mariner Books.
6. Mc Cormack, M., (1993) *Čemu vas ne uče u Harvardskoj školi biznisa*, Beograd: Grmeč-Privredni pregled.
7. www.nin.co.rs/2000-02/17/11553.html
8. www.smallbusiness.wa.gov.au/marketing-promotion-strategy
9. www.sportske.net/vest/top-lista/abramovic-tek-deseti-ko-su-najbogatiji-vlasnici-fudbalskih-klubova-153385.html

UTICAJ SPORTSKE SREĆE NA SMISAO SPORTA

IMPACT OF SPORTS LUCK ON THE MEANING OF SPORT

Stručni članak

Milan D. Jovanović

Fakultet za strane jezike, Alfa univerzitet, Beograd

Apstrakt

U ovom radu razmatraju se uticaji sportske sreće na sportske rezultate, kao i njihov zajednički uticaj na smisao života sportista i drugih učesnika u sportu. Većina trenera, sportista, pa čak i sportskih novinar i navijača u sportu, uvereni su da sportski talenat i naporan sportski trening sa stručnim trenerima i najsavremenijim naučno zasnovanim tehnikama i tehnologijama treniranja u optimalnim uslovima i okolnostima, garantuju uspeh na svim sportskim takmičenjima. Međutim, ponekad sportska sreća „izostane”, pa i najbolji treneri nepravedno dobijaju otkaze ugovora o radu, a sportisti doživljavaju razočarenja koja mogu bitno da utiču na njihovo bavljenje sportom. Pravilno shvatanje značenja sportske sreće i njenog udela u sportskim rezultatima utiče na kvalitet sporta, a sportistima pomaže da bolje ostvaruju svoj jedinstveni i neponovljivi smisao života.

Ključne reči: sport, sportska sreća, smisao sporta, smisao života sportista

Abstract

The text focuses on the the impact of luck on sports results as well as their combined effect on sport and the meaning of life for athletes and other participants in the sport. Most coaches, athletes, and even sports journalists and fans of the sport are convinced that sports talent and hard training with professional coaches and the latest science-based engineering and technology training in optimal conditions and circumstances, guarantee success in all sporting events. However, sometimes luck “fails” even the best coaches get fired unfairly and the athletes experience disappointments that may significantly affect their engagement in sports. Proper understanding of the meaning of happiness and its role in sports results always affects the quality of sport and helps athletes to better understand their unique and inimitable sense of life.

Key words: sport, sports happiness, the meaning of sport, the meaning of life athletes

Uvod

Sport je oduvek imao za cilj da održava i jača univerzalne ljudske vrednosti: razboritost do ponositosti, skromnost do samokritičnosti, samopoštovanje do častoljubivosti, odmerenost do smirenosti, vernost do iskrenosti; istrajnost i jakost do hrabrosti; pravičnost do pravednosti; uzdržanost do umerenosti; samokontrolu do odgovornosti; solidarnost do plemenitosti; poniznost do susretljivosti; pristojnost do stidljivosti, čak i iskrenu detinju čednost do ljudske čestitosti i saosećajnosti do čovekoljublja (Jovanovic, 2012).

Sport ima stratešku vrednost i značaj za svako društvo, posebno za psihofizički i duhovni razvoj dece i omladine, tj. za budućnost nacije.

„Sport je u Ustavu Republike Srbije definisan kao kategorija od posebnog društvenog interesa i velikim delom se finansira iz budžeta Republike Srbije. Fizička neaktivnost dece, a pogotovo adolescenata, negativno utiče na njihov fizički i duhovni razvoj. Takva situacija ugrožava javno zdravlje, a samim tim i zdravlje pojedinaca, dok istovremeno umanjuje regrutnu bazu za vrhunski sport. Otuda deca u sportu jesu osnovni prioritet Strategije razvoja sporta u Republici Srbiji.” (Strategija razvoja sporta u Republici Srbiji za period od 2009. do 2013. godine, Strategija je objavljena u „Službenom glasniku RS”, br. 110/2008 od 2.12.2008. godine).

Baviti se sportom, pobediti sebe, biti aktivan i upoznati se sa svim vrednostima redovne fizičke aktivnosti sve više su opredeljenja stotina hiljada ljudi koji pešače, trče, voze bicikl, plivaju, skijaju, vežbaju, uče određene veštine itd.

Moguće je da se čovek sam bavi sportom, kao što je to slučaj sa fitnessom. Tim terminom iz oblasti sporta označava se čovekov izbor za jednim posebnim načinom života koji podrazumeva vežbanje, pravilnu „sportsku ishranu”, programe psihičkog rasterećenja, relaksaciju, razne estetske programe i sve drugo u vezi sa sportom. Dakle, sport može da bude način života koji, na nivou individue, ne mora da ima ni sportsku publiku, ni sportske navijače.

Većina trenera, sportista, pa i sportskih novinara i navijača u sportu, uvereni su da sportski talenat i naporan sportski trening sa stručnim trenerima i najsavremenijim naučno zasnovanim tehnikama i tehnologijama treniranja u optimalnim uslovima i okolnostima, garantuju uspeh na svim sportskim takmičenjima. Međutim, ponekad sportska sreća „izostane”, pa i najbolji treneri nepravedno dobijaju otkaze ugovora o radu, a sportisti doživljavaju razočarenja koja mogu bitno da utiču na njihovo bavljenje sportom.

U tekstu koji sledi razmatraju se sledeći problemi: (1) šta je sportska sreća i da li postoji sportska nesreća ili je to stanje kada „nismo imali sportsku sreću”; (2) koja su bitna obeležja značaja i smisla sporta kao čovekove organizovane društvene delatnosti; (3) kako sportska sreća utiče na smisao sporta i, težišni deo teksta, (4) kako pravilno shvatanje smisla sporta pomaže sportistima da bolje ostvaruju svoj jedinstveni i neponovljivi smisao života

Šta je sportska sreća

„Čovekova sreća” je stanje ispunjenja njegovih bitnih želja i očekivanja, a ne može se ostvariti sposobnostima planiranja niti moćima izvršavanja, već često neočekivanim i neverovatnim uslovima i okolnostima („imati sreću”). Čovek nije u stanju da sa potpunom sigurnošću definiše šta ga zaista čini srećnim u svakoj fazi njegovog života – od detinjstva do duboke starosti. Ne postoje, dakle, univerzalni principi na osnovu kojih bi svako mogao da dostigne sreću u budućnosti, ukoliko ih se doslovno pridržava. To je zbog toga što sreća ne predstavlja ideal uma (ne može se dostići učenjem), već ideal mišljenja koje se temelji na iskustvima velikog broja ljudi i od kojeg se uzaludno očekuje da budu razumna osnova za predviđanje budućih stanja sreće svakog čoveka ponaosob. Ostvarivanje sreće kao smisla života većine ljudi, ostaće, verovatno, nikada do kraja spoznani proces specifičnog i individualno različito usmerenog delovanja u nepredvidljivim uslovima i okolnostima koje se procenjuju vrlo subjektivno i drugačije u raznim periodima života.

Postoje brojni primeri upotrebe sintagmi „sportska sreća” i „nedostatak sportske sreće” (može da se shvati i da se desila „sportska nesreća”, što nema nikakve veze sa sportom, već sa bezbednošću sportskih događaja ili sportskih takmičenja).

Na internetu je 28.05.2014. godine bilo 17.600 rezultata prilikom pretraživanja sadržaja tekstova koji u sebi imaju sintagmu „sportska sreća”. U 63 naslova, velikim slovima je napisana sitagma „SPORTSKA

SREĆA”. Evo nekih od tih naslova (nabrajanje svih nije potrebno, zbog toga što su značenja i smisao slični ili isti kod svih).

- Naisi nedostajala SPORTSKA SREĆA u Svilajncu - Južne vesti www.juznevesti.com/.../Naisi-nedostajala-sportska-srec... Feb 3, 2014 - U 11. kolu Superlige rukometašice iz Niša poražene su od Radničkog iz Svilajнца rezultatom 27:26 (12:16) iako su vodile većim delom ...
- Nedostajala SPORTSKA SREĆA - O.K. Crnjanski www.okcrnjanski.rs/nedostajala-sportska-srec Nedostajala sportska sreća. Naše pionirke su doživele i drugi poraz u prvenstvu Beograda. Ovoga puta bolje su bile devojčice Odbojkaškog kluba Roda.
- SPORTSKA SREĆA ne prati Radnički | NMR Info www.jasatomic.org/sportska-sreca-ne-prati-radnicki/ Apr 14, 2014 - 27 komentara za „Sportska sreća ne prati Radnički”. FORSTAT. 14. april 2014. - 19:32. Da sreća prati hrabre! I nikada ne treba tražiti naklonost ...
- Loša SPORTSKA SREĆA za Ljiljanu Savanović na Svetskom ... www.judoredstar.rs/5823-losa-sportska-sreca-za-ljiljan... Najbolja srpska džudistkinja u kategoriji do 48 kilograma, takmičarka našeg kluba Ljiljana Savanović, nije imala dovoljno sportske sreće na Svetskom kupu u ...
- Najveća SPORTSKA SREĆA: Tipsa osvojio prvi pehar u karijeri ... www.svet.rs/.../najveca-sportska-sreca-tipsa-osvojio-pr... Najveća sportska sreća: Tipsa osvojio prvi pehar u karijeri. Članak objavljen: 02.10.2011 u 15:57 časova. Janko Tipsarević je konačno osvojio svoj prvi AT
- Kadetima falila samo SPORTSKA SREĆA - Košarkaški klub BEKO www.kkbeko.rs/.../kadetima-falila-samo-sportska-srec... Kadeti košarkaškog kluba BEKO izgubili su od ŠKK Zvezdara utakmicu koja je opravdala naziv „deberi kola”. Odlična utakmica sa obe strane sa puno lepih ...
- Vlado Matanović, rukometaš Buzeta - SportCom.hr www.sportcom.hr › Ostalo › Ostalo Mar 3, 2014 - Opet nam je presudila SPORTSKA SREĆA, koje nismo imali ni u nekim utakmicama prije ove. Nismo se mogli priključiti Zametu, a toliko smo puta ...
- Press Online Republika Srpska: Samo pobjeda! pressrs.ba/sr/sport/fudbal/story/.../Samo+pobjeda!.html Apr 26, 2014 - Mi smo i u prethodnim utakmicama igrali veoma dobro, ali nam je SPORTSKA SREĆA okrenula leđa i izgubili smo neke bodove koje smo, moram da ...
- Sledeća strana - Istorija FK Crvena Zvezda www.redstarbelgrade.info/forum/index.php?topic... May 24, 2013 - Sekunde, minuti, SPORTSKA SREĆA nas deli od toga da opet budemo moćna Zvezda kao i uvek, ispadamo uprkos vođstvu od Dinama iz Kijeva.

Na osnovu naučne analize sadržaja svih navedenih tekstova iz sportske štampe koja je dostupna na internetu, može da se zaključi da se sintagma „sportska sreća” koristi u rečenicama koja imaju vrlo različita značenja i smisao, a sva se bitno razlikuju od značenja i smisla sintagme „čovekova sreća” koju ljudi upotrebljavaju u svakodnevnom životu.

Na primer, sintagme „sportska sreća” ili „nismo imali sportske sreće” u tekstovima o sportu imaju sledeću grupu značenja:

- nepravilan odskok lopte od trave, od vode ili nepravilan odskok od stative ili prečke gola u sportskim igrama kao što su fudbal, rukomet, vaterpolo, ili druge igre sa loptom;
- nepravilno odskakanje lopte od mreže kada se igra tenis, odbojka ili neki drugi sport u kome mreža deli igrače;
- povreda protivničkog igrača se smatra „sportskom srećom”, a povreda suigrača iz tima kao „sportska nesreća”, bez obzira što ovi slučajni događaji nemaju nikakve veze sa pravim značenjem pojma „čovekova sreća”;

- suđenje nekih „strogih” sportskih sudija je uvek „nedostatak sreće”, ako se sportsko takmičenje između timova ili individualni sportski meč izgubi;
- neosvajanje medalje na velikim sportskim takmičenjima (nacionalnim, međunarodnim ili na olimpijskim igrama), a očekivano je od javnog mnjenja na osnovu novinarskih tekstova iz sportske štampe koja, većinom, nije objektivna.

Dakle, većina događaja ili rezultata koji su posledice slučajnosti, ili su prouzrokovane veštinom igrača suparničkog tima ili nesposobnosti svog tima da dođe do pobede, tumače se kao „nedostatak sportske sreće”.

Još je lošije shvatanje „sportske sreće” ako se to pripisuje povredi igrača suparničkog tima (pa čak i kada je ta povreda namerno učinjena prekršajem, koji se kažnjava crvenim kartonom u fudbalu).

Ovakvo tumačenje „sportske sreće” ne odgovara značenju pojma „sreća” kako ga koriste ljudi u svakodnevnom životu.

Značaj i smisao sporta

Prema moralnim kodeksima različitih društava različito se vrednuju, pohvaljuju ili kude sport i sportska dostignuća sportista. Negde se sportski rezultati minimalizuju do marginalizacije ili ograničavaju iz aspekta polova, a negde se preterano ističu, pa se na sportiste vrše ogromni pritisci radi postizanja često nerealno zamišljenih rezultata na redovnim ili posebno značajnim velikim svetskim sportskim takmičenjima, kao što su svetska prvenstva i zimske i letnje Olimpijske igre.

Koja je svrha i ima li sport neka specifična značenja i smisao različit od drugih čovekovih delatnosti?¹

Svrha nije konkretni čovekov zadati zadatak, niti cilj kao kvantitativni i kvalitativni nivo zamišljenih rezultata koji tek treba da se ostvare. Svrha je proces koji u trenutku „baš sad” objedinjava čovekovu zamisao (ideju), zatim delovanje sa dostupnim sredstvima na konkretnom predmetu, metodima koji su primereni sredstvu, predmetu, prostoru, vremenu (istoriji) i cilju koji je zamišljen. Ako samo jedna neodvojiva komponenta nedostaje, onda se čovekovo delovanje ne može nazvati svrhovitim već besciljnim ili uzaludnim. Životinje rade instinktivno, nemaju zamišljene ideje, ne rade svrhovito – nisu sposobne za stvaralaštvo. Čovekove svrhe imaju smer – kretanje ka nekoj zamišljenoj ideji.

Suprotno od približavanja zamišljenom je nesvrhovito. Skup svih sopstvenih konkretnih svrha i njihov odabrani redosled čovek naziva smislom svog života. Takav smisao (imenica ima samo jedninu) ne može da se kopira, zbog toga što svi ljudi koji su do sada živeli i svi koji će ikada živeti u budućnosti ne mogu da ponove isti smer i redosled svrha. To je nemoguće, zbog toga što se sredstva za rad i predmeti rada istorijski menjaju, metodi se usavršavaju, uslovi i okolnosti delovanja se menjaju, ljudsko znanje se nagomilava, a čovek svojom maštom uvek stremlji ka savršenstvu onoga što poznaje i zamišlja nove, još neostvarene ideje... I tako u beskonačnost.

¹Svrha je misao o nekom zamišljenom nivou kvantiteta ili vrsti kvaliteta i o celini sredstava i načina da se u konkretnom vremenu i datim uslovima i okolnostima to može ostvariti voljnim čovekovim delovanjem. Svrha uključuje, dakle, uzrok, motiv, zamišljeno ostvarivanje, ali i prihvatanje zamišljenih posledica delovanja radi ostvarivanja zamišljenog. Od svih živih bića, ovakva racionalnost pripisuje se samo čoveku, a Kant je smatrao da je njegova konačna svrha moralno savršenstvo (dostojanstvo), što znači da čovek drugog čoveka nikad ne sme da koristi kao metod i sredstvo, već uvek kao konačnu svrhu (svrhu svih svrha). Pored svrha iz oblasti proizvodnje (čiji je cilj da zadovolje neku čovekovu materijalnu potrebu), čovek je sposoban da ima i svrhe koje su same sebi cilj i imaju smisla u samoj sebi. To su religija, umetničko stvaralaštvo, rekreacija, hobi, meditacija i kontemplacija i sl.

Sport je danas, u vreme svetske ekonomske krize i globalne krize vrednosti, najverovatnije područje koje je za mlade ljude vrlo privlačno kao mogućnost ostvarivanja smisla života u sportu, pomoću sporta ili u vezi sa sportom. Sport, dakle, omogućava sportistima i drugim učesnicima u sportu da ostvare dostojanstvo svog života kao jednu od najvećih vrednosti u procesu ostvarivanja svog smisla života. Zbog toga sport ima strateški značaj za mladu generaciju i za drušvo u celini.

Sport, kao odabrana profesija, amaterski sport ili sport kao rekreacija i razonoda (gledaoci i navijači u sportu) samo su neke od mogućih čovekovih svrha od beskonačno mnogo drugih. Samo od čoveka zavisi da li će redosled, smer i kvalitet ove odabrane svrhe ići smerom smisla ili besmisla njegovog života.

Svaki smer i redosled svrha idu ka ostvarivanju smisla ili ka besmislu (obesmišljavanju smisla života). Svaki čovek za sebe, kao čovek i kao sportski novinar, gledalac, sportski navijač ili menadžer u oblasti sporta, bira slobodno svoju varijantu originalnog i neponovljivog smisla života. Kao i u svim drugim ljudskim delatnostima.

Pravilnim shvatanjem vrednosti i smisla sporta, kao jedne posebno značajne i visoko etičke delatnosti, čovek može da čuva i razvija najbolje ljudske osobine, koje se u sportu najviše pokazuju kao univerzalne, bez obzira na rase, nacije ili veroispovesti kojima sportisti pripadaju.

Društvena zajednica može, poboljšanim sistemom obrazovanja i vaspitanja i primenom novih etičkih i moralnih kodeksa, da utiče na samoobrazovanje i samovaspitavanje mladih i na institucije koje se bave sportom. Vremenom, razne zloupotrebe sporta mogu da se smanje do nestanka, jednom od mogućih metoda: ljudskim dostojanstvom protiv „sreća i nesreća u sportu”. Pronalaženje smisla života u oblasti sporta samo je jedna od mnogih mogućih čovekovih svrha. Samo od kvaliteta samosvesti svake ličnosti zavisi da li će redosled i smer realizacije ovih odabranih svrha ići ka smislu ili ka besmislu života sportista. (Jovanović, M. 2013)

Uticaj sportske sreće na smisao sporta

„Sportska sreća”, ako se shvati pravilno, doprinosi ostvarivanju smisla sporta.

Ako se poraz u sportu shvati pravilno može pozitivno da utiče na smisao sporta. Sport, između ostalog, nije zasnovan samo na poredama nad drugim sportistima, nego i na takmičenju sa samim sobom. Poraz u sportu je najbolje prihvatiti sportski – dostojanstveno.

Uvek postoji revanš kao prilika da se pokaže ko je bolji i ko je više napredovao u takmičenju sa drugima i sa samim sobom.

Smisao sporta je da čuva i razvija univerzalne čovekove vrednosti kod sportista, sportskih organizacija, klubova, kod navijača u sportu i kod svih drugih ljudi koji se bave sportskom delatnošću.

Sport, svojim pravilima i etikom, promovise viteško nadmetanje radi postizanja najboljih sportskih rezultata, ali i radi slave koju donosi pobeda u vidu medalje, koja ostaje budućim generacijama kao primer i kao motiv za njihovo dalje takmičenje sa drugima i sa samim sobom.

„Sportska sreća”, ako se shvati pogrešno, doprinosi obesmišljavanju sporta kao plemenite čovekove delatnosti. Obesmišljavanjem sporta doprinosi se obesmišljavanju života sportista.

Životni ciljevi sportista ne zavise samo od „sportske sreće”, već i od urođenog talenta i napornog vežbanja prema najsavremenijim sportskim tehnikama i tehnologijama. Vrhunski rezultati u sportu nisu posledica sportske sreće, već dugogodišnjeg napornog rada.

„Sportska sreća” nema isto značenje i smisao kao „ljudska sreća” ili „sreća”, kako je shataju svi ljudi zapadne civilizacije od antičkih vremena do danas. Zbog toga, pogrešno shvaćena „sportska sreća” negativno utiče na shvatanje „smisla sporta” kod svih ljudi koji se bave sportom.

Uticaj smisla sporta na smisao života sportista

Smisao života označava ne samo ciljnost i svrhovitost čovekovog delovanja, već i nekog procesa u živoj prirodi (za fizičke zakone materijalne prirode ne može da se kaže da imaju „smisao”, zbog toga što se oduvek ciklično ponavljaju i tako nepromenjeni postoje, „nisu vremeniti”).

Zbog toga što ciljevi i svrhe čovekovog delovanja zavise od protekle prakse, ali i od ideja i ideala iz budućnosti, opravdano se postavlja problem postojanja reda u celini života individue, ljudskog društva kao istorije svih njegovih civilizacija. Neki osporavaju da tok čovekove istorije ima neki smisao, a neki taj smisao nalaze u savršenom božanstvu koje ga osmišljava.

Filosof Kant je smatrao da je ostvarivanje slobode i moralnosti u svetu njegov smisao, a takvu teoriju su nastavili Hegel (apsolutni idealizam) i Marks (dijalektički materijalizam). Niče je smatrao da događanja u svetu nemaju nikakav smisao, Hajdeger – da je gubitak (čovek) lišen smisla, a Kami – da se smisao života čovaka odnosi samo na njegov revolt protiv apsurdnosti. Prema Vintgenštajnu postoji smisao života i smisao sveta, ali su za čoveka nesaznatljivi.

Savremene filozofijske rasprave o globalnim vrednostima potvrđuju činjenicu da još ne postoji saglasnost oko opštih vrednosti čovečanstva, što je dokaz krize smisla života. Ako je za razumevanje smisla života potrebno i razumevanje procesa čovekovih komunikacija, onda postoji i kriza shvatanja suštine savremene komunikacije, tj. postoji potreba da se bolje razume suština čovekove komunikacije sa drugim čovekom i sa samim sobom, kao i svrha i smisao da se sve vrednuje, pa i samo komunikacijsko „vrednovanje vrednovanja”.

U srpskom jeziku imenica „smisao” nema množinu. Smisao je jedina izvedenica od reči misao koja je u srpskom jeziku promenila rod. Misao i zamisao su ženskog, a smisao muškog roda. Navedena činjenica nije bitna kada se razmatra značenje pojma „smisao”, a ono je dato u definiciji: smisao je smer u redosledu čovekovih odabranih svrha života. Budući da dva čoveka ne mogu da imaju isti redosled u nizu istih svrha koje su slobodno odabrali, može da se zaključi da ima onoliko zamišljenih redosleda svrha koje su zamišljene kao pojam „smisao” koliko ima ljudi. Zbog različitih uzrasta, pola, rase, nacije, kulture, životne starosti, klime, zatečenih i nasleđenih istorijskih uslova i konkretnih prostorno-vremenskih okolnosti, niti jedan čovek ne može da ponovi sudbinu drugog čoveka koji je ikada živeo, koji sada živi ili koji će živeti u budućnosti. Izbor smisla života je, dakle, lična i neotuđiva sloboda svakog čoveka.

Ako novinari, navijači, sportski klubovi, sportski menadžeri i drugi učesnici u sportu, radi svojih parcijalnih (ličnih) interesa, pogrešno, krivo i zlonamerno tumače sportsku sreću sa namerom da opravdaju loše rezultate svoga rada i loše stanje u sportu, onda oni indirektno ili direktno utiču na smisao života sportista. Postoje i drastični primeri samoubistava sportista zbog pritisaka sportske javnosti, zbog toga što su „krivi” za nedostatak „sportske sreće” ili zato što nose sa sobom „prokletstvo sporta”.

Ako sportska sreća utiče na smisao sporta, a smisao sporta na smisao života, onda je pravilno shvatanje sportske sreće vrlo bitno za pravilno shvatanje smisla života sportista.

Zaključak

Sport čuva i razvija univerzalne čovekove vrednosti kod sportista i navijača u sportu, koji se ponašaju u skladu sa čuvenim olimpijskim geslom: „brže, više, jače” (citius, altius, forties). Sport, svojim pravilima i etikom, u sportu promovira sportsko ponašanje sportista i navijača, kao viteško nadmetanje radi postizanja najboljih sportskih rezultata, ali i radi slave koju donosi pobeda u vidu medalje koja ostaje budućim generacijama kao primer i kao motiv za njihovo dalje takmičenje sa drugima i sa samim sobom.

Nije primereno da se sportskim pobedama, kao i drugim univerzalnim ljudskim vrednostima, pripisuje zavisnost od „sportske sreće”, ili da se sportski porazi ili loši lični rezultati opravdavaju „nedostatkom sportske sreće”. Sportski novinari, radi senzacionalizma, upotrebljavaju ove izraze kako bi bolje prodavali svoje novine. Možda nisu svesni da time ugrožavaju prave vrednosti sporta, one koje se dobijaju kada se pobedi ali i kada se „sportski” podnese poraz od onoga koji je u određenim uslovima i okolnostima bio bolji prema univerzalnim pravilima sporta. Ako se od običnog sportskog poraza, koji može da bude i sportski dostojanstven, isfabrikuje „sportska nesreća” može se, namerno ili ne, pokrenuti negativne emocije kod sportista, kod drugih učesnika u sportu, kod sportskih navijača i gledalaca, osećaj da im je uskraćeno nešto što im po njihovom mišljenju pripada. Vrlo blizu je i proces traženja „krivca” koji je doneo „prokletstvo sportske nesreće”. Time se oštećuje pozitivan smer ostvarivanja svrhe sporta i kod mnogih ljudi može da se pokrene proces obesmišljanja smisla života.

Sport, kao odabrana profesija, amaterski sport ili sport kao rekreacija i razonoda (gledaoci i navijači u sportu) samo su neke od mogućih čovekovih svrha od beskonačno mnogo drugih. Samo od čoveka zavisi da li će redosled, smer i kvalitet ove odabrane svrhe ići smerom smisla ili besmisla njegovog života. Sportisti u Srbiji, koji su svojim izuzetnim sportskim podvizima izdigli sport kao „srpski brend”, između ostalog, doprinose progresu Srbije.

Dakle, pravilno shvatanje značenja sportske sreće i njenog udela u sportskim rezultatima utiče na kvalitet sporta i na pravilno shvatanje značenja i smisla sporta. Pravilno shvatanje smisla sporta pomaže sportistima da bolje ostvaruju svoj jedinstveni i neponovljivi smisao života.

Najbolje je da svi sportisti i drugi ljudi angažovani na poslovima u vezi sa sportom, neprestano rade na realizaciji onoga što je u Ustavu Republike Srbije zapisano, da je sport delatnost od posebnog društvenog interesa i da su deca u sportu osnovni prioritet strategije razvoja sporta u Republici Srbiji. To je jedini način da vrhunski sportisti, ali i svi drugi koji se bave sportom, doprinose javnom zdravlju, odnosno opstanku i budućnosti Srbije. (Jovanović, M. 2012)

Literatura

1. Milan D. Jovanović: „Požrtvovanost sportista i navijača kao etički problem”, Fakultet za menadžment u sportu: Međunarodna konferencija „Menadžment u sportu”, 20. maj 2011. Zbornik radova ISSN 978-86-86197-32-0 (štampano u celini juna 2012.)
2. Milan D. Jovanović: Smisao sporta i budućnost Srbije, Tematski zbornik: „Pouke prošlosti i budućnost opstanka srpskog naroda”, Beograd, 2012. ISBN 978-86-909463-3-4
3. Milan D. Jovanović, PhD: DIGNITY AGAINST VIOLENCE IN SPORTS (Zbornik radova je u štampi) Međunarodna naučna konferencija, Sveučilište u Zadru, Republika Hrvatska: Re-Thinking Humanities and Social Sciences Zadar 5-7. sep. 2013. Program konferencije i zbirka apstrakata: <http://rhss-conference.com/wp-content/uploads/2013/08/RHSSprogram3008.pdf>
4. Strategija razvoja sporta u Republici Srbiji za period od 2009. do 2013. godine, Strategija je objavljena u „Službenom glasniku RS”, br. 110/2008 od 2.12.2008. godine

LIDERSTVO KAO DRUŠTVENI FENOMEN
LEADERSHIP AS A SOCIAL PHENOMENON

Stručni članak

Dejan Kasagić¹, Stefan Marijanović², Ivica Predović¹, Vesna Habić¹

¹Fakultet za menadžment u sportu, Alfa univerzitet, Beograd

²Fakultet organizacionih nauka, Univerzitet u Beogradu

Apstrakt

U predmetnom radu osvetljuje se tema liderstva kao društvenog fenomena. Lider, osoba sa vizijom, koja sopstvenim primerom stvara vrednosti, utiče na emocije, ponašanje i razmišljanje većeg broja ljudi. Rad ne obrađuje samo teorijski aspekt liderstva, već prožima prošlost organizacije, njenu promenu kroz vreme sa primenljivim znanjima iz prakse. Obradom teme demistifikuje se ubeđenje postojanja stabilnih uslova, kroz pitanja šta se to od lidera tražilo nekad, a šta to čeka lidera u organizacijama 21. veka. Učeći se na najboljim primerima koji zaista rade i prihvatajući obrazovanje, promene, organizaciju, samoorganizaciju i primenu znanja svetskih stručnjaka, dokazano je da se ka budućnosti može hodati krupnim koracima, što nam je danas zaista neophodno u svakom aspektu života.

Ključne reči: liderstvo, vizija, samoorganizovanost, efikasnost, praksa, obrazovanje, budućnost

Abstract

Presented work throws light on the topic of leadership as a social phenomenon. The leader, a person with a vision, which with own example creates values and affects on emotions, behavior and thinking of larger number of people. This work covers not only the theoretical aspects of leadership, but pervades the historical change of the organization through time with the applicable knowledge directly from the practice. This topic demystify the belief that stable conditions exist, and asks the question: what are the leaders have done in past, and what will be with leaders in organizations of 21. century. Learning from the best examples that really work and accepting education, change, organization, self-organization and the application of knowledge, from experience of world experts can only provide that in the future we can walk with big steps, as we know in today's circumstances it is really necessary in every aspect of life.

Key words: leadership, vision, self-organization, efficiency, practice, education, future

Uvod

Postoji veliki broj definicija liderstva čiji cilj je da se obuhvati celina fenomena i lakše razume njegova suština i značaj.

Fenomenom se naziva svaka pojava u duhovnom i spoljnom svetu koja se prikazuje našem opažanju (čulima), naročito teško objašnjiva ili retka prirodna pojava; čudo; sjajna pojava, retko sposobna ličnost! Ova poslednja bi se mogla nazvati predmetom našeg rada. Lider bi bila jedinka, figura, ličnost koja svojom vizijom, sopstvenom pojavom, samoorganizovanošću, harizmom, izlaganjem ili ličnim primerom, očigledno utiče na razmišljanje, ponašanje ili emocije bližeg i daljeg okruženja, sportske, radne organizacije, javnosti, odnosno društva uopšte. Liderstvo kao posao u svojoj predpostavci ne zahteva supermena, jer se lider kao takav ne rađa, već se liderom, uz postojanje predispozicija, postaje obrazovanjem, voljom za napredkom, treningom...Kako bismo

imali sledbeništvo koje razume i prati viziju kvalitetnih lidera, glavna tema za budućnost mora postati: „Knowledge worker” učen radnik (Drucker, P., 1999. str 40-43) u organizacijama visokih performansi nazvan: „Tehnologistom“. Zadatak lidera u XXI veku treba da je i treba da bude stvaranje kvalitetnih radnika i dodatno povećanje njegove produktivnosti. Najveći doprinos liderstva XX veka bila je povećana produktivnost običnog radnika u proizvodnji i to za čak merljivih 50 puta. Najvažnija vrednost organizacija prošlog veka bila je proizvodna oprema, u tekucem je to učen radnik – humani kapital. Većina današnjih organizacija konstituisane su u prošlom veku, u fazi industrijalizacije, tako da su radni procesi najčešće zastareli. Rezultati rada koji su u vreme kad su procesi formirani bili plodonosni u vremenu sadašnjih tendencija najčešće izostaju. Uprošćeno stara organizacija rada sa starim navikama koje su nekada radile, ne prepoznaje nove tokove i samim tim nije u mogućnosti da nas povede u budućnost. Ostaje rešenje kojim se u predmetnoj temi bavimo. Baza organizacije mora biti postavljen na temeljima novog liderstva. Pred lidere XXI veka postavljaju se zadaci koje će oni uspešno ispuniti ako shvate da je neprekidno učenje i promene ono što liderima omogućava visoke standarde, ambiciozne ciljeve i pravi osećaj misije u životu.

Kompleksna organizacija vezuje jako veliki broj poslova koji su međusobno isprepleteni. Oni uslovljavaju bližu povezanost zaposlenih, tako da je kvalitetnog lidera moguće pronaći kako na najvišim funkcijama tako i u timovima hijerarhijski različitog nivoa. U ovom radu baviću se ovom poslednje navedenom grupom ljudi kojoj i ja kao autor predmetnog rada pripadam u okviru organizacije prodaje nemačkog proizvođača privrednih vozila.

Organizacija u Srbiji - studija slučaja

Umetnost liderstva je da balansira napetosti između stabilnosti i promena (Kaplan, R.S., Norton, D.P., 2001). Polazna osnova dobre organizacije je da mora biti sposobna da evoluiru. Ona nam pojašnjava razvoj tipova organizacije kroz istoriju i naznačava nam kako bi trebala da izgleda organizacija XXI veka.

Studija slučaja se odnosi na jednog nemačkog proizvođača automobila koji posluje u Srbiji.

Ocenjivanje procesa organizacije vrši se metodom online ankete koja obavlja jednom godišnje. U pitanju je grupa pitanja u kojoj se samooceњуju zaposleni, zatim horizontalna i vertikalna struktura menadžmenta, radni procesi kao i kompletno ocenjivanja lidera i organizacije.

Anketa koja se sprovodi u kompaniji autora ima je za cilj dalji razvoj preduzeća a istovremeno povećanje nivoa zadovoljstva zaposlenih. Većina zaposlenih u predmetnoj kompaniji uglavnom su malo pre pomenuti tehnolozi.

Najniži nivo obrazovanja u kompaniji je četvorogodišnja srednja škola, procentualno 60%. Osobe sa višom i visokom stručnom spremom čine ostalih 40 % zaposlenih. Karakteristično je i poznavanje jednog stranog jezika na nivou 85 % dok je poznavanje 2 strana jezika na nivou od

40 % zaposlenih. Mnoštvo obuka, stručnog usavršavanja namenski napravljenih od strane kompanije, kontinuirano se implementiraju u cilju podizanja nivoa znanja, formiranja učenih radnika, odnosno u uvodu pomenutog humanog kapitala. Na osnovu pohađanja obuka i polaganja stručnog ispita dodeljuju se strukovni internacionalni sertifikati koji dokazuju nivo znanja svakog pojedinca u organizaciji.

Vertikalni nivo organizacije u Srbiji čine Generalni Menadžeri, Menadžeri objekata, Rukovodioci sektora, Tim lideri, Učenih radnici - „ Tehnolozi“.

Horizontalna struktura organizacije posluje na svakom od vertikalnih nivoa te je posao oslonjen na tehnolozi.

Svi zaposleni kroz svoje radne pozicije aktivno učestvuju u organizaciji i imaju mogućnost leaderskog delovanja predstavljanjem sopstvenih ideja kolegijumima na dnevnom, mesečnom, kvartalnom i godišnjem nivou.

Radnici koji obavljaju samo manuelne poslove u kompaniji nisu deo predmetnog strazivanja pa tako nisu ni deo ankete. Unajmljeni su od strane agencija za zapošljavanje, omladinskih zadruga ili partnerskih preduzeća koje se bave sekundarnim poslovima kao što je održavanje objekata, obezbeđenje, odnošenja smeća, upravljanje specifičnim materijalima i otpadom.

Metod ispitivanja: Anonimna anketa

Za cilj ima unapređenje procesa rada u kompaniji obradom rezultata kroz oblasti:

- povećanja kvaliteta komunikacije na svim nivoima,
- povećanje nivoa kvaliteta usluga,
- interne saradanje horizontalne i vertikalne,
- kvalitet eksterne saradnje,
- ocena liderstva prve vertikalne stepenice,
- dostupnost i ocena liderstva kompletne organizacije,
- nivo opterećenosti zaposlenih poverenim radnim obavezama,
- opšteg zadovoljsva poslom koji se obavlja,

i na kraju sublimiranjem i ocenjivanjem dobijenih rezultata.

Metod korišćen u anketi podrazumeva niz pitanja napisanih u izjavi koja se ocenjuju u pet komparativnih mogućnosti.

Anketa je 100% anonimna.

12 Fragen - Überblick

	trifft voll und ganz zu	trifft weitgehend zu	trifft teils teils zu	trifft kaum zu	trifft überhaupt nicht zu
1. In der Öffentlichkeit, bei Freunden und Bekannten wird positiv gesehen	☐	☐	☐	☐	☐
2. Über aktuelle Entwicklungen in meinem Unternehmen bin ich gut informiert	☐	☐	☐	☐	☐
3. Für Qualität wird in unserer Abteilung / Organisationseinheit genug getan	☐	☐	☐	☐	☐
4. Fehler oder Störungen im Arbeitsprozess werden in unserer Abteilung schnell abgestellt	☐	☐	☐	☐	☐
5. Die Zusammenarbeit in meiner Abteilung / Organisationseinheit ist gut	☐	☐	☐	☐	☐
6. Die Zusammenarbeit mit den Kollegen anderer Abteilungen ist gut	☐	☐	☐	☐	☐
7. Die Zusammenarbeit mit meinem direkten Vorgesetzten ist gut	☐	☐	☐	☐	☐
8. Leistungsdruck und Anforderungen sind für mich momentan gut zu bewältigen	☐	☐	☐	☐	☐
9. Meine derzeitige Arbeit macht mir Freude	☐	☐	☐	☐	☐
10. Ich arbeite gerne	☐	☐	☐	☐	☐
11. Die Durchsprache der Ergebnisse des Stimmungsbarometers war hilfreich für unsere Abteilung / Organisationseinheit	☐	☐	☐	☐	☐
12. Für meine erbrachte Leistung erhalte ich persönliche Wertschätzung	☐	☐	☐	☐	☐

Slika br.1 Primer komparativnih pitanja

Rezultat istraživanja interno je predstavljen ocenama od 1-10, kao i preciznijim procentualnim prikazom (u našem slučaju korišćenom). Analizom saznanja ankete dobijeni su parametri, možda i ne karakteristični za organizaciju kompanije zemlje u kojoj živimo:

Izlaznost na anketu 100%
Zadovoljstvo radom u kompaniji na nivou od čak 95 % Ocena
liderstva svih nivoa organizacije 88 %
Zadovoljstvo procesima 80 %
Kvalitet eksterne saradnje: 86 %

Ocena zadovoljstva meri se velikim brojem parametara, ali sam za predmetni izdvojio parametre zadovoljstva liderstvom i organizacijom koje su nam u predmetnom radu potrebni. Procenat izlaznosti i zadovoljstva oslikava, da u kompaniji radi uspešno i produktivno liderstvo, a ne skriva se ni utisak da je organizacija visokih performansi iz uvodnog dela rada, zaista primenljiva u praksi.

Organizacija visokih performansi ne prepusta ništa slučaju, tako da bi prethodna tvrdnja imala puno utemeljenje, sprovodi se i drugi deo ankete, ovaj put metodom neposrednog ocenjivanja zadovoljstva.

Metod ispitivanja: Neposredna anketa

Vrši neposredno individualnim polučasovnim sastankom sa liderom iz prve vertikalne stepenice nadređenosti i popunjavanjem anketnog lista koja se po pravilu obavlja jednom godišnje.

Na predmetnom sastanku individualno učestvuje nivo učenih radnika preko, tim lidera, rukovodilaca, menadžera svih nivoa i General Menagera.

Vrši se kontinuirano ocenjivanje sopstvenog rada kroz specijalizovani set formulara:

- mišljenja o sebi,
- nivou napretka u odnosu na predhodnu godinu
- težnjama u narednim godinama,

- stepenu ličnog usavršavanja eksternim školovanjem, odnosno mentorskim obukama unutar kompanije,

- mogućnosti menjanja pozicija horizontalno i vertikalno zatim,
- nacionalno i internacionalno razvijanje (spremnosti na mobilnost) kao i,
- opšte ocenjivanje kursa kojim kompanija ide kroz niz specijalizovanih pitanja.

Na taj način, upoznavanjem kvaliteta učenog radnika, omogućava se pravilno kadriranje i pronalaženje pravih osoba za prave funkcije. Koristeći njihova znanja i unapređujući sposobnosti sopstvenog kadra, organizacija je stvorila *nove lidere*, novih i svežih ideja a zadržala odnosno zauzela pravilan kurs za budućnost.

Rezultat druge ankete, nije u potpunosti transparentan, vodi se kao poslovna tajna, a za cilj ima interno unapređenje kompletnog sistema, pravilnim informisanjem lidera svih nivoa koji u turbulentnoj tržišnoj utakmici u zajedničkom dogovoru moraju povući pravi potez, potez pobede i napretka. Graditi viziju sa ne poznavanjem sopstvenih mogućnosti izuzetno je opasno. Svaki nepromišljen korak može da unapredi ali jednako tako i da unazadi celu organizaciju. Tih pogrešnih koraka je u organizacijama na našem demografskom području bilo i previše.

Posledica rezultata poslednje ankete je racionalizacija radnih mesta.

Više dislociranih objekata u jednom sistemu poslovali su kao organizacione celine za sebe.

Vođene od strane pojedinačnih lidera horizontalno istog nivoa vertikalno odogovornih GM-u. Uvidom u odgovore koji su dobijeni predmetnom anketom, došlo se do zaključka da je objekte

moguće voditi centralizovano, od strane samo jednog dokazano kvalitetnog lidera, odgovornog za procese u više organizacionih jedinca paralelno.

Time se stvorila novčana ušteda, ali se ujedno odgovornost za liderstvo prelila na niže horizontalne nivoe kojima je sada dodeljen viši nivo odgovornosti i veća moć samodlučivanja.

Samo u jednoj godini nakon predmetne promene, organizacija je uprkos ekonomskim okolnostima koje su zatesile Srbiju u prethodnim godinama, zabeležila rast prihoda svih sektora. Liderima novih ideja, nižih vertikalnih nivoa prepušteno je više slobode u odlučivanju a ujedno i povećan nivo odgovornosti u poslu tako da rezultat nije izostao.

Fenomen liderstva je počeo da prožima sve vertikalne nivoe. Svaki pojedinac u organizaciji primenom svojih veština i prema zadatom kursu trudi se da upotrebi do tog trenutka ne iskorišćeni potencijal u cilju opšteg boljitka organizacije.

Lider društveni pokretač

Imati sjajnu ideju i tim koji će je sprovesti u delo je prvi korak i prva dužnost lidera: "Prva dužnost lidera je da definiše situaciju. Poslednja je da kaže hvala" (De Pree, M., 1990, str. 11). Danas je potrebno primeniti potpuno nova rešenja i koncepta kako bi se organizacija približila potrošačima. Lider je tu da promeni važeća ustrojenja i ponudi nove, najčešće i u praksi ne ispitane ideje. Danas je neophodan novi organizacioni model koji je sposoban da se nosi sa promenama koje je nametnulo novo doba. To bi se moglo nazvati organizacijom visokih performansi koju smo kod studije slučaja dodirnuli u praksi. Lideri su neohodni u celoj njenoj strukturi oni su tu da razmišljaju pobednički i da pretnje iz okruženja prevode u prilike za dugoročan rast i razvoj na tržištu. Posao države mora biti da izgradi obrazovni sistem koji će biti tu da unapredi produktivnost učenih radnika. Organizacijama budućnosti ostaje da svakom od tehnologa da pravo mesto na kome će njegove performanse dati puni značaj, kao i da kontinuirano obučava radnike kako bi povećala vrednost sopstvenog humanog kapitala. Zvučaće kao filozofska teza ali bi za sve nas bilo najbolje počnemo da učimo da se sa promenama nosimo. Promenama koje su nam u društvu uopšte neophodne. Moramo biti u mogućnosti da na mikroplanu u svom okruženju razvijemo i iskoristimo sav leaderski potencijal koji posedujemo, kako bismo našim organizacijama pomogli da započnu, odnosno da nastave proces transformacija ka višim performansama. U koliko pre shvatimo da sa tim moramo početi, pre ćemo stići u budućnost u kojoj ćemo se osećati bolje. Lideri koji su samoorganizovani, koji su shvatili da je ono što doprinesu dobro za njih same, koji se osećaju ispunjeno kad njihovim organizacijama i kompletnom društvu ide dobro, koji su spremni na učenje, na sopstveni razvitak, moraju dobiti vetar u leđa kako bi preuzeli odgovornost nosioca promena. To će naravno doneti boljitak kako njima samima tako i njihovim porodicama i organizacijama. Ljudi koji se hvataju u koštac sa promenama su slobodni, ne priznaju nasledene probleme ni demografsko područje koje zajednički moramo razvijati.

Zaključak

Mišljenja smo da se organizovanjem sličnih istraživanja organizacijama uopšte formira pozitivan kurs koji dokazano vodi ka opštem boljitku i napredku svih njenih segmenata. Nove ideje koja bi trebalo da postanu deo nove interne ankete se implementiraju samoorganizovanjem zaposlenih. Fenomen liderstva primetno pokreće sve vertikalne i horizontalne nivoe anketirane organizacije.

U radu je primetan akcenat na poslovnom liderstvu i sveopštem unapređenju procesa kroz formiranja leaderske svesti kod svakog od tehnologa. Ne sme se zaboraviti osmišljavanje sistema za što precizniju analiza rezultata, kao i obaveza implementiranja dobijenih saznanja radi ostvarivanja efekta koji se anketom u krajnjem cilju želeo postići. Organizacija visokih performansi sa liderima u celoj njenoj strukturi mora o tome strogo voditi računa. U radu sam iznosio lične i korporativne stavove koji, nadam se, odgovaraju na pitanja šta nas čeka u turbulentnom periodu

veka u kome živimo. Akcenat je dat i na određivanju zaduženje lidera njegovom nošenju sa promenama u dugom roku i uspehu koji je primenom u praksi zagarantovan.

Liderstvo je važno ne samo zbog naših ličnih karijera i organizacija u kojima radimo, ono je važno u svakoj organizaciji, poslovnoj, sportskoj u svakoj zajednici i u svakoj naciji. Potrebno nam je više odličnih lidera i organizacija. Sada više nego ikada pre. Ostalo je izuzetno puno fenomenalnog posla koji mora biti završen. Potrebni su nam lideri koji će vizirati promene, menjati stavove koje imamo, zapaliti masu, složiti i povesti na put uspeha kompletnog ljudskog društva.

Literatura

1. Depree, M. (1989). *Leadership is an art*. New York: Dell
2. Drucker, P. (1999). *Management Challenges for the 21st Century*. New York: HarperCollins
3. Gartner, H. (1995). *Leading Minds. An Anatomy of Leadership*. New York: Basic Books
4. Janičijević, N. (1997). *Organizaciona kultura: kolektivni um preduzeća*. Novi Sad: Ulixes
5. Kotler P. (1994). *Upravljanje marketingom*. Zagreb: Informator
6. LeeRichard, B., Devore, I. (1968). *Man the Hunter*. Chicago: Aldine
7. *Mali ekonomski leksikon* (1977). Beograd: Udruženje publicista
8. Žarkić, Joksimović N. (2002). *Organizacija: Teorije, dizajn, ponašanje, promene*. Beograd: Ekonomski fakultet

PSIHOLOŠKO-SOCIJALNI ASPEKTI AGRESIVNOG PONAŠANJA NA SPORTSKIM MANIFESTACIJAMA

PSYCHOLOGICAL AND SOCIAL ASPECTS OF AGGRESSIVE BEHAVIOR AT SPORTS MANIFESTATIONS

Pregledni članak

Dragan Krivokapić, Duško Bjelica, Rašid Hadžić

Fakultet za sport i fizičko vaspitanje, Nikšić, Univerzitet Crne Gore

Apstrakt

Agresivno ponašanje ima široke razmere u odnosima među pojedincima i među grupama na sportskim manifestacijama i uzrok je mnogih problema u pojedinačnim međuljudskim odnosima, kao i u odnosima među grupama. Govoreći o agresivnom ponašanju treba razlikovati agresivnost kao način reagovanja od agresivnog motiva i težnje da se agresivno postupi. O agresivnom motivu možemo govoriti samo onda kada ponašanje nije prosta reakcija na sprečavanje zadovoljstva, ili reakcija odbrane na napad, nego je u pitanju ponašanje koje nalazi zadovoljstvo u samom agresivnom aktu. Upravo na sportskim manifestacijama, agresivni motivi ispoljeni kroz nasilno ponašanje postaju prepoznatljivi kod najčešće mladih ljudi, koji dobijaju atribute rituala i koji se često planiraju do najsitnijih detalja. Nasilje na stadionima i ulicama gradova gde se organizuju značajnije fudbalske utakmice poprima subkulturalna obeležja sa nepredvidljivim posledicama. U ovom radu fokus interesovanja je usmeren na rasvetljavanje nekih psihološko-socijalnih aspekata agresivnog ponašanja, koje se sve češće ispoljava na sportskim manifestacijama.

Ključne reči: agresivnost, motivi, ponašanje, reakcija

Abstract

Aggressive behaviour is widespread in relations both among individuals and groups at sports manifestations and it is a cause of many problems in mutual relations among people as well as in relations among groups of people. Talking about aggressive behaviour, we should make the difference between aggressiveness as a way of reacting and aggressive motives and tendency to behave aggressively. We can talk about aggressive behaviour only when the behaviour is not a simple reaction to preventing pleasure or reaction of defence to attack, but if it is the behaviour that takes pleasure in the very aggressive act. It is precisely at sports manifestations that aggressive motives expressed through violent behaviour become recognizable mostly with young people. They have the attributes of rituals that are usually very thoroughly planned. Violence at stadiums and streets in towns where important football matches are organised gets subcultural features with unpredictable consequences. In this paper the centre of interest will be on clarifying some psychological and social aspects of aggressive behaviour which is more and more often expressed at sports manifestations.

Key words: aggressiveness, motives, behaviour, reaction

Uvod

Agresivno ponašanje se određuje kao ponašanje koje se manifestuje u napadu na druge osobe, a sa namerom da se drugoj osobi nanese šteta. Prema tom određenju, opravdano je smatrati agresivnim ponašanjem i ponašanje koje u stvarnosti ne prouzrokuje štetu drugoj osobi, ali pri kome postoji namera onoga čije ponašanje označavamo agresivnim da takvu štetu drugom nanese.

Agresivno ponašanje ima široke razmere u odnosima među pojedincima i među grupama. Predstavlja izvor mnogih teškoća i problema i u pojedinačnim međuljudskim odnosima, kao i u odnosima među grupama ljudi. Upravo zbog toga što je agresivno ponašanje tako često, ulagan je veliki napor da se individualna agresivnost članova zajednice obuzda. U svakom društvu postoje mnogobrojne sankcije protiv agresivnog ponašanja. Društveni propisi, kao i moralni sistemi, usvajaju načela i principe kojima se nastoji da se agresivnost obuzda i ograniči. Nažalost, više je takvog nastojanja kad je reč o agresivnosti u međuličnim odnosima, nego kada je reč o agresivnosti među grupama i narodima. Agresivnost među grupama se u nekim društvima čak i podržava, direktno i indirektno.

Jednu od vrsta nestruktuiranih grupa čini publika. Pod tim terminom podrazumeva se nestruktuirana i neorganizovana skupina ljudi, okupljena na ograničenom prostoru, sa pažnjom polarizovanom na određeni objekat ili zbivanje, čije je reagovanje više reaktivno i receptivno nego aktivno i angažovano, a kod koje postoji relativno slaba interstimulacija, koja dolazi do izražaja u spremnosti za uzajamnim podražavanjem ponašanja.

Sportska publika se u određenom razvoju situacije može transformisati u struktuiranu grupu, ali i u gomilu. Pretvaranje namerno okupljene sportske publike u gomilu dešava se kada deo posmatrača npr. fudbalske utakmice, ozlojeđeni neuspehom kluba za koji navija, u nekontrolisanom besu ispoljava nasilno ponašanje i napada sudiju ili igrače i navijače protivničkog kluba. Deo okupljene publike, sa određenom namerom postaje agresivna gomila ili masa. Stepem ispoljavanja nasilnog ponašanja u sličnim situacijama je znatno izraženiji kod navijačkih grupa, a posebno kod manjeg dela specifične sportske publike koji sebe nazivaju huliganima.

Kada govorimo o agresivnom ponašanju, treba razlikovati agresivnost kao način reagovanja od agresivnog motiva i težnje da se agresivno postupi. Veoma je verovatno da je urođena i prirodna reakcija ljudi da reaguju agresivnim impulsom kad su napadnuti od drugih ili sprečeni da ostvare svoje intenzivne potrebe, želje i motive.

Opravdano se smatra da je emocija gneva karakteristična psihička reakcija agresivnog impulsa, primarna emocija. Međutim, nemamo pravo da u svim slučajevima kad se pojavi agresivni impuls govorimo o postojanju motiva agresivnosti. O takvom motivu možemo govoriti tek onda kada ponašanje koje može biti izazvano agresivnim impulsom ima jasan i svestan cilj da povredi nekoga ili nanese nekome štetu. O agresivnom motivu možemo govoriti, dakle, samo onda kad ponašanje nije prosta reakcija na sprečavanje zadovoljstva neke potrebe ili reakcije odbrane na napad, nego ponašanje koje nalazi zadovoljstvo u samom agresivnom aktu. Dok je reagovanje agresivnim impulsom verovatno zasnovano, makar delimično, na urođenim tendencijama (budući da je važno za održavanje jedinke), opravdano se postavlja pitanje da li se o agresivnom motivu može govoriti kao opštem i urođenom.

Opravdano je takvo razlikovanje napada na nekoga, kad smo ugroženi tuđim napadom, od agresivnog postupanja koje je pokrenuto našom željom i namerom da drugome nanesimo štetu.

Potrebno je praviti razliku između agresivnih impulsa i osećanja i agresivnih postupaka. Agresivno osećanje se ne ispoljava uvek otvoreno i vrlo često ne dovodi do agresivnih postupaka. Društvo i društvene norme predviđaju razne mere protiv manifestovanja agresivnosti i ispoljavanja agresivnih

postupaka. Agresivna osećanja nesumnjivo su jedan od bitnih podsticaja za agresivne postupke. Ali, da li će doći do agresivnih postupaka ne zavisi samo od agresivnih impulsa, nego i od drugih uslova koji zajedno sa agresivnim osećanjem deluju kao podsticaj za agresivne postupke.

Shvatanja o izvorima agresivnog ponašanja

S obzirom na to što je za razumevanje ljudskog ponašanja, a time i za organizovanje odnosa u društvu veoma važno utvrditi poreklo agresivnog ponašanja i uslove njegovog javljanja i jačanja, agresivnost je razmatrana sa raznih stanovišta. Postoje pokušaji da se objasni poreklo agresivnog ponašanja. Te pokušaje bismo mogli svrstati u tri grupe:

- 1) shvatanja koja smatraju da je agresivnost jedna od fundamentalnih i urođenih snaga ljudskog ponašanja,
- 2) shvatanja koja prihvataju urođene elemente kao komponentu agresivnog ponašanja, ali ističu i značaj sredinskih uslova za javljanje i razvijanje agresivnog ponašanja, kao i važnost učenja,
- 3) shvatanja koja smatraju da je agresivno ponašanje isključivo ili prvenstveno stečeno i naučeno ponašanje.

Instinktivistička shvatanja

Veći je broj shvatanja koja izvor agresivnog ponašanja vide u urođenim osnovama – instinktima. Dva naročito razrađena i često navođena takva shvatanja jesu shvatanja Sigmunda Frojda, koji je izvor celokupne aktivnosti čoveka video u instinktima. Kao što je poznato, nije sasvim precizno izneo koji sve instinkti kod čoveka po njegovom mišljenju postoje i deluju. U svojim kasnim radovima govorio je o dve grupe instinkta: instinktima života i instinktima smrti, u kojima je video korene nastanka agresivnosti.

Lorenc, kao i Frojd, smatra da je izvor agresivnog ponašanja u moćnom urođenom agresivnom instinktu. Taj agresivni instinkt je moćan jer je, kao i svi drugi instinkti, važan za održavanje jedinke i vrste. Agresivno ponašanje je, prema Lorencu, izrazito instinktivno ponašanje. Ono je uvek socijalna aktivnost, budući da je neophodno, da bi moglo da dođe do manifestovanja agresivnog ponašanja, da imamo prisustvo organizma iste vrste. O agresivnom ponašanju može se govoriti kad je agresivnost cilj za sebe, a ne sredstvo za ostvarenje nekih drugih ciljeva ili za zadovoljenje nekih drugih potreba. Kad jedinke pojedinih vrsta živih bića napadaju jedinke neke druge vrste, one to čine ne iz agresivnosti nego radi različitih drugih ciljeva. Agresivnost se javlja samo u odnosu na jedinke iste vrste. O agresivnosti koja je izraz urođenog instinkta možemo govoriti kad se ta agresivnost nužno pojavljuje i kad se njome ne ostvaruje neki poseban cilj.

Frustracija i agresivnost

Najčešće se agresivnost ispoljena kroz nasilno ponašanje na sportskim manifestacijama objašnjava frustracionom teorijom agresivnosti. Prema ovoj teoriji ne prihvata se stanovište da se agresivnost automatski gomila sama po sebi. Do nje dolazi usled sprečavanja zadovoljenja potreba i motiva, usled frustracije. Ako se frustracije ponavljaju, dolazi do gomilanja agresivnosti. Prema koncepciji Milera i Dolarda (Miller, Dollard, 1941), poznatoj kao „teorija traženja žrtve”, frustracijom izazvana i nagomilana agresivnost usmerava se kod čoveka na najpristupačnije ciljeve, pre svega na razne manjinske grupe. Ne zbog toga što bi te grupe bile faktori koji ometaju zadovoljenje motiva čoveka, nego zbog toga što je usled frustracije došlo do nagomilane agresivnosti, a te grupe predstavljaju objekte prema kojima je najjednostavnije, sa najmanje straha od nepoželjnog reagovanja za sebe, usmeriti agresivnost. Po ovom shvatanju nema agresivnog naboja koji bi se gomilao sam po sebi, ne postoji poseban nasleđeni nagon za agresivnošću ili destrukcijom, ali postoji na nasleđu zasnovan fiziološki proces koji dovodi do agresivnosti.

Mnogo dokaza ukazuje na to da sprečavanje zadovoljenja motiva kod čoveka i ometanje postizanja postavljenih ciljeva izaziva agresivna osećanja i, eventualno, agresivne postupke. To potvrđuju istraživanja Berkera, Demba i Levina (Barker, Dembo, Lewin, 1941).

Frustracionoj teoriji iznose se izvesni prigovori, da ne dovode sve frustracije do agresivnosti, da reakcije na frustraciju nisu samo agresivno ponašanje nego da i drugačije ponašanje (pojačano ulaganje napora da se nešto postigne) može biti posledica frustracije, da može biti agresivnosti i bez ikakve frustracije. Frustraciona teorija ne može nam do kraja objasniti javljanje agresivnosti. Ali, ona sasvim argumentovano ukazuje na to da i frustracija predstavlja čest izvor agresivnosti.

Ono što je u korenu ispoljavanje agresivnog ponašanja na sportskim manifestacijama je sledeće: da bi došlo do manifestovanja agresivnih reakcija, potrebno je da postoje određene draži povezane sa agresivnim reagovanjem, koje podsećaju na agresivnu reakciju. Bez prisustva takvih draži ne dolazi do agresivnosti. Draži koje izazivaju agresivno ponašanje sasvim su određeni objekti, npr. osoba koja je izazvala frustraciju kod nas ili neka draž povezana sa tom osobom. Tek ako se pojavi i odgovarajuća draž, onda će agresivno osećanje da se produži u agresivnu akciju.

Smisao ove Berkovićeve dopune i korekcije frustracione teorije agresivnosti, možemo zaključiti, jeste u tome da pored frustracijom izazvane spremnosti za agresivnost, izazvanog impulsa agresivnosti, treba da postoji određena draž koja će agresivnost pojačati ili eventualno i izazvati. Važnu ulogu u javljanju agresivnih postupaka, a posebno u pojačavanju agresivnosti, imaju određene draži. To su draži koje izazivaju neprijateljstvo ili nesklonost. Koje će to draži biti zavisi i od ličnog iskustva i socijalnog učenja. Zbog toga agresivno ponašanje, pri kom imamo uvek i prisustvo urođenih komponenata, zavisi u velikoj meri i od učenja, pre svega učenja draži i situacija koje dobijaju ulogu podsticaja za agresivne postupke.

Agresivnost i učenje

Danas prevladavaju shvatanja koja ističu ulogu učenja, ali prihvataju i postojanje nasleđem formiranih osnova agresivnosti. I frustraciona teorija agresivnosti i Berkovićeve dopuna te teorije pretpostavljaju urođene osnove agresivnog ponašanja. Mišljenje da su i nasleđe i učenje izvori agresivnosti zastupa i From u svojoj knjizi „Anatomije ljudske agresivnosti” (Fromm, 1978). Po njemu, postoje dve vrste agresivnosti. Prva je filogenetski programirana, dakle urođena, zajednička ljudima i životinjama. Manifestuje se u impulsivnom napadu na one koji ugrožavaju naše vitalne interese. To je biološki korisna, reaktivna i odbrambena agresivnost, a koja prestaje čim prestane i ugrožavanje. Javlja se kao agresivna reakcija na uskraćivanje slobode, na ugrožavanje našeg života, na sprečavanje zadovoljenja ljudskih egzistencijalnih potreba. From je naziva odbrambenom ili benignom agresivnošću. Ali, kod čoveka postoji i druga vrsta agresivnosti, koja nije urođena nego stečena. Za nju je karakteristično zadovoljstvo u povređivanju drugih, u nanošenju zla drugima i u uništavanju. Specifična je za čoveka, jer nijedna druga vrsta primata ne muči i ne ubija članove svoje vlastite vrste zato što u tome oseća zadovoljstvo. From je naziva destruktivnom ili malignom agresivnošću.

Ova, za ljude karakteristična, stečena i destruktivna agresivnost nastaje kada sredinski i lični uslovi onemogućavaju da se ljudi sa zanosom angažuju u stvaranju nečega što unapređuje život, kad ne mogu sa strašću da se posvete nečemu što je od životne vrednosti. Potreba za intenzivnim doživljajima i za konstruktivnim zalaganjem za nešto karakteristika je čoveka. Kada ne mogu da zadovolje svoje pozitivne ambicije, kod ljudi se može obrazovati negativan naboj, potreba za uništavanjem i nanošenjem zla drugima.

Ali i frustraciona teorija, kao i Berkovićeve dopuna te teorije, ističu važnost učenja za agresivno ponašanje. Učenje kao jedini ili osnovni izvor agresivnog ponašanja naglašavaju pojedine biheviorističke teorije. Najdoslednije i najrazrađenije shvatanje o učenju kao izvoru agresivnosti iznosi Bandura

(Bandura, 1965). Prema shvatanjima koja ističu važnost učenja na različite draži i situacije, a koje ometaju ili otežavaju zadovoljenje naših motiva, moguće je reagovati i kompetitivno, ali i kooperativno.

Mi često, smatra Bandura, neke oblike ponašanja neopravdano označavamo agresivnim ponašanjem. To je zbog toga što smo naučili da energično ponašanje, koje se nadovezuje na frustraciju, označavamo kao agresivno ponašanje, iako to ponašanje ne sadrži nikakve namere da se neko drugi povredi.

Rezultati Bandurinih istraživanja pokazuju da posmatranje agresivnih postupaka dovodi do podražavanja agresivnog ponašanja modela. Opservacionim učenjem, zaključuje Bandura, može doći do prihvatanja novih, dotad nepoznatih oblika agresivnog ponašanja, može doći do dezinhibicije dotad inhibiranih agresivnih reakcija, može doći do obnavljanja napuštenih oblika agresivnog ponašanja, kao i do usvajanja i primenjivanja različitih oblika agresivnog ponašanja na nove situacije u kojima agresivno ponašanje nije ranije ispoljavano.

Pomeranje agresivnosti i katarza kao mogući uzrok nasilnog ponašanja na sportskim manifestacijama

O pomeranju agresivnosti govorimo kad se agresivnost, koja ne može da se ispolji prema izazivaču frustracije, i agresivna osećanja manifestuju prema drugoj osobi koja nije stvarni uzrok frustracije. Do pomeranja agresivnosti dolazi iz različitih uzroka: zbog straha i sankcija ako se agresivnost usmeri na onoga koji je izazvao frustraciju, ili zato što smo naučili da agresivnost ispoljavamo prema određenim osobama. U takvim slučajevima traži se zamena za objekat na kome će biti ispoljena agresivnost. Dakle, agresivnost se prenosi sa izvora koji je izazvao agresivno osećanje na druge objekte koji ga, u stvari, nisu izazvali. Istraživanja pokazuju da će neka osoba utoliko verovatnije postati objekat prema kojoj će se usmeriti agresivnost, ukoliko je sličnija stvarnom izvoru agresivnog osećanja. Međutim, takva osoba, ukoliko je sličnija izvoru koji je izazvao frustraciju, izaziva uzdržavanje od ispoljavanja agresivnosti iz istog razloga kao i izazivač frustracije. Na taj način dva faktora: impuls za agresijom i respekt djeluju u suprotnim pravcima. Dok su poštovanje i autoritet, na taj način izazvani, jači od agresivnog impulsa, neće biti agresivnog akta. Kad agresivni impuls postane jači od izazvanog poštovanja, ispoljiće se agresivnost.

Kad su u pitanju sportske manifestacije, posebno fudbalska takmičenja, često dolazi do pomeranja agresivnosti. Do takvog pomeranja dolazi u ponašanju pripadnika određenih grupa prema pripadnicima drugih grupa, različitog etničkog sastava ili različitog porekla, naročito manjinskih grupa. Frustracijom izazivana agresivnost jedan je od važnih izvora nacionalnih predrasuda i progona. I pojava da mladi ljudi pokazuju često nezadovoljstvo i neprijateljstvo prema svakoj vrsti autoriteta, delimična je posledica pomeranja agresivnosti na autoritete kao što su nastavnici, škola, razne društvene institucije, organi za očuvanja reda i sl. Uopšteno, kad god sretnemo količinu agresivnosti koja je u izrazitoj nesrazmernosti sa karakterom situacije na koju se agresivno reaguje, možemo reći da imamo posla sa pomeranjem agresivnosti.

Zaključak

Psihološko-sociološke analize ističu neke procese kao karakteristične za pojavu agresivnosti ispoljenu kroz nasilno ponašanje na sportskim manifestacijama. Procesu spontane transformacije sportske publike u agresivnu gomilu ili masu prethode, najčešće, događaji koji izazivaju izraženo nezadovoljstvo ili osećanje nanesene nepravde svom klubu. U tom periodu postoji komuniciranje među prisutnima, kretanje i kontakti koji dovode do saznanja da postoje isto raspoloženje i spremnost za agresiju ispoljenu kroz nasilno ponašanja. I u prethodnom i u tom periodu važnu ulogu ima širenje glasina koje podstiču agresivnost. U tom periodu se priprema buduća agresivna akcija. Da bi došlo do izbijanja agresivnog ponašanja, potrebno je da neko bude pokretač, da počne sa agresivnošću i preuzme neku vrstu vođstva.

Obično su takva lica osobe sa slabo izgrađenim društvenim normama, a neretko osobe sklone delikvenciji i već kažnjavane za slične prestupe.

Nemamo punu i usklađenu sliku o izvorima i uslovima agresivnosti ispoljene kroz nasilno ponašanje na sportskim manifestacijama, koja se sve češće viđa na stadionima širom sveta. Postoji veliki broj podataka, kao što ima i više shvatanja, međusobno neusklađenih i delimično protivurečnih. Iz tih podataka i razmatranja opravdano je zaključiti:

- Postoji urođeni mehanizam javljanja agresivnog impulsa, agresivnog osećanja. Njegovo javljanje izazivaju određene vrste frustracija, posebno atak na jedinku, kao što zavisi i od određenih vrsta draži.
- Od ličnog iskustva i socijalnog učenja zavisiće frekvencija javljanja agresivnog impulsa, kao i njegov intenzitet. Moguće je socijalizacijom agresivne impulse inhibirati, kao što je moguće da učenjem mnoge draži i situacije koje ranije nisu predstavljale podsticaj za javljanje agresivnog osjećanja postanu podsticaj za takvo javljanje.
- Od agresivnog impulsa i osećanja treba razlikovati agresivne postupke. Agresivna aktivnost je u daleko većoj meri, prvenstveno i pretežno, zavisna od socijalnog učenja.

Danas se sve više ističe važnost sistematskog empirijskog izučavanja masovnog ponašanja sportske publike, jer takva istraživanja proširuju znanja o psiho-socijalnim aspektima mase, ukazujući na njihovu povremenu iracionalnost izazvanu specifičnim okolnostima, koje zbog mogućeg poprimanja agresivnih tendencija mogu naneti štetu društvu u celini ili pojedinim društvenim segmentima.

Literatura

1. Barker, R., Dembo, T., & Lewin, K. (1941). *Frustration and regression: An experiment with young children*. University of Iowa. Studies in Child Welfare, pp. 234-236.
2. Brown, R. W. (1965). *Social psychology*. New York: Free press, pp. 49-58.
3. Cartwright, D. (1998). *Group dynamics*. Third ed. New York: Harper
4. Dunderović, R. (1999). *Psihologija sporta*. Banja Luka, pp. 133-141.
5. Kagahan, J. (1975). *Interpersonal and group behaviour*. London: Methuen
6. Lazarević, Lj. (1987). *Psihološke osnove fizičke kulture*. Beograd, pp. 181-208.
7. Le Bon, G.(1895.) *Psychologie des foules*. Paris: Alcan, pp. 135-148.
8. Miller, N. & Dollard, J. (1941). *Social Learning and Imitation*. New Haven, NJ: Yale University Press, pp. 123-126.

ANALIZA MODELA ORGANIZOVANJA ŠKOLE SKIJANJA FASTO
THE ANALYSIS OF FASTO SKI SCHOOL ORGANIZATION MODEL

Stručni članak

Rasim Lakota, Ifet Mahmutović, Izet Bajramović, Eldin Jelešković, Haris Alić, Denis Čaušević
Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Univerzitet u Sarajevu, Bosna i Hercegovina

Apstrakt

Skijanje kao sportska aktivnost može da predstavlja važan faktor kvalitetnijeg načina života, te se sve više prihvata kao sportsko-rekreativna aktivnost. U ovom radu analiziran je model organizovanja škole skijanja za mlađe uzraste, sa sadržajima igre na snegu, sa i bez skija. Realizacija skijaškog podučavanja se odvijala po unapred isplaniranom petodnevnom programu, i to u četiri homogene grupe učesnika. Imajući u vidu da deca najviše uživaju u igri na snegu, čime se omogućava sloboda kretanja i oslobađanje straha, primenjen je model čija je osnova učenja upravo „igra”. Primenjeni model rada pokazao je korektne rezultate na usvojenost osnovnih skijaških elemenata. U tretiranom modelu organizovanja škole skijanja, učesnici kroz igru i takmičenje sa samim sobom, motivisano i spremno ulaze u susret različitim skijaškim zadacima. Model organizovanja škole skijanja je proces koji je postavljen kroz dizajniranje strukture, raspoređivanja obaveza i koordinisanja dece i instruktora u njihovim naporima da ostvare ciljeve obuke. Proces škole skijanja je imao dve specifične strane: strukturu i koordinaciju. Odredivši ciljeve u fazi planiranja, u organizaciji je određeno šta treba raditi i kako postići koordinaciju postavljenih modela organizacije škole skijanja.

Ključne reči: škola skijanja, analiza, organizacija

Abstract

Skiing as a sports activity can represent an important factor of the higher quality of life, and is more and more recognized as a sports-recreational activity. This paper analyzes a model of ski school organization for younger age groups, with activities and games on snow, with and without skis. The realization of ski teaching was conducted in advance according to a planned five-day program with four homogeneous groups of participants. Having in mind that children enjoy games on snow the most, which makes freedom of movement possible and eliminates fear, a model where the basis of teaching is “play” has been applied. The applied model has shown acceptable results of the acquisition of basic skiing elements. In the treated model of ski school organization, through playing and competing among themselves, the participants are motivated and are ready for various ski tasks. The model of ski school organization is a process constructed through structure design, assigning tasks and coordinating children and instructors in their efforts to accomplish the goals of the training. The ski school process had two specific parts: structure and coordination. By determining goals in the planning phase, it was determined what to do and how to achieve the coordination of the set models of ski school organization.

Key words: ski school, analysis, organization

Uvod

Savremeni urbani život nas prisiljava da u njega unosimo što više rekreativno-kompenzacionih akcija trajnog ili povremenog karaktera, koje bi nam ublažile nedaće takvog života. Deci i omladini je potrebno kretanje u prirodi da bi im se obezbedio normalan psihofizički razvitak i jačanje i čuvanje zdravlja (Jankelić, 1968).

Skijanje je vrsta zimskog sporta u kojem se pomoću skija ostvaruju različita kretanja po snegu. Skijanje, prema koordinacijskoj osnovi, priprada grupi cikličnih i acikličnih okretnih aktivnosti koje se izvode zavisno od situacije koju nameću spoljašnji uslovi sredine. Alpsko skijanje karakteriziraju aciklični pokreti, dok nordijsko skijanje karakteriziraju ciklični pokreti (Bilić, Mijanović, Božić, 2007).

Skijanje postoji od davnina, a u poslednjih dvadesetak godina je zbog pristupnosti novih tehnologija (internet, televizija) doživelo svoju ekspanziju. Posebna draž skijanja je što nikad ne vozimo istom stazom, nemamo istu brzinu, a ni podloga nije ista. Ovakva raznovrsnost čini skijanje interesantnim i zanimljivim sportom. Skijanje, takođe, ima veliki uticaj na zdravlje, pa tako dr Tudor kaže: „Rekreacijsko skijanje ima izuzetno pozitivan uticaj i na psihičko i na fizičko zdravlje. To je aktivnost umerenog intenziteta koja odlično utiče na prevenciju kardiovaskularnih bolesti, uzrokuje porast tzv. dobrog HDL holesterola, te potiče potrošnju energije iz masnih zaliha. Sportska aktivnost na planinskom vazduhu ima blagotvorni učinak na ljudski organizam, te izaziva porast broja crvenih krvnih stanica.”

Predmet rada predstavlja organizaciono-stručni rad, podučavanja skijanja dece. Predmet rada obuhvata sve aspekte organizacije i obuke skijanja kod dece Kantona Sarajevo.

Problem ovog rada je analiza i ocena organizacije, provođenja škole skijanja od strane Fakulteta sporta i tjelesnog odgoja u Sarajevu i Kantonalnog javnog preduzeća „ZOI 84”.

Cilj rada jeste predstaviti način organizacije škole skijanja, kao i prikaz metoda i oblika rada. Cilj škole skijanja je osposobiti svakog polaznika da ovlada skijaškim veštinama.

Metodologija rada

Analiza petodnevne obuke skijanja dece Kantona Sarajevo

Kao što je precizirano u „Ugovoru o poslovnoj saradnji” između Fakulteta sporta i tjelesnog odgoja i Kantonalnog javnog preduzeća „ZOI 84”, došlo je do realizacije predviđene obuke. Obuka se odvijala na Olimpijskim planinama Bjelašnici i Igmanu u periodu od 07.01.2013. godine do 01.02.2013. godine. Realizacija obuke skijanja se odvijala po unapred isplaniranom petodnevnom programu obuke, te se odvijala u četiri grupe. Obuku su realizovali instruktori (studenti 5. godine Fakulteta sporta i tjelesnog odgoja) kojima je to bio praktični deo ispita iz predmeta Zimski sportovi. Polazak prema Olimpijskim planinama Bjelašnici i Igmanu bio je svakog jutra u 8 časova ispred dvorane Zetra. Autobus je na putu prema Bjelašnici i Igmanu imao nekoliko stajališta na kojima su roditelji mogli da čekaju sa decom (Marijn Dvor, Socijalno, Hrasno, Nedžarići). Instruktori su išli autobusom zajedno sa decom, tako da bi pazili na decu i uvek bili tu u slučaju potrebe. Nakon dolaska na planinu, instruktori bi decu uz posebnu pažnju dopratili do šatora koji je bio pripremljen posebno za njih. U nastavku ćemo se dotaći svih aspekata obuke skijanja ovog petodnevnog programa.

Prvi dan skijanja

CILJ PRVOG DANA	Učenici se privikavaju na skijašku opremu, učenici usvajaju osnovne položaje na skijama, učenici će biti osposobljeni da koriste lift.
CILJEVI	
Sportska znanja:	Učenici se privikavaju na skijašku opremu (skije, pancericice, štapove...), učenici se upoznaju sa osnovnim položajima na skijama (paralelni, klinasti, plužni), učenici uče da upotrebe skijaški lift (sidro)
Razvoj motoričkih sposobnosti:	Koordinacija, izdržljivost, ravnoteža, snaga
Metodske jedinice:	Prilagođavanje na skijašku opremu, obuka osnovnih položaja na skijama (u mestu, u pokretu), obuka ustajanja nakon padova, obuka penjanja uz breg
Metode učenja:	Metoda žive reči, metoda demonstracije
Oblici rada:	Rad u vrsti, koloni, rad u homogenizovanim grupama
Teren:	Rad na ravnom, rad na blagoj padini

Drugi dan skijanja

CILJ DRUGOG DANA	Učenici uče osnovni položaj, učenici uče klinasti zavoj, učenici uče da koriste lift (sidro), učenici uče klinasto vijuganje.
CILJEVI	
Sportska znanja:	Učenici usvajaju osnovni skijaški položaj, učenici usvajaju klinasto vijuganje, učenici uče da koriste skijaški lift (sidro), učenici uče klinasti zavoj
Razvoj motoričkih sposobnosti:	Koordinacija, izdržljivost, ravnoteža, snaga
Metodske jedinice:	Osnovni položaj, klinasto vijuganje, korišćenje skijaškog lifta (sidra), klinasti zavoj
Metode učenja:	Metoda žive reči, metoda demonstracije
Oblici rada:	Rad u vrsti, koloni, rad u homogenizovanim grupama
Teren:	Rad na ravnom, rad na blagoj padini

Treći dan skijanja

CILJ TREĆEG DANA	Učenici uče klinasti zavoj, učenici uče klinasti zavoj s ubodom palice
CILJEVI	
Sportska znanja:	Učenici uče klinasti zavoj, učenici uče klinasti zavoj s ubodom palice
Razvoj motoričkih sposobnosti:	Koordinacija, izdržljivost, ravnoteža, snaga
Metodske jedinice:	Klinasti zavoj, klinasti zavoj s ubodom palice
Metode učenja:	Metoda žive reči, metoda demonstracije
Oblici rada:	Rad u vrsti, koloni, rad u homogenizovanim grupama
Teren:	Rad na ravnom, rad na blagoj padini

Četvrti dan skijanja

CILJ ČETVRTOG DANA	Učenici utvrđuju klinasti zavoj s ubodom palice, učenici uče osnovno vijuganje
CILJEVI	
Sportska znanja:	Učenici utvrđuju klinasti zavoj, učenici uče osnovno vijuganje
Razvoj motoričkih sposobnosti:	Koordinacija, izdržljivost, ravnoteža, snaga
Metodske jedinice:	Klinasti zavoj s ubodom štapa, osnovno vijuganje
Metode učenja:	Metoda žive reči, metoda demonstracije
Oblici rada:	Rad u vrsti, koloni, rad u homogenizovanim grupama
Teren:	Rad na blagoj padini, rad na padini

Peti dan skijanja

CILJ PETOG DANA	Utvrđivanje osnovnog vijuganja, testiranje na poligonu
CILJEVI	
Sportska znanja:	Učenici utvrđuju osnovno vijuganje, testiranje usvojenih znanja na poligonu
Razvoj motoričkih sposobnosti:	Koordinacija, izdržljivost, ravnoteža, snaga
Metodske jedinice:	Osnovno vijuganje
Metode učenja:	Metoda žive reči, metoda demonstracije
Oblici rada:	Rad u vrsti, koloni, rad u homogenizovanim grupama
Teren:	Rad na blagoj padini, rad na padini

Swot analiza

SWOT analiza (autor *Albert S. Humphrey*) predstavlja analitičku metodu kojom se definišu kritični faktori koji imaju najveći uticaj na poslovanje preduzeća na tržištu. Ona se obavlja kroz matricu koju čine 4 elementa – polja: **S** – *Strengths* (snage), **W** – *Weaknesses* (slabosti), **O** – *Opportunities* (šanse i mogućnosti), **T** – *Threats* (opasnosti i pretnje). Početna slova ovih elemenata (na engleskom jeziku) daju naziv ove metode – **SWOT**. Snage predstavljaju pozitivne, a slabosti negativne unutrašnje faktore. Šanse predstavljaju pozitivne, a pretnje negativne spoljašnje faktore. U nastavku rada biti će odrađena SWOT analiza organizacije obuke skijanja.

<p>Snaga (S- Strengths)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ljudski potencijal – iskusni instruktori - Blizina planina za skijanje - Postojanje osnovne infrastrukture - Veliki broj zainteresovanih - Pristupačnost skijaškoj opremi 	<p>Slabosti (W- Weaknesses)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Slaba organizacija prevoza - Neadekvatan smeštaj na planini - Nedostatak rekvizita - Loša organizacija vertikalnog transporta
<p>Prilike (O- Opportunities)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Državni fondovi potpore - Ulaganje u marketing - Proširenje postojećih kapaciteta 	<p>Prijetnje (T - Threats)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vremenski uslovi - Nedovoljan interes za skijanje - Konkurentnost - Finansijska kriza

Teorijska i praktična vrednost rada

Teorijska vrednost rada vezana je za informacije, organizacije i pravljenje plana obuke skijanja. Ovaj rad bi mogao da posluži za dopunjavanje znanja, odnosno proširenje već postojećih znanja kod instruktora skijanja. U radu su prikazane mnogobrojne vežbe i igrice koje bi se mogle uvrstiti u bilo koju školu skijanja. Takođe, ovaj rad može pomoći u izradi SWOT – analize neke organizacije ili poslovanja preduzeća na tržištu, jer sadrži primer analize i objašnjen način na koji se ona izvodi.

Praktična vrednost rada obuhvata problematiku sprovođenja škole skijanja i postizanja što boljeg uspeha u smislu organizacije obuke. Takođe, ovaj rad može da posluži drugim školama skijanja, jer sadrži detaljan plan petodnevne obuke skijanja.

Zaključak

Sport u bilo kakvom obliku, pa tako i skijanje, bitan je sastavni deo, ali i potreba savremenog načina života. Predmet ovog rada bila je organizaciono-stručni rad podučavanja skijanje dece Kantona Sarajevo. U radu je detaljno odrađena petodnevna priprema obuke skijanja, za rad sa homogenim grupama dece, odnosno grupama sa približno jednakim znanjima i sposobnostima. U ovom radu nabrojan je veliki broj vežbica i igrica koje instruktorima pomažu pri obuci dece. Zato je veoma bitna pravilna metodika obučavanja skijaških tehnika, a koju vode isključivo ljudi koji su kvalifikovani za ovu vrstu sporta – ski učitelji, pogotovo kada se radi sa mlađim uzrastima. Takođe, u radu su predstavljene sve dobre i loše strane ovakvog programa odnosno ovakvog načina organizacije i sprovođenja obuke skijanja na snežnim padinama. Ovakav vid obuke i organizacije pokazao je veliki uspeh, koliko u samoj obuci toliko i kod studenata Fakulteta sporta i tjelesnog odgoja koji su imali priliku pa provere svoje znanje i sposobnosti prenošenja istog na polaznike obuke. Uloga instruktora nije samo da dobro nauči učenike skijanju, već da oni zavole skijanje kao sportsku disciplinu i da se kasnije u životu rado vraćaju na snežne padine.

Literatura

1. Jankelić, J. (1968). *Smučanje kao rekreacija i sport*, Beograd: Partizan
2. Nurković, N. (2011). *Skijanje*, Sarajevo: Fakultet sporta i tjelesnog odgoja u Sarajevu
3. Simić, M. (2001). *Alpsko smučanje – teorija i metodika*, Beograd: Fakultet za fizičku kulturu Univerziteta u Prištini
4. Lanc, V., Gošnik-Oreb, J., Oreb, G., Matković, B. (1988). *Naučimo skijati*, Zagreb: Vlastita naknada autora
5. Bilić, Ž., Mijanović, M., Božić, Lj. (2007). *Od prvog koraka do carvinga*, Mostar: Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti sveučilišta u Mostaru

RELACIJE DIMENZIJA LIČNOSTI, SUOČAVANJA SA SLIKOM TELA I SKLONOST KA PREJEDANJU KOD RUKOMETASA KADETA

PERSONALITY DIMENSION RELATIONS, DEALING WITH BODYIMAGE AND OVEREATING OF HANDBALL CADETS

Originalni naučni članak

Dorđe Mačvanin¹, Miroljub Ivanović², Uglješa Ivanović¹

¹Fakultet za menadžment u sportu, Alfa univerzitet, Beograd

²Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača i poslovnih informatičara- Sirmijum, Sremska Mitrovica

Apstrakt

Cilj ove studije bilo je ispitivanje povezanosti dimenzija ličnosti, konstrukta suočavanja sa slikom tela i sklonošću ka prejedanju. Uzorak su činila 132 rukometaša prosečnog uzrasta 16,04 godina. U istraživanju su korišćeni sledeći merni instrumenti: Upitnik za merenje ličnosti IPIP50 Mlačića i Goldberga (Mlačić&Goldberg, 2007), Upitnik strategija suočavanja sa slikom tela Kaša i saradnika (Cashetal, 2005) i Skala prejedanja, Hokinsa i Klementa (Hawkins&Clement,1980). Interna konzistentnost mernih instrumenata zadovoljavajuća je i identična onima u drugim validacionim studijama. U statističkoj obradi rezultata korišćena je korelaciona i hijerarhijska regresiona analiza.

Analiza Pirsonovih koeficijenata korelacije pokazala je da su usmerenost na telesni izgled i pozitivno razumno prihvatanje u velikoj meri nezavisni od „velikih pet“ faktora ličnosti, dok je izbegavanje značajno linearno povezano sa dimenzijama ličnosti, posebno sa emocionalnom stabilnošću. Rezultati regresionog modela upućuju na to da je od osobina ličnosti emocionalna stabilnost značajan prediktor u objašnjavanju varijanse kriterijuma prejedanja. Uvođenjem konstrukta suočavanja sa slikom tela, dominantne determinante postale su varijable izbegavanja i usmeravanja na telesni izgled. Dobijeni nalazi naglašavaju relevantnu ulogu dimenzija ličnosti, izbegavanja i usmerenosti na telesni izgled kao prediktora prejedanja, kao i na njihov značaj u sprečavanju i terapiji poremećaja ishrane.

Ključne reči: rukometaši kadeti, dimenzije ličnosti, slika tela, izbegavanje, prejedanje

Abstract

The aim of this research was to explore correlations of personality dimensions, confrontations with body appearance constructs and overindulgence habits. The sample consisted of 132 male handball players, whose average age was 16,04. The following measuring instruments have been used in the research: Personality measuring questionnaire IPIP50 (Mlačić & Goldberg, 2007), Strategy appearance of confrontation with body appearance (Cash et al., 2005) and Overindulgence scale (Hawkins&Clement,1980). The inner consistency of measuring instruments is satisfying and identical to those in other valid studies. The correlation and hierarchical regression analysis have been used in statistical data processing. Pirson's correlation coefficients analysis has showed that body appearance and positive mind orientation acceptance are considerably independent of the "big five" personality factors, while avoidance is significantly and linearly connected to personality dimensions, especially to emotional stability. The regression model results indicate that emotional stability is a more significant predictor than personality characteristics in the explanation of overindulgence criteria variance. By introducing the body confrontation construct, avoidance and body orientation appearance variables have become the dominant

determinants. The findings highlight the relevant predictor role of personality dimensions, avoidance and body orientation appearance as overindulgence, as well as their significance in the prevention and therapy of eating disorders.

Key words: cadets handball players, personality dimensions, body appearance, avoidance, overindulgence

Uvod

U poslednjih nekoliko decenija, sve veća pažnja pridaje se fenomenu prejedanja kao poremećaju ishrane, ali i modelu ponašanja koji se ispoljava iz različitih razloga i koji ne mora imati karakteristike poremećaja. Prema studiji Stajsa i saradnika (Stice *et al.*, 2013), skup poremećaja hranjenja – prejedanje ispoljava se u dva oblika: kao bulimija, preterano uzimanje hrane, ili anoreksija, odbijanje uzimanja hrane. U svojoj empirijskoj studiji, Salis i saradnici (Sallis *et al.*, 2012) smatraju da gojaznost može da prati prejedanje, iako je pogrešno verovanje da su pojedinci skloniji prejedanju obavezno i gojazni, pri čemu oko 1/3 gojaznih navodi sklonost ka prejedanju, dok je znatno manje njih skloni poremećaju prejedanja. Rezultati istraživanja koje su sprovedli Vankampfort i saradnici (Vancampfort *et al.*, 2013a) potvrdili su da prejedanje nije obavezno i patološko stanje, a generiše ga stres ili sprečavanje negativnih osećanja. Identifikovanju pojave prejedanja umnogome pomaže poznavanje dimenzija ličnosti, pošto su istraživanja Elfaga i Morija (Elfhag & Morey, 2008) utvrdila povezanost pojedinih osobina ličnosti modela (*Big-Five*) „velikih pet” i prejedanja, kao i linearnu povezanost faktora ličnosti i strategija suočavanja sa slikom tela, navode Pokrajac-Bulijan (Pokrajac-Bulian *et al.*, 2009) u svom istraživanju.

Sprečavanje prejedanja

U svom radu, Pek i Lajtsi (Peck & Lightsey, 2008) smatraju da prejedanje podrazumeva nekontrolisan unos velike količine hrane u kratkom vremenskom periodu. Oni ističu i činjenicu da prejedanje ne ulazi obavezno u kategoriju poremećaja hranjenja, već može da pripada simptomatskoj kategoriji hranjenja i modelu ponašanja kojem ljudi pribegavaju zbog dva različita razloga: a) uzimanja velike količine hrane i b) osećanja gubitka kontrole. Nalazi Rotenberga i saradnika (Rotenberg, *et al.*, 2013) naglašavaju da se za izazivanje poremećaja prejedanja pojedinac mora prejedati najmanje dva puta nedeljno u periodu od 3 do 6 meseci. Poremećaj prejedanja obuhvata prisutnost sledećih obeležja: brže konzumiranje hrane od uobičajenog, konzumiranje hrane dok pojedinac ne oseti da mu je neprijatno, konzumiranja znatne količine hrane kad ne postoji telesna glad, jedenje u samoći zbog stida od količine pojedene hrane, kao i ogorčenost, depresivnost ili osećaj krivice posle prejedanja, što pokazuje emirijska studija Vankamforta i saradnika (Vancampfort *et al.*, 2013b). Osim toga, evaluacija frekvencije poremećaja prejedanja nije gusta, a pretežnost poremećaja nekontrolisanog jedenja varira od 0,5% do 4%. To potvrđuju rezultati iz istraživanja koje su sprovedli pomenuti autori. Hrvatski autor Begić (2011) tvrdi da se poremećaj prejedanja sve češće ispoljava u prvoj deceniji XXI veka, s frekvencijom od oko 1% u opštoj populaciji. Prema istraživanju Kristijana i saradnika (Christian *et al.*, 2011), prejedanje češće obuhvata žensku populaciju i to mlade žene, tako da na prosečno tri žene sa tendencijom prejedanja dolaze dva muškarca. Tumačenje fenomena prejedanja, Kovin i saradnici (Cowin *et al.*, 2011) objašnjavaju obrascem zavisnosti od određene hrane, ograničavanjem konzumiranja hrane, stresom koji prethodi prejedanju, kao i modelu sprečavanja odvratnih osećanja.

Model ličnosti Big-Five u tumačenju prejedanja

Model „velikih pet” faktora ličnosti pokazao se relevantnim prediktorom ponašanja, naglašavaju u svojoj studiji Rejnora i saradnici (Raynor *et al.*, 2009). Prema Goldbergovim istraživanjima (Goldberg, 1999), „velepetorni model“ sadrži pet ortogonalnih latentnih dimenzija (ekstraverzija, ugodnost, savesnost, emocionalna stabilnost i intelekt). Autori Bendžamin i Vulfert (Benjamin & Wulfert, 2005) koristili su

petorofaktorske modele ličnosti u tumačenju rizičnih ponašanja. U svom istraživanju, Lakail i saradnici (LaCaille *et al.*, 2011) navode da su osobine ličnosti – ekstraverzija, neuroticizam, negativni pol emocionalne stabilnosti i savesnost, povezane sa prejedanjem, dok u svojim radovima Akuera i saradnici, kao i Lavender (Agüera *et al.*, 2013; Lavender, 2013), zaključuju da je faktor *ekstraverzija* pozitivno koreliran sa zavisničkim ponašanjima.

Nalazi studije Volkova i saradnika (Volkow *et al.*, 2013) pokazali su da je emocionalna nestabilnost, tj. njen negativan pol neuroticizam, značajno linearno povezan sa prejedanjem. Ta osobina ličnosti intenzivan je prediktor rizičnih ponašanja, što se naročito odnosi na impulsivnost. U istraživanju Vajlds i Markusa (Wildes & Marcus, 2013) utvrđeno je da savesnost negativno korelira sa odstupajućim ponašanjima povezanim sa hranjenjem, odnosno prejedanjem, a prema nalazima studije Pakarda i saradnika (Packard, *et al.*, 2012), rizično ponašanje (pušenje, upotreba droga i alkohola i nezdrava ishrana) karakterišu osobe niske savesti. Studija Makana (MacCann, 2001) pokazala je da su dimenzije ličnosti i emocionalnog hranjenja studenata, kao i niska savesnost, relevantni prediktori emocionalnog hranjenja, naročito njene komponente tendencije ka postignuću.

Suočavanje sa slikom tela i izbegavanje kao prediktor prejedanja

Prema modelu Ivezaja i saradnika (Ivezaj *et al.*, 2010), teorija izbegavanja, koja se odnosi na tumačenje prejedanja, zasniva se na pretpostavci da je prejedanje rezultat samomotivacije da se izbegne odvrtna ili negativna svest o sebi. Istraživanje koje su sproveli saradnici Pokrajac-Bulijan i saradnici (Pokrajac-Bulian *et al.*, 2009) upućuje na činjenicu da su osobe visoke averzivne svesti o sebi izuzetno orijentisane na sopstvene nedostatke, slabosti i neuspehe. Podsticaji za izbegavanje takve svesti počinju poređenjem sebe sa pojedinim kriterijumima, te, što su oni viši, veća je i verovatnoća neuspeha. Komparacija sa visoko postavljenim standardima centralna je komponenta perfekcionizma, koji se pokazao značajnim prediktorom poremećaja povezanih s hranjenjem. Istraživanje koje su sproveli Soare i saradnici (Soares *et al.*, 2009) pokazalo je da adolescenti s višim rezultatima na skali perfekcionizma imaju tendenciju ka kasnijim poremećajima hranjenja. Osobe sklone prejedanju imaju visok nivo averzivne svesti o sebi, kao i visoka očekivanja od sebe. Prema nalazima autora Etua i Greja (Etu & Gray, 2010), oni su skloni da se dopadnu drugim osobama, a visok nivo averzivne svesti o sebi odražava uverenje o tome da drugi ljudi često vode računa o njima i izražavaju negativan odnos prema njihovom ponašanju.

U svom radu, Sedikides i Greg (Sedikides & Gregg, 2008) su na pojedincima sklonim sprovođenju dijete potvrdili značaj nivoa svesti o sebi. Poređenje grupa ispitanika skrenulo je pažnju na veću sklonost prejedanju kod osoba na dijeti u trenutku kad su one imale nisku svesti o sebi. Komparacija sa značajnim standardima zasnivana je na osnovu svesti o sebi. Pojedinci skloni prejedanju upoređuju se sa visokim standardima, onim koje povremeno neće zadovoljiti. Istovremeno se ispoljava negativan afekt, te se orijentisanjem na druge stimulse, tj. hranu, neprijatna osećajna stanja amortizuju.

U pojedinim studijama, negativna orijentacija na telesni izgled ispoljila se kao značajan prediktor prejedanja. Tako se, prema istraživanju Svamija i saradnika (Swami *et al.*, 2008), pokazalo da su pojedinci sa sklonošću ka prejedanju zabrinutiji za sopstveni telesni izgled i više okrenuti ka svojoj spoljašnosti. Osim toga, orijentacija na konstrukt „telesni izgled” bila je pozitivno povezana sa povećanom konzumacijom hrane, smatraju autori Dženkins i saradnici (Jenkins *et al.*, 2011). U svojoj studiji, Begić (2011) naglašava da psihološka tumačenja kriterijuma prejedanja upućuju na neprihvatnje slike sopstvenog tela kao i nezadovoljstvo izgledom pojedinaca koji su skloni prejedanju. Osobe sa poremećajem prejedanja ispoljile su veću brigu oko telesne mase i gojaznosti, kao i ka otkrivanju pojedinih delova tela, što ukazuje na činjenicu da je u postupcima poremećaja hranjenja neophodno obratiti pažnju na to da li postoji negativna slika tela. U istraživanju Amidija i saradnika (Amidi *et al.*, 2006), utvrđeno je da je slika tela u uzajamnom odnosu sa prisilnim jedenjem, kao i da su identičnu brigu o telesnom izgledu imali i gojazni i ispitanici prosečne telesne mase skloni prejedanju, u komparaciji sa

ispitanicima koji se ne prejedaju. U svojoj empirijskoj studiji, Grilo i saradnici (Grilo et al., 2009) zaključili su da je koreliranost narušene slike tela i poremećaja prejedanja, kao i sklonost ka prejedanju, naročito naglašena kod gojaznih pojedinaca.

Bez obzira na činjenicu što su ranije studije skrenule pažnju na značaj modela „velikih pet” faktora ličnosti i teorije izbegavanja kao determinante prejedanja, objektivno nedostaju integrativna istraživanja koja bi komparirala uticaj pojedinih varijabli u tumačenju konstrukta prejedanja u sportskoj adolescentskoj populaciji. Imajući u vidu dosadašnja istraživanja, cilj ovog rada je ispitivanje relacija dimenzija ličnosti, suočavanja sa slikom tela i sklonosti ka prejedanju kod rukometaša kadeta.

Metod

Ispitanici

Prigodan uzorak obuhvatio je 132 rukometaša kadetskog uzrasta iz pet rukometnih klubova, i to „Metalac” (Valjevo), I liga – grupa Centar; „Kolubara” (Lazarevac), Super liga; „Metaloplastika” (Šabac), Super liga; „Loznica” (Loznica), I liga – grupa Centar i „Užice” (Užice), II liga – grupa Zapad. Prosečna starost ispitanika je 16,04 godina (SD = 7.65). Svi ispitanici imali su najmanje jednu godinu sistematskog i organizovanog treninga (5–6 puta nedeljno). Izbor reprezentativnog uzorka izvršen je u februaru 2014. godine.

Pre sprovođenja anonimnog ispitivanja, ispitanicima je objašnjen cilj istraživanja. Zamoljeni su za učestvovanje i objašnjeno im je da mogu da odustanu kad god poželevu. Ispitanici su ispunjavali upitnike u grupama od oko 30 osoba u trajanju od oko 45 minuta. Pre podele upitnika, ispitanicima je objašnjen način ispunjavanja mernog instrumenta, posebno za svaki instrument, oblici prejedanja, slika tela i situacija u kojoj bi ona mogla biti narušena.

Instrumenti

Upitnik za merenje ličnosti IPIP 50 Mlačića i Goldberga (Mlačić i Goldberg, 2007), obuhvata 50 ajtema u pozitivnom i negativnom smeru, podjednako za svaki faktor. Na skali Likertovog tipa od 1 do 5, ispitanici treba da zaokruže u kojoj meri se navedena tvrdnja odnosi na njih (1 – *potpuno netačno*, 5 – *potpuno tačno*).

Svaki od „velikih pet” faktora ličnosti (ekstraverzija, ugodnost, savesnost, emocionalna stabilnost i intelekt) prikazani su sa 10 kratkih ajtema.

Pouzdanost skale na našem uzorku je odlična, pošto je vrednost Cronbach-ov alfa koeficijenta unutrašnje konzistencije iznosila $\alpha=.84$ (ekstraverzija), $\alpha=.81$ (ugodnost), $\alpha=.81$ (savesnost), $\alpha=.85$ (emocionalna nestabilnost) i $\alpha=.77$ (intelekt).

Upitnik strategija suočavanja sa slikom tela – Body Image Coping Strategies Inventory Keša i saradnika (Cashetal., 2005) sadrži 29 ajtema, a procenjuje način na koji se pojedinci suočavaju sa izazovnim ili pretećim situacijama za njihovu sliku o telu. Svaki ajtem, ispitanici procenjuju na skali od 1 (*konačno ne*) do 4 (*konačno da*). *Supskala: Izbegavanje* (8 ajtema) meri tendenciju pojedinca ka izbegavanju osećanja i misli koje se odnose na sliku o telu. *Supskala: Usmerenost na telesni izgled* (10 ajtema) meri tendenciju prikrivanja nedostataka u telesnom izgledu i usmeravanje na te nedostatke, dok se *Supskala: Pozitivno-racionalno prihvatanje* (11 ajtema) odnosi na prihvatanje trenutnog stresa kao i usmeravanje na vlastitu procenu.

Metrijske karakteristike mernog instrumenta bile su vrlo dobre, jer je pouzdanost supskala u našem istraživanju iznosila: $\alpha=.74$ za supskalu izbegavanja, $\alpha=.90$ za supskalu usmerenosti na telesni izgled i $\alpha=.80$ za sup skalu pozitivno-racionalnog prihvatanja.

Skala prejedanja – Binge Scale Questionnaire, Hokinsa i Klementa (Hawkins & Clement,1980) sastoji se od devet ajtema usmerenih na frekvenciju, trajanje, telesni izgled, usputno prejedanje i odvratne emocije prisutne tokom i posle prejedanja.

Ukupan rezultat na skali kreće se od 0 do 23, tako da nizak rezultat ispod 11 upućuje na prejedanje, veći od 11 na sklonost ka prejedanju, dok rezultat veći od 16 naglašava poremećaj prejedanja. Pouzdanost skale iznosila je $\alpha=.83$.

Rezultati

Korelacije između ispitivanih konstrukata

U cilju utvrđivanja postojanja statistički značajne bivarijantne povezanosti između ispitivanih varijabli – „velikih pet” faktora ličnosti rukometaša kadetskog uzrasta, suočavanje sa slikom tela i sklonosti prejedanja, izračunati su parametrijski Pirsonovi koeficijenti korelacije. Dobijeni stohastički odnosi prikazani su u Tabeli 1.

Tabela 1. *Povezanosti između ispitivanih varijabli*

Varijable	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Ekstraverzija	-								
2. Ugodnost	.29**	-							
3. Savesnost	.21**	.40**	-						
4. Emocionalna stabilnost	.28**	.29**	.31**	-					
5. Intelekt	.34**	.28**	.30**	.19*	-				
6. Usmerenost na telesni izgled	.10	-.33**	-.10	.09	.06	-			
7. Pozitivno-racionalno prihvatanje	.03	.05	.07	.08	.10	.11	-		
8. Izbegavanje	-.30**	-.29**	-.51**	-.59**	-.32	.29**	.27**	-	
9. Prejedanje	-.38**	-.37**	-.18*	-.41**	-.19*	.44**	.05	.52**	-

Napomena: * $p<.05$; ** $p<.01$

Interkorelacije kvantitativnih varijabli iz skupa bazičnih osobina ličnosti i varijabli iz skupa suočavanja sa slikom tela variraju od niskih do umerenih vrednosti. To verovatno upućuje na egzistenciju varijanse, tj. Očekivane vrednosti kvadrata odstupanja od srednje vrednosti. Daljim uvidom u ćelije korelacione

matrice, očigledno je da nulte korelacije između analiziranih varijabli *usmerenost na izgled* i *pozitivno racionalno prihvatanje* ukazuju na neznatnu linearnu povezanost, odnosno na nezavisnost faktora ličnosti. Sa druge strane, dobijene niske (ali statistički značajne) vrednosti koeficijenta korelacije na nivou verovatnoće $p < .01$, između konstrukta *izbegavanje* i *dimenzija ličnosti* posebno su značajne za ovo istraživanje. Konstrukt *izbegavanje* najintezivnije je povezan sa varijablom *emocionalna stabilnost* ($r = -.59$; $p < .01$). Pored toga, ova varijabla u značajnoj je uzajamnoj zavisnosti i sa preostale četiri ispitivane osobine ličnosti. Takođe, vidljivo je da preostale korelacije upućuju na to da je konstrukt *izbegavanje* značajno linearno povezan sa socijalno poželjnim odgovaranjem. Međutim, znatan deo te skale ne može da se tumači na osnovu ispitivanih osobina ličnosti, verovatno pošto je na sve samoevaluacije uticao zajednički faktor samoprocene. Dobijene bivarijantne korelacije takođe ukazuju na činjenicu da maksimalnu linearnu korelaciju sakonstruktom *sklonost ka prejedanju* imaju varijable *izbegavanje* ($r = .52$; $p < .01$), *usmerenost na izgled* ($r = .44$; $p < .01$) i *emocionalna stabilnost* ($r = .41$; $p < .01$).

Predikcija dimenzije sklonosti ka prejedanju

Tabela 2. - Hijerarhijska regresiona analiza za kriterijumsku varijablu sklonosti ka prejedanju

PRVI PREDIKTORA	BLOK	β	R^2
Ekstraverzija		.14	.13
Ugodnost		-.06	
Savesnost		-.03	
Emocionalna stabilnost		-.27**	
Intelekt		-.15	
Drugi blok prediktora	Drugi blok prediktora		
Ekstraverzija		.25**	.26
Ugodnost		-.08	
Savesnost		-.05	
Emocionalna stabilnost		-.10	
Intelekt		-.03	
Usmeravanje na telesni izgled		.19*	
Pozitivno-racionalno prihvatanje		-.06	
Izbegavanje		.42**	

Napomena: β = vrednosti standardizovanog parcijalnog beta-koeficijenta; R^2 = koeficijent determinacije (ukupan doprinos objašnjenjanoj varijansi)

** $p < .001$.

U cilju dobijanja uvida u relativne uticaje „velikih pet“ faktora ličnosti i suočavanja sa slikom tela (prediktorske varijable) na sklonosti ka prejedanju (kriterijum) kod rukometaša u kadetskom uzrastu sprovedena je hijerarhijska regresiona analiza (Tabela 2).

Uvidom u ćelije regresione matrice, očigledno je da je empirijska vrednost Durbin-Votsonovog statističkog testa (d) minimalna u odnosu na teorijski nivo statističke tablice. To ukazuje na odsustvo autokorelacije reziduala prvog reda (greške relacije), odnosno na reprezentativnost regresionog modela. Očigledno je da prvi blok prediktorskih varijabli (dimenzije ličnosti) u značajnoj meri doprinosi predikciji sklonosti ka prejedanju jer objašnjava ukupno 13% proporcije varijanse. Predikcija se statistički značajno povećava u drugom bloku prediktorskih varijabli, uvođenjem dimenzija

suočavanja sa slikom tela, pri čemu se procenat objašnjene varijanse dvostruko povećava ($R^2 = .26$).

Od pet analiziranih faktora ličnosti u prvom bloku prediktora, samo je dimenzija *emocionalna stabilnost* pokazala značajan doprinos u objašnjavanju varijanse prejedanje ($\beta = -.27$). Uvođenjem latentne dimenzije *suočavanje sa slikom tela* u drugom bloku numeričkih varijabli, prediktorski uticaj emocionalne stabilnosti značajno se smanjio, ali je pritom doprinos kvantitativne varijable *ekstraverzije* postao signifikantan ($\beta = .25$). Istovremeno, kao relevantni prediktori regresionog modela, manifestovale su se dimenzije *izbegavanje* ($\beta = .42$) i usmeravanje na telesni izgled ($\beta = .19$). Taj fenomen očekivan je s obzirom na činjenicu da prediktorska varijabla *izbegavanje u statističkom modeliranju* deli znatnu proporciju varijanse s dimenzijama ličnosti rukometaša kadeta, dok je u isti mah upitnik suočavanja sa slikom tela, sadržajem, mnogo specifičniji i bliži skali prejedanja.

Diskusija

Dobijeni nalazi pokazali su da u kontekstu „velikih pet” faktora ličnosti, dimenzija *emocionalne nestabilnosti* predstavlja primarni prediktor sklonosti prejedanju rukometaša u uzrastu 15–17 godina. Latentna dimenzija *intelekt* približila se nivou statističke značajnosti, ali ga nije prešla. U odnosu na ranije istraživanje koje je sproveo Heven (Heaven, 2001), osobina ličnosti *savesnost* nije bila značajna determinanta kriterijuma prejedanja, verovatno zbog smanjenja njene varijanse u našem uzorku. Budući na značaj konstrukta *savesnosti*, adolescenti moraju biti natprosečno *savesni*, jer se njihov selekcionni obrazovni proces obavlja delimično i na osnovu ove dimenzije koja se formira u obrazovnim postignućima, pokazuje istraživanje koje je sproveo Kamoro-Premuzik (Chamorro-Premuzic, 2003). U studiji Elfaga i Morija (Elfhag i Morey, 2008), potvrđena je pozitivna povezanost između osobine *neuroticizma* i prejedanja zbog depresivnosti, anksioznosti i prekomerne emocionalnosti, a najvažnija komponenta *neuroticizma* u tumačenju prejedanja bila je *impulsivnost*. Zato u narednim istraživanjima treba ispitati uzajamnu zavisnost komponente *neuroticizma* (odnosno emocionalne nestabilnosti, naročito impulsivnosti), kao i varijablu *prejedanje*. U svom istraživanju, Benjamin i Wulfert (Benjamin & Wulfert, 2005) naglašavaju da je ključna determinanta ličnosti koje su sklone prejedanju preterano konzumiranje alkohola. Takve osobe postižu visoke rezultate na skali impulsivnosti, što se tumači nemogućnošću upravljanja i opiranjju željama, kao i niskom trpeljivošću na njihove nezadovoljene potrebe i težnje. S obzirom na činjenicu da je impulsivnost u međusobnom odnosu i sa latentnom dimenzijom *ekstraverzije*, a da i u ovom uzorku rukometaša kadeta postoji linearna povezanost između skale *ekstraverzije* i emocionalne nestabilnosti, u daljim studijama, gde je kriterijum prejedanje, neophodno je usmeriti pažnju i na interkorelacije osobina *neuroticizma* i *ekstraverzije*. Uticaj faktora *ekstraverzije* na prejedanje ispoljio se i u regresionom modelu drugog bloka prediktora posle uvođenja konstrukta suočavanja sa slikom tela.

Prema istraživanju koje su sproveli Rejnor i Livajn (Raynor & Levine, 2009), značajno je izostao prediktorski uticaj latentne dimenzije intelekta na varijable *zdravlje* i *hranjenje*. U svom radu, Heven i saradnici (Heaven *et al.*, 2001) utvrdili su laku povezanost između konstrukta *savesnosti* i sklonosti prejedanju. Razlog slabe linearne povezanosti kod specifične studentske populacije verovatno generiše redukcija varijanse faktora *savesnost*.

Uvođenjem u regresionu analizu prediktorskih varijabli koje se odnose na suočavanje sa slikom tela, smanjio se uticaj latentne dimenzije *emocionalna nestabilnost* u tumačenju kriterijuma *prejedanje*, a dominantni prediktori postali su konstrukti *izbegavanja* i *usmeravanja na telesni izgled*. U takvom sklopu, faktor *ekstraverzija* preovlađujuća je determinanta „velikih pet” faktora ličnosti, što pokazuje i studija Fasinoa i saradnika (Fasinoa *et al.*, 2001).

Nalazi autora Pokrajac-Bulijana i saradnika (Pokrajac-Bulian *et al.*, 2009) utvrdili su pozitivne interkorelacije između sklonosti ka prejedanju i veštine *izbegavanja*, što potvrđuju i rezultati ovog

istraživanja. Od tri ispitivane strategije suočavanja sa slikom tela, *izbegavanje* se na našem uzorku pokazalo kao najintezivnija determinanta prejedanja. Kada su u regresionu jednačinu našeg uzorka uvedene bazične dimenzije ličnosti, dobijeni nalaz može se objasniti izdvajanjem prediktora *izbegavanje* kao osnovnog rizičnog faktora prejedanja.

U svom istraživanju, Keš i saradnici (Cash *et al.*, 2005) zaključili su da pojedinci sa tendencijom ka izbegavanju svesti o sebi češće imaju nedovoljno psihosocijalno funkcionisanje i neprilagođene stavove o hranjenju, kao i neprilagođena ponašanja, što upućuje na pozitivan međusobni odnos konstrukta prejedanja i izbegavanja. Prema studiji koje je sproveo Milas (Milas, 2005), konstrukt *prejedanje* rezultanta je izbegavanja negativnog afekta kognitivnim suženjem. Usmerenost na telesni izgled ispoljila se značajnim prediktorom prejedanja, što skreće pažnju na činjenicu da sopstveni telesni izgled uslovljavaju iskrivljeni stavovi o hranjenju, loša samoprocena i posledična tendencija ka prejedanju. To su potvrdili i nalazi istraživanja koje je sproveo Vont (Want, 2009).

Zaključak

Imajući, dakle, u vidu linearne povezanosti prediktora *izbegavanje* i varijabli „velikih pet“ faktora ličnosti rukometaša u kadetskom uzrastu, konstatuje se relevantna uloga osobina ličnosti u objašnjavanju konstrukta prejedanja. Zaključuje se da su u predikciji prejedanja najvažnije dve dimenzije ličnosti, i to: *emocionalna nestabilnost* i *ekstraverzija*, kao i dva konstrukta *suočavanja sa slikom tela – izbegavanje* i *usmeravanje na telesni izgled*.

Rezultate dobijene u našoj zemlji sada je moguće porediti sa nalazima dobijenim u evropskim zemljama jer je korišćena jedinstvena metodologija. Dobijeni nalazi delimično su saglasni sa prethodnim empirijskim studijama relacija dimenzija ličnosti, suočavanja sa slikom tela i sklonosti ka prejedanju rukometaša kadeta, kod nas i u svetu. Sprovedeno transverzalno istraživanje ima nekoliko relevantnih ograničenja, pa je mogućnost generalizacije rezultata metodološki ograničena. Glavna ograničenja su prigodan umesto reprezentativnog uzorka, a zatim selekcionisani uzorak, gde su odabrani samo ispitanici muškog pola uzrasta od 15 do 17 godina. U cilju dobijanja potpunije i preciznije slike prejedanja, naredna istraživanja treba da obuhvate veći i raznovrsniji uzrasni uzorak, koji je heterogeniji u pogledu pola i uzrasta. Takođe, s obzirom na to da su za tumačenje prejedanja značajne i osobine ličnosti nižeg reda, npr. komponenta *impulsivnost* koja može imati značajnu ulogu u predikciji prejedanja, neophodno je njih uvesti u longitudinalne nacрте istraživanja.

Na kraju, može se zaključiti da dobijeni rezultati u ovoj korelaciono-regresionoj studiji predstavljaju validne indikatore, koji omogućuju nova saznanja o odnosima između multivarijantnih sistema osobina ličnosti, suočavanja sa slikom tela i sklonosti ka prejedanju u kadetskom uzrastu rukometaša.

Literatura

1. Agüera, Z., Riesco, N., Jiménez-Murcia, S., Islam, M. A., Granero, R., & Vicente, E. (2013). Cognitive behaviour therapy response and dropout rate across purging and nonpurging bulimia nervosa and binge eating disorder: DSM-5 implications. *BMC Psychiatry (in press)*.
2. Amidi, M., Ghofranipoor, F., & Hosseini, R. (2006). Body image dissatisfaction and body mass index in adolescent girls. *Journal of Research in Behavioural Sciences, 1-2(4)*, 59-65.
3. Begić, D. (2011). *Psihopatologija*. Zagreb: Medicinska naklada.
4. Benjamin, L., & Wulfert, E. (2005). Dispositional correlates of addictive behaviors in college women: Binge eating and heavy drinking. *Eat Behav, 6*, 197-209.

5. Cash, T. F., Santos, M. T., & Williams, E. F. (2005). Coping with body-image threats and challenges: validation of the Body Image Coping Strategies Inventory. *J Psychosom Res*, *58*, 191-9.
6. Chamorro-Premuzic, T., & Furnham, A. (2003). Personality predicts academic performance: Evidence from two longitudinal university samples. *J Res Pers*, *37*, 319-38.
7. Christian, H., Giles-Corti, B., Knuiiman, M., Timperio, A., & Foster, S. (2011). The influence of the built environment, social environment and health behaviors on body mass index. Results from RESIDE. *Preventive Medicine*, *53*, 57-60.
8. Cowin, R. L., Avena, N. M., & Boggiano, M. (2011). Feeding and reward: Perspectives from three rat models of binge eating. *Physiol Behav*, *104*, 87-97.
9. Elfhag K, & Morey, L. C. (2008). Personality traits and eating behavior in the obese: Poor self-control in emotional and external eating but personality assets in restrained eating. *Eat Behav*, *9*, 285-93.
10. Etu, S. F., & Gray, J. J. (2010). A preliminary investigation of the relationship between induced rumination and state body image dissatisfaction and anxiety. *Body Image*, *7*, 82-85.
11. Fassino, S., Abbate-Daga, G., Piero, A., Leombruni, P., & Rovera, G. G. (2001). Anger and personality in eating disorders. *J Psychosom Res*, *51*, 757-64.
12. Goldberg, L. R. (1999). A broad-bandwidth, public-domain, personality inventory measuring the lower-level facets of several five-factor models. U: I. Mervielde, I. J. Deary, F. De Fruyt i F. Ostendorf (Eds.), *Personality Psychology in Europe* (pp. 7-28). Tilburg, The Netherlands: Tilburg University Press.
13. Goldberg, L. R. (1992). The development of markers for the Big-Five factor structure. *Psychol Assess*, *4*, 26-42.
14. Grilo, C. M., Crosby, R. D., Masheb, R. M., White, M. A., Peterson, C.B., Wonderlich, S. A., Engel, S. G., Crow, S. J., & Mitchell, J. E. (2009). Overvaluation of shape and weight in binge eating disorder, bulimia nervosa, and sub-threshold bulimia nervosa. *Behav Res Ther*, *47*, 692-696.
15. Hawkins, R., & Clement, P. (1980). Development and construct validation of a self-report measure of binge eating tendencies. *Addict Behav*, *5*, 219-26.
16. Heaven, P. C., Mulligan, K., Merrilees, R., Woods, T., & Fairouz, Y. (2001). Neuroticism and conscientiousness as predictors of emotional, external and restrained eating behaviors. *Int J Eat Disord*, *30*, 161-6.
17. Ivezaj, V., Saules, K., Hoodin, F., Alschuler, K., Angelella, N., & Collings, A. (2010). The relationship between binge eating and weight status on depression, anxiety, and body image among a diverse college sample: A focus on bi/multiracial women. *Eat Behav*, *11*, 18-24.
18. Jenkins, P. E., Hoste, R. R., Meyer, C., & Blissett, J. M. (). Eating disorders and quality of life: a review of the literature. *Clinical Psychology Review*, *31*(1), 113-121.
19. Caille, L. J., Dauner, K.N., Krambeer, R.J., & Pedersen, J. (2011). Psychosocial and environmental determinants of eating behavior, physical activity, and weight change among college students: A qualitative analysis. *Journal of American College Health*, *59*, 531-538.
20. Lavender, J. N. (2013). Personality-based subtypes of anorexia nervosa: Examining validity and utility using baseline clinical variables and ecological momentary assessment. *Behav Res Ther*. doi: 10.1016/j.brat.2013.05.007

21. MacCann, C., Fogarty, G. J., Zeidner, M., & Roberts, R. D. (2011). Coping mediates the relationship between emotional intelligence (EI) and academic achievement. *Contemp Educ Psychol.*, 36(1),60-70.
22. Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
23. Malačić, B., & Goldberg, L. R. (2007). An Analysis of Cross-Cultural Personality Inventory: The IPIP Big-Five Factor Markers in Croatia. *J Pers Assess*, 88, 186-77.
24. Packard, C. J., Cavanagh J, McLean JS, McConnachie A, & Messow C. A. (2012). Interaction of personality traits with social deprivation in determining mental wellbeing and health behaviours. *J Pub Health* 34, 615-624.
25. Peck, L. D., & Lightsey, ORJ. (2008). The Eating Disorders Continuum, Self-Esteem, and Perfectionism. *J Couns Dev*, 86,184-92.
26. Pokrajac-Bulian, A., Tkalčić, M., Kardum, I., Šajina, Š., & Kukić, M. (2009). Perfekcionizam, privatna svijest o sebi, negativan afekt i izbjegavanje kao odrednice prejedanja. *Društvena istraživanja*, 1-2, 111-28.
27. Raynor, D. A., & Levine, H. (2009). Associations Between the Five-Factor Model of Personality and Health Behaviors Among College Students. *J Am Coll Health*; 58, 73-81
28. Rotenberg, K., Bharathi, C., Davies, H., & Finch, T. (2013). Bulimic symptoms and the social withdrawal syndrome. *Eating Behaviors*, 14, 281-284.
29. Sallis, J. F., Floyd, M. F., Rodríguez, D. A., & Saelens, B. E. (2012). Role of built environments in physical activity, obesity, and cardiovascular disease, *Circulation*, 125,729-737.
30. Sedikides, C., & Gregg, A. P. (2008). Self-enhancement food for thought. *Pers Psychol Sci*.3, 102-116.
31. Stice, E., Marti, N., & Rohde, P. (2013). Prevalence, incidence, impairment, and course of the proposed DSM-5 eating disorder diagnoses in an 8-year prospective community study of young women. *Journal of Abnormal Psychology*, 122, 445-457.
32. Swami, V., Hadji-Michael, M., & Furnham, A. (2008). Personality and individual correlates of positive body image, *Body Image*, 5(3), 322-325.
33. Vancampfort, D., Correll, C. U., Probst, M., Sienaert, P., Wyckaert, S., & De Herdt, A. (2013b). A review of physical activity correlates in patients with bipolar disorder. *Journal of Affective Disorders*, 145,285-291.
34. Vancampfort, D., De Herdt, A., Vanderlinden, J., Lannoo, M., Pieters, G., & Adriaens, A. (2013a). Physical and mental health parameters in obese treatment-seeking persons with and without binge eating disorder. *Eating Behaviors*, submitted.
35. Volkow, N. D., Wang, G. J., Tomasi, D., & Baler, R. D. (2013). The addictive dimensionality of obesity. *Biological Psychiatry*, 73, 811-818
36. Want, S. C. (1999). Meta-analytic moderators of experimental exposure to media portrayals of women on female appearance satisfaction: Social comparisons as automatic processes. *Body Image*, 6, 257-69.
37. Wildes, J. E., & Marcus, M. D. (2013). Alternative methods of classifying eating disorders: models incorporating comorbid psychopathology and associated features. *Clin Psychol Rev*, 33, 383-394.

STRUKTURA MOTIVA KOD GLEDALACA U FUDBALU

THE STRUCTURE OF MOTIVES OF FOOTBALL SPECTATORS

Originalni naučni članak

Nebojša Maksimović, Radenko Matić, Zoran Milošević, Jovan Vuković
Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Novom Sadu

Apstrakt

Slaba posećenost fudbalskih utakmica nacionalnog takmičenja u Srbiji rezultat je nezavidne tržišne pozicije sportskih klubova. Ovo istraživanje analizira razlike između različitih tipova navijača vrhunskih fudbalskih klubova u Srbiji, preko motivacije za potrošnju u sportu. Uzorak ispitanika (N=259) podeljen je po njihovoj privrženosti i lojalnosti klubu u dva subuzorka: povremene i lojalne navijače. Utvrđene su razlike u strukturi motivacije kod povremenih i lojalnih navijača, odnosno da se nivo motivacije povećava sa nivoom posvećenosti i odanosti klubu. Implikacije na osnovu utvrđenih razlika ukazuju na potrebu sportskih marketara za prilagođavanje marketinških strategija svakom tipu navijača ili ciljnoj grupi potrošača.

Ključne reči: sportsko potrošačko ponašanje, motivi gledalaca, fudbal

Abstract

Poor attendance at football games in national championships in Serbia is the result of the unenviable market position of sports clubs. Current research analyses the differences between different types of spectators of top football clubs in Serbia through the motivation for the consumption in the sport. The sample of respondents was divided according to their commitment and loyalty to the club in two subsamples: occasional and loyal spectators. Differences in the structure of motivation in occasional and loyal spectators, and the level of motivation increases with the level of commitment and loyalty to the club. Implications based on the differences suggest that sports marketers should adapt marketing strategies to each type of spectators or target group of consumers.

Key words: sports consumer behaviour, motives of spectators, football

Uvod

Fudbal u Srbiji u odnosu na ostale sportove zauzima vodeće mesto po brojnosti sportskih objekata, klubova, liga i sportista. Ipak, mala posećenost tokom nacionalnog prvenstva na stadionima nameće analizu male potrošnje navijača na konzumiranje sportskih roba i usluga u fudbalu (npr. prodaja navijačkih dresova, sezonskih ulaznica, suvenira, slaba posećenost sportskih događaja, itd.). Kod sportskih marketara motivi navijača konzistentno su u fokusu istraživačke pažnje.

Važnost ovakvih ispitivanja ogleda se u značaju otkrivanja karakteristika ponašanja pojedinih tipova navijača, odnosno njihove spremnosti na akciju i kupovinu ponuđenih proizvoda i usluga u sportu, ali i da pokušaju da zadovolje njihove potrebe i želje (Funk & Pastore, 2000; Trail, Robinson, Dick, & Gillentine,

2003; Robinson, Trail, Dick, Gillentine, 2005; Ross, 2007). Fenomen grupnog ponašanja sportskih navijača od naročitog je značaja u istraživanju ponašanja potrošača, jer se gledaoci ili pojedini tipovi navijača mogu smatrati referentnom potrošačkom grupom (Murreil & Dietz, 1992).

Motivi iz kojih će se pojedinac odlučiti da neki sportski događaj prati uživo ili putem TV prenosa, ispituju se u različitim sportovima i na različitim populacijama (Sloan, 1989; Wann & Branscombe, 1993; Trail, Anderson, & Fink, 2000; Trail & James, 2001; Funk & James, 2001; Mahony, Nakazawa, Funk, James, & Gladden, 2002; Funk, Mahony, & Ridinger, 2002; James & Ross, 2004). Pojedini autori bavili su se komparacijom motivacionih profila i razlika među navijačima različitih sportova (Mc Donald, Milne, & Hong, 2002; Trail et al., 2003; Wann, Grieve, Zapalac, & Pease, 2008).

Cilj ovog istraživanja je da se analizira struktura motiva kod različitih tipova navijača vrhunskih fudbalskih klubova u Srbiji, klasifikovanih na osnovu njihove privrženosti i odanosti klubu.

Metod

Uzorak ispitanika obuhvatio je navijače na utakmicama fudbalskih klubova „Vojvodina” i „Partizan”. Celokupan uzorak obuhvatio je 259 navijača, i to 143 navijača FK „Vojvodina” iz Novog Sada i 116 navijača FK „Partizan” iz Beograda, koji su se samostalno klasifikovali u jedan od dva subuzorka: 1) povremene – one na najinteresantnijim utakmicama (N=107), 2) lojalne (verne) gledaoce, oni koji su češće na utakmicama, ali ne pripadaju ekstremnoj grupi navijača (N=152). Od ukupnog uzorka ispitanika-navijača dva fudbalska kluba 81,2 % čini muški, a 18,8 % ženski pol. Najveći broj ispitanika su srpske nacionalnosti (oko 85 % ispitanika), zatim crnogorske (5%), mađarske (4%), dok su ostali pripadnici drugih narodnosti (slovačke, romske ili rusinske). Prosek decimalnih godina subuzoraka navijača je povremen (26.21±10.96) i lojalni (27.94±11.44). Ako se posmatra materijalno stanje celokupnog uzorka, može se uočiti da je najveći broj gledalaca sa materijalnim statusom koji zadovoljava njihove potrebe uz racionalno u trošenju sredstava (60,4%), zatim onih čiji materijalni status zadovoljava u potpunosti (24%). Nešto više od 15% je izrazito slabog materijalnog statusa, odnosno 12.9 % jedva zadovoljava samo one najneophodnije potrebe, i 2.7% koji ni njih ne uspeva zadovoljiti.

Anketiranje navijača fudbalskih klubova izvršeno je u toku maja u okviru prvenstvenog takmičenja I lige Srbije sezone 2009/2010. godine, na stadionima FK „Vojvodina” u Novom Sadu i FK „Partizan” u Beogradu. U procesu anketiranja učestvovalo je 6 anketara, koji su anketirali gledaoce u periodu od jednog i po časa pre početka utakmica. Ovi timovi predstavljaju dva od tri najveća i najorganizovanija fudbalska kluba u Srbiji, a treba napomenuti da se FK „Partizan” u sezoni kada je rađeno anketiranje plasirao u takmičenje najkvalitetnijih timova Evrope „Ligu šampiona”.

Korišćen upitnik u ovom istraživanju proistekao je iz tri prethodne studije (Trail & James 2001; Trail, Robinson, Dick, & Gillentine, 2003; Trail, Fink, & Anderson, 2003). Upitnik Motivaciona skala za potrošače u sportu (The Motivation Scale for Sport Consumption - MSSC). MSSC sadržao je 24 ajtema (8 subskala, tri ajtema po subskali) i ponuđene odgovore na sedmostepenoj skali Likertovog tipa, sa od 1) uopšte se ne slažem, do 7) u potpunosti se slažem. U okviru prostora motivacije ispitavano je sledećih 8 motiva: postignuće, estetičnost, dramatičnost, bekstvo od svakodnevnice, znanje, fizičke sposobnosti učesnika, socijalna interakcija i porodica. Indikatori za procenu odgovarajućih motiva prikazani su u tabelama 1 i 2.

Statistička obrada podataka obuhvatila je faktorsku analizu zasnovanu na matrici rangkorelacija varijabli, normalizaciju podataka, transformaciju glavnih komponenti procedurom promax uz scree-kriterijum za izdvajanje faktora. Sve nabrojane statističke operacije izvršene su uz pomoć sintaksa koji predlaže Marta Garsija-Granero (<http://www.spsstools.net/Syntax/FA/FAwithSpearmanCorrelation.txt>).

Rezultati

Ekstrakcijom faktora na osnovu scree-kriterijuma, objašnjeno je 52.57% ukupnog zajedničkog varijabiliteta navedenih karakteristika kod povremenih, odnosno 49.61% kod lojalnih navijača. Transformacijom glavnih komponenti u promax soluciju, utvrđena je latentna struktura prostora motivacije kod povremenih (Tabela 1) i lojalnih (Tabela 2).

Tabela 1. *Matrica sklopa (A) i strukture (F) motiva kod povremenih navijač*

Varijabla	A1	A2	A3	F1	F2	F3
Postignuće						
Osećam kao svoje lično postignuće kada moj tim dobro	0,35	0,42	-0,41	0,44	0,49	-0,31
Osećam kao da sam lično pobedio kada moj tim pobeđuje	0,31	0,49	-0,39	0,42	0,55	-0,28
Ponosim se kada tim moj dobro igra	0,73	-0,01	-0,39	0,73	0,36	0,15
Estetičnost						
Cenim lepotu svojstvenu igri u sportu kojem pripada moj	0,88	-0,05	-0,10	0,85	0,25	0,01
Uživam u prirodnoj lepoti igre u sportu kojem pripada moj	0,86	-0,13	0,12	0,83	0,18	0,22
Uživam u gracioznosti povezanog sa igrom	0,66	0,13	-0,05	0,66	0,19	-0,21
Dramatičnost						
Uživam u dramatičnosti utakmica rivala podjednakih rivala	0,57	-0,06	0,28	0,58	0,17	0,35
Više volim da posmatram utakmicu timova jednakih	0,07	0,05	0,62	0,18	0,16	0,64
Uživam kada rezultat nije odlučan do samog kraja igre	0,15	-0,00	0,69	0,25	0,13	0,71
Bekstvo						
Utakmica mi omogućuje bekstvo od svakodnevne rutine	-0,06	0,36	0,51	0,13	0,40	0,55
Odlazak na utakmicu je promena prostora u kojem se	0,02	0,47	0,45	0,25	0,54	0,51
Utakmica mi omogućuje udaljavanje od malih životnih	-0,03	0,66	0,05	0,32	0,65	0,28
Znanje						
Na utakmici sam povećao znanje o sportu kojem pripada	0,05	0,58	0,04	0,27	0,61	0,12
Posmatrajući utakmicu povećao sam svoje razumevanje	0,28	0,53	0,07	0,19	0,59	0,20
Posmatrajući utakmicu, mogu da učim o tehničkim aspektima sporta	0,35	0,30	0,31	0,50	0,47	0,40
Fizičke sposobnosti						
Sportske sposobnosti igrača su nešto što cenim	0,78	-0,12	0,35	0,79	0,19	0,45
Uživam posmatrajući dobro odigranu sportsku utakmicu	0,79	-0,08	0,32	0,81	0,24	0,43
Uživam u veštinama tima	0,68	0,11	0,04	0,70	0,36	0,05
Društveni motivi						
Uživam u interakciji sa drugim gledaocima utakmice	0,18	0,55	-0,06	0,37	0,61	0,03
Uživam u razgovoru sa drugima na utakmici	-0,03	0,59	0,13	0,48	0,64	0,18
Uživam družeći se sa drugim ljudima koji sede blizu mene	0,03	0,68	-0,08	0,09	0,67	0,20
Porodica						
Utakmica mi pruža mogućnost da provedem vreme sa	-0,40	0,85	0,05	-0,08	0,72	0,10
Utakmica mi pruža mogućnost da provedem vreme sa	0,07	0,60	0,20	0,20	0,65	0,12
Utakmica mi omogućava vreme sa svojom decom/braćom sestrama	-0,18	0,71	0,13	0,27	0,69	0,00

Na osnovu rezultata u Tabeli 1, može se shvatiti da je motivacija povremenih navijača strukturirana iz: 1) sportsko-takmičarskog faktora (koji sadrži motive fizičkih sposobnosti i estetičnosti), 2) faktora društvene interakcije sa drugim gledaocima (varijable za procenu društvenih motiva, porodice, bekstva od monotonije, postignuća i znanja o fudbalu) i 3) faktora dramatičnosti.

Rezultati koji su prikazani u Tabeli 2, govore o nešto drugačijoj latentnoj strukturi prostora motivacije kod lojalnih navijača. Njihovu motivaciju sačinjavali su sledeći faktori: 1) sportsko-takmičarsko postignuće kluba i navijača, 2) faktor društvene interakcije sa drugim gledaocima (društveni motivi, porodice, dramatičnosti i bekstvo od monotonije, i 3) faktor znanja o fudbalu.

Tabela 2. *Matrica sklopa (A) i strukture (F) motiva kod lojalnih navijača*

Varijabla	A1	A2	A3	F1	F2	F3
Postignuće						
Osećam kao svoje lično postignuće kada moj tim dobro	0,23	0,19	0,20	0,35	0,23	0,21
Osećam kao da sam lično pobedio kada moj tim pobeđuje	0,35	0,24	0,18	0,49	0,40	0,42
Ponosim se kada tim moj dobro igra	0,67	0,04	-0,01	0,67	0,20	0,28
Estetičnost						
Cenim lepotu svojstvenu igri u sportu kojem pripada moj	0,86	-0,00	-0,07	0,80	0,19	0,16
Uživam u prirodnoj lepoti igre u sportu kojem pripada moj	0,88	0,06	-0,23	0,83	0,18	0,28
Uživam u gracioznosti povezanoj sa igrom	0,63	0,04	0,05	0,66	0,22	0,33
Dramatičnost						
Uživam u dramatičnosti utakmica rivala podjednakih rivala	0,59	0,07	-0,04	0,62	0,14	0,52
Više volim da posmatram utakmicu timova jednakih	0,28	0,38	-0,13	0,15	0,47	0,46
Uživam kada rezultat nije odlučen do samog kraja igre	0,17	0,22	0,07	0,29	0,30	0,09
Bekstvo						
Utakmica mi omogućuje bekstvo od svakodnevne rutine	-0,08	0,36	0,34	0,15	0,37	0,35
Odlazak na utakmicu je promena prostora u kojem se	-0,08	0,41	0,40	0,35	0,50	0,49
Utakmica mi omogućuje udaljavanje od malih životnih	-0,18	0,49	0,45	0,19	0,54	0,53
Znanje						
Na utakmici sam povećao znanje o sportu kojem pripada	-0,01	0,05	0,79	0,33	0,35	0,81
Posmatrajući utakmicu povećao sam svoje razumevanje	0,06	-0,12	0,87	0,26	0,29	0,83
Posmatrajući utakmicu, mogu da učim o tehničkim aspektima sporta	0,03	-0,12	0,82	0,39	0,22	0,85
Fizičke sposobnosti						
Sportske sposobnosti igrača su nešto što cenim	0,50	-0,11	0,35	0,59	0,20	0,23
Uživam posmatrajući dobro odigranu sportsku utakmicu	0,72	-0,15	0,16	0,75	0,09	0,40
Uživam u veštinama tima	0,69	-0,03	0,12	0,73	0,18	0,40
Društveni motivi						
Uživam u interakciji sa drugim gledaocima utakmice	0,19	0,56	0,04	0,13	0,61	0,56
Uživam u razgovoru sa drugima na utakmici	0,22	0,68	-0,06	0,35	0,63	0,34
Uživam družeći se sa drugim ljudima koji sede blizu mene	0,08	0,69	0,06	0,36	0,71	0,28
Porodica						
Utakmica mi pruža mogućnost da provedem vreme sa	-0,09	0,82	-0,09	0,16	0,76	0,19
Utakmica mi pruža mogućnost da provedem vreme sa	0,01	0,80	-0,11	0,28	0,74	0,36
Utakmica mi omogućava vreme sa svojom decom/braćom	-0,13	0,83	-0,04	0,07	0,77	0,18

Kod povremenih navijača nisu uočene statistički značajne korelacije među izdvojenim faktorima. Korelacija sportsko-takmičarskog faktora sa indikatorima društvene interakcije iznosila je $\rho = -0.11$, a sa pokazateljom dramatičnosti $\rho = -0.038$. Između faktora društvene interakcije i faktora dramatičnosti dobijena je korelacija $\rho = -0.004$. Ni kod lojalnih navijača nisu utvrđene statistički značajne korelacije. Utvrđene su izrazito niske korelacije između komponente sportsko takmičarskog postignuća tima i navijača sa ostalim komponentama (sa komponentom društvene interakcije $\rho = 0.10$, i sa faktorom znanja $\rho = 0.06$), kao i između faktora društvene interakcije i indikatora znanja o fudbalu $\rho = 0.03$.

Diskusija

Ako posmatramo Tabelu 1, indikativno je da kod povremenih navijača u sklopu i strukturi prvog faktora se nalaze indikatori estetičnosti i fizičkih sposobnosti, što se može shvatiti kao potreba za povremenom posetom, odnosno obezbeđivanje prisustva na onim sportskim događajima koji imaju takve karakteristike spektakla (najvažnije utakmice u toku sezone). Za razliku od povremenih, kod lojalnih navijača u sklopu i strukturi pored pomenutih motiva koje čine spektakularnost sportskih događaja (estetičnost i fizičke sposobnosti sportista) nalazi se i motiv postignuća, što govori o tome da takav tip navijača prisustvom sportskim događajima i uspesima kluba postiže i sopstvene. Ako se uzme u obzir stanovište Mehlilanda (prema Frančesko, Mihić, Bala, 2002), da je motiv postignuća ulaganje napora da se postigne ono što se smatra vrednim i čime će se istaći pred drugima, dobija se objašnjenje potrošačkog ponašanja lojalnih navijača. Stoga, u pogledu satisfakcije i očekivanja u vezi sa timom izražavaju izrazito pozitivne stavove, a identifikaciju sa timom smatraju veoma važnom. Analizirajući rezultate mogu se uočiti i razlike u sklopu i strukturi drugog izdvojenog faktora. Interesantno je da kod povremenih navijača u sklopu izdvojenih faktora su zajedno društveni motivi, porodica, bekstvo od monotonije, postignuće i znanje. Ovo se može shvatiti tako da ovaj tip navijača pored društvenih motiva doživljava postignuće u interakciji sa ostalim socijalnim faktorima. Po teoriji Mehlilanda, (prema Frančesko, Kodžopeljić i Mihić, 2002), svi ovi socijalni faktori (kultura, društvene vrednosti, porodica, škola, itd.), utiču na stepen razvoja motiva postignuća. Kod lojalnih navijača sklop i struktura drugog faktora upravo pokazuju da prisustvo sportskom događaju omogućava interakciju sa drugim navijačima (iz kruga porodice, prijatelja ili nekih drugih navijača). Faktor dramatičnosti omogućuje povezivanje i deljenje zajedničkog uzbuđenja sportskog događaja sa drugim navijačima, bilo zajedničkim navijanjem, komentarisanjem utakmice, aplauzima, zvižducima i sl. Motiv dramatičnosti kod povremenih navijača je izolovan u trećem faktoru, što navodi na zaključak da su ekskluzivitet, estetičnost, fizičke performanse samog sportskog događaja veći pokretači kod ovog tipa navijača da dođe na utakmicu, dok neizvesnost i dramatičnost su manje izraženi motivi. Primetno je da bekstvo od monotonije ima projekcije i na treći faktor kod lojalnih navijača, ali logički njegovo mesto više je u strukturi drugog faktora.

Rezultati prikazanog, a i drugih istraživanja, govore o važnosti razumevanja motivacije, identifikacije sa timom i percepcije navijača u praksi (Wann, 1995; Fink, Trail, Anderson, 2002, King, 2004; Madrigal, 2006). Navedeni autori konstatuju da lojalniji navijači emocionalnije doživljavaju i izražavaju relacije sa klubom, te imaju potrebu da navijačku pripadnost ističu i povećaju u budućem periodu. Gau, Gailliot, Brady (2007) navode da visoko motivisani i navijači koji se blisko identifikuju sa timom prikazuju više nivo motivacije, uslužnog kvaliteta i nivo zadovoljstva, u odnosu na one koje karakteriše niži nivo timske identifikacije. Shodno tome, ovakva činjenica navodi zaposlene u sektoru sportskog marketinga, da stalno ispituju motivacione profile i motivacione faktore svojih gledalaca. Prilagođavanjem i oblikovanjem sportskog događaja prema potrebama gledalaca, povećava se posećenost sportskim događajima i ekonomičnost u radu sportskih organizacija. Takođe, može se konstatovati da lojalna grupa navijača, poraze i neuspehe doživljava i kao sopstveni neuspeh. Dobri sportski marketari nezaobilazno naglašavaju ovu vezu.

Kod povremenih navijača zbog niske motivacije za posetom sportskih događaja, marketari bi trebalo da se trude da povećavaju njihovu motivaciju i identifikaciju sa timom (Kwon, Trail, Lee, 2008). Iz tog

razloga, preporuke koje nude Hunt, Bristol & Bashaw (1999) i Kwon & Trail (2001), Gi-Yong, & Hardin (2008) za različito orijentisanim marketing strategijama prema različitim tipovima navijača u fudbalu, trebalo bi da predstavljaju nezaobilazan strategijski način poboljšanja posećenosti događaja. Potvrđene značajne razlike u strukturi pojedinih motiva između analiziranih grupa navijača zbog kojih konzumiraju sport, navode na zaključak da ovi motivi mogu poslužiti kao segmentirajuća varijabla, u određivanju tipova navijača kao potrošačkih grupa, što govore Hunt et al., (1999) i Trail et al. (2003).

Marketinške kampanje trebalo bi da se preko usmerenih poruka obraćaju različitim tipovima navijača, odnosno svojevrsnim potrošačkim grupama. Potencijalno ograničenje dobijenih rezultata, može predstavljati vreme prikupljanja podataka. Obzirom da su podaci prikupljeni u momentu kada su navijači oba kluba u velikoj meri bili zadovoljni učinkom svojih timova (na kraju sezone visoke pozicije na tabeli), moguć je uticaj ostvarenih sportskih rezultata kroz „ogledanje” navijača u uspehu kluba na ispitivanu motivaciju.

Neki od potencijalnih problema koji se nameću u sledećim ispitivanjima jesu relacije između motiva i identifikacije sa timom, sa nivoom zadovoljenja očekivane usluge gledalaca u srpskom fudbalu.

Literatura

1. Attitudinal Information in Segmenting Loyalty to Professional Sports Teams. *Sport Marketing Quarterly*, 9 (4), pp. 175-183.
2. Fink, J. S., Trail, G. T., & Anderson, D. F. (2002a). Environmental factors associated with spectator attendance and sport consumption behavior: Gender and team differences. *SportMarketing Quarterly*, 11 (1), pp: 8-19.
3. Fink, J. S., Trail, G. T., & Anderson, D. F. (2002b). An examination of team identification: which motives are most salient to its existence? *International Sports Journal*, 6(2), pp: 195-207.
4. Frančesko, M. , Mihić, V. & Bala, G. (2002). Struktura motiva postignuća merena skalom MOP2002, *Ličnost u višekulturnom društvu*, Zbornik Odseka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, 4, pp: 134-143.
5. Frančesko, M. , Kodžopeljić, J. & Mihić, M. (2002). Neki socio-demografski i psihološki korelati motiva postignuća. *Psihologija*, 35(1-2), pp. 65-79.
6. Funk, D. C., Mahony, D. F., & Ridinger, L. L. (2002). Characterizing consumer motivation as individual difference factors: Augmenting the Sport Interest Inventory (SII) to explain level of spectator support. *Sport Marketing Quarterly*, 11(1), pp. 33-44.
7. Funk, D. C. & Pastore, D. (2000). Equating Attitudes to Allegiance: The Usefulness of Selected
8. Funk, D., & James, J. D. (2001). The psychological continuum model: A conceptual framework for understanding an individual's psychological connection to sport. *Sport Management Review*, 4 (2), pp. 119-150.
9. Gau, L. S., Gailliot, M. T.& Brady, M. (2007). A Model Examining Relationships among Team Identification, Sport Spectators. Motives, Perceived Service Quality, and Satisfaction. In J. D. James (Ed.) *Sport Marketing Across the Spectrum: Research from Emerging, Developing, and Established Scholars*. Morgantown, WV: Fitness Information Technology, Inc.
10. Gi-Yong, K. & Hardin, R. (2008). Difference in Interrelationship between Spectators' Motives and Behavioral Intentions Based on Emotional Attachment. *Sport Marketing Quarterly*, 17 (1), pp. 30-43.

11. James, J. D. & Ross, S. D. (2004). Comparing sport consumer motivations across multiple sports. *Sport Marketing Quarterly*, 13(1), pp. 17-25.
12. King, B. (2004). What Makes Fans Tick? *Sports Business Journal*, pp. 25-34.
13. Kwon, H. H., Trail, G. T. & Lee, D. (2008). The Effects of Vicarious Achievement and Team Identification on BIRGing and CORFing. *Sport Marketing Quarterly*, 17 (4), pp. 209-217.
14. Kwon, H. & Trail, G. (2001). Sport fan motivation: A comparison of American students and international students. *Sport Marketing Quarterly*, 10 (3), pp. 147-155.
15. Madrigal, R. (2006). Measuring the multidimensional nature of sporting event performance consumption. *Journal of Leisure Research*, 38 (3), pp. 267-292.
16. Mahony, D. F., Nakazawa, M., Funk, D. C, James, J. D., & Gladden, J. M. (2002). Motivational factors influencing the behaviour of J. League spectators. *Sport Management Review*, 5(1), pp. 1-24.
17. McDonald, M. A., Milne, G. R., & Hong, J. (2002). Motivational factors for evaluating sport spectator and participant markets. *Sport Marketing Quarterly*, 11 (2), pp. 100-113.
18. Murreil, A. J. & Dietz, B. (1992). Fan support of sport teams: The effect of a common group identity. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 14, pp. 28-39.
19. Robinson, M. J., Trail, G. T., Dick, R. J., Gillentine, A. J. (2005). Fans vs. Spectators: An analysis of Those Attend Intercollegiate Football Games. *Sport Marketing Quarterly*, 14 (1), pp. 43-53.
20. Ross, S. (2007). Segmenting sport fans using brand associations: A cluster analysis. *Sport Marketing Quarterly*, 16 (1), pp. 15-24.
21. Sloan, L. R. (1989). The motives of sports fans. In J. H. Goldstein (Ed.), *Sports, games, and play: Social & psychological viewpoints* (2nd ed., pp. 175-240). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
22. Trail, G. T. & James, J. D. (2001). The motivation scale for sport consumption: Assessment of the scales psychometric properties. *Journal of Sport Behavior*, 24(1), pp. 108-127.
23. Trail, G. T., Anderson, D. F., & Fink, J. S. (2000). A theoretical model of sport spectator consumption behavior. *International Journal of Sport Management*, 1, pp.154-180.
24. Trail, G. T., Fink, J. S. & Anderson, D. F. (2003). Sport Spectator Consumption Behaviour. *Sports Marketing Quarterly*, 12(1), pp. 1-17.
25. Trail, G. T., Robinson, M. J., Dick, R. J., Gillentine, A. J. (2003). Motives and Points of Attachment: Fans Versus Spectators in Intercollegiate Athletics. *Sports Marketing Quarterly*, 12(4), pp. 217-227.
26. Wann, D. L. (1995). Preliminary Validation of the Sport Motivation Scale. *Journal of Sport and Social Issues*, 19 (1), pp. 377-97.
27. Wann, D. L., Grieve, F. G., Zapalac, R. K. & D. G. Pease (2008). Motivational Profiles of Sport Fans of Different Sports. *Sport Marketing Quarterly*, 17 (1), pp. 6-19.

MENADŽMENT VELIKOG SPORTSKOG DOGAĐAJA SA OGRANIČENIM RESURSIMA

MENAGEMENT OF A LARGE SPORTING EVENT WITH LIMITED RESOURCES

Stručni članak

Dubravko Marić¹, Goran Čegar², Bojana Marić³

¹Vojska Srbije

²Vojna Akademija, Univerzitet odbrane u Beogradu

³Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Novom Sadu

Apstrakt

Osnovni cilj rada bio je da se utvrdi uspešna primena menadžmenta u okolnostima pod kojim je realizovan veliki sportski događaj sa ograničenim resursima. Republika Srbija je nakon brojnih vojnih sportskih manifestacija organizovanih u prethodnih deset godina aktivnog članstva u Međunarodnom savetu za vojne sportove (CISM), bila domaćin 55. Svetskog vojnog prvenstva u krosu, od 13. do 17. marta 2013. godine u Apatinu. Na navedenom takmičenju prevashodno je promovisan moto CISM – “FRIENDSHIP THROUGH SPORT” (PPIJATELJSTVO KROZ SPORT), ali je ovaj veliki sportski događaj bio test na kome su takmičari, u ravnopravnoj i fer borbi za pobeđu, potpuno posvetili svoj um i svoje telo. Takmičenje je u organizacionom smislu realizovano u okolnostima ograničenih resursa kroz funkciju civilno-vojne saradnje čime se postigla prvobitna zamisao uspešne realizacije velikog sportskog događaja. Kroz prikazane rezultate zaključujemo da primenom civilno-vojne saradnje kroz menadžment velikog sportskog događaja možemo ostvariti vidan napredak u organizaciji i realizaciji takmičenja sa ograničenim resursima kojima se raspolaže.

Ključne reči: menadžment, sportski događaj, resursi, civilno-vojna saradnja

Abstract

The main objective of this paper was to determine the successful implementation of management in the circumstances under which the large sporting event with limited resources was realized. After a number of military sporting events organized in the last ten years of active membership in the International Military Sport Council (CISM), the Republic of Serbia hosted the 55th World Military Cross Country Championship, from 13 to 17 March 2013 in Apatin. On the said competition the CISM motto – “FRIENDSHIP THROUGH SPORT” was primarily promoted, but this large sporting event was a test in which the contestants, in an equal and fair fight for victory, completely dedicated their mind and body. In organizational terms, the competition was realized in circumstances of limited resources through the function of civil-military cooperation which attained the original concept of successful realization of a large sporting event. Through the presented results we conclude that by the application of civil-military cooperation through the management of a large sporting event we can make significant progress in the organization and realization of the competition with the limited resources that are available.

Key words: management, sporting event, resources, civil-military cooperation

Uvod

Sport u savremenom svetu i društvu postao je socijalna potreba zainteresovanih u pogledu posetilaca organizovanih sportskih aktivnosti i u pogledu izvršilaca, odnosno sportista koji su zainteresovani za ostvarivanje velikih rezultata. Sportski događaji su do danas postali svakodnevna dešavanja. Oni obuhvataju razne sportske organizovane aktivnosti. Razvojem sportskih događaja razvijao se i takmičarski duh u sportu. Današnji sportski događaji su poprimili karakteristike show business-a i karnevala. Na ovaj način, sportski događaji privlače veliku pažnju i interese sportske i društvene javnosti, odnosno publiku. Pod događajem se može smatrati svaki događaj koje se odvija prema nekom programu, koji uključuje jedan ili više aspekta zabave, mada i sam sportski događaj predstavlja oblik zabave za čije organizovanje je neophodno postajanje izvršioca, mesta, publike i vremena.

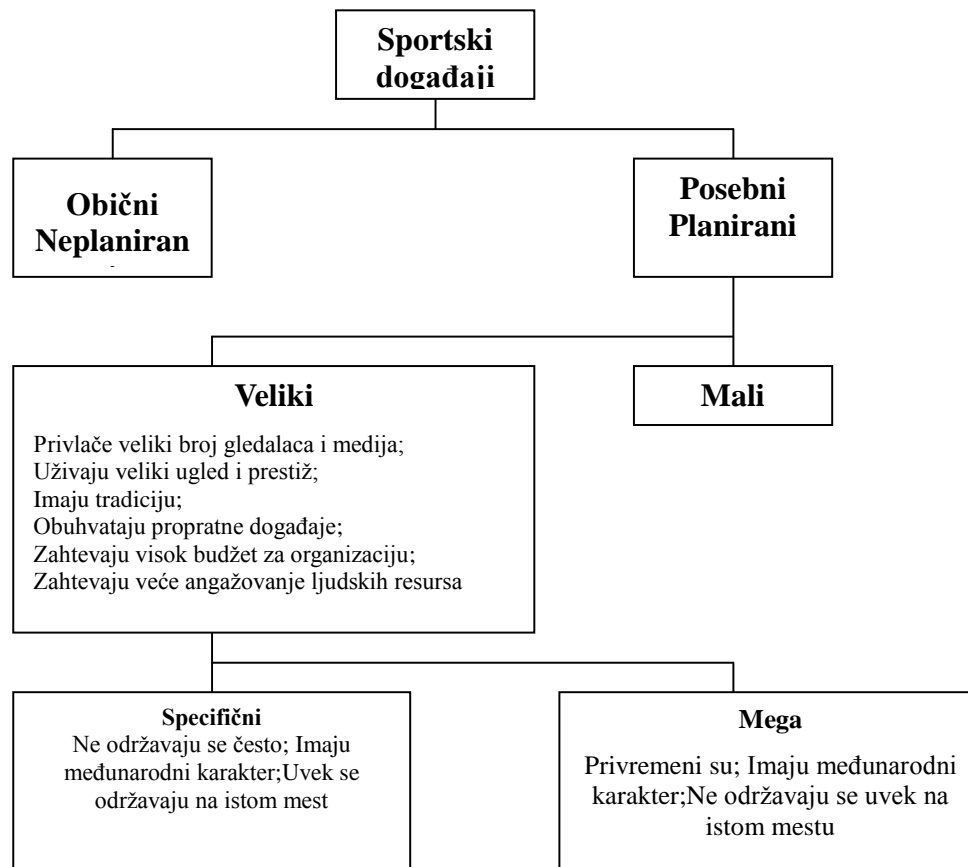
U radu govorimo o uspešnoj realizaciji velikog vojnog sportskog događaja u suorganizaciji civilnih i vojnih struktura u situaciji kada su resursi kojima se realizuje sportski događaj, drastično smanjeni.

Sportski događaji i menadžment događaja

Predmet izučavanja menadžmenta sportskog događaja, jeste sam sportski događaj (sportska manifestacija) koji on predstavlja jednu od osnovnih karakteristika savremenog sporta, odnosno procesi koji se odvijaju unutar i oko sportskog događaja, pre, za vreme i posle njegovog održavanja. Smatra se da je menadžment sportskih događaja nastao iz niza aktivnosti koje su imale određenih dodirnih tačkaka (sličnosti) sa samim sportom, među kojima su razni festivali, konferencije i drugi događaji, odnosno nastao je kao rezultat potrebe za kreiranjem određene metodologije, koja će biti u stanju da obuhvati širok spektar sportskih događaja, a koja će biti dovoljno fleksibilna da prihvati sve individualne potrebe i razlike ovih manifestacija, ali i da olakša i unapredi njihovu organizaciju. *U poslednjih nekoliko decenija, menadžment sportskih događaja se razvio od male grupe snalažljivih ljudi, do velikog broja visoko kvalifikovanih i obučeni profesionalaca (Glenn Bowdin).*

S obzirom na to da sportski menadžment u svojoj osnovi predstavlja organizacioni proces u kome se koordiniraju, integrišu i usmeravaju organizacione aktivnosti radi ostvarivanja postavljenih-planiranih ciljeva, možemo zaključiti da menadžment sportskog događaja, takođe predstavlja neku vrstu organizacionog procesa u okviru koga se koordiniraju, integrišu i usmeravaju organizacione aktivnosti koje su zastupljene prilikom organizacije istih, a koje su usmerene na poboljšanje njihove organizacije. Neki događaji bitno menjaju ponašanje u sredini gde se odvijaju, smanjuje se procenat kriminalnog ponašanja, sređuje se i održava infrastruktura, raste osećaj domaćinskog ponašanja kod lokalnog stanovništva, kroz volonterski rad doprinosi se uspehu događaja i smanjuju troškovi.

Zadaci menadžmenta i menadžera sportskog događaja, kao lica koje je najodgovornije za svakodnevnu realizaciju planiranih aktivnosti i organizaciju odnosi se na: određivanje vremena i pristupa u angažovanju saradnika na način da se ostvare definisani ciljevi i zadaci, upravljanje saradnicima sa ciljem maksimalnog ostvarivanja njihovih potencijala, prevazilaženje njihovih slabosti i nedostataka, i sl.

Slika 1 – Vrste sportskih događaja

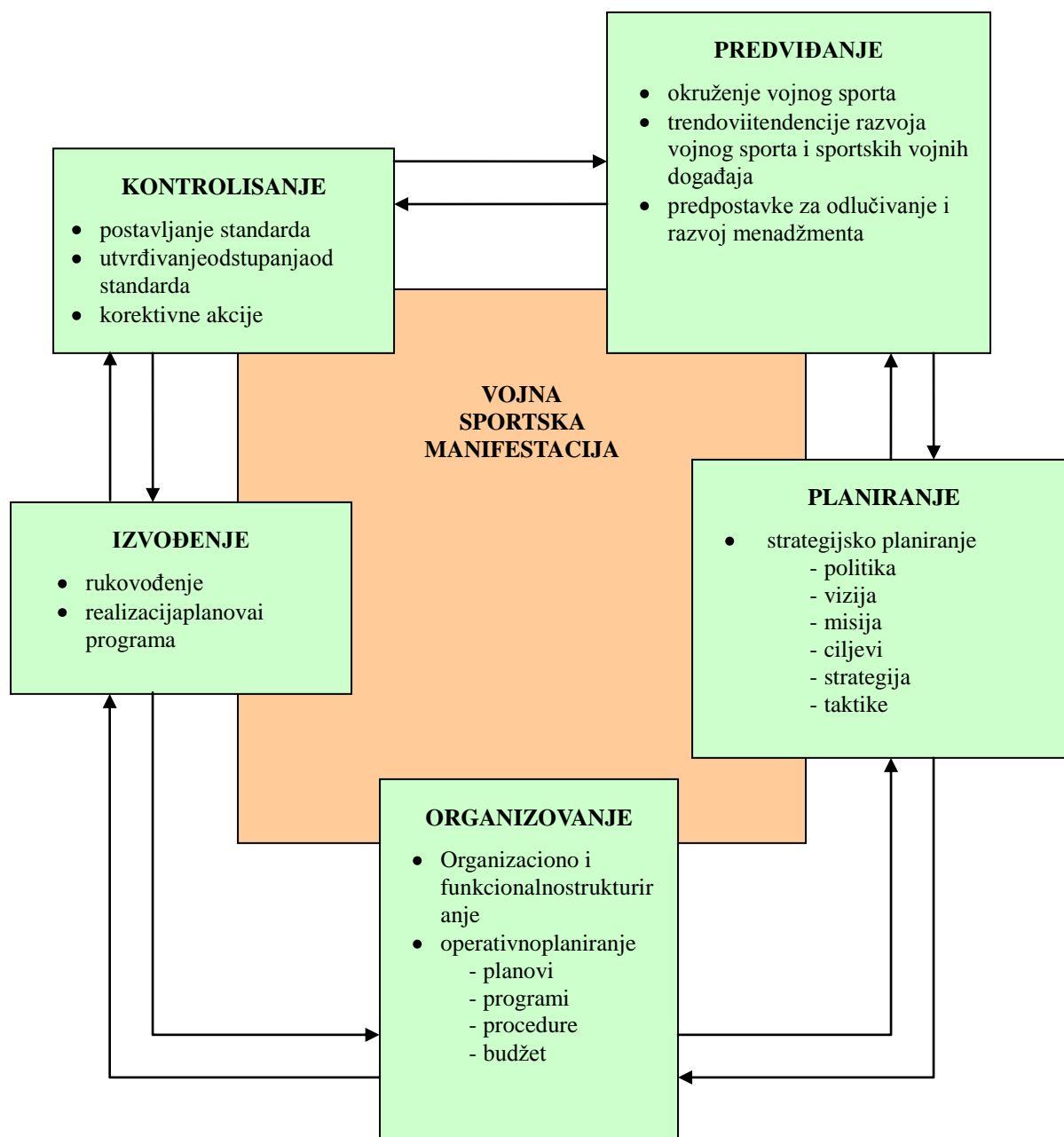
Među svetski poznatim organizacijama koje podstiču razvoj međunarodne vojne saradnje ističu se Organizacija Ujedinjenih nacija (saradnja pripadnika oružanih snaga u mirovnim operacijama i misijama), Međunarodni olimpijski komitet (nastup i saradnja vojnih lica na Olimpijskim igrama) i Međunarodni savet za vojne sportove (CISM), čiji je osnovni cilj da promoviše sportske aktivnosti i fizičko vaspitanje između oružanih snaga kao sredstvo za jačanje mira u svetu (2007. godine priznat je od OUN-a i MOK-a).

CISM je, sa svojim pravno-tehničkim karakteristikama, imao pozitivan uticaj na pravno utemeljenje vojnog sporta i menadžmenta sportskih vojnih događaja u zemljama širom sveta. Osnovne funkcije menadžmenta sportskih vojnih događaja, koji su obuhvaćeni stratezijskim dokumentima ove jedinstvene svetske vojne sportske organizacije su:

- Predviđanje – procena odvijanja događaja;
- Planiranje – postavljanje organizacijskih ciljeva i njihova razrada;
- Kadrovanje – određivanje kompetentnih ljudi na predviđene aktivnosti, putem određivanja kvalifikacija neophodnih za pojedine poslove;
- Organizovanje – raspodela radnih zadataka na sve učesnike procesa, grupisanje članova organizacije na pojedinačne (specijalizovane) poslovne aktivnosti;
- Rukovođenje – motivisanje svih članova organizacije na izvršavanje postavljenih zadataka, postizanje visoke produktivnosti kroz saradnju članova organizacije, i
- Nadzor – praćenje ostvarivanja postavljenih zadataka u funkciji realizacije ciljeva.

Delokrug menadžmenta CISM sportskih događaja odnosi se kako na naučna istraživanja, kao područja znanja iz teorije i prakse upravljanja sportskim organizacijama, tako i na praktičnu primenu stečenih znanja. Iz napred izloženog proističe da je sportski vojni menadžment posebno područje menadžmenta i naučni pravac u kojem se implementira određeni principi menadžmenta kao procesa i kao nauke, saglasno karakteristikama i specifičnostima vojnog sporta.

Pod sistemom menadžmenta vojnog sportskog takmičenja podrazumeva se planska aktivnost vojne organizacije usmerene ka utvrđivanju i efikasnom ostvarivanju ciljeva, uz racionalnu upotrebu raspoloživih resursa u promenljivom okruženju sa pojedincima, grupama, vezama i odnosima organizacije. Menadžeri koriste različite pristupe u rešavanju problema uzimajući u obzir spoljašnje okruženje, tehnologiju, karakteristike pojedinaca, veličinu organizacije i stadijum njenog razvoja.

Slika 2 – Osnovne funkcije menadžmenta sportskih vojnih događaja

Menadžment velikog vojnog sportskog događaja – 55. Svetsko vojno prvenstvo u krosu

Model menadžmenta velikih sportskih vojnih događaja se može posmatrati kao jedan dinamičan skup i proces sa pet povezanih menadžment funkcija koje su u interaktivnom odnosu.

U poređenju sa modelom menadžmenta sportskih događaja, menadžment velikih sportskih vojnih događaja sadrži osnovne standardne funkcije sportskog menadžmenta, s tim što su njihovi sadržaji i faze pripreme prekomponovani i prilagođeni karakteristikama vojne organizacije i specifičnosti velikih sportskih vojnih događaja. Naime, smatramo da je opravdano, iz metodoloških i praktičnih razloga, fazu operativnog planiranja sprovoditi u okviru funkcije organizovanja, nakon faze podele poslova i organizacionog razvrstavanja, kako bi se objedinili organizaciona struktura i proces planiranja i programiranja pripreme i realizacije definisanih opštih i posebnih ciljeva sa raspoloživim resursima.

Predviđanje kao funkcija menadžmenta velikih sportskih vojnih događaja

Predviđanje je kontinuirana aktivnost nadležnih međunarodnih i nacionalnih vojnih sportskih institucija i državnih delegacija zemalja članica CISM na iznalaženju odgovora o budućim događajima od uticaja na vojni sport i sportske vojne događaje koji proističu iz promena u okruženju. Ta aktivnost treba da dovede do pokazatelja o internom i eksternom okruženju vojnog sporta, trendovima i tendencijama njegovog razvoja u odnosu na sport i sportske događaje uopšte i do pretpostavki za odlučivanje. Na taj način se obezbeđuje potreban politički okvir za sve naredne funkcije i faze menadžmenta budućih sportskih vojnih događaja.

Planiranje kao funkcija menadžmenta velikih sportskih događaja

Uloga planiranja u sportskom menadžmentu se sastoji u utvrđivanju uslova za ostvarivanje postavljenih ciljeva sportske organizacije, odnosno u osnovi ove funkcije menadžmenta nalazi se neposredno menadžersko odlučivanje za preduzimanje najboljih rešenja do ostvarivanja projektovanih ciljeva sportske organizacije. Pri tome proces planiranja treba da se neposredno oslanja na aktivnosti i rezultate prethodno sprovedenog procesa predviđanja i pripremi neophodne procedure za ostvarenje predviđene budućnosti sportske organizacije.

Strategijsko planiranje 55. Svetskog vojnog prvenstva u krosu

Vizija 55. Svetskog vojnog prvenstva u krosu je bila da organizacijom velikog vojnog sportskog događaja, Delegacija Republike Srbije pri Međunarodnom savetu za vojne sportove (CISM), što bolje prezentuje Ministarstvo odbrane i Vojsku Srbije, da se potvrdi miroljubiva politika i prijateljski odnosi u međunarodnoj zajednici i da se da novi podsticaj razvoju vojnog sporta u našoj zemlji.

Misija 55. Svetskog vojnog prvenstva u krosu je bila da prikupljanjem što većeg broja pripadnika oružanih snaga iz različitih zemalja i sa različitih kontinenata, direktno poboljšaju saradnja i koordinacija, izgrađivanje prijateljskih odnosa i promovišu vrednosti naše zemlje, Ministarstva odbrane i Vojske Srbije.

Ciljevi 55. Svetskog vojnog prvenstva u krosu

Opšti cilj: Uspešno u saradnji sa lokalnim samoupravama Sombor i Apatin, pripremiti i realizovati 55. Svetsko vojno prvenstvo u krosu.

Posebni ciljevi:

1. Poboljšati komunikaciju Delegacije R. Srbije pri CISM sa upravnim strukturama CISM i kontakte sa Delegacijama drugih zemalja pri CISM,
2. Zainteresovati pripadnike oružanih snaga iz što većeg broja zemalja za učešće na 55. Svetskom vojnom prvenstvu u krosu,
3. Produbiti prijateljske odnose sa pripadnicima oružanih snaga drugih zemalja,
4. Promovisati Republiku Srbiju, AP Vojvodinu, Grad Sombor i Opštinu Apatin i tradicionalnu otvorenost i gostoljubivost građana,
5. Promovisati načela CISM i vrednosti vojnog sporta na javnoj sceni,
6. Potvrditi spremnost i sposobnost za organizovanje velikog sportskog događaja,
7. U organizacionom i tehničkom pogledu, koristiti sve raspoložive resurse radi što uspešnije organizacije sportske manifestacije.

Organizovanje 55. Svetskog vojnog prvenstva u krosu, organizaciono i funkcionalno strukturiranje događaja

Na osnovu odobrenja ministra odbrane Republike Srbije za organizaciju 55. Svetskog vojnog prvenstva u krosu, formirani su organizacioni i izvršni odbor događaja. Sastav organizacionog i izvršnog odbora bio je sačinjen od profesionalnih pripadnika organizacionih celina Ministarstva odbrane i Vojske Srbije i pripadnika civilnih struktura Grada Sombora i Opštine Apatin.

Članovima organizacionog i izvršnog odbora su data potrebna zaduženja i ovlašćenja i zbog izuzetno kratkog roka za realizaciju događaja, zahtevana je puna odgovornost svih članova za ostvarivanje ciljeva i izvođenje događaja u situaciji kada su izuzetno mali raspoloživi resursi za realizaciju sportskog događaja ovog nivoa.

Korisno je da se za organizaciono-tehnološko rasčlanjivanje logističkih aktivnosti koriste strukturni dijagrami koji se koriste u projektnom menadžmentu, i to tip WBS koji je pogodan za strukturiranje poslova, i OBS, za strukturiranje organizacije posla (organigram).¹

Osim ta dva strukturna dijagrama mnogo se koristi i matrica odgovornosti, tzv. RACI (Responsibility, Accountability, Communication, Information) matrica² (Bošković, 2012). Te tehnike su pomoćne tehnike koje koriste rukovodilac i organizacioni odbor u upravljanju događajem radi stvaranja uslova i da bi se olakšao i poboljšao proces planiranja, organizovanja i kontorle izvođenja zadataka.

Pomoću matrice RACI određuje se odgovornost za ceo sportski događaj, zatim odgovornost za pojedine zadatke i aktivnosti, komuniciranje i međusobno informisanje u procesu realizacije događaja gde je potrebna dvosmerna komunikacija između izvršioca posla i ostalih učesnika i stalno izveštavanje o toku i stvarnom stanju realizacije aktivnosti i pojedinih rešenja koja se primenjuju. Moraju se koristiti metode, tehnike, za prevazilaženje prostorne i vremenske dimenzije ciklusa takmičenja.

Operativno planiranje događaja

• Planovi

Glavni plan: Odborenje ministra odbrane Republike Srbije za održavanje 55. Svetskog vojnog prvenstva u krosu, sa određenim zadacima, rokovima, nosiocima realizacije, resursima, nadležnostima, načinima kontrole i izveštavanja.

¹ WBS (Work Breakdown Structure), znači struktura podele posla, a OBS (Organization Breakdown Structure) znači struktura podele organizacije.

² Skraćenica od engleskih reči Responsibility (odgovornost), Accountability (nadležnost), Communication (komunikacija), Information (informacija).

Na osnovu gore navedenog urađen je gantogram aktivnosti događaja.

Kao moguće rizične aktivnosti identifikovani su:

- Prihvat, transport i ispraćaj Delegacija zemalja učesnica Prvenstva, zbog različitog termina dolaska ekipa, udaljenosti aerodroma od mesta realizacije događaja (Apatin i Sombor), nedovoljnog broja kvalitetnih vojnih motornih vozila za prevoženje učesnika događaja,
- Bezbednost učesnika sportskog događaj, tokom realizacije prevoženja od aerodroma do mesta smeštaja i prostora gde se takmičenje realizuje,
- Zdravstvena zaštita učesnika događaja.,

Na osnovu ključnih aktivnosti događaja, vodeći posebno računa o mogućim rizičnim aktivnostima, urađeni su potrebni operativni planovi i programi aktivnosti.

Operativni planovi:

- (1) Plan sa dinamikom aktivnosti za pripremu i održavanje 55. Svetskog vojnog prvenstva u krosu, po vremenu, mestu, nadležnosti i dodeljenim resursima.
 - (2) Naredjenje načelnika Generalštaba Vojske Srbije za angažovanje ljudskih i materijalnih resursa Vojske Srbije u pripremi i održavanju 55 . Svetskog vojnog prvenstva u krosu.
 - (3) Naredjenja komandanata operativnih sastava Vojske Srbije za angažovanje u pripremi i realizaciji 55. Svetskog vojnog prvenstva u krosu (Komanda za obuku, Garda, Uprava vojne policije, Uprava za logistiku), u kojem su sadržani zadaci, resursi i uputstva o realizaciji zadataka u datim rokovima.
- Programi: pozivno pismo za učešće na 55. Svetskom vojnom prvenstvu u krosu; program prijvata, transporta, razmeštaja i ispraćaja ekipa učesnica i gostiju; protokoli ceremonije otvaranja i zatvaranja prvenstva; program takmičenja; protokol proglašenja pobednika; program kulturnih i zabavnih aktivnosti; program medijske podrške.
 - Procedure: da bi se steklo pravo na organizaciju 55. Svetskog vojnog prvenstva u krosu u Srbiji, morali su se ispoštovati procedure Međunarodnog saveta za vojne sportove (CISM) u pogledu kandidovanja za organizovanje svetskih vojnih prvenstava.
Delegacija Republike Srbije pri CISM podnela je kandidaturu za dobijanje 55. Svetskog vojnog prvenstva i kandidatura je usvojena od strane Generalne skupštine CISM.
Prema standardima CISM, vremensko trajanje sportskog događaja ovog tipa mora biti 5 dana. Pozivno pismo za učešće na prvenstvu, zemlja organizator događaja mora da uputi članicama CISM najkasnije 6 meseci pre početka događaja, u našem slučaju pozivno pismo od strane naše Delegacije pri CISM je upućeno izuzetno kasno - 40 dana pre početka događaja, s obzirom da isto nije moglo da se uputi pre dobijanja odobrenja za organizaciju od strane ministra odbrane.
 - Budžet: budžet 55. Svetskog vojnog prvenstva nije mogao da bude usvojen, s obzirom da je procedura oko dobijanja saglasnosti za organizaciju od strane nadležnih organa ministarstva odbrane, bila izuzetno kasno dobijena. Tako da se moralo pristupiti traženju sponzora i donatora, da bi se obezbedila finansijska sredstva za realizaciju događaja.
 - Resursi: ljudski, materijalni, finansijski, informacioni – donacija i pomoć Telekoma.

Izvođenje 55. Svetskog vojnog prvenstva u krosu

Proces izvođenja 55. Svetskog vojnog prvenstva u krosu sproveden je u izuzetno kratkom vremenskom periodu uz izuzetno čvrstu i kvalitetnu koordinaciju organizacionog i izvršnog odbora prvenstva. Smeštaj i ishrana takmičara iz 20 zemalja realizovana je u 1. centru za obuku Sombor, dok su šefovi Delegacija smešteni u Banji Junaković.

Svečano otvaranje i zatvaranje prvenstva izvedeno je u sportskoj hali u Apatinu, uz prisustvo velikog broja publike i gostiju.

Prvenstvo je zvanično otvorio ministar odbrane Republike Srbije.

Kontrolisanje 55. Svetskog vojnog prvenstva u krosu

U procesu kontrolisanja pripreme i realizacije 55. Svetskog vojnog prvenstva u krosu oslonac je bio na sopstvenom informacionom i kontrolnom sistemu, uz stalnu koordinaciju i saradnju sa odgovarajućim službama CISM i odgovarajućim službama lokalnih zajednica Sombora i Apatina.

Rukovodioci timova za realizaciju aktivnosti iz planova i programa događaja su redovno dostavljali izveštaje predsedniku izvršnog odbora. Nakon završetka prvenstva predsednik izvršnog odbora dostavio je pisani izveštaj Kabinetu ministra odbrane, sa informacijama o angažovanim i utrošenim resursima, postignutim rezultatima i ostvarenim efektima u odnosu na očekivanja. Ekstremu kontolu događaja realizovale su odgovarajuće službe Ministarstva odbrane R. Srbije i predstavnici Međunarodnog saveta za vojne sportove CISM. Na osnovu utvrđenih odstupanja od usvojenih standarda u organizaciji događaja, izvršene su korektivne mere da bi se utvrđeni nedostaci otklonili. Posebna lekarska komisija za doping kontrolu izvršila je kontrolu takmičara iz svoje nadležnosti.

Zaključak

Doslednom primenom svih funkcija i faza modela menadžmenta velikih sportskih vojnih događaja, iako u situaciji kada su svi neophodni resursi da bi se događaj ove vrste realizovao na kvalitetan način, bili uskraćeni, čvrsta sprega i koordinacija članova organizacionog i izvršnog odbora sa kancelarijom Delegacije Republike Srbije, dovela je da se događaj organizuje krajnje profesionalno na najvišem nivou uz prisustvo takmičara iz 23 zemlje sa 5 svetskih kontinenata. Nedostatak resursa nadoknađen je uz pomoć donatora i sponzora i uz pomoć Grada Sombora i Opštine Apatin. Celokupan događaj je prošao bezbedno uz podršku organa javnog reda Apatina i Sombora i pripadnika vojne policije. Uspešno je domaćoj i međunarodnoj javnosti promovisana sposobnost pripadnika Ministarstva odbrane i Vojske Srbije za organizaciju velikih događaja u kriznim situacijama.

Literatura

1. Aaron, S., & Stewart B. (1992). *Sports management*. Melbourne, AU: Allen & Unwin Pty Ltd. PMCID: PMC1737143.
2. Appenzeller, H. L. (2000). *Successful sport management*. 2nd ed. Durham, NC: Carolina Academic Press.
3. Bloem, M., & Vermei, A. (2005). The olympic road to performance improvement. *Performance Improvement*, 44(6), 7–13. doi: 10.1002/pfi.4140440604 .
4. Chadwick, J. S. (2010). *Sportski menadžment* [The business of sport management]. Zagreb, HR: Mate.
5. Dugalić, S. (1995). Lansiranje novog proizvodnog asortimana [The launch of the new product assortment]. *Plasman i tržište*, 2, 21–31.
6. Dugalić, S. (2005). *Finansijski i marketinški aspekti strategija u sportu* [Financial and marketing aspects of the strategy in sport]. Belgrade, RS: Viša škola za sportske trenere.
7. Dugalić, S. (2007). *Menadžment sportskih objekata* [Management of sports facilities]. Belgrade, RS: Visoka škola za sport.
8. Đuričin, D., & Lončar, D. (2012). *Menadžment pomoću projekata* [Management by projects]. Belgrade, RS: Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu.

9. Farmer J. P., Mulrooney L. A., & Amon R. Jr. (1996). *Sport facility planning and management*. Morgantown, WV: Fitness Information Technology, Inc.
10. Harvard Business School Press. (2006). *Menadžment projekta* [Project management]. Belgrade, RS: Data status.
11. Ljubojević, Č. (2001). *Menadžment i marketing u sportu* [Management and marketing in sport]. Belgrade, RS: Želnid.
12. Pelević B. (2011). *Menadžment sportskih takmičenja* [Management of sports events]. Belgrade, RS: Visoka sportska i zdravstvena škola.
13. Pitts B. G. & Stotlar, D. (1996). *Fundamentals of sport marketing*. Morgantown, WV: Fitness Information Technology, Inc.
14. Raič, A. (2006). Sportski menadžment kao profesija i kao nauka [Sports management as a profession and as a science]. In Đ. Nićin (Ed.), 2nd International conference »Management in sport« (pp. 17–24). Belgrade, RS: Fakultet za menadžment u sportu Univerziteta »Braća Karić«.
15. Raič, A., & Maksimović, N. (2000). *Sportski menadžment* [Sports management]. Novi Sad, RS: Fakultet fizičke kulture.
16. Roberg, R., Bonn, S. (2004). Higher education and policing: where are we now, Policing: An International Journal of Police Strategies & Management, 27(4), pp. 469-486.
17. Roel, G. (2011). *Project management*. Groningen, NL: Noordhoff Uitgevers B.V.
18. Van Der Wagen, L., & Carlos, B. R. (2009). *Upravljanje događanjima* [Event management]. Beograd, RS: Mate d.o.o.
19. Vasiljević, D. (2013). Material requirements planning in manufacturing of sport industry equipment. In D. Životić and V. Šiljak (Eds.), *Proceedings of 8th International conference »Management in sport«* (pp. 324–330). Belgrade, RS: Fakultet za menadžment u sportu Alfa univerziteta.

INFORMISANOST STUDENATA O STUDENTSKOM SPORTU

STUDENTS' AWARENESS OF UNIVERSITY SPORTS

Originalan naučni rad

Ranko Marijanović, Ivica Predović, Dejan Kasagić

Fakultet za menadžment u sportu, Alfa univerzitet, Beograd

Apstrakt

U ovom tekstu razmatra se informisanost studenata o univerzitetskom sportu. Cilj sprovedene ankete bio je da se dokaže stepen obaveštenosti studenata o univerzitetskom sportu u Republici Srbiji. U naučnom istraživanju primenjen je metod anketiranja upitnicima iz oblasti informisanosti studenata o organizaciji i funkcionisanju univerzitetskog sporta i o motivima za rekreativnim vežbanjem. Istraživanje je sprovedeno na Alfa univerzitetu u Beogradu, na Beogradskom univerzitetu i na Prištinskom univerzitetu. Na osnovu rezultata istraživanja, može se zaključiti da studenti nisu dovoljno informisani o organizaciji i funkcionisanju univerzitetskog sporta i da se veoma malo bave sportom. Na osnovu iskustva stečenih u toku rada na organizaciji studentskih sportskih takmičenja, sistematizovanje čitav niz mera i predloga koji mogu da doprinesu razvoju i propagiranju univerzitetskog sporta.

Ključne reči: informisanost, univerzitetski sport, fizičko vežbanje, menadžment u sportu, propagiranje studentskog sporta

Abstract

This paper explores students' awareness of sports at university. The aim of the survey was to assess students' awareness of university sports in the Republic of Serbia. The research method included questionnaires on the awareness of the organization and functioning of sports at universities as well as of the motivation for recreational exercise. The research was conducted at Alfa University in Belgrade, the University of Belgrade and the University of Priština. The results of the research suggest that students are not sufficiently informed about the organization and functioning of sports at universities and show low rates of sports participation among students. This paper offers a number of suggestions and measures to be taken with a view to encouraging the development and enhancing the promotion of university sport participation based on experience in organizing students' sport events and contests.

Key words: awareness, university sport, physical activity, sport management, promotion of students sport

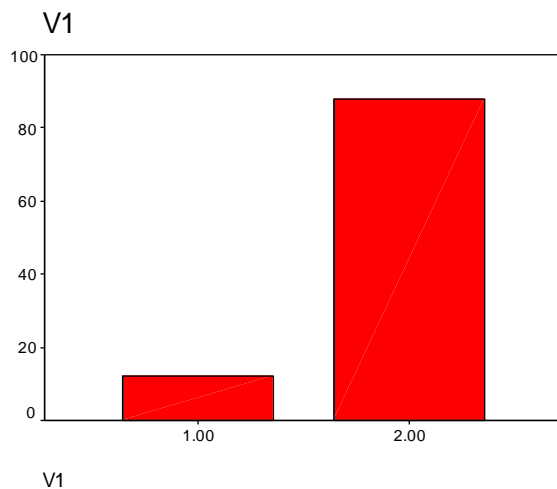
Uvod

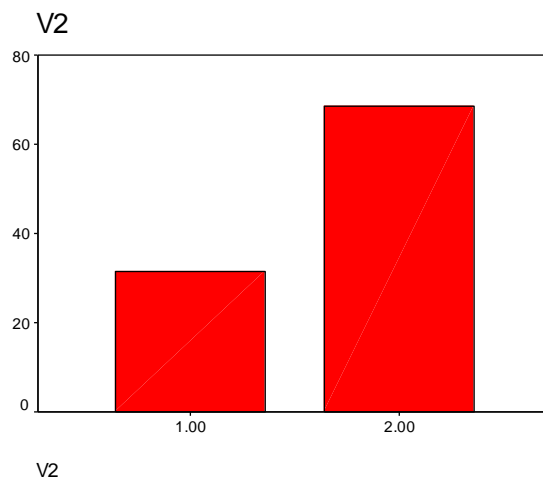
Istražujući informisanost studenata o univerzitetskom sportu i o Univerzijadi 2009. godine, kao i o motivima za rekreativnim vežbanjem, izvršeno je anketiranje 150 studenata sa tri univerziteta u Republici Srbiji i to Alfa univerziteta, Beogradskog univerziteta i Prištinskog univerziteta.

Rezultati istraživanja i diskusija u vezi sa rezultatima primenjenih anketa.

		Ne (1)	Da (2)	N %
V1	Da li ste čuli da postoji univerzitetski sport?	18 12,0%	132 88,0%	150 100%
V2	Da li ste zadovoljni radom menadžmenta koji organizuje sportske aktivnosti na vašem Univerzitetu?	47 31,3%	103 68,7%	150 100%
V3	Da li ste informisani o sportskim aktivnostima na vašem Univerzitetu?	39 26,0%	111 74,0%	150 100%
V4	Da li znate kada su održane prve Svetske univerzitetske igre?	126 84,0%	24 16,0%	150 100%
V5	Da li znate da je naša zemlja organizator Univerzijade?	21 14,0%	129 86,0%	150 100%
V6	Da li znate koja se po redu Univerzijada kod nas održava?	111 74,0%	39 26,0%	150 100%
V7	Da li se slažete da se uvede obavezna nastava fizičkog vaspitanja na Univerzitetima?	28 18,7%	122 81,3%	150 100%

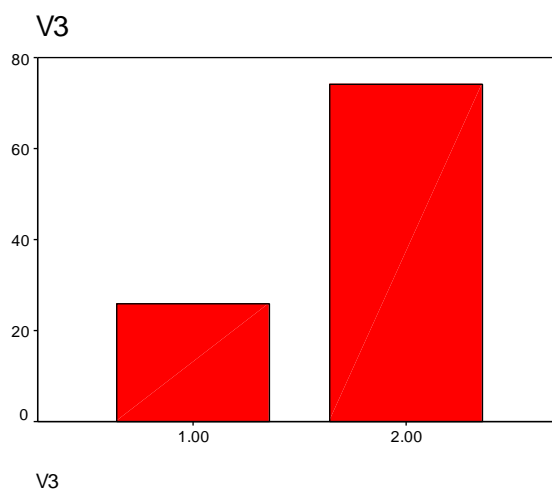
Na pitanje (v1) „Da li ste čuli da postoji univerzitetski sport?“, 12% anketiranih je negativno odgovorilo, dok je 88% anketiranih potvrdilo da znaju o postojanju studentskog sporta. Ovim rezultatom možemo biti relativno zadovoljni jer se pokazalo da je velika većina, skoro 9/10 studenata, upoznata sa ovom kategorijom sporta. Verovatno je da bi većom aktivnošću menadžmenta fakulteta i univerziteta, kao i osoba zaduženih za studentski sport pri fakultetima i univerzitetima, taj procenat mogao doći do 100%, što bi bilo poželjno, ali i očekivano od osoba koje studiraju.

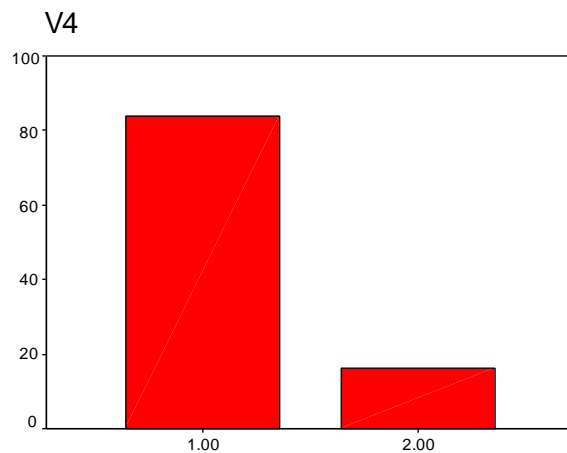

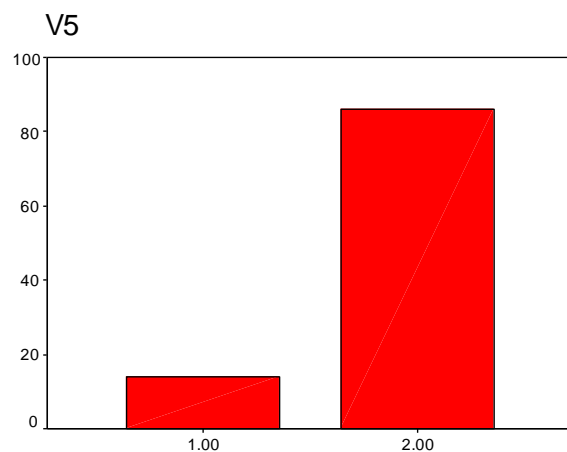
Na sledeća dva pitanja (V2, V3) „Da li ste zadovoljni radom menadžmenta koji organizuje sportske aktivnosti na vašem Univerzitetu?” i „Da li ste informisani o sportskim aktivnostima na vašem Univerzitetu?” dobila se relativno slična distribucija frekvencije odgovora i verovatno ovakve rezultate možemo povezati sa 12% studenata koji ne znaju da postoji univerzitetski sport. Dakle, 31,3% studenata nije zadovoljno radom menadžmenta koji organizuje sportske aktivnosti na univerzitetu i 26% studenata nije informisano o sportskim aktivnostima na Univerzitetu. S obzirom na to da više od 1/4 studenata nije informisano o sportskim aktivnostima na univerzitetu, ove rezultate možemo smatrati zabrinjavajućim, jer se radi o relativno velikom procentu studenata.

Podatak da je nešto više od 2/3 studenata zadovoljno radom menadžmenta koji organizuje sportske aktivnosti i da je skoro 3/4 studenata informisano o sportskim aktivnostima samo naizgled predstavlja prihvatljiv procenat, posebno u našoj sredini koja pretenduje da bude „sportska sredina”, „sportska nacija”, znajući da je baš studentska populacija predvodnica sportskih aktivnosti. U svim budućim strategijama razvoja sporta, posebno strategijama razvoja univerzitetskog sporta, mora se težiti postizanju stopostotnog broja studenata koji su informisani o sportskim aktivnostima na univerzitetu i veoma visokom procentu studenata koji su zadovoljni radom menadžmenta koji organizuje sportske aktivnosti na univerzitetu.

V4

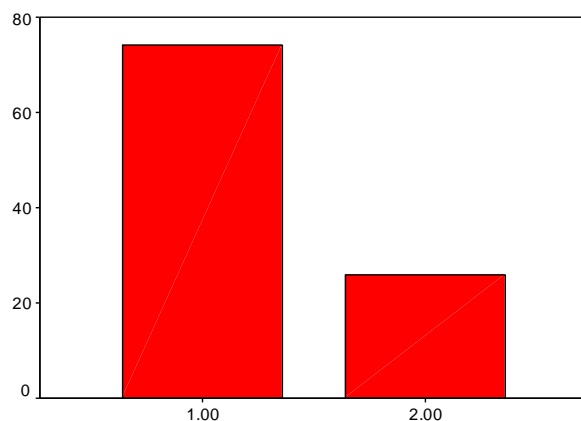

V5

Odgovori anketiranih studenata na tri sledeća postavljena pitanja (V4, V5, V6) mnogo više zabrinjavaju, jer ukazuju na širi problem, a to je loša opšta informisanost studenata. Radi se o tome da izuzetno veliki broj studenata ne zna kada su održane prve Svetske univerzitetske igre (84%), koja se po redu Univerzijada kod nas održala (74%), a čak 14% studenata uopšte i ne zna da je naša zemlja bila organizator Univerzijade. S obzirom na to da je sport globalni fenomen u pravom smislu te reči, da su sportski događaji najgledaniji u poređenju drugim događajima, ovako loša informisanost naših studenata ukazuje na to da oni najverovatnije vrlo neredovno prate štampu i informativne emisije na televiziji. Ujedno, to je i dokaz da se pokazuje nedovoljna aktivnost onog dela menadžmenta pri fakultetima i univerzitetima koji je zadužen za univerzitetski sport i fizičko vežbanje studenata.

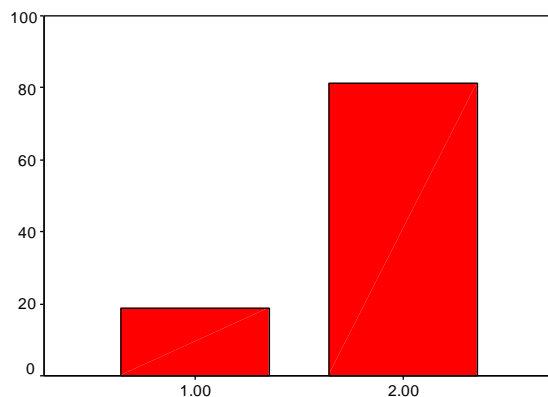
Ukoliko je deo populacije koji je potencijalno najobrazovaniji, najprogresivniji, deo populacije od koje se očekuje da „sutra upravlja našim društvom”, a to je populacija studenata i visokoobrazovanih ljudi, dobijeni rezultati bi trebalo da zabrinjavaju i da upute na šire akcije onih koji su zaduženi za sport, a naročito za univerzitetski sport.

V6

V6

V7

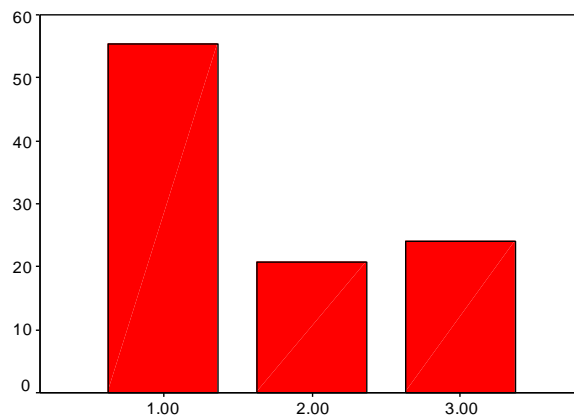
V7

Postoji izražena svest velike većine studenata o značaju i potrebi fizičkog vežbanja (V7). To potvrđuju rezultati: preko 4/5 studenata (81,3%) saglasni su sa tvrdnjom da je potrebno uvođenje obavezne nastave fizičkog vaspitanja na univerzitetima. Ovako visok procenat saglasnosti među studentima potvrđuje tezu o tome da smo mi „sportska nacija” i to treba iskoristiti. Dobra volja i znanje o značaju fizičkog vežbanja jeste prva pretpostavka uspeha u promovisanju zdravog načina života, a fizičko vežbanje je najvažnije u tom lancu aktivnosti.

	Tvrdnje	Ne slažem se (1)	Nemam mišljenje (2)	Slažem se (3)	prosečna vrednost
T1A	Tokom dana često osećam napetost	83 55,3%	31 20,7%	36 24,0%	1,68
T2A	Na fakultetu me veoma lako iznerviraju	96 64,0%	20 13,3%	34 22,7%	1,58
T3A	Vežbanje mi pomaže da se bolje koncentrišem i bolje učim	11 7,3%	16 10,7%	123 82,0%	2,75

T41A	Veoma mi prija napor tokom vežbanja	20 13,3%	20 13,3%	110 73,4%	2,60
T5A	Najviše mi prijaju vežbe istezanja	29 19,3	43 28,7%	78 52,0%	2,33
T6A	Osećam veliko rasterećenje posle vežbanja	8 5,3%	17 11,3%	125 83,3%	2,78
T7A	Vežbe snage u teretani me smiruju	52 34,7%	39 26,0%	59 39,3%	2,05
T8A	Između TV serija i vežbanja uvek biram vežbanje	23 15,3%	31 20,7%	96 64,0%	2,48
T9A	Između tretmana u solarijumu i vežbanja uvek biram vežbanje	12 8,0%	13 8,7%	125 83,3%	2,75
T10A	Između kafe sa prijateljima vežbanja uvek biram vežbanje	63 42,0%	32 21,3%	55 36,7%	1,95
T11A	Studenti se u Srbiji veoma malo bave sportom	17 11,3%	33 22,0%	100 66,7%	2,55

T1A

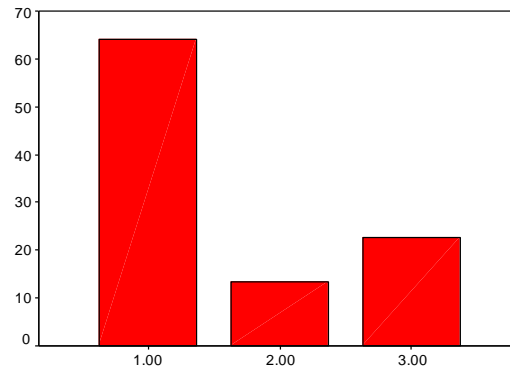
T1A

Na tvrdnju „Tokom dana često osećam napetost” (T1A) skoro ¼ anketiranih studenata (24%) je potvrdno odgovorila.

Ovo se može smatrati relativno zabrinjavajuće, zbog toga što 20,7% anketiranih o ovoj tvrdnji nema mišljenje, pa ukoliko bi oni bili primorani da se ipak izjasne, pitanje je u kom smeru bi išao njihov odgovor – slaganja ili odbijanja. Više od polovine anketiranih studenata (55,3%) nije se složilo sa tvrdnjom da tokom dana osećaju napetost.

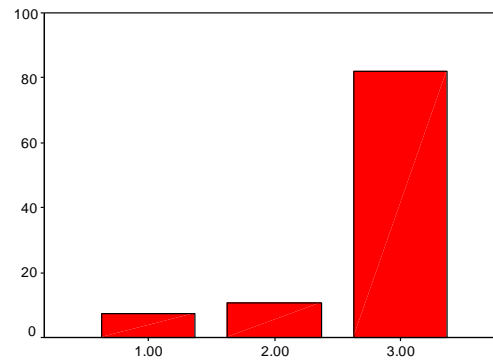
Skoro 2/3 studenata ne prihvataju tvrdnju (T2A) da „Na fakultetu me veoma lako iznerviraju” (64%), dok se 22,7% anketiranih slaže sa iznetom tvrdnjom. U svakom slučaju, 1/5 do 1/4 studenata oseća anksioznost, strepnju, lako se iznerviraju (T1A i T2A), što je relativno visok procenat, posebno ukoliko uzmemo u obzir neopredeljene ispitanike, jer ne znamo ništa o njihovim osećanjima.

T2A

T2A

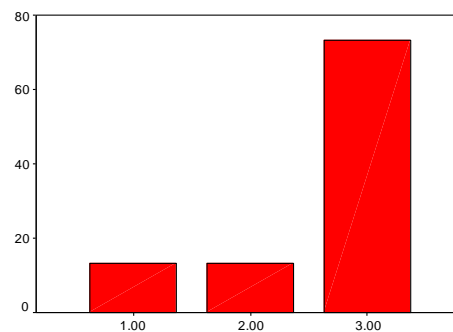
T3A

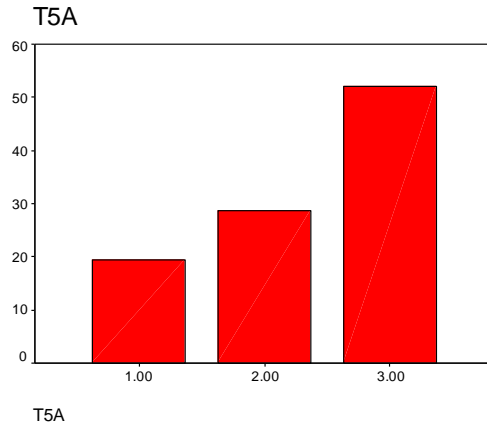
T3A

Veliki broj studenata (82%) svestan je značaja fizičkog vežbanja i tvrde da im „Vežbanje pomaže da se bolje koncentrišu i bolje uče” (T3A). Zanimljiv je procenat onih koji se sa takvom tvrdnjom ne slažu (7,3%) ili o tome nemaju mišljenje (10,7%). Skoro 3/4 anketiranih se slaže (73,4%) sa tvrdnjom da im „veoma prija napor tokom vežbanja” (T4A), dok se 13,4% anketiranih ne slaže sa ovom tvrdnjom.

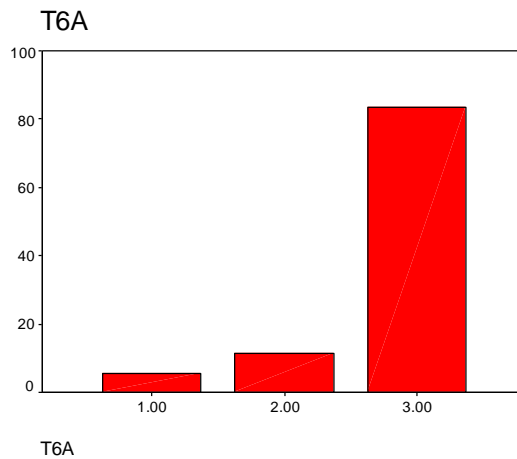
T4A

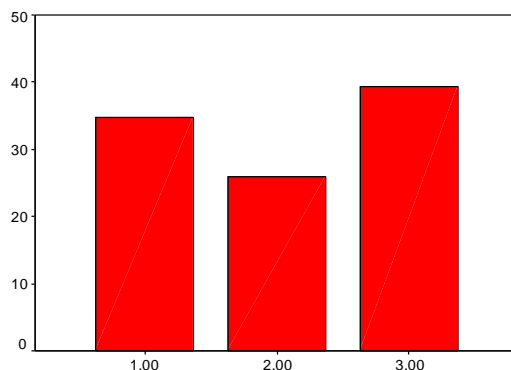
T4A

Nešto više od polovine anketiranih (52%) slaže se sa tvrdnjom (T5A) da im „najviše prijaju vežbe istezanja”, dok 19,3% ne prihvata ovakvu tvrdnju. Značajan procenat anketiranih studenata (83,3%) slaže se sa tvrdnjom (T6A) „osećam veliko rasterećenje posle vežbanja”, što se poklapa sa ranije iznetom tvrdnjom „vežbanje pomaže da se bolje koncentrišem i bolje učim”. Ovo pokazuje stabilnost u mišljenju studenata o značaju fizičkog vežbanja i njihovu zrelost i svesnost o ovoj potrebi.

T7A

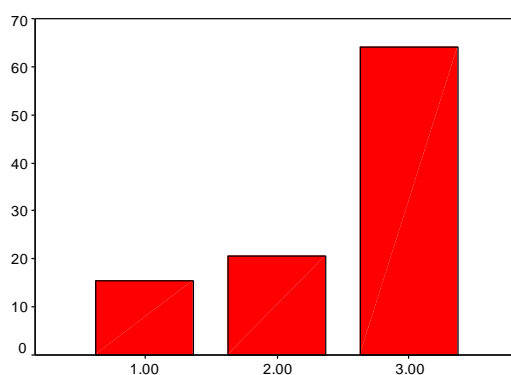

T7A

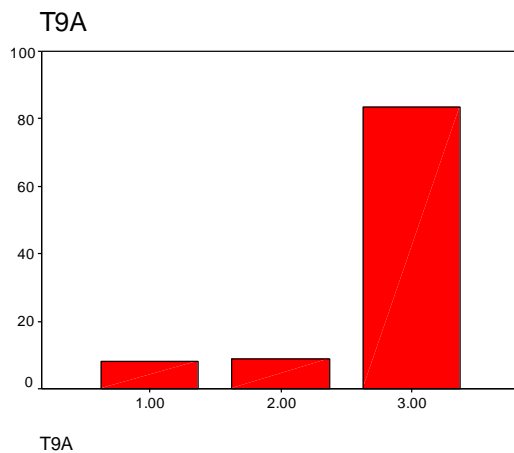
Iz odgovora anketiranih može da se zaključi oblik vežbanja koji im najviše odgovara. Na tvrdnju (T7A) da ih „Vežbe u teretani smiruju”, 39,3% je iskazalo slaganje, ali to je manje od ranije iznete tvrdnje o tome da anketiranima najviše prijaju vežbe istezanja (52%). Procenat neopredeljenih se gotovo poklapa kod obe iznete tvrdnje, što upućuje na zaključak da bi se oni najradije opredelili za neku treću vrstu vežbanja, npr. aerobik, džoging, akvabik i sl. Skoro 2/3 anketiranih (64%) „između TV serija i vežbanja uvek bira vežbanje” (T8A).

Ovu tvrdnju bi verovatnije trebalo zameniti sa “između TV serija i vežbanja radije biram vežbanje” jer relativno nedovoljan broj aktivnih vežbača studenata ukazuje na to da ovde oni pre iskazuju svoje mišljenje nego spremnost za aktivnost.

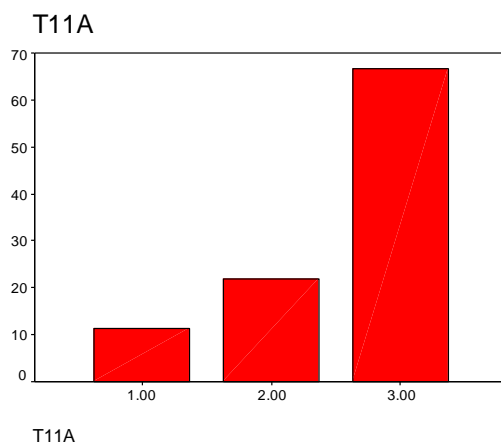
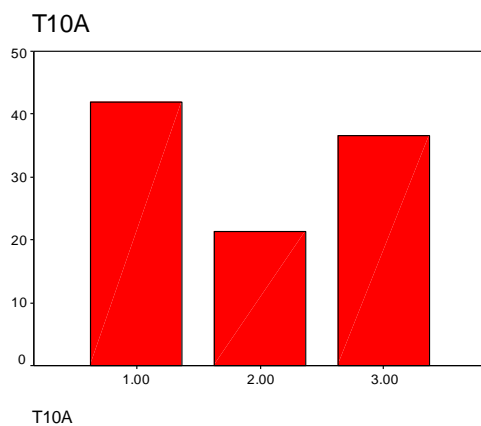
T8A

T8A

Veoma visok procenat anketiranih (83,3%) smatra da „između tretmana u solarijumu i vežbanja uvek bira vežbanje” (T9A). Međutim, većina anketiranih „između kafe sa prijateljem/ prijateljicom i vežbanja” (T10A) ipak ne bira vežbanje (42%). I ovo može biti zabrinjavajuće.

Na tvrdnju da se „Studenti u Srbiji veoma malo bave sportom“ (T11A), 2/3 anketiranih (66,7%) iskazalo je svoje slaganje, dok se 11,3% ne slaže. Ovo pokazuje da anketirani studenti, uz prethodne rezultate da dobro procenjuju značaj fizičkog vežbanja, dobro procenjuju i brojnost, tj. nedovoljan broj onih koji se zaista bave fizičkim vežbanjem.

U istraživanju motiva za rekreativnim vežbanjem, anketiranim studentima je ponuđeno 8 različitih motiva koji su međusobno ukršteni, tako da je dobijeno 28 parova. Namera je bila da se utvrdi koji motiv je dominantniji, tj. važniji. Pokazalo se da je zdravlje izdvojeno 7 puta, odnosno najveći broj puta prilikom ukrštanja u svakom paru motiva – šta je najvažnije.

Zatim slede druženje (6 puta), zabava (4 puta), relaksacija (4 puta), životni stil (3 puta), razvoj snage (3 puta), lepota (1 put), dok višak kilograma nije izdvojen kao odgovor nijednom.

	Dominantan motiv:
Zdravlje	7
Druženje	6
Zabava	4
Relaksacija	4
Životni stil	3
Razvoj snage	3
Lepota	1
Višak kilograma	0

Motiv za rekreativno vežbanje (X1)	N %	Dominantan motiv
Zabava (1)	88 58,7%	Zabava
Relaksacija (2)	62 41,3%	

Ovako rangirani motivi pokazuju da su studenti veoma dobro procenili značaj fizičkog vežbanja i njegove funkcije.

Zaključak

Sprovedena anketa i istraživanja imala su za cilj da ukažu na stepen obaveštenosti studenata o univerzitetskom sportu. Na osnovu iskustva u toku rada na organizaciji studentskih sportskih takmičenja, sistematizovan je čitav niz mera i predloga koji mogu da doprinesu razvoju univerzitetskog sporta. Naravno da je propagiranje studentskog sporta, uz odgovarajuća finansijska sredstva, veoma jednostavan zadatak, ali dalekosloženije je ostvariti unapređenje studentskog sporta u uslovima ekonomske krize. Stoga ćemo ovde navesti nekoliko primera propagiranja univerzitetskog sporta koji ne zahtevaju finansijska ulaganja ni minimalne investicije.

Poznati sportisti su, u više navrata, zamoljeni da posete fakultete na području Beograda i održe predavanja, ili da kroz neformalno druženje sa studentima iznesu svoja iskustva. U najvećem broju slučajeva vrhunski sportisti nisu tražili nadoknadu i rado su se odazivali ovakvim pozivima. Predlog za neko od budućih naučnih istraživanja moglo bi da bude istraživanje u kom procentu je direktan kontakt sa vrhunskim sportistima uticao na razvoj rekreacije i bavljenje sportom među studentima. Organizacija studentskih sportskih igara u okviru fakulteta moguća je uz minimalna ulaganja u okviru postojećih kapaciteta, pri čemu je druženje i obeležavanje određenih jubileja način za propagiranje studentskog sporta.

Opremanje klupskih prostorija u okviru pojedinih fakulteta, u kojima bi se studenti družili sa licima zaduženim za univerzitetski sport, takođe ne zahteva velika ulaganja, a doprinosi poboljšanju informisanosti o sportu među studentima. Na Alfa univerzitetu, u profesorskoj kancelariji, oformljen je *Muzej sporta* u kome su izloženi pehari sa studentskih takmičenja i fotografije koje dokumentuju druženje vrhunskih sportista sa studentima. Vizuelni kontakt sa ovakvom vrstom prezentacije doprinosi da se studenti zainteresuju za sport na univerzitetu.

Organizacija studentskog sporta je, uz obezbeđenje određenih materijalnih sredstava, za stručnjake u ovoj oblasti rutinski posao uz tačno utvrđenje aktivnosti. Prema postojećim sredstvima obezbeđuju se uslovi za treninge, angažman profesionalnih trenera i formiranje takmičenja na raznim nivoima. Za ovakvu organizaciju je potrebno animirati sponzore i na drugi način pronaći finansijska sredstva.

Literatura

1. Marijanović, R. (2011). *Univerzitetski sport*. Beograd: Fakultet za menadžment u sportu, Alfa univerzitet
2. Marijanović, R. (2012). *Menadžment školskog sporta*. Beograd: Fakultet za menadžment u sportu, Alfa univerzitet
3. Šiljak, V. (2008). *Olimpijsko vaspitanje i obrazovanje*. Beograd: Fakultet za menadžment u sportu, Alfa univerzitet

KARAKTERISTIKE I OSOBINE MENADŽERA U SPORTU

CHARACTERISTICS AND TRAITS OF A SPORTS MANAGER

Originalan naučni rad

Almir Mašala¹, Gordana Manić², Ifet Mahmutović¹

¹Fakultet sporta i tjelesnog odgoja Univerziteta u Sarajevu, Bosna i Hercegovina

²Fakultet zdravstvenih studija Univerziteta u Sarajevu, Bosna i Hercegovina

Apstrakt

Analiza ovog istraživačkog rada zasnovana je na proceni hijerarhijskih osobina ličnosti koje čine uspješne menadžere u sportu, na uzorku od N=98 ispitanika, prosečne starosne dobi 36,9 godina. Većina ispitanika, 56%, je već angažovana u sportskim organizacijama, dok je 34% ispitanika obuhvatilo stavove i mišljenja studenata prvog i drugog ciklusa studijskog programa Menadžment u sportu, Fakulteta sporta i tjelesnog odgoja Univerziteta u Sarajevu, koji se obrazuju kao menadžeri sporta. Pitanje menadžerskih karakteristika koje čine uspešnog menadžera istraživani su i teorijski razmatrani i u drugim zemljama, kao što su SAD i Hrvatska, te je u tom smislu utvrđena njihova povezanost i sa rezultatima ovog istraživanja. Istraživanje je zasnovano na utvrđivanju poretka važnosti menadžerskih osobina koje determinišu uspešnost menadžerskog poziva i profesije u sportu prema pretpostavljenoj, a zatim utvrđenoj metrici. Kao takve, osobine su statistički rangirane u odnosu na stepen važnosti za menadžerski uspešan poziv. Analiza povezanosti i značaj poretka menadžerskih osobina, uzimajući u obzir strateške ciljeve sportskih organizacija, različite motivacijske faktore i perspektive zanimanja sportskog menadžera, otvara mogućnosti da sportske, kao i druge organizacije koje žele da vode uspešnu kadrovsku politiku (HRM) jasno identifikuju bitne osobine koje treba da poseduju njihovi menadžeri. Na taj način moguće je razvijati njihov aktuelni i budući potencijal u odnosu na potrebe organizacije. Pri tome, treba imati u vidu da su takve osobine kulturalno, politički, ambijentalno i organizacijski uslovljene, što je i potvrđeno rezultatima istraživanja. Poseban fokus istraživanja odnosio se na uspostavljanje budućeg modela profila sportskog menadžera u Bosni i Hercegovini. Ovaj rad sadrži dodatne informativne vrednosti za dalje istraživanje potencijalnih modela predikcije uspešnog menadžera sporta, na osnovu određenih nekognitivnih karakteristika i faktora uspeha.

Ključne reči: sportski menadžer, osobine, uspešnost

Abstract

The analysis of this research work was based on the assessment of the hierarchic personality traits relevant for successful sports managers, including N=98 respondents of average age of 36.9. The majority of respondents had already been engaged in sporting organizations - 56%, while 34% of the respondents covered the positions and opinions of the students of the first and second cycle of the study program Management in Sports of the Faculty of Sports and Physical Education of the University of Sarajevo, who are studying to become managers in sports. The issue of managerial characteristics which make a successful manager have been researched and discussed theoretically in other countries as well, including the United States and Croatia, meaning that they are linked to the results of this research. The research is based on determining the order of importance of managerial skills that determine the level of success of a manager and this profession in sports according to the assumed and subsequently determined metrics. As such, these characteristics are statistically ranked in comparison with the level of importance for a

successful managerial career. The analysis of connectedness and relevance of hierarchical priority of managerial traits, taking into account strategic goals of sports organizations, different motivational factors, and job prospects for sports managers, opens up a possibility for the sports and other organizations which are aspiring to have a successful human resources management (HRM) in place, to clearly identify relevant traits required for their managers. In this way it is possible to develop their current and future potential in relation to the needs of the organization. It should be borne in mind that such traits are culturally, politically, organizationally and circumstantially conditioned, which was confirmed in the research. A particular focus of the research aimed at establishing a model for future sports managers in BiH. This work includes the additional informational value to be used in future research of potential models for sports managers in BiH; it also contains additional value to further explore potential models predicting a successful sports manager on the basis of certain non-cognitive traits and factors of success.

Key words: sports manager, traits, success

Uvod

Budući da je menadžerski poziv u sportu po mnogo čemu specifičan, a istovremeno zasnovan na temeljnim funkcijama menadžmenta kako opšteg obrasca (Wehrich, Koontz, 1998; Buble, 2006), njegova uloga zasnovana je na ostvarivanju sportskog i poslovnog uspeha, kao i načina upravljanja sportskim organizacijama (Bartoluci, 2003; Mašala, 2008).

Da bi se uspešno realizovale sportske i poslovne funkcije u okviru sportskih organizacija, potreban je menadžerski kadar koji ima čitav niz bitnih karakteristika koje utiču odlučujuće na poziv i profesiju menadžera u sportu (Mintzberg, 1987).

S tim u vezi, u ovom radu analizirano je prisustvo pojedinih osobina ličnosti menadžera sporta koje zaposleni u sportskim organizacijama u Bosni i Hercegovini, ali i sportski menadžeri koji se obrazuju u sistemu visokog obrazovanja, smatraju ključnim za uspeh u menadžerskom pozivu. Na osnovu sprovedenog istraživanja, utvrđeno je postojanje niza različitih osobina rangiranih prema redosledu važnosti, koje kao takve čine profil „uspešnog menadžera u sportu”, determinišu sportski i poslovni uspeh sportskih organizacija, određuju način njihovog upravljanja, a istovremeno su specifične za svaki socio-kulturalni milje i sistem menadžerstva u pojedinim zemljama. (PEST koncept, Johnson, Scholes, 1997, 1996)¹

Uočeno je da pojedine zemlje, kao što su SAD, Hrvatska i BiH, imaju različite nizove prepoznatljivih osobina menadžera koje čine profil „uspešnog menadžera”, a koje je moguće, prema utvrđenoj metrici, rangirati u odnosu na menadžerski poziv i strukturu menadžerskog nivoa (Šunje, 2002; Sikavica, Bahtijarević-Šiber, 2004). Posebnost ovog rada ogledala se u utvrđivanju parametara na osnovu kojih je moguće objasniti da je uspešnost sportskog menadžera povezana sa motivacionim faktorima, te da su stavovi i percepcija zaposlenih u sportskim organizacijama u BiH prema menadžerskom pozivu i njegovim budućim perspektivama veoma pozitivni.

Metod

Istraživanje je zasnovano na transverzalnoj studiji, gde se u periodu od 6 meseci, na reprezentativnom uzorku bez daljeg praćenja, pravi presek i projekcija vezana za podatke koji su obuhvaćeni u ovom radu.

¹PEST kao reč je akronim sastavljen od početnih slova datih tipova podokruženja. P (političko-legislativno), E (ekonomsko), S (socio-kulturno), T (tehnološko).

Budući da je izvršen i opis analiziranih pojava kroz numeričke podatke, s obzirom na to da su i pojedine varijable dovedene u međusobnu vezu, ovaj rad se može dodatno okarakterisati kao deskriptivna, neeksperimentalna i korelativna studija. Pritom su korišćene različite kvantitativne metode, kao i kvalitativna analiza, te metod komparacije, gde su razmatrani podaci do kojih su došli i pojedini autori u ovoj oblasti istraživanja (Srića, 1992).

Uzorak varijabli

Istraživanje je sprovedeno na uzorku od N=98 ispitanika i to 68% muškaraca i 32% žena, od čega ispitanici u proseku imaju 36,9 godina, a najveći broj njih je završio srednju stručnu spremu četvrtog stepena (56%), te je na osnovu njihovih stavova izvršena procena osobina za menadžerski poziv u sportu koje su rangirane od 1 do 15, a prema redosledu važnosti. Ovim uzorkom, osim menadžera koji već rade u sportskim organizacijama, obuhvaćeni stavovi i mišljenja studenata prvog i drugog ciklusa studijskog programa Menadžment u sportu, Fakulteta sporta i tjelesnog odgoja Univerziteta u Sarajevu, koji se obrazuju kao profesionalni menadžeri sporta.

U sklopu ovog rada korišćen je anketni list koji se sastojao iz 10 pitanja na koje su ispitanici izneli svoje stavove i procene. U radu je korišćen set od 27 zavisnih i nezavisnih varijabli. Zavisne varijable su predstavljale pojedine procenjene osobine ličnosti koje su ispitanici trebali da rangiraju prema redosledu važnosti za menadžerski poziv u sportu i kao takve predočene su na ordinalnom nivou (rangovi): 1. Poštenje, 2. Inteligencija, 3. Motivisanost, 4. Snalažljivost, 5. Hrabrost, 6. Iskrenost, 7. Odlučnost, 8. Ambicija, 9. Inspirativnost, 10. Pouzdanost, 11. Spremnost na saradnju, 12. Dalekovidost, 13. Odanost, 14. Spremnost na pomoć i 15. Nezavisnost. Takođe, od zavisnih varijabli navode se sledeće osobine svrstane u drugom pitanju i to: 1. Agresivnost, 2. Egocentričnost, 3. Komunikativnost i 4. Prilagodljivost.

Nezavisne varijable su: 1. Najvažniji faktori uspeha sportskih menadžera, 2. Interesi za pojedine menadžerske pozicije, 3. Važni ciljevi sportskih menadžera, 4. Važni resursi unutar sportskih organizacija, 5. Motivacijski izvori i sistemi nagrađivanja zaposlenih u sportskim organizacijama, 6. Procenjena efikasnost rada sportskih menadžera, 7. Predstava ispitanika o zanimanju sportski menadžer i 8. Percepcija ispitanika vezana za perspektivu sportski menadžer u budućnosti. Podaci su prikupljeni u periodu od 6 meseci tokom 2013. godine.

Metod obrade podataka

U pogledu deskriptivne statistike, u ovom radu korišćeno je izračunavanje parametric frekvencije i procenta za kategorijalne odgovore varijabli na nominalnom nivou i prosečne vrednosti rangova i medijana za varijable na ordinalnom nivou merenja. U domenu metoda statističkih analiza i inferencijalne statistike, korišćeni su postupci Uninominalnog Hi-kvadrat testa za testiranje razlika u frekvencijama kategorijalnih odgovora pojedinih nominalnih varijabli za nezavisne uzorke, Kohranov test za testiranje razlika u frekvencijama kategorijalnih odgovora međusobno zavisnih nominalnih varijabli, Fridmanov test razlike u prosečnim rangovima više zavisnih uzoraka rezultata i Kruskal-Volisov test razlika u prosečnim rangovima više nezavisnih uzoraka rezultata. Rezultati istraživanja organizovani su i obrađeni u bazi podataka licenciranog statističkog softverskog paketa SPSS-13 for Windows.

Rezultati i diskusija

Analiza rezultata prosečnih vrednosti i raspodele frekvencija koja se odnosi na osobine ličnosti bitne za menadžerski poziv i profesiju u sportu.

U okviru ovog rada analiziran je poredak osobina koje su ispitanici rangirali prema njihovom stepenu važnosti za menadžerski poziv u sportu. Cilj analize odnosio se na to da li se procenjene osobine značajno razlikuju po dodeljenom rang, odnosno važnosti za menadžerski poziv u sportu. Ova analiza nam je

zapravo ponudila odgovor na pitanje da li su različite osobine u različitoj meri važne za menadžerski poziv.

Nakon utvrđivanja poretka ili hijerarhije navedenih osobina po njihovom stepenu važnosti, dobijeni nivo hijerarhija upoređen je sa rang-poretkom istih osobina, a do kojih su došli pojedini autori analizirajući ovakva pitanja u drugim zemljama. Cilj druge analize jeste da se na deskriptivnom nivou otkrije da li je procena važnosti osobina koje se smatraju bitnim za menadžerski poziv u sportu uslovljena socio-kulturalnim miljeom i političkim stanjem zemlje u kojoj su zaposleni sportski radnici. Takođe, ispitane su i osobine koje ispitanici smatraju kao tri najvažnije za menadžerski poziv.

Tabela 1. *Prikaz vrednosti rangova osobina koje ispitanici procenjuju kao važne za uspeh menadžera u sportu*

Osobina	N	X _{min}	X _{maks}	Prosečni rang	Medijan	Prosečni vezani rang*
Poštenje	98	1,00	15,00	5,0306	2	8,64
Inteligencija	98	1,00	15,00	5,6735	4	9,69
Motivisanost	98	1,00	15,00	6,1122	5	10,32
Snalažljivost	98	1,00	15,00	6,1327	6	10,24
Hrabrost	98	1,00	15,00	6,7755	7	10,88
Iskrenost	98	1,00	15,00	7,2755	7	11,61
Odlučnost	98	1,00	15,00	7,3163	7,5	11,32
Ambicija	98	1,00	15,00	7,3571	7	11,55
Inspirativnost	98	1,00	15,00	8,3061	8,5	12,58
Pouzdanost	98	1,00	15,00	8,4388	9	12,77
Spremnost na saradnju	98	1,00	15,00	8,7857	9	13,08
Dalekovidost	98	1,00	15,00	8,9592	10	13,40
Odanost	98	1,00	15,00	9,1735	10	13,48
Spremnost na pomoć	98	1,00	15,00	9,3994	10	13,64
Nezavisnost	98	1,00	15,00	10,1531	11	14,41

X_{min} Najmanja vrednost

X_{maks} Najveća vrednost

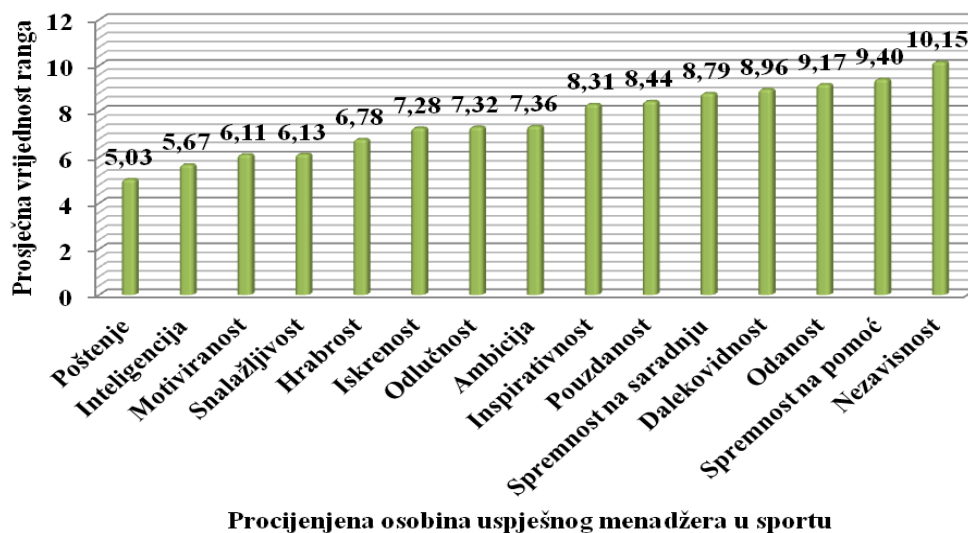
* Prosečan rang procenjene osobine u odnosu na sve ostale osobine (kada se uzmu u obzir grupni rangovi na nivou skupa svih osobina ili varijabli, a ne samo jedne osobine).

Na osnovu rezultata iz Tabele 1., uočava se poredak procenjenih osobina, gde vrednost prosečnog ranga pokazuje koliko je koja od navedenih osobina važna u odnosu na ostale. Pritom, manji rang predstavlja veću statističku značajnost. Iz tabele je uočljivo da je poštenje kao osobina procenjena kao najvažnija za poziv menadžera u sportu. Posle nje, a prema važnosti, dolaze inteligencija, motivisanost, snalažljivost, hrabrost, odlučnost, ambicija itd. Na zadnjem mestu je osobina nezavisnost, prema mišljenju ispitanika. Naravno, ovo su razlike na deskriptivnom nivou, a značajnost razlika je ispitana uz pomoć Fridmanovog testa² razlike u prosečnim rangovima za zavisne uzorke³.

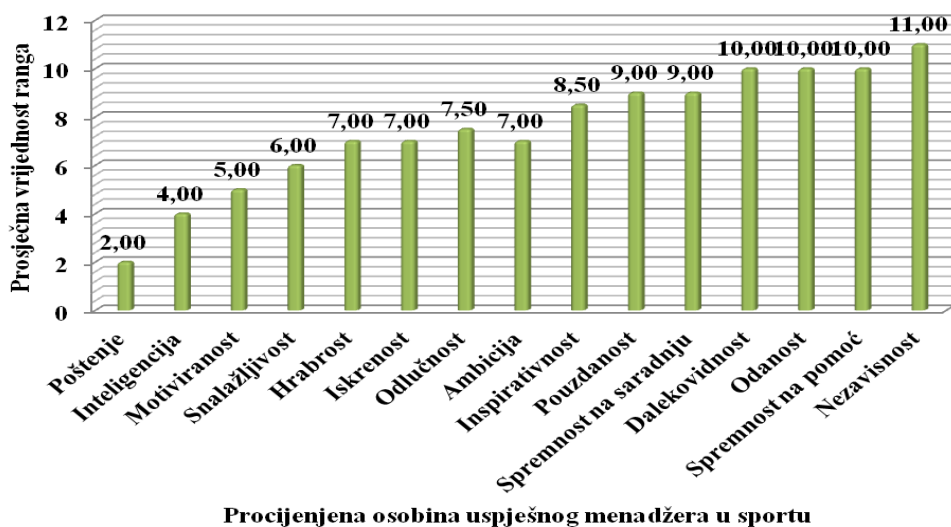
² Fridmanovim testom se ispituju razlike u vrednostima rezultata izraženih kroz rangove. Pri tome se ispituje više skupa rezultata koji se odnose na iste ispitanike u nekoliko situacija ili u nekoliko varijabli. U ovom slučaju, svaka osobina je posebna varijabla i za nju je vezan poseban skup rezultata.

Prikaz vrednosti rangova osobina koje ispitanici procenjuju kao važne za uspeh menadžera u sportskom menadžmentu dat je u grafikonima 1 i 2.

Grafikon 1. Prikaz vrednosti rangova osobina koje ispitanici procenjuju kao važne za uspeh menadžera u sportskom menadžmentu

Grafikon 2. Prikaz vrednosti rangova osobina koje ispitanici procenjuju kao važne za uspeh menadžera u sportu

³ Zavisni uzorci se odnose na skup rezultata (uzorke rezultata ili vrednosti) koji se odnose na iste ispitanike, objekte merenja ili subjekte (u ovom slučaju su to ispitanici) u dve ili nekoliko različitih situacija merenja ili u dve ili više varijabli (u ovom slučaju su situacije ili varijable same procenjene ili rangirane osobine menadžera u sportu).

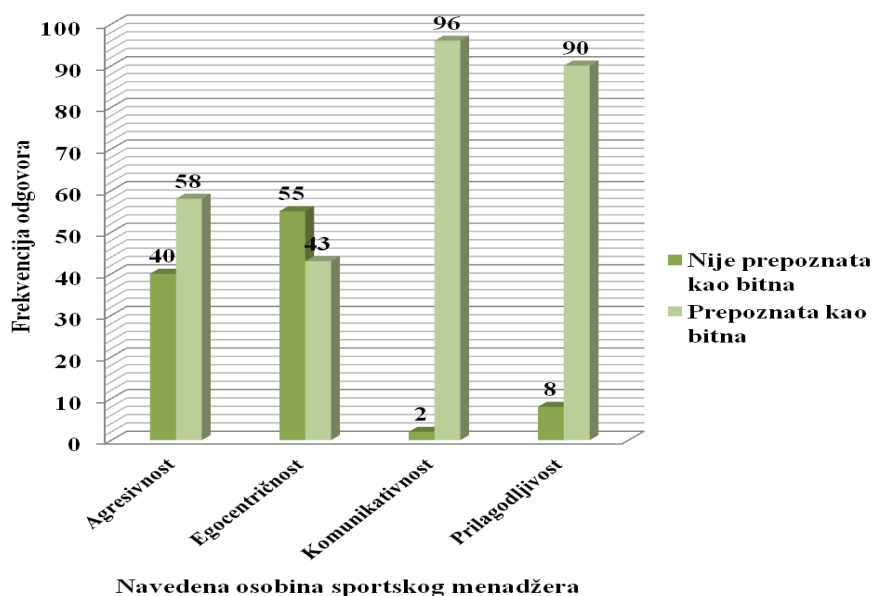
Na osnovu predočenih grafikona uočava se poredak procenjenih osobina prema redosledu njihove važnosti za poziv menadžera u sportu. Prikazane su vrednosti prosečnog ranga (prvi grafikon), kao i medijan koji se smatra preciznijom merom, jer su distribucije rangova zakrivljene ili asimetrične. Urađen je Fridmanov test sa dobijenom vrednošću Hi-kvadrata=177,367 i $p=0,000$ što ukazuje da su razlike u prosečnim vrednostima rangova procenjenih osobina statistički značajne na nivou daleko manjem od 1%. Ovakav nalaz analize nedvosmisleno upućuje na zaključak da zaista postoji niz osobina koje se smatraju bitnim za poziv menadžera i da ih je moguće rangirati po redosledu važnosti i unapred utvrđenoj metrici.

U narednom delu je korišćen drugačiji pristup u analizi osobina ličnosti menadžera. Na osnovu teorijskih razmatranja, odabrane su četiri osobine, a cilj je bio utvrditi koje tri osobine od navedene četiri zaposleni u sportskim organizacijama smatraju najvažnijim za uspeh u menadžerskom pozivu.

Tabela 2. Prikaz raspodele frekvencija u odnosu na tri bitne pretpostavljene osobine koje bi trebalo da poseduju sportski menadžeri

Osobina	Nije navedena		Navedena		Ukupno	
	Frekvencija	Procent	Frekvencija	Procent	Frekvencija	Procent
Agresivnost	40	40,8	58	59,2	98	100,0
Egocentričnost	55	56,1	43	43,9	98	100,0
Komunikativnost	2	2,0	96	98,0	98	100,0
Prilagodljivost	8	8,2	90	91,8	98	100,0

Grafikon 3: Prikaz raspodele frekvencija u odnosu na tri bitne pretpostavljene osobine koje bi trebalo da poseduju sportski menadžeri

Na osnovu rezultata predočenih u tabeli 2 i njenom pratećem grafikonu, uočava se da na deskriptivnom nivou, komunikativnost, a zatim i prilagodljivost su u najvećem broju slučajeva označene kao najvažnije osobine za poziv sportskog menadžera. U manjem broju slučajeva je to agresivnost, dok se egocentričnost u najmanjem broju slučajeva navodila kao bitna za uspeh u menadžerskom pozivu u sportu. Ove razlike u frekvencijama odgovora ispitane su uz pomoć Kohranovog testa⁴. Dobijena Kohranova Q vrednosti se pokazala statistički značajnom na nivou daleko manjem od 1% ($Q=78,783$ i $p=0,000$). To znači da postoji značajna razlika u frekventnosti navedenih osobina, što opet potvrđuje da postoje osobine koje se u najvećem broju slučajeva procenjuju kao važne za menadžerski poziv u sportu i one koje se procenjuju kao manje važne.

U narednom delu rada urađena je komparacija i deskriptivna analiza rang-poretka osobina bitnih za poziv menadžera u sportu, koja je dobijena na osnovu rezultata istraživanja ovog rada sa onim koji su dobili autori u Hrvatskoj odnosno u SAD-u. Iako je uzorak značajno manji, dobijeni rang-poredak osobina je upoređen sa onim koje su dobili autori u SAD, a prema (Srići, 1992). Budući da su načini merenja varijabli drugačiji u istraživanjima, u prvoj koloni naredne tabele prikazani su medijani rangova dobijenih u istraživanju u sklopu ovog rada, a u naredne dve kolone su prikazani procenti odgovora za iste osobine u SAD-u.

Tabela: 3. *Analiza poretka navedenih osobina bitnih za poziv menadžera u ovom istraživanju i u istraživanju u SAD-u (prema Srići, 1992).*

Osobina	Istraživanje u BiH		Istraživanje u SAD
	N	Medijan	% odgovora
Poštenje	98	2	87
Snalažljivost*	98	6	74
Dalekovidost	98	10	67
Motivisanost	98	5	61
Inspirativnost	98	8,5	61
Inteligencija	98	4	46
Iskrenost	98	7	42
Hrabrost	98	7	35
Neposrednost			33
Pouzdanost	98	9	31

⁴ Kohranov test je neparametrijski postupak analize frekvencija više međusobno zavisnih varijabli i situacija. Dakle, reč je o analizi rezultata čije su vrednosti binarnog karaktera ili čije su vrednosti izražene kroz dve kategorije. U ovom istraživanju i analizi, varijable su ponuđene osobine ličnosti bitne za poziv menadžera u sportu, a koje imaju samo dve vrednosti (navedene ili zaokružene ili nisu navedene ili nisu zaokružene u upitniku), te su zato binarnog karaktera.

Spremnost na pomoć	98	10	29
Spremnost na saradnju	98	9	23
Ambicija	98	7	18
Odlučnost	98	7,5	14
Odanost	98	10	10
Nezavisnost	98	11	8

** U istraživanju sprovedenom u SAD-u je analizirana osobina sposobnost koja je pandan osobini snalažljivosti u ovom radu.*

Iz tabele 3 može se uočiti da postoji značajna podudarnost između rang-poretka u dva istraživanja. Tako se u oba slučaja osobina poštenje nalazi na vrhu prema stepenu važnosti i u jednom i u drugom istraživanju. Odanost i nezavisnost su najmanje važne u oba istraživanja. Što se tiče ostalih osobina, one nisu rangirane na isti način u ova dva istraživanja. Motivisanost kao osobina u našem istraživanju zauzima treće mesto, a u istraživanju u SAD-u ova osobina nije tretirana. Kod inteligencije se vidi da ona u našem istraživanju zauzima drugo mesto, a u istraživanju sprovedenom u SAD-u ova osobina zauzima peto mesto. Dalje, osobina dalekovidost zauzima dvanaesto mesto po važnosti u ovom istraživanju, a treće mesto u istraživanju u SAD-u. I kod ostalih osobina se uočavaju razlike u stepenu procenjene važnosti, kada se uporede ova dva istraživanja. Iako se rangovi važnosti nekih osobina podudaraju, ipak postoji primetna razlika u rangovima važnosti znatnog broja osobina tretiranih u ova dva istraživanja, što ukazuje na verovatnu kulturalnu i političku uslovljenost prioriteta i procene važnosti pojedinih osobina ličnosti za menadžerski poziv u sportu.

Kako bismo dali potpuniji uvid u mogućnost projekcije potencijalnog modela uspešnog menadžera u sportu, predložena je analiza rezultata istraživanja na uzorku stavova potencijalnih radnika sportskih organizacija u Republici Hrvatskoj, među studentima četvrte godine Kineziološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, o tome šta oni smatraju kakvi bi trebali da budu menadžeri u sportu. (Bartoluci, Škorić, 2009).

U istraživanju je prikupljeno 238 upitnika, ali je u konačnu analizu uvršteno 197 upitnika, i to 65% muških i 35% žena. Ispitanici su u proseku imali 23,6 godina, a najveći broj njih završio je gimnaziju (52%). 89% ispitanika smatra da na uspeh menadžera u sportu dominantno utiču lične sposobnosti, a čak 89% ih smatra da su im dominantno potrebna znanja iz područja ophođenja s ljudima (sposobnost timskog rada i komuniciranja s ljudima). Prema ispitanicima, karakteristike koje mora da poseduje „uspešan” menadžer u sportu prikazane su u tabeli 4.

Tabela 4. *Karakteristike koje mora da poseduje „uspešan” menadžer u Hrvatskoj*

Karakteristike	Mod	Frekvencija moda	N
Snalažljivost	1	60	197
Odlučnost	1	38	197
Poslovnost	2	47	197
Hrabrost	5	32	197
Objektivnost	7	33	197
Samostalnost	7	32	197
Entuzijazam	7	29	197
Kritičnost	8	38	197
Lična kultura i ponašanje	9	34	197
Poštenje	10	58	197

Na osnovu rezultata u tabeli 4 je moguće videti kako je osobini snalažljivost u najvećem broju slučajeva dodeljen prvi rang, dok je poštenju najčešće dodeljivan zadnji rang. Spirmanov koeficijent korelacije pokazuje najveću negativnu korelaciju između karakteristika hrabrost i lična kultura i ponašanje (-0,39), a zatim i za karakteristike prvog i zadnjeg ranga, odnosno snalažljivosti i poštenja (-0,37). Kao pet najvažnijih sposobnosti, znanja i veština ispitanici su birali sledeće, tabela 5.

Tabela 5. *Najvažnije sposobnosti, znanja i veštine*

Karakteristike	Mod	Frekvencija moda	N
Stručnost	1	29	98
Poduzetničke sposobnosti	1	26	98
Visoko opšte obrazovanje	1	16	65
Sposobnost organizacije posla	2	24	110
Brzina odlučivanja	2	23	78

Kako se zapravo većina navedenih sposobnosti, znanja i veština stiče školovanjem, ali i iskustvom, 86% ispitanika smatra kako je uspeh sportskog menadžera u najvećoj meri određen školovanjem i iskustvom.

Ovakve rezultate istraživanja u hrvatskom sportu moguće je objasniti tako što u sportskim organizacijama poslove obavljaju menadžeri različitog stručnog profila, bez obzira na to da li se uloga upravljanja sprovodi u okvirima tzv. društvenog ili operativnog menadžmenta. S tim u vezi, menadžment i menadžeri u sportu moraju biti stručne osobe koje su svoje znanje, veštine upravljanja i ostale sposobnosti stekle obrazovanjem i iskustvom u određenom sportu. Bez obzira na funkcije i nivoe menadžmenta, zadatak menadžera svih profila jeste rad sa ljudima: u školi, na fakultetu, u sportskom klubu, savezu, sportskim udruženjima, poduzećima i sl. Na osnovu ovakvih rezultata istraživanja kao i rezultata drugih autora (Mašala, Rađo, Talović, 2011; 2013), uticaj sportskog obrazovanja menadžera na poslovni uspeh smatra se temeljnom premisom uspešnog obavljanja poslova unutar sportskih organizacija. Stoga je neophodno osigurati stručne i vrlo obrazovane menadžere.

Diskusija i zaključak

Na osnovu rezultata dosadašnjih analiza može se uočiti da su utvrđene statistički značajne razlike u procenjenim rangovima osobina važnih za menadžerski poziv u sportu. Pri tome, najvažnija osobina koja je prema stepenu važnosti dobila prvi rang jeste osobina poštenje, dok je na zadnjem mestu osobina nezavisnost. Ovim istraživanjem dodatno se pojasnilo da postoji niz osobina koje radnici u sportskim organizacijama smatraju manje ili više bitnim za menadžerski poziv i da postoji jasna metrika prema kojoj je moguće rangirati takve osobine u odnosu na rangirani stepen važnosti. Dalje, sprovedenim analizama je utvrđeno da su osobine poštenje i nezavisnost na istim pozicijama važnosti i u istraživanju u sklopu ovog rada, kao i u istraživanju koje je provedeno u SAD-u, a koje navodi (Srića, 1992). Ipak, kod znatnog broja osobina se vidi razlika u pozicijama važnosti kada se uporede ova dva istraživanja, čime se potvrđuje i verovatna uslovljenost hijerarhije važnosti navedenih osobina samim pravnim sistemom, te socio-kulturalnim miljeom zemlje u kojoj menadžeri upravljaju sportskom organizacijom. Takođe, dodatno je urađena analiza koja je pokazala da ispitanici smatraju da su osobine komunikativnost i prilagodljivost više važne za menadžerski poziv u odnosu na agresivnost i egocentričnost, što ukazuje na činjenicu da postoje značajne razlike u procenjenom stepenu važnosti pojedinih navedenih faktora uspeha u radu sportskih menadžera. Na osnovu dosadašnjih analiza, rezultati dobijenih istraživanja nedvosmisleno ukazuju na prisustvo čitavog niza prepoznatljivih osobina menadžera koje zaposleni i menadžeri u sportskim organizacijama smatraju bitnim za sam poslovni i sportski uspeh organizacije. Takve osobine je na osnovu objektivne metrike moguće rangirati prema stepenu važnosti za menadžerski uspeh, a čiji je redosled važnosti uglavnom uslovljen pravnim sistemom, te socio-kulturalnim miljeom zemlje u kojoj menadžeri upravljaju sportskom organizacijom.

Literatura

1. Bartoluci M. (2003). *Ekonomika i menadžment sporta*. Zagreb: Informator, p. 155.
2. Bartoluci M. & Škorić, S. (2009). *Karakteristike menadžera u upravljanju sportskim organizacijama*. Stručni radovi izvan teme. Zagreb, p.358.
3. Buble, M. (2006). *Osnove menadžmenta*. Zagreb: Sinergija, pp: 3-5.
4. Johnson G. & Scholes K. (1997). *Exploring Corporate Strategy*. (4. izdanje) Prentice Hall, p. 59.
5. Malacko J.& Rađo I. (2006). *Menadžment ljudskih resursa u sportu*. Fakultet sporta i tjelesnog odgoja u Sarajevu, Fojnica, p. 55.
6. Mašala, A., Rađo I. & Talović M. (2011). The impact of sports manager 'sport science education' to business and sporting success of football. *Homo Sporticus, Scientific Journal of Sport and Physical Education*. Faculty of Sports and Physical Education University of Sarajevo, Volume 13, Issue 2,pp. 42-48.
7. Mašala, A., Rađo I. & Talović, M. (2013). Uticaj sportskog obrazovanja menadžera na

- poslovni uspjeh u sportovima košarke, odbojke i rukometa. *Homo Sporticus*, Naučni časopis u sportu i tjelesnoj kulturi. Fakultet sporta i tjelesnog odgoja Univerziteta u Sarajevu. Volume 14, Issue 1, pp: 50-53.
8. Mintzberg, H. (1987). *Crafting Strategy*. Harvard Business Review. July- August, pp. 66-75.
 9. Sikavica, P. & Bahtijarević-Šiber, F. (2004). *Menadžment. Teorija menadžmenta i veliko empirijsko istraživanje u Hrvatskoj*. Zagreb: Masmedia, p. 107.
 10. Srića, V. (1992). *Principi modernog menadžmenta*. Zagreb: Zagrebačka poslovna škola. p.144.
 11. Šunje, A. (2002). *Top menadžer, vizionar i strateg*. Sarajevo: Tirada, pp. 20-22.

NASTAVA FIZIČKOG VASPITANJA U OSNOVNIM ŠKOLAMA KNEŽEVINE I KRALJEVINE SRBIJE

PHYSICAL EDUCATION CLASSES IN ELEMENTARY SCHOOLS IN THE PRINCIPALITY AND KINGDOM OF SERBIA

Originalan naučni rad

Sladana Mijatović, Saša Vajić

Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Beogradu

Apstrakt

Dobijanjem autonomije Hatišerifom (1830) u Srbiji su se stvorili uslovi za brži ekonomski, politički i kulturni razvoj. U želji da se kulturnim i prosvetnim razvojem približi razvijenim evropskim državama, u 19. Veku započinje period osnivanja i razvoja osnovnih škola. Od samog početka otvaranja osnovnih škola u Srbiji, fizičko vaspitanje postepeno nalazi mesto u nastavnim planovima, ali se značajniji razvoj škola, a time i fizičkog vaspitanja, ostvaruje u drugoj polovini 19. veka. Od pojave prvih ideja, zamisli i pokušaja da se nastava fizičkog vaspitanja uvede u osnovne škole Kneževine Srbije, pa do Raspisa ministra prosvete Dimitrija Matića 1868.godine, kojim se nastava fizičkog vaspitanja ovim zvaničnim dokumentom uvodi u osnovne škole, proteklo je više od 30 godina. Prvi pokušaji da ovaj nastavni predmet bude zakonom uveden u škole javili su se u Projektu zakona o školama za Kneževstvo Srbije 1859. godine, u kome je, između ostalih predmeta koji se predaju u osnovnoj školi, navedeno telesno upražnjavanje za mušku i gimnastika za žensku decu, ali on na žalost nije usvojen. Za uvođenje fizičkog vaspitanja u osnovne škole najzaslužniji je ministar prosvete Dimitrije Matić, koji je desetak godina kasnije (1868) uputio Raspis učiteljima i učiteljicama osnovnih škola, u kome je preporučio da se u školama svake nedelje odredi po 3-4 časa za gimnastiku. Uz ovaj dopis, ministar je svim školama uputio i Uputstvo za telesna vežbanja, koje predstavlja prvi nastavni program fizičkog vaspitanja za osnovne škole u Srbiji. U narednih tridesetak godina, do početka Prvog svetskog rata, menjali su se nastavni programi i donet je nov Zakon o osnovnim školama (1904) u kojima je nastava gimnastike uvek bila predviđena. Ona je dobijala sve značajnije mesto, a sadržaji su obogaćivani novim oblicima vežbanja, doprinoseći tako da se njen dalji razvoj nastavi brže i uspešnije.

Ključne reči: fizičko vaspitanje u osnovnim školama, Kneževina i Kraljevina Srbije

Abstract

Upon autonomy proclamation by Hatisherif (1830) Serbia developed conditions for faster economic, political and cultural progress. In order to get closer to developed European countries by cultural and educational development, a period of establishment of elementary schools started in 19th. From the very beginning of the establishment of schools in Serbia, physical education was gradually introduced in the curricula, but more significant development of schools and consequently of physical education occurred in the second half of the 19th century. However, more than 30 years had passed from the first ideas and attempts to introduce physical education classes in elementary schools of the Principality of Serbia until the Circular of the Minister of Education Dimitrije Matić in 1868 officially introduced physical education classes in elementary schools. The first attempts to legally introduce this course in schools appeared in the Draft law on schools for Serbian Principality in 1859, which contained, among other subjects taught in elementary schools, physical practicing for male and gymnastics for female students, but unfortunately it was not adopted. The credit for introduction of physical education in elementary schools was given to the Minister of Education Dimitrije Matić, who, some ten years later (1868) sent a Circular to elementary

school teachers recommending them to dedicate 3-4 lessons weekly to gymnastics. Together with this document the Minister sent Instructions for physical exercises to all schools which can be considered the first syllabus of physical education for elementary schools in Serbia. The following thirty years, until the First World War, curricula were changed and a new Law on elementary schools (1904) was adopted, and they both prescribed gymnastics classes. Gymnastics increasingly gained importance and the contents were enriched with new forms of exercises which contributed to further a faster and more successful development.

Key words: physical education in elementary school, Principality and Kingdom of Serbia

Uvod

Srbija, kao mlada građanska država, u 19. Veku je nastojala da se bržim političkim, ekonomskim, kulturnim i prosvetnim razvojem približi razvijenim evropskim državama, pri čemu je koristila dostignuća i iskustva tih zemalja. I dok je u Srbiji u tom periodu bio nerazvijen sistem i mreža školstva, bez odgovarajućih materijalnih uslova i nastavnog kadra, u većini razvijenih zemalja Evrope je u to vreme u osnovnim i srednjim školama započelo uvođenje nastave fizičkog vaspitanja.

Sticanjem autonomije (1830.), u Kneževini Srbiji su se stvorili uslovi i za brži razvoj školstva, jer je Hatišerifom dobila pravo da otvara svoje škole. Razvoj školstva odvijao se po ugledu na iskustva razvijenih evropskih zemalja.

Kako je u većini evropskih zemalja polovinom 19. Veka započelo uvođenje nastave fizičkog vaspitanja, postepeno su o tome stizala saznanja i u Kneževinu Srbiju. Mladi školovani ljudi, stipendisti Vlade Srbije ili deca bogatih ljudi, školovali su se u velikim evropskim gradovima, u kojima su se upoznavali i sa zbivanjima iz oblasti fizičkog vežbanja u građanskim društvima, ali i sa nastavom gimnastike (fizičkim vaspitanjem) u tim zemljama. Od njih su potekle i prve ideje, pokušaji i inicijative da se ova nastava uvede u škole kao obavezan nastavni predmet.

U vremenskom periodu od dobijanja autonomije, odnosno prava države da otvara svoje škole, pa preko pojave više ideja, pokušaja i nastojanja nekih pedagoških radnika da se fizičko vaspitanje nađe u rasporedu među ostalim nastavnim predmetima, pa do njenog zvaničnog uvođenja u osnovne škole Kneževine Srbije, proteklo je 38 godina.

To je bio period u kome se nastojalo da se što bolje uredi organizacija i rad osnovnih škola i da, uprkos brojnim teškoćama, ovaj nastavni predmet nađe odgovarajuće mesto u procesu vaspitanja i obrazovanja, u skladu sa dostignućima i saznanjima evropske pedagoške misli.

Metod

U ovom istraživanju primenjen je istorijski metod. U prvoj fazi sakupljanja i sistematizovanja izvora (heuristika) u vezi sa istraživanim problemom, sačuvano je veoma malo istorijske građe.

Usled nedostatka primarnih istorijskih izvora, u većoj meri su korišćeni sekundarni istorijski izvori i to je zahtevalo seriozniju unutrašnju kritiku (kritika iskaza). Međusobnom komparacijom izvora bilo je moguće doći do validnih rezultata sintezom.

Rezultati i diskusija

Prve ideje o uvođenju nastave fizičkog vaspitanja u osnovne škole Kneževine Srbije srećemo kod Milovana Spasića, koji je 1845. godine obavljao dužnost glavnog školskog upravitelja. Napisao je tri

knjige, koje su bile stručna literatura učiteljima osnovnih škola. U priručniku „Pedagogično metodično nastavljenije za učitelje osnovnih škola” pisao je o telesnom vaspitanju dece, istakavši da je to najpreči zadatak roditelja, koji pored nastavnika treba da pomažu ovaj proces nizom postupaka, između ostalog i organizovanjem dečijih igara.

S obzirom na to da je Ministarstvo prosvete naredilo učiteljima da se pridržavaju uputstava iz ovog priručnika, sigurno da su neki učitelji organizovali dečije igre za svoje učenike.

U projektu Zakona o školama za Kneževstvo Srbije, koji je izrađen 1859. godine, predviđeno je da se u osnovnim školama, pored ostalih predmeta, predaje i telesno upražnjavanje za mušku decu i gimnastika za žensku decu. Nažalost, ovaj projekat zakona nije usvojen, ali je to bio prvi pokušaj da ovaj predmet bude zakonom uveden u škole.

Dr Đorđe Natošević, dok je bio na dužnosti referenta u Ministarstvu prosvete (1867-1868), posle obilaska škola po Srbiji napisao je izveštaj ministru prosvete, u kome ga obaveštava da „Telesnog vaspitanja u osnovnim školama nema. Za taj razvitak ne radi osnovna škola ništa.” Predložio je da jedan od predmeta bude gimnastika, koja bi se predavala u sva četiri razreda.

Sve ove ideje i predlozi doveli su do toga da je Školska komisija Ministarstva prosvete, februara 1868. godine, predložila ministru prosvete:

- Da se otvori škola za učitelje, koja bi pripremala učitelje za osnovne škole,
- Da se gimnastika organizuje između časova u seoskim i gradskim osnovnim školama.

Ova preporuka Školske komisije za uvođenje fizičkog vaspitanja u osnovne škole prihvaćena je decembra 1868. godine, kada je ministar prosvete Dimitrije Matić uputio „Raspis učiteljima i učiteljicama osnovnih škola”, u kome je preporučio da se u školama svake nedelje odredi po 3-4 časa za gimnastiku. Uz ovaj dopis, ministar je svim školama uputio i *Uputstvo za telesna vežbanja*, koje predstavlja prvi nastavni program fizičkog vaspitanja za osnovne škole u Srbiji. U njemu je u 17 posebnih delova predstavio određene programske sadržaje nastave fizičkog vaspitanja, sa odgovarajućim objašnjenjima i uputstvima. Prema tome, nastava gimnastike uvedena je u osnovne škole Kneževine Srbije Raspisom ministra prosvete Dimitrija Matića 10. decembra 1868. godine.

Najveće teškoće u primeni ovog uputstva bile su nedovoljna stručna osposobljenost učitelja, nedostatak sprava i uređenih prostora za vežbanje, kao i neujednačenost načina održavanje nastave fizičkog vaspitanja.

Početkom naredne godine, Ministarstvo prosvete je formiralo Komisiju za uređenje svih škola, po ugledu na razvijene zemlje Evrope. Odlučeno je da se nastava gimnastike uvede kao obavezan predmet u sve osnovne škole. Komisija se posebno zalagala za otvaranje učiteljskih škola u Srbiji, u kojoj bi se nastava gimnastike uvela u sve tri godine, ocenjujući da je poznavanje ovog predmeta neophodan uslov za njegovu uspešnu realizaciju.

Dve godine kasnije, septembra 1871. godine, Ministarstvo prosvete je izdalo dokument pod imenom „Raspored predmeta u osnovnim školama i uputstvo kako će se predavati”. Iako među nabrojanim predmetima nije navedena gimnastika, na kraju dokumenta, u posebnom delu, napisano je: „U sva četiri razreda muške i ženske škole predaje se telesno vežbanje.” Ovim dokumentom zvanično je uvedena nastava fizičkog vaspitanja u osnovne škole kao obavezan predmet.

U narednih desetak godina (1871-1882) učitelji su u većini škola izvodili nastavu gimnastike prema Uputstvu iz 1868. godine i Rasporedu predmeta iz 1871. godine. Značajnu ulogu u podizanju stručnog

nivoa učitelja za izvođenje nastave fizičkog vaspitanja imao je Priručnik Petra Predragovića, koji je bio prvi metodski priručnik u ovoj oblasti u Srbiji.

Nakon priznavanja državne samostalnosti 1878. godine, nastao je snažan ekonomski razvoj srpske države, koji je na odgovarajući način pratio i brži razvoj školstva i prosvete. U želji da unapredi rad u osnovnim školama, Ministarstvo prosvete je više puta donosilo, dopunjavalo i menjalo nastavne planove i nastavne programe, radi njihove potpunije primene.

- U Višoj ženskoj školi, koja je spremala učiteljice za osnovne škole, zakonom donetim 1879. godine predviđeno je da se u spisku obaveznih predmeta nađu i gimnastika i igranje.
- Za sve one koji nisu redovno završili propisane škole, Ministarstvo prosvete je 1881. godine donelo Pravila o polaganju učiteljskog ispita, da bi rešilo problem nedovoljne stručne osposobljenosti učitelja.
- Pravilima o građenju škola i nameštaja školskog, donetim 1881. godine, predviđeno je da se u školama izgradi soba za gimnastiku i da se u školskim dvorištima postave sprave za gimnastiku.

Na taj način, u ovom periodu nastava fizičkog vaspitanja je zakonskim propisima nalazila mesto među ostalim nastavnim predmetima, što je bilo od izuzetnog značaja za dalji uspešan razvoj nastave fizičkog vaspitanja u osnovnim školama Srbije.

Zaključak

Od samog početka otvaranja osnovnih škola u Kneževini Srbiji, fizičko vežbanje je postepeno nalazilo mesto u nastavnim programima, ali se značajan razvoj škola, a time i fizičkog vaspitanja, ostvario u drugoj polovini 19. veka.

Prvi pokušaji da ova nastava bude zakonom uvedena u škole javili su se u „Projektu zakona o školama za Kneževstvo Srbije” 1859. godine, u kome je predviđen predmet telesno upražnjavanje za mušku i gimnastika za žensku decu.

Nastava gimnastike uvedena je u osnovne škole Kneževine Srbije 10. decembra 1868. godine Raspisom ministarstva prosvete. Za ministra prosvete tada je bio postavljen Dimitrije Matić, koji je u inostranstvu studirao pedagogiju i koji je sproveo niz mera za uspešniji razvoj prosvete.

U sledećih desetak godina, do 1882. godine, menjani su nastavni programi i doneti novi zakoni o osnovnim školama, u kojima je nastava gimnastike uvek bila predviđena. Ona je dobijala sve značajnije mesto, a sadržaji su obogaćivani novim oblicima vežbanja, doprinoseći tako da se njen dalji razvoj nastavi brže i uspešnije.

Literatura

1. Adžić, S. (1892). *Telesno vaspitanje – knjiga za učitelje i roditelje*. Niš: Štamparija Ž. Radović.
2. Grupa autora (1889). *Prosvetni zbornik zakona i naredaba*. Beograd: Prosvetni glasnik.
3. Ilić, S. i Mijatović, S. (1994). *Istorija fizičke kulture Kneževine i Kraljevine Srbije*. Beograd: D.T.A. TRADE d.o.o.
4. Miodragović, J. (1897). *Uređenje osnovnih škola*. Beograd: Prosvetni glasnik.
5. Predragović, P. (1873). *Kratka uputstva za predavanje gimnastike u osnovnim školama*. Beograd.
6. Tešić, V. (1954). *Nastava gimnastike u školama Srbije do 1914*. Beograd: Institut za fizičku kulturu.

MENADŽMENT TRENINGA POKRETLJIVOSTI KOD POPULACIJE REKREATIVACA U REALNOM AIKIDOU

MANAGEMENT OF FLEXIBILITY TRAINING IN RECREATIONAL POPULATION IN REAL AIKIDO

Pregledni članak

Srđan Milosavljević, Dragan Matavulj

Visoka sportska i zdravstvena škola, Beograd

Apstrakt

Sedentarni način života savremenog čoveka uzrokuje veliki broj zdravstvenih komplikacija. Ogromna lepeza ponuda rekreativnih programa otvara mogućnost aktiviranja po pitanju fizičkog vežbanja, a jedna od njih je realni aikido. Značaj pojedinih motoričkih sposobnosti za populaciju rekreativaca koji se bave realnim aikidoom može se sagledati iz više uglova, ali ukoliko se prilikom razmatranja značaja pojedinih motoričkih sposobnosti uzme u obzir osoba nad kojom se izvode tehnike poluge, onda će pokretljivost zauzeti značajno mesto kao faktor osujećenja bola. Poluge u realnom aikidou predstavljaju osnovno sredstvo za postizanje bola, međutim trenutak nastajanja akutnog bola u velikoj meri zavisi od pokretljivosti zgloba nad kojim se izvodi tehnika poluge. Ukoliko je pokretljivost u nekom zglobu veća, trenutak nastajanja akutnog bola, kojim se protivnik stavlja pod kontrolu, desiće se znatno kasnije nego prilikom izvođenja iste tehnike na zglobu smanjene pokretljivosti. Zbog svega pomenutog, menadžment treninga pokretljivosti ima veoma važnu ulogu kod populacije rekreativaca u realnom aikidou.

Ključne reči: trening, pokretljivost, rekreativci, realni aikido

Abstract

The sedentary lifestyle of the modern man is the cause of a great number of health problems. A wide variety of recreational programs such as real aikido offers the possibility of physical activity. The significance of individual motor abilities for recreational population who practice real aikido can be looked at from various aspects. However, if the individual is taken into account, then flexibility will have an important role in pain control. Leverage in aikido represents the basic tool of pain control, but the moment of acute pain sensation depends to a large extent on the flexibility of the joints. If a certain joint is very flexible, the moment of pain administration that controls the opponent will happen with certain delay when compared to joint with poor flexibility. Because of the above mentioned, management of flexibility training has an important role for recreational population in real aikido.

Key words: training, flexibility, recreational population, real aikido

Uvod

Sedentarni način života savremenog čoveka u sintezi sa nezdravom i neumerenom ishranom uzročnik je velikog broja zdravstvenih komplikacija koje se neretko završavaju i fatalnim posledicama. Rekreacija kao vid dobrovoljne aktivnosti daje doprinos u prevenciji prethodno pomenutog. Ogromna lepeza ponuda rekreativnih programa otvara mogućnost aktiviranja po pitanju fizičkog vežbanja čak i onima koji bi iznalazili razloge i opravdanja za neaktivnost tog tipa. Poseban doprinos rekreacija ostvaruje kako u prevenciji, tako i u lečenju gojaznosti, jedne od rasprostranjenijih bolesti savremenog čoveka.

Velika ponuda rekreativnih programa koji mogu biti iskorišćeni u svrhu prethodno navedenog dozvoljava da se rekreativac opredeli za onaj program koji će mu pomoći da ne samo „troši kalorije” već da kroz tu aktivnost apsolvira one veštine prema kojima ima afinitete. Jedna od mogućnosti rekreacije savremenog čoveka je bavljenje realnim aikidoom.

Realni aikido je relativno mlada borilačka veština koju je osnovao Ljubomir Vračarević. U pitanju je autentična borilačka veština koja je proistekla iz tradicionalnog aikidoa, ali je za razliku od njega lišena mistifikacije i religioznosti. Realni aikido ima za cilj povećavanje efikasnosti i primenjivosti u realnim životnim situacijama. Osnovna postavka realnog aikidoa je da se efikasno savlada napadač, a da se pri tom fizički ne povredi. U pitanju je defanzivan, izuzetno fleksibilan sistem odbrambenih tehnika, čije su osnovne karakteristike: uklapanje u protivnikov napad, kontinuitet izvođenja tehnike i potpuna završna kontrola napadača. Važno je naglasiti da se u realnom aikidou usklađenost i visok stepen brzine, snage, izdržljivosti i fleksibilnosti veoma pozitivno odražavaju na kvalitet primene tehnika realnog aikidoa u realnim situacijama.

Realni aikido kao multiprimenjiva borilačka veština

Realni aikido našao je svoje mesto u trenažnom procesu u okviru specijalne obuke pripadnika vojske, policije i telohranitelja. Soke Ljubomir Vračarević tehnikama realnog aikidoa podučavao je službe obezbeđenja i telohranitelje Zimbabvea, Libije, Makedonije, Republike Srpske, Kazahstana i Slovenije. Kursevi ove borilačke veštine održani su za pripadnike specijalnih jedinica širom sveta, od kojih se posebno ističe rad sa ruskim „Alfama“ nakon čega je majstor Ljubomir Vračarević dobio visoki vojni orden od generala Fetisova. Kroz program obuke tehnika realnog aikidoa prošli su i: spec. naz, MČS, MVD, vukovi-komandosi i specijalne jedinice zadužene za obezbeđenje predsednika (Vračarević, 2007).

Pored primene tehnika ove borilačke veštine u obuci specijalnih jedinica, iste su našle veoma važno mesto i u obuci telohranitelja i službi obezbeđenja po standardima IBSSA, te lica sa pomenutom licencom u ovom trenutku obezbeđuju oko 80 šefova vlada širom sveta.

Jedan od najvažnijih smerova delovanja realnog aikidoa, svakako je rad sa najmlađima, koji se sprovodi kroz specijalni program, pod nazivom „Igram do majstorstva”. Program je prilagođen psihofizičkim sposobnostima dece od 5 do 12 godina i daje odlične rezultate.

Danas u svetu realni aikido treniraju kako mlađe tako i starije osoba, pa se broj vežbača u svetu procenjuje na oko 15.000, raspoređenih u oko 200 klubova širom sveta, od čega oko 30% čine žene.

Značaj povećanja opsega pokretljivosti sa ciljem osujećenja nastanka bola

Poluge predstavljaju prostu mašinu za koju je neophodno postojanje oslonca i delovanje minimum dve sile (Arlov, 2006). Poluge u realnom aikidou predstavljaju osnovno sredstvo za postizanje bola, međutim trenutak nastajanja akutnog bola između ostalog zavisi i od pokretljivosti zglobova osobe nad kojom je tehnika poluge izvedena. Ukoliko je pokretljivost u nekom zglobovu veća, trenutak nastajanja akutnog bola, kojim se protivnik stavlja pod kontrolu, desiće se znatno kasnije nego prilikom izvođenja iste tehnike na zglobovu smanjene pokretljivosti. Iz tog razloga posebna pažnja na treninzima realnog aikidoa poklanja se razvoju ove motoričke sposobnosti koji pojedini autori nazivaju gipkost.

Slika 1. Poluga na zglobu ramena

Pokretljivost je sposobnost izvođenja pokreta velikom amplitudom (Zaciorski, 1975). Maksimalna amplituda pokreta ostvarena u jednom zglobu ili više zglobova predstavlja merilo pokretljivosti. Pokretljivost zavisi od nekoliko faktora: strukture zgloba, zglobnih veza, dužine mišića, mišićne elastičnosti, mišićnog tonusa i dr. Na pokretljivost utiču i pol, uzrast, doba dana, spoljašnja temperatura, prethodna fizička aktivnost, mentalna relaksiranost i dr.

Ako se kao kriterijum za klasifikaciju pokretljivosti uzme akcioni kriterijum, ona može biti: aktivna i pasivna (Zaciorski, 1975). Aktivna (dinamička) pokretljivost predstavlja amplitudu pokreta ostvarenu aktivnom kontrakcijom mišića, tj. sopstvenom mišićnom silom. Pasivna (statička) pokretljivost podrazumeva izvođenje amplituda pokreta na račun dejstva spoljašnjih sila. Razlika između pasivne i aktivne pokretljivosti postoji, razlika je u korist pasivne gipkosti i definisana je kao rezervna pokretljivost.

Pored toga što većina autora u svojim definicijama pokretljivosti prilikom opisivanja opsega amplitude koristi termine valiki ili maksimalni, pojedini autori to ne čine. Perić (1997) pokretljivost objašnjava kao sposobnost lokomotornog aparata da ostvari pokrete optimalne amplitude.

Iako je sa nekih stanovišta definicija prethodno pomenutog autora prihvatljivija, to kod borilačke veštine kakva je realni aikido ne bi bio slučaj. Objašnjenje se krije u činjenici da prilikom izvođenja poluge, trenutak nastajanja akutnog bola otpočinje kasnije ukoliko je pokretljivost veća. Na osobama sa izraženom pokretljivošću daleko je teže izvesti neku od tehnika poluga. Akutni bol kod takvih osoba javlja se pri većoj amplitudi pokreta u odnosu na osobe sa prosečnom ili smanjenom pokretljivošću, što za posledicu ima produžetak vremena koje je potrebno da onaj ko izvodi tehniku poluge postigne finalni proizvod tj. bol, na onome na kome je tehnika primenjena.

Imajući u vidu da se u realnom aikidou poluge izvode na velikom broju zglobova, mora se uvažiti činjenica da je obim pokreta različit za svaki zglob. U skladu sa pomenutim, (Stefanović, Jakovljević 2004), navode, da se ne može govoriti o opštoj pokretljivosti, već lokalnoj pokretljivosti zglobova. Dakle, vežbač može imati pokretljivost manju od prosečne u jednom zglobu, natprosečnu pokretljivost u drugom, a sasvim prosečnu pokretljivost u trećem zglobu. Uvažavajući prethodno iznete činjenice neophodan je kvalitetan i planski pristup treningu pokretljivosti.

Prethodno pomenuto motoričkoj sposobnosti kakva je pokretljivost daje veoma važnu ulogu u strategiji osujećenja bola, a vežbače borilačkih veština u kojima se primenjuju tehnike poluga, upućuje na razmišljanje o prethodno iznetoj činjenici.

Zaključak

Realni aikido je nedvosmisleno multiprimenjiva borilačka veština koja zauzima veoma važno mesto u rešavanja problemskih situacija skopčanih sa realnim svakodnevnim životom. Realni aikido kao sredstvo rekreacije doprinosi prevenciji velikog broja oboljenja savremenog čoveka, proisteklih iz sinteze sedentarnog načina života i nezdrave ishrane. Značaj pojedinih motoričkih sposobnosti za populaciju rekreativaca koji se bave realnim aikidoom, može se sagledati iz više uglova, ali ukoliko se prilikom razmatranja značaja pojedinih motoričkih sposobnosti uzme u obzir osoba nad kojom se izvode tehnike poluga onda će pokretljivost zauzeti značajno mesto kao faktor osujećenja bola.

Poluge u realnom aikidou predstavljaju osnovno sredstvo za postizanje bola, međutim trenutak nastajanja akutnog bola između ostalog zavisi i od pokretljivosti zglobova osobe nad kojom je tehnika poluge izvedena. Ukoliko je pokretljivost u nekom zglobovu veća, trenutak nastajanja akutnog bola, kojim se protivnik stavlja pod kontrolu, desiće se znatno kasnije nego prilikom izvođenja iste tehnike na zglobovu smanjene pokretljivosti. Iz pomenutih razloga posebna pažnja na treninzima realnog aikidoa poklanja se povećanju pokretljivosti.

Zbog svega prethodno navedenog, treningu povećanja pokretljivosti mora se posvetiti posebna pažnja. Kao najčešći metod povećanja pokretljivosti, rekreativci koji se bave realnim aikidoom primenjuju PNF metodu, tako da budući radovi koji se budu bavili ovom problematikom mogu analizirati efekte različitih metoda povećanja pokretljivosti na populaciji rekreativaca koji se bave realnim aikidoom.

Literatura

1. Arlov, D. (2006). *Alati samoodbrane*. Novi Sad: Simbol.
2. Perić, D. (1997). *Uvod u sportsku antropomotoriku*. Beograd: Sportska akademija.
3. Stefanović, Đ. & Jakovljević, S. (2004). *Tehnologija sportskog treninga*. Beograd: FSFV.
4. Vračarević, Lj. (2007). *Realni aikido*. Beograd: MLS.
5. Zaciorski, V.M. (1975). *Fizička svojstva sportiste*. Beograd: NIP Partizan.

TIHOMIR OSTOJIĆ – O KULTURI VEŽBANJA

TIHOMIR OSTOJIĆ – ABOUT THE CULTURE OF EXERCISING

Originalni naučni članak

Zoran Milošević, Jovan Vuković

Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Novom Sadu

Apstrakt

Dr Tihomir Ostojić, velikan srpske kulturne istorije, dao je ogroman doprinos razvoju kulture vežbanja kod vojvođanskih Srba, krajem 19. I početkom 20. veka. Rođen je 1865. Godine u Potiskom Sv. Nikoli (Tisa-Sent-Mikloš), danas Ostojićevu, i već septembra 1888. Godine stiče diplomu nastavnika gimnastike peštanskog Nacionalnog gimnastičkog udruženja. Ubrzo postaje prvi kvalifikovani nastavnik fizičkog vaspitanja u novosadskoj gimnaziji, gde će raditi sve do 1910. godine, kada je izabran za dopisnog člana Srpske kraljevske akademije nauka. U prvoj deceniji 20. veka, pored doktoriranja 1907. godine, sa temom o Dositeju Obradoviću, Ostojić se posebno ističe i kao autor izvanrednih tekstova iz kulture vežbanja, posebno onih koji su objavljeni u časopisu „Pokret” 1904. godine. Tekstovi „Vežbajmo, jačajmo svoje telo”, „Tjelesno vaspitanje omladine”, „Dečje igre”, „Srpsko igralište” i „Vidovdanska slava u Ravanici” imali su snažan odjek među Srbima tog vremena, posebno među sokolima u Karlovcima. Ističući gotovo sva važna pitanja kulture vežbanja tog vremena, dr Tihomir Ostojić obezbedio je sebi posebno mesto u istoriji školskog fizičkog vaspitanja, sportskih i gimnastičkih organizacija na prostoru Vojvodine.

Ključne reči: Ostojićevo, časopis Pokret, gimnastičke organizacije

Abstract

Tihomir Ostojić, PhD, a great man of Serbian cultural history, gave a huge contribution to the development of culture of exercising among Vojvodina Serbs by the end of the 19th and the beginning of the 20th century. He was born in St. Nicholas in Potisje (Tisza – Saint Miklos), currently Ostojićevo, in 1865. In September 1888 he obtained the diploma of gymnastics teacher of the Pest National Gymnastics Association. Soon after that, he became the first qualified teacher of physical education in the Novi Sad Grammar School where he continued working until 1910 when he was elected a corresponding member of the Serbian Royal Academy of Science. During the first decade of the 20th century, in addition to completing his doctoral studies in 1907 with the thesis on Dositej Obradović, Ostojić singled himself out in particular as the author of exceptional articles on culture of exercising, specifically those that were published in the Magazine “Pokret” (“Motion”) in 1904. The articles titled *Vežbajmo, jačajmo svoje telo* (*Let's Exercise and Strengthen Our Body*), *Tjelesno vaspitanje omladine* (*Physical Exercising Among Young People*), *Dečje igre* (*Children's Games*), *Srpsko Igralište* (*Serbian Playground*), and *Vidovdanska slava u Ravanici* (*The Vidovdan Slava at Ravanica*), had a strong echo among the Serbs of the time, in particular among young athletes in Karlovci. Emphasising almost all important issues of culture of exercising of the time, Tihomir Ostojić, PhD, provided himself a special place in the history of school physical education, sports and gymnastics organisations on the territory of Vojvodina.

Key words: Ostojićevo, Magazine “Pokret” (“Motion”), gymnastics' organisations

Uvod

Svojim izuzetno stručnim zapisima u raznim časopisima, predavanjima, propagandom i praktičnim radom, dr Tihomir Ostojić dao je ogroman doprinos u razvoju fizičke kulture kod vojvođanskih Srba krajem XIX i početkom XX veka. Kako navode (Berar, Milošević 2009), neki istoričari fizičke kulture, nedovoljno informisani, neopravdano osporavaju njegovu ulogu u razvoju fizičke kulture imajući pri tome u vidu samo njegovo angažovanje u školskoj nastavi ne uzimajući u obzir sve potrebne okolnosti, posebno ne one koje ukazuju na to da je Ostojić, van škole, izuzetno mnogo učinio na propagiranju i razvoju fizičke kulture. Ovaj velikan srpske kulturne istorije rođen je 17. jula 1865. godine u Potiskom Sv. Nikoli (Tisa-Sent-Miklošu), danas Ostojićevu, selu u severnom Banatu. Tu je proveo detinjstvo i završio osnovnu školu. Rano je ostao bez oca i sa samohranom majkom se seli u Novi Sad, gde se upisao u srpsku gimnaziju. Zbog veoma loših materijalnih uslova biva prinuđen da napusti gimnaziju, kada ga je poznati gimnazijski profesor Jovan Grčić uzeo na stan i o njemu brinuo sedam godina. Dobročinstvo profesora Grčića opredelilo je sudbinu mladog Ostojića. Roditeljski brižan, ugledni Grčić je razvio ljubav prema muzici kod svog štićenika; u toplom i prijateljskom domu Ostojić je savladao nemački i francuski jezik i stekao široko i temeljno obrazovanje. Kao najbolji učenik, Ostojić je 1884. godine završio gimnaziju, postaje pitomac Tekelijanuma i upisuje studije (srpski i nemački jezik i književnost) u Budimpešti. Pošto je 1888. godine dobio od Saborskog odbora Adamovićevu stipendiju (300 forinti), Ostojić odlazi 1889. godine u Beč na studije slavistike kod čuvenog profesora Vatroslava Jagića. Pre toga, 14. septembra 1888. godine, on dobija diplomu nastavnika gimnastike peštanskog Nacionalnog gimnastičkog udruženja (RO MS, M 5983) i postaje, školske 1889/90. godine, prvi kvalifikovani nastavnik fizičkog vaspitanja u novosadskoj gimnaziji. Doktorirao je 1907. godine sa disertacijom o Dositeju Obradoviću. Od 1889. do 1910. godine radio je kao profesor u novosadskoj gimnaziji, a iste, 1910. godine izabran je za dopisnog člana Srpske kraljevske akademije nauka. Godine 1911. postao je sekretar Matice Srpske u Novom Sadu i u vrlo kratkom periodu, do početka Prvog svetskog rata, uspeo je da reformiše rad Matice Srpske, obnovi časopis Letopis MS i u potpunosti revitalizuje rad ove važne kulturne institucije. Od strane beogradskog Univerziteta izabran je, 1920. godine, za profesora jugoslovenske književnosti i prvog dekana Filozofskog fakulteta u Skoplju.

Predmet rada

Predmet ovog rada je fizičko vaspitanje, odnosno kultura vežbanja u tekstovima „Vežbajmo, jačajmo svoje telo“, „Tjelesno vaspitanje omladine“, „Dečje igre“, „Srpsko igralište“, „Vidovdanska slava u Ravanici“ objavljenim početkom XX veka u časopisu „Pokret“, velikana srpske kulturne istorije prof. dr Tihomira Ostojića, prvog kvalifikovanog nastavnika fizičkog vaspitanja u novosadskoj gimnaziji..

Metod

U skladu sa prirodom ovog rada primenjen je istorijsko-deskriptivni metod. U okviru korišćene literature, koja se uglavnom odnosi na život i delo dr Tihomira Ostojića, akcenat je stavljen na njegove tekstove o kulturi vežbanja, koji ukazuju na njen doprinos pravilnom odgoju mladih i zdravom načinu života stanovništva.

Gimnazijski predvodnik za telesno vežbanje

Do sada nije pouzdano utvrđeno otkuda i od kada je počelo interesovanje Ostojića za telesno vežbanje. Poznato je da se u detinjstvu rado igrao raznim igrama sa svojim vršnjacima u rodnom selu, pogotovo narodnim, međutim, ozbiljnije i osmišljenije telesnim vežbanjem počeo je da se bavi za vreme srednjoškolskih dana. U gimnaziju se upisao avgusta 1876. godine, a završio je školovanje juna 1884. godine. Ostojić je upisao gimnaziju upravo u trenutku kada je u ovoj uglednoj instituciji predmet gimnastika ukinut. Od školske 1871/1872. pa do školske 1874/1875. godine, ovaj predmet dobrovoljno je

držao tada mladi profesor latinskog i grčkog jezika Filip Oberknežević, bivši Natoševićev đak i vatreni pobornik telesnog vežbanja. Sve do školske 1879/1880. godine u novosadskoj gimnaziji nije bilo nastave iz gimnastike. Na insistiranje direktora Vase Pušibrka te godine je ponovo uvedena nastava gimnastike u ovoj školi, a za profesora gimnastike određen je Marko Krečarević, profesor matematike i prirodopisa. Učenici su bili ocenjivani, i to opisnom ocenom, iz ovog predmeta već od samog početka (Berar i Milošević, 2009). Iako nije bio gimnastičar kao Oberknežević, prof. Krečarević umeo je da zainteresuje svoje đake za telesno vežbanje. Kako bi što uspešnije demonstrirao pojedine pokrete, Krečarević je izabrao nekoliko najsposobnijih učenika, koji su u isto vreme bili fortturneri, predvodnici za telesno vežbanje. Za prvi razred to su bili Ostojić i Đukić, a za četvrti razred Milutin Jakšić. U svom poznatom Dnevniku, počeo je da ga piše 21. septembra 1881. a prekinuo 3. jula 1883.godine, Ostojić je o turnovanju (telesnom vežbanju) dosta pisao.

Tako npr. na strani 7, septembra 1881. godine, između ostaloga, Ostojić piše: „Posle podne u 4 sata bilo je turnovanje. Ja sam „fortturner“ u prvoj polovini prvog razreda (a u drugoj polovini prvog razreda je P. Đukić)“. Opisujući koliko su đaci bili nestašni i neposlušni, Ostojić nastavlja: „Ala su bila ta deca nestašna (naposljetku nisam ni ja bio bolji). Jedan se ceri na kakvu figuru, drugi se sigra, jedni se tužakaju šta ovaj ili onaj radi, a niko ih ne pita i ne tiče ih se, drugi bleji kojekuda i ne pazi šta ja pokazujem. Opomenim, pretim da će ostati do 8 sati zatvoreni koji bude nemiran, aja, koji su nemirni ti su i onda, posle toga nemirni. I Milutin je fortturner u IV razredu, pa se i on tuži da su deca bezobrazna i nevaljala. Još kod mene-kako tako, ovo su deca pa ih mogu ćušnuti, ali IVtoškolce nemože tući tek“ (Ostojić, T, Dnevnik, RO MS, M-5901). Čini se da je Ostojić već sledećeg meseca prestao da bude fortturner, što saznajemo iz istog izvora. Dakle, u Dnevniku, od 14. oktobra 1881. godine, na strani 33, on piše: „U 4 sata (posle podne) je bila gimnastika. Ja sam se ratosiljao „fortturnerstva“. Ne mož čovek izići sa dečurlijom na kraj: Ja hoću svom snagom da ih „izmuštram“, kao soldate. Ali ak ćeš ti kad oni neće. Onaj se ceri, onaj se svađa, ovaj bleji na drugu stranu“...(Ostojić, Dnevnik, ibid, str. 33). Ostojić je, već kao 16-to godišnjak, očigledno redovno i kvalitetno vežbao gimnastiku, jer prof. Krečarević ga nije slučajno izabrao za fortturnera. I kada već govorimo o tome, verovatno je Ostojić bio gimnastički predvodnik od samog početka ponovnog uvođenja gimnastike u nastavni plan i program ove škole, odnosno od 1879.godine, što se iz Dnevnika ne može zaključiti. Međutim, iz tog istog izvora (Dnevnik, str. 64,72) saznajemo da je Ostojić sa svojim drugovima redovno upražnjavao turnovanje (gimnastiku). Pored toga, sa svojim drugovima često je išao na izlete, na kupanje i plivanje u Dunavu. Tako npr. na str. 71 svoga Dnevnika od 6.maja 1882. godine, piše: „Danas sam se kupio. Tako je dobra voda. Slava! Maj! Srpski maj!“ Na istoj strani, ali za 8. maj 1882. godine, piše: „Juče, u nedelju ujutru, bio sam sa Milutinom i Vojinom u Kameničkoj bašti...Kada smo se vratili kupali smo se lepo u Dunavu. Ala je bila voda dobra! Ta tako smo se okupali!“ Samo pet dana kasnije, Ostojić, 11. maja 1882. godine, na str. 72 u svom Dnevniku piše: „Posle 5, posle podne, dođe i „čika“ pa prvo turnujemo, pa onda učimo. U turnovanju sve više napredujemo. Kupao sam se triput dosada...“

Iz ovih nekoliko redova jasno se nazire otkuda interesovanje Ostojića za telesno vežbanje, kao i njegov odnos i kasniji pristup fizičkoj kulturi, koji će u velikoj meri, biti prenet na njegove učenike, studente, kolege i društvo u celini.

O telesnom vežbanju u „Pokretu“

Ostojić je nekoliko puta pisao o fizičkom vaspitanju (telesnom vežbanju) u časopisima „Orao“ i „Brankovo kolo“, međutim, posebno ćemo se osvrnuti na njegove članke koje je objedinjene objavio 1904.godine u časopisu „Pokret“sv.3. Ovaj časopis pokrenuo je Ostojić u Novom Sadu, sa grupom svojih prijatelja i istomišljenika, a izlazio je sporadično (1899, 1902, 1904, 1907, 1910. i 1912. godine). Odlučili smo za ove tekstove, jer nam se čini da je u njima, vrlo stručno, izneo svoje poglede o svim važnim pitanjima fizičkog vaspitanja (Mrkić, 1991).

Tekstove „Vežbajmo, jačajmo svoje telo“, „Tjelesno vaspitanje omladine“, „Dečje igra“, „Srpsko igralište“ i „Vidovdanska slava u Ravanici“, Ostojić je posvetio, kao što se iz poruke 11. (24. decembra 1904. godine) vidi, srpskim sokolima u Karlovcima.

Vežbajmo, jačajmo svoje telo!

Kako sam kaže, ovaj članak je „Poklič roditeljima, starešinama, učiteljima i svima prijateljima Srpstva“. Opredelili smo se za neke delove iz ovog članka.

Nezadovoljan odnosom društva u celini prema telesnom vežbanju, on konstatuje: „Srpske uši behu gluhe takim pokličima. Telesno vežbanje se nije razvilo ni procvetalo ni u školi srpskoj, ma da je ono tamo obavezan predmet. U sledećoj društvenoj kritici je još oštriji: Eto i ovaj nemar prema narodnom zdravlju i telesnom razvijanju jedan je dokaz, da zanemarujemo još mnoge važne puteve koji vode sreći narodnoj...“(str.5). Deo teksta posvećuje problemu i posledicama jednoličnog profesionalnog rada i kretne neaktivnosti. ... „Danas je mnogo drugojačiji život, osobito varošana. Šavac i obućar po ceo bogovetni dan bodu oči nad šavom, sedeći na jednom mestu, nagnuti, pogureni, ne mičući se. A radionice su im obično teskobne, mračne, nečiste i neprovetrene. Činovnici po ceo dan kapaju nad pisaćim stolom, nalegnutim grudima na ploču od stola, u sobi neprovetреноj i zasmrađenoj duhanom. Tu se telo ne može razvijati; i ko je zdrav kao tresak mora svenuti, živeći godinama tako.

A da ovaki ljudi ma i nekoliko puta na nedelju idu u kakvu gimnastičku vežbaonicu? Kako bi se ruke i noge protegle, kako bi se bujno zatalasale grudi u kojima jedva beše daha, kako bi ustajala krv živo projurila kroz udove, kako li bi se sumorno lice razvedrilo a klonula volja osvežila! Pa ko nema take zgrade, a ono posle rada bar da ode u slobodu, na poljanu, u šumu, da se prohoda i protrči...“(str.6-7).

Pitanjem „da li se zbilja do „prosvete“ ne može drugčije doći nego po cenu zdravlja?“ - Ostojić aludira na veoma loše zdravstveno-higijenske uslove u kojima se školuju srpska deca (str.7).

„Starešine narodne i učitelji! Udesite školski rad tako da ne strada zdravlje dečje. Podajte detetu priliku neka se istrči, iskače, sami vi ih upućujte da se igraju i zamećite igru, ne stežite prirodu detinju u teške okove, nego je pustite da se slobodno razvija. Život neka živi! Udesite pored svake škole igralište za decu i zimsku vežbaonicu za telo. Odredite deci dovoljno časova za igru i telesno vežbanje, svakome prema snazi i uzrastu...Više vredi i malo časova učenja, ako se zadovolji prirodni nagon dečji za kretanjem, nego mnogo časova, ako mu se ne da prilika da se razigra, istrči i iskače. On napominje da ...u našem narodu ima lepih klica, ima tradicijom sačuvanih osobina: obrazovano Srpstvo da ih dalje razvije i prilagodi novim prilikama. Srbi imaju i dečjih i junačkih igara. Najprirodnije bi bilo, da moderni Srbi te starinske igre uzmu za osnov svojoj gimnastici“ (str.8-9).

Govoreći o sportu i gimnastici, on, između ostaloga, konstatuje: ...„Tolike varoši naše, pa nemaju gimnastičkog, pešačkog, veslačkog u opće nikakvog sportskog društva... a gimnastičarska organizacija uvodi disciplinu u društvo, uči jednodušnosti i slozi“ (str.9).

On ne zanemaruje ni ulogu porodice, pa ističe: ... „Naša porodica ne shvata ozbiljno vaspitanje dece i ne zna, ne ume da vaspita...Kako mi nemamo nikakvoga shvatanja, ne mislimo mnogo ni o vaspitanju u opće, pa ni o telesnom vaspitanju...

Sasvim je prirodno da ni vlast takoga društva ne obraća pažnju telesnom vežbanju omladine...Do skoro nije bilo ni na jednom našem srednjem zavodu redovnog učitelja gimnastike, redovne nastave u tom predmetu, a jedinstvenog nastavnog plana sa potpuno izrađenim rasporedom gradiva za sve stupnjeve nema ni danas...Nismo još čuli da je naša školska vlast poslala kojeg sposobnijeg učitelja, da taj predmet ili koji ogranak njegov (na pr. dečje igre) naročito prouči. A bez takih naročito i na strani spremljenih učitelja ne može se ova stvar napred krenuti“.

On u svojoj kritici ide još dalje i prvi je koji je napao i crkvu... „I u bogosloviji bi trebalo telesna vežbanja sistematski negovati...I svećenik mora biti duboko uveren da je telesno vežbanje narodno pitanje; ako ne poznaje narodna pitanja, tj. pitanja životna našeg naroda, može li svećenik biti dobar pastir narodu?“, pita se Ostojić. Međutim, koliko je poznato fizičko vaspitanje nije nikada, do 1914. godine, uvedeno kao nastavni predmet u bogoslovijama (str.10-11).

Tjelesno vaspitanje omladine

Po mišljenju nekih uglednih historičara i teoretičara fizičke kulture, ovaj članak dr Ostojića je, sa naučno-stručnog aspekta, najkvalitetniji stručni tekst o fizičkom vaspitanju koji je uopšte napisao.

Tekst za ovaj članak podelio je u sedam poglavlja: 1) Potreba tjelesnog vežbanja, 2) Pogled na prošlost tjelesnog vežbanja, 3) Ocjena nemačke gimnastike, 4) Tjelesno vežbanje pred sudom nauke, 5) Gimnastičke igre, 6) Pješčenje, točiljanje, klizanje i veslanje, i 7) Zaključak.

Tekst je napisan na skoro 19 strana i ovom prilikom ukazaćemo samo na neke od detalja koji najbolje odslikavaju poučnost navedenih poglavlja.

U prvom poglavlju (Potreba tjelesnog vežbanja), zamerajući roditeljima, i svima koji brinu o nezi i odgoju deteta, što zanemaruju telesno vežbanje, on se glasno pita: „Zar se ne bi tijelo brže i ljepše razvilo, zar ne bi dijete prije stalo na snagu, ojačalo i očvrstnulo, zar ne bi lakše i pouzdanije dobilo vladu nad svojim udovima te postalo okretnije, spretnije i vještije, kad bi se i tijelo (kao što činimo sa dušom) u kretanju upućivalo i vježbalo?...Blizu je pameti, da vaspitanje treba podjednako da pazi i dušu i tijelo; sve dotle dok treba vaspitavati dušu – a da nju treba vaspitavati, u tome se svi slažu – treba i tijelo. Ne treba jednu stranu čovječju potpomagati a drugu zanemarivati.“

Drugo (Pogled na prošlost tjelesnog vježbanja) i treće poglavlje (Ocjena njemačke gimnastike) autor je posvetio istorijatu gimnastike i fizičkog vaspitanja. To je učinio na najvišem stručnom nivou, uspješnije nego njegovi prethodnici. To se pogotovo odnosi na treće poglavlje, u kojem se govori o razvoju gimnastike u Nemačkoj.

Međutim, osvrnuvši se na nedostatke jednostrane i krute nemačke, turnerske gimnastike u celini, dr Ostojić u četvrtom poglavlju (Tjelesno vježbanje pred sudom nauke), pozivajući se na rezultate naučnih istraživanja poznatog italijanskog profesora Angela Mosoa (Angelo Mosso, 1894), napominje: „Mi se moramo neprestano truditi, da se savjesnim proučavanjem prirode približimo riješenju problema kretanja...“ Na kraju ovoga poglavlja on izdvaja tri „opća pravila:

1. U sredinu tjelesnoga vaspitanja treba da dođu vježbanja u kojima prevlađuju umjereni pokreti; pri kojima ima zabave; koje izvode veći broj mišića u zajednici; koja se rade od svoje sopstvene inicijative, a ne avtomatski, po komandi. Igra ispunjuje i onaj zahtev da većina tereta padne na noge a ne na ruke.
2. Svako kretanje koje odgovara gornjim zahtjevima, osobito ako se može činiti na svježem vazduhu, u slobodnoj prirodi, dobro je došlo i dopunjuje igre. Ovamo se računa: pješčenje, plivanje, točiljanje, veslanje i svi tzv. „sportovi“.
3. Njemačko turnovanje ne treba sasvijem odbaciti. Slobodna i redna vježbanja (osobito koja nisu odveć složena) treba primiti, jer uče lijepu držanju i kretanju i zgodno sredstvo za disciplinovanje i učenje reda.“

U sledećem poglavlju, koje je celo posvećeno igri, autor iznosi najnovija iskustva o ulozi i primeni gimnastičkih igara u Nemačkoj i Austriji. Posebno je posvetio pažnju engleskom sportu istakavši prednosti ovakvih aktivnosti. Citirajući ponovo Mosa, autor ovo poglavlje završava sledećim tekstom:

„Koliko su slobodna vježbanja udešena da izjednačuju podobnosti dječaka raznih tjelesnih osobina, toliko mogu igre i najslabijem i najnerazvijenijem dati prilike da se kreće i da razvije onu količinu snage, koja mu je data. Slabija djeca obično bježe od turnovanja, jer se boje da ih drugovi ne ismeju zbog slabosti i nevještine. Ako učitelj umije prilagoditi igre njihovoj snazi i omiliti ih raznovrsnošću, moći će se i taki slabici pridobiti za tjelesno vježbanje, a njima je i najpotrebnije. „Vještina vaspitačka i jest pronaći prirodnu podobnost i upotrebiti je na obrazovanje raznih mišićnih grupa, te tako učiniti da organizam bude snažniji i da se može više okupirati umoru. Učitelji treba da upotrebe sve slučajnosti koje im daje zemljište, npr. drveće, zidove, nizbrdice, da bi izvježbali sve mišiće“. „To bi bila nova, narodna gimnastika, sa fizijološkim i praktičnim svrhama, koju hoćemo da uvedemo mjesto vještačkog turnovanja na spravama. U igrama se mogu bolje, prirodnije i sa više volje izvoditi isti pokreti, koji se sada čine na spravama“ (Mosso, 1894).

U šestom, posljednjem, poglavlju (Pješačenje, točiljanje, plivanje, veslanje) – Ostojić najveći značaj pridaje pešačenju... „Poslije igara, na prvo mjesto dolazi pješačenje... Šetnje ili „izleti“ već su odavno u običaju, pa ih ima i danas, obično u obliku majalesa...“ Citirajući Gutmana (Max Guttmann, 1892), za šetnje u prirodi on kaže: „...gimnastičke šetnje spajaju u sebi, ako se dobro srede, sve koristi turnovanja, od česti još u većem stepenu...Koristi od ovakih šetnji su za tijelo očigledne: dijete se kreće u svježju, bogodanu vazduhu, uči se izdržati tegobe i napore i čvrste prema atmosferskim utjecajima. A oči učenikove, premorene sitnim, bliskim prijedmetima, kako se odmire na širokom vidiku, punu zelenila i raznih oblika na kojima može počivati.“

„Najzad što da kitim hvalom točiljanje, plivanje i veslanje, kada se zna kakvo su to slavna uživanja.“ Ovo poglavlje završava rečima: „Gimnastika na svježem vazduhu najbolja je gimnastika.“

U zaključcima članka, između ostaloga, autor kaže:

„Sve što je ovde napisano, izvedeno je iz knjiga stručnih, učenih ljudi, po primjeru velikih prosvjećenih naroda i iz sopstvenog iskustva. A pisano je zato, da i naš svijet uvidi, da je tjelesno vaspitanje omladine opća narodna stvar, da naš narod o tjelesnom vaspitanju dobije jasan pojam, da čuje kako se o njemu misli na Zapadu, pa da ga i on svjesno i s planom uvede u porodicu, školu i društvo...“

Dečje igre

Igra je bila tema kojom je dr Ostojić očigledno bio najviše zaokupljen. Ako je u prethodnim napisima dosta prostora posvetio igri, ovaj članak, kako i sam naslov glasi, u celini je posvetio (10 strana) „svemogućoj igri“.

„Igrati se tek mora“, ističe autor i podseća da i pored nerazumevanja celog okruženja, nema čoveka koji ne oseća nostalgiju za onim periodom svoga života kada se sa svojim vršnjacima igrao kao dete; kada je koristio razne „rekvizite“ u igri; kada je „krojio“ sa svojim vršnjacima nova pravila u igri, itd.

Ostojić naglašava koliko je pogrešan odnos okruženja prema igri, naročito u gradu, a to ilustruje na duhovit način: „domaćice ne mogu da trpe vik (dečiju), te se tu umeša i policija da „očuva javan mir i poredak“ razume se da o tom dočuje i gospodin učitelj kako su se „neprirođeno vladali“ (a igrali se lopte), i on po službenoj dužnosti „najstrožije“ zabranjuje take igre“ (str.33).

Zbog toga konstatuje stanje i upućuje kritike: „1) da su dečje igre preko potrebne i za telesno zdravlje i za vaspitanje duše naše dece, jer u njima deca najprirodnije razvijaju svoje telesne i duševne snage; 2) nu pored svega toga današnje društvo ne samo da to ne uviđa, ne samo da tom dečjem nagonu ne ide u pomoć, nego mu još smeta“ (str.34).

Autor se, osvrće na pozitivan primer Engleske, gde ono što „Nemci sad tek uvode, već davno cveta u klasičnoj zemlji igara.“ Prilično detaljno opisuje sportske aktivnosti u Engleskoj, ne zapostavljajući nijednu značajnu pojedinost: od objekata, kadrova, tradicije, itd. Igre koje se upražnjavaju u školskim uslovima, on deli na tri godišnja doba: Cricketlet, Football u jesen i Athletic (trčanje, borenje, boks, itd) zimi. Pored toga, leti je glavni sport veslanje, zimi klizanje, a ponegde biciklizam i jahanje. Takođe se vežbaju u plivanju. „U nekim školama se kupa svaki dan“ (Szigetvari, 1892).

Na kraju ovog svoga pregleda, on kaže: „Igra je rat u malome...U igri se uglavnom bori za druge, za pobedu svoje strane, za slavu svoje škole,... a tu nesebičnu marljivost preneće kasnije na veliku svoju družinu, na otadžbinu...Prema tom igra vaspitava za patrijotski rad“ (str.39).

Članak o igrama Ostojić završava sa sledećim porukama:

„I službenim i društvenim i privatnim putem treba igranju dečjem ići na ruku; Osnivajmo udruženja za negovanje dečjih igara, gradimo deci igrališta, nastojmo da se igre obligatno uvedu u škole i da se sistematski izvode!“

Srpsko Igralište

Na početku ovoga članka Ostojić još jednom ističe veliki značaj telesnog vežbanja, toliko velikog značaja da ... „veličina i slava naroda – sve to na kraju krajeva stoji na tjelesnoj krepčini i svježini pojedinca i porodica. Naravno treba imati na umu da:

- ko nije u tijelu zdrav i čitav, nije mu ni do čega, ni do rada, ni do porodice, ni do naroda;
- ko pobolijeva, ne može raditi, sve da hoće, ni sa voljom ni izdržljivo;
- do tijelasnoga zdravlja stoji i umno i moralno; potomstvo slabih i bolešljivih porodica sve je slabije i kržljivije.

To je razlog, da se toliko bavimo oko ovoga prijedmeta“. Zadatke gimnastike on u ovom članku formuliše nešto drugačije, sveobuhvatnije: „da mlado tijelo pomaže u razvijanju, da ga učvrsti i opremi snagom za iznenadne bolesti i neočekivane napore; odraslijim ljudima treba da ubrza zanaavljanje gradiva u tijelu i tako da ga održava u svježini i elastičnosti; najzad može ona u nekim slučajevima i oboljelo tijelo da liječi“.

Ostojić je dao predlog kako treba da izgleda jedno otvoreno vežbalište, a da je pri tome uzео u obzir da ono ima višestruku namenu i imajući u vidu realne mogućnosti za uređenje ovakvih prostora. On napominje da bez uređenih igrališta ne može biti „razgovora o redovnom i sistematskom igranju“.

On sugeriše da „Srpsko igralište“ bude u blizini šume, ili okruženo visokim rastinjem. „...U hladu ovoga drveća mnogi bi roditelji s uživanjem posmatrali igru svoje omladine. S vremena na vrijeme bi se odredile utakmice i pozvala publika na njih. Ovaki interes roditelja i publike samo bi još razvio u omladini volju za redovnu igru i izdržljivost.“ Na taj način igra i takmičenje poprima širi značaj i interes, što bi, po njemu, zainteresovalo roditelje i društvo u celini da materijalno pomogne u izgradnji i održavanju ovakvih terena. Pored toga, on predlaže posebnih „Društava za održavanje Srpskog igrališta i negovanje dječijih igara“ (str.47-48).

Vidovdanska slava u Ravanici

U vreme Ostojića najveća manastirska slava u ovim krajevima bila je Vidovdanska slava u Ravanici. Kako kaže autor ovih tekstova ... „u Ravanici (pravo ime je Vrdnik) se o Vidov Dnu slegne svet ne samo iz okoline nego i iz daljih mesta i krajeva, iz svih redova našega naroda“. Tim povodom, po običaju, pretežno se ovakve svetkovine svode na duhovna obeležja sa bogosluženjem, zdravicama i sedeljama.

Međutim, „kako vidovdanska slava ima veliku privlačnu snagu i opći narodni karakter“, Ostojić predlaže da se tim povodom, ravančke slave, obogate sadržaji ove svetkovine: „da se narod vrati svome domu religiozno uzdignut, osvežen živim dahom svoje narodnosti, zanesen spomenom stare slave i junaštva, uveren u duševnu i telesnu snagu svojega plemena, ispunjen dikom i ponosom svojega Srpstva i tako osokoljen, ohrabren da živi, da se bori protiv nezgoda i nevolja koje nas oda svuda pritiskaju...“ Prema autoru, ta svetkovina treba da sadrži tri osnovna obeležja: „U prvom redu religiozan značaj“, zatim „Istorijske i tradicionalne momente treba oživiti i istaknuti“, i, kako na Vidov Dan slavimo uspomenu „najidealnijih junaka, treba vidovdansku slavu u Ravanici da posvetimo i negovanju narodnih vrlina telesnih i duševnih.“ On ističe primere drugih naroda koji složni, iako ne spadaju u moćne sile, odolevaju agresijama moćnih. Na ovakvim skupovima narod bi se zbližio negujući i demonstrirajući naše junačke običaje kroz nadmetanja i borbene igre.... „I godišnjicu kosovske bitke treba naše društvo...da upotrebi na to da neguje telesne i duševne podobnosti, junački duh i ponos narodni. A negovaće ih tada najbolje, ako se prirede u vrdničkoj dolini gimnastičke utakmice. Gimnastika treba da je narodna, kako bi se mogao nadmetati i seljak a ne samo član atletskog ili gimnastičkog udruženja. Glavne igre (npr. loptanje)...Na sreću i nauka pravda ovaki program.“ Autor je takođe uveren da bi ovakve utakmice i nadmetanja pred velikim vidovdanskim zborom doprinele napretku telesnog vaspitanja i osnivanju sokolskih organizacija.

Zaključak

Na osnovu svega iznetog u ovom radu treba istaći da je Ostojić u tekstovima o telesnom vežbanju u „Pokretu“ gotovo u potpunosti dotakao sva važna pitanja za ovu važnu oblast. Pri tome je vodio računa o konkretnim, objektivno vrlo teškim uslovima pod kojima se razvijala fizička kultura, zbog čega je predlagao postupnost u rešavanju brojnih problema. Naročito se zalagao za jedinstvene aktivnosti društva u celini, jer samo tako su mogle napredne ideje da prođu do svakog pojedinca u društvu. Kada su u pitanju neki njegovi članci, njegovi stavovi, poznavanje savremene literature, Ostojić je sigurno sebi obezbedio posebno mesto u istoriji fizičke kulture. Svojim radovima značajno je doprineo osnivanju gimnastičkih i sportskih organizacija na vojvođanskom prostoru.

Literatura

1. Berar, M. & Milošević, Z. (2009). *Školsko fizičko vaspitanje kod vojvođanskih Srba do 1914. godine*, Novi Sad: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Sombor: Pedagoški fakultet.
2. Diploma nastavnika gimnastike Tihomira Ostojića, dobijena od mađarskog *Nacionalnog gimnastičkog udruženja*, RO MS, IB M 5983.
3. Dnevnik Tihomira Ostojića, 1881-1883, RO MC, IB M.5901.
4. Guttmann, M. (1892). *Jugendspiele und Schülerwanderungen*. Eine vom Kreisturnrathe des XV Deutschen Turnkreises mit dem ersten Preise gekronte Schrift
5. Maletin, M. (1965). Tihomir Ostojić – uzor novosadskih đaka pre Prvog svetskog rata. *Zbornik MS za književnost i jezik*, knj. XIII-1, str. 131. Novi Sad: Matica Srpska.
6. Militar, T. (1965). Školovanje Tihomira Ostojića. *Zbornik Matice srpske Književnost i jezik*, knj. XIII-1, str. 102-105. Novi Sad: Matica Srpska.
7. Milošević, Z. & Berar, M. (2010). Petorica veličanstvenih srednješkolskog fizičkog Vaspitanja vojvođanskih Srba. *Sport Mont*, 23-24/VIII, 210-218.
8. Mosso, A. (1894). *Die körperliche Erziehung der Jugend*, Torino.
9. Mrkić, B. (1991). Doprinos dr Tihomira Ostojića u razvoju zdravstvenog i fizičkog vaspitanja. *Sveske MS*, 7, 96-102.
10. *Odluka o izboru Tihomira Ostojića za pitomca zavoda Save Tekelije*, RO MS, IB M.6003.
11. Ostojić, T. (1904). Vežbajmo, jačajmo svoje telo, Tjelesno vaspitanje omladine, Dečje igre, Srpsko igralište, Vidovdanska slava u Ravanici. *Pokret*, 3.
12. Ostojić, T. *O telesnom vežbanju (rukopis)*. RO MS, IB M 5945.
13. Szigetvari, I. (1892). *Iffusagi jatekok es kirandulasok*, Budapest.

FINANSIRANJE SPORTA OD STRANE EU, SA POSEBNIM OSVRTOM NA SRBIJU

FINANCING SPORT BY THE EU, WITH A PARTICULAR EMPHASIS ON SERBIA

Stručni članak

Lada Mirkov

Fakultet za menadžment u sportu, Alfa univerzitet, Beograd

Apstrakt

U procesu integrisanja Evrope, sport ima specifično mesto, kao slojeviti entitet, koji u sebi sadrži sva društvena obeležja. Zbog toga, ulaganja Evropske Unije u ovu sferu predmet su interesovanja i proučavanja njenih stručnih kadrova, ali i zvaničnika. Naša država u ovom domenu ima veliku šansu budući da iz namenjenog budžeta za podsticaj razvoja sporta ostvaruje višestruku dobrobit, počev od najvažnije, pružanja boljih uslova i šanse mladima, do one finalne: kvalitativnog uticaja na naše društvo. IPA fondovi nam donose još više sredstava u narednom budžetskom ciklusu EU i ukoliko budu adekvatno iskorišćeni, Srbija će do samog ulaska u EU imati jednu ozbiljnu bazu za pariranje ostalim članicama, počev od infrastrukture, preko interdisciplinarno orijentisanih eksperata iz ove oblasti, pa sve to samih sportista.

Ključne reči: Evropska Unija, IPA fondovi, Erasmus, Sport&EU

Abstract

In the European integration process, sports hold a specific position, as a layered entity, consisting of many various social criteria. Therefore, European Union investment in this area presents an area of interest and research for many of its skilled personnel and officials alike. Our country has a great opportunity in this area, considering the fact that the benefits from funding allocated to sports improvement are manifold, the most important one being better conditions and variety of opportunities for the young, and the overall one – quality of life improvement. In the next EU budget cycle, we will receive even more funding from IPA funds and, if used in a proper manner, before inclusion Serbia should have a serious foundation for competing with other member countries – the infrastructure, the multidisciplinary experts in the area and the athletes themselves.

Key words: European Union, IPA funds, Erasmus, Sport&EU

Uvod

Sport, kao jedna od osnovnih baza društvene nadgradnje, u evropskim integracijama zauzima sve višu poziciju. Kao podsistem društva, "sport pripada globalnijem poretku i široj društvenoj celini" (Koković, 2004., str. 62), predstavlja njenu refleksiju u kojoj se ogledaju sve karakteristike socijalne sredine u kojoj obitava. EU i njeni zvaničnici, svesni ovakvog njetovog značaja, izlaze u susret projektnim aktivnostima u vezi sa sportom, na taj način edukujući i oplemenjujući samo društvo. Zakonodavstvo ovog tela ističe značaj razvoja evropske dimenzije sporta, promocijom najviših humanih vrednosti čovečanstva. Asocijacija za proučavanje sporta u okviru Evropske Unije, Sport&EU, upravo postoji sa ovim ciljem, kao aktivna mreža akademskih građana, stručnjaka za sport i radnika u sportu. Sport&EU osnovana je 2005. godine, i u njenom sastavu danas su predstavnici iz više od 25 zemalja, sa pet kontinenata. Ovo udruženje bavi se podrškom komparativnim i interdisciplinarnim istraživanjima fokusiranim na različite sportove. Takođe, izuzetno je posvećeno debatama i istraživačkom radu iz oblasti sporta i Evropske Unije,

sa stremljenjem ka promovisanju ozbiljnih i stručnih diskusija u pravcu kompetentnog odlučivanja u oblasti evropskog sporta i njegovog zakonodavstva.

Sport&EU okuplja vrsne stručnjake ali ima plan da ih načini još boljim, kao da i taj uticaj prenese na društvo i edukaciju kadrova, koja u svojoj suštini mora biti interdisciplinarna, jer je samo sveobuhvatni stručni pogled na sport, kao slojeviti entitet, koji u sebi sadrži sva društvena obeležja, jedini mogući i najadekvatniji. Podržava se produbljena edukacija iz svih oblasti, kao antropologije, kriminalistike, ekonomije, etnologije, geografije, istorije, prava, političkih nauka, sociologije, i sl. Ne zaboravimo da je Evropa, iako naizgled homogena bar svojim jednim delom, skup različitih kulturoloških i nacionalnih stanovišta, religija, standarda pa samim tim i načina tretiranja sporta kao društvene pojave. Za neke države, prema rečima Dragana Kokovića (2004), tako je "karakteristično prekomerno verovanje u sport, koje ide do njegove mitologizacije", (str.61), za druge on je pak sekundarna pojava. Danas se bavljenje sportom često posmatra i kao siguran način društvene pokretljivosti, što je izraženo naročito u zemljama koje su najviše pogođene ekonomskom krizom i lošim egzistencijalnim uslovima. Zato je ovoj velikoj organizaciji posebno važno skretanje fokusa sa marginalnih i uskih vizura, te isticanje značaja opštih vrednosti koje se uzajamno stvaraju između socijalne sredine sporta a koje imaju mnogo značajniju misiju od ekonomske. Takođe, insistira se na aktivnom učešću postdiplomaca u radu organizacije i debatama, prezentacijama njihovih istraživačkih poduhvata, kao rodnoj jednakosti. Organizacija visok značaj pridaje i filozofskim i etičkim temama, kao osnovama formiranja zdravog i kritičkog mišljenja ali i razumevanja društvenih tokova. Posebno važne aktivnosti ovog tela tiču se organizacije konferencija i debata u vezi sa evropskim sportskim zakonodavstvom. Ozbiljnost rada, involviranost u društvene tokove Evrope, stalne stručne diskusije, slojevita istraživanja, govore nam o rešenosti Evropske Unije da se veoma studiozno bavi pitanjima sporta i njegovom važnošću.

Materijali i metode

U radu je primenjena deskriptivno-eksplikativna metoda. Mnoštvo podataka u vezi sa temom pisce teksta je uputilo da idu ovim pravcem, interpretirajući rezultate već postojećih istraživanja ali i, shodno i njenoj samoj aktuelnosti, odredilo strukturu analize i preseka trenutnog stanja.

Rezultati i diskusija

IPA fondovi

Države koje tek dostižu evropske standarde, potmognute su IPA fondovima, odnosno instrumentima za pretpristupnu pomoć. U te svrhe, izdvojeno je 11,4 milijarde evra, za period od 2007. do 2013. Zemlje Zapadnog Balkana i Tursku za budžetski period 2014-2020. očekuje dodatnih 11,6 milijardi evra. Polako, jedna pojedna „lansiraju" se na viši nivo, kao npr. Hrvatska. Ova zemlja, s' obzirom da je već ušla u EU, više IPA fondove ne koristi. Srbiju bi u narednom periodu trebalo da obraduje oko 200 miliona evra.

Srbija je nedavno dobila akreditaciju za decentralizovan sistem upravljanja IPA sredstvima, što podrazumeva samostalno pripremanje tenderske dokumentacije, kao i sprovođenje projekata i kontrolisanje utroška sredstava, pod nadzorom Evropske komisije. Dakle, pretpristupni fondovi nam donose još više sredstava u narednom budžetskom ciklusu EU, ali osnova za njihovo adekvatno korišćenje leži u stručnom kadru koji će se baviti ovim pitanjem. Ovaj kadar je u deficitu i preko nam je potreban, upravo zbog šansi i mogućnosti koje dobijamo iz volje i inicijative EU da pomogne infrastrukturu sporta, pruži priliku mladima, oplemeni naše društvo. Inače, globalni fondovi EU za početne sportske programe Unije iznosili su 22,5 miliona evra za period od 2009. do 2011, što je bilo premalo u odnosu na potrebe. Stručnjaci uviđaju značaj i potrebe ovih ulaganja sada već njihovu implementaciju videvši i u praksi. Najveći deo novca u oblasti sporta trošen je na transnacionalne projekte koje je finansirala Evropska Komisija. Po mišljenju istraživača, ovim projektima je postignut dobar

rezultat u pružanju pomoći tokom determinisanja sportske politike i svih njenih aspekata kao i globalnom jačanju i strukturiranju evropskog sporta. Raznorodni projekti konkurišu za ova sredstva, počev od konkretnih događaja, preko kampanja, konferencija i svih onih aktivnosti koje su u vezi sa afirmacijom evropskog sporta, njegovih vrednosti i važnosti međunacionalne saradnje, humanosti, fer pleja. Olimpijske igre za mlade kao i one za osobe sa posebnim potrebama, pravi su i najbolji primer za gore navedeno. Naša država u ovom domenu ima sjajnu šansu jer iz ovog velikog budžeta ostvaruje benefit, dobrobit, edukaciju, usavršavanje, bolje uslove, bolji standard života, a dobiće ga upravo oni na kojima počiva evropska budućnost Srbije

Srbija: Pirot, Bela Crkva, Vazduhoplovni savez

Čelnici opštine Pirot prepoznali su svoju šansu u EU ulaganjima i redovni su aplikanti i korisnici budžetskih sredstava. Nesumnjivo je da je prepoznat i značaj i uloga sporta i važnost ulaganja kako u infrastrukturu tako i u popularizaciju sporta i potpomaganje funkcionisanja klubova, kojih inače ima oko 50, uključujući skoro sve sportove ali i klub za decu sa posebnim potrebama koji se takmiči u okviru Specijalne Olimpijade. Geografski položaj opštine predodredio ju je na konkurisanje za IPA projekte prekogranične saradnje. Pametnim prezentacijama, dobrim planom i stručnim vođenjem apliciranja, obezbeđena su značajna sredstva. Na prvi poziv za projekte prekogranične saradnje, odobrena su sredstva za projekat potpune rekonstrukcije Omladinskog stadiona kao i projekat izgradnje sportskih terena. Trenutno aktuelni sportski projekat je "Modernizacija i obnova sportske infrastrukture u prekograničnom regionu Montana – Pirot". Vodeći partner na projektu je Sportski centar Pirot – Opština Pirot, a partner je bugarska opština Montana. Izgradnja objekata kofinansira se od strane Evropske unije kroz IPA program prekogranične saradnje. Projekat predviđa izgradnju klizališta i mini pič teren u naselju Prčevac. Opštini Pirot za realizaciju odobrena su sredstva od blizu 220 hiljada evra. Bugarsku pak očekuje renoviranje gradskog stadiona "Ogosta" u Montani. Ovi projekti bi trebalo da budu završeni do oktobra ove godine. Svojim sportskim aktivnostima, aktiviranjem mlade populacije, edukacijom, podsticanjem stanovništva za bavljenje sportom, mnogobrojnim akcijama, brigom o infrastrukturi i realnim potrebama sugrađana, ali i svesnošću o važnosti evropskih integracija i uključivanju u njihove tokove te i ostvarivanjem beneficija za svoj lokalitet, opština Pirot je zaista svetli primer za sve ostale lokalne samouprave.

Opština Bela Crkva u saradnji sa AMSS preduzela je inicijativu oko projekta izgradnje motodroma koji bi se gradio na njenoj teritoriji. Pored toga što bi ovo mogao da bude potencijalni teren za šampionat Evrope, dobijanje ove manifestacije u Srbiju povlačilo bi interesovanje sponzora i industrije. Projekat je svakako izuzetno finansijski zahtevan ali imaće dugoročni benefit. Trenutno opština učestvuje sa zemljištem koje ustupa, a u realizaciji bi trebalo da učestvuju i pokrajinski i republički fondovi, upravo se radi na apliciranju za IPA fondove. Usvajanjem odluke o izradi detaljnog plana regulacije za izgradnju motodroma „Srbija ring” Bela Crkva, počela je priprema izrade projekta kojim opština u saradnji sa rumunskim partnerom konkuriše za ova sredstva. Ukupna površina kompleksa budućeg motodroma je 56,7 hektara, i nalazio bi se u blizini Kaluđerova. Ukoliko oni budu usmereni, u naredne tri bi trebalo da projekat bude realizovan i tako svakako otvori novo poglavlje oživljavanja ovog lokaliteta. Iz pretpristupnih fondova Evropske unije, sa ciljem promocije malih sportskih aerodroma, finansirana su i sredstva za Letački dan sa prikazom svih vazduhoplovnih sportov, na sportskom aerodromu Lisičiji Jarak u Beogradu, oktobra prošle godine, u organizaciji Vazduhoplovnog saveza Srbije. Iako je ovo bio jednokratni događaj, poslužio je velikoj popularizaciji ove sfere sporta i masovnom okupljanju mladih. Viđeni su sjajni padobranski skokovi, letovi zmajeva i ultralakih aviona, jedrilica, paramotora, žirokoptera, akrobatskih aviona, precizno sletanje pilota paraglajdera i prikaz toplovazdušnog balona i veština vazduhoplovnih i raketnih modelara. Na Letačkom danu učestvovali su srpski najbolji vazduhoplovni sportisti, državni prvaci, rekorderi, nosioci svetskih i evropskih medalja i juniori.

Podsetimo da se Srbija u ovoj sferi sjajno kotira, po ukupnom broju osvojenih medalja na evropskim i svetskim prvenstvima. Naši modelari i paraglajderisti osvojili su evropska i svetska neba. Prisutna publika potvrdila je veliko interesovanje za ove atraktivne sportove.

Završetak programa "Mladi u akciji", početak "Erasmusa+"

Proteklih 7 godina, Srbija je postala jedna od najvećih korisnica programa „Mladi u akciji” na Balkanu, pod pokroviteljstvom EU i Saveta Evrope. Podaci Kancelarije za mlade govore da je u periodu od 2007. do 2011. godine, realizovano 2.790 projekata u oblastima evropskog volonterskog servisa, treninga i umrežavanja i omladinskih razmena a koji su uključivali učesnike iz zemalja Zapadnog Balkana. A u čak 900 projekata učestvovali su mladi iz Srbije, što u našoj zemlji, što u inostranstvu. Ovo nam svakako govori o velikoj potrebi za nastavkom ovakve prakse, kontinuitetom i šansom koja se dobija učešćem u svim ovim manifestacijama i poduhvatima, a koji su potrebni pre svega našim mladim naraštajima. Realizacija programa „Mladi u akciji“ EU se privedena je kraju ali je od 1. januara ove godine krenuo je sa implementacijom Erasmus+, kao program EU, koji će da izvrši objedinjenje sfera formalnog obrazovanja, treninga i omladine i sporta.

Evropski parlament je novembra prošle godine odobrio budžet Erasmus+ programa. Za realizaciju ovog sedmogodišnjeg programa, obezbeđeno je 14,7 milijardi evra, od toga 10% ide na projekte koji se tiču mladih. Erasmus+ će da sintetizuje sve dosadašnje evropske i međunarodne programe i inicijative u području obrazovanja, treninga, mladih i sporta i zameniće do sada sedam korišćenih programa. Ovim će, pre svega biti umanjeni troškovi, a povećana efikasnost te svakako biti pojednostavljeni načini apliciranja.

Šta će ovaj program konkretno da pruži: preko 4 miliona osoba primiće potporu za studiranje, osposobljavanje, rad ili volontiranje u inostranstvu. Ovom brojkom biće obuhvaćeno 2 miliona studenata u visokoškolskim ustanovama, 650.000 učenika u programu stručnog osposobljavanja i naučnika i više od 500.000 učesnika razmena mladih i programa volontiranja u inostranstvu.

Studenti koji imaju želju da obave diplomatske studije u inostranstvu, a za šta im je prilično teško da ostvare stipendije ili zajmove, imaće svoju šansu u okviru novog sistema kreditnih garancija kojim upravlja Evropski investicioni fond.

Erasmus+ predviđa i sredstva za obrazovanje i osposobljavanje kadrova, poslenika za rad sa mladima i partnerstva među univerzitetima, fakultetima, školama, preduzećima i neprofitnim organizacijama. Dve trećine budžetskih sredstava dodeljuje se pojedincima za mogućnosti učenja u inostranstvu, unutar ili izvan EU a ostatak sredstava je namenjen za potporu gore pomenutih partnerstava među obrazovnim institucijama, organizacijama mladih, preduzećima, lokalnim i regionalnim telima i nevladinim organizacijama, kao i za reforme sa svrhom modernizacije obrazovanja i osposobljavanja a svakako i poboljšanja zaposlenosti.

Podatak da u Evropi ima najmanje 6 miliona nezaposlenih mladih ljudi, a sa druge strane čak preko 2 miliona slobodnih radnih mesta, govori nam da je neophodno stručno osposobljavanje kadrova.

Ovo se odnosi svakako i na sport, gde je interdisciplinarnost ključna reč za razumevanje njegovog funkcionisanja, dinamike i razvitka, ekonomskog i svih ostalih aspekata koji, prateći savremene tokove, igraju sve važniju ulogu u socijalnom obitavanju i egzistenciji sporta.

Podrškom profesionalnom razvoju prosvetnih radnika i radnika za mlade, povećaće se kvalitet i važnost evropskih sistema obrazovanja i osposobljavanja mladih. Imajmo na umu da mobilnost studenata i naučnika podstiče i fluktuaciju kadrova unutar država.

Budžetska linija programa namenjena sportu podrazumeva 265 miliona evra u narednih 7 godina, za razvoj evropske dimenzije sporta, već pomenute aktivnosti ali i borbu protiv malverzacija pri „nameštanju“ utakmica i dopinga kao i afirmaciju amaterskog sporta i podršku neprofitnim sportskim događajima.

Predstojeća konferencija: Sport&EU 2014

Perspektive, izazovi i aspekti upravljanja evropskog sporta biće obrađene na još jednoj Sport&EU konferenciji, na nemačkom Sportskom univerzitetu u Kelnu, krajem juna meseca. Konferenciju organizuje Institut za evropski sportski razvoj i odeljenje političkih nauka Univerziteta u Majncu.

O čemu će se sve razgovarati na konferenciji i šta organizatori očekuju od učesnika?

Počev od ključnog pitanja, do kog nivoa su stigle evropske dimenzije nacionalnih sportova, kako se to „nacionalno“, adaptira u globalizaciju, kakva je društvena a i reakcija sportske sfere na ove promene. Tu je i sistemska analiza sportskih evropskih struktura, rešavanje problema, plan još homogenije evropeizacije sporta, komparativne studije o nacionalnim sportskim sistemima zapadne i istočne Evrope.

Biće predstavljeni i stručni radovi i izveštaji o vodećim telima, asocijacijama, federacijama i klubovima, studije o odnosu države prema sportu, regulative koje se odnose na sport, budućnost evropskog fudbala. Konferencija poziva stručnjake iz celog sveta da daju svoj doprinos analizama, inventivnim stavovima, predlozima.

Zašto je ovo važno? Jer je kao polje, sport jako interesantno područje proučavanja, pre svega usled tesne veze sa društvom, koje formira mladu populaciju a putem sporta pruža dodatnu mogućnost komunikacije kao i specifične interakcije.

Bez društva na adekvatnim pravnim i moralnim temeljima, sport se teško razvija i prenosi bar neke njegove negativne karakteristike, pogledajmo samo primer navijača... zato je za slobodnu i integrisanu Evropu edukacija, zajedno sa jakim zakonodavstvom, jedna od najbitnijih stavki i zadataka.

Sve to su samo neke od tema koje će biti deo zanimljivih diskusija, a situacija u Srbiji, kao plodonosnom sportskom području koje se ne može zaobići, načini pomoći i ulaganja pri njenom putu ka EU standardizaciji, biće svakako jedna od tema. Od učesnika i prezentatora pre svega se očekuje već istaknut interdisciplinarni pristup, kritičko mišljenje i konkretni predlozi za rešavanje problema.

Zaključak

Sportska politika EU afirmiše više angažovanja na projektima koji treba da stvore dodatnu vrednost EU čak i ako su njegove aktivnosti usmerene na generalnu populaciju na lokalnom nivou. Najuspešniji programi tog tipa bili su namenjeni uspostavljanju saradnje i razmene između sportskih organizacija u Evropi tako da bi moglo da se radi na razlikama između sportova u zemljama EU. Podrška EU sportskim događajima biće još usredsređenija na takmičenja mladih i ljudi sa invaliditetom. Takođe, i ubuduće biće podržane studije, istraživanja i konferencije. Svesna umreženih aspekata i važnosti sporta, EU u budućnosti planira još više nivoa ulaganja u ovu sferu. Ulaganja moraju nastaviti konotaciju evropeizma, negovanja osnovnih moralnih standarda i vrednosti kao i unutrašnju i spoljnu osnovu etike. Ovim utemeljenjem stvara se zdrava baza za progresivno društvo budućnosti.

Nakon usvajanja pregovaračkog okvira za pristupne pregovore sa Republikom Srbijom kao i januarske Međuvladine konferencije-formalnog početka pregovora o članstvu naše države u EU, samo je nastavljen već započeti talas restrukturiranja svih važnih oblasti društvenog delovanja, počev od uprave, zakonodavstva, ekonomije, a njih će neminovno da prati i sam sport.

Ulaganje u našu zemlju pozdravljeno od strane države Srbije i svih njenih struktura a posebno Ministarstva za omladinu i sport: pored ogromnih mogućnosti i podsticaja koji ulaganja pružaju, ne zaboravimo da ona značajno rasterećuju već limitiranu i osiromašenu državnu kasu.

Ova sredstva će, a na pragu ulaska Srbije u EU, omogućiti još bolji i adekvatniji razvitak sporta i afirmaciju talenata ovog domena, kojima naša zemlja obilato raspolaže ali i mladima, kao populaciji, pružiti izbor kvalitetnog sadržaja za provođenje slobodnog vremena i definisanje životnih ciljeva, približiti im evropsku dimenziju sporta, pružiti njegovu socijalnu i obrazovnu funkciju i ojačati ulogu i značaj volonterizma i humanosti.

Literatura

1. Lazović, M., Knežević, I., Mirić, O. i Pejović, A. (2007) IPA- Vodič kroz instrument za pretpristupnu pomoć EU 2007-2013., Beograd, Fond za otvoreno društvo, Evropski pokret u Srbiji
2. Koković, D., (2004.) Sociologija sporta, Sportska akademija, Beograd
3. Đurić, I. i Mrvaljević-Nišavić, S. (2013) O čemu pregovaramo? (vodič za novinare), Beograd, GIZ: projekat za pravnu reformu u Srbiji
4. Radoš, J., (2008.), Filozofija sa etikom, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača, Subotica
5. Ugovor o izmeni ugovora o Evropskoj Uniji i ugovora o osnivanju Evropske Zajednice, (Lisabon, 2007)., glava 3., Član 149.

Internet izvori:

www.b92.net, preuzeto 02.05.2014.
www.cetplatform.org, preuzeto 02.05.2014.
www.ec.europa.eu, preuzeto 05.05.2014.
www.sportandeu.com, preuzeto 05.05.2014.
gradjanske.org, preuzeto 09.05.2014.

www.emins.org, preuzeto 09.05.2014.
euractiv.rs, preuzeto 10.05.2014.
www.pilot.rs, preuzeto 10.05.2014.
www.vss.rs, preuzeto 11.05.2014.

JOGA INTELIGENCIJA U POSTIZANJU VRHUNSKIH REZULTATA U SPORTU

YOGA INTELLIGENCE IN ACHIEVING EXCELLENCE IN SPORTS

Originalni naučni članak

Predrag K. Nikić¹, Bosiljka Janjušević², Ana Miletić³

¹Fakultet za menadžment u sportu, Alfa univerzitet, Beograd, Srbija

²Alpen-Adria University, Klagenfurt-Graz-Wien, Austria

³Međunarodno društvo za naučna interdisciplinarna istraživanja u oblasti joge, Beograd, Srbija

Apstrakt

U radu se istražuje postoji li povezanost joga inteligencije i određenih sposobnosti sportista koje su važne u postizanju vrhunskih rezultata u sportu. Joga inteligencija, kao relativno nov koncept, omogućava podsticanje i praćenje razvoja sposobnosti prepoznavanja i upravljanja unutrašnjim potencijalima sportista. Na uzorku od 25 sportista različitih disciplina iz Srbije, sprovedena je edukacija i praksa joge u trajanju od 4 meseca (dva puta nedeljno sprovodile su se: asane (telesni položaji), potpuno joga disanje (pranajam, kapalabhati, bhastrika), ekagrata (vežbe koncentracije), pratjahara i telesno i mentalno opuštanje. Kontrolnu grupu su činili ispitanici sportisti, njih 25 koji nisu vežbali jogu. Rezultati ANOVE ukazuju na ispoljene razlike u grupama u korist sportista koji su praktikovali jogu. Korelaciona analiza je ukazala na povezanost joga prakse kod sportista i većeg nivoa samomotivacije, svesnosti o telu, emocijama i misaonim procesima, kao i veće vrednosti kod indikatora upravljanja koje se odnose na sabranost pažnje, dok kod ispitanika iz kontrolne grupe za navedene varijable nije bilo korelacije. U daljim istraživanjima možda efekte praktikovanja joge treba posmatrati iz ugla još jedne mogućnosti koja sportistima omogućava da se bolje upoznaju sa potencijalima koji su im dostupni, a odnose se na telesni, emocionalni i umni kapacitet, da ih bolje razumeju, što je osnova za upravljanje i povećanje sportske efikasnosti.

Ključne reči: joga, joga inteligencija, vrhunski rezultati u sportu, menadžment

Abstract

In this paper, we research the correlation between yoga intelligence and certain abilities of athletes which are important in achieving excellence in sports. Yoga intelligence as a relatively new concept enables us to support and follow development of the ability to recognize and manage inner potentials in athletes. On the sample of 25 athletes in different disciplines from Serbia, education and practice of yoga were conducted during four months (twice a week: asanas (physical postures), full yoga breathing (pranayama, kapalabhati, bhastrika), ekagrata (concentration exercise), pratyahara and physical and mental relaxation). The control group was made of 25 respondents, athletes who didn't practice yoga. ANOVA results show that there were differences between groups in favor of athletes who practiced yoga. The correlation analysis shows that, in athletes, there is a connection between yoga practice and a higher level of self-motivation, body awareness, emotions and mind processes as well as higher values of the management indicators relating to attention focus, while there was no correlation between the mentioned variables in the control group respondents. In the following research, effects of yoga practice should be perceived as one more possibility that enables athletes to be well aware of their potentials which are available to them, regarding their body, emotional and mental capacity, and to understand them better, which is the basis for management and improvement of the sports efficiency.

Key words: yoga, yoga intelligence, excellence in sports, management

Uvod

Joga je disciplina samorazvoja nastala u Indiji u susretu arijevske i dravidske kulture. Joga koncept je uobličen delom Patanjđalija koje se oslanja na upanišadsku i vedsku tradiciju nudeći sistematizovan i dobro zaokružen filozofski i metodski koncept. Patanjđali jasno definiše metode za postignuće „slobode” (*moksha*) ukazujući na: važnost usvajanja humanih vrednosti (*yama* i *niyama*); na važnost disanja (*pranayam*); važnost telesne higijene i prakse (*asane*); važnost upravljanja percepcijom (*pratyahara*); važnost upravljanja pažnjom (koncentracija – *dharana*); važnost pounutrenja (kontemplacije – *dyana*) i na važnost dostizanja direktnog iskustva (samorealizacije – *samadhi*). U korenu reči yoga je reč *yuj* (juđ) što znači sjediniti, sastaviti, povezati. Joga nudi metode kojim praktičar može postati svestan svoje individualnosti i sposobnosti koje praktikujući jogu može osvestiti, razumeti i upravljati njima. Joga može da pomogne u ostvarivanju psihičke slobode (*moksha*) – nevezanosti, ali i u povećanju vitalnog kapaciteta, oplemenjivanju svoje svakodnevice, usvajanju zdravog životnog stila, u povećanju usredsređenosti i kreativnosti, kao i u osadržavanju postojećih socijalnih kontakata.

Veliku popularnost u ovom veku joga duguje poznatim sportistima i umetnicima koji uživaju blagodeti praktikovanja joga. Joga pomaže u postizanju vrhunskih rezultata sportista (Raju *et al*, 1994).

Zakonski okvir

Na osnovu Pravilnika o sportskim granama Republike Srbije joga je svrstana u kategoriju multi sportovi.¹ Iako joga u svojoj izvornoj prirodi ne poznaje kompetitivnost, poslednjih decenija mnogi joga centri u svetu organizuju joga takmičenja, prvo lokalnog nivoa, nakon toga nacionalnog karaktera. Danas već postoje Internacionalna² i Evropska sportska joga federacija, čiji je Joga savez Srbije aktivan član. U Srbiji već 20 godina postoji Joga savez koji je član Sportskog saveza Srbije, Asocijacije Sport za sve, ali i vrlo zapažen član Evropske joga federacije³. Prvo nacionalno prvenstvo joga u organizaciji granskog Joga savez Srbije održano je 2009. godine u Beogradu.

Joga kao pomoć drugim sportistima

Stručnjaci iz oblasti joga u velikoj meri doprinose ostvarivanju sportskih rezultata u drugim sportskim granama učešćem u trenažnom procesu⁴.

Jogu još od devedesetih godina prošlog veka pojedinačno koriste vrhunski sportisti i u svetu i kod nas. U Americi mnogi treneri prestižnih klubova u trenažni proces uključuju joga vežbe koje se izvode uz stručnu pomoć sertifikovanih instruktora joga. Fudbaler Mančester junajteda Rajan Gigs zahvalan je jogi za sve što je postigao, a upražnjavaju je i Serena Vilijams – vrhunska teniserka, Endi Marej – teniser, Ana Ivanović – teniserka, Novak Đoković – prvi teniser sveta.

Košarkaši kluba LA Lakers se kolektivno bave jogom nekoliko puta nedeljno, u sklopu redovnih treninga. Joga ovim košarkaškim profesionalcima pomaže da fokusiraju pažnju na pobeđu, povećaju ravnotežu (Raub, 2002), koordinaciju pokreta i preciznost šuta, kao i da spreče povređivanje tokom igre. U okviru sportskog programa Univerziteta Notredam vežba se joga. Vežbaju je i Lebron Džejms, Karim Abdul Džabar, Baron Dejvis, Blejk Grifin, Redži Miler i drugi NBA igrači. Fil Džekson dugo praktikuje jogu, prvo sa igračima Čikago Balsa, a danas i sa igračima kluba LA Lakers, prevashodno joga asane i joga meditaciju. NFL igrači (američki fudbal) praktikuju jogu preventivno dva puta nedeljno kako bi smanjili broj povreda, razvili stabilnost i upravljali svojom agresivnošću.

¹Na osnovu Pravilnika o sportskim granama Republike Srbije od 20.09.2011. godine, u članu 2, joga je svrstana u kategoriju multi sportovi pod rednim brojem 2.

²Videti više: www.yogasports.org

³U 2014. godini Joga savez Srbije dobija priznanje od Evropske joga federacije za do sada sprovedene aktivnosti.

⁴Videti više: www.yogasavezsrbije.com/joga-u-sportu/

Dugogodišnja plivačica Megan Ratner, koja zbog povrede ramena nije bila u mogućnosti da nastavi sa plivanjem, praktikanjem joge je oporavila povređeno rame i posle nekog vremena se vratila plivanju.

Doprinos joge razvoju sporta u Srbiji

Aprila meseca 2011. sertifikovane instruktorke Joga saveza Srbije dr Ana Miletić i Vukica Janković, MA, vodile su, po prvi put u Srbiji, čas joge fudbalerima Crvene Zvezde, a već u julu mesecu iste godine sertifikovana instruktorka joge Rada Petrović učestvovala je u trenažnim pripremama fudbalskog tima Crvene Zvezde u Austriji. Sertifikovana instruktorka JSS i predsednica JSCG Dafina Perović, joga programom učestvuje u pripremama državnog reprezentativca u odbojci, Miloša Nikića. Nakon toga, u program pripreme svojih sportista jogu uvršćuju i fudbaleri Partizana, teniseri, plivači, odbojkaši...

Joga savez Srbije specijalizovanim programima joge učestvuje u pripremama sportista različitih disciplina u postizanju vrhunskih rezultata. Primenom joge postiže se sve veća fizička i psihička spremnost, veća preciznost, veća motivisanost sportista, pojačava se timski rad, jača se koncentracija sportista i fokusiranost na ostvarivanje rezultata (Mohan, 2011). Sportisti se uče brzom energetskom obnavljanju, brzom relaksaciji mišićnih grupa, načinima mišićnog istezanja. Joga pomaže trenerima i sportistima da povećaju amortizovanost na stres (Janjušević, 2010), u brzom donošenju ispravnih odluka u toku treninga i trajanja utakmica, sportisti se uče emocionalnim odgovorima i fokusiranju na pobeđu.

Koncept joge inteligencije

Koncept joge inteligencije je nastao iz potrebe da se utvrdi da li postoji grupa karakterističnih sposobnosti koje se razvijaju samo kod osoba koje duže vremena praktikuju jogu. Ako postoje, koje su to sposobnosti i u kojem stepenu postoji povezanost između njih. Sprovedena istraživanja imala su za cilj da utvrde da li praktikanje joge vremenom u praktičarima ojačava određene sposobnosti za koje se može naučno potvrditi da su postale stabilnost i postojanost.

Joga praktičaru se menja percepcija na više nivoa (Nikić, 2011): u svesnosti, razumevanju i upravljanju energetskim kretanjima; fiziološkom – povećanju stepena vitalnog kapaciteta; emocionalnom – u uočavanju, razumevanju i izražavanju svojih osećanja, saosećanju, umnoj jasnoći, kreativnim izlivima u vidu potrebe za ostvarenjem ideja u stvaralačkom zanosu, jačanju osećanja sigurnosti koji proizilazi iz jačanja oslonca u sebi i sposobnosti da se uvidi smisao. Ove razvojne promene nastaju kao rezultat približavanja autentičnom JA ili „jezgru”. Tačnije, dolazi do proširenja percepcije (opažajnog polja) kao odgovor jezgra nakon primene joge prakse.

Joga inteligenciju možemo definisati kao sposobnost korišćenja potencijala u celini, sposobnost da se, tragajući za smislom, uvidi, razume i upravlja najdubljim značenjima i ciljevima, sposobnost da se nepredvidive životne okolnosti prepoznaju kao putokazi za razvoj i sazrevanje, uglavnom se oslanjajući na dubinu joge iskustva, tj. uvida, a s ciljem dostizanja jedinstva – stanja *samadhi* i slobode (*mokshe*), tj. neuslovljenosti.

Joga inteligencija kao model sposobnosti

Osobe podjednako obrazovanja i podjednake uvežbanosti postižu različite uspehe u obavljanju određenih aktivnosti. Ova razlika u uspehu pripisuje se sposobnostima. Ukoliko je ulagan podjednak napor da se izvrši aktivnost i postoji podjednaka motivacija, uspeh u ostvarenju zavisi od dva faktora: od nasledne osnove (urođene dispozicije) i od iskustva (vežbe i ranijih aktivnosti). Pod sposobnostima podrazumevamo osobine ličnosti koje utiču na razliku u uspešnom obavljanju određenih aktivnosti, ako već postoji slično iskustvo i podjednaka motivisanost da se aktivnosti uspešno obave. Egzistiraju dva stanovišta. Jedno je da postoji onoliko sposobnosti koliko ima vrsta aktivnosti, te da se može govoriti o

spособnostima za joga instruktora, menadžera, profesora, mehaničara itd. Drugo stanovište ima uporište u sagledavanju da se sposobnosti koje se ispoljavaju u veoma različitim delatnostima mogu ipak svesti na ograničeni broj sposobnosti. Ovo stanovište podržavaju i rezultati faktorske analize sposobnosti (Lazarević i Knežević, 2008).

Joga inteligencija je relativno nov koncept kojem predstoje istraživanja o ljudskim kvalitetima sa kojima se može povezati. Međutim, imajući u vidu da joga inteligencija funkcioniše kao svesni, kompleksni i adaptivni sistem uma, kvaliteti ovog sistema čine nam se kao nesumnjivo prvo mesto na kome treba tražiti identifikujuće kvalitete same joga inteligencije.

Joga inteligenciju čini specifična grupa sposobnosti koje omogućavaju svesnost i upravljanje sagledavanjem svrhe i smisla u nastojanjima, mislima, emocijama i ponašanju (Nikić, 2011).

Tabela 1. *Konstrukt joga inteligencije*

JOGA INTELIGENCIJA	
SVESNOST	UPRAVLJANJE
1. ENERGETSKI PROCESI	
2. FIZIOLOŠKI PROCESI	
3. MOTIVACIONI PROCESI (SAMOMOTIVACIJA)	
4. EMOCIONALNI PROCESI	
5. KREATIVNI PROCESI	
6. SOCIJALNI ODNOSI	
7. KONATIVNI PROCESI	
8. SABRANOST PAŽNJE (KONCENTRACIJA)	
9. SAGLEDAVANJE SMISLA	

Pošlo se od stanovišta da joga praksa podrazumeva svesnost o harmoničnoj aktivnosti svih fizioloških sistema (nervnog, respiratornog, kardiovaskularnog, mišićnog, digestivnog, urinarnog, koštanog), sposobnost svakodnevne nege (regulacija), ali i upravljanje nekim od procesa. Jogin stiče svojevrsnu i karakterističnu sposobnost prepoznavanja, razumevanja i upravljanja emocionalnim, misaonim, kreativnim, socijalnim i motivacionim procesima.

Predmet i ciljevi istraživanja

Pošlo se od pretpostavke da postoji razlika u sticanju sposobnosti joga inteligencije između onih koji redovno praktikuju jogu i onih koji se bave drugim fizičkim aktivnostima. Predmet istraživanja ovog rada je joga inteligencija, njeno izražavanje kao specifično mišljenje i ponašanje, koje se temelji na adekvatnoj praksi, vrednosnom sistemu i životnoj filozofiji praktičara joga. Dosadašnja istraživanja joga inteligencije ukazala su da se ona formira pod uticajem više faktora koji proizilaze iz joga prakse:

- usvajanjem humanih vrednosti,
- kreiranjem nove podsticajne životne filozofije,
- svakodnevnom jogu praksom
- sticanjem neposrednih iskustava
- dubokim razumevanjem smisla i prirode života

Predmet ovog rada je istraživanje razlika u joga inteligenciji između sportista koji su praktikovali jogu i nevežbača. Postavljen je cilj da se ispituju razlike u joga inteligenciji joga praktičara -sportista i sportista koji nisu praktikovali jogu (kontrolna grupa).

Uzorak

Uzorak je činilo 50 sportista iz Srbije. Sa 25 sportista (8 košarkaša, 8 odbojkaša i 9 tenisera) iz Srbije sprovedena je edukacija i praksa joga u trajanju od 4 meseca (dva puta nedeljno sprovodile su se: asane (telesni položaji), potpuno joga disanje (pranajam: kapalabhati, bhastrika), ekagrata (vežbe koncentracije), pratjahara i telesno i mentalno opuštanje. Kontrolnu grupu su činili ispitanici sportisti, njih 25 koji nisu vežbali jogu.

Metod

Rad predstavlja istraživanje u kome je primenjen neeksperimentalni metod proučavanja razlika određenih aspekata joga inteligencije između sportista - joga praktičara i sportista – koji nisu praktikovali jogu. Za potrebe obrade podataka korišćene su kvantitativne i kvalitativne statističke tehnike. Statistička obrada podataka rađena je u programu SPSS verzija 21. Za procenu razlike koeficijenta između grupa korišćeni su T-test za nezavisne uzorke i Man-Whitney test.

Rezultati istraživanja

Rezultati istraživanja ukazuju na ispoljene razlike u grupama u korist sportista koji su praktikovali jogu.

Uočena je statistički značajna razlika ($p < 0.001$) u koeficijentu joga inteligencije između grupe sportista koji praktikuju jogu (sportisti - joga praktičari) i sportista koji se ne bave jogom (Tabela 2).

Tabela 2: Srednje vrednosti i standardna devijacija koeficijenta joga inteligencije između ispitivanih grupa

Grupa	Broj ispitanika	Srednja vrednost JI i Standardna devijacija	T- test i verovatnoća
Sportisti – joga praktičari	25	523,87 ±37,69	t = 3,99
Sportisti - koji nisu praktikovali jogu	25	457,52±47,03	p<0.001

Kod sportista je uočen značajno veći nivo samomotivacije ($p=0,006$), svesnosti o telu ($p<0,000$), emocijama ($p=0,257$) i misaonim procesima ($p<0,000$), kao i veće vrednosti indikatora upravljanje koje se odnose na sabranost pažnje ($p=0,004$), u odnosu na ispitanike kontrolne grupe (Tabela 3).

Tabela 3: *Mere centralne tendencije i verovatnoća za indikatore Joga inteligencije između ispitivanih grupa.*

Grupa	Sportisti – joga praktičari	Sportisti koji nisu praktikovali jogu	Verovatnoća (p)
	Medijana (minimum i maksimum)		
Samomotivacija	22,00 (13,25)	21,00 (13,23)	p=0,006
Svesnost o telu	18,00 (10,20)	16,00 (11,18)	p<0,000
Svesnost o emocijama i raspoloženjima	21,00 (13,25)	19,00 (12,23)	p=0,005
Svesnost o misaonim procesima	22,00 (12,25)	18,00 (10,23)	p<0,000
Sabranost pažnje - upravljanje	8,00 (4,10)	6,00 (4,9)	p=0,004

* Mann – Whitney test U test

Zaključak

Uočena razlika u vrednostima joga inteligencije između grupa sportista - joga praktičara i sportista – koji ne praktikuju jogu očekivana je, a hipoteza potvrđena jer se joga praksom razvijaju vrlo specifične sposobnosti. Rezultati ukazuju na povezanost joga prakse kod sportista i većeg nivoa samomotivacije, svesnosti o telu, emocijama i misaonim procesima, kao i veće vrednosti kod indikatora „upravljanje” koje se odnose na sabranost pažnje. U daljim istraživanjima možda efekte praktikovanja joga treba posmatrati iz ugla još jedne mogućnosti koja sportistima omogućava da se bolje upoznaju sa potencijalima koji su im dostupni, a odnose se na telesni, emocionalni i umnikapacitet, da ih bolje razumeju, što je osnova za upravljanje i povećanje sportske efikasnosti.

Literatura

1. Janjusevic, B. (2010). Effects of Yoga Practice on Overcoming Stress. *Proceedings “Yoga – the Light of Microuniverse” of the International Interdisciplinary Scientific Conference “Yoga in Science – Future and Perspectives”, September 23-24, 2010, Belgrade, Serbia.* Belgrade: Yoga Federation of Serbia
2. Lazarević, Lj. B. & Knežević, G. (2008). Provera faktorske strukture baterije za procenu intelektualnih sposobnosti KOG9, *Psihologija*, Vol. 41 (4), pp. 489-505.
3. Mohan, Đ. (2011). Doprinos joga u ostvarivanju punih kapaciteta omladine. *Međunarodni naučni časopis o jogi Smisao*, Vol. (1), pp. 129-134.
4. Nikic, P. (2010). Correlation between Essential and Yoga Competences, *Proceedings “Yoga – the Light of Microuniverse” of the International Interdisciplinary Scientific Conference “Yoga in Science – Future and Perspectives”, September 23-24, 2010, Belgrade, Serbia.* Belgrade: Yoga Federation of Serbia
5. Nikic, P. (2011). Concept of the Yoga Intelligence, *International Scientific Yoga Journal Sense*, Vol.1(1), pp. 25-36.
6. Raju, P. S., Madhavi, S., Prasad, K. V. V., Venkata Reddy, M., Eswara Reddy, M., & Sahay, B. K. (1994). Comparison of effects of yoga & physical exercise in athletes. *Indian Journal of Medical Research*, 100, pp. 81-81.
7. Raub, J. A. (2002). Psychophysiologic effects of Hatha Yoga on musculoskeletal and cardiopulmonary function: a literature review. *The Journal of Alternative & Complementary Medicine*, 8(6), pp. 797-812.

TRENER KAO VOĐA TRENAŽNOG PROCESA

THE COACH AS THE TRAINING PROCESS LEADER

Stručni članak

Žiko Nović, Siniša Čančarević

ECPD Međunarodna postdiplomska škola za menadžment, Univerzitet za mir UN

Apstrakt

Predmet ovog rada se odnosi na trenera kao vođu trenažnog procesa. Savremeni zahtevi sporta određuju trenera kroz njegovu višestruku ulogu u vaspitno-obrazovnom procesu. Međusobni odnosi između trenera i sportista su temelj svakog uspešnog rada. Trener je u svojim aktivnostima vođa. On je vođa po svim područjima stručnog rada, pa zato mora da prati i spoljašnje faktore koji mogu da imaju uticaj na odnose sa sportistima. Pojava i primena novih tehnologija i usavršavanje metoda treninga usloveli su implementaciju savremenog menadžment koncepta u upravljanju trenažnim procesom.

Ključne reči: trener, trenažni proces, savremeni menadžment koncept

Abstract

The subject of this paper refers to the coach as the leader of the training process. The requirements of modern sports coaches are determined through their multiple roles in the education process. The relations between coaches and athletes are the foundation of any successful work. The coach is the leader in his activities. He is the leader in all areas of professional work, and therefore must monitor the external factors that may have an impact on his relationship with athletes. The occurrence and application of new technologies and the improvement of training methods caused the implementation of modern management concepts in managing the training process.

Key words: coach, training process, modern management concept

Uvod

Živimo u vremenu sve bržih, dramatičnijih, kompleksnijih i nepredvidljivih promena, koje sve značajnije utiču na ponašanje, poslovanje i upravljanje u organizacijama. Ovi procesi promena prisutni su i u sportskim organizacijama/klubovima. Ubrzane promene traže od trenera da budu transformacioni lideri. To podrazumeva da imaju sposobnost kreiranja vizije, misije, politike i strategije i njihove implementacije, postizući znatno veću opštu vrednost za svoj tim i krupne transformacione zaokrete u kratkom roku. Neprestane promene u okruženju, borba za prestiž i uspeh, uslovile su pojavu pojedinaca koji sopstvenom vizijom, samopouzdanjem i vrednostima izazivaju jake emocije svojih sledbenika i pokreću ih na promene koje vode ka ostvarivanju nadprosečnih rezultata.

Sportski klubovi danas moraju primenjivati i koristiti znanja i veštine drugih nauka i disciplina, ne samo organizacione, već i menadžerske i liderske, kako bi bili uspešno vođeni. Danas je sport svetski fenomen, koji ima svoj istorijski, društveni, ekonomski, organizacioni, trenažno-tehnološki, motorički, medicinski, psihološki, sociološki, kao i druge aspekte. Ovi brojni aspekti ukazuju na to da ima mesta za različite nivoe menadžera, kao i za lidere. Bez uspešnih lidera nema uspešnih saveza, a bez toga nema ni uspešnih sportista. Sportisti i lideri moraju biti u čvrstoj vezi i uspeh će sigurno doći.

Treneri su, kao nosioci trenažno-takmičarskog procesa, lideri. Kako je liderstvo proces koji uključuje uticanje da se ostvare ciljevi, ono se dešava u određenoj situaciji grupe ili tima. Akcenat je na uticanju, bez uticanja nema liderstva. To znači da je liderstvo proces tokom kojeg trener utiče na igrače radi ostvarenja ciljeva, odnosno predstavlja dominantan faktor u stvaranju modela uspešnog sportskog kluba.

Trener kao lider

Prema (Krsmanović, 2009), trener ima vrlo važnu društvenu ulogu vođe u sportu, bez obzira o kojoj vrsti ili tipu sporta se radi. Pritom, moraju da se uvažavaju tri važne činjenice, a to su specifični zadaci koje mora da realizuje, lične karakteristike (da svojim imidžom, izgledom, ponašanjem i odnosom utiče na ulogu vođe), kao i mogućnosti sportista i ekipe.

Trener treba da ima osobine vođe, da ume da prenese sugestiju, da motiviše, da upravlja. Ono što pripada trenerskoj umešnosti jeste sposobnost ostvarenja saradnje. Trener, ma kako sposoban bio, nema pravo da traži bespogovornu poslušnost i verovanje. Uspostavljanje uzajamnih odnosa, potvrđivanje, ostvarivanje ideja, planova i programa, ostvarivanje napretka i uspeha, stvara međusobno poverenje. Jedan od ciljeva bavljenja sportom je i izgrađivanje snažne ličnosti sportiste koji veruje u sopstvene moći, a ne u moći drugih, od trenera ili od spoljnih oblika timizacije. Upravljanje, rukovođenje, vođenje nije ništa drugo nego prenošenje pozitivne energije prirodnog svrsishodnog oblika. Samo snažna ličnost može preneti energiju nekoj drugoj. Samo ličnost ispunjena energijom može preneti poželjnu količinu energije onome kome želi da pomogne, koga želi da pokrene i njime da upravlja.

Savremeni sportski trener ima više uloga u vaspitno-obrazovnom radu: trener stvaralac, trener istraživač, trener planer, trener organizator, trener dijagnostičar, trener futurolog, trener terapeut, trener evaluator (Stefanović, 2006: 70). Temelj svakog uspešnog rada su uzajamni odnosi između trenera i sportista. Treneri planiraju trenažni program za sportiste na osnovu poznavanja njihovih mogućnosti i znanja, kao i na osnovu drugih saznanja. Oni usmeravaju realizaciju trenažne i takmičarske sportske aktivnosti, postavljajući sportistima odgovarajuće zadatke, vodeći ih ka zacrtanom cilju.

Za trenera koji želi da bude lider, neophodno je posedovanje znanja iz oblasti psihologije i pedagogije. Između sportskog treninga i ličnosti postoji uzajamno dejstvo, permanentna povratna sprega u kojoj ličnost sa svojom strukturom determiniše učešće, ponašanje i uspeh u sportskoj praksi, što povratno utiče na dalji razvoj određenih struktura ličnosti. Iskusan trener treba da primeni psihološke osnove sportskog treninga, koje obuhvataju pozitivan značaj o strukturi ličnosti, temperamentu, intelektualni potencijal pojedinca (tima), motivaciju, crte ličnosti i dr. Pedagoške osnove sportskog treninga odnose se na generalne didaktičke principe, opšte didaktičke principe i primenjene didaktičke principe.

Trener je u svojim aktivnostima vođa. On je vođa po svim područjima stručnog rada, pa mora da prati i spoljašnje faktore koji mogu da imaju uticaj na odnose sa sportistima. U timskom sportu intresovanje trenera prevazilazi ulogu vođe u timu i prerasta u jednog vođu kluba. Njegova uloga u komunikaciji sa spoljašnjom sredinom proističe iz njegovog položaja kao jednog od najodgovornijih pojedinaca za uspešnost rada grupe. Kao zvanični formalni vođa, koji je postavljen bez bilo kakvog uticaja sportista, svaku informaciju koju saopštava u pravcu grupe, ili u pravcu prema spolja trebalo bi da saopšti na način koji neće remetiti ravnotežu grupe. Informacije koje daje trener kao vođa, trebalo bi da budu u funkciji uspešne aktivnosti grupe.

Trenerov uticaj na odnose u sportskoj grupi je, u poređenju sa ostalim vođama, najveći. Njegov položaj mu obezbeđuje da, kroz rukovođenje, utiče na razvoj grupe, na odnose u grupi i radni efekat celog tima. Usklađujući odnose među članovima tima utiče na poremećenu ravnotežu, kontroliše ispunjenje zadataka koji su postavljeni pojedincima, ima mogućnosti da podstiče, nagrađuje i/ili kažnjava članove svoga tima. Direktno interveniše na sukobe u timu i posreduje kao sudija u sređivanju interpersonalnih odnosa.

Trener će uspešno voditi tim ako svoje formalno vođstvo obogati sa povoljnim socio-emocionalnim odnosima i sa nenametljivim pokazivanjem da im je blizak u svim područjima. Uspostavljanje ovakve bliskosti otežano je distancom između trenera i članova tima, koja se od početka ispoljava kroz razlike u godinama i iskustvu i kroz odnos nadređenosti i podređenosti. Retko se dešava da je trener vršnjak sportistima, čak se to uzima kao razlog da se ne angažuje neki mlad stručnjak. Mogući razlog distance je što su sportisti po svojoj ulozi podređeni treneru. Najprikladniji način smanjenja distance je lično emocionalno ulaganje u odnos sa sportistima, koje može da poprими socio-emocionalnu vezanost trenera i članova tima. Ovaj odnos može da bude značajan razlog uspeha tima. Pritom, trebalo bi voditi računa da emocionalna vezanost između trenera i sportista ne pređe granicu kada postanu kontraindikovani.

Način vođstva određen je brojnim činiocima, među kojima su, kada se radi o sportskim ekipama, najvažniji: osnovna svojstva grupe (vrsta selekcije, nivo uspešnosti, kvalitet interpersonalne komunikacije, karakteristike ličnosti članova grupe i dr.), ličnosti trenera, ciljevi grupe, itd. (Lazarević, 2000: 208). Kao tipovi vođstva najčešće se pominju, a i najviše su proučavani, autokratsko, demokratsko i slobodno vođstvo. Uspešnost vođenja zavisi od usklađenosti osobina ličnosti vođe, načina vođenja i svojstva grupe, a ne samo opredeljenje za određenim vođstvom.

Trener, kao vođa trenažnog procesa, mora da odabere između tri navedena načina rukovođenja sportskim procesima tako da ima izbor da li da rukovodi diktatorski, odnosno sistemom prinuda, pretnji i kazni (ovde je uspešnost veća u pojedinačnim sportovima), da li da rukovodi demokratski, odnosno prijateljskim odnosom, saradnjom i razgovorom ili da rukovodi savetnički, odnosno da ima roditeljski odnos sa sportistima pun popustljivosti i emocija, gde je presudna volja i ličnost sportiste.

Autokratski način vođstva podrazumeva potpuno pokoravanje i „slepo” izvršavanje postavljenih zadataka. U ovakvom tipu vođstva sve je prepušteno vođi: plan, aktivnost, izvršenje zadataka, odnos među članovima itd. Instrukcije trenera daju se u kategoričkoj formi i uvek su jednosmerne, od trenera prema sportistima. U ovom tipu vođstva izbegava se slobodan protok informacija i ne dozvoljava se da sportisti sami postavljaju ciljeve, da planiraju rad itd. U sportskim ekipama ovaj način vođstva nije redak. Na autokratski način rukovođenja ima ozbiljnih prigovora kao na nepovoljan uslov za psihički razvoj ličnosti i svih oblika aktivnosti koje imaju vaspitno-obrazovnu funkciju. U našem savremenom sportu, veći broj trenera, kod kojih preovlađuje ovaj način vođstva, imao je velike sportske uspehe. Ovaj način vođstva smanjuje odgovornosti, jer je ono potpuno preneto na trenera. Postoji shvatanje da su, zbog stereotipnog položaja žena u društvu, ženske ekipe orijentisane na ovaj način vođstva.

Demokratsko vođenje podrazumeva saradnju na relaciji trener – tim, uz ravnomerno raspoređivanje uloga, obaveza, odgovornosti. Dozvoljava se intenzivna komunikacija među članovima tima, a od sportista se traži da budu aktivni u postavljanju ciljeva i segmenata planiranja i realizacije plana. Pritom, trener i dalje ostaje vođa, koordinator, čije se vođstvo ispoljava u težnji da se zadaci izvode organizovano, racionalno i efikasno. Svi procesi se odvijaju dvosmerno, tj. sa obostranom inicijativom.

Demokratsko vođenje je efikasnije od autokratskog. Ono od vođe zahteva ne samo veliku stručnost, nego i sposobnost da održava dobre odnose sa članovima grupe. Ovaj način vođenja, zasnovan na saradnji, inicijativi, ali i dobrovoljnosti, mnogo je teži od autokratskog načina. Mnogi treneri pokazuju otpor prema demokratskom načinu vođenja tima, jer nisu u stanju da ga sprovedu.

Slobodno, anarhično vođstvo zasniva se na neograničenoj slobodi članova. Tu nema vođstva. Vođstvo se ispoljava samo u prenošenju zadataka, a povezanost članova svedena je na neprihvatljivi minimum. U sportskim grupama, naročito u takmičarskim i visoko kvalitetnom sportu, ne može da bude primenjen. Slobodne rekreativne aktivnosti, gde nije prisutno takmičenje kao primarni oblik, zasnivaju se na individualnim slobodama, slobodnim izborima i sl. Vođstvo se sastoji u nenametljivom usmeravanju i koordinaciji koju članovi ne moraju da prihvate.

Trener je taj koji je zadužen za planiranje treninga i vođenje meča i zbog toga je odgovoran ako tim/pojedinac igra loše. U današnje vreme trener je pravi menadžer, jer je zadužen da oformi svoj stručni štab koji će njemu da odgovara i kome će on biti vođa. Primenom novih tehnologija poboljšava se kvalitetet trenažnog procesa, stoga trener i njegov tim moraju kontinuirano da prate sve trendove i sprovode ih na treningu.

Zaključak

Savremeni sport zahteva potpuno nov pristup trenažnom procesu i uloji trenera u njemu, jer se od njega očekuje da prilagođava i razvija svoje poslovodne i sportske funkcije kroz bolje upravljanje, rukovođenje, kontrolu i korišćenje svih resursa. Suština liderstva je uticanje na sledbenike. Izbor stila ponašanja svakako zavisi od stručnosti i osobina lidera, odnosno trenera. Pri izboru stila ponašanja vodi se računa o bitnim činiocima situacije, kao što su ciljevi uticaja, jedinstvenost zahteva i značaj zahteva za ostvarenje ciljeva kluba ili pojedinca. Rezultat efektivnog uticanja trenera kao lidera je stvaranje dodatne vrednosti sportista. Različiti načini vođstva/liderstva, odnosno izbor načina rukovođenja trenažnim procesom, kojim će najefektnije uticati na sportiste, umnogome zavisi od njegove pozicije moći i lične moći koju ima nad njima u postojećoj situaciji.

Literatura

1. Bižić, V. (2012). Pojam sportskog liderstva i njegova primena u sportskim organizacijama, *Socioeconomica – The Scientific Journal for Theory and Practice of Socioeconomic Development*, Vol. 1, N° 2, pp. 417-422.
2. Bjelica, D. & Fratrić, F. (2011). *Sportski trening – teorija metodike i dijagnostike*, Podgorica: Fakultet za sport i fizičko vaspitanje iz Nikšića i Crnogorska sportska akademija.
3. Čokorilo, R. & Milošević, Z. (2013). Etikavođstvasportskommenadžmentu, *Sportmont*, Vol. 37-39, str. 29-34, Podgorica: CSA.
4. Kottler, P. J. (1998). *Vođenje promene*. Beograd: Želnid.
5. Krsmanović, V. (2009). *Sociologija sporta*. Beograd: Fakultet za menadžment u sportu.
6. Lazarević, Lj. (2000). *Psihološke osnove fizičke kulture*. Beograd: Viša škola za sportske trenere.
7. Mašić, Z. (2006). *Teorija sporta*. Beograd: Fakultet za menadžment u sportu.
8. Stefanović, Đ. (2006). *Praktikum teorije sporta*. Beograd: Gnosis.
9. Živković S. (2008). *Strategijski menadžment – upravljanje transformacionim promenama*. Beograd: Univerzitet BK, FTB Janićije i Danica Karić.
10. Životić, D. (1999). *Upravljanje u sportu*. Beograd: Ministarstvo za sport i omladinu Republike Srbije.

SPORTSKE LEGENDE KAO INSPIRACIJA MLADIMA
SPORT LEGENDS AS AN INSPIRATION TO YOUNG PEOPLE

Stručni članak

Vladimir Obradović, Marko Kimi Milić

Visoka škola strukovnih studija, Akademija fudbala, Beograd

Apstrakt

Značaj sporta za psiho fizičko stanje ljudi je nemerljiv i daje ogroman doprinos ukupnoj lepoti života. Na stotine ushićene dece i mladih ljudi, motivisani dobrom igrom i sjajnim nastupima vrhunskih sportista, predstavljaju čest prizor na ulicama. Biti legenda, biti sportski velikan znači imati dugu i izvanrednu karijeru, koja obiluje fantastičnim rezultatima koji ostavljaju veliki pečat na društvo u celini. Nije slučajno među decom veliki broj dresova raznih košarkaša, fudbalera, odbojkaša, česta kupovina teniskih reketi i treniranje baš onih sportova u kojima vide svoje ljubimce putem televizijskih prenosa. Vrhunski sportisti postaju idoli mladima, svojevrsni životni uzori koji su im trasirali životni put i napravili ideju vodilju u pokušaju da i sami dostignu te visine. Svako vreme ima svoje heroje i zato je sigurno da će inspirisani sportskim legendama vrlo brzo stići neki novi Đoković, Čavić, Teodosić, Vidić i ko zna koliko još uspešnih sportista, koji sada kao deca maštaju o tim visinama.

Ključne reči: sport, legende, mladi, idoli, rezultati

Abstract

The importance of sport for psychophysical condition is immense and has a great impact on the quality of life. Thousands of exhilarated children and young people in the streets motivated by a remarkable game and performance of professional athletes is a very common picture. To be a sport legend means having a long remarkable career full of outstanding results that have an important effect on the society itself. Children have lots of sweatshirts of various basketball, football and volleyball players, buy tennis rackets and play the sports that they watch on TV in which their idols take part; this does not happen by chance. Professional athletes become idols of young people, role models that they want to follow and reach their heights. As every time has its legends, it is certain that having been inspired by sports legends some new Đoković, Čavić, Teodosić, Vidić and many other successful athletes will appear, as they are now growing and daydreaming about the success of their idols.

Key words: sport, legends, young people, idols, results

Uvod

Svaki roditelj ima veliku želju da mu se dete u mladosti bavi sportom. To je jedna od stvari koja se podrazumeva kada su u pitanju planovi za pravilno i uspešno odrastanje dece. Naravno, svi smo svesni činjenice da ne mogu sva deca postati vrhunski sportisti, pa stoga mnogi i nemaju te ambicije, ali bavljenje bilo kojim sportom ili rekreacijom počevši od malih nogu ima nemerljiv značaj za pravilan i zdrav životni razvoj. Zašto?

Nemoguće je nabrojati sve prednosti koje bavljenje sportom sa sobom nosi, ali što ranije dete počne da se kreće, da bude fizički aktivno, da se na zdrav način troši i umara, to će imati veću šansu da u svim oblastima društvenog života bude uspešnije i efikasnije.

Sport donosi radost, pozitivnu energiju, oslobađanje hormona sreće – endorfina i, uopšteno, jedno stanje velikog raspoloženja koje nas tera da budemo pozitivni. U periodu kada deca uče šta je život, kada se više uključuju u svakodnevne društvene tokove, uživanje u igri, fizičkoj aktivnosti, druženju sa vršnjacima kroz razne sportove, doneće im preko potrebnu stabilnost i osećanje mira i spokoja koji je u tim godinama neophodan.

Zdrava, okretna i spretna deca mogu mnogo lakše da podnose mnoge probleme i teškoće u životu i samim tim lakše će obavljati svoje radne i društvene obaveze. Ciljevi fizičkog vaspitanja zasnivaju se na mogućnosti da se podstakne fizički rast i razvoj dece, razvoj psihomotornog sistema i opšte funkcionalne sposobnosti organizma. Jednom reči, kod dece i omladine bavljenje sportom je uslov svih uslova koji će ih sasvim sigurno usmeriti na pravi put i zaštititi od svih iskušenja koja postoje.

Uloga idola u detinjstvu

U periodu rasta i razvoja dece i mladih izuzetan značaj ima uloga uzora, a kasnije idola. U prvim godinama života, to je svakako roditelj, sa kojim se dete poistovećuje kroz svakodnevni život i komunikaciju. Uzori su izuzetno važni za razvoj ličnosti u detinjstvu i mladosti tako da za njima postoji psihološka potreba. Izabrali neku osobu da vam bude uzor znači prihvatiti vrednosti kojima ta osoba teži. Kada deca biraju uzora to rade sa željom da jednog dana postanu isti kao oni. Rečju, uzor im postaje ideja i ambicija koja ih usmerava na putu ka ličnim ostvarenjima.

Kako smo rekli da je bavljenje sportom i rekreacijom od suštinskog značaja za decu i omladinu, postavlja se pitanje uloge sportskih idola i uzora. Kada dete odluči da trenira neki sport, ono to u najvećem broju slučajeva radi inspirisano nekim dobrim, vrhunskim sportistima, koje ima priliku da gleda na televiziji i uživa u njihovoj igri i ostvarenjima. Danas, kada je sport postao mnogo više od same igre, imamo puno televizijskih kanala koji prenose sportske događaje i na taj način postižu komercijalni efekat. Kada gledamo svog omiljenog fudbalera, košarkaša, tenisera ili bilo kog drugog uspešnog sportistu kako je ostvaren u onome što radi, dobijemo želju da krenemo njihovim stopama. Zato nije ni čudo što nakon najvećih sportkih takmičenja najviše dece i omladine počnu da treniraju razne sportove u kojima su njihovi ljubimci uspešni.

Uticaj sportskih legendi na mlade ljude

Svaki sport ima svoje legende, veoma uspešne sportiste koji imaju status zvezde. Nebrojano je mnogo slučajeva da vrhunski sportisti direktno inspirišu omladinu da se bavi mnogim sportovima, a onda neki od njih i sami naprave zavidne karijere. Navešćemo neke od slučajeva poistovećivanja sa svojim idolima.

Novak Đoković, jedan od najuspešnijih, možda i najbolji srpski sportista svih vremena. Do pojave generacije koju je on obeležio zajedno sa Jankom Tipsarevićem, Jelenom Janković, Anom Ivanović, malo ko je trenirao tenis, a ovaj sport nije bio mnogo praćen putem medija. Naravno, uvek su veliki svetski turniri i najbolji teniseri bili poštovani, ali dok nije bilo naših igrača nije vladalo toliko interesovanje. Sada kada je Novak u samom svetskom vrhu, neverovatno je porastao broj dece i mladih koji su počeli da treniraju tenis. Nekada su teniski reketi bili izuzetno skupi i malo ko ih je kupovao, izuzev onih koji su već trenirali. Danas je njihova cena izuzetno povoljna, u svakoj sportskoj radnji se mogu naći vrlo kvalitetni reketi za relativno malo para, jer je broj rekreativaca neverovatno porastao i ljudima se isplati da daju niže cene i na masi kvantiteta zarade novac. Deca sama sebe nazivaju Novakom Đokovićem i motivisani njegovim fenomenalnim igrama hrle na teniske terene svakog dana. Kada Novak osvaja

najveće turnire, može se videti ogroman broj mladih ljudi na raznim terenima širom zemlje. On je postao više od tenisera, on je sada predmet obožavanja, divljenja, idolopoklonstva i izuzetan motiv današnjim klincima koji počinju da treniraju beli sport.

Lionel Mesi, najbolji fudbaler sveta, zvezda nad zvezdama, neko ko svojim driblinzima i golovima ne ostavlja ravnodušnim nijednog čoveka na planeti. Ceo svet pokazuje neverovatno poštovanje Mesiju, jer njegove igre su magija fudbala. Samo u našoj zemlji možete videti izuzetno mnogo momaka koji kada igraju rekreativno fudbal nose dres Barcelone sa brojem 10 i zamišljaju da su oni Leo Mesi. Psihologija je dokazala da kada neki ovakav igrač da gol, reši svojim bravurama neku važnu utakmicu, baš tada mnogo dece počinje da trenira taj sport (u ovom slučaju fudbal). Njegovi golovi inspirišu, stvaraju fenomenalno raspoloženje među mladima i dovode u delirijum brojne fanove širom sveta. Na stadionu Nou Kamp u Barceloni, svakodnevno na stotine mladih momaka (a i devojaka) kupuju njegove dresove, štampaju slova njegovog prezimena i uživaju u činjenici da takav fudbaler igra za njihov klub. Svaki njegov gol donosi novog navijača, svaka pobeda kojoj je on doprineo povećava potražnju za njegovim dresovima i raste sveopšta manija za ovim fudbalerom. Sto se tiče Argentine, Mesijeve reprezentacije, njihove omladinske škole fudbala preplavljene su njegovim obožavateljima, koji su svakodnevnim praćenjem njegove karijere i sami rešili da pokušaju da krenu putem slavnog zemljaka.

Svim ljubiteljima košarke početkom ovog veka jedno ime je ostavilo fanscinirajući utisak svojom vrhunskom igrom. Kobi Brajant, za neke jednostavno Kobi, košarkaška legenda i, po mnogima, čovek koji autentično podseća na Majkla Džordana. Srbija je zemlja košarke, taj sport je nama u krvi i možemo na svakom koraku čuti priče o magičnoj igri pod obručima. San svakog košarkaša je NBA liga, a samim tim su utakmice najjače košarkaške lige na svetu izuzetno praćene. Na hiljade košarkaških terena širom naše zemlje preplavljene su decom svih uzrasta, a dresove Kobija Brajanta nosi veliki broj basketasa. Njegovi koševi, trojke, zakucavanja, prodori, dovode do egzaltiranosti sve iskrene ljubitelje ovog sporta, a o broju onih koji su zbog njega počeli da treniraju košarku suviše je trošiti reči. Koliko je Brajant popularan govore stranice na društvenim mrežama, gde milioni fanova iz celog sveta pokazuju svoj vid poštovanja i podrške ovom fenomenalnom sportisti. Prodaja njegovih dresova postala je ogroman biznis, a kupovina stvar velikog prestiža pogotovo među mladima.

Iako automobilizam ne spada u kategoriju sportova kojim je lako baviti se, koji može tek tako da se trenira, priča o uticaju sportskih zvezda na mlade bila bi nepotpuna bez pominjanja Mihaela Šumahera. Legenda nad legendama, najuspešniji vozač Formule 1 svih vremena, neko je ko je svojom hrabrošću i neustrašivošću zadobio simpatije čitave planete. Bilo da ste njegov navijač ili protivnik, ma koliko bili ili ne poklonik auto sporta, priznanje Mihaelu Šumaheru za sve što je uradio u karijeri mora da stoji. Popularni Šumi je vozač heroj, neko ko je leteo na stazi i svojim agresivnim stilom vožnje oduševljavao fanove u celom svetu. Ta harizma i na stazi i van nje, vrhunski vozački kvaliteti i brojne humane akcije u kojima se pokazao kao veliki čovek, vredne su da se pominju celog života. Navijači Ferarija, popularni Tifozi hrlili su iz zemlje u zemlju gde su se održavale trke da bi bespoštedno bodrili svog junaka. Među njima na hiljade mladih momaka, devojaka, svi sa raznim obeležjima svog tima, uživali su u fenomenalnim predstavama koje je nemački automobilista prikazivao na stazi. Sedam titula prvaka sveta i brojni rekordi govore sami za sebe. Nekada reči zbilja nisu potrebne.

Kada bismo nabrajali sve svetske zvezde čije su karijere i nastupi uticali na život mladih, a nekima od njih iz korena promenili život, trebalo bi nam mnogo vremena, ali imena poput Rodžera Federera, Rafaela Nadala, Majkla Felpsa, Krstijana Ronalda, Juseina Bolta, Lebrona er

Perspektiva mladih u Srbiji

Omladina u Srbiji, rođena i odrasla u vrlo teškim uslovima krajem prošlog i početkom ovog veka, u mnogo slučajeva ne vidi nikakvu šansu. Život im se svodi na surovu svakodnevicu, školovanje koji nosi jedan veliki znak pitanja šta i kako raditi u uslovima bez perspektive. S obzirom na činjenicu da veliki deo mladih nikada nije prešao granicu, da nisu videli kako život izgleda u razvijenijim i uređenijim državama i društvima, vreme im prolazi u trošenju dana i neizvesnom čekanju šta donosi budućnost. Roditelji, opterećeni brigama kako da se preživi, nemaju puno vremena ni raspoloženja da kvalitetno odgajaju svoju decu. Razgovori sa njima gotovo da više ne postoje, a bez razgovora i posvećenosti nema dobrog odrastanja i zdravog napredovanja mladog čoveka.

Upravo u takvim uslovima opšte neizvesnosti i straha za sopstveni identitet, uloga sporta i sportskih idola ima izuzetan značaj. To se manifestuje na više načina. Jedna grupa dece počinje da trenira neki sport da bi uspela u životu, nošeni mladošću, energijom i željom da se kada odrastu finansijski ostvare i reše egzistencijalne probleme, iako je put do uspeha više nego trnovit. Drugi se pak opterećuju rezultatima onih koju su bolji i uspešniji i onda kada vide da sami to ne mogu, vrlo često prestaju da treniraju i odlaze lošim putem. Na žalost, ima i onih kojima su odlasci na utakmice bežanje od svakodnevice i pokušaj da se u masi osećaju sigurnije i bolje jer su svesni lošeg ličnog stanja.

Zaključak

Na mladima svet ostaje, to je nepobitna činjenica i zato i porodica i država moraju voditi brigu o svojim najmlađima. Kako je sport ogledalo stanja nacije, to je veza dece i omladine sa istim od presudnog značaja za pravilno odrastanje i usmerenje u životu. Na hiljade fudbalskih, košarkaških i ostalih terena koji su puni omladine, pokazuju koliko se sport i rekreacija vole i koliko su neophodni za dobro raspoloženje i smanjenje stresa. S obzirom na globalne sportske događaje deca i mladi poistovećuju se sa uspešnim sportistima širom zemlje i sveta i kreću da treniraju kako bi pokušali da naprave istu ili sličnu karijeru. Najvažniji svetski sportski događaji, kao što su Olimpijske igre, Mundijal, Formula 1, najveći teniski turniri, svetska prvenstva u svim popularnijim sportovima, rađaju ideju dece i mladih da sa bave tim sportovima koje treniraju njihovi idoli. Svaka država mora da omogući priliku svojoj omladini da bude upućena na sport, jer to je jedina prava šansa da zdravo i kvalitetno odrastu. Mnogo primera je to u praksi i pokazalo.

Literatura:

1. www.vodiczaroditelje.rs
2. www.slglasnik.com
3. www.savremenisport.com
4. www.legendsofsports.com
5. www.novosti.rs
6. www.nba.com

UČEŠĆE ČEDOMIRA MILIĆA U RADU SOKOLSKIH ORGANA

THE PARTICIPATION OF ČEDOMIR MILIĆ IN THE WORK OF SOKOL AUTHORITIES

Originalan naučni članak

Kristina M. Pantelić Babić, Petar D. Pavlović

Fakultet fizičkog vaspitanja i sporta, Univerzitet u Banja Luci, Republika Srpska

Apstrakt

Čedomir Milić je rođen 23. marta 1886. godine u Mostaru, a svoj ovozemaljski život je završio 22. novembra 1941. godine u Dugi Nikšićkoj, u mestu Podstoge. 1904. godine, kada je u Mostaru osnovano Prvo srpsko gimnastičko društvo „Obilić”, koje je 1910. godine promenilo naziv u „Srpski Soko”, Milić je postao član sokolske organizacije u kojoj je uspešno radio sve do svoje smrti. Pored ostalih brojnih sokolskih aktivnosti, bio je član u gotovo svim organima srpskog sokolstva do 1918. godine, kao i u organima jugoslovenskog sokolstva. Radeći u njima da je značajan doprinos razvoju sokolstva na prostorima Hercegovine, Bosne i Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (od 1929. godine Kraljevina Jugoslavija). Predmet istraživanja je rad Čedomira Milića u razvoju sokolstva na prostoru Hercegovine, a kasnije i Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (od 1929. godine Kraljevina Jugoslavija), a cilj je da se istraži učešće Milića u radu sokolskih organa i njegov doprinos razvoju istih. U radu je korišćen istorijski metod.

Ključne reči: sokoli, sednice, savez, Župa

Abstract

Čedomir Milić was born on March 23rd 1886 in Mostar and died on November 22nd 1941 in Duga nikšićka, Podstoge town. In 1904 when the First Serbian Gymnastic Society “Obilić” in Mostar was founded (in 1910 it changed its name to “Serbian Sokol”), Milić became a member of Sokol organization, and worked successfully until his death. Among other numerous Sokol activities he was a member of almost all Serbian Sokol authorities until 1918, as well as in the Yugoslav Sokol authorities. With this kind of work he gave significant contribution to development of Sokolism in the territory of Herzegovina, Bosnia and the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes (since 1929 the Kingdom of Yugoslavia). The subject of this paper is the work of Čedomir Milić in development of Sokolism in the territory of Herzegovina, and later the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians (since 1929 the Kingdom of Yugoslavia), and the goal is to research the participation of Milić in the work of sokol authorities and his contribution to their development. The historical method was used in this paper.

Key words: Sokols, sessions, union, Župa

Uvod

Češki sistem telesnog vežbanja, poznatiji kao sokolski, nastao je 1862. godine u Češkoj i ubrzo se raširio na sve zemlje u kojima su živeli slavenski narodi, pa tako i na prostore Bosne i Hercegovine. Prve inicijative za osnivanje Srpskog Sokola na prostoru Bosne i Hercegovine javile su se 1893. godine od

grupe Srba iz Foče predvođenih studentom medicine, Ristom Jeremićem, međutim to nije bilo povoljno vreme za osnivanje društava sa nacionalnim predznakom. Nekoliko godina kasnije, tačnije 1904., uz malo povoljnije političke i ekonomske prilike, u Mostaru je osnovano prvo Srpsko gimnastičko društvo „Obilić”. Nakon te godine, nastavila su da se formiraju gimnastička društva u drugim mestima, Sarajevu, Bihaću, Bijeljini, itd.

Do tada nazivana različitim imenima („Dušan Silni”, „Obilić” i sl.), 1909. godine odlučeno je da sva srpska gimnastička društva nose naziv „Srpski Soko”. Iste godine osnovan je i savez svih srpskih sokolskih društava na prostoru Bosne i Hercegovine, pod nazivom Srpska sokolska župa bosansko hercegovačka (SSŽBH), čiji je rad 1910. godine i zvanično odobren od strane tadašnje Zemaljske vlade.

Nakon atentata na austrougarskog prestolonaslednika Franca Ferdinanda 1914. godine, sva srpska sokolska društva i SSŽBH su raspuštena, a njihova imovina je konfiskovana.

Po završetku Prvog svetskog rata počeo je period jugoslovenskog sokolstva, kada je „Srpski Soko” prihvatio jugoslovensku ideju i 1922. godine u Ljubljani stupio u Sokolski savez Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (SSKSHS). Posle Drugog svetskog rata nije bilo dozvoljeno obnavljanje sokola, a njegovu imovinu preuzelo je Društvo za telesno vežbanje „Partizan”.

Od samih početaka sokolstva na prostoru Hercegovine, Čedomir Milić bio je aktivan član, takmičar, a kasnije i jedan od glavnih pokretača sokolstva, posebno među seoskim narodom. Bio je jedan od sokola koji su učestvovali u formiranju SSŽBH, a kasnije idejni tvorac seoskih sokolskih četa, kao i sokolske župe „Aleksa Šantić” u Mostaru, čiji je bio i starešina. Pored njega, članovi „Srpskog Sokola” bili su i mnogi drugi poznati Srbi, kao što su Jovan Dučić, Aleksa Šantić, braća Ćorović, Atanasije Šola, itd. Pored dr Laze Popovića, bio je jedan od glavnih teoretičara sokolstva. Njegova aktivnost u radu organa sokolstva bila je od velike važnosti za Hercegovinu i njen narod, kao i za samo sokolstvo.

Predmet, cilj i metod

Predmet ovog rada je sokolstvo na prostoru Bosne i Hercegovine i Kraljevine SHS (od 1929. godine Kraljevina Jugoslavija), a cilj je da se kritički analizira i prikaže učešće Čedomira Milića u radu najvažnijih struktura sokolstva.

Prilikom pisanja rada korišćena je istorijska metoda, odnosno pregledani su i kritički analizirani brojni primarni i sekundarni istorijski izvori i građa u vezi sa predmetom i ciljem rada.

Kratka biografija Čedomira Milića

Čedomir Milić je rođen 23. marta 1886. godine u Mostaru, gde se školovao i proveo najveći deo života. Oženio se Ljubicom Kadrijević 1913. godine, sa kojom je imao šestoro dece. Posebnu ljubav gajio je prema hercegovačkom selu i ljudima koji tamo žive, i već od rane mladosti prihvatio se posla na telesnom, duhovnom i moralnom preporodu srpskog naroda. Posebno se zalagao za stvaranje veze između sela i grada, čemu je posvetio ceo svoj život, a naročito radom kroz sokolska i pobratimska društva. Bio je veoma poštovan ne samo od strane svih sokola i pobratima, već i od znamenitih ljudi tog vremena.

U periodu Prvog svetskog rata, Čedomir Milić je na Veleizdajničkom procesu u Banja Luci 1916. godine bio jedan od osuđenika na smrt. Međutim, uspeo je da izbegne smrtnu kaznu i da dalje intenzivno nastavi sa svojim sokolskim radom nakon rata.

U periodu između dva svetska rata mnogo je učinjeno po pitanju sokolskih društava i srpskog, a kasnije i jugoslovenskog sokolstva. Ono se veoma brzo proširilo među narodom, posebno seoskim, i bilo je jako

dobro prihvaćeno. Zajedničkim snagama intenzivno se radilo na prosvećivanju sela i na njegovom zbližavanju sa gradom, u čemu je jednu od najvažnijih uloga imao upravo Čedomir Milić, koji je uvek bio neizostavan član organa sokolstva i jedan od njegovih glavnih pokretača.

U periodu drugog svetskog rata Milićev život ponovo je bio u opasnosti. Iz tog razloga morao je da se odvoji od porodice koja je život nastavila u Beogradu, a on se povukao u manastir Pivu u Crnoj Gori, gde je ostao do kraja života.

Prema dosadašnjim istraživanjima, odnosno natpisima autora koji su se bavili njegovom smrću, Milić je ubijen 22. novembra 1941. godine u Crnoj Gori. (Skoko, 2000; Zec, n.d.)

Milićevo učešće u radu organa srpskog i sveslavenskog sokolstva do 1918. godine

Početkom jula 1909. godine, dr Vojislav Besarović predložio je stvaranje saveza svih srpskih gimnastičkih društava iz Hercegovine i Bosne. Na sastanku starešina i učitelja svih društava, koji je održan 26. jula iste godine u Sarajevu, usvojena je ideja da se formira Srpska sokolska župa bosanskohercegovačka. Na tom sastanku, kao predstavnik srpskog gimnastičkog društva iz Mostara bio je Čedomir Milić zajedno sa Đorđom Perinom.

U toku održavanja Svesokolskog sleta „Bugarski junak” u Sofiji 10., 11. i 12. jula 1910. godine, održana je i plenarna sednica odbora Saveza slovenskog sokolstva, na kojoj je, pored ostalih, bio prisutan i Čedomir Milić (Savez Slovenskoga Sokolstva, 1910). Imao je glavnu ulogu u organizaciji i pripremi Drugog hercegovačkog sleta u Trebinju 1911. godine, na kome je bio i autor jedne od izvedenih vežbi.

Na sokolskom sastanku novembra 1911. godine u Beogradu, na kome su prisustvovali izaslanici Saveza sokolskih društava „Dušan Silni”, Srpske sokolske župe fruškogorske, Srpske sokolske župe bosanskohercegovačke, Srpske sokolske župe krajiške, Srpske sokolske župe za primorje, sokolskih društava iz Ugarske i sokolskih društava iz Amerike, udareni su čvrsti temelji ujedinjenom srpskom sokolstvu. Formiran je i Glavni i Tehnički (stručni) odbor srpskog sokolstva u koje su ušli i predstavnici iz Srpske sokolske župe bosanskohercegovačke. Član Glavnog odbora postao je starešina župe dr Vojislav Besarović, a u Tehnički odbor su imenovani „[...] profesor Stevo Žakula iz Sarajeva i Čedomir Milić, nadzornik sokola u mostarskom okrugu.” (Antonić, 1999: 203)

U organima je, pored ostalog, radio i na izradi sistema telesnog vežbanja za pobratimska društva.

Na skupštini SSŽ bosanskohercegovačke 2. marta 1914. godine, kada je župa nakon njenog raspuštanja 1913. godine obnovila svoj rad, Čedo Milić ponovo je izabran za nadzornika mostarskog okruga (Pavlović, 1998).

Sednica Tehničkog odbora Srpske sokolske župe bosanskohercegovačke, čiji je član bio Čedomir Milić, održana je 30. marta 1914. godine u Sarajevu. Donesen je sledeći zaključak:

„Stavlja se u dužnost bratu Čedi Miliću i Lazaru Prnjatoviću da izrade sistem vježaba za pobratime. Slobodne vježbe da sastave prema pokretima, koji su seljaku poznati. Ujedno se zaključuje, da se stavi u dužnost svima društvima, da među svojim članovima osnivaju pobratimske sekcije, a ti članovi da obilaze i kontrolišu sokolski rad u pobratimstvima u svojoj okolini i da se na sokolske javne časove pozivaju i pobratimi.”(Veleizdajnički proces 1915-1916, n.d., str. 130)

Milićevo učešće u radu organa sokolstva od 1918. do 6. aprila 1941. godine.

Čedomir Milić je bio veoma poštovan i uvažavan, kako od ostalih sokola, tako i od ljudi iz drugih kulturnih organizacija tadašnjice. Od podataka koje smo uspeli pronaći, u nastavku ćemo opisati rad nekih organa, kao i Milićevo članstvo i učešće u radu prve skupštine Srpske sokolske župe bosanskohercegovačke, prisustvo na Sokolskom saboru Srba, Hrvata i Slovenaca, rad zajedničke skupštine srpskog i hrvatskog sokolskog društva iz Mostara, njegovo učešće u izradi rezolucije konferencije saveznog odbora za rad u selu i na skupštini Sokolskog saveza Kraljevine Jugoslavije.

Prva skupština Srpske župe bosanskohercegovačke u novostvorenoj državi održana je 27. aprila 1919. godine u Sarajevu. Na njoj je prisustvovalo 18 delegata iz 18 sokolskih društava. Prisutni su bili delegati iz Banja Luke, Bosanske Gradiške (koju je zastupao delegat sarajevskog Sokola), Bosanske Dubice, Bosanskog Petrovca, Bosanskog Šamca, Bileće, Bugojna, Visokog, Višegrada, Zvornika, Zenice, Konjica, Mostara, Prnjavora, Puračića, Sarajeva, Travnika, Tuzle i Foče. Sokolska društva iz Prijedora, Bosanskog Novog i Bijeljine nisu poslali svoje delegate. Delegat iz Mostara bio je Čedomir Milić.

Skupština je počela svoj rad govorom starešine župe Vojislava Besarovića, kojim je prvo pozdravio prisutne delegate, pozeleo im dobrodošlicu i istakao da po prvi put održavaju skupštinu u slobodnoj otadžbini. Pored ostalog, spomenuo je ubistva sokola Mihajla Jovanovića i Veljka Čubrilovića, kao i njihova junačka dela, i na kraju je pozvao sve sokole: „[...] da sa najvećom ustrajnošću i voljom prionu uz sokolski rad i da one velike planove sokolstva učine delom“ (Tomić, 1919: 155). Posle tajnikovog (sekretarovog) govora, prešlo se na tačku dnevnog reda – predlozi.

Predlog Čedomira Milića iz Mostara o spajanju srpskih sokola sa hrvatskim sokolima i da se briše naziv „srpski“ bio je jedan od najvažnijih. Milić je zatim istakao da: „[...] mostarski soko drži da bi u ovom pitanju, ako se pristupi pojedinim društvima, da oni sami donose zaključke prema svojim prilikama, da će nastati razrožnost, ne jednodušnost, što ne bi bilo nikako sokolski“ (Isto) i na kraju je predložio: „[...] da sva tri bratska saveza stvore u ovome pitanju zaključak, koji će se preko pojedinih župa saopštiti sokolskim društvima a oni ga se onda, kao sokoli, koji imaju jednu volju i jednu misao, moraju držati.“ (Isto)

U prilog tome Milić je rekao da se uz dobru volju i praštanje može mnogo toga učiniti, čemu može poslužiti primer iz Mostara gde je: „[...] pocepanost i netrpeljivost bila toliko velika, ipak se je uz dobru volju i uz žrtvovanje i oprastanje starih rana, moglo učiniti dosta“ (Isto). Naveo je slučaj u Bijelom Polju kod Mostara, gde: „[...] su pravoslavni i katolici seljaci priredili zajedničku zabavu, proslavljali Sv. Savu pevali zajedničke pesme i kitili se zajedničkom trobojnicom.“ (Isto, str. 155-156)

U vezi s tim predlogom razvila se diskusija, a Besarović je pozvao: „[...] braću delegate da se o ovoj stvari izjasne najiskrenije, jer se ovde radi o jednoj stvari, koja se ne prelama preko koljena, radi toga je potrebno saznati sva fakta i okolnosti s kojima treba računati.“ (Isto, str. 155)

Na kraju su svi delegati prihvatili Milićev predlog i složili se da treba osnivati jedinstvena sokolska društva sa imenom „Soko“. Na taj način će se otvoriti: „[...] vrata sokolska svima čestitim članovima našeg naroda bez obzira na pleme i veru“ (Isto) i stvorice se: „[...] mogućnost osnivanja opštih narodnih društava.“ (Isto)

Posle toga se raspravljalo i o drugim predmetima:

- Danu kada su sokoli Mihajlo Jovanović, Danilo Ilić i Veljko Čubrilović pogubljeni od strane austrougarskog režima. Odlučeno je da se 3. februar proglasi za praznik svih sokola u Bosni i Hercegovini, kada će se davati pomen njima, kao i ostalim sokolima koji su svoje živote dali za

slobodu otadžbine. Takođe, odlučeno je da sva društva nabave njihove slike za svoje prostorije i da: „[...] će župa u zajednici sa ostalim kulturnim društvima i sa porodicama ovih junaka preuzeti na sebe prenos njihovih kostiju u zajedničko groblje” (Isto, str. 156).

- Đurdevdanskom uranku. Odlučeno je da taj: „[...] stari narodni običaj treba da se učvrsti i populariše” (Isto) i da uranak organizuju sva sokolska društva.
- Osnivanju pobratimskih sekcija. Zaključeno je da se u sokolska društva i njihova pravila unese osnivanje sekcija i da društva: „[...] imenuju svoje poverenike – pobratime, koji će širiti pobratimsku misao u selima.” (Isto)
- Osnivanju radnih odeljenja u svim sokolskim društvima. Zadužuju se sva društva da u svojim sredinama raspravljaju o osnivanju istih i da o tome obaveste župu. Konstatovano je da je u narodu: „[...] zavladała mržnja prema radu, ljudi neprijateljski raspoloženi prema našoj državi bojkotuju rad i red“ (Isto) i da će zbog toga sokoli: „[...] preduzeti na sebe, da popunjavaju ove praznine, radi kojih zastaje stroj državnog života.” (Isto)
- Stranačkom delovanju u sokolskim društvima. Zaključeno je da je dužnost sokolskih društava „[...] da ugušuju strančarstvo među svojim članovima.” (Isto, str. 157) Sokolska organizacija je nestranačka i „[...] soko ne smije biti poprište stranačarske borbe i soko treba da svojim radom pokaže, kako se u kulturnim društvima i radu uopšte treba da nađu svi iskreni prijatelji i borci za napredak naroda.” (Isto)

U poslednjoj tački dnevnog reda raspravljalo se o izboru novog rukovodstva župe i delegata za odlazak na Vidovdanski sabor u Novom Sadu. Za starešinu župe ponovo je izbran dr Vojislav Besarović; za zamenika starešine Jovo Popović; za vođu Stevan Žakula; za sekretara Miloš Đuran; za blagajnika Ahmet Tatarević; za nadzornike okruga: mostarskog – Čedomir Milić, sarajevskog – dr Bogdan Vidović, banjalučko bihačkog – Ljubo Popović, tuzlanskog – Jovo Petrović, travničkog – Mihajlo Marinović; te za revizore: Dimitrije Matejić, Jovo Lubura i Vjera Trifković. Na Vidovdanski sabor koji će se održati 1919. godine u Novom Sadu ići će izabrani delegati: dr Vojislav Besarović, Čedomir Milić, Stevan Žakula, Miloš Đuran i Jovo Popović.

Sokolski sabor Srba, Hrvata i Slovenaca održan je 28. i 29. juna 1919. godine u Novom Sadu. Na saboru je, pored delegata iz cele tadašnje države, bilo prisutno više od 40 delegata iz Hercegovine, među kojima je bio i Čedomir Milić.

Druga sednica Sokolskog sabora Srba, Hrvata i Slovenaca održana je 30. juna 1919. godine u Novom Sadu. Na toj sednici su imenovani članovi: Organizacionog odbora, Sokolsko- zdravstvenog, Komisije za sprovođenje spoljašnjeg jedinstva, Tehničkog odbora, Prosvetno-školskog, Vojno-tehničkog, Prosvetno-kulturnog i Pobratimskog odbora. Čedomir Milić je imenovan u Tehnički i Pobratimski odbor. Pored njega, iz Mostara su u Tehnički odbor imenovani i Stjepan Kuštreba i Dragutin Retel (Zapisnik sa druge svečane sednice..., 1919).

Zajednička skupština srpskog i hrvatskog sokolskog društva iz Mostara održana je 23. novembra 1919. godine u Mostaru (Sokolska župa Mostar, 1930). Na toj skupštini su se društva ujedinila i formirala novo zajedničko društvo pod nazivom „Soko u Mostaru”. Na skupštini je izabrano i novo starešinstvo društva (upravni i nadzorni odbor), te odbornici i njihovi zamenici. Za odbornika je izabran Čedomir Milić (Soko u Mostaru, 1919).

Učestvovao je u pripremi Sokolskih svečanosti održanih od 2. do 30. juna 1934. godine u Sarajevu i Vidovdanskog sleta iste godine u Sarajevu, kao član Sletskeg odbora.

Na Konferenciji Saveza sokola Kraljevine Jugoslavije o sokolskom radu na selu, održanoj 24. i 25. marta 1935. godine u Mostaru, Čedomir Milić je imenovan u komisiju za izradu rezolucije saveznog odbora za rad u selu. U izradi rezolucije su, pored Čedomira Milića, učestvovali: dr Mile Dokić, Mirko Sablić, dr Oton Gavrančić, Marijan Derenčina i dr Kolbe (Brzaković, 1935). Putem Rezolucije, koja je jednoglasno prihvaćena od svih učesnika, odati je priznanje Sokolskoj župi Mostar i njenom starešini Čedomiru Miliću, za dotadašnji uspješan rad hercegovačkih sokola u selima, kao i za postignute rezultate: „Konferencija saveznog odbora za rad u selu ustanovila je da su metode i sredstva upotrebljena u radu na selu u Sokolskoj župi Mostar doveli do nesumnjivih rezultata i da mogu u mnogome poslužiti kao smjernice za rad na selu i ostalim sokolskim župama.” (Rezolucija konferencije..., 1935, str. 31)

Na skupštini Sokolskog saveza Kraljevine Jugoslavije, održanoj 12. maja 1935. godine u Beogradu, za zamenika starešine Saveza sokola Kraljevine Jugoslavije izabran je Čedomir Milić. Brat Engelbert Gangl, tada starešina SSKJ, čestitao je Miliću na izboru i odao mu priznanje za dosadašnji rad u sokolstvu, posebno naglasivši njegov uspeh u sokolskom radu na selu:

„Jugoslovensko sokolstvo našlo je nov prtok zdravih snaga, koji je kroz rad, muke i žrtve dospio do srca našega naroda – u naše selo.

Možda se sećate, braćo i sestre, da sam na svakoj skupštini, otkako je počeo naš sokolski pokret u našem selu, redovno naglašavao njegovu neocenjivu vrednost. Danas sa zadovoljstvom utvrđujemo, da je u našem seljaku sokolu tako visoko razvijena svest života, kao što nikada ne bi bila, kada naše selo ne bi prokrcilo put i kada ga ne bi osvojila moć sokolske misli”(Skupština Sokolskog Saveza, 1935, n.s.).

Prvi sabor sokolskih četa Župe Mostar održan je 14. i 15. decembra 1935. godine u Mostaru. Saborom je predsedavao Čedomir Milić i tom prilikom uputio veliki broj pozdrava raznim velikodostojnicima i sokolskim predstavnicima kako u Kraljevini Jugoslaviji, tako i u drugim državama (Stopama naših djedova, 1936).

Zaključak

Na osnovu napred iznesenih podataka, možemo zaključiti da je Čedomir Milić učestvovao u gotovo svim sokolskim aktivnostima i bio je jedna od glavnih ličnosti u radu organa sokolstva u periodu 1918-1941. godine. Bio je član Mostarskog sokola od njegovog osnivanja 1904. godine, a kasnije i osnivač i starešina Sokolske župe u Mostaru. Pored toga, bio je idejni tvorac i osnivač seoskih sokolskih četa koje su imale veliki značaj u životu Hercegovaca.

U pregledanim izvorima skoro da nije bilo moguće pronaći podatak o održanoj skupštini Srpske sokolske župe bosanskohercegovačke, o Sokolskom saboru ili sl., a da na njemu nije prisustvovao i Milić lično. Shodno tome, možemo zaključiti da je Milić dao značajan doprinos radu sokolskih organa srpskog, jugoslovenskog kao i slavenskog sokolstva, i da je bio jedna od najznačajnijih ličnosti sokolstva, posebno na prostoru Hercegovine gde je živeo i radio.

Literatura

1. Antonić, Z. (1999). *Čubrilovići 1914. i kasnije*. Beograd: Srpska akademija nauke i umetnosti, Balkanološki institut.
2. Brzaković, Đ. (1935). *Diskusija. Put sokolstva u selo*. Beograd: Savez sokola Kraljevine Jugoslavije, pp. 22-30.
3. Pavlović, D. P. (1998). *Fizička kultura srpskog naroda u Bosni i Hercegovini do 1918. godine*. Srpsko Sarajevo: Fakultet fizičke kulture Univerziteta u Srpskom Sarajevu.
4. Rezolucija konferencije saveznog odbora za rad u selu. (1935). *Put Sokolstva u selo*. Beograd: Savez sokola Kraljevine Jugoslavije, str. 30 – 31.
5. Savez Slovenskoga Sokolstva. (1/14 oktobar 1910). *Srpski soko*, 4 (12), str. 236-239.
6. Skoko, S. (2000). *Krvavo kolo hercegovačko 1941-1942*. Beograd: SPKD „Prosvjeta” Republike Srpske Pale i „Planeta” Beograd.
7. Skupština Sokolskog saveza (maj 1935). *Knjiga za sokolsko selo*, 1 (5), n.s.
8. Soko u Mostaru. (1919). *Sokolski glasnik: zvaničan organ sokolskog saveza Srba, Hrvata i Slovenaca*, 1 (11-12), str. 536-537.
9. Sokolska župa Mostar. (1930). *Sveslavensko sokolstvo*. Beograd: Savez sokola Kraljevine Jugoslavije, str. 122-127.
10. Stopama naših djedova. (1936). Mostar: Sokolska župa Mostar.
11. Tomić, B. (april/maj 1919). *Skupština srpske sokolske župe b.h.*. *Sokolski Glasnik, Zvaničan organ sokolskog saveza Srba, Hrvata i Slovenaca*, 1 (4-5), str. 154-158.
12. Veleizdajnički proces 1915-1916. (n.d.). *Arhiv Muzeja Republike Srpske*.
13. Zapisnik sa druge svečane sednice Sokolskog sabora Srba, Hrvata i Slovenaca. (30. jun 1919). *Sokolski glasnik: zvaničan organ sokolskog saveza Srba, Hrvata i Slovenaca*, 1 (11-12), pp. 289-304.
14. Zec, T. N. (n. d.). *Kako su umirali... Čedo Milić*. *Glasnik Srpskog istorijsko-kulturnog društva „Njegoš”*.

„SRPSKI SOKO” U INDIJANA HARBORU (INDIANA)

“SERBIAN SOKOL” IN INDIANA HARBOR (INDIANA)

Pregledni članak

Petar Pavlović, Kristina Pantelić Babić, Danilo Pavlović

Fakultet fizičkog vaspitanja i sporta, Univerzitet u Banja Luci, Republika Srpska

Apstrakt

Tokom 1909. godine Srbi u Americi su počeli da prihvataju sokolstvo kao način sabiranja i telesnog vežbanja, pre svega radi telesnog i duhovnog jačanja svoga naroda. Tada su se počele javljati i inicijative za osnivanje prvih srpskih sokolskih društava. Tokom te godine osnovana su dva društva, u Sinsinatiju i Detroitu, a u narednoj godini još pet, među kojima je bilo i društvo iz Indijana Harbora. Od 2. oktobra 1911. godine, kada je osnovana Srpska Sokolska Župa u Americi, srpsko sokolsko društvo iz Indijana Harbora je postalo njen član. Radeći na ostvarenju sokolskih ciljeva putem redovnih sokolskih aktivnosti (javni časovi i vežbe, priredbe, sokolska takmičenja, sletovi, sastanci, itd.) srpski sokoli iz Indijana Harbora dali su značajan doprinos razvoju sokolstva u Americi. Cilj rada je da se istraži nastanak i rad srpskog sokolskog društva u Indijana Harboru i njegov doprinos razvoju sokolstva u Americi. U radu je korišćen istorijski metod.

Ključne reči: Sokoli, Srbi, Amerika, sokolsko društvo, Župa

Abstract

During 1909 Serbs in America began to accept Sokolism as a way of gathering as well as physical workout, most of all for the body and spiritual strengthening of their people. That is also the time when initiatives for the founding of the first Serbian Sokol societies began. During 1909 two societies were formed, in Cincinnati and Detroit, and during the next year five more were set up, among which was the society from Indiana Harbor. Since October 2nd 1911, when the Serbian Sokol Union (district, Zupa) was formed in the USA, Serbian Sokol society from Indiana Harbor became its member. By working on achieving Sokol goals through regular Sokol activities (public classes and exercises, shows, Sokol competitions, gatherings (slets), meetings, etc.) Serbian Sokols from Indiana Harbor gave significant contribution to the development of Sokolism in America. The goal of this paper is to explore the appearance, work and contribution of the Serbian Sokol Society in Indiana Harbor to the development of Sokolism in America. In the research, the historical method was used.

Key words: sokols, Serbs, America, Sokol Society, Union (district, Zupa)

Uvod

Sokolski pokret je nastao 1862. godine u Češkoj kada je januara meseca u Pragu formirano Gimnastičko društvo Praško koje je dve godine kasnije, na predlog Emanuela Tонера promenilo ime u „Sokol”. Od te godine se Sokolstvo, kao novi način telesnog vežbanja, počelo širiti u sve slavenske zemlje i u druge države gde su živeli Slaveni. Na taj način je Sokolstvo stiglo i među Slavene u Americi. Tokom 1909. godine Srbi u Americi su počeli prihvatati sokolsku ideju, kada su se počele javljati i prve inicijative za osnivanje srpskih sokolskih društava (s.s.d.) u mestima gde su živeli Srbi i drugi slavenski narodi. Do

kraja te godine osnovana su dva s.s.d., u Sinsinatiju i Detroitu. U narednim godinama su se osnivala društva i u drugim mestima Amerike gde su živeli Srbi. Tokom 1910. godine osnovano je još pet, tako da ih je krajem te godine bilo ukupno sedam. Osnovana su s.s.d. u: Geriju (Indijana), Čikagu (Ilinois), Barbertonu (Ohajo), Akronu (Ohajo) i Indijana Harboru (Indijana). Osim srpskih, osnivana su društva i drugih slavenskih naroda koji su živeli u Americi: Rusa, Čeha, Slovaka, Slovenaca, Hrvata, Rumuna i drugih.

Predmet, cilj i metod

Predmet rada je srpsko sokolstvo u Americi, a cilj je da se istraži nastanak i rad s.s.d. u Indijana Harboru, kao i njegov doprinos razvoju sokolstva u Americi. Korišćen je istorijski metod, pregledani su i kritički analizirani istorijski izvori nastali u vreme postojanja i rada društva, kao i oni nastali kasnije.

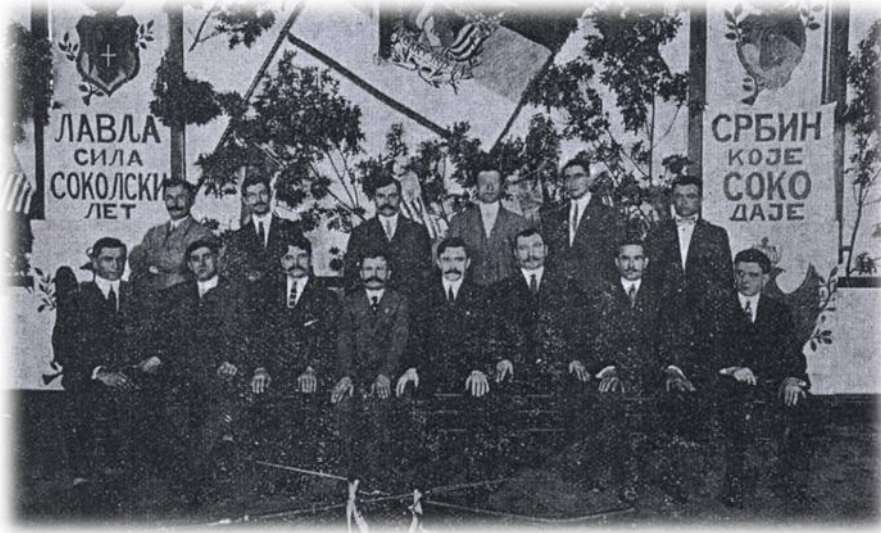
Osnivanje Srpskog sokolskog društva i njegov rad do kraja 1911. godine

Prema dostupnim izvorima, 1910. godine u Indijana Harboru su tamošnji Srbi osnovali s.s.d., sedmo po redu. Tačan datum osnivanja, inicijatore, kao i ostale detalje o njegovom radu do oktobra 1911. godine, u pregledanim izvorima nismo pronašli.

Krajem 1910. godine u Americi je postojalo i radilo sedam s.s.d., a u prvoj polovini naredne godine osnovano je još jedno, u Sent Luisu. Samim tim ukazala se i potreba da se predstavnici tih društava sastanu kako bi se dogovorili o zajedničkom radu radi ostvarivanja osnovnih ciljeva srpskog sokolstva. Na inicijativu srpskih sokola iz Sinsinatija i Gerija, sastanak predstavnika s.s.d. iz Amerike je održan 1. i 2. oktobra 1911. godine u Geriju.

U nedelju, 1. oktobra te godine, sastali su se izaslanici iz sedam s.s.d., među kojima je bio i Vladan Botić, izaslanik s.s.d. iz Indijana Harbora i izaslanik Srpskog dobrotvornog i kulturnog fonda iz Njujorka, Petar O. Stijačić. U ponedjeljak 2. oktobra u 9 časova sokoli su počeli sa radom. U prvoj tački dnevnog reda raspravljalo se o formiranju Srpske sokolske župe u Americi (SSŽA), odnosno saveza svih srpskih sokolskih društava. Rešili su da se osnuje Župa u koju je tada ušlo sedam s.s.d. iz Amerike, među kojima je bilo i s.s.d. iz Indijana Harbora, koje je tada imalo samo 8 članova. Pored ostalog, na toj sednici su usvojena i Pravila za srpske sokole u kojima je stajalo da sva s.s.d. kada stupe u Župu dobijaju isti naziv: „Srpski Soko”. U zadnjoj tački sednice izabrana je uprava SSŽA. Vlado Botić, soko iz Indijana Harbora, je izabran za člana Upravnog odbora Župe. (Prvi sastanak..., 1911; i Srpska Sokolska..., 1911)

Povodom održavanja Prvog sastanka srpskih sokola u Americi Mitar Jovičić je u ime srpskih sokola iz Indijana Harbora putem brzog poslaos čestitku sledeće sadržine: „*Srpskom Sokolskom sastanku u Geri, Ind. Čestitamo prvi sastanak za rad na sokolskom polju i želimo sretan uspjeh. Zdravo. – Mitar Jovičić.*” (Pozdravi i čestitke, 1911)

Slika 1 - Prvi srpski sokolski sastanak u Americi (Nashe slike, 1911). Šesti u prvom redu s leva na desno je Vlado Botić, izaslanik s.s.d. iz Indijana Harbora i član Upravnog odbora SSŽA. (Prvi Srpski..., 1911)

Rad društva od početka 1912. do kraja juna 1914. godine.

Tokom narednih godina sokoli su nastavili sa radom na ostvarenju postavljenih i dogovorenih sokolskih ciljeva putem održavanja sastanaka, sednica, skupština, javnih časova i vežbi, priredbi, zabava, učešća na manifestacijama sokolskih organizacija drugih slavenskih naroda, izvođenjem izleta, učešćem na sletovima, pisanjem za list srpskih sokola u Americi i druge srpske listove, učešćem u radu SSŽA, itd.

Od 15. februara 1912. godine Vlado Botić, soko iz Indijana Harbora, nije više bio član Upravnog odbora SSŽA. Na njegovo mesto je, na sednici SSŽA održanoj tog dana, izabran Uroš R. Dučić iz istog sokolskog društva. Nije nam poznato, odnosno u pregledanim izvorima nismo pronašli iz kojih razloga je Vlado Botić prestao biti član Upravnog odbora SSŽA. (Zapisnik sjednice..., 1912)

Od maja meseca 1912. godine „Srpski Soko” iz Indijana Harbora nije više bio član SSŽA. „U toku ovoga vremena istupili su iz Župe Srpski Soko iz Indiana Harbor, Ind., koji se razmetnuo.” (Rad srpske..., 1912, str. 12) Na prvom Srpskom sokolskom sletu 22. i 23. juna 1912. godine u Čikagu nije bilo sokola iz Indiana Harbora.

U godišnjem izveštaju SSŽA za period od 25. juna 1912. do 25. juna 1913. godine u poglavlju G. gde su navedeni „Srpski Sokoli” koji nisu članovi SSŽA i koji su u fazi osnivanja, nalazi se i „Srpski Soko” iz Indijana Harbora (Popović i Jakanović, 1913), što znači da je društvo i posle izlaska iz SSŽA i dalje postojalo i radilo, verovatno sa manjim intenzitetom, no o njegovom radu nije pisano u listu „Soko”.

U zapisniku sednice SSŽA, održane 24. januara 1914. godine u Čikagu, nalazi se i sledeći tekst o srpskim sokolima iz Indijana Harbora: „Srpski Soko iz Indiana Harbor, Ind. šalje \$ 2.55 i to: \$1.70 članarine i 85 centi za list Soko.” (Popović i Jakanović, 1914a: 50) Na osnovu napred navedenog možemo zaključiti da su u međuvremenu, verovatno krajem 1913. godine, „Srpski Soko” iz Indiana Harbora ponovo učlanio u SSŽA. No, u pregledanim izvorima o tome nismo pronašli podatke.

Iz zapisnika sednice SSŽA, održane 21. maja 1914. godine u Čikagu, vidi se da su sokoli iz Indiana Harbora poslali upravi Župe 5.50 dolara: za članarinu 3.00, upisninu 1.00, i za list „Soko” 1.50 dolara. To znači da je tokom prve polovine 1914. godine intenzivirao svoj rad. (Popović i Jakanović, 1914b)

U listu „Soko”, od juna 1914. godine je najavljeno da će srpski sokoli iz Indiana Harbora 7. juna te godine prirediti svoju prvu javnu vežbu, na kojoj će učestvovati srpski sokoli iz okoline. U najavi, takođe, stoji da se nadaju uspehu i da će izveštaj o toj vežbi objaviti u sledećem broju. (Srpski Soko, 1914). Sledeći broj lista „Soko” nismo pronašli, pa nam je za sada ostalo nepoznato da li je najavljena vežba i održana. No, kako su gotovo sve najavljivane sokolske aktivnosti u listu srpskih sokola u Americi i održavane, možemo pretpostaviti da je tako bilo i u ovom slučaju.

Srpski sokoli su, pored ostalih aktivnosti, pisali pesme i članke posvećene sokolstvu. Takvu jednu pesmu posvećenu srpskim sokolima iz Indiana Harbora napisao je Mitar Kozobarić, soko iz Hemonda. Pesmu pod naslovom „Novom sokolu” navodimo u celini:

NOVOM SOKOLU

*Vredna Srpčad u Harboru,
Svi do petnaj'st leta,
Spremaju se, da se dignu
Do vidovskog sleta.*

*Pa uzeše svu zadaću,
Što Sokolu spada.
Hoće Soko da se zove
Srbadija mlada.*

*Svak se diči, koji gleda
Ovo lepo ime,
Jer se Srbini samo može
Ponositi s njime.*

*Svet će ceo da se čudi,
Sad u ovo doba.
Jer slet biće o Vidovu,
Kod Boškova groba.*

*Samo ovaj mladi Soko,
Nemož' tamo biti,
Al' svu dužnost on će ovde
Sokolsku činiti.*

*Kad sva braća budu skupa
Na Kosovu svetom,
A i on će u Kleveland
Sa Sokolskim sletom.*

*Jer nemože mladi Soko,
Slaba su mu krila.
Da se digne nad Kosovom,
Gde je bitka bila.*

*A što može učiniće
Da se Soko zove
I stupiće on sa braćom*

U redove ove.

*Sveta dužnost nalaže mu
Da se srpski nosi
Celom svetu, koji mrzi,
Sa tim da prkosi.*

*Svakom bratu javljamo se
Sa ponosom ovim
I mnogo se mi dičimo
Sa Sokolom novim. (Kozobarić, 1914: 21)*

Soko iz Indijana Harbora sa inicijalom D. Je napisao dva članka: „Pojava sokolstva među nama” objavljenu listu „Soko” od 1. novembra 1911., i „Naše sokolstvo upoređeno sa američkim narodnim sportom”, objavljen u istom listu od 1. decembra 1911. godine, u kojima je dao svoje viđenje sokolstva.

U prvom članku je pisao o tome da se sokolska ideja od 1904. godine, kada je osnovano prvo srpsko sokolsko društvo u Sremskim Karlovcima, proširila među sve Srbe. „*U svom pobjedonosnom letu obišla je sve Srbinove pokrajine i svuda je od naprednih Srba vrelo prigrljena.*” (D., 1911a: 3)

Sokolstvo je na taj način stiglo i među slavenske narode koji su živeli u Americi, koje je s velikim oduševljenjem primljeno i od strane Srba u Americi. Takav „[...] *oduševljen odziv srpske američke omladine plemenitoj sokolskoj ideji, znači, ni manje – ni više – nego odvažni poklič te ovamošnje mnogobrojne srpske uzdanice – da hoće da živi dostojnim životom, životom koji dolikuje izdancima onih starih boraca srpskih iz čije se prolivene krvi za slobodu, diže moćni glas opomene na istrajnost u borbi za nezavisnu i ujedinjenu Srbinovu Otadžbinu.*” (Isto, pp. 3-4)

Nadalje piše da su tadašnji Srbi nosili veliko „[...] *breme narodne dužnosti i odgovornosti*”, (Isto, p. 4) da kroz vene svakog Srbina „[...] *struji jedna uzvišena vjera, koja se mora pod cijenu narodnog života ostvariti, vjera u naše potpuno ujedinjenje i oslobođenje*” (Isto), da Srbi znaju „[...] *da će dan razračunavanja doći*” (Isto) i da će taj dan oni spremni dočekati. Na kraju autor predlaže: „*Budimo Sokoli, budimo do srži prožeti tom velikom narodnom vjerom, jer će nas njena sušta uzvišenost držati u granicama narodnosnog i čovječanskog ponosa i dostojanstva, a bez takog uzvišenog oduševljenja šta je život.*” (Isto). Stupanjem u sokolske redove srpska „[...] *omladina pokazuje, da taj veliki zahtjev koji se na nju stavlja, ona tačno upoznaje i da mu odgovara: bacajući sa sebe okove sitničarskog života, prezirući nisku raskalašenost i strast, - a svjesnom ozbiljnošću vrstajući se u snažne redove narodne snage i uzdanice.*” (Isto). Te uzvišene ideje od određenog broja ljudi su omalovažavane i kako je mislio i pisao autor teksta, bilo je teško „[...] *naći čovjeka koga takav zli duh ne bi mogao pokolebati u njegovoj uzvišenoj vjeri*”, (Isto) i zato sokoli prezrite takve ljude, „[...] *jer iz njih bije zadah otrova i zaraze*” (Isto) i „[...] *sa sokolskim pogledom, saosjećajem samopouzdanja, sa dubokom vjerom u sveti i veliki zadatak, naprijed korači i tako prinudi toga sitničara, da ti slijedi.*” (Isto)

U drugom članku, u njegovom prvom delu autor je pisao o američkim narodnim sportovima, bejzbolu i fajtingu (pesničenje, boks) i o njihovoj popularnosti kod Amerikanaca. O ljubiteljima i posmatračima bejzbola autor je, pored ostalog, napisao: „*Šta nam upada u oko, jeste ono intenzivno sudjelovanje gledalaca, koji će vam, ako ih zapitate, bez imalo ustezanja izjaviti, da ne bi žalili cijeli dan provesti u posmatranju razvoja igre, samo ako bi im to vrijeme dozvolilo.*” (D., 1911b: 21)

Za Srbe, kao i za ostale strance koji žive u Americi bejzbol nema tu draž i popularnost. „*Jedan stran čovjek može se ubiti posmatrajući američki bejzbol i tražeći, u čemu se sastoji njegov draž, koji gledajuća masa likuje sa urnebesnim poklicima i dovicima. [...] Čovjek može da gleda i motri i da traži, i zalud: on*

te uzvišenosti, on onog plemenitog osjećanja, koje čovjeka prenosi u ono lijepo oduševljenje, u bes-bol-u neće naći.” (Isto, p. 22)

Onaj koji pokušava rešiti tu zagonetku „[...] mora se pomiriti s tim, da on toga plemenitog entuzijazma ne može naći u samoj igri, zato, što ga ona u svome temelju nikako i nema” (Isto), a burno navijanje publike, njeni povici, „[...] dosta puta surovo jalakanje, nije drugo nego odraz duše šire američke publike.” (Isto)

O drugom američkom sportu „fajtingu” (pesničenje, boks) piše da Srbi, a i Amerikanci znaju da to „[...] nije ništa drugo nego jedno surovo, vrlo grubo i nemilosrdno mlačenje pesnicama u lice između dva čovjeka, koje sve dotlen traje dok jedan od te dvojice, nakon te ga je pjena popala i krv oblila i pošto se nekoliko puta strovalio i pridigao, konačno onesviješćen ne padne na zemlju od krvavih udaraca svoga protivnika.” (Isto)

Taj surovi sport privlači na stotine hiljada Amerikanaca. Tražiti zadovoljstva i uživanja u posmatranju „[...] kako se dva čovjeka smrtnički tuku do uništenja, znači biti bez ikakvog čovječanskog osjećanja” (Isto) jer tu nema ničega lepog i uzvišenog. Nadalje autor piše da je svakom humanom čoveku to posmatranje odvratno, ali „Obični Amerikanac je za tim do ludila zanešen.” (Isto) Nameće se pitanje, konstatuje autor, zašto u Americi, „[...] u toj zemlji koju svi prosvjećenom nazivamo nema u redu narodnog sporta nešto što bi i jednom stranom, objektivnom posmatraču bilo privlačno.” (Isto, str. 22 – 23) Autor smatra da je preterani superkomercijalizam i prekomerno američko sebičnjaštvo „[...] američki inventivni duh odvelo u sferu materijalnih probitaka, u kojoj je teško naći mjesta plemenitosti srca i lijepoj uzvišenosti duše.” (Isto, str. 23)

U drugom delu članka autor je izložio svoje viđenje sokolstva, kao i o njegovom značaju za Srbe i ostale slavenske narode. U tim teškim vremenima kada je srpski narod, gotovo, stalno bio u nekim borbama, ostajalo mu je malo vremena za kulturne delatnosti, pa samim tim i za gajenje i razvijanje nekih narodnih sportova. No, uprkos svemu tome „S vremena na vrijeme znao je on ipak na skupu i zboru svojim junačkim igrama dati poleta duši i izražavati hrabrost i gotovost da se svakog časa pregne i život založi.” (Isto) U tom vremenu, piše autor, iz slavenske krvi je nastalo „[...] jedno zajedničko čedo, Sokolstvo, koje je po današnjoj potrebi našega naroda u skupu sa ostalima slovenskim narodima, primilo u se ne samo sve osobine lijepog sporta, nego i veliki zadatak narodnog oslobođenja rekrutujući iz svoje sredine narodnu ubojnu snagu.” (Isto)

On nadalje piše da je sokolstvo nastalo „[...] iz čiste slovenske duše”, (Isto) da je ono „[...] sjedinilo sve što se kao najbolje moglo uzeti iz prošlih vremena sa svim onim što današnja kultura u svom pravcu kao zdravo i uzvišeno može da pruži” (Isto), da „Sa gajenjem mužestva, sa brigom za tjelesni razvoj, dovedeno je u sklad gajenje duševnih vrlina, odgajanja volje i klesanje karaktera, buđenje čovečanske ljubavi, otadžbinskog požrtvovanja, međusobnog izjednačenja” (Isto), da se putem njega „[...] ono gordo „ja” pretapa u smjerno ali snažno „mi” gdje sitni sebični interesi čeznu pred uzvišenim nastojanjima i ciljevima nas kao cjeline” (Isto), da nema „[...] ni jedne lijepe crte zdravog narodnog razvoja, koju Sokolstvo ne bi u svome zadatku obuhvatilo.” (Isto)

Na kraju zaključuje da će sokolstvo ubrzo „[...] sa trijumfom odvesti ne samo nas Srbe nego Sokolstvo uopće na ono pozorje, gdje će cijeli svijet moći da posmatra slovensku rasu u njezinoj kristalnosti i moći pri izvođenju velikih zadataka koji joj predstoje.” (Isto)

Za poređenje sokolstva sa američkim narodnim sportovima autor se poslužio rečima jednog američkog sportiste koji se, putujući kroz srpske zemlje, našao u Beogradu kada se tu održavao sveslovenski slet. Taj Amerikanac je, posmatrajući slet, o njemu, pored ostalog, rekao: „Gospodo, na ovim slikama vidite hiljade krijepkih Slovena kako se muški i zanosno vježbaju i igraju; mogu vam iskreno reći, da ja u cijelom svom životu nijesam ništa vidio što bi u meni pobudilo takav osjećaj oduševljenja i dragosti kao

ovo imponantno i harmonično pozorje muške snage; gledajući na ovakom djelu združenje Slovene ja sam u svom zanosu stvorio novi sud o njima, ja od tada nosim tvrdo uvjerenje, da Sloveni imaju veliku budućnost.” (Isto, p. 24)

Američka publika je, slušajući besedu i gledajući slike sa svelovenskog sleta u Beogradu, burno aplaudirala, dok se samom Amerikancu – govorniku, od ushićenja učinilo „[...] *da su Sokoli na slikama oživjeli?*” (Isto), pa im je „[...] *kroz to pljeskanje oduševljeno dovikivao: Sokoli Zdravo!*” (Isto) Više o aktivnostima srpskih sokola u Indijana Harboru u pregledanim i nama dostupnim izvorima nismo uspeli pronaći, a nadamo se da će budući istraživači istorije srpskog Sokolstva u Americi to uraditi.

Zaključak

Srbi u Americi su početkom 1909. godine počeli prihvatati sokolstvo. Tokom te godine su se počele javljati inicijative za osnivanje prvih srpskih sokolskih na tom prostoru. Tokom te godine osnovana su dva, u Sinsinatiju i Detroitu, a u narednoj godini još pet, među kojima i društvo u Indiana Harboru (Indiana). Po osnivanju SSŽA, 2. oktobra 1911. godine, to društvo je postalo njen član. Putem održavanja sednica, skupština, javnih vežbi i časova, priredbi, učešća na manifestacijama sokolskih organizacija drugih slavenskih naroda, učešća na sletovima, izvođenjem izleta, učešća u radu ssža, pisanja pesama i drugih tekstova posvećenih sokolstvu, Srpski sokoli iz Indijana Harbora ispunjavali su sokolske zadatke i na taj način su dali značajan doprinos razvoju sokolstva u Americi.

Literatura

1. D. (1. Decembar 1911b). Naše sokolstvo upoređeno sa američkim narodnim sportom, soko, list srpskih sokola u americi 1 (2), 21 – 24.
2. D. (1. Novembar 1911a). Pojava sokolstva među nama, soko, list srpskih sokola u americi 1 (1), 3 – 4.
3. Zapisnik sjednice srpske sokolske župe u americi. (1. Mart 1912). Soko, list srpskih sokola u americi 2 (3), 39 – 40.
4. Kozobarić, M. (januar 1914). Novom sokolu, soko, organ srpskih sokola u americi i list za narodno prosvjeđivanje 4 (1), 21.
5. Naše slike. (1. Novembar 1911). Soko, list srpskih sokola u americi 1 (1), 9.
6. Pozdravi i čestitke. (1. Novembar 1911). Soko, list srpskih sokola u americi 1 (1), 14.
7. Popović, B. D. i Jakanović, M. (avgust 1913). Godišnji izvještaj srpske sokolske župe u americi, soko, organ srpskih sokola u americi i list za narodno prosvjeđivanje 3 (8), 179 – 180.
8. Popović, B. D. i Jakanović, M. (jun 1914b). Zapisnik dvadesete sjednice srpske sokolske župe u americi, održane 21. Maja 1914. God u čikagu, il., soko, organ srpskih sokola u americi i list za narodno prosvjeđivanje 4 (6), 133 – 135.
9. Popović, B. D. i Jakanović, M. (februar-mart 1914a). Zapisnik sedamnaeste sjednice srpske sokolske župe u americi, održate 24. Januara 1914. God u čikagu, il., soko, organ srpskih sokola u americi i list za narodno prosvjeđivanje 4 (2 i 3), 49 – 50.
10. Prvi sastanak srpskih sokola u americi. (1. Novembar 1911). Soko, list srpskih sokola u americi 1 (1), 7 – 11.
11. Prvi srpski sokolski sastanak u americi. (1. Novembar 1911). Soko, list srpskih sokola u americi 1 (1), 16.
12. Rad srpske sokolske župe u americi. (juni 1912). Soko, list srpskih sokola u americi 2 (vidovdanski broj)), 12 – 15.
13. Srpska sokolska župa u americi. (1. Novembar 1911). Soko, list srpskih sokola u americi 1 (1), 11.
14. Srpski soko u indiana harbor, ind. (juni 1914). Soko, organ srpskih sokola u americi i list za narodno prosvjeđivanje 4 (6), 140.

ISTRAŽIVANJA U OBLASTI OLIMPIJSKOG OBRAZOVANJA I KOMUNIKACIJE

RESEARCH IN THE OLYMPIC EDUCATION AND COMMUNICATION

Pregledni članak

Aleksandra Perović¹, Elena Plakona²

¹Fakultet za menadžment u sportu, Alfa univerzitet, Beograd

²Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Beogradu, Beograd

Apstrakt

Uvidom u postojeću stručnu literaturu i naučne radove, utvrđeno je da problematika ovoga rada nije bila predmet naučnih istraživanja kod nas. Iako je u svetu, a u manjoj meri i kod nas, pisano na temu komunikacija u sportu, istraživanja na temu Olimpijskog obrazovanja i komunikacije su malobrojna. Određeni broj autora u svetu je pisao nešto studioznije, međutim, ta istraživanja su usmerena uglavnom na situaciju u njihovoj zemlji.

Ključne reči: olimpijsko obrazovanje, komunikacije, naučni radovi, stručna literatura

Abstract

Having reviewed the existing specialized literature and scientific papers, it was found that the topic of this paper was not the subject of scientific research in our country. Although worldwide there are papers on the topic of communication in sport, and to a lesser extent in our country, research on Olympic education and communication are few in number. A certain number of authors in the world is writing something studiously, however, these studies have focused mainly on the situation in their country.

Key words: Olympic education, communication, research papers, specialized literature

Uvod

Olimpijsko obrazovanje kao predmet naučnih istraživanja je u najvećoj meri zastupljeno u radovima od 2000-te godine pa do danas. Na našim prostorima je objavljeno vrlo malo radova koji su za predmet izučavanja imali olimpijsko obrazovanje. Međutim, u svetu se pored radova o olimpijskom obrazovanju publikuju i oni koji se odnose na relaciju olimpijskog obrazovanja i komunikacije. Stoga se predmet ovog istraživanja odnosi na istraživanja u oblasti olimpijskog obrazovanja i komunikacija. Cilj ovoga rada je bio da se kroz kriticku analizu navedenih istraživanja ukaze na značaj budućeg mogućeg bavljenja ovom problematikom.

Dosadašnja istraživanja

Dir, A. (2005), u radu *Olimpijska postavka prema Olimpijskim igrama i medijima na ličnom nivou*, izlaganom na 12. Međunarodnom postdiplomskom seminaru u Olimpiji, analizirajući povezanost Olimpijskih igara sa medijima, smatra da se Olimpijski pokret udaljio od Olimpijskih vrednosti kako zbog svojih interesa, tako i zbog interesa medija. Predlaže pisanje nove Povelje koja bi se vratila osnovnim vrednostima Olimpizma i time umesto zabave za mase postala uzor u iskazivanju vrlina poput fer-pleja, tolerancije, harmonije i prijateljstva. (pp. 304-313)

Fild, R. (2005), u radu *O čemu se radi?Televizija i Kanadski hokej na ledu*, izlaganom na 12. Međunarodnom postdiplomskom seminaru u Olimpiji, kroz primer filma o proslavi Kanadske hokejaške reprezentacije po osvajanju zlata, gde su hokejaši komentarisali kako je sve bilo podređeno tom zlatu, postavlja pitanje da li su to vrednosti Olimpizma – osvajanje zlatne medalje, i da li treba uticati na neki način na TV kuće o tome kako će se neki sportski događaji prezentovati. Autor smatra da se javnost dovodi u zabludu šta su vrednosti učešća na Olimpijskim igrama. (pp. 499-511)

Šiljak, V. (2005) u istraživanju pod nazivom „*Utvrdjivanje gnoseoloških vrednosti učenika o olimpijskim sportskim igrama školske omladine Srbije*“, je nakon sprovedene ankete među maturantima došla do rezultata koji ukazuju na njihovu neinformisanost o Olimpijskom pokretu. Učenici koji su bili učesnici Olimpijskih sportskih igara učenika Srbije nisu bili dovoljno edukovani. Rezultati istraživanja su ukazali na neophodnost reorganizovanosti u sistemu obrazovanja. (str. 446-453)

Konstandinos, A. (2007) u svom radu *Olimpijsko obrazovanje u Grčkim školama*, izlaganom na 14. Međunarodnom seminaru Olimpijskih studija za postdiplomce u Olimpiji je pregledno izložio tok primene Olimpijskog obrazovanja u Grčkim školama svih nivoa. Ukazuje na značaj validne informisanosti rukovodioca u obrazovanju radi njegove implementacije. Naglašava da se Olimpijsko obrazovanje ne odnosi samo na prostor sporta već da ima širu ideološku pozadinu usredsređenu na kulturu obrazovanja u svim oblastima života. (pp. 214-227)

Maksimenko, I. (2007) u studiji *Olimpijsko obrazovanje u Olimpijskom istraživačkom centru Luhanska*, objavljenoj u zborniku radova sa 14. Međunarodnog seminara Olimpijskih studija za postdiplomce u Olimpiji, fokusirao se na studijske i trenažne programe Olimpijskog obrazovanja koji su u primeni na Univerzitetu u Ukrajinskoj oblasti Luhansk. U svom radu ukazuje na povezanost Olimpijskog obrazovanja sa sportistima iz oblasti Luhansk, koji su bili osvajači medalja na Olimpijskim igrama. Objašnjava povezanost Olimpijske akademije Ukrajine, Odeljenja za Olimpizam pri Univerzitetu i Nacionalnog olimpijskog komiteta koju smatra značajnom za postignuta sportska i naučna ostvarenja Ukrajinaca. (pp. 228-235)

Bjerner, T. (2007) u radu *TV prenosi Olimpijskih igara kao novi interaktivni medij*, objavljenom u zborniku radova sa 14. Međunarodnog seminara Olimpijskih studija za postdiplomce u Olimpiji, ukazuje na Olimpijske igre kao na najveći svetski medijski događaj i smatra da je upravo njihov TV prenos doprineo globalnom razvoju Olimpijskog pokreta. Takođe, ističe kako je novo doba digitalnih medija za Olimpijske igre već počelo, pa pored televizije, Igre mogu biti emitovane i preko interneta i mobilnih telefona. (pp. 236-249)

Sriširi, S. (2007) u istraživanju *Mediji i Olimpijski pokret na Tajlandu*, objavljenom u zborniku radova sa 14. Međunarodnog seminara Olimpijskih studija za postdiplomce u Olimpiji, primećuje da većina medija na Tajlandu je fokusirana samo na sportske rezultate sa Olimpijskih igara, zanemarujući mogućnost da u svojim emisijama promovišu principe Olimpizma. Ukazuje da je neophodno sprovesti istraživanje o uticaju medija na omladinu i predlaže da se putem njih ona edukuje u duhu prijateljstva, solidarnosti i ferpleja, kao osnovnih olimpijskih vrednosti. (pp. 250-265)

Nadrljanski, M; Nadrljanski, Đ. i Bilić, M. (2007) u članku pod nazivom Digitalni mediji u obrazovanju, objavljenom u *INFuture2007: "Digital Information and Heritage"*, bave se pedagoškim mogućnostima i učincima digitalnih medija u obrazovnom sistemu. Smatraju da iako su digitalni mediji u svakodnevnoj upotrebi u svim poljima, pa i u obrazovanju, nisu dovoljno iskorišćeni. Ističu da se mogućnosti digitalnih medija ogledaju kako u kulturnoj, tako i u obrazovnoj vrednosti. (str. 527-537)

Savić, Z. (2008) i Šiljak, V. (2013) su jedini autori udžbenika na temu Olimpijskog obrazovanja na našim prostorima koji su u primeni samo za potrebe nastave na njihovim matičnim fakultetima.

Paneva, B. (2009) u svojoj studiji *Funkcija Olimpijskog obrazovanja u modernoj školi*, objavljenoj u časopisu *Sport Science* ističe značaj Olimpijskog obrazovanja kao nove globalne tendencije društva, ne samo u okviru Olimpijskog pokreta već i u školskom obrazovanju svih nivoa. U radu je obuhvatila period od 1896. – 2008. godine i ukazuje na dva smera Olimpijskog obrazovanja: istraživanje Olimpizma i podučavanje kroz Olimpizam. Prvi pravac je usmeren na akademska istraživanja širom sveta, dok je drugi usmeren na omladinu (učenike, studente i sportiste) da kroz programe i projekte bazirane na olimpijskim principima šire svoja znanja. Takođe, smatra da Olimpijsko obrazovanje nije usko vezano samo za predmet fizičko vaspitanje, već i za druge školske predmete. (pp. 31-34)

Pena E. F. (2011) u svom finalnom izveštaju *Društvene mreže i Olimpijski pokret*, pri Centru Olimpijskih studija koji je pod ingerencijom MOK-a, je sa svojim saradnicima u osam poglavlja i na 345 strana obradio navedeni problem veoma iscrpno. Posle uvodnog poglavlja, u drugom poglavlju su analizirani sociodemografski podaci i sajtovi društvenih mreža. Pored globalnih internet pretraživača, razmatrani su i Fejsbuk i Tviter kroz njihovu potrebu prema uzrastu, polu, jeziku korisnika. Dat je pregled upotrebe društvenih mreža prema državama i regijama. U trećem poglavlju je data statistička analiza zastupljenosti Zimskih Olimpijskih igara u Vankuveru na Fejsbuku, Tviteru i Orku. U četvrtom poglavlju su na isti način obrađeni podaci za Olimpijske igre mladih u Singapuru. U petom poglavlju su dati rezultati za društvene mreže najpoznatijih sportskih organizacija poput NBA lige, FIFE i dr. Šesto poglavlje je posvećeno izabranim vrhunskim sportistima poput Majkla Felpsa, Useina Bolta i praćeni su njihovi statusi na društvenim mrežama Fejsbuka i Tvitera u periodu između Olimpijskih igara. U sedmom poglavlju su izloženi podaci o Olimpijskom pokretu, NBA ligi i FK Barselona praćeni na njihovim statusnim stranicama prema zastupljenosti njihovih fanova. U poslednjem poglavlju je dat pregled novih komunikacija i društvenih medijskih trendova sa njihovim primerima korišćenja.

Cvetković, M. (2013) u svom Master radu pod nazivom *Komparativno istraživanje interneta u odnosu na štampu i televiziju u procesu obrazovanja*, odbranjenom na Filozofskom fakultetu u Nišu, fokusira se na vaspitno-obrazovni značaj interneta i njegov uticaj na mlade. Po sprovedenom istraživanju zaključuje da je istraživanje bilo koristan pokušaj da se bolje shvate odnosi koje mladi imaju sa različitim medijima. U istraživanju su iznete pozitivne i negativne strane korišćenja interneta, međutim, rezultati rada su delimično pratili temu i to u delu komparativne analize između televizije i interneta, dok je proces obrazovanje bio nedovoljno prezentiran.

Petković, D.; Veličković, S. i Petković, E. (2013) u stručnom radu *Komunikacija u sportu – stručno-naučni tim*, objavljenom u časopisu *Teme*, obrađuju problem komunikacije unutar malih i velikih formalnih grupa u sportu. Autori se bave modelom rukovođenja u sportu. Ovaj rad je prikazan kao primer velikog broja istraživanja koja se bave komunikacijom u sportskim organizacijama sa aspekta menadžmenta. (str. 1025-1032)

Zaključak

Prateći sva dosadašnja istraživanja na temu Olimpijskog obrazovanja i komunikacije, uočava se da su savremeni trendovi doprineli beskrajnim mogućnostima u svim aspektima komunikacije u sportu i obrazovanju, a time i samom Olimpijskom obrazovanju. Nepobitna je činjenica da sport zauzima sve veći prostor u društvu i kulturi, a komunikacija u sportu postaje podjednako uključena u svakodnevne aktivnosti ljudi, preko interpersonalnih odnosa, odnosa sa javnošću i reklamiranja, pa do teorija, istraživanja, novih tehnologija, naravno, štampanih i elektronskih medija. Samim tim kulturne i civilizacijske vrednosti sporta u savremenom društvu bilo bi nemoguće tumačiti bez sagledavanja ogromnog uticaja koji mediji imaju na sport.

Literatura

1. Bjoerner, T. (2007). *The Olympic Games Broadcast as Interactive Television - New Media New Games?* Proceedings from 14th International Seminar on Olympic Studies for Postgraduate students in Olympia, Athens: Halandri, pp. 236-249.
2. Constantinides, A. (2007). *Olympic education in Greec schools*, Proceedings from 14th International Seminar on Olympic Studies for Postgraduate students in Olympia, Athens: Halandri, pp. 214-227.
3. Cvetković, M. (2013). *Komparativno istraživanje interneta u odnosu na štampu i televiziju u procesu obrazovanja*, Master rad, Niš: Filozofski fakultet.
4. Dyhr, A. (2005). *The Olympic Setting, on an Olympic, Media and Personal Level*, proceedings from 12th International Postgraduate Seminar on Olympic Studies, Athens: International Olympic Academy, pp 304-313.
5. Field, R. (2005). *“What’s that it’s all about”: Television, Canadian Ice Hockey, and the Pursuit of Gold*, proceedings from 12th International Postgraduate Seminar on Olympic Studies, Athens: International Olympic Academy, pp 499-511.
6. Maksimenko, I. (2007). *Olympic Education in the Professional Training of Bachelors and Masters on the Specialty “Olympic Sport” in the Olympic Research Centre of Luhansk Taras Shevchenko, National Pedagogical University*, Proceedings from 14th International Seminar on Olympic Studies for Postgraduate students in Olympia, Athens: Halandri, pp. 228-235.
7. Nadrljanski, M; Nadrljanski, Đ. I Bilić, M. (2007) Digitalni mediji u obrazovanju, *INFuture2007: “Digital Information and Heritage”*, Zagreb: Zbornik radova sa konferencije, 527-537.
8. Pena, E. F. (2011). *Social Networking and Olympic Movement*, Final Report of Centre 'Estudis Olímpics (UAB). International Chair in Olympism (IOC-UAB), preuzeto sa <http://olympicstudies.uab.cat.pdf>, 20.09.2013.
9. Peneva, I.B. (2009). Functions of Olympic education in contemporary school, *Sport Science, 2:1*, National Sports Academy, Sofia, Bulgaria pp.31-34.
10. Petković, D.; Veličković, S. i Petković, E. (2013). Komunikacija u sportu – stručno-naučni tim, *Teme*, Niš: vol. 37, br. 2, 1025-1032.
11. Savić, Z. (2008). *Istorija olimpizma sa Olimpijskim vaspitanjem*, Niš: GIP Timok.
12. Sriširi, S. (2007). *Media and the Olympic Movement in Thailand*, Proceedings from 14th International Seminar on Olympic Studies for Postgraduate students in Olympia, Athens: Halandri, pp. 250-265.
13. Šiljak, V. (2005). *Utvrđivanje gnoseoloških vrednosti učenika o olimpijskim sportskim igrama školske omladine Srbije*, I Međunarodna konferencija „Menadžment u sportu“, Beograd. str. 446-453.
14. Šiljak, V. (2013). *Olimpizam*, Beograd: Alfa univerzitet.

SPORT – NAJVAŽNIJA STVAR NA SVETU I NE TAKO VAŽAN JEZIK SPORTA

SPORT – THE MOST IMPORTANT ACTIVITY IN THE WORLD AND NOT SO IMPORTANT LANGUAGE OF SPORT

Originalan naučni rad

Danica Piršl, Nenad Živanović, Nebojša Randelović

Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Nišu

Apstrakt

Ovaj rad ispituje uticaj engleskog jezika na specifični žargon sportskog jezika, i međusobni odnos opšteg i jezika struke u registru sporta. Rad se ne osvrće samo na lingvističke karakteristike jezika struke, već i na pragmatički aspekt koji pokazuje koliko jezik struke u oblasti sporta utiče na opšti, standardni engleski jezik. Retoričke strategije korišćenja jezika sporta ukazuju na moguće potvrde teorije jezika koja se zalaže za upliv žargona u sistem jezika, a sve na dobrobit korisnika jezika specifične naučne discipline, u našem slučaju sporta i fizičkog vaspitanja. Na kraju, dolazimo do zaključka da jezik sporta polako preuzima vođstvo i počinje da živi svoj život, jer su se sportske fraze i metafore duboko usadile u jezik koji koristimo u svakodnevnom životu i komunikaciji.

Ključne reči: jezik sporta, specijalni jezik, jezik struke, lingvistika, retoričke strategije

Abstract

The article deals with the influence English has in sports discourse and explores the interaction between sports and language (English in particular). Considering the characteristics of the sport language as a whole, the paper highlights both the linguistic description and the influence that the genre has on the standard language. On this account, two aspects are underlined: the language of sports and its special features (lexical items and sentence structures) and the rhetorical strategies in sports communication (used to entertain or to express emotion). The aim is to underline to what extent the language of sports is labeled as “special language” on the one hand and how attitude is expressed and considered a peculiarity of this language, revealing the linguistic forms with which groups identify. In conclusion, the paper confirms that the language of sports does have special features, having its own framework, and should get more interest from linguistic studies, above all for what concerns genre analysis and sociological studies.

Key words: language of sports, specialized language, linguistic strategies, communication strategies

Introduction

English and sport discourse

English language has an important role as word donor in any everyday language. In Italian it is true from the very common “ok” to words such as “welfare”, “mouse”, “toast”, “weekend” or words that sound like English (esp. In politics the word “deregulation”) but are not used with the original meaning (or in extreme examples are meaningless). One of the fields that is considered to better assimilate English terminology seems to be sports, maybe because of its global market system. Words like “curling”, “fitness”, “spinning” or “surfing” do not have an equivalent and local correspondents are very rarely used by those who for nationalistic reasons or language purism tend to use their own language.

However, these kinds of efforts often have to step aside for fashion reasons: a newspaper would never talk about “*Pallacorda*” (the Italian equivalent for “tennis”), “*Basketballspiel im Freien (auf Strassen)*” (a German locution for “street ball”). Indeed, globalization and the multicultural society play their role and there is no condemn on the use of borrowings and loanwords in a purist linguistic direction that can turn this trend back.

It is certain that the influence of English affects other language systems, in every field and in sports in particular. The question is: “Why is English so appealing?” There are of course linguistic reasons but they seem to be concealed under some cultural aspects. In Germany, English influences the local language because of a sort of “linguistic submissiveness” (Onysko, 9), in Italy because of the great appeal the *American Way of Life* has towards the national model, being a sort of national myth originated during the Second World War period. The answer may also concern linguistic reasons, as English often provides words that are more concise, charming, sound better or fill better the newspaper or the reporter’s needs.

English words sometimes are used because they are “fashionable” or because the local language equivalent offers a counterpart that has no attractiveness at all (as in the case of the recent popular sport “curling”, that translated in Italian would be “*piastra sul ghiaccio*”). Sociolinguistic reasons involve the “youth factor” being English the language commonly used everywhere, the language for communication, the “*lingua franca*” employed for chats, advertisements, music and several other uses. Using English is appealing from the point of view of a teenager (and appealing to those who address to teenagers or teen-modeled adults) because it makes them feel part of a selected generation, the global one, where English plays the role of a special key to be “in” the group. Also, English, specifically American English, is the language of a population that for many countries (not only for Italy) represents the “social dream”, bringing with itself the myth of richness, freedom, self confidence, authority (an idea that has originated in the last century for political and cultural reasons). The preference on the use of anglicisms in sports communication may have its origin simply in the place of birth of the majority of modern sports (which is USA for sports such as surfing, beach volley, street ball; or England for more “classical” sports such as cricket, rowing or golf). So the question “why is it so appealing?” has certainly a polychromatic answer that starts with linguistics considerations and involves other factors that have semantic, cultural and sociolinguistic reasons.

The language of sports

From what has been said, it is certain that English influences the language of sports, and this is a real and definite fact for almost every language. However, what can be considered as “language of sports”?, what are its peculiarity, what its structures?. The language of a particular field must reflect the needs and the objects of that field. So, for example, the language of medicine must be concise and effective, with linear linguistic expression, legal language must be conservative, slow to change and formulaic though it must permit negotiation.

The language of sport is something between code and jargon, it is certainly a vivid language that must represent the double aspect of sports: sport is in fact a physical activity (so the language must have technical lexemes that refer to equipment, special movements and techniques) and a social pastime (so it is an entertainment, which has its products that go from TV programs to big fanzines distribution). Both aspects contribute to a large and rapid-to-change vocabulary formed by specialized terms and multileveled words, influenced by advertisements, journalistic and sport markets. Considering the above mentioned double aspects of sport, it could be interesting to study the linguistic features on the one hand and the effects of the connected popularization on its semantics, syntax and its communication forms (rhetoric and pragmatic aspects) on the other.

Communicative Aspects of the Language of Sports

In this paper the label “language of sport” is used to define the language of sport events, to talk about sports or to describe sports. However, it is important to underline that the label would sound inappropriate, in so far it is clear that sports language is not a “language” in any meaningful sense of this term. It may be considered a special language not only because it displays special features, for lexical and syntactical aspects, but also because of its communicative aspects.

The language of sports can be studied either examining it as a special language in itself, a code applicable to every local varieties (meaning here, European languages as well as other languages); or considering it as a particular aspect of a local language, used to define a particular field, with usage and characteristics other than the everyday language. It could be interesting to compare the different use of the language of sports in the most common languages (taking into account the globalised communication rules) and see if there are meaningful differences to propend toward one of the two possibilities. At the moment, the language of sports as a unique entity is considered and analyzed. Taking into account that English is the *lingua franca*, the focus is in English variety, although other languages’ contributes are considered. It is not exclusively a matter of lexis, as the language of sports has also very special syntactic characteristics.

Also, there is another aspect that must be considered, which is the difference between the language of sport used for technical use and the language of sport used for communication and entertainment (mixing journalistic rules and media aspects). Grammatical constructions vary considerably as between technical and entertainment language. The latter is highly sensitive to the reporter’s style or to the sport and its audience. Very common features imply:

- Prepositional phrases which emphasizes the sentence mixing the word order, E.g.: “at no time”, “little”, “never”
- Introductory clauses to stress the attention on the second clause, E.g.: Liverpool’s long wait for a home league (...) finally ended on Saturday *when* Ryan Babel came off the bench to give them a deserved (...); Russia won its fourth Fed Cup (...), *when* Svetlana Kuznetsova beat Anabel Medina Garrigues, (...); *It’s been* far too long, _ Quoting format, used to report coach’s, athletes’ or public opinions, E.g.: “The defending was very poor for both goal” said United manager Alex Ferguson “But overall they were the better team”; Benitez said: “We showed character quality (...)”, Past tense used to report the action in the game, E.g.: “Keeper Edwin Van der Saar *gifted* Liverpool an equalizer after 27 minutes when he *parried* Xabi Alonso’s long shot directly against the legs of Brown and it *flew* straight in for an own goal”, Grammatical faux pas:, E.g.: the boy done good, we was robbed, Conversational echoes:, E.g.: “You kind of grow up”, “Let’s not lose our minds with Aaron Rodgers just yet”, Cliché talk that offer verbal economy, taking formulae, E.g.: “It’s the belief and the confidence”, “For too long we’ve been off the pace”, Massive use of personal pronoun to communicate group identity or to create the myth, E.g.: “*We* were the better team”, “*I* gave her a chance to get back”, “*I* guess

I'mback”, Sequential Progression, so the topic in sentences are always different, as the comment of one sentence becomes or derives the topic of the next., E.g.: “Carlos Tevez had put United ahead after three minute, with a Wes Brown own goal leveling before Babel struck 13 minutes from time to secure their first home win against United for seven years”, Adjectives are very important because of the emphasis, E.g.: “The *wild* challenge”, “The *vastly experienced* winger”, “*Volcanic*emotions”, “*Crazy* pitcher”, “*Vicious* stuff”, Massive use of acronyms, E.g.: “NBA”, “AAU”, “NCAA”, “NFL”.

On a syntactic level, passives, extra position and there-constructions, are often used to manipulate clauses in such a way as to render them more or less ironic (irony is a way to build and confirm group identity). Extra position is used for strategic reasons: the highly used semi-formulaic packaging (forms like: “it should be seen”, “it is possible that”) permits not only to place the important information at the end of the sentence (increasing expectancy and dynamism) but also helps the massive use of hedging (which, as it has already been shown by several linguists⁵, is the clearest way to express the author’s opinion toward a topic, keeping a misleading veil of objectiveness and impersonality).

This rough panorama of grammatical items in the language of sports leads to what can be called “popularization” of the language. Simple structures, present or simple past tense, grammatical mistakes seem to make the language poorer: an explanation might be the fact Sports Newspapers have a largely working-class readership and they are written using simple grammar structures and echoing conversational faux pas. Consequently, it is important to note that this kind of journalistic behavior tends to modify the language, because of the vast amount of readership and because newspapers have been always associated with the highest prestige of language.

English working for the Language of Sports

English has a great relevance being an efficient donor in almost every sport in every country. The influence is so great that it is impossible nowadays to read a newspaper, a sport report or anything for that matter without coming across some English words. Words like “Tackle”, “To cross”, “Pivot”, are now considered so entangled within the local language (may it be Italian, German or Dutch) that the national equivalent is impossible to recall. Sometimes these words are “nationalized” as in the case of the Italian “*Crossare*” (Italian word for “to cross”) a term to indicate a particular passage performed by the soccer player. This concept cannot be expressed in Italian unless a paraphrase is used. Conciseness is of course one of the reasons why English has this strong appeal toward other languages: English is in fact for its own nature a language that obeys the law of semantic economy, which is particularly important in situations like journalism or sport reporting. Also, English seems to have a wider range of terms to define what in other languages has just one simple word. For example, the Italian word “*campo*” can be translated in different ways according to the sport context: □ (It.) Campo: _ (Eng.) Field, _ (Eng.) Court, _ (Eng.) Ground

English then seems to offer specialized terms that can be chosen accordingly to the context. This characteristic helps making the language more appropriate in the use of the specialized terms. Also, in the language of sport we realize the presence of global loanwords and calques, so the French word “*volée*” (tennis semantic field) is used both in English and in Italian, the English word “*to stop*” is used in Italian and French and the Italian word “*cucchiaio*” (soccer Italian jargon) appears in English newspaper as well, although the English proper expression to define the action is “Banana kick”.

There are also words employed in everyday language that can have different meanings if used in a sports context:

- Ace: In tennis, a serve made by a player that is so good that the other player cannot return the ball; a playing card with a large single symbol on it.
- Love: In tennis, a score of zero; a strong feeling.
- To serve: In tennis, to begin to play by throwing the ball in the air and hitting it towards the opponent; to work for somebody.
- The favorite: A person or a team that is considered most likely to win a competition, match, race etc.; a person or a thing liked more than others.

On the “entertainment” account, it is obvious that the marketing of the news, the interest created by sport events and the manipulation over sport facts create a sort of “world inside the world”. That is, the world of sports generates an interest in the technical events (the game) and an interest that goes beyond the game and concerns what is “around” the game: the match intended as a challenge between two opponents (or against oneself), the players’ private lives, the coach federation relationships (better if they’re turbulent), the market, the engagements, the players’ health situation or their bank accounts. From the linguistic point of view, this kind of interest (produced by what can be called “metasport”), produces a double line where technical terms appear together with words that must be analyzed in their multilayered meaning, words that belong to other semantic fields and that are employed to maximize the emphasis on a concept or to simply “entertain” the reader (or the report listener).

These words become the basis on which the sport romance is written, where facts and myths are mixed together to create a fake world that fans take in. Thus words translate the frustrations of the fans that explode through a verbal aggressiveness, so texts (in newspapers and in fanzines in particular, fight songs etc.) can be irreverent or even offensive because the main goal is to sensationalize, to express violence and an emphasis on the opponents. This vivid language uses elements of nationalism or localism (above all using stereotypes like “Miami Heat rookie”, “the Kansas State power forward”) or terms borrowed by other semantic fields (from family, food, music, animals, magic or religious field). E.g.:

The whole shape of his *mission*

- A victory for her *extended family*
- A *delicious* point
- He played a *symphony*
- The *three-headed monster* of McFadden, Bush and Fargas ran for (...)
- A revenge against the *fate*
- We know we can *beat* anyone, (...) we are in *action*.

To finish with a whole sentence:

- No need to *summon* those others. Zambrano was the *magician* Sunday night.
- He made the Astros’ bats *disappear* and *created* the *illusion* that the *hope* surrounding the Cubs this year might actually be *real*.

Many sports terms are metaphorical in origin and it is also true that sports has been giving during this century a huge support in the growth of everyday language:

- To skate on thin ice – to do something risky (from skating)
- Fishing for compliments – to try to get compliments (from fishing)
- Under the belt – unfair

Conclusion

In summary, the language of sports employs a large plateau of lexical items Technical terms: referring to equipment, special movements or organizations or techniques. E.g.: “dog pile”, “split-finger”, Everyday word with special meaning: (not technical terms but stratified lexemes). E.g.: “the *roof* of the net”, “*passaggio telefonato*” (very slow passage), Calques: a word borrowed from another language by literal translation E.g.: “Pallavolo”_ “Volleyball”, Jargon: Used by the media to report on sporting events E.g.: “*He had no-hit stuff*” (someone with a great repertoire of pitches, in baseball), Borrowings: from other semantic fields, especially from the military language E.g.: The *defeat*, the *soldier*, the *Emperor* (talking about a Brazilian soccer player). The register varies as between the vast amount of sports. While soccer, for example, implies vivid language to shock the reader or make him believe it is a matter of important fight between two or more “soldiers”, tennis always refers to loyalty and respect for the adversary (“the opponent” in the selected report). Lexical items definitely signal one’s membership of a group and sociolinguistic research could carry out important studies to help understanding this complex world that generates happiness and solidarity but also street fights and violence.

References

1. Colovic, I. (1999) *Campo di Calcio, Campo di Battaglia*. Mesogea, Messina, pp. 21-66.
2. Cortellazzo, M. & Zolli, P. (2004) *Dizionario etimologico della Lingua Italiana (DELI)*, Bologna: Zanichelli
3. Kslézarczyk, D. Sport Announcer Talk. *A Linguistic Analysis of Basketball Broadcast*, Unpublished MA thesis, Polish Studies.
4. Onysko, A. (2001) *English in modern Sports and Its Repercussions on German*, Sprache und Theorie in der Blauen Eule, 16, Die Blaue Eule, Essen
5. Stella, A. (1983) *Il Linguaggio Sportivo*, in G. Beccaria, *I linguaggi Settoriali in Italia* (ed.), Bompiani, Milano, pp. 141 – 152.
6. Sport Illustrated, August 12, 1996, pag. 28
7. *The Language of Sport – An Essay*. (2003) British Studies Web pages, Poland British Council http://elt.britcoun.org.pl/elt/s_lang.html
8. Pirsl, D. (2010) *English in Physical Education and Sport*. Nis: University of Nis Publishing, pp. 222
9. Pirsl, D. (2011) *Metadiscourse and Rhetorical Characteristics of Academic Discourse in the Register of Sport*. Unpublished doctoral dissertation, Novi Pazar: University of Novi Pazar

ULOGA SPORTA U PODIZANJU EKOLOŠKE SVESTI KOD MLADIH U OČUVANJU PRIRODNE SREDINE

THE ROLE OF SPORT IN RAISING ENVIRONMENTAL AWARENESS AMONG YOUNG PEOPLE IN ENVIRONMENTAL RESTORATION

Stručni članak

Ivica Predović, Marija Marijanović, Dejan Kasagić

Fakultet za menadžment u sportu, Alfa univerzitet, Beograd

Apstrakt

Predmet ovog rada je sport kao bitan činilac u podizanju svesti u očuvanju prirode kod mladih. Sport kao sveopšte prisutan i sastavni deo ljudskih života, koristi svoj uticaj da bi se istakao kao jedan od glavnih promotera u vođenju zdravog života i zaštiti životne sredine. U borbi za očuvanje prirodne sredine podizanje ekološke svesti kod ljudi je veoma bitno, a najbolji način za to je početi od mladih. Odnos mladih prema prirodnoj sredini gradi se još u najranijem uzrastu, a presudnu ulogu u tome ima i sport. Najvećeg udela u tome, a takođe i uspeha, nose sportsko-rekreativni dečiji kampovi, zatim razne sportske manifestacije čiji je glavni cilj podsticanje očuvanja prirode, sportske škole sa kreativnim ekološkim radionicama, itd.

Ključne reči: ekološka svest, sport, mladi, prirodna sredina

Abstract

The subject of this paper is to Sport as an important factor in raising the awareness of nature conservation in the young. Sport as overall presence and an integral part of human life, using its influence to be noted as one of the leading promoters of healthy living and environmental protection. In the struggle for the preservation of the natural environment to raise environmental awareness among the people is very important, and the best way to do that is to start from young. The ratio of youth to the natural environment is being built back in the early age, a crucial role in this has and sport. The greatest part of it, and also the success carry sports and recreational camps for children, followed by a variety of sporting events, whose main goal is to promote the preservation of nature, sports schools with creative environmental workshops, etc.

Key words: environmental awareness, sport, young, the natural environment

Uvod

"Fizička aktivnost i briga o životnoj sredini su komplementarni koncepti, koje bi svako trebalo da poštuje, kako bi i buduće generacije mogle da uživaju u čistoj prirodi" - profesor Dušan Mitić, predsednik stručnog odbora Asocijacije „Sport za sve“ Srbije.

Zaštita prirode predstavlja multidisciplinarni pristup rešavanju sve brojnijih problema u prirodi (npr. nestanak vrsta, uništavanje predela). Čovek je svojom delatnošću izmenio izgled Zemlje i u znatnoj meri ošteti bioferu. Na ogromnim površinama planete potpuno su uništeni prirodni ekosistemi (šume, stepe, močvare) ili su zamenjeni veštačkim (plantaže, farme, naselja). Ono malo prirode, koja još postoji kao netaknuta, polako nestaje pod pritiskom čoveka. Najpre je ugrozio šume kao najsloženije i najproduktivnije ekosisteme. I danas se to nastavlja u tropskim šumama Amazona, zapadne Afrike i

jugoistočne Azije. Čitavo Sredozemlje bilo je nekada pokriveno tvrdolisnom, slaborastućom šumom, a sada je ta oblast, sečom šuma, pretvorena u antropogenu pustinju i kamenjar.

Ekološka svest pojedinca podrazumeva posedovanje: znanja i informacija o značaju zdrave životne sredine, činocima ugrožavanja i načinima zaštite, navika, sposobnosti procene ugroženosti, vrednosne orijentacije, osećanja za potrebu zaštite i spremnosti da se lično aktivno učestvuje u zaštiti ekoloških vrednosti.

Poslednja dekada ovog veka ima poseban naglasak na internacionalne napore u oblasti zaštite čovekove okoline. Značajna povećanja zagađenja okoline i sve veći pritisak javnosti na zagađivače dovele su do intezivnog razvoja u dve oblasti: tehničke regulative kvaliteta okoline i definisanja specifikacije zaštite (zakoni, standardi, preporuke itd.)

Čovečanstvo je danas konfrotirano sa mnoštvom egzistencijalnih kriza, među kojima ekološka kriza zauzima posebno mesto. Do sada čovek nije bio u stanju da stvori jedan idealan sistem civilizacije i da izbegne krizna stanja tog sistema. Ekološka svest predstavlja neophodnu osnovu daljeg, održivog razvoja zaštite životne sredine. Zajedno sa znanjima i veštinama obezbeđuje osnovu za pomeranje u veće sisteme, šire ciljeve i sofisticiranije razumevanje uzroka, veza i posledica koji vladaju u životnoj sredini. Zaštita i unapređenje čovekove sredine značajan je globalni problem savremenog društva.

Sport sa utvrđenim programskim sadržajima i oblicima vaspitanja i obrazovanja pruža velike mogućnosti u izgrađivanju ekološke svesti mladih. Iako vaspitanje i obrazovanje mladih za zaštitu životne sredine ima svoje polazište u porodičnom i školskom vaspitanju, i sport u tom cilju postaje veoma bitan. Saznanja o vrednostima životne sredine i njene ugroženosti (donekle ali i ne potpuno) daje sport, kao još jedan vid edukacije.

Ekološka svest od malih nogu

U kojoj meri deca imaju istinsku odgovornost prema očuvanju planete zemlje, a koliko mi - odrasli, to shvatamo kao društvenu obavezu?

Svaka generacija je odgovorna za prenošenje lekcija o budućnosti sveta i očuvanju planete narednoj generaciji. Kao roditelji svi imamo potrebu da učinimo okolinu, a time i svet, zdravijim i lepšim mestom za sebe i svoju decu. Zato ne postoji bolji poklon za dete od stvaranja svesti o tome koliko je priroda značajna za sve nas i znanja da i ono samo može da utiče na očuvanje zdrave okoline.

Slika br.1 Učenici sade jelku u školskom dvorištu

Nikada nije previše rano za prve lekcije o ekologiji ako želite da decu naučite da budu „zeleni“ i brinu o svetu u kome žive i kao odrasle osobe. Stvari koje deluju kao sitnice mogu značajno da utiču na usvajanje stava cele porodice. Dobri modeli ponašanja mogu da se usvoje i nesvesno, bez posebnog truda i planiranja.

Razvijanje ekološke svesti treba da se odvija kroz porodicu, vaspitno obrazovni sistem i društvo u celini. Porodica i vrtić predstavljaju početne korake ekološkog edukovanja predškolske dece. Dete u ovom periodu veoma dobro prihvata i usvaja svaku vrstu znanja i informacija kroz organizovanu, osmišljenu i vaspitno usmerenu igru, primerenu njegovom uzrastu, na samim tim i osnovna znanja o očuvanju i zaštiti životne sredine.

Roditelji koji poseduju ekološku kulturu i svest, svojim ličnim primerom, kod deteta će razvijati ekološki poželjno ponašanje. Znanja sticana kasnije u vrtiću lakše će se razvijati u umenja i navike ako su podržana ličnim primerom roditelja. Zato je neophodno dati neke smernice u edukovanju roditelja i vaspitača o očuvanju i zaštiti životne sredine, putem nekih okvirnih programa, što još uvek nije urađeno, iako je bilo pokušaja manjeg broja autora. Neophodno je da vaspitač iskoristi da ovaj problem sa decom uoči i obradi, gde god se sretne, u svim vaspitnim oblastima, u radnoj sobi a posebno na izletima. Naučni radovi i mnogobrojna istraživanja naših i svetskih pedagoga i psihologa pokazali su da je predškolski period, veoma značajan za dalji razvoj i napredak svake ličnosti. Dete u ovom periodu veoma dobro prihvata i usvaja svaku vrstu znanja i informacija kroz organizovanu, osmišljenu i vaspitnim sredstvima dobro pripremljenu igru, primerenu njegovom uzrastu, na samim tim i osnovna znanja o očuvanju i zaštiti životne sredine.

Od velikog značaja za društvo je porodica koja je sposobna da odgovorno obavlja svoje vaspitno-socijalizatorske funkcije, da uspešno pripremi dete za budućeg člana društva, na i razvijanje ekološke svesti treba da započne u njoj. U porodici, kao i u vrtiću, ne postoji „program ekološkog vaspitanja“ u onom smislu u kome postoji u školama, ali u okviru porodičnog vaspitanja možemo naići na neke elemente toga vaspitnog programa. Veliki broj radova govori u prilog tome da su roditelji svesni svoje vaspitne uloge, da imaju manje ili više jasno formulisane ciljeve u pogledu razvoja deteta, kao i svoje teorije kako realizovati te ciljeve, odnosno razviti kod deteta osobine ličnosti koje se smatraju poželjnim i u ekološkom smislu. Kod velikog broja roditelja prisutna je svest o tome da su zaštita, obnova i unapređivanje životne sredine civilizacijska obaveza svih ljudi na zemlji, da je ekološko obrazovanje i vaspitanje sastavni deo kulture življenja. Roditelji koji poseduju ekološku kulturu i svest, svojim ličnim primerom, kod deteta će razvijati ekološki poželjno ponašanje.

Škola se sa svojim programskim sadržajima i svojom organizacijom pojavljuje kao faktor razvoja ekološke svesti i kulture učenika. Dosadašnja empirijska saznanja o doprinosu škole tom cilju svode se na ocene da škola tek donekle udovoljava obrazovnoj komponenti, dok je vaspitna funkcija zapostavljena. Zato je u cilju intenziviranja ekološkog obrazovanja i vaspitanja učenika potrebno empirijski proveriti u kojoj meri i kako svaka didaktičko-metodička varijabla škole doprinosi tom cilju. Misli se pre svega na nastavne programe, udžbenike, nastavnike, vannastavne aktivnosti, javnu i kulturnu delatnost škole kao i sam školski ambijent. U *Zakonu o osnovnoj školi* stoji da se osnovnim obrazovanjem pored ostalog ostvaruje „upoznavanje osnovnih zakonitosti razvoja prirode, društva i ljudskog zdravlja i zaštite prirode i čovekove sredine“ (Službeni glasnik Republike Srbije, 50, 1992, član 2).

Kao vaspitno-obrazovna institucija škola sa utvrđenim programskim sadržajima i oblicima vaspitanja i obrazovanja pruža najveće mogućnosti u izgrađivanju ekološke svesti učenika. Da li će se i na koji način pojedinac uključiti u aktivnosti zaštite životne sredine često će više zavisiti od toga kako je doživeo da se u sredini tretiraju konkretni odnosi prema životnoj sredini, tj. od stepena ekologizacije ambijenta u kome živi, nego kako i koliko o svemu tom je informisan i koliko zna. Akciona spremnost pojedinca će zavisiti i od toga koliko će se osećati pozvanim i odgovornim da u svojoj sredini, porodičnom domu, školi, grupi vršnjaka, mesnoj zajednici, preduzeću, ustanovi želi da učestvuje ili daje podsticaj drugima da se zaštite

ugrožene vrednosti. Zato je potrebno da podizanje kompetencije učešća mladih u aktivnostima zaštite bude jedan od zadataka ekološkog vaspitanja i obrazovanja.

Uloga sporta u razvoju ekološke svesti mladih

Da bi se objasnila kakva je uloga sporta u razvoju ekološke svesti kod mladih, treba početi od toga kakva je uloga sporta u životu mladih uopšteno, kakav i koliki uticaj ima sport na društvo, pa samim tim i na omladinu. U povezanosti ljudi sa sportom ogleda se snaga sporta da pozitivno ili negativno utiče na ponašanje ljudi u pogledu odnosa sa prirodom.

Igra i sport su sastavni deo života ljudi različitih uzrasta i društvenog položaja, pogotovu dece i omladine. Danas se sve više teži da se svako dete razvija ne samo umnim, društvenim i duhovnim dimenzijama, nego i psihofizičkim. Mesto koje sport zauzima u društvu ima veliku važnost i uticaj. Sport predstavlja opšte ljudsko dobro. On je jedan od najizrazitijih oblika čovekove kreativnosti. Ljubav prema sportskom izrazu ljudskih sposobnosti, užitek u širenju granica ljudskih mogućnosti, spontanost i interes za ljudsku dramu što se odvija u sportskom takmičenju, daju sportu poseban potencijal, što je izuzetno važno za decu i mlade. Za njih su igra i sport izraz života.

Slika br.2 Porodično trčanje u prirodi

Sport je u ljudskoj prirodi "prirodna" aktivnost. On budi jak interes i ima snažnu privlačnost. To je veliki vaspitni potencijal i vaspitna snaga. Sport je izvanredno odgojno sredstvo. On omogućava deci da razviju svoje humane kvalitete i promiče autentične ljudske vrednosti, a do toga se dolazi odgajanjem. Zdrava, okretna, spretna i vešta deca mogu lakše "nositi" sve nedaće i teškoće života, te mogu lakše obavljati svoje radne i društvene zadatke. Zadaci fizičkog vaspitanja temelje se na mogućnosti podsticanja fizičkog rasta i razvoja deteta, razvoju psihomotoričkog sistema i opšte funkcionalne sposobnosti organizma. O sportu postoje različite definicije, ali danas bi se moglo reći da je sport aktivnost iznadprosečne umne i fizičke angažovanosti, čije efekte ostvarujemo različitim oblicima fizičkih vežbi i aktivnosti prema dogovorenim pravilima neke igre. Sport osim očuvanja zdravlja, te stvaranja radnih i odbrambenih sposobnosti ima i značajnu društvenu ulogu. Ta uloga je usmerena na vaspitno - obrazovne vrednosti i proveri tih vrednosti kroz uspeh učesnika, sa stalnom težnjom ka napretku. Uticaj sporta na formiranje ličnosti je velik. Sport deluje na zdravstvenu i morfološko - funkcionalnu ličnost deteta, a zatim i na voljno - moralnu, te intelektualno - radnu i estetsku komponentu. Sport zahteva specijalni režim života uz veliko odricanje i ulaganje napora fizičke i psihičke prirode. Veliki je uticaj fizičkog vežbanja na očuvanje i unapređivanje zdravlja deteta, te na skladan razvoj svih njegovih antropoloških karakteristika. Podrazumeva se da sport kao masivan fenomen i svi njegovi učesnici, treba da daju svoj doprinos u naporima za održivi razvoj, iz čega proističe i nepobitna važnost sporta i veličina njegove uloge u podizanje ekološke svesti kod mladih.

Bitna uloga sporta u očuvanju prirode, se ogleda i u brojnim dokumentima, a od kojih su najznačajniji Agenda 21 (na osnovu Agende 21. Programa Ujedinjenih nacija za zaštitu okoline, osnovnih principa održivog razvoja i Olimpijske povelje, Međunarodni olimpijski komitet je 1999.godine usvojio Agendu 21.) i Kjoto. Kjoto-eko protokol do sada je potpisalo 182 države (stanje: maj 2008.).

Razni su primeri ekološkog delovanja u sportu. Već nekoliko godina Olimpijski pokret, pored sporta i kulture, okolinu smatra trećim stubom olimpizma. Iz toga je razvio odbrambenu politiku okruženja, koja je, pored ostalog, usmerena na "ozelenjavanje" Olimpijskih igara. Imajući u vidu da šuma godišnje asimiluje 5-10 tona CO₂ po hektaru, a oslobodi dva puta više kiseonika, jasno je da je ova tendencija više nego neophodna Organizacioni komitet Olimpijskih igara u Atini je povodom svetskog dana ekologije, 5.juna, u okviru specijalnih projekata povodom njegovog obeležavanja, pod pokroviteljstvom Programa UN za okolinu, u saradnji sa Atinskom ekološkom fondacijom i Opštinskom upravom Pireja organizovao operaciju čišćenja atinske obale. Sportistima je potrebno zdravo, prirodno okruženje, ali je njihova obaveza da je čuvaju i bore se za njeno očuvanje, asocijacija "Sport za sve" Beograda je na osnovu godišnjeg programa svoje aktivnosti organizovala Rekreativno-ekološki kamp "Perućac 2006". Na dan 10. maja 2002. godine Svetska zdravstvena organizacija (SZO) je pokrenula inicijativu za obeležavanje međunarodnog dana fizičke aktivnosti. Cilj obeležavanja je podizanje svesti celokupne svetske javnosti o značaju i važnosti redovne fizičke aktivnosti u očuvanju i unapređenju dobrog zdravlja, a samim tim i prirodne sredine. Međunarodni dan promocije fizičke aktivnosti se obeležava sportskim trunirrom na otvorenom stadionu Studentskog centra u Subotici.

Festival sporta i prirode "PEŠČARSKI IZAZOV", održava se svake godine u Deliblatskoj peščari. To je velika akcija povratka prirodi kroz različite radionice i sportska dešavanja. Organizatori pozivaju sve ljude da učestvuju kao: takmičar, šetač, predavač, posmatrač, čovek željan novih iskustava i znanja, "čovek koji se vraća kretanju, prirodi, zemlji".

Najvećeg udela u razvoju ekološke svesti kod dece, a takođe i uspeha, nose sportsko-rekreativni dečiji kampovi. Konceptija se zasniva na izbornom principu deteta, u pogledu sportske škole i kreativne ekološke radionice, koju želi da upražnjava.

Centar dečjih letovališta Beograd organizuje za decu razne sportske, kulturne, naučne, ekološke i umetničke kampove. Kampovi su namenjeni mladima koji dolaze iz Srbije, regiona i iz dijaspore. Sa polaznicima uči i radi stručno osoblje: profesori, treneri, animatori i kroz intenzivne kurseve. Deca imaju sportsko-rekreativne aktivnosti. Nastava se održava u prirodnoj sredini, obogaćena je interaktivnim, umetničkim radionicama i kreativnim sadržajima. U programe kampa obavezno su uključena ekološka predavanja i radionice koja podižu svest o očuvanju životne sredine. Sve aktivnosti su i zabavnog karaktera kako bi sticanje novih znanja učinili što interesantnijim.

Sportsko-rekreativni centar "Pionirski grad" ima takva dva kampa: Letnji dnevni kamp "SPORT+" i zimski dnevni kamp "MULTIREKREASPORT+". Letnji radi sa decom po sledećim programskim celinama: sportske škole, (fudbal, košarka, odbojka, hokej na travi...) edukativno - zabavne kreativne radionice, sportsko - rekreativni sadržaji, kulturno - zabavne aktivnosti. Zimski radi po sledećem programu: kompjuterska učionica, prostor bifea - kluba za prirodnjačko - ekološku radionicu, diskoteka za zabavno - rekreativnu radionicu, "balon" za fudbalsku radionicu, fitnes blok za korektivnu gimnastiku.

Savez za sportsku animaciju i sportsku rekreaciju Srbije - SARS, osnovan je sredinom 2010. godine kao plod dugogodišnjeg rada i iskustva njegovih članova. Savez ima preko 35 članica (sportski klubovi, udruženja...) kako iz Beograda tako i iz raznih delova Srbije. Aktivno radi na promovisanju i unapređenju sportske animacije, rekreacije i sporta, očuvanje prirodne sredine (Sportsko-ekološki kamp za rendžere).

U Zoološkom vrtu na Paliću juna 2013. održana je "Sportska Bajka". Cilj manifestacije je promocija sporta, ekologije i zdravog načina života u Srbiji i većem uključenju dece u sport, kao i širenju ekološke svesti. Naša poznata karatistkinja Tanja Petrović je 1997. godine osmislila manifestaciju "Sportska bajka". Cilj je da se promoviše sport i ekologija. Tokom tog dana na svim frekventnim mestima u Zoo vrtu na Paliću postavljeno je 30 sportskih radionica čiji članovi su za posetioce prikazali svoj sport kroz atraktivne demonstracije. Sportisti smatraju da oni promovišu zdrav život, a samim tim i zdravu životnu sredinu. Ekološka radionica „Reciklenko“ je ukazala deci na važnost edukacije i širenja ekološke svesti. Učešće je uzeo i subotički Crveni krst na čijem distributivnom štandu aktivisti Crvenog krsta su deliti letke i brošure o zdravim stilovima života, sprečavanju narkomanije i trgovine ljudima. „Sportska bajka“ je tradicionalna manifestacija koja se, inače, već 15 godina održava u beogradskom Zoološkom vrtu.

Udruženje građana "Košnica" iz Begeča kod Novog sad, devet godina za redom organizuju dečiji sportsko-ekološki kamp "Košnica prijateljstva" na Begečkoj jami za decu bez roditelja ili adekvatnog roditeljskog staranja. U okviru sportskih i kreativno - edukativnih radionica deca se svakodnevno pohađaju radionice - škole plivanja, košarka, odbojke, fudbala, fotografisanja, izrade instrumentata i reciklaže, a u saradnji sa Asocijacijom šefova kuvara Srbije organizuju se i radionice o zdravoj ishrani i kuvanju.

Cilj dečijih kampova i sportskih manifestacija jeste učenje, usavršavanje veština i sticanje znanja kroz zabavu, jer je sveopšte poznato da deca najlakše uče kroz igru. Sport i fizička aktivnost omogućavaju mladima sticanje informacija o čuvanju i unapređivanju zdravlja pojedinca i zdravlja okoline, što ih osposobljava da prate i preduzimaju mere za razvijanje i poboljšavanje osobina, sposobnosti, znanja i dostignuća u cilju zaštite prirodne sredine, čime se ističe bitna uloga sporta u razvoju ekološke svesti mladih.

Zaključak

Prema jednoj uticajnoj tezi, koju nazivamo redukcionizam, vrednosti sporta su odraz i možda pojačivač vrednosti šireg društva, ovo gledište je redukcionističko jer pokušava da objasni vrednost sporta kao izraze dominantnih društvenih vrednosti, redukujući tako vrednost sporta na vrednostima šireg društva. Ako se redukcionizam može shvatiti i kao normativna teorija ukoliko tvrdi da se ono što je vredno, ili ono što opravdava vrednosti u sportu, nimalo ne razlikuje od onog što opravdava fundamentalne društvene vrednosti.

U podizanju ekološke svesti mladih prioritetno je izgrađivanje osećanja obaveze za vlastitu sudbinu, sudbinu životne sredine i sudbinu društvene zajednice u celini. To se ne može ostvariti bez uspostavljanja emocionalnog odnosa sa životnom sredinom. Emocionalni odnos se ne može razviti bez neposrednog doživljavanja sredine. Životnu sredinu mladi moraju ne samo saznati nego i doživeti. Da bi se to postiglo mladi moraju ostvariti kontakt sa manifestacijama životne sredine. Kontakt sa životnom sredinom se ne može uspostaviti bez ambijentalnog duha. Doživljavanje konkretne sredine je snažnije od bilo kakvih apstraktnih saznanja stečenih na časovima ili iz udžbenika. Ona se može doživeti samo ako je približena pojedincu koji se oseća njenim pripadnikom, subjektom.

Voljna dimenzija ekološke svesti podrazumeva spremnost pojedinca da učestvuje u zaštiti životne sredine. Značajno je u kojoj meri i sa koliko volje je pojedinac u mogućnosti da preduzima akcije koje nameće ekološka situacija. Zato vaspitanje mladih za zaštitu životne sredine podrazumeva razvijanje spremnosti (volje) suprostavljanja svemu što ugrožava životnu sredinu. Time je naglašen voljni odnos pojedinca u konkretnim situacijama. Očito, da je pored saznanja o potrebi zaštite životne sredine, pravilnog vrednovanja i doživljavanja, neophodna i akciona spremnost da se deluje na adekvatan način.

Pozitivnu transformaciju deca mogu osetiti kao aktivni učesnici u sportsko i fizičkom vežbanju. Zbog nesumnjive vrednosti sporta, vrata sporta trebala bi biti otvorena svima koji se za njega odluče. Osim što je jedan od primarnih ciljeva bavljenja sportom postići što bolje, najbolje, vrhunske rezultate u izabranoj grani, smatra se da sport i bavljenje njime MORA imati za decu i druge poruke, a posebno one koje imaju trajniju vrednost, kao npr. razvijanje pravilnog odnosa prema zdravlju i *očuvanje prirodne sredine!*

Literatura

1. Andevski, M. (1997). *Uvod u ekološko obrazovanje*. Novi Sad: Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu.
2. Kilibarda, K. (1987). *Moralnoekološke odgovornosti*. Beograd: Odgovornost, 3.
3. Kundačina, M. (1998). *Činioci ekološkog vaspitanja i obrazovanje učenika*. Užice: Učiteljski fakultet.
4. Makević, S. (2002). *Ekološka svest i ekološko obrazovanje dece i omladine*. Viša škola za obrazovanje vaspitača.
5. Matanović, M. (1989). *Faktori razvoja i formiranja ekološke svesti učenika osnovne škole*. Beograd: Nastava i vaspitanje, 3.
6. Mašić, Z. (2006). *Teorija sporta*. Beograd: Fakultet za menadžment u sportu
7. Pantelić, M. i sar. (2001). *Ekologija i zaštita životne sredine*. Čačak: Univerzitet u Kragujevcu, Tehnički fakultet u Čačku.
8. Stanojlović, B. (1992). *Porodica i vaspitanje dece*. Beograd: Naučna knjiga.

Internet izvori

1. www.google.com
2. www.wikipedia.org/sport
3. www.savremenisport.com/Osnove_Sportske_vrednosti_danas.html
4. www.subotica.com/vesti/sportska-bajka-u-zoo-vrtu-palic-id15816.html
5. www.rtv.rs/sr_lat/vojvodina/novi-sad/sportsko-ekoloski-kamp-za-decu-bez-roditeljskog-staranja_409364.html
6. www.besplatansport.com/sr/najava-sportskih-dogadjaja/vatra/item/8335-festiv%D0%B0l-sport%D0%B0-i-priode-3-pescarski-izazov.html
7. www.pcelica.co.rs/ekologija
8. www.pionirskiograd.org.rs

**MENADŽMENT SPORTSKOG DOGAĐAJA - BEOGRADSKI INTERNACIONALNI
MITING „MEMORIJAL ARTUR TAKAČ”**

**MANAGEMENT OF A SPORTING EVENT - BELGRADE INTERNATIONAL MEETING
“ARTUR TAKAČ MEMORIAL”**

Stručni članak

Aleksandar Raković, Vladimir Savanović

Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Nišu

Apstrakt

Predmet ovog rada je prikaz menadžmenta sportskog takmičenja, Beogradskog internacionalnog mitinga „Memorijal Artur Takač”, kao i uopšteni prikaz upravljanja sportskim događajima. Cilj ovog rada ukazuje na važnost kvalitetnog stručnog upravljanja sportskim događajem i na bolje razumevanje karakteristika takmičenja i njegove izložbe – sportskog događaja. Sportski događaj je izuzetno složen kompleks sportskih, društvenih, ekonomskih, političkih i socijalnih pojava. Ovu tvrdnju dokazuje uspešna organizacija Beogradskog internacionalnog mitinga „Memorijal Artur Takač” koja se ne završava poslednjim signalom sudije ili podignutim rukama pobjednika. Neizvesnost ishoda sportskog takmičenja će u sportskom auditorijumu probuditi interes za događajem. Kod mnogih će ostati u sećanju utisak o koraku, pokretu ili hicu novog pobjednika.

Ključne reči: atletika, vrhunski rezultat, organizacija sportskog događaja, mediji

Abstract

The subject of this paper is the presentation of the management of a sports competition, Belgrade International Meeting “Artur Takač Memorial”, as well as a general presentation of sports events management. The aim of the paper is to emphasise the importance of quality management of a sports event and to enhance the understanding of the characteristics of a competition and its exhibition – a sports event. A sports event is a highly complex set of sports, economic, political and social phenomena. This statement has been proven by the successful organization of the Belgrade International Meeting “Artur Takač Memorial”, which does not end with the last signal of a referee or a winner’s raised hands. The uncertainty of the competition outcome raises the interest for the event with the audience. Many people will remember the impressions of a step, move or shot made by the new winner.

Key words: athletics, top performance, organization of sports events, media

Uvod

Na Beogradskom internacionalnom mitingu „Memorijal Artur Takač” održava se istinski spektakl kao jedan *veliki školski javni čas*, uz prisustvo mnogih atletičara, nosioca medalja na najvećim svetskim i evropskim takmičenjima, od Olimpijskih igara do nacionalnih prvenstava.

Misija organizatora Beogradskog internacionalnog mitinga „Memorijal Artur Takač” je da se promoviše atletski sport u Republici Srbiji i da se podstakne motivacija mladim talentima da se bave sportom.

Predmet ovog rada je prikaz menadžmenta sportskog takmičenja, Beogradskog internacionalnog mitinga „Memorijal Artur Takač”, kao i uopšteni prikaz upravljanja sportskim događajima. Cilj ovog rada ukazuje

na važnost kvalitetnog stručnog upravljanja sportskim događajem i na bolje razumevanje karakteristika takmičenja i njegove izložbe – sportskog događaja. Zadaci rada su usmereni na upoznavanje stručnog auditorijuma sa osnovnim principima organizovanja sportskih događaja, na primeru Beogradskog internacionalnog mitinga „Memorijal Artur Takač”.

U ovom radu primenjen je deskriptivni metod sa ciljem da se opišu faze organizacije menadžmenta vrhunskog sportskog takmičenja.

Takmičenje i sportski događaj

Takmičenje kao osnovna kategorija sportske aktivnosti, smatra se najznačajnijom funkcijom sportista i sportske organizacije. Takmičenje je osnova ustanovljenja svakog sportskog događaja. *Takmičenje je uzrok sportskog događaja.* To je instrument i institut u kome se susreću dve ili više takmičarskih strana, određujući boljega na sportskom borilištu. Takmičeći se međusobno u atletskim disciplinama, najbolji domaći i inostrani atletičari, prave sportski događaj – Beogradski internacionalni miting „Memorijal Artur Takač”.

Osnovne karakteristike sportskog događaja

- Sportsko-takmičarska karakteristika
- Ekonomsko-marketinška karakteristika
- Propagandno-medijska karakteristika
- Edukativna karakteristika

Etape planiranja i organizovanja sportskog događaja, Beogradski internacionalni miting „Memorijal Artur Takač”

Pristup organizovanju Beogradskog internacionalnog mitinga „Memorijal Artur Takač”, kao sportskog događaja, zavisi od posebnih okolnosti ali je postupanje prema sledećih *deset etapa planiranja* u životnom ciklusu važnog događaja značajno za uspešan menadžment takvih događaja:

1. Formulacija politike
2. Studija izvedivosti i donošenje odluke
3. Utvrđivanje ciljeva
4. Imenovanje organizacionog komiteta i koordinacije načelnika jedinica
5. Finansijski plan
6. Struktura organizacije
7. Operativni personal
8. Detaljno planiranje
9. Prezentovanje događaja, uključujući pripremanje, zatvaranje i zaključivanje
10. Vrednovanje, povratne informacije i modifikovanje za buduće događaje.

Organizovanje Beogradskog internacionalnog mitinga „Memorijal Artur Takač”, kao sportskog događaja, obuhvata planiranje, uspostavljanje organizacione strukture i razvijanje radnih odnosa i metoda kojima se dostižu ciljevi. Organizaciona struktura obuhvata lance komandovanja, raspone kontrole i zasebne jedinice, timove ili radne grupe koje se bave različitim područjima rada.

Menadžment sportskog događaja

Četiri glavne osobine karakterišu važne događaje:

- Svaki događaj ima karakteristike koje ga razlikuju od svih drugih.
- Događaji nameću menadžerima da unaprede programe i sopstvene izvođačke karakteristike.
- Događaji izazivaju akutne i momentalne probleme iskušavajući sposobnosti organizacije.
- Događaji zahtevaju određene stilove i metode menadžmenta.

Menadžment rizika sportskog događaja

Menadžment sportskog objekta je pravno obavezan da garantuje bezbednost svakom učesniku i gledaocu sportskog događaja koji organizuje. Funkcija zaštite, tj. obezbeđenja predstavlja skup mera i radnji koje preduzimaju službe bezbednosti radi zaštite svih lica, odnosno učesnika sportskog događaja. Organizacija sportskog događaja predstavlja složenu aktivnost koja pre svega zahteva *dobru organizaciju i dobru koordinaciju*, kako u vremenu tako i u prostoru.

Marketing i kategorije sportskog događaja

Razlikuje se nekoliko principa podele sportskog događaja koji opredeljuju kategoriju takmičenja i određuju marketing strategiju, ujedno i prodavača i potrošača:

- Po principu forme
- Po uzrasnom principu
- Po geografskom principu
- Po principu sportskog kvaliteta
- Po principu tipologije sporta
- Po principu raznovrsnosti i kompleksnosti
- Po principu grana sporta
- Po principu nivoa reprezentovanja
- Po principu mesta održavanja

Beogradski internacionalni miting „Memorijal Artur Takač”

U znak sećanja na život i delo gospodina *Artura Takača*, čoveka koji je zasigurno ostavio neizbrisiv trag u našem ali i u internacionalnom svetu sporta, AK Partizan, pod pokroviteljstvom grada Beograda, je želeo da započne jednu novu stranicu atletskog sporta. Organizacija jednog takvog događaja je kompleksan i odgovoran posao koji zahteva pravovremen pristup i punu podršku kako institucionalnu tako i privrednu.

Sponzorstvo

Imidž sportskih organizacija, sportista i *sportskog događaja*, kao proizvoda sporta, ima svoju kupovnu vrednost, koju na tržištu plaćaju potrošači, najčešće kompanije profitnog karaktera. Jedan od glavnih vidova interakcije prodavaca i kupaca na ovom tržištu se u marketingu pojmovno i terminološki označava kao sponzorstvo.

Sponzorski paketi

Sponzor, oficijelni sponzor i generalni sponzor

1. Prisustvo sponzora na stadionu
2. Prisustvo sponzora u medijima
3. Prisustvo sponzora na svim zvaničnim štampanim materijalima mitinga
4. Prisustvo sponzora na press konferencijama
5. Prisustvo sponzora u PR aktivnostima

Ekskluzivna prava sponzora

- Pravo korišćenja imena, znaka i drugih elemenata imidža Beogradskog internacionalnog mitinga „Memorijal Artur Takač”;
- Mogućnost posete kompaniji od strane promotera Beogradskog internacionalnog mitinga „Memorijal Artur Takač”;
- Predstavnik kompanije ima tu čast i privilegiju da uruči nagrade pobednicima.

Višestruki značaj Beogradskog internacionalnog mitinga „Memorijal Artur Takač”

Po ugledu na evropske metropole, želimo da i Beograd bude *stecište najvećih svetskih atletičara*, ujedno i motiv za nastup domaćim atletičarima, podstrek za mlade naraštaje.

Sa aspekta razvoja atletike, *doprinos mitinga* se ogleda u mogućnosti da domaći atletičari učestvuju u nadmetanjima sa najboljima, sportskim idolima koje su do sada mogli da gledaju samo putem TV ekrana, sa željom da se iz godine u godinu broj domaćih takmičara izjednačava sa brojem inostranih takmičara, da se znanja i iskustva sa tartana razmenjuju.

Misija organizatora Beogradskog internacionalnog mitinga „Memorijal Artur Takač” je da kroz promociju atletskog sporta podstakne mlade nade da im pruži motiv više za trening ali i razlog da vreme provedu kroz najzdraviji vid druženja i zabavljanja.

Perspektiva Beogradskog internacionalnog mitinga „Memorijal Artur Takač”

Beogradski internacionalni miting „Memorijal Artur Takač” ima sjajnu perspektivu da u skorije vreme postane značajna sportska manifestacija, kako u Republici Srbiji, tako i u regionu, a želja svih nas kao organizatora je da „Memorijal Artur Takač” dobije status Gran Pri mitinga. Ovim mitingom su pomerene granice u atletici u Republici Srbiji i počinje *bolje sutra za srpski sport* i mogućnost da se buduća pokoljenja uključe na bazične sportove kome pripada i atletika.

Zaključak

Beogradski internacionalni miting „Memorijal Artur Takač” zajedno sa sportskim imidžom, sportskom markom i sportskim uslugama, čini osnovni marketing kolorit, dajući sliku sportskog proizvoda na sportskom tržištu. U znak sećanja na život i delo gospodina Artura Takača, čoveka koji je zasigurno ostavio neizbrisiv trag u našem ali i u internacionalnom svetu sporta, preduzeće Beogradski internacionalni miting i Atletski klub Partizan, pod pokroviteljstvom grada Beograda, Ministarstva za sport i omladinu Republike Srbije i svih prijatelja sporta, od organizacija do pojedinaca, započelo je jednu novu stranicu atletskog sporta u Republici Srbiji. Beogradski internacionalni miting „Memorijal Artur Takač” kao sportski događaj, treba da postane tradicija koja će dati podsticaj da se atletika, kao bazični sport, podigne na viši nivo u našoj zemlji i da se budući naraštaji upoznaju sa kraljicom sportova.

Literatura

1. Krsmanović, V. (2006). *Sociologija sporta*. Beograd: Fakultet za menadžment u sportu Univerziteta „Braća Karić”.
2. Raič, A. (2002). *Ekonomika sporta*. Novi Sad: Fakultet fizičke kulture.
3. Raič, A. & Maksimović, N. (2001). *Sportski menadžment*. Novi Sad: Fakultet fizičke kulture.
4. Tomić, D. (2005). *Marketing u sportu*. Beograd: Fakultet za menadžment u sportu Univerziteta „Braća Karić”.
5. Tomić, M. (1995). *Menadžment u sportu*. Beograd: Minetko.
6. Tomić, M. (2001). *Marketing u sportu – tržište i sportski proizvodi*. Beograd: IPAstimbo.
7. Trkulja, M. (2000). *Uloga televizije u procesu komercijalizacije svetskog sporta*. Beograd: Sportska akademija.
8. Trkulja, M. (2000). *Značaj i uloga multinacionalnih korporacija u svetskom sportu*. Beograd: Sportska akademija.
9. Trkulja, M. (2001). *Marketing događaja*. Beograd: Sportska akademija.
10. Uprava za sport Ministarstva prosvete i sporta Republike Srbije (2003). *Mladi i kultura sporta*. Beograd: Elož d.o.o.
11. Životić, D. (1999). *Upravljanje u sportu*. Beograd: Ministarstvo za sport i omladinu Vlade Republike Srbije.
12. Životić, D., Branković, S., Popović, S., Ilić, N., Milošević, Z. (2006). *Projekat „Brzinom do zvezda”*. Beograd: Preduzeće Beogradski internacionalni miting.

ZNAČAJ RAZVOJA I IMPLEMENTACIJE MENADŽMENTA BEZBEDNOSTI U SPORTU U SRBIJI

THE IMPORTANCE OF THE DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION OF SAFETY MANAGEMENT IN SPORT IN SERBIA

Stručni članak

Borko Somborac¹, Nemanja Damjanović²

¹Ragbi savez Srbije

²Visoka škola za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo

Apstrakt

Svaki sportski događaj pored svog takmičarskog značaja sadrži i obavezu da gledaocima pruži optimalne uslove za užitak i bezbedno prisustvo na sportskim borilištima. Jedan od najvećih problema i izazova savremenog sistema funkcionisanja sportskih priredbi je održati maksimalan nivo bezbednosti kako na terenu, tako i u samom gledalištu, ali i sprečiti potencijalne pojave agresije koje mogu nastati kao plod prisustva na sportskim objektima. Zajedničko delovanje između relevantnih sistemskih institucija, sportskih klubova ili saveza, učesnika na samom sportskom terenu i gledalaca, može dovesti do toga da se osećaj smanjene bezbednosti, koji je trenutno prisutan u sportu u Srbiji promeni u korist poboljšanja postojećeg negativnog trenda u svim aspektima organizacije i realizacije sportskih takmičenja. Cilj ovog rada je da pokaže neophodnost primene sistemskih mera bezbednosti na svim nivoima, kao integralni deo osnove razvoja i omasovljenja sporta u Srbiji.

Ključne reči: razvoj i implementacija, bezbednost u sportu, menadžment

Abstract

Every sporting event except its competitive significance includes the obligation to provide viewers the optimal conditions for the enjoyment and safety presence in sports facilities. One of the biggest problems and challenges of the modern system of functioning of sporting events is to maintain the maximum level of security both in the field and in the audience, but also to prevent the potential occurrence of aggression that can occur as a result of the presence of the sports facilities. Joint action between the relevant institutions, sports clubs or unions, participants in the sports field and spectators, can lead to a reduction in the sense of security, which is currently present in the sport in Serbia, change in favor of improving the current negative trends in all aspects of the organization and realization of sports competitions. The aim of this paper work is to demonstrate the necessity of system safety measures at all levels, as an integral part of the basis for the development and popularization of sport in Serbia.

Key words: development and implementation, safety in sport, management

Uvod

Svaka sportska organizacija u Srbiji, bilo da je državna ili granska mora u okviru svog delovanja i rada imati jasno definisano polje menadžmenta bezbednosti, kao integrisanog dela najvićih akata funkcionisanja. Višegodišnje ili čak decenijsko zanemarivanje bavljenja ovim pitanjem dovelo je sport u Srbiji, do tačke gde bezbednost praktično i ne postoji kao pojam prevencije ili edukacije o tome šta ono

treba da presdavlja. Svođenje bezbednosti, kada je sport u pitanju, samo na utakmice visokog rizika, praktično znači da se ono ni ne prepoznaje kao aspekt koji u sebi sadrži mnogo drugih oblasti, već samo represivno delovanje oragana reda. Kako bi se menadžment bezbednosti mogao na pravi način implementirati u deo sportskog života, prevashodno se moraju razvrsti svi aspekti koji čine ovu tematiku, a zatim i podeliti jasno definisane oblasti odgovornosti koje svaki pojedinac ili sistem mora da preuzme, ukoliko želimo da smanjimo mnoštvo negativnih pojava koje je već godinama dešavaju u Srbiji. U sportskoj organizaciji menadžment obezbeđuje integralnost i interaktivnost svih procesa koji su relevantni za upravljanje procesima i funkcijama, sa generalnim ciljem, da se stvorene ideje transformišu u uspešnu aplikaciju ciljeva (Životić, D., Veselinović, J., 2010, str. 39).

Pod pojmom bezbednosti podrazumeva se prevashodno zaštita svih materijanih vrednosti na sportskom objektu, imovine i svih pratećih elemenata koji čine svoju funkciju u okviru sportskog događaja. Ono što je trenutno najvidljivije na našim sportskim objektima je upravljanje masom koji je bitan iz više aspekata, ali najviše radi zaštite imovine i pružanja konfora i bezbednosti svih učesnika na sportskom objektu. Ova politika u menadžmentu sportskog objekta teži upravljanju a ne kontroli mase. Jedan od ključnih aspekata upravljanja masom je "predvidljivost" povreda i ekscesa koji mogu da za posledicu imaju ugrožavanje ljudi od trećih lica kao i pravnu (krivičnu) odgovornost menadžmenta zbog nepreduzivanja mera bezbednosti (nemarnosti). Svaki element događaja od uređenja sportskog objekta do igre po sebi čini deo upravljanja masom, jer nekontrolisano i neadekvatno ponašanje publike je uvek praćeno i ugrožavanjem imovine i infrastrukture na sportskim objektima, što predstavlja dodatni izdatak za klubove.

Međutim, ukoliko se na vreme preduzmu sve mere bezbednosti i prevencije radi zaštite svih učesnika na sportskim terenima, tada se rizik od nemilih scena smanjuje na minimum, kako na sportskim objektima, tako i van njega. Pored navedenih faktora bezbednosti, takođe izuzetno bitni element je i zaštita sportista, obezbeđivanje optimalnih uslova za njihov rad i napredak, odigravanje utakmica u bezbednom okruženju, zdravstvenoj zaštiti, kao i adekvatan stručni kadar pod čijim nadzorom vrše psihofizički razvoj, jer to može značiti i faktor – života. To praktično znači da se samo kvalitetnim sistemom povezanih sudova može doći do rezultata koji prevashodno trebaju da imaju za zadatak neometan rad i napredovanje sportista sa jedne strane, kao i užitak i bezbedno prisustvo publike sa druge (Hall, S., 2012, str.89).

Definisanje oblasti menadžmenta bezbednosti

Kako bi se na pravi način pristupilo rešavanju problema bezbednosti u sportu u našoj zemlji, prevashodno treba postaviti pitanje, koje su to instance koje obuhvataju bezbednosni aspekt? Tek kada se jasno prepoznaju svi činioци koji trebaju da predstavljaju deo menadžmenta bezbednosti, možemo dalje da definišemo strukturu oblasti neophodnih za sveobuhvatnu realizaciju ovog programa.

Kako bi se tačno definisale obaveze svih sportskih struktura koje su zadužene za implementaciju menadžmenta bezbednosti u okviru sporta u Srbije, potrebno je napraviti akcioni plan za ovu oblast, koji obuhvata tri glavne poluge:

1. Klubove
2. Granske saveze i
3. Ministarstvo omladine i sporta

1. Klubovi imaju zadatak da:

- Obezbede adekvatan budžet i da izaberu komesara za bezbednost, koji će da implementira i vrši monitoring postojećeg sportsko-bezbednosnog plana
- Provere da li svi treneri i ostala zvanična lica u okviru kluba imaju odgovarajuće kvalifikacije

- Osiguraju da su sve bezbednosne inspekcije obavljene za održavanje treninga i mečeva

2. Granski sportski savezi trebaju da:

- Propišu obavezu da svaki klub mora imati komesara za bezbednost
- Informišu klubove o svim bezbednosnim procedurama i obavezama koji su propisani i proizilaze iz zakona o sportu
- Nadgledaju implementaciju bezbednosnih procedura u klubske plan, kao i realizaciju istih

3. Ministarstvo omladine i sporta, kao najviša instanca, treba da:

- Donese jasne i nedvosmislene zakone koji se odnose na menadžment bezbednosti u najširem mogućem obliku
- Vršiti inspekciju primene zakona na nasvim nivoima sportskih struktura u zemlji
- Izdvoji određena sredstva za pomoć implementaciji bezbednosnih zakona u okviru sportskih saveza
- Kroz raznovrsne akcije podstakne i ukaže na bezbednosne rizike, kao i da kroz edukativne programe poveća implementaciju ovih programa u klupske strateške planove

Kroz ovakav sinergičan pristup, prevashodno bi trebalo da se uvežu svi relevantni činioци sporta u Srbiji i da zajedničkim delovanjem obezbede podizanje svesti o značaju bezbednosnih procedura.

Glavne poluge menadžmenta bezbednosti sporta

Najbitnije i najosnovnije obaveze koje bi trebalo, kordinisano, da donesu i primenjuju klubovi, sportski savezi i MOS, odnose se na oblasti, koja su u međunarodnom sportu prepoznate kao obavezna, a to su:

1. Formiranje bezbednosnog pravilnika i implementacija u klupske statute
2. Postojanje prve pomoći i sportske medicine
3. Zaštita sportskog objekta
4. Kvalifikacije trenera i sudija
5. Edukacija i prevencija
6. Interna i eksterna kontrola primene

U Srbiji zakon o sportu, delom definiše neke od navedenih stavki, ali veći problem od samog zakona je primena istih, kao i svest svih sportskih saveza i klubova o posledicama koje mogu nastati ukoliko se ne primenjuju procedure, koje štite sve učesnike u sportskoj priredbi, bilo da su igrači, službena lica ili gledaoci. MOS kao krovna sportska organizacija u našoj zemlji bi prevashodno kroz još jače utemeljenje zakona o sportu koji se odnosi na bezbednost u mnogome mogla da poboljša trenutnu situaciju koja vlada u okviru ove oblasti, kroz mere prevencije i edukacije o mogućim posledicama, ali i preko rigoroznih kontrola i sankcija ukoliko se savezi ili klubovi ne pridržavaju donetih pravilnika. Sigurno da bi veći broj sportskih inspektora u velikoj meri doprineo na pratičnoj realizaciji donečenih akta, ali nažalost čini se da to još uvek nije prepoznato da ključna stavka u delovanju MOS-a. Situacija u kojoj se nalazi nivo svesti za bezbednost u sportu u našoj zemlji je na ne zavidnom nivou, čega možemo biti svedoci, pogotovo kada je rad sa decom i mladim kategorijama u pitanju, što predstavlja veliki problem ovog društva.

1. Formiranje bezbednosnog pravilnika i implementacija u klupske statute

Prilikom definisanja organizacione strukture, neophodno je početi od stanovišta da ne postoji opšta organizaciona struktura koja je prihvatljiva za sve oblike i nivo organizacije, jer je poznato da svrha postojanja i ciljevi organizacije određuju njenu strukturu (Životić, D., 2007., str.135). Izrada plana

sportske bezbednosti je ključni deo strategije za prevenciju od raznih vrsta fizičkih i materijalnih povreda koje za posledicu mogu imati katastrofalne posledice. Koraci koji su identifikovani kao bitni za dalji razvoj i implementaciju plana bezbednosti su izbor kordinatora ili komiteta za bezbednost, formiranje budžeta i konstanta revizija i analiza postojeće plana u skladu sa situacijom na terenu. Bez tačno definisane osobe ili tela koje će biti zaduženo za bezbednost, velika je verovatnoća da niko neće direktno biti odgovoran za ova pitanja i sve bi palo na administraciju, trenere i menadžere timova, a s obzirom da svako od njih već ima svoje primarne obaveze, veliko je pitanje u kojoj meri bi oni zaista mogli da se posvete tim elementima. Uspeh svakog pravilnika ili propozicija zasniva se na tome da bude uspešno implementiran, da se vidi da li je uspeo da ispuni svoju svrhu i da li može još više da se unapredi. Ti pravilnici moraju da budu jasni, decidni, fleksibilni i da mogu u svakom trenutku da se primene u zavisnosti od potrebe. Kao jedan od glavnih uslova za uspeh implementacije bilo kog pravilnika, vodiča ili regulative je prepoznata komunikacija (Beech G.J. & Chadwick S., 2010, str.29). Ljudi koji se nalaze na svim nivoima u klubu moraju da budu svesni važnosti bezbednosne regulative i da razumeju potrebu njenog postojanja u okviru klubskog statuta. U većini klubova jedino ljudi koji se nalaze u medicinskih službama se vode kao grupa koja je dobro informisana o bezbednosnim procedurama, dok su igrači i roditelji veoma neupućeni oko bezbednosti u klubu, što je pre svega propust menadžmenta koji ne pridaje dovoljno pažnje ovoj oblasti.

2. Postojanje prve pomoći i sportske medicine

Medicinski sektor mora ispunjavati dva osnovna uslova kako bi mogao u potpunosti da ostvari svoju misiju, a to su visoko kvalifikovano i obučeno osoblje i posedovanje adekvatne medicinske opreme u svakom trenutku. Njihovo glavno delovanje je da pruže pravovremenu i neposrednu pažnju kada dođe do povrede, jer brza i kvalitetna reakcija može u mnogome da smanji vreme oporvaka. Činjenica je da svi klubovi za vreme utakmice imaju sopstveno medicinsko osoblje koji čini tim od nekoliko ljudi, ali ono što predstavlja problem je to što preko 50% klubova nema adekvatno medicinsko osoblje za vreme trenaznog procesa, što može predstavljati veliki problem jer na treningu takođe može doći do ozbiljnijih povreda, a prosek povreda na treningu može biti i do 40% na godišnjem nivou. Najveći problem oko nepoštovanja procedura vezano za medicinsko osoblje je to što klubovi koji do sada nisu imali nikakvih ili malih povreda na treninzima, ne smatraju da je neophodno da obezbede adekvatnu medicinsku službu i opremu. Takođe, mnogi klubovi pribegavaju ovakvim metodama kako bi uštedeli sredstva ili nemaju dovoljno medicinske opreme i za treninge i za utakmice.

3. Zaštita i provera sportskog objekta

Kada je u pitanju sportski objekat, bezbednost se tu ogleda u najširem mogućem smislu jer nije fokus samo na teren već na sve aspekte koji su uključeni u proces održavanja sportske priredbe. Uglavnom većina klubova u Srbiji ima jasno definisane inspeksijske propise kada je reč o sportskom borilištu, ali postoji i onaj deo klubova koji to nema, što relevantni inspeksijski organi moraju da ustanove i kroz određene mehanizme ukažu na važnost njihove primene. Međutim, samo mali broj klubova ima inspekcije pre održavanja treneniga što bi svi morali da poštuju. Glavni inspektori terena su prepoznati kao nosioci bezbednosti samog terena, koji obavljaju proveru neposredno pre početak meča ili treninga. Takođe, i treneri su ti koji imaju obavezu da potvrde kvalitet terena kako za mečeve, tako i za trening i ukoliko uvide neke nepravilnosti momentalno moraju da regauju i prijave nadležnom licu. Većina klubova pravi propuste u činjenici da nemaju tačnu listu stvari koju morju da provere, već po inerciji rade, bez tačne evidencije o načinu i prioritetu inspekcije, jer bez toga se ne mogu pratiti eventualni propusti i problemi koji su se javljali u prošlosti i postoji opasnost od ponavljanja istih grešaka.

4. Kvalifikacije trenera i sudija

MOS, kao i ostali sportski činovi su identifikovali trenere, asistente, sudije, kao vitalne resurse za prevenciju povreda kroz sprovođenja pravila kako na terenu tako i van njega i zbog toga se moraju imati iskusna i akreditovana lica za ovakve potrebe. Treneri imaju ključnu ulogu u prevenciji povreda i bezbednosti, koju sprovode preko nadgledanja i davanja instrukcija oko tehničkih zadataka, razumevanju pravila, obezbeđuju adekvatnu pažnju za povređene igrače i sprečavaju nasilno ponašanje na terenu, kao i van njega. Svi klubovi imaju tačno definisane standarde koje moraju da ispune treneri kako bi mogli da obavljaju svoj posao. Velika pažnja trenera je usmerena na bezbedno održavanje treninga, kao i da treneri moraju izabrati u tim igrače koji imaju zavidan nivo tehnike i koordinacije kako bi izbegli povrede, naročito u mlađim kategorijama, a to je u sprezi sa trenerskim kvalifikacijama i iskustvom.. Pridavanje pažnje dobroj tehnici, koordinaciji ili radujusu kretanja u zavisnosti od sporta u mnogome se smanjuje šansa za povredu, ali jedan broj trenera ne pridaje dovoljno pažnje ovom elementu kao bitnom za prevenciju povreda.

Kao jedna od glavnih uloga u prevenciji od povreda sportista i nedoličnog ponašanja, ali i relativnog kontrolisanja mase na sportskim objektima čine službena lica ili sudije. Oni svojim ponašanjem na terenu direktno utiču na više faktora sportske priredbe, a prevashodno na igrače i publiku. Iako uvek ima oprečnik komentara da li je sudija dobro obavio svoj posao na terenu, ali on svojim govorom tela, gestikulacijom, spremnošću da preventivno deluje, kao i nepristrasnošću, može tokove "užarenih" atmosfera svesti na nisku tačku. Ali kako bi ovaj aspekt bio ispunjen, prevashodno granske sudijske organizacije moraju uvek raditi kako na stručnom usavršavanju sudija, tako i na njihovom psihološkom jačanju, kako ne bi padali pod uticaj atmosfera na sportskim objektima.

5. Edukacija i prevencija

Za ovaj deo menadžmenta bezbednosti treba da se donese nacionalna strategija u okviru MOS-a i OKS-a, jer upravo to treba da predstavlja esenciju obrazovanja dece o obliku ponašanja bilo da su sutra sportisti, sudije, delegati ili samo navijači. Kroz edukativne programe treba napraviti bazu za stvaranje zdrave nacije u svakom smislu, kao i prihvatanje sporta kao sastavnog dela života, koji sa sobom donosi i pobede i poraze, ali prevashodno kao promociju zdravog načina života kako fizičkog tako i psihičkog. Takva platforma bi takode morala da se implementira u okviru granskih saveza, a zatim i klubova koji bi par dana mesečno organizovali edukativne programe u okviru svojih klubova o nasilju na terernima, doppingu, fer plej.... Na ovakav sistematičan način imali bi priliku da približimo prave vrednosti sporta mladima, koji sutra trebaju da budu uzori novim uzrastima.

6. Interna i eksterna kontrola primene

Ovakve vrste kontrole bi išle u dva pravca: interna, koja bi se sardžala od strane granskih saveza prema klubovima, kao prvi nivo kontrole oko implementacije menadžmenta bezbednosti. Dok bi eksterna bila vođena od strane MOS-a ili OKS-a, kao vrhovne instance zaduzene za primeu zakonskih odredbi. Jer samo je jedno jasno kada su zakoni u pitanju, a to je ako imamo zakone koji se ne primenjuju, onda bolje ne gubiti vreme i papir za pisanje.

Zaključak

Može se konstatovati da klubovi trebaju da poseduju širok spektar pravilnika i akata koji se odnose na bezbednost, ali isto tako da se u većini slučajeva njihova implementacija vrši zavisno od potreba, iskustva i mogućnosti organizacije. Najveći broj klubova u Srbiji shvata bezbednost kao veoma bitan aspekt u svom funkcionisanju, kao i da vođenje zapisnika o povredama igrača, regulativama i imovine igra veoma bitnu ulogu o sagledavanju daljih postupaka. Ipak, ono što može biti naznačeno kao negativno je to što vrlo mali broj klubova ima koordinatora za bezbednost ili obezbeđen budžet za ova pitanja, a kako bi se kvaliteteno implementiralo i pratilo sve oko bezbednosti, mora se osigurati postojanje organa u klubu koji bi se bavio samo ovim delom. Sve to može da ima potporu, samo ukoliko najviše sportske institucije u Srbiji žele da jasno i efikasno donesu zakone koji definišu navedene aspekte, pa čak i širi opseg mera koji će dovesti do povećanja bezbednosti svih činilaca u sportu i postviti kao jednu od najvećih vrednosti našeg društva, upravo – bezbedan i fer plej sport.

Literatura

1. Beech G. J. & Chadwick S. (2010), *Sport management*, Prentice Hall
2. Covell, D. & Walker, S. (2013), *Managing Sport Organizations*, University of Western New England, US.
3. Životić, D. (2007), *Menadžment u sportu*, Beograd: Fakultet za menadžment u sportu Univerzitet Braća Karić
4. Životić, D. & Veselinović, J. (2010), *Modeli funkcija u sportskom menadžmentu*, Beograd: Fakultet za menadžment u sportu Alfa Univerzitet
5. Kastratović, E. & Marović, M. (2010), *Mediji masovnih komunikacija i odnosi sa javnošću u sportu*, Beograd: Fakultet za menadžment u sportu Alfa Univerzitet
6. Perović, B (2010), *Mreža javnih sportskih objekata i strategijski menadžment u sportu*, Beograd: Fakultet za menadžment u sportu Alfa Univerzitet
7. Stacey A. Hall, Walter E. Cooper (2012), *Security Management for Sports and Special Events*, NCS

ZAJEDNIČKE KARAKTERISTIKE RAZLIČITIH INTENZITETA OPTEREĆENJA U PRVOM MEZOCIKLUSU PRIPREMNOG PERIODA KOD AKTIVNIH ATLETIČARA NA SREDNJIM STAZAMA

COMMON CHARACTERISTICS OF DIFFERENT LOAD INTENSITIES IN THE FIRST MESOCYCLE OF PREPARATORY PERIOD OF ACTIVE MIDDLE DISTANCE RUNNERS

Originalan naučni članak

Rade Stefanović¹, Ljubiša Lilić¹, Života Stefanović²

¹Fakultet za sport i fizičko vaspitanje, Leposavić, Srbija

²Gimnazija, Danilovgrad, CrnaGora

Apstrakt

U transformacijama sportskog treninga, kod atletičara na srednjim stazama, nije samo priprema glavna karika u lancu poboljšanja rezultata koja je programirana prema planu i programu treninga, već i pedagoški principi koji sistematično treba da se sprovedu u sportskom treningu. Jedan od glavnih faktora u sprovođenju treninga su i opšte-biološki, zdravstveno-higijenski i odbrambeni sistemi. Pod teorijom sportsko-metodološkog treninga podrazumeva se naučna disciplina koja proučava zakonitost transformacijskih procesa. Predmet analize ovoga rada su podaci o obimu i intenzitetu treninga trčanja po danima u prvom mezociklusu pripremnog perioda kod šest reprezentativnih atletičara na srednjim stazama. Kriterijum za izračunavanje podataka je skala intenziteta prema Frenku Diku iz 1980. godine, gde je mogućnost za grešku svedena na najmanju moguću meru. Svi podaci će biti prikazani numerički, tabelarno i grafički. Dobijeni podaci su sređeni prema najboljim rezultatima u zadnje dve takmičarske kalendarske godine na 800 m, 1500 m i 3000 m.

Ključne reči: obim, intenzitet, mezociklus, pripremi period, atletičari, srednje staze

Abstract

In the transformation of sports training of middle-distance runners, preparation is not the only major link in a chain of improvement of results organised by training plan and program, but also pedagogical principles which should be conducted systematically in sports training. General biological, health, hygiene and defence systems are among the main factors in conducting training. The theory of sports methodology training implies a scientific discipline which studies the mechanism of transformational processes. Data about volume and intensity of running training by days in the first mesocycle of a preparatory period of six representative middle-distance runners are the subject of analysis of this paper. The criterion for data calculation is intensity scale according to Frank Dick from 1980, where the possibility of mistakes margin for error is reduced to the lowest possible level. All data will be presented numerically, as a tabular summary and graphically. The obtained data are classified according to the best results in the last two years for 800 m, 1500 m and 3000 m.

Key words: volume, intensity, mesocycle, preparatory period, middle distance runners

Uvod

U transformacijama sportskog treninga nije samo priprema za veće napore već i pedagoški proces za pripremu organizmaka koji utiče u integralnom smislu na menjanje čovekove ličnosti. Zadaci sportskog treninga se dele na opšte i specifične.

Opšti su bioiološko zdravstveni – higijenski i odbrambeni.

Specifični se sastoje u tome da se kroz sportski trening rešava veliki broj zadataka, a to su:

- Fizičke pripreme (razvoj snage, brzine, spretnosti i okretnosti)
- Sportisti treba da ovladaju tehničkom primenom na treningu
- Razvijanje taktičke sposobnosti određene grane
- Razvijanje psihičkih priprema sportista na sportskom treningu
- Teoretska priprema

Da bi sve sposobnosti mogle razviti i utvrditi značajnije stanje svakog sportiste, a posebno individualnost sportiste, trebalo bi utvrditi i finalno stanje.

Pod teorijom sportskog treninga se podrazumeva naučno metodološka disciplina koja proučava zakonitost transformacijskih procesa u kojima se čovek kao više dimenzionalni sistem dovodi iz jednog stanja u novo formirano stanje koje obezbeđuje viši nivo sportskih rezultata. Pored ostalih zadataka teorije i sportskog treninga, praksa ima zadatak da pronalazi i utvrđuje određene zakonitosti i postupke koji regulišu uspeh u sportskim disciplinama. Da bi što lakše utvrdili zakonitosti, potrebno je utvrditi sve činioce od kojih zavisi uspeh u sportu.

Predmet rada

Predmet rada se odnosi na zajedničke karakteristike različitih intenziteta opterećenja treninga trčanja po danima u prvom mezociklusu pripremnog perioda kod šest reprezentativnih atletičara na srednjim stazama.

Metod rada

U ovom eksperimentalnom istraživanju je ukupno je analizirano 35 dana u prvom mezociklusu pripremnog perioda. Kriterijum za izračunavanje podataka je skala obima i intenziteta prema Frenk Diku iz 1980. god., gde je mogućnost grešaka svedena na najmanju moguću meru.

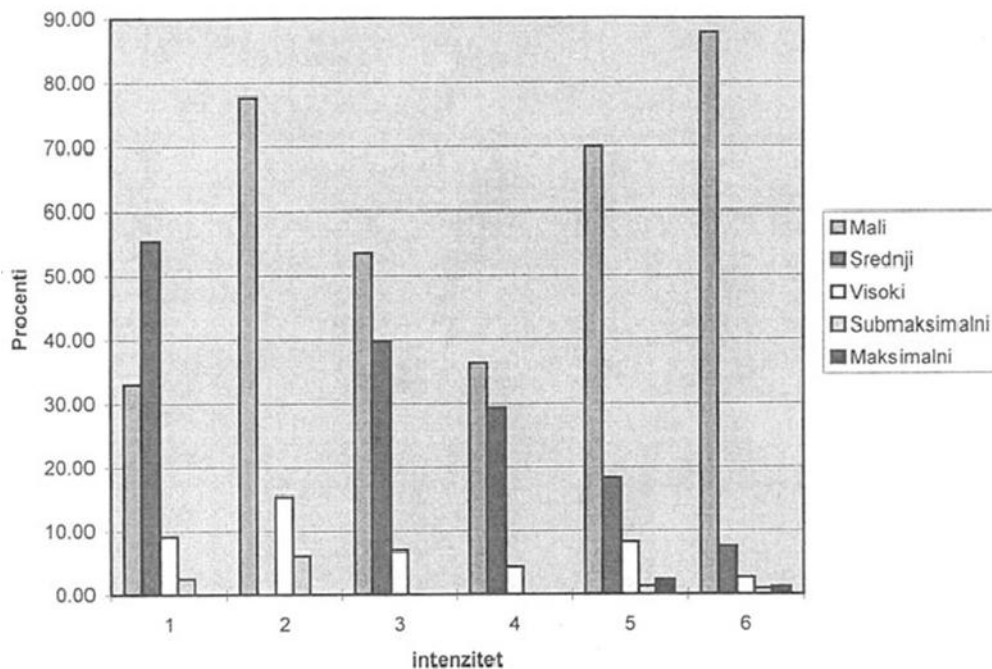
- Slab intenzitet koji iznosi od (30-49% vremena ličnog rekorda)
- Mali intenzitet koji iznosi od (50-64% vremena ličnog rekorda)
- Srednji intenzitet koji iznosi od (65-74% vremena ličnog rekorda)
- Visoki intenzitet koji iznosi od (75-84% vremena ličnog rekorda)
- Submaksimalni intenzitet koji iznosi od (85-94% vremena ličnog rekorda)
- Maksimalni intenzitet koji iznosi od (95-100% vremena ličnog rekorda)

Posle sistematizacije procentualnog odnosa intenziteta trčanja po danima; u prvom mezociklusu za svakog ispitanika izračunat je procentualni odnos intenziteta trčanja po danima.

Statistička obrada podataka

Prikupljeni podaci su sređeni po uzorku 6 ispitanika. Svi podaci su prikazani numerički, tabelarno i grafički.

Rezultati i istraživanja

Slika. 1 - Grafički prikaz zastupljenosti intenziteta rada kod 6 ispitanika u prvom mezociklusu pripremnog perioda

Ispitanik A1

Skala intenziteta	MIKROCIKLUSI										Ukupno	
	I		II		III		IV		V		KM	%
	KM	%	KM	%	KM	%	KM	%	KM	%		
Mali	74.5	45.40	42	26.42	46	32.69	10	10.00	60	42.95	232.5	33.05
Srednji	74.6	45.46	74	46.54	94.7	67.31	78	78.00	67.5	48.32	388.8	55.27
Visoki	15	9.14	25	15.72	0	0.00	12	12.00	12.2	8.73	64.2	9.13
Submaksimalni	0	0.00	18	11.32	0	0.00	0	0.00	0	0.00	18	2.56
Maksimalni	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Ukupno	164.1	100	159	100	140.7	100	100	100	139.7	100	703.5	100

Ispitanik A2

Skala intenziteta	MIKROCIKLUSI										Ukupno	
	I		II		III		IV		V			
	KM	%	KM	%	KM	%	KM	%	KM	%	KM	%
Mali	98	65.77	121	80.13	128	84.21	110	80.88	113	77.93	570	77.76
Srednji	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Visoki	42	28.19	15	9.93	15	9.87	18	13.24	23	15.86	113	15.42
Submaksimalni	9	6.04	15	9.93	9	5.92	8	5.88	9	6.21	50	6.82
Maksimalni	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Ukupno	149	100	151	100	152	100	136	100	145	100	733	100

Ispitanik A3

Skala intenziteta	MIKROCIKLUSI										Ukupno	
	I		II		III		IV		V			
	KM	%	KM	%	KM	%	KM	%	KM	%	KM	%
Mali	71	51.45	68	56.76	69	64.01	51	45.13	48	49.48	307	53.34
Srednji	54	39.13	51.8	43.24	38.8	35.99	46	40.71	38	39.18	228.6	39.72
Visoki	13	9.42	0	0.00	0	0.00	16	14.16	11	11.34	40	6.95
Submaksimalni	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Maksimalni	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Ukupno	138	100	119.8	100	107.8	100	113	100	97	100	575.6	100

Ispitanik A4

Skala intenziteta	MIKROCIKLUSI										Ukupno	
	I		II		III		IV		V			
	KM	%	KM	%	KM	%	KM	%	KM	%	KM	%
Mali	91	51.12	84	51.22	50	33.78	0	0.00	53	40.15	278	36.25
Srednji	87	48.88	80	48.78	64	43.24	145	100	79	59.85	455	59.32
Visoki	0	0.00	0	0.00	34	22.97	0	0.00	0	0.00	34	4.43
Submaksimalni	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Maksimalni	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Ukupno	178	100	164	100	148	100	145	100	132	100	767	100

Ispitanik A5

Skala intenziteta	MIKROCIKLUSI										Ukupno	
	I		II		III		IV		V		KM	%
	KM	%	KM	%	KM	%	KM	%	KM	%		
Mali	110	76.92	73	57.48	100	66.23	76	69.09	120	77.92	479	69.93
Srednji	12	8.39	14	11.02	47	31.13	24	22	28	18.18	125	18.25
Visoki	18	12.59	28	22.05	0	0.00	10	9.09	0	0.00	56	8.18
Submaksimalni	3	2.10	6	4.72	0	0.00	0	0.00	0	0.00	9	1.31
Maksimalni	0	0.00	6	4.72	4	2.65	0	0.00	6	3.90	16	2.34
Ukupno	143	100	127	100	151	100	110	100	154	100	685	100

Ispitanik A6

Skala intenziteta	MIKROCIKLUSI										Ukupno	
	I		II		III		IV		V		KM	%
	KM	%	KM	%	KM	%	KM	%	KM	%		
Mali	140	100	148.5	100	119.4	80.46	88	67.18	90	90.00	585.9	87.72
Srednji	0	0.00	0	0.00	23	15.50	27	20.61	0	0.00	50	7.49
Visoki	0	0.00	0	0.00	0	0.00	8	6.11	10	10.00	18	2.70
Submaksimalni	0	0.00	0	0.00	6	4.04	0	0.00	0	0.00	6	0.90
Maksimalni	0	0.00	0	0.00	0	0.00	8	6.11	0	0.00	8	1.20
Ukupno	140	100	148.5	100	148.4	100	131	100	100	100	667.9	100

Red.br.	Ispitanici	800 m	1500 m	3000 m	V (M/s) *
1	A1	1.54.20	3.45.10	7.58.15	6.48
2	A2	1.50.20	3.42.06	8.00.10	6.52
3	A3	1.51.15	3.44.00	7.59.00	6.50
4	A4	1.51.00	3.49.20	8.05.10	6.42
5	A5	1.51.05	3.43.00	8.02.00	6.49
6	A6	1.50.08	3.44.70	8.02.10	6.49

*Srednja brzina koju je ispitanik postigao na datim deonicama.

Na osnovu dobijenih podataka iz dnevnika atletičara na srednjim stazama i rezultata istraživanja, kao i najboljih rezultata u sezoni 1994/95. godine, došli smo do podataka da su naši najbolji atletičari na srednjim stazama.

Zaključak

U ovome radu nije bilo slučajeva da nije bio zabeležen broj pretrčanih kilometara i parametra vreme, tako da nije bilo potrebno vršiti procenu. U slučajevima da postoji takva mogućnost, onda bi se procena vršila na osnovu ličnog iskustva kao bivšeg trkača na srednjim stazama i na osnovu konsultacije sa atletske stručnjacima.

Procena se može vršiti i na osnovu pulsa posle trčanja, ali se to smatra manje tačnijom merom od brzine trčanja. U ovom slučaju ta mogućnost je isključena, jer atletičari i treneri nisu zabeležili rad pulsa.

Za prvi mezociklus pripremnog perioda trkača na srednjim stazama, karakteristično je da u ovoj fazi, u trajanju od 35 dana, pretrče od 500-800 km. Od toga oko 85% sačinjava rad u aerobnim uslovima, a oko 15% rad u aerobno-anaerobnim uslovima.

Ukoliko se trči intenzitetom većim od 80% od maksimuma moguće brzine na određenoj stazi, onda je to intenzivan rad, a ukoliko manje od 80% onda se govori o malom intenzitetu rada (Petrović, 1980; Homenko,1982). Na prikazanoj tabeli izložene su relacije intenziteta za 6 ispitanika u prvom mezociklusu pripremnog perioda po obimu i intenzitetu rada.

Dobijeni rezultati ukazuju da se u potpunosti može govoriti o zadovoljavajućim metodama koje su korišćene u ovom radu.

Literatura

1. Dick, F. (1980). *Trening vrhunskih atletičara*, Beograd: NIP Partizan
2. Homenkov, L. S. (1977) *Atletika*. Beograd: Partizan i Savez za fizičku kulturu Jugoslavije
3. Homenkov, L. S. (1981) *Atletika – udžbenik za trenere*. Beograd: Partizan i Savez za fizičku kulturu Jugoslavije
4. Harre, D. (1973) *Priručnik za trenere*. Beograd: Sportska knjiga
5. Stefanović, Đ. & Stefanović R. (2002) *Teorija i metodika atletike*. Beograd: Samostalno izdanje autora
6. Stefanović, Đ. (1992) *Atletika 2 - Tehnika*. Beograd: Samostalno izdanje autora
7. Stefanović, R. (2012) *Atletika*. Leposavić: Fakultet za sport i fizičko vaspitanje
8. Tončev, I. (1991). *Atletika, tehnika i obučavanje*. Novi Sad: NIŠJP „Dnevnik”
9. Zenon, V. (1988). *Savremeni trening*. Beograd: Naučna knjiga

UTICAJ OBIMA OPTEREĆENJA KOD REPREZENTATIVNIH ATLETIČARA NA SREDNJIM STAZAMA PO MIKROCIKLUSIMA NA REZULTAT U TAKMIČARSKOM PERIODU

THE INFLUENCE OF LOAD VOLUME ON THE RESULT IN COMPETITION PERIOD OF REPRESENTATIVE MIDDLE-DISTANCE RUNNERS BY MICROCYCLES

Originalni naučni članak

Rade Stefanović¹, Ljubiša Lilić¹, Života Stefanović²

¹Fakultet za sport i fizičko vaspitanje, Leposavić, Republika Srbija

²Gimnazija, Danilovgrad, Crna Gora

Apstrakt

Matveev L. P. je sportski trening definisao sledećim rečima: „Sportski trening predstavlja osnovnu formu pripremanja sportista, koji se sistematski izgrađuje pomoću vežbanja.” On predstavlja organizovan i pedagoški proces upravljanjem sportskog razvoja i usavršavanja. Cilj trenažnog procesa je razvoj duhovnih i fizičkih sposobnosti, kao faktora koji utiču na razvijanje harmonične ličnosti i vaspitanja za društvo. Harre D. definiše sportski trening kao proces sportskog usavršavanja na naučnim osnovama, naročito pedagoški. Usmeren je kroz planski i sistematski rad na podizanje fizičke sposobnosti u cilju postizanja visokih rezultata u određenoj sportskoj grani. U ovom radu obuhvaćeni su reprezentativni atletičari muškog pola, gde je posebno dat osvrt na obim opterećenja na treningu u prvoj fazi mezociklusa pripremnog perioda. Takođe, skala obima opterećenja izračunava se prema Frenku Diku, gde je mogućnost za grešku svedena na minimum. Svi podaci biće prikazani tabelarno, numerički, grafički. Posebno se obraća pažnja na uticaj obima na postizanje rezultata u takmičarskom periodu.

Ključne reči: obim, mezociklusi, takmičarski period, atletičari, srednje staze

Abstract

Matveev L. P. defined sports training in the following way: “Sports training represents a basic form of preparation of athletes, systematically built by exercising.” It represents an organised pedagogical process of management of sports development and improvement. The aim of a training process is the development of spiritual and physical abilities as factors which influence the development of a harmonised personality as well as education for a society. Harre D. defines sports training as a process of sports improvement on scientific bases, especially pedagogical ones, aimed at improvement of physical abilities, through planned and systematic work in order to reach top results in a certain sports discipline. Six male representative athletes were included in this research, with special attention devoted to load volume during training in the first mesocycle phase of a preparatory period. According to Frank Dick load volume scale is calculated, where the possibility of a mistake is reduced to the lowest possible level. All data will be presented numerically as a tabular summary and graphically. The influence of volume on achieving results in a competition period is particularly focused upon.

Key words: volume, mesocycles, competition period, athletes, middle-distance tracks

Uvod

Postoji nekoliko zakonitosti trenažnog opterećenja od kojih je trenažno opterećenje značajno u procesu sportskog treninga. Pod trenažnim opterećenjem podrazumevamo delovanje određenih trenažnih sredstava prvenstveno na funkcionalnu sportsku strukturu organizma sportiste, koje može biti izraženo kao spoljašnja i unutrašnja trenažna opterećenost i samim tim podrazumeva uticaj vežbi na treningu koje se daju u smislu savladivanja nekog rastojanja u vidu utrošenog vremena, broja ponavljanja i sl.

Unutrašnje opterećenje se karakteriše veličinom odgovarajuće reakcije organizma odnosno stepenom morfoloških, motoričkih, fizioloških i biomehaničkih kongitivnih i konativnih osobina. Ista ta promena dimenzija ličnosti sportista pod uticajem trenažnih sredstava i metoda precizira ocenjivanja o ovim sposobnostima i metodama koje je veoma teško utvrditi, a to spada u trenerov najteži deo posla. Ova dva opterećenja su u međusobnoj uslovljenosti, a to znači da što je veće spoljašnje opterećenje veće su i funkcionalne promene i obrnuto (osim izuzetaka gde se najčešće traži optimalno opterećenje). Parametri opterećenja su obim i intenzitet kao i pauza kojom je ukupna količina rada vežbi na treningu izvodljiva u primeni. Intenzitet je stepen uloženog napora u nekoj vežbi, tj. jačina opterećenja izražava se frekvencijom u jedinici vremena, brzini pokreta itd. Na veličinu opterećenja mogu uticati tehnika i taktika komunikacije jednostavnih i složenih pokreta kao i promena ritma izvođenja nekih vežbi.

Obim rada

Melerovic H. i Meler V. (1975) iznose da je za ostvarenje najviših rezultata neophodan svakodnevni trening. Dve jedinice treninga dnevno ili u pojedinim danima treninga sa različitim glavnim ciljem mogu najverovatnije da povećaju dejstvo treninga. Optimalna dužina prema dosadašnjim iskustvima leži kod 100-300% dužine (u m, km), ili trajanja (1-3 jedinica). Uz to dolazi vreme za zagrevanje, kao i trening sporednih komponenata. Da li duže trajanje treninga ima posebni dodatni efekat još nije dokazano.

Homenkov L.S. (1977), iznosi da kod atletičara na srednjim stazama u periodu opterećenja prevladuje neprekidno trčanje ili trčanje sa promenom ritma. Periodično se obavlja trčanje na različitim dužinama 20-25 km, pristupačnom brzinom. Optimalno doziranje u zimskom periodu podrazumeva lagano trčanje od 90-120 min. Optimalna godišnja kilometraža atletičara srednjih staza iznosi od 1500-3000 km. Kod nekih od vhunskih stranih atletičara srednjih staza, maksimalni godišnji obim trčanja čini oko 3500-4000 km, pa i više. Postoje primeri da atletičari postižu visoke rezultate uz manje ali intenzivne obime trčanja.

U toku godine atletičari srednjih staza startuju na 30-40 takmičenja. Na osnovu svega toga Homenkov skreće pažnju da je neophodno da svaki atletičar obrati pažnju pri izboru najoptimalnijeg obima nedeljne, mesečne i godišnje.

Značaj istraživanja

Rad predstavlja značajan doprinos za teoretsko razmišljanje i programiranje planova trenažnog procesa u radu atletičara na srednjim stazama. U praksi, do sada, nisu bila obuhvaćena istraživanja trenažnog procesa u prvom mezociklusu pripremnog perioda, po svim varijantama i režimu treninga. Najveća prednost ovoga rada se ogleda u tome što su svi podaci sređeni na osnovu dokumentacije ispitanika, a raščlanjeni su na režime rada, kao što su: aerobni i aerobno-anaerobni.

Ovim radom želi se sagledati deo trenažne prakse naših najboljih atletičara u prvom mezociklusu pripremnog perioda treninga i na bazi što objektivnijih pokazatelja analizirati sadržaj treninga atletičara na srednjim stazama. Pri ovome se prvenstveno misli na primeni nauke u procesu sportskog treninga, koji predstavlja najznačajniji faktor u postizanju sportskog savršenstva, koje se manifestuje kroz postizanje

sportskih rezultata. Istovremeno se želi dati osvrt na našu trenažnu praksu ukoliko ona bitno odstupa od savremenih shvatanja u svetu.

Sigurno je da naučna istraživanja treba što brže da se uključe u praksu radi njenog unapređivanja i da rezultati naučnih istraživanja služe praksi, kako bi se unapredio trening naših najboljih atletičara na srednjim stazama.

Ovo istraživanje bi trebalo u određenoj meri da pomogne atletskim trenerima i samim atletičarima da što bolje planiraju i programiraju sportski trening.

Značaj istraživanja je utoliko veći što su svi podaci originalni. Ukoliko bi atletičari i njihovi treneri ozbiljno pristupili i prihvatili ova istraživanja, onda bi ovaj rad dao određeni doprinos ka usavršavanju treninga naših vrhunskih atletičara na srednjim stazama.

Predmet rada

Predmet rada se odnosi na analizu su podataka o obimu treninga trčanja po danima u prvom mezociklusu pripremnog perioda kod šest reprezentativnih atletičara na srednjim stazama.

Metod rada

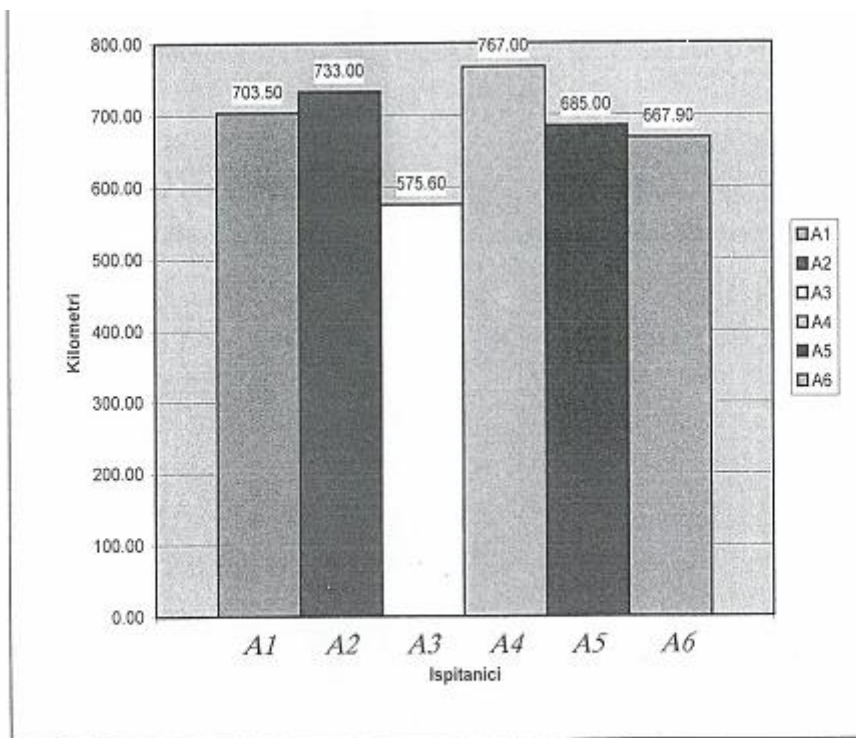
Statističkom metodom prikupljeni podaci su sređeni po uzorku 6 ispitanika. Ukupno je analizirano 35 dana u prvom mezociklusu pripremnog perioda. Kriterijum za izračunavanje podataka je skala obima i intenziteta prema Frenk Diku iz 1980. godine, gde je mogućnost grešaka svedena na najmanju moguću meru.

- Slab intenzitet koji iznosi od (30-49% vremena ličnog rekorda)
- Mali intenzitet koji iznosi od (50-64% vremena ličnog rekorda)
- Srednji intenzitet koji iznosi od (65-74% vremena ličnog rekorda)
- Visoki intenzitet koji iznosi od (75-84% vremena ličnog rekorda)
- Submaksimalni intenzitet koji iznosi od (85-94% vremena ličnog rekorda)

Rezultati istraživanja

Rezultati istraživanja su numerički i grafički prikazani na narednoj slici.

Intenzitet	I S P I T A N I C I											
	A1		A2		A3		A4		A5		A6	
	KM	%	KM	%	KM	%	KM	%	KM	%	KM	%
Mali	232.5	33.05	570.0	77.76	307.0	53.34	278.0	36.25	497.0	69.93	585.9	87.72
Srednji	388.8	55.27	0.0	0.0	228.6	39.72	455.0	59.32	125.0	18.25	50.0	7.49
Visoki	64.2	9.13	113.0	15.42	40.0	6.95	34.0	4.43	56.6	8.18	18.0	2.7
Submaks.	18.0	2.56	50.0	6.2	0.0	0.0	0.0	0.0	9.0	1.31	6.0	0.9
Maks.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	16.0	2.34	8.0	1.2
Ukupno:	703.5	100.0	733.0	100.0	575.6	100.0	767.0	100.0	685.0	100.0	667.9	100.0

Grafički prikaz obima rada kod 6 ispitanika u 1. mezociklusu pripremnog perioda

Zaključak

Ispitanik A1 je primenjivao dve jedinice treninga dnevno, što prema praktičnim i naučnim saznanjima povećava dejstvo treninga kao i intenzitet opterećenja i uklapa se u treninge vrhunskih atletičara na srednjim stazama. Od ukupnog obima pretrčanih kilometara ispitanik je u aerobnom režimu pretrčao 576,2 km ili 81,67%, a u aerobno-anaerobnom režimu 129,3 km ili 18,33% sa prosečnim intenzitetom opterećenja od 69,82%. Ukupan obim u prvom mezociklusu pripremnog perioda za ispitanika A1 iznosi 705.5 km.

Ispitanik A2 je primenjivao dve jedinice treninga dnevno, što prema praktičnim i naučnim saznanjima povećava dejstvo treninga kao i intenzitet opterećenja koji se uklapa u treninge vrhunskih atletičara na srednjim stazama. Od ukupnog obima pretrčanih kilometara ispitanik je u aerobnom režimu pretrčao 591,0 km ili 80,63%, a u aerobno-anaerobnom režimu 142,0 km ili 19,37% sa prosečnim intenzitetom opterećenja od 67,71%. Ukupan obim u prvom mezociklusu pripremnog perioda za ispitanika A2 iznosi 733 km.

Ispitanik A3 je primenjivao dve jedinice treninga dnevno, što prema praktičnim i naučnim saznanjima povećava dejstvo treninga kao i intenzitet opterećenja koji se uklapa u treninge vrhunskih atletičara na srednjim stazama. Od ukupnog obima pretrčanih kilometara ispitanik je u aerobnom režimu pretrčao 513,0 km ili 89,12 %, a u aerobno-anaerobnom režimu 62.6 km ili 10,88%. sa prosečnim intenzitetom opterećenja od 67,02%. Ukupan obim u prvom mezociklusu pripremnog perioda za ispitanika A3 iznosi 575.6 km.

Ispitanik A4 je primenjivao dve jedinice treninga dnevno, što prema praktičnim i naučnim saznanjima povećava dejstvo treninga kao i intenzitet opterećenja koji se uklapa u treninge vrhunskih atletičara na srednjim stazama. Od ukupnog obima pretrčanih kilometara ispitanik je u aerobnom režimu pretrčao 690,0 km ili 89,03%, a u aerobno-anaerobnom režimu 85,0 km ili 10,97%. sa prosečnim intenzitetom opterećenja od 68,30%. Ukupan obim u prvom mezociklusu pripremnog perioda za ispitanika A4 iznosi 775,0 km.

Ispitanik A5 je primenjivao dve jedinice treninga dnevno, što prema praktičnim i naučnim saznanjima povećava dejstvo treninga kao i intenzitet opterećenja koji se uklapa u treninge vrhunskih atletičara na srednjim stazama. Od ukupnog obima pretrčanih kilometara ispitanik je u aerobnom režimu pretrčao 656,0 km ili 95,77%, a u aerobno-anaerobnom režimu 29,0 km ili 4,23% - sa prosečnim intenzitetom opterećenja od 63,25%. Ukupan obim u prvom mezociklusu pripremnog perioda za ispitanika A5 iznosi 685,0 km.

Ispitanik A6 je primenjivao dve jedinice treninga dnevno, što prema praktičnim i naučnim saznanjima povećava dejstvo treninga kao i intenzitet opterećenja koji se uklapa u treninge vrhunskih atletičara na srednjim stazama. Od ukupnog obima pretrčanih kilometara ispitanik je u aerobnom režimu pretrčao 588,9 km ili 87,52%, a u aerobno-anaerobnom režimu 84,0 km ili 12,48% , sa prosečnim intenzitetom opterećenja od 63,41%. Ukupan obim u prvom mezociklusu pripremnog perioda za ispitanika A6 iznosi 672,9 km.

Literatura

1. Dick, F. (1980). *Trening vrhunskih atletičara*, Beograd: NIP Partizan
2. Harre, D. (1973) *Priručnik za trenere*. Beograd: Sportska knjiga
3. Homenkov, L. S. (1977) *Atletika*. Beograd: Partizan i Savez za fizičku kulturu Jugoslavije
4. Homenkov, L. S. (1981) *Atletika – udžbenik za trenere*. Beograd: Partizan i Savez za fizičku kulturu Jugoslavije
5. Matveev, L. P. (1997). *The general theory of sport*. Textbook for completing higher levels of physical education / L.P. Matveev. Moscow: 4th branch Voenizdat, 304 p.
6. Melerović, H. i Meler, V. (1975). Biološki i medicinski principi i osnove treninga, *Trening*, Beograd: str. 79-83.
7. Stefanović, Đ. & Stefanović R. (2002) *Teorija i metodika atletike*. Beograd: Samostalno izdanje autora
8. Stefanović, Đ. (1992) *Atletika 2 - Tehnika*. Beograd: Samostalno izdanje autora
9. Stefanović, R. (2012) *Atletika*. Leposavić: Fakultet za sport i fizičko vaspitanje
10. Tončev, I. (1991). *Atletika, tehnika i obučavanje*. Novi Sad: NIŠJP „Dnevnik”
11. Zenon, V. (1988). *Savremeni trening*. Beograd: Naučna knjiga

TAKMIČARSKI PROGRAM OLIMPIJSKIH IGARA KROZ ISTORIJU

THE OLYMPIC GAMES COMPETITION PROGRAMME THROUGHOUT HISTORY

Pregledni članak

Violeta Šiljak¹, Luka Šiljak¹, Saša Vajić²

¹ Fakultet za menadžment u sportu, Alfa univerzitet, Beograd

² Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Beogradu

Apstrakt

Moderne Olimpijske igre obnovljene su 1896. godine na principima antičkih igara – na četvorogodišnjem ciklusu održavanja igara i na uspostavljanju mira i prijateljstva tokom održavanja igara. Razmatranjem programskog sadržaja igara, prisutan je princip da program modernih Olimpijskih igara obuhvata samo moderan sport. S obzirom na to da se program modernih Olimpijskih igara vremenom menjao u periodu od 116 godina, u kome je do sada održano 30 Olimpijskih igara, Međunarodni olimpijski komitet se susretao sa nizom spoljašnjih faktora koji su uticali na Olimpijski pokret, a samim tim i na promenu sadržaja programa igara, odnosno na promenu takmičarskog programa. Ovim istraživanjem sagledaće se evolucija takmičarskog programa letnjih Olimpijskih igara.

Ključne reči: Olimpijske igre, sport, programski sadržaj

Abstract

The modern Olympic Games were revived in 1896 on the principles of the ancient games - the four-year cycle of the Games and the truce and friendship during the Games. After examining the program of the Games, a principle that the modern Olympic Games program includes only modern sport was noticed. Since the program of modern Olympic Games has changed over a period of 116 years, during which 30 Olympic Games were held, the International Olympic Committee has encountered a number of external factors that have influenced the Olympic movement and thus changed the content of the programme of the Games i.e. the competition programme. This study will consider the evolution of the the Summer Olympic Games competition programme.

Key words: Olympic Games, sports, programme content

Uvod

Obzirom da se program modernih Olimpijskih igara vremenom menjao u periodu od 120 godina, u kome je do sada održano 30 Olimpijskih igara, Međunarodni olimpijski komitet (MOK) se susretao sa nizom spoljašnjih faktora koji su uticali na Olimpijski pokret a samim tim i na promenu sadržaja programa Igara, odnosno na promenu takmičarskog programa. Olimpijske igre su se vremenom razvile u najveću sportsku manifestaciju na svetu. Od prvih Igara u Atini, gde je bilo u programu 9 sportova sa 43 discipline, do Igara u Londonu, program se menjao više puta da bi dostigao cifru od 26 sportova i 39 discipline u 302 nadmetanja.

Program Olimpijskih igara je program svih takmičenja na Olimpijskim igrama utvrđen za svake Igre posebno od strane MOK-a, a u skladu sa postojećim Propisima i Odredbama. Program sačinjavaju tri komponente: sportovi, discipline i nadmetanja.

Podrazumevaju se oni sportovi koji su u nadležnosti odgovarajućih Međunarodnih Federacija (tabela 1). Disciplina je ogranak sporta koja se sastoji od jednog ili više nadmetanja. Nadmetanja predstavljaju takmičenja u sportu ili u jednoj od njegovih disciplina i dovode do rangiranja i dodele medalja i diploma (Olimpijska povelja, 2011, 80).

Izbor svih sportova za program, kao i utvrđivanje kriterijuma i uslova uključivanja bilo kog sporta u program, je u isključivoj nadležnosti Skupštine MOK-a gde samo oni sportovi koji usvoje i implementiraju Svetski Anti-Doping Kodeks mogu biti uključeni, odnosno ostati u programu. Odluka o uključivanju discipline ili nadmetanja u program je u nadležnosti Izvršnog odbora MOK-a.

Tabela 1 – Prikaz nadležnih MSF za letnje i zimske Olimpijske igre

Međunarodna asocijacija atletske federacije (IAAF)	Međunarodna unija za moderni petoboj (UIPM)
Međunarodna veslačka federacija (FISA)	Međunarodna softbol federacija (ISF)
Međunarodna badminton federacija (BWF)	Međunarodna tekvando federacija (WTF)
Međunarodna bejzbol federacija (IBAF)	Međunarodna teniska federacija (ITF)
Međunarodna košarkaška federacija (FIBA)	Međunarodna stonoteniska federacija (ITTF)
Međunarodna amaterska bokserska federacija (AIBA)	Međunarodna streljačka federacija (ISSF)
Međunarodna kajakaška federacija (ICF)	Međunarodna streličarska federacija (WA)
Međunarodna biciklistička unija (UCI)	Međunarodna trijatlonska unija (ITU)
Međunarodna konjička federacija (FEI)	Međunarodna jedriličarska federacija (ISAF)
Međunarodna mačevalačka federacija (FIE)	Međunarodna odbojkaška federacija (FIVB)
Međunarodna federacija fudbalskih asocijacija (FIFA)	Međunarodna bijatlonska unija (IBU)
Međunarodna gimnastička federacija (FIG)	Međunarodna bob i toboganing federacija (FIBT)
Međunarodna federacija za dizanje tegova (IWF)	Svetska karling federacija (WCF)
Međunarodna rukometna federacija (IHF)	Međunarodna hokejaška federacija (IIHF)
Međunarodna hokejaška federacija (FIH)	Međunarodna šankaška federacija (FIL)
Međunarodna džudo federacija (IJF)	Međunarodna klizačka federacija (ISU)
Međunarodna rvačka federacija (FILA)	Međunarodna skijaška federacija (FIS)
Međunarodna plivačka federacija (FINA)	

Prema Olimpijskoj Povelji sportovi uključeni u program letnjih Igara dele se na „sportsko jezgro“ i „dodatne sportove“. Sportsko jezgro uključuje najmanje 25 sportova izabranih od strane Skupštine, a na predlog Izvršnog odbora MOK-a i to među sportovima nadležnih Međunarodnih Sportskih Federacija. Na predlog Izvršnog odbora MOK-a, Skupština može uključiti u program jedan ili više dodatnih sportova sa gore navedene liste, a koji nisu uključeni u sportsko jezgro odlukom Skupštine; kao i one sportove koji su u nadležnosti odgovarajućih Međunarodnih sportskih Federacija. Pri tome ukupan broj sportova ne sme prelaziti 28.

Takođe, prema Olimpijskoj Povelji, sportovi koji su uključeni u program zimskih Igara sastoje se od „sportskog jezgra“, koje obuhvata sportove nadležnih Međunarodnih Sportskih federacija.

Takmičarski program Olimpijskih igara

Na prvim modernim Olimpijskim igrama u Atini 1896. godine bilo je devet sportova. Atletika, plivanje, gimnastika, boks, dizanje tegova, mačevanje, streljaštvo i biciklizam i 42 sportske discipline činile su takmičarski program (Šiljak, 2013, 110).

Na drugim OI održanim u Parizu 1900. godine broj sportova popeo se na 15 uz 65 takmičarskih disciplina. Uvedeni su vaterpolo, streljaštvo, veslanje, mačevanje, fudbal, streljaštvo, tenis, a prvi i jedini put održane su discipline poput trke motocikala, balona, kriketa, pelota, ronjenje i plivanje na 200m sa preprekama. Izbačeno je dizanje tegova i rvanje. Prvi put su se takmičile žene i to u golfu i tenisu.

Treće OI održane u Sent Luisu u SAD 1904. godine su obuhvatale 6 sportova u zvaničnoj konkurenciji. Prvi put su uvedeni skokovi u vodu i boks, a vraćeno je rvanje i dizanje tegova. Košarka je predstavljena kao demonstracioni sport.

Četvrte OI održane su u Londonu 1908. godine i na njima nije bilo predstavljanja novih sportova.

Na petim OI u Stokholmu 1912. godine bilo je 15 disciplina, a prvi put je uveden moderni pentatlon/petoboj za muškarce. Disciplina je trebalo da imitira iskustvo vojnika konjanika iz XIX veka i sastojala se od terenskog jahanja na 5000 m, plivanja na 3000 m, terenskog trčanja na 4000 m, mačevanja i gađanja iz revolvera.

Šeste OI nisu održane zbog Prvog svetskog rata.

Na sedmim OI održanim 1920. godine u Antverpenu bilo je 22 sporta sa 154 discipline. Na ovim Igrama su u program takmičenja uvedeni hokej na ledu, umetničko klizanje i ragbi.

Na osmim OI u Parizu 1924. godine bilo je 17 sportova i 126 disciplina. Ukinuto je streljaštvo koje će se vratiti tek 1968. godine. Predstavljani su, kao demonstracioni sportovi, odbojka i kajak i kanu na mirnim vodama.

U Amsterdamu 1928. godine, na devetim OI, bilo je 14 sportova i 109 disciplina bez tenisa koji će se na program OI vratiti tek 1988. godine.

Desete OI održane su u Los Anđelesu 1932. godine sa 14 sportova i 117 disciplina. Sem odsustva fudbala iz programa, nije bilo promena u disciplinama.

Jedanaeste Olimpijske igre održane su 1936. godine u Berlinu. Na ovim Olimpijskim igrama bilo je 19 sportova i 129 disciplina. Prvi put se pojavljuju rukomet, kajak i kanu na mirnim vodama i košarka kao takmičarske discipline.

Dvanaeste i trinaeste Igre nisu održane zbog ratnih dešavanja 1940. i 1944. godine. Četrnaeste Olimpijske igre održane su u Londonu 1948. godine. Na ovim Igrama sa programa je ukinut rukomet, koji se vratio u takmičarski program na OI tek 1972. godine.

Većih promena u takmičarskom programu Olimpijskih igara nije bilo sve do 1964. godine.

Olimpijske igre 1964. godine su bile osamnaeste po redu i održane su u Tokiju. Igre su imale 19 sportova i 163 discipline. Od novih sportova u takmičarski program uvršteni su džudo i odbojka.

Na devetnaestim Olimpijskim igrama održanim 1968. godine u Meksiko Siti, džudo je izbačen iz takmičarskog programa.

Dvadesete OI održane su u Minhenu 1972. godine. Pored 163 takmičarske discipline, uvedeni su kajak i kanu na divljim vodama (slalom) i rukomet u zatvorenom. Streličarstvo se vratilo u takmičarski program nakon duge pauze, a badminton je predstavljen kao demonstracioni sport.

Dvadesetprve Olimpijske igre održane su u Montrealu u Kanadi 1976. godine. Na Igrama je bio 21 sport sa 198 disciplina od kojih su nove bile ženska košarka, ženski rukomet i žensko veslanje, a hokej je prvi put igran na veštačkoj podlozi.

Dvadesetdruge Olimpijske igre u Moskvi 1980. godine nisu imale izmena u takmičarskom programu niti je bilo uvođenja novih sportova.

Na OI u Los Angelesu 1984. godine učestvovala su 104 zemlje u 21 sportu i 221 disciplini. Na Igrama je prvi put viđeno sinhrono plivanje, ritmička gimnastika, ženski biciklizam i ženski maraton.

Dvadesetčetvrte Olimpijske igre održane su u Seulu u Južnoj Koreji, 1988. godine. Učestvovalo je 159 zemalja u 23 sporta i 237 disciplina čime je postavljen dotadašnji rekord. Od disciplina je uveden stoni tenis, a tenis se vratio na program posle 64 godine koji je postao otvoren i za profesionalce. Tekvondo je predstavljen kao demonstracioni sport.

Od 257 disciplina na dvadesetpetim Igrama u Barseloni 1992. godine, nakon šest Olimpijskih igara na kojima je bio demonstracioni sport, u program je uvršten bejzbol, a svoj debi na OI videli su i badminton i ženski džudo.

Na dvadeset šestim Olimpijskim igrama u Atlanti 1996. godine od 26 sportova i 271 disciplina nove su bile odbojka na pesku, planinski biciklizam, težinska kategorija u veslanju kao i ženski fudbal. Uvedena je i disciplina samo za žene – softbol.

Dvadeset sedme Olimpijske igre održane su 2000. godine u Sidneju, a od 199 nacija učesnica u 28 sportova i 300 disciplina, prvi put su se na OI pojavile discipline ženski moderni pentatlon, triatlon i tekvondo, kao i dizanje tegova za žene.

Na dvadesetosmim Igrama u Atini 2004. godine nije bilo uvođenja novih sportova niti izuzimanja postojećih. Bilo je 28 sportova i 301 disciplina.

Olimpijske igre, u Pekingu 2008. godine donele su nove discipline *BMX* biciklizam i maraton na 10 km.

U program Letnjih olimpijskih igara u Londonu 2012. godine bilo je uvršteno ukupno 26 sportova i 39 disciplina u 302 nadmetanja. Na početku je planirano učešće 28 sportova, kao i na nekim ranijim izdanjima, ali su neposredno nakon izbora Londona za domaćina igara bejzbol i softbol izbačeni iz

službenog programa Igara. Na skupštini MOK-a 13. avgusta 2009. godine odlučeno je da se u program Igara uvrsti i ženski boks.

Po odluci Programske komisije i Izvršnog komiteta MOK, na narednim Olimpijskim igrama, koje će se održati u Rio de Žaneiru 2016. godine, će u takmičarski program biti uvršteni golf i ragbi. Svoj ulazak u porodicu olimpijskih sportova nisu uspjeli da argumentovano obrazlože predstavnici sportskih federacija, skvoša, karatea, roler sportova, bejzbola i softbola.

Zanimljivo je istaći činjenicu da su od prvih Olimpijskih igara pa do danas u takmičarskom programu bez prekida prisutni: atletika, gimnastika, plivanje i mačevanje. Neki od sportova, poput tenisa i golfa su iz takmičarskog programa OI bili izbačeni, pa nakon dugogodišnjeg odsustva vraćeni u program. Sportovi predstavljeni demonstraciono na nekim Igrama su kasnije uvršteni u njihov program, poput tekvondo, triatlona i dr. Postoje i oni sportovi za koje se ne zna, ili je zaboravljeno da su nekada bili sastavni deo takmičarskog programa na OI poput lakrosa, kriketa ili nadvlačenja konopca.

Zaključak

Takmičarski program na modernim Olimpijskim igrama je specifična pojava, koja je tokom do sada trideset održanih Olimpijskih igara bila podložna promenama, a otvoren je prostor da se i na budućim Olimpijskim igrama menja. Razlozi za isključivanje pojedinih sportskih grana su bili različiti. Na promenljivost takmičarskog programa je uticala i pojava novih sportova. Iz tih razloga Programska komisija MOK je nadležna da poštujući odredbe Olimpijske povelje za svake Olimpijske igre utvrdi program takmičarskih sportova.

Literatura

- 1... Corp Author (2004) *The Olympics: Athens to Athens 1896-2004*, London, Weidenfeld & Nicolson.
2. Findling J.E. & Pelle, Kimberly D. (2004) *Encyclopedia of the modern Olympic movement*, Westport Conn, Greenwood Press.
3. International Olympic Committee (2011). *Olympic Charter*, Lausanne: International Olympic Committee.
4. Šiljak, V. (2013) *Olimpizam*, Beograd, Alfa univerzitet.
5. Young D. (2004). *A brief history of the Olympic games*, Malden, MA: Blackwell Pub.

SOCIJALNO-STATUSNE DETERMINANTE SPORTSKE ANGAŽOVANOSTI UČENIKA

SOCIAL AND STATUS DETERMINANTS OF SPORTS INVOLVEMENT OF PUPILS

Originalan naučni članak

Branislav Tešić¹, Zoran Milošević², Jovan Vuković²

¹Osnovna škola „Đorđe Natošević”, Novi Sad

²Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Novom Sadu

Apstrakt

Socijalno-statusna obeležja, u uslovima ekonomske krize, predstavljaju snažan generator kulturnih potreba mladih, posebno prepoznatljiv u kulturi vežbanja – sportskoj aktivnosti učenika. Jedan od indikatora determinisanosti ovakvih potreba je i njihova preterana komercijalizacija, proces koji se sve više reflektuje na ukupnu aktivnost škola, pre svih na ostvarivanje ciljeva vaspitanja i obrazovanja izražen kroz pun intelektualni, emocionalni, socijalni, moralni i fizički razvoj svakog deteta, učenika i odraslog, u skladu sa njegovim uzrastom, razvojnim potrebama i interesovanjima. Primenom anketnog upitnika za ocenu socijalno-statusnih obeležja i angažovanosti učenika osmog razreda osnovnih škola Novog Sada u sportskim aktivnostima, prikupljeni su podaci koji predstavljaju empirijski uvid u njihove modalitete i ocenu značajnosti relacija posmatranih celina. Rezultati istraživanja ukazali su na značaj karakteristika stanovanja u celini socijalno-statusnih odrednica ispitanika, odnosno želje za više unutarškolskih takmičenja u celini sportske angažovanosti učenika, kao i da postoje značajne razlike u relacijama subuzoraka socijalno-statusnih karakteristika i angažovanosti učenika u sportskim aktivnostima.

Ključne reči: socijalno-statusne karakteristike, sportska angažovanost učenika

Abstract

In economic crisis conditions, social and status characteristics represent a powerful generator of cultural needs of young people that could be recognised in particular in the culture of exercising – sports activities of pupils. One of the indicators in determining such needs is their excessive commercialisation, the process that increasingly reflects on overall school activity, related primarily to accomplishing of educational objectives expressed through “full intellectual, emotional, social, moral and physical development of each child, pupil, and adult in accordance with their age, developmental needs and interests”. We used the survey questionnaire to evaluate social and status characteristics and involvement of pupils of the eighth grade of elementary schools from Novi Sad in sports activities and collected the data that provide an empirical insight into their modalities and evaluation of significance of relations between the observed units. The results of the study have pointed to the significance of “characteristics of dwelling” in the unit of social and status characteristics of the survey participants, namely the presence of the desire for “more inter-school competitions” in the unit of sports involvement of pupils. They also indicate that there are significant differences in relations of sub-samples of social and status characteristics and involvement of pupils in sports activities.

Key words: social and status characteristics, sports involvement of pupils

Uvod

Jedan od glavnih zadataka nastave fizičkog vaspitanja u osnovnoj školi je da fizičko vežbanje postane integralni deo kulture življenja učenika. Trajno usmeravanje i podsticanje učenika na fizičko vežbanje je složen i težak stručno-pedagoški zadatak, u kome nastava fizičkog vaspitanja može biti odlučujući faktor u njegovom rešavanju.

Takođe, implicitni zadatak takve nastave je podsticanje i aktiviranje latentnih sposobnosti i izuzetne motorne nadarenosti za svestrano razvijanje i usavršavanje u sportu. Prisustvo sporta, njegovo mesto i uloga u procesu obrazovanja i vaspitanja mladih predstavlja jasno izražen stepen društvene svesti o izvornim i potencijalnim vrednostima sportske aktivnosti i realan društveni odnos prema tim vrednostima.

Fizička aktivnost, uključujući i organizovano bavljenje sportom, može imati brojne koristi po zdravlje i razvoj dece i mladih. Pozitivni efekti bavljenja sportom posebno su značajni u kontekstu zahtevnog, kompetitivnog, stresnog i sedentarnog načina života većine mladih danas.

Iako nivo fizičke (sportske) aktivnosti, generalno gledano, opada sa uzrastom, postoje dokazi da je to opadanje posebno izraženo tokom adolescencije (Kemper, Twisk, Koppes, van Mechelen, & Bertheke Post, 2001; Kimm, Glynn, Kriska i sar., 2002; Nader, Bradley, Houts i sar., 2008), te je ovaj uzrasni period posebno rizičan kada je reč o fizičkoj (sportskoj) inaktivnosti (Rowland, 1999).

S tim u vezi, istraživanje sportske angažovanosti učenika osnovne škole, kao i socijalno-statusnih obeležja ima višestruk značaj u objektivizaciji činilaca funkcionisanja, ali i budućeg modelovanja nastave fizičkog vaspitanja i školskog sporta od predškolskog do univerzitetskog nivoa. Da se upravo navedene odrednice, posebno socijalno-statusna obeležja sportske angažovanosti, moraju uzimati sve više u obzir, ukazuje i sve prisutniji procesi unutar evropskog sistema sporta poput njegove preterane komercijalizacije, rane specijalizacije i neuspeha anti doping mera. Imajući u vidu da je sportska aktivnost učenika sve više izmeštena van školskog okruženja, nema sumnje da navedeni procesi imaju sve zapaženiji uticaj i na efektivnost rada vaspitno-obrazovnih institucija.

U prilog navedenom su i novija istraživanja prema kojima se preko 50% učenika viših razreda osnovne škole iz Novog Sada bavi sportom u sportskom klubu, dok se samo njih 13% bavi sportom u okviru školskih sportskih sekcija (Đorđić, 2008.).

Takođe, istraživanje stila života mladih Vojvodine posebno naglašava značajan uticaj porodičnog okruženja u kome roditelji 15% uzorka anketirane dece ne daju nikakvu podršku razvijanju aktivnog stila života (fizičkih aktivnosti) svoje dece, oko jedne trećine roditelja daje delimičnu podršku (32,4%), a nešto preko polovine (52,9%) roditelja pruža svestranu podršku razvijanju aktivnog stila života svoje dece. Veći procenat roditelja muške dece posvećuje maksimalnu pažnju fizičkim aktivnostima svoje dece (55,9% roditelja pripada kategoriji 4 nivoa angažovanja) nego kada je reč o roditeljima ženske dece (49,4% ovih roditelja pripada kategoriji 4). Obrnuto, veći je procenat roditelja ženske dece koji posvećuju malu pažnju fizičkim aktivnostima svoje dece (29,5%) nego roditelja muške dece koji nedovoljno podržavaju fizičke aktivnosti svoje dece (21,9%). Važan rezultat ove studije je saznanje da je fizička kultura roditelja, stečene navike umerene ili intenzivne fizičke aktivnosti, ključni faktor njihovog angažovanja u razvijanju fizičke aktivnosti sopstvene dece (Maksimović i Milošević, 2008.)

Slične rezultate o uticaju sportske angažovanosti roditelja ispitanika zapažamo i u istraživanju relacija motoričkog ponašanja, morfoloških karakteristika i socijalno-ekonomskog okruženja dece na području Vojvodine u uzrastu od 7 do 11 godina. Posebno značajan doprinos ovog istraživanja očituje se u rezultatu da je fizička aktivnost devojčica više determinisana socio-ekonomskim faktorima, nego kod dečaka (Matić, Kuljić i Maksimović, 2010.)

Nema sumnje, potreba za istraživanjima relacija socijalno statusnih karakteristika učenika i njihove angažovanosti u sportskim aktivnostima nije samo istraživačka znatiželja, već realna potreba u vremenu promena, čija svakodnevica vaspitno-obrazovnog rada u školi i sportskim organizacijama, gotovo svakodnevno traži nova rešenja.

S tim u vezi, ciljevi i ovog istraživanja upravo se odnose na utvrđivanje smera i intenziteta navedenih relacija, kao determinanti uspešne realizacije nastavnih i vannastavnih procesa u školi, ali i ukupne društvene inicijative na planu sportske angažovanosti mladih.

Metod rada

Obzirom da se celokupna problemska orijentacija ovog rada, vezuje se za analizu odrednica i relacija dve tematske celine, za uvid u socijalno-statusne karakteristike ispitanika i njihovog porodičnog okruženja primenjen je upitnik SSK, a za ocenu angažovanosti ispitanika u sportskim aktivnostima upitnik je preuzet iz istraživanja Đorđić, V. (Đorđić, 2008).

Polazeći od prirode problema koji se istražuje, u ovom radu primenjena je metoda teorijske analize i empirijsko-neeksperimentalna metoda ili tzv. Servej (Survey) metoda. Primenom Servej metode ispitivane su karakteristike i relacije celina socijalno-statusnih obeležja i angažovanosti učenika u sportskim aktivnostima. Navedene celine procenjene su većim brojem različitih pitanja-tvrdnji koje definišu određene karakteristike ispitanika, na osnovu ponuđenih više mogućih odgovora. Obzirom na kompleksnost istraživanja, unutar svake od dve celine, izdvojena je jedna procena – ajtem (pitanje, tvrdnja), koja je najviše povezana sa većim brojem preostalih ajtema. Modaliteti izdvojenih ajtema dele uzorak istraživanja u subuzorku. Svakom subuzorku određene su karakteristike na osnovu preostalih procena - ajtema i njihovih modaliteta, a izdvojena procena - ajtem je kriterijumska veličina pri određivanju relacija posmatranih celina.

Istraživanjem je obuhvaćen uzorak od 798 učenika osmih razreda novosadskih osnovnih škola i to: OŠ „Đorđe Natošević”, OŠ „Jovan Popović”, OŠ „Petefi Šandor”, OŠ „Miloš Crnjanski”, OŠ „Sonja Marinković”, OŠ „Kosta Trifković” i OŠ „Prva vojvođanska brigada”.

Rezultati i diskusija

Socijalno-statusne karakteristike učenika i roditelja

Socijalno-statusne karakteristike učenika predstavljene su preko brojevanih i procentualnih pokazatelja sledećih obeležja: „Kakav si bio/bila đak u prethodnoj školskoj godini?”, „Da li su ti roditelji zaposleni?”, „Koji je nivo obrazovanja oca?”, „Koji je nivo obrazovanja majke?”, „Gde živite?”, „Da li tvoji roditelji poseduju automobil?”, „Da li dnevno dobijaš novac za užinu ili džeparac?”, „Da li posedujete računar ili lap top?”, „Imaš li mobilni telefon?”, „Imaš li svoj bicikl ili skuter?” i „Ideš li na letovanje ili zimovanje?”.

Imajući u vidu brojne činioce socijanog statusa, faktorskom analizom primenjen je princip parsimonije, odnosno metod pojednostavljenja, kojim se najmanjim brojem jedinica (jedna) definiše kompleksna celina – prostor istraživanja. Primenom navedenog principa istraživanja uočeno je da od dva izdvojena faktora, drugi faktor generisan je sa više pitanja nego prvi. U drugom faktoru izdvaja se pitanje "Gde živite?" (karakteristika stanovanja) sa najvećim doprinosom (.944) u odnosu na šest drugih pitanja. Izdvojeno pitanje u daljem radu tretirano je kao kriterijumska veličina.

Na osnovu kriterijumske vrednosti – karakteristike stanovanja („Gde živite?") i logičkog grupisanje modaliteta na obeležja višeg, srednjeg i nižeg nivoa socijalno-statusnih karakteristika učenika,

konstatovano je da najveći broj učenika karakteriše pripadnost "srednjem" socijalno-statusnom nivou (71.55%), odnosno, da je učestalost ovog obeležja značajno različita ($p = .000$) od učestalosti „viši” (19.05%) i „niži” (9.40%) socijalni status učenika.

Shodno dobijenim rezultatima moguće je definisati karakteristike modaliteta socijalnog statusa ispitanika, odnosno moguće je odrediti karakteristike socijalnog statusa u odnosu na kriterijum -karakteristike stanovanja i to:

- Porodice ispitanika višeg socijalnog statusa žive u vlastitoj kući, imaju više od 1 automobila, obrazovanje oca se kreće od osnovne škole do fakulteta, deca u većini slučajeva ne poseduju mobilni telefon, dobijaju do 200 dinara za ušinu, majke imaju isti raspon obrazovanja kao i očevi, deca u znatno više slučajeva imaju dobar uspeh u školi, idu na letovanje i zimovanje i imaju vlastiti računar.
- Porodice ispitanika srednjeg socijalnog statusa žive u vlastitom stanu, u većini slučajeva očevi imaju završeni fakultet, majke u većini slučajeva imaju završen fakultet, zaposlena su oba roditelja, učenici poseduju mobilni telefon, dobijaju od 100 do 200 dinara za ušinu i u većini slučajeva su odlični đaci, idu na letovanje i zimovanje.
- Porodice ispitanika nižeg socijalnog statusa žive kao podstanari, ne poseduju automobil, otac i majka imaju osnovno ili srednje obrazovanje, zaposlen je jedan roditelj ili su oba roditelja nezaposlena, deca dobijaju za ušinu do 100 dinara, dobrog su uspeha u školi, ne idu ni na zimovanje ni na letovanje, ne poseduju ni bicikl ni skuter, u znatno većem broju od ostalih imaju računar u porodici, a značajan je broj i porodica koje nemaju računar.

Polazeći od dobijenih rezultata o socijalno-statusnim karakteristikama ispitanika nameće se dilema o srazmeri društvenog ugleda i realne društvene moći istraživanog uzorka učenika i njihovih roditelja.

Naime, uočljivo je da većina ispitanika pripada odličnim i vrlo dobrim učenicima, da su kod tri četvrtine učenika oba roditelja zaposlena, da je više od polovine roditelja fakultetskog nivoa obrazovanja i da većina živi u vlastitom stanu. Ako se tome doda i visok procenat posedovanja automobila – jednog i više od jednog, računara, i posebno, mobilnog telefona (97.12%), kao i relativno visok procenat odlaska na letovanja i zimovanja, na prvi pogled može se konstatovati da postoje „egzistencijalne“ pretpostavke za realizaciju brojnih kulturnih potreba, uključujući i one koje se odnose na sportske aktivnosti.

Međutim, već u podatku o dominirajućem iznosu dnevnog džeparca učenika, koji iznosi do 100 dinara, logično se nameće pitanje o kvalitetu pojedinih socijalno-statusnih obeležja. Tako, status visokoobrazovanog i zaposlenog roditelja potrebno je analizirati i u odnosu na veličinu prihoda koji ostvaruje radom u javnom ili privatnom sektoru, obzirom na bitno drugačije kriterijume nagrađivanja kreativnog i „standardnog“ rada. Takođe, posedovanje stana i automobila, bez uvida u njihovo godište, veličinu i prirodu vlasništva (kupovina, lizing ili kredit), kao i odlasci na letovanje i zimovanje u kontekstu negovanja „statusnih navika“, ostavljaju dovoljno sumnji o realnoj ekonomskoj i društvenoj moći predstavnika tzv. srednjeg i, sve više, devastiranog sloja društva.

Angažovanost učenika u sportskim aktivnostima

Karakteristike angažovanosti učenika u sportskim aktivnostima predstavljene su preko brojčanih i procentualnih pokazatelja sledećih obeležja: „Vreme bavljenja fizičkom aktivnošću?“, „Koliko sati nedeljno si fizički aktivan?“, „Da li se organizovano baviš sportom?“, „Koji je sport – aktivnost u

pitanju?“, „Koliko puta nedeljno treniraš ?“, „Koliko dugo traju treninzi?“, „Da li roditelji plaćaju članarinu sportskom klubu?“, „Da li se u slobodno vreme organizovano (klub) baviš fizičkom aktivnošću?“, „Koliko dugo traju treninzi?“, „Da li roditelji plaćaju članarinu?“, „Da li si član neke sportske sekcije u školi?“, „Ako si član, obeleži koji je sport u pitanju?“, „Sekcije čiji si član aktivne su?“, „Zašto nisi član sportske sekcije?“, „Da li bi voleo da u školi bude više unutarškolskih sportskih takmičenja?“.

S obzirom na potrebu, da odgovore na veliki broj pitanja o angažovanosti učenika u sportskim aktivnostima, redukujemo na „faktore“ angažovanosti učenika u sportskim aktivnostima, izvršeno je njihovo hijerarhijsko identifikovanje na dva faktora. Prvi izdvojeni faktor posmatranog obeležja definisan je sa više pitanja nego drugi faktor. U prvom faktoru izdvaja se pitanje „Da li bi voleo da u školi bude više unutarškolskih sportskih takmičenja?“ sa najvećim doprinosom (.978) u odnosu na osam drugih pitanja.

Izdvojeno pitanje u daljem radu tretirano je kao kriterijumska veličina

Na osnovu kriterijumske vrednosti – više unutarškolskih sportskih takmičenja („Da li bi voleo da u školi bude više unutarškolskih sportskih takmičenja?“) i logičkog grupisanje modaliteta na obeležja višeg, srednjeg i nižeg nivoa angažovanosti učenika u sportskim aktivnostima konstatovano je da se najveći procenat ispitivanih učenika „aktivno“ (61.28%) angažuje u sportskim aktivnostima, odnosno da je učestalost ovog obeležja značajno različita ($p = .000$) od učestalosti “neaktivni” (11.40%) i “delimično aktivni” (27.32%).

Uvidom u dobijene rezultata moguće je definisati karakteristike modaliteta angažovanosti učenika u sportskim aktivnostima u odnosu na kriterijumsku veličinu – više unutarškolskih sportskih takmičenja i to:

- Sportski aktivni su ispitanici koji smatraju da je potrebno više unutarškolskih sportskih takmičenja, bave se vežbanjem u klubu, aktivni su preko 5 sati dnevno, treniraju svakodnevno ili preko 4 i više puta nedeljno, bave se ekipnim sportom, treniraju oko 90 min., članovi su sportske sekcije, plaćaju članarinu i organizovano se bave sportom.
- Delimično sportski aktivni ispitanici nisu sigurni da li prihvataju školska takmičenja, nemaju vremena ili su nezainteresovani za sportske sekcije, treniraju 1 mesečno ili 2-3 puta nedeljno, ne bave se organizovanim sportom.
- Sportski neaktivni su ispitanici koji smatraju da nije potrebno više unutarškolskih sportskih takmičenja, koji su nezainteresovani za sportske sekcije, sami kažu da nisu fizički aktivni ili su malo fizički aktivni, ne bave se sportom, samo neki se bave gimnastikom i ne plaćaju članarinu, ne treniraju i nisu članovi sportskih sekcija.

Bavljenje sportom ili drugim oblikom fizičke aktivnosti jedno je od obeležja mladalačkog stila života, koji u uslovima društvene krize, posebno krize vrednosnog sistema, ukazuje i na neke specifične trendove.

Rezultatima istraživanja uočava se da samo oko polovine učenika (48.25%) upražnjava svakodnevno fizičku aktivnost, da je nezatno veći procenat učenika koji se organizovano bavi sportom (56.64%) u odnosu na procenat onih koji se ne bave, da pored procenta učenika “bez odgovora” (29.70%), najveću aktivnu zastupljenost imaju sportske igre (fudbal, košarka) i da brojem nedeljnih treninga (30.58% ispitanika trenira 2-3 puta) i njegovim trajanjem, više odražavaju rekreativnu ambiciju, nego stremljenje ka vrhunskom - sportskom postignuću.

Da se sportska “ambicioznost” doživljava više kao projektovana želja i ekonomska mogućnost roditelja, čak i statusni simbol, posebno je uočljivo preko procenta (60.03%) onih učenika za koje roditelji plaćaju članarinu sportskom klubu. Takođe, ne samo da u slobodno vreme preovlađuje procenat onih koji se organizovano ne bave fizičkom aktivnošću (49.75%), nego i da oni, koji na takav način osmišljavaju slobodno vreme, u najvećem procentu plaćaju članarinu (45.86%). Navedeni podaci ukazuju i na intenzivan trend komercijalizacije sportske delatnosti koja je posebno intenzivirana u uslovima ekonomske krize, čak se i održala logikom “snalaženja” i “preduzetničke kulture” u odsustvu organizovane i društveno podsticane aktivnosti u školama.

Posebno indikativni su pokazatelji učešća učenika u sportskim sekcijama u školi, prema kojima ogroman procenat ispitanika (71.55%) nije član sportske sekcije, a u gotovo istom procentu je bez odgovora u pogledu određenje sporta koji upražnjava. Dominirajući procenat učenika “bez odgovora” (67.42%) u odnosu na “aktivan status” sekcija u školi, nedvosmisleno ukazuje na marginalizovanost ovog organizacionog oblika rada i zanemarivanje zakonom propisanih i obavezujućih aktivnosti nastavnika fizičkog vaspitanja na planu vannastavnih aktivnosti .

Da se radi o alarmantnim pokazateljima narušenosti vaspitno-obrazovne misije škole u razvijanju sportske kulture učenika, vidljivo je i preko njihovih odgovora na pitanje “Zašto nisi član sportske sekcije”, u kojima se iznose “argumenti” o nezainteresovanosti (16.67%), nepostojanju sekcija (16.79%), nemanju slobodnog vremena (18.30%), a značajan deo ispitanika je bez odgovora (24.31%) na postavljeno pitanje. Sagledavanje perspektive škole kao “učionice” kulture vežbanja sadržana je u većinskom stavu (61.28%) učenika, kojim se izražava želja za više unutarškolskih sportskih takmičenja, a time i vera u potencijale onih institucija koje afirmišu pojedinca u neposrednom radnom okruženju vršnjaka, razreda i škole, a sportsku aktivnost kao obrazac u kome je jednaka šansa za sve učenike – sportiste ispred sistema selekcije i odbacivanja manje sposobnih.

Relacije angažovanosti u sportskim aktivnostima i socijalnog statusa učenika i roditelja

Na osnovu prethodnog razmatranja socijalno statusnih karakteristika učenika, prema kome je u odnosu na kriterijumsku vrednost – karakteristika stanovanja (Gde živite ?) najveći procenat onih koji pripadaju srednjem socijalno-statusnom nivou, logički sled istraživanja je određivanje karakteristika socijalno-statusnih obeležja ispitanika u odnosu na angažovanost u sportskim aktivnostima.

Kvalitativna svojstva nižeg, srednjeg i višeg socijalno-statusnog nivoa, najviše su determinisana odgovorima na sledeća pitanja o angažovanosti u sportskim aktivnostima: “Koliko dugo traju treninzi ?” (24.138%), “Da li roditelji plaćaju članarinu ?” (16.256%) i “Ako si član, obeleži koji je sport u pitanju ?” (14.778%).

Shodno navedenim obeležjima moguće je definisati karakteristike modaliteta socijalnog statusa ispitanika u odnosu na angažovanost u sportskim aktivnostima i to:

- Angažovanost u sportskim aktivnostima učenika višeg socijalnog statusa ogledaju se u tome da su fizički aktivni 7 i više sati, članovi su fudbalske i gimnastičke sekcije, treniraju ekipne sportove kao što su fudbal, košarka itd, većina ih nije uključena u organizovani sport, uglavnom ne plaćaju članarinu i želja im je da ima više unutarškolskih takmičenja.
- Angažovanost u sportskim aktivnostima učenika srednjeg socijalnog statusa ogledaju se u tome da su fizički aktivni preko 5 sati, trening im traje 90 minuta, bave se fizičkom aktivnošću,

treniraju 2 – 3 puta nedeljno, članovi su sportskih sekcija i bave se organizovanim sportom, plaćaju članarinu i nisu za više unutarškolskih takmičenja.

- Angažovanost u sportskim aktivnostima učenika nižeg socijalnog statusa ogledaju se u tome da nisu fizički aktivni, ne treniraju, ako treniraju, onda je to jednom mesečno i prihvataju da je potrebno da bude više unutarškolskih takmičenja.

Modaliteti socijalno statusnih obeležja ispitanika značajno se razlikuju u odnosu na pojedinačni doprinos odgovora na četrnaest pitanja o angažovanosti u sportskim aktivnostima, izuzev odgovora na dva pitanja i to: “Sekcije čiji si član aktivne su?” (.206) i “Zašto nisi član sportske sekcije?” (.140), čime se jasno definiše da je moguće odrediti karakteristike svih socijalno statusnih modaliteta u odnosu na angažovanost učenika u sportskim aktivnostima.

Značajnost relacija karakteristika socijalnog statusa i angažovanosti učenika u sportskim aktivnostima izraz su već konstatovanog potencijala ekonomske moći ispitanika i njihovih roditelja kao preduslova u ostvarivanju niza kulturnih potreba, posebno sporta, ali i nekih specifičnosti koje odražavaju prirodu veličine pojedinih subuzoraka socijalnog statusa učenika.

Angažovanost u sportskim aktivnostima, posebno kod učenika preovlađujućeg srednjeg socijalno-statusnog nivoa, određena je relativno učestalom sportskom i organizovanom fizičkom aktivnošću u klubu i sportskim sekcijama, koja, obzirom da se najčešće plaća i da verovatno ishoduje u organizovani sistem granskog takmičenja, nije motiv za više unutarškolskih takmičenja. Upravo ovaj podatak treba valorizovati i u odnosu na relativno manju homogenost karakteristika ovog socijalno-statusnog nivoa (62.2%) gde navedena obeležje angažovanosti učenika u sportskim aktivnostima, kod više od jedne trećine ispitanika (37.8%), pripadaju drugim modalitetima socijalnog statusa.

Nasuprot tome, učenici višeg socijalnog statusa, pored višeg nivoa „neformalne“ fizičke aktivnosti i angažovanosti u sportskim sekcijama, nisu uključeni u organizovani sport, a time i u plaćanje članarine. Želju za većim učešćem u unutarškolskim takmičenjima moguće je tumačiti namerama učenika za formalizovanjem individualnih aktivnosti u organizovan sistem sportskih takmičenja, mada se i ovde ne može zanemariti relativno mala homogenost subuzorka, odnosno činjenica da gotovo polovina učenika (46.0%) ima druge karakteristike u odnosu na pripadajući viši modalitet socijalnog statusa.

Angažovanost u sportskim aktivnostima učenika nižeg socijalnog statusa karakteriše odsustvo fizičke aktivnosti, retko treniraju, a još češće ne treniraju, uz želju i potrebu za još više unutarškolskih takmičenja. Zapažajući da i ovaj subuzorak ispitanika karakteriše relativno mala homogenost (60.0%), nema sumnje da je problem platežne moći, u preovlađujućem komercijalnom sistemu ponude sportskih usluga, jedan od važnijih razloga potreba za većim brojem unutarškolskih takmičenja.

Zaključak

Navedeni rezultati istraživanja nedvosmisleno nameću zaključak da optimalne socijalno statusne karakteristike učenika i roditelja ishoduju većoj angažovanosti učenika u sportskim aktivnostima.

Ovakav nalaz proizilazi iz dinamizma istraživanih prostora, što u uslovima tranzicionih promena sadržanih u slabljenju javnog (škole) i jačanju privatnog - nevladinog sektora (sportski klubovi), odnosno, komercijalizaciji obrazovnih i vaspitnih sadržaja rada, vodi konkurentnosti javno-privatnog partnerstva, a time i novim izazovima u oblikovanju stručno-pedagoškog rada u školama u okviru nastavnih i vannastavnih (sportskih) aktivnosti učenika.

Literatura

1. Đorđić, V. (2008). *Sportska aktivnost školske dece i omladine*. Novi Sad: Društvo nastavnika fizičkog vaspitanja grada Novog Sada i Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
2. Kemper, H., Twisk, J., Koppes, L., van Mechelen, W., & Bertheke Post, G. (2001). A 15-year physical activity pattern is positively related to aerobic fitness in young males and females (13-27 years). *European Journal of Applied Physiology*, 84 (4), 395-402.
3. Kimm, S., Glynn, N., Kriska, A., Barton, B., Kronsberg, S., Daniels, S. Et al. (2000). Decline in physical activity in black girls and white girls during adolescence. *New England Journal of Medicine*, 347 (10), 709-715.
4. Maksimović, N. & Milošević, Z. (2008). *Stil života mladih Vojvodine*, Novi Sad: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja Novi Sad, Savez za školski sport i olimpijsko vaspitanje grada Novog Sada.
5. Matić, R., Kuljić, R., Maksimović, N. (2010). Motoričko ponašanje o socijalno-ekonomsko okruženje. *Teme*, 4, 1247-1260.
6. Nader, P., Bradley, R.H., Houts, R.M., McRitchie, S. L., O' Brien, M. (2008). Moderate- to-vigorous physical activity from ages 9 to 15 years. *Journal of American Medical Association*, 300(3), 295-395.
7. Rowand, T.W. (1999). Adolescence: A „risk factor“ for physical inactivity. *PCPFS Digest*, 3(6), 1-9.

STRATEŠKO POZICIONIRANJE MENADŽMENTA SPORTSKIH OBJEKATA U TRANSFORMACIONIM PROCESIMA TAKMIČARSKIH REZULTATA – PRIMER PLIVANJA

STRATEGIC POSITIONING OF SPORTS FACILITIES MANAGEMENT IN THE TRANSFORMATIONAL PROCESSES OF ACHIEVING IMPROVED CONTESTANT RESULTS – AN EXAMPLE OF SWIMMING CLUBS

Originalni naučni članak

Aldvin Torlaković^{1,2}, Nusret Smajlović², Ifet Mahmutović², Gordana Manić³

¹Olympic Swimming Pool Center, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

²Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Univerzitet u Sarajevu, Bosna i Hercegovina

³Fakultet zdravstvenih studija, Univerzitet u Sarajevu, Bosna i Hercegovina

Apstrakt

Cilj ovog istraživanja bio je analiza uloge i strateško pozicioniranje menadžmenta sportskih objekata (na primeru bazena olimpijskih dimenzija) u transformacionim procesima takmičarskih rezultata mladih plivača. Istraživanjem se nastojala utvrditi efikasnost osiguravanja optimalnih uslova za treninge na takmičarske performanse. Metodom ankete, urađeno je ispitivanje stava 30 trenera iz plivačkih klubova. Analiza takmičarskih performansi sprovedena je na uzorku od 218 registrovanih takmičarskih rezultata koje su postigli dečaci i devojčice iz klubova u Kantonu Sarajevo (Bosna i Hercegovina), svrstanih u kontrolnu i eksperimentalnu grupu. Na osnovu dobijenih rezultata istraživanja, došlo se do zaključka da menadžment sportskih objekata može da bude jedan od ključnih faktora u razvoju sporta i postizanju sportskih rezultata. To se direktno i indirektno realizuje pod vođstvom menadžera sportskog objekta. Shodno tome, njegova uloga u organizovanju i upravljanju sportsko-poslovnom organizacijom ima za cilj ostvarenje kako poslovnih, tako i sportskih rezultata klubova koji svoje trenažne procese realizuju u tom objektu. Pod ovom konstatacijom podrazumeva se koordinacija i osiguravanje adekvatnih uslova za realizaciju plana i programa sportskih klubova, što može u mnogim segmentima da ima stratešku ulogu u transformacionim procesima, usmerenim ka postizanju boljih takmičarskih rezultata.

Ključne reči: menadžment sportkih objekata, bazen, mladi plivači, sportski rezultati

Abstract

The purpose of this research is to analyze the role and strategic positioning of sports facilities management (through the example of an Olympic-size swimming pool), within the transformational processes of achieving contestant results among young swimmers. The research made an effort to determine the efficiency of providing some optimal conditions for trainings against contestant performances. By applying the method of survey, we carried out an examination of attitudes that prevail among 30 coaches from a number of various swimming clubs. The analysis of contestant performances was made on the sample of 218 recorded contestant results achieved by boys and girls from a number of swimming clubs in Sarajevo Canton (Bosnia and Herzegovina), disaggregated into control and experimental cohort groups. Based on the results obtained in the survey, we reached a conclusion that sports facilities management can be one of the key factors in the development of sports and achievement of greater sports results. These are implemented directly and indirectly under the guidance of a person

who works as a manager of a sports facility. Accordingly, their role in organizing and managing a sports business organization is aimed at achieving both business and sports results by the clubs that accomplish their practical training and exercise processes in that particular facility. This specific statement should be extended to include the coordination and ensuring of adequate conditions required for the implementation of the plan and programme of sports clubs, which could prove to play a strategic role in a vast range of segments in terms of stimulating the transformational processes targeted at achieving considerably improved contestant results in the future work with young contestants.

Key words: management of sports facilities, swimming pool, young swimmers, sports results

Uvod

Sportski objekti mogu biti arhitektonski projektovani i izgrađeni za specifične potrebe korisnika, kao što su rekreativne javne površine, javni bazeni i plivališta, sportske dvorane, stadioni, parkovi ili prirodni resursi pristupačni široj javnosti i sl. Nakon izgradnje, sportski objekat se predaje na upravljanje u delokrug menadžmenta koji organizuje programiranje i kadrovsko selektiranje (Veličković, 2013), planira i analizira finansijske prihode i rashode čime se stvara sistem menadžmenta unutar ograničenja koje postavlja arhitektonski projekat sportskog objekta. Sportski objekti kao infrastrukturni resursi sporta treba da ponude najšire mogućnosti za konzumiranje raznovrsnih proizvoda sporta i fizičkog vežbanja (Nešić i sar., 2013), te da shodno svojoj specifičnosti osiguraju korisnicima adekvatnu ponudu i uslugu. Menadžeri sportskih objekata suočeni su sa brojnim zahtevima kao što su: pažljiva analiza okruženja, kreiranje efektivne vizije, vođenje organizacijskih promena, kao i odabir stila menadžmenta i eventualnih prilagodljivih promena s ciljem postizanja njihove efikasnosti na organizacijske performanse. Stoga je važno da menadžment znatno posveti pažnju tim promenama i prilagođavanjima kao konceptu menadžmenta koji sve više dobija na aktuelnosti u teoriji i praksi sportskih organizacija (Jovanović i sar., 2011). Može se reći da je menadžment naučna i praktična disciplina koja se shvata kao proces planiranja, organizovanja, vođenja i kontrole, kako bi se ostvario prethodno postavljeni cilj. Stoga je osećaj za strategiju važan element u tom rukovođenju, što podrazumeva da se top menadžment slaže s pravcem u kojem je ta organizacija usmerena (Đukić, 2011). Sve bolji rezultati koji se poslednjih godina postižu u sportu, uticali su na promenu karaktera trenažnog procesa, iz kojeg su proizašli novi zahtevi za rešavanje niza aktuelnih pitanja (Šiljak i sar., 2011). Međutim, u stvaranju tog uspeha, osim samog sportiste, velikog udela imaju i drugi multidisciplinarni faktori, kao što su stručni tim trenera, sportsko-medicinsko osoblje, moderna sportska oprema, te kvalitetan prostor u kojem se trenažni procesi i takmičenja odvijaju. Menadžment sportskih objekata, u saradnji sa sportskim organizacijama, koji svoje trenažne procese realiziraju u istim, trebali bi osigurati optimalne uslove za postizanje sportskog rezultata. Iz spomenutog se jasno vidi da top menadžment sportskih objekata zaista mora da veruje u ostvarivanje ciljeva, kao i da to jasno pokaže zaposlenima, što je istovremeno i pokazatelj uspeha njihovog vodstva (Ratković, 2009). Savremeni uslovi današnjice, globalizacija i komercijalizacija, utiču na sve ljude, njihove delatnosti i aktivnosti, tako da su i promene, prilagođavanje i neophodnost konstantnog napredovanja postali neodvojivi pojmovi od menadžmenta. Imajući u vidu da je sport jedinstvena i specifična oblast ljudskog delovanja, neophodno je da menadžment u sportu neprestano vodi računa o osnovnoj viziji i misiji sporta (Ćosić, 2013). Shodno spomenutom, cilj ovog istraživanja bio je analiza uloge i strateško pozicioniranje menadžmenta sportskih objekata (u primeru bazena olimpijskih dimenzija), u transformacionim procesima takmičarskih rezultata mladih plivača.

Metode istraživanja

Kao sportski objekti od opšt društvenog značaja, bazeni su prvenstveno namenjeni razvoju sportova na vodi, što podrazumeva edukaciju plivanja, sportsku rekreaciju, realizaciju trenažnih procesa i organizaciju plivačkih i vaterpolo takmičenja. Kada se govori o natkrivenom bazenu olimpijskih dimenzija (50mx

25mx 2,2 m), polazi se od činjenice da u potpunosti odgovara tehničkim karakteristikama za održavanje trenažnih procesa i plivačkih takmičenja. Imajući u vidu da trenažne procese u takvim bazenima realizuju skoro svi plivački klubovi u mestu gde se nalazi, postavlja se pitanje da li frekvencija treninga, kao i šema postavke plivališta (najčešće se radi o šemi plivališta prema modelu plivačkih pruga od 25 metara), može imati ulogu u poboljšanju sportskih rezultata. Prema ustaljenom modelu, menadžment ovakvih sportskih objekta (na osnovu zahteva i ugovora sa klubovima), reguliše i izdaje pod zakup termine za treninge, što svakako može imati značajnu ulogu u procesu planiranja i programiranja trenažnog procesa. Ovim istraživanjem se nastoji analizirati efikasnost šeme plivališta za treninge, kao i preraspodele iste (o čemu odlučuje menadžment sportskog objekta) na takmičarske performanse mladih plivača. Naime, letnja plivačka takmičenja održavaju se u bazenima sa prugama od 50 metara (Olimpijske plivačke discipline), pa se nameće pitanje da li su trenažni procesi, koji su se realizovali uglavnom prema šemi pruga od 25 metara, uspeali osigurati dovoljno kvalitetan prostor za postizanje rezultata na takmičenjima koja se održavaju prema pravilima na plivalištima od 50 metara.

Uzorak ispitanika

Urađeno je anketiranje 30 trenera iz sarajevskih plivačkih klubova, koji su dali svoje mišljenje na konstataciju: „Odluka menadžmenta Bazena kojom se omogućava realizacija plivačkih treninga u prugama od 50 metara tokom cele godine, u znatnoj meri pomaže planiranju i programiranju trenažnih procesa za postizanje boljih rezultata mladih plivača”. S ciljem da se utvrdi strateška uloga menadžmeta sportskog objekta u osiguravanju što kvalitetnijih uslova za trenažne procese, osim anketiranja trenera, urađena je analiza postignutih takmičarskih rezultata mladih plivača kojima je u kompleksu bazena olimpijskih dimenzija omogućeno da trenažne procese tokom cele godine realizuju u plivalištu od 50 metara, i onih koji to nisu bili u mogućnosti. Istraživanje je sprovedeno na osnovu 218 takmičarskih rezultata koje su postigli ispitanici oba pola (registrovani u državnom Plivačkom savezu) mladih dobnih kategorija, iz klubova koji egzistiraju u Kantonu Sarajevo (138 rezultata za dečake do 12 godina; 80 rezultata za devojčice do 10 godina).

U kontrolnoj grupi (G1) bilo je 112 postignutih takmičarskih rezultata ispitanika oba pola, koji su tokom godine trenažne procese realizovali u plivalištu 25 metarskih pruga (samo 4 sedmice pre učešća na letnjem državnom prvenstvu mogli su da treniraju u plivalištu od 50 metara). U eksperimentalnoj grupi (G2) bilo je 106 takmičarskih rezultata od ispitanika oba pola koji su, prema odluci menadžmenta ovog sportskog objekta, mogli tokom cele godine trenažne procese realizovati u plivalištu od 50 metara.

S ciljem komparacije postignutih rezultata istih uzrasnih grupa, urađena je obrada podataka postignutih takmičarskih rezultata na plivalištima od 25 metara (zimski nacionalna prvenstva za 2011. i 2013. godinu). Takođe, za ove rezultate urađena je statistička analiza.

Uzorak varijabli

U istraživanju su korišćeni postignuti plivački rezultati na zvaničnim zimskim i letnjim nacionalnim prvenstvima Bosne i Hercegovine (prema pravilima na plivalištima od 25 metara i 50 metara). Primenjeno je osam varijabli koje su pokazivale postignuto takmičarsko vreme u plivačkim tehnikama (tabela 1). Za kontrolnu grupu (G1) evidentirani su postignuti rezultati na Prvenstvu Bosne i Hercegovine 2010/11. godine, a za eksperimentalnu grupu (G2) evidentirani su postignuti rezultati na Prvenstvu Bosne i Hercegovine 2013. godine. Na petostepenoj skali, urađena je procentualna analiza mišljenja (stava) plivačkih trenera na ponuđenu konstataciju: „Odluka menadžmenta Bazena kojom se omogućava realizacija plivačkih treninga u prugama od 50 metara tokom cele godine, u znatnoj meri pomaže planiranju i programiranju trenažnih procesa za postizanje boljih rezultata mladih plivača”.

Tabela 1: *Sample of variables*

Variable	Measured capacity
MFS50m	vreme plivanja 50 metara slobodnim stilom - dečaci
WFS50m	vreme plivanja 50 metara slobodnim stilom - devojčice
MBT50m	vreme plivanja 50 metara prsnom tehnikom - dečaci
WBT50m	vreme plivanja 50 metara prsnom tehnikom - devojčice
MDT50m	vreme plivanja 50 metara delfin tehnikom - dečaci
WDT50m	vreme plivanja 50 metara delfin tehnikom - devojčice
MBK50m	vreme plivanja 50 metara leđnom tehnikom - dečaci
WBK50m	vreme plivanja 50 metara leđnom tehnikom - devojčice

Metode obrade rezultata

Za analizu rezultata urađen je T-test za nezavisne uzorke. Ovom analizom urađena je i prikazana statistička značajnost razlike između dva posmatrana uzorka, odnosno između dve aritmetičke sredine.

Rezultati stava trenera prema ponuđenoj konstataciji, obrađeni su i prezentovani u procentima.

Rezultati

Na osnovu analize rezultati T-testa za nezavisne uzorke u kojoj su prikazani rezultati sa takmičenja koja su održana na dva takmičenja (zimski nacionalna prvenstva) u plivalištima od 25 metara (tabela 2), može se videti da ne postoji statistička značajnost kod testiranih varijabli.

Tabela 2. *Rezultati T-testa za nezavisne uzorke u plivalištima od 25 metara*

	Mean 2010/11	Mean 2013	t value	df	p	Valid N 1	Valid N 2	Std.dev 1	Std.dev 2	F-ratio Varian.	P Varian
MFS50m	34,57	34,33	0,21	15	0,83	7	10	2,664	1,969	1,829	0,398
WFS50m	43,22	44,74	-0,75	15	0,46	10	7	3,565	4,753	1,777	0,420
MBT50m	48,58	46,64	0,46	24	0,64	9	17	5,720	11,701	4,183	0,046
WBT50m	53,96	50,42	1,55	24	0,13	11	15	5,207	6,056	1,352	0,640
MDT50m	40,18	44,39	-1,20	22	0,25	6	8	6,116	6,735	1,212	0,861
WDT50m	50,46	48,45	0,36	10	0,72	6	6	9,244	9,913	1,150	0,881
MBK50m	41,73	42,53	-0,29	22	0,77	5	9	5,192	4,842	1,149	0,799
WBK50m	50,39	50,24	0,04	14	0,96	8	8	6,374	6,757	1,123	0,881

Međutim, analizirajući rezultate T-testa za nezavisne uzorke kod rezultata postignutih u plivalištima od 50 metara (tabela 3), može se videti da postoji visok nivo statističke značajnosti kod dela testiranih varijabli.

Radi se o varijablama vreme plivanja 50 metara slobodnim stilom za dečake (MFS50m; $p = 0,00$), vreme plivanja 50 metara slobodnim stilom za devojčice (WFS50m; $p = 0,01$), vreme plivanja 50 metara prsnom tehnikom za dečake (MBT50m; $p = 0,01$) i vreme plivanja 50 metara leđnom tehnikom za devojčice (WBK50m; $p = 0,02$).

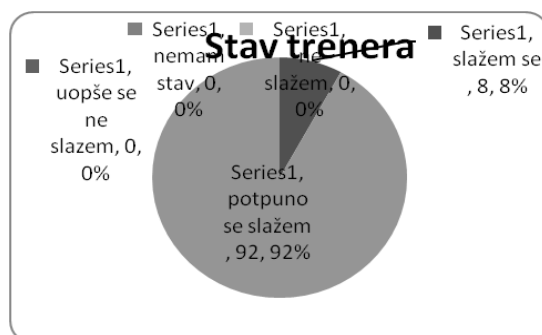
Tabela 3. Rezultati T-testa za nezavisne uzorke u plivalištima od 50 metara

	Mea n 2010	Mea n 2013	t valu e	df	p	Vali d N G1	Vali d N G2	Std.dv . 1	Std.dv . 2	F-ratio Variance s	P variances
MFS50m	43,9 1	37,6 5	3,75	4 9	0,0 0	23	28	7,772	3,826	4,126	0,000
WFS50m	51,6 7	40,3 2	2,50	2 3	0,0 1	16	9	13,35	2,573	26,92	0,000
MBT50m	56,2 9	50,8 3	2,53	3 7	0,0 1	17	22	8,613	4,666	3,407	0,009
WBT50m	58,2 0	53,1 8	2,00	1 9	0,0 5	13	8	5,255	6,076	1,337	0,627
MDT50m	46,1 9	41,3 3	1,45	1 6	0,1 6	7	11	9,683	4,440	4,754	0,030
WDT50m	53,9 8	47,0 6	1,96	1 3	0,0 7	9	6	6,804	6,434	1,118	0,944
MBK50m	47,1 9	44,4 0	1,49	2 8	0,1 4	15	15	6,482	3,170	4,181	0,011
WBK50m	56,1 0	49,7 5	2,44	1 7	0,0 2	12	7	5,604	5,191	1,165	0,893

Na osnovu rezultata deskriptivne statistike vremena postignutih u 50 metarskim plivalištima, evidentna je razlika u srednjim vrednostima postignutih takmičarskih rezultata kod svih varijabli između kontrolne i eksperimentalne grupe. U proseku, eksperimentalna grupa (G2) tamičarsku deonicu je preplivala za kraće vreme, što pokazuje da je u proseku postizala bolje rezultate u svim posmatranim varijablama.

Na osnovu analize mišljenja (stava) trenera koja je urađena na petostepenoj skali (grafikon 1), prikazani su procentualni rezultati na ponuđenu konstataciju: „Odluka menadžmenta Bazena kojom se omogućava realizacija plivačkih treninga u prugama od 50 metara tokom cele godine, u znatnoj meri pomaže planiranju i programiranju trenažnih procesa za postizanje boljih rezultata mladih plivača”. Analiza je pokazala da se 92% trenera „u potpunosti slaže”, a 8% „se slaže” sa ponuđenom konstatacijom.

Grafikon 1. Procentualni prikaz stava trenera na ponuđenu konstataciju

Diskusija

Kao što se iz rezultata istraživanja vidi, eksperimentalna grupa je imala bolje rezultate u svim posmatranim varijablama na letnjim nacionalnim prvenstvima. Treneri su se sa vrlo visokim procentom u potpunosti složili sa konstatacijom da menadžeri sportskih objekata (u ovom slučaju bazena), donošenjem određenih poslovnih odluka, u znatnoj meri pomažu planiranju i programiranju trenažnih procesa za postizanje boljih sportskih rezultata. Definitivno, ključnu ulogu za postizanje takmičarskog rezultata jasno definišu sportski menadžeri prve linije, tj. treneri i vođe stručnih timova, što potvrđuju navodi ranijih studija (Koontz i sar., 1982). Međutim, dobijeni rezultati istraživanja, upravo ukazuju na činjenicu da je uloga menadžera sportskih objekata itekako značajan faktor, te je njihovo strateško pozicioniranje važno u celokupnom procesu. Ovim se potvrđuju navodi iz ranijih studija (Šunje, 2000) da je delovanje sportskih menadžera višestruko složeno i to je vidljivo u brojnim akcijama, počevši od misije i vizije koju svaki prvoklasni menadžer treba imati, preko strategijskih postavki, pa sve do nadzora i evaluacije sprovedenih akcija u realnom okruženju (Bonacin i sar., 2007). Ako se uzmu u obzir zaključci nekih od dosadašnjih istraživanja (Đukić, 2010), gde je konstatovano da tokom procesa upravljanja sportskim objektima trebaju biti obuhvaćene sve faze koje upravljanje čine delotvornim (faza usmeravanja, planiranja, organizovanja i koordiniranja i faza kontrole), dobijeni rezultati upravo potvrđuju ove navode. Prema tome jasno se nameće činjenica (Vučetić, 2012), da vrlo intenzivan tehnološki razvoj u svetu, brzi proces globalizacije, spoljni i unutrašnji ekonomski faktori, nameću potrebu redefinisavanja sportskog menadžmenta. Strateški pogledi usmereni na razvoj sporta (i postizanje što boljih takmičarskih rezultata) dodatni su motiv kako menadžerima sportskih objekata tako i sportskim klubovima i savezima koji trenažne procese realizuju u tom okruženju. U prilog spomenutom govore zaključci ranijih istraživanja (Rađo i sar., 2013), da je osim predloga o povećanju sredstva za sport, potrebno uvesti i neke strukturne i organizacijske promene. Upravo zbog tih činjenica uloga menadžera sportskih objekata treba se prilagođavati novim metodama rada, kao i sposobnosti menadžmenta u njegovoj brzini transformacije. Iz niza praktičnih situacija jasno se vidi da je sport specifična oblast u društvu te se nameće činjenica da menadžment u sportu neprestano mora voditi računa o njegovoj osnovnoj viziji i misiji. Svakako, menadžment sportskih organizacija je jedan od ključnih faktora u razvoju sporta i postizanju sportskih rezultata. U praksi se ponekad može primetiti da njihova uloga bude limitirana od niza različitih faktora iz okruženja. Međutim, ako se uzme u obzir da je jedna od najvažnijih karakteristika doktrine upravljanja u sistemima sportskih organizacija pronalaženje pravog modela transformacije različitih resursa koji se odvija u okviru treninga i takmičenja (Mitrović, 2009), onda je uloga menadžmenta sportskih objekata u ovom procesu i njegovo strateško pozicioniranje definitivno neizostavno. Stoga se i u ovom istraživanju potvrđuju navodi drugih autora (Malacko, 2008), da je visok nivo sportske nauke, trenažne i upravljačke tehnologije, direktno uslovljen ljudskim resursima u sportskom menadžmentu.

Zaključak

Na osnovu dobijenih rezultata istraživanja može se zaključiti da je uloga menadžmenta sportskih objekata i njihova dobra saradnja sa sportskim klubovima važan i neizostavan faktor koji osigurava optimalne uslove za postizanje boljih sportskih rezultata. To se direktno i indirektno realizuje pod vođstvom osobe koja je menadžer sportskog objekta. Njegova uloga u organizovanju i upravljanju sportsko-poslovnom organizacijom treba da ima za cilj ostvarenje kako poslovnih, tako i sportskih rezultata klubova koji svoje trenažne procese realizuju u tom objektu. Pod ovom konstatacijom podrazumeva se koordinacija i osiguravanje adekvatnih uslova za realizaciju plana i programa sportskih klubova, što može u mnogim segmentima imati stratešku ulogu u transformacionim procesima usmerenim ka postizanju boljih takmičarskih rezultata.

Literatura

1. Bonacin, D. (2007). *Model cjelovitog djelovanja menadžmenta u sportu*. Belgrade: 3rd International Conference: Management in sport.
2. Ćosić, M. (2013). *Controlling in sports organizations*. 8th International Conference Management in sport, Belgrad. Conference Proceedings; 8: pp. 61-68.
3. Đukić, M., Marijanović, R. & Habić, V. (2011). *Management camp handball*. Management in sport. Vol.2 (2): pp. 38-43
4. Đukić, V. & Đukić, B. (2010). *Management of sport objects in the function of sustainable development*. Scientific journal in the field of management in sport; 1: pp. 36-41
5. Jovanović, S. & Živković, S. (2011). *Managing the organizational change in sport*. Management in sport. Vol.2 (2): pp. 62-67
6. Koontz, H., O'Donnell, C. & Weihrich, H. (1982). *Essentials of management 3rd ed*. New York: McGraw-Hill.
7. Malacko, J. (2008). *Modelovanje strategijskog menadžmenta u sportu*. Journal Sport Science 1(1): pp. 12-17
8. Mitrović, D. (2009). *Povećanje efikasnosti iskorištenja resursa u sportu*. Constitutio Athleticae – Vodič kroz sportski menadžment, Zbornik radova (3): pp. 50-57
9. Nešić, M., Srdić, V. & Popmihajlov-Zeremski, S. (2013). *Assessment of professional work in sports facilities based on the opinions and viewpoints of service users*. Journal Sport Science 6 (2): pp. 98-103
10. Radjo, I., Sadžak, M., Drid, P., Sadžak, D. (2013). *Critical evaluation of elite sport system in a transition country*. Journal Technics Technologies Education Management Vol.8 (1): pp. 412-422
11. Ratković, M. (2009). *Interni marketing u funkciji povećanja zadovoljstva kupaca SeMA*, Beograd, Časopis Marketing, Vol. 40. (4): p. 270.
12. Šiljak, V., Plakona, E., Nešić, D., Gojgić, D. (2011). *Energy medicine applied in order to achieve sport records*. Management in sport. Vol.2 (2): pp. 99-101
13. Šunje, A. (2000). *Top-menadžer, vizionar i strateg*. Sarajevo: Tirada
14. Veličković, P. (2013). *Operation of sports facilities*. 8th International Conference Management in sport, Belgrade. Conference Proceedings. pp. 331-336.
15. Vučetić, M. (2012). *Management skills in the sport and recreation tourism*. 2. Međunarodna konferencija o menadžmentu u turizmu i sportu, Sv. Martin na Muri. 2: pp. 269-272

OSNOVNI PRINCIPI PLANIRANJA I PROGRAMIRANJA KONDICIONE, TEHNIČKO-TAKTIČKE I PSIHOLOŠKE PRIPREME KOŠARKAŠA U16 U MAKROCIKLUSU TRENINGA

BASIC PRINCIPLES OF PLANNING AND PROGRAMMING CONDITIONAL, TECHNICAL, TACTICAL AND PSYCHOLOGICAL PREPARATION OF BASKETBALL PLAYERS U16 IN TRAINING MACROCYCLE

Stručni članak

Nenad Trunić, Marijana Mladenović
Visoka sportska i zdravstvena škola, Beograd

Apstrakt

Periodizacija treninga je ključ za postizanje uspeha u košarci i za adekvatan razvoj košarkaša različitih uzrasnih kategorija. Planiranje i programiranje treninga bi trebalo da pokriva više antropoloških prostora. Da bi se pratila dinamika razvoja sposobnosti košarkaša, odnos intenzivnih treninga i perioda oporavka, kao i njihovo mesto u nedeljnom, mesečnom i godišnjem planu treninga, neophodno je poštovati zakonitosti i metodiku sportskog treninga. U ovom radu su prikazani osnovni principi i ciljevi planiranja treninga košarkaša U16, koji podrazumevaju okvirni sadržaj kondicionog, tehničko-taktičkog i psihološkog treninga. Prikazana je aplikacija programskih sadržaja za navedene vrste pripreme košarkaša u pripremnom, takmičarskom i prelaznom periodu.

Ključne reči: periodizacija, košarka, kondiciona priprema, tehničko-taktička priprema, psihološka priprema

Abstract

Training periodization is the key to achieving success in basketball and to the adequate development of basketball players of different ages. Planning and programming of training should cover more anthropological fields. In order to follow the dynamics of the development of basketball players, the relation between intense training and recovery periods, as well as their place in the weekly, monthly and annual training schedule, it is necessary to respect the laws and methodology of sports training. This paper presents the basic principles and objectives of U16 basketball team training, which include general contents of physical, technical, tactical and psychological training. The paper will demonstrate the application of training programs for pre-season, in-season, and post-season periods.

Key words: periodization, basketball, conditioning, technical and tactical preparation, mental preparation

Uvod

Proces planiranja je metodski, naučni postupak, koji pomaže sportistima da dostignu visoki nivo trenažnih i takmičarskih performansi. To je najvažnije sredstvo koje trener ima za rukovođenje dobro organizovanim trenažnim procesom. Uspešnost trenera je u velikoj meri determinisana sposobnošću organizacije i planiranja trenažnih i vantrenažnih aktivnosti košarkaša. Organizovani, planirani, program treninga, koji je dobro strukturiran, daje smer i cilj dugoročnom planu razvoja i aktuelnom postignuću košarkaša. Programiranje treninga u košarci ne podrazumeva samo raspored opterećenja u pojedinim periodima sezone i razvoja igrača, već pre svega njihovu fiziološku i mentalnu adaptaciju na trenažne i takmičarske sadržaje. Trener mora imati visok stepen profesionalne stručnosti i iskustva, da bi planirane

ideje bile efikasne. Plan reflektuje methodske zaključke i znanje iz svih antropoloških prostora (motorički, tehničko-taktički i psihološki). Kvalitetno napravljen program treninga mora uzeti u obzir potencijal igrača, dinamiku razvoja tretiranih sposobnosti, raspoložive materijalne uslove treninga i kadrove koji realizuju program (kondicioni trener, nutricionista, psiholog, lekar, informatičar...). Plan treninga podrazumeva kontinuirane promene uslovljene rezultatima u testovima ili na takmičenjima. Napredak trenažnih faktora i hijerarhija takmičenja su merilo efikasnosti plana i programa treninga.

Značaj periodizacije treninga

Programiranje godišnjih trenažnih aktivnosti predstavlja integralni deo dugoročnog programa razvoja. Dinamika razvoja sposobnosti je faznog karaktera, pa se godišnjim planiranjem strukturise. Periodizacija predstavlja organizaciju, strukturu i raspored trenažnih i takmičarskih aktivnosti u različitim ciklusima sezone i periodima treninga (Bompa, 1999). Opšti cilj periodizacije je da se izbegne ili minimizira pretreniranost i da zadrži optimalan odgovor na trenažne uticaje.

Proces planiranja i programiranja treninga podrazumeva poštovanje osnovnih principa (Balyi, 1996):

- poznavanje uzrasnih karakteristika košarkaša,
- dijagnostika inicijalnog motoričkog, funkcionalnog i psihološkog statusa,
- poznavanje osnovnih tipova i principa planiranja (dugoročno, srednjeročno, kratkoročno i operativno planiranje),
- definisanje globalnih i tekućih ciljeva kondicionog, tehničko-taktičkog i psihološkog treninga,
- izbor trenažnih stimulusa u odnosu na uzrast, pol, nivo pripremljenosti, period sezone, sportski staž i individualne karakteristike košarkaša,
- periodična kontrola trenažnih i takmičarskih performansi.

Ciljevi planiranja i programiranja treninga

Benefiti periodizacije treninga se ogledaju u realizaciji sledećih ciljeva:

- definisanje trenažnih prioriteta (u odnosu na period sezone i karakteristike košarkaša),
- fokusiranje na dugoročni program razvoja,
- primena komplementarnih trenažnih stimulusa u pojedinim ciklusima treninga (makro, mezo i mikro),
- poštovanje principa valovitosti trenžanog opterećenja, sa ciljem razvoja sposobnosti (dostizanja superkompenzacije) i izbegavanja pretreniranosti,
- realizacija tranzitornih i trenžanih ciljeva (kondicione, tehničko-taktičke i psihološke pripreme),
- dostizanje vrhunca forme (peak of performance) na najvažnijim takmičenjima u sezoni,
- dobijanje povratnih informacija o dinamici razvoja sposobnosti košarkaša, da bi se eventualno korigovao trenažni plan.

Makrociklus treninga

Cikličnost kao zakonitost podrazumeva sprovođenje treninga u različitim vremenski zaokruženim celinama koje se po nekom redu nadovezuju. Ceo proces sportske pripreme se gradi po ciklusima. Rad po ciklusima omogućava da se realizuju ostali principi sportskog treninga (Trunić, 2007). Karakteristična su 4 ciklusa i svaki je određen svojom usmerenošću ka cilju:

- Mikrociklus
- Mezociklus (3-6 mikrociklusa)

- Makrociklus
- Polimakrociklus (obično četvorogodišnji)

Sportski rezultat osciluje diskontinuiranim karakterom, skokovito napreduje i to tako što ulazi u faze stagnacije, blagog ili bržeg razvoja. U kompleksu sportske pripreme treba prepoznati 3 zakonito smenjjuće vremenske strukture:

1. Razvoj rezultata
2. Održavanje rezultata
3. Reprodukciju sposobnosti od kojih zavisi rezultat (temeljna obrada faktora koji utiču na
4. sportski rezultat i njihova kvantitativna i po mogućnosti (potrebi) kvalitativna transformacija na viši nivo).

Godišnji planovi sadrže: prognozu rezultata i dinamiku njegovog ostvarivanja, kalendar takmičenja, plan priprema (njihovo prostorno, vremensko i sadržajno određenje), plan potreba (tehničkih uslova, prostornih i materijalnih), plan kontrola (fizičkih, funkcionalnih, zdravstvenih, psiholoških, biohemijskih...), plan ishrane i fiziološko-farmakoloških sredstava oporavka, vremensku dinamiku perioda i faza (periodizacija trenažnog procesa), opšte tendencije obima i intenziteta treninga, posebna sredstva i načini za saniranje problema iz prethodne godine trenažnog procesa, predviđanje načina za otklanjanje tekućih problema u toku sezone.

Tip periodizacije koji se koristi u košarci je jednociklični i podrazumeva tri dela sezone: pripremni, takmičarski i prelazni (Beachle, 2008).

Prikaz godišnjeg plana treninga košarkaša uzrasta 16 godina

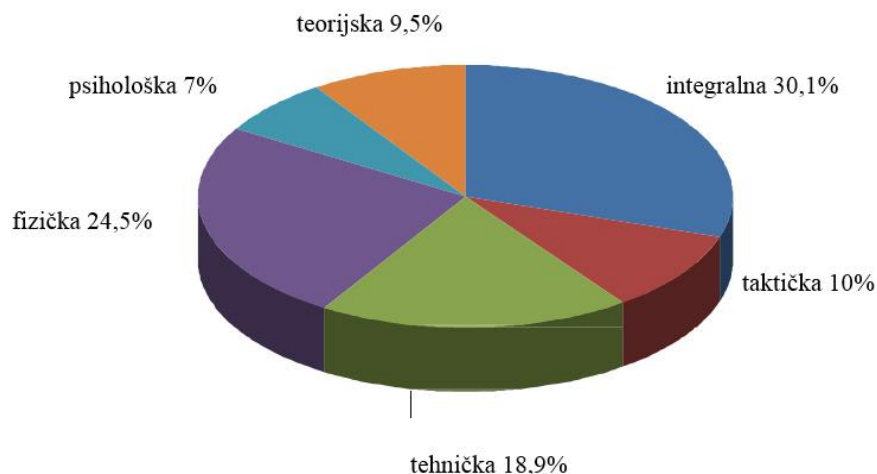
Godišnji plan treninga bi trebalo praviti po završetku prethodne sezone. On bi morao da sadrži analizu aktivnosti u završenoj sezoni, plan i ciljeve treninga za nastupajuću sezonu i rokove realizacije. Prikaz plana se odnosi na kadetsku košarkašku ekipu i uzima u obzir kalendar domaćih i internacionalnih takmičenja. Godišnji program se u košarci, kao jednocikličnom sportu, po periodizaciji treninga deli na tri perioda: pripremni, takmičarski i postsezonski ili prelazni.

Godišnji plan treninga podrazumeva šest vrsta pripreme košarkaša, čiji odnos zavisi od perioda sezone, uzrasta igrača, nivoa treniranosti, pola, hijerarhije takmičenja i uslova za njegovu realizaciju (materijalno-tehnički, finansijski).

Vrste priprema su:

- **Fizička priprema** – podrazumeva trening motoričkih sposobnosti (snaga, brzina, izdržljivost, koordinacija, ravnoteža, gipkost i preciznost) i od koje zavisi mogućnost ispoljavanja košarkaških kvaliteta.
- **Tehnička priprema** – usmerena na razvoj specifičnih košarkaških sposobnosti u uslovima igre.
- **Taktička priprema** – ima za cilj adekvatno korišćenje individualne tehnike kroz individualna, grupna i kolektivna taktička rešenja za vreme utakmice.
- **Psihološka priprema** – unapređenje psiholoških karakteristika (motivacija, koncentracija, emocionalna stabilnost, frustraciona tolerancija, kontrola mentalnih strana na utakmici...).
- **Teorijska priprema** – sticanje znanja o trenažnim i vantrenažnim aktivnostima (režim života, način ishrane, upravljanje slobodnim vremenom).
- **Integralni trening** – podrazumeva odgovarajući odnos svih navedenih vrsta priprema (najčešće korišćen).

Na Slici 1 prikazan je okvirni odnos navedenih vrsta pripreme u godišnjem planu treninga.

Slika 1: Odnos vrsta pripreme

Pripremni period

Pripremni period traje okvirno oko osam nedelja i može se podeliti na dve faze: opšte pripremnu fazu (4 nedelje) i specifično pripremnu fazu (4 nedelje). Na početku pripremnog perioda je neophodno izvršiti testiranje motoričkih, tehničko-taktičkih i psiholoških sposobnosti, da bi se dijagnostikovalo zdravstveno stanje i inicijalni stepen razvoja u svim antropološkim prostorima.

Sadržaj rada u opšte pripreмноj fazi podrazumeva primenu razvojnih mikrociklusa, usmerenih na trening većeg broja sposobnosti. Glavni cilj je izgradnja bazičnih sposobnosti kardiovaskularnog i disajnog sistema (aerobna izdržljivost) i unapređenje individualnih i timskih kondicionih sposobnosti. Takav pristup bi trebalo da dovede do unapređenja energetskih sistema (maksimalna potrošnja kiseonika) i predstavlja osnovu za specifičan trening koji će slediti u kasnijim fazama sezone. Struktura treninga je sačinjena od aerobnih vežbi uz primenu kontinuiranog metoda treninga i uvodnih anaerobnih vežbi.

Fizička priprema je pored razvoja energetskih sistema u velikoj meri usmerena na razvoj snažnih sposobnosti igrača. U ovom periodu prioritet je razvoj izdržljivosti u snazi, odnosno sposobnosti da se srednja opterećenja (40-70%) podnose u što dužem trajanju. Pri radu sa spoljnim opterećenjem treba koristiti kružni metod treninga sa 4 do 8 krugova od po 6 do 12 vežbi. Treba raditi i na proširenju motoričkog stereotipa igrača učenjem novih pokreta, kao i usavršavanjem već naučenih. Koordinaciju treba tretirati kroz raznovrsna kretanja sa loptom i bez lopte. Brzinske performanse u ovom periodu nisu prioritet i tretiraju se intervalnom metodom rada sa većim brojem ponavljanja i kraćim pauzama. Svakodnevna aktivnost mora da uključuje i preventivne programe, odnosno razvoj dinamičke i statičke fleksibilnosti (proprioceptivni trening u dinamičkom disbalansu).

Tehničko-taktička priprema ima za cilj usavršavanje naučenih i učenje novih tehničko-taktičkih elemenata. Obzirom da je reč o mladim igračima trebalo bi posvetiti pažnju kontinuiranom učenju fundamenata, kao što su polazak u dribling, dodavanje, šutiranje, kretanje u odbrani, kretanje bez lopte,

igra na niskom postu, kontranapad itd. Na treningu treba raditi na usavršavanju igre jedan na jedan, dva na dva, tri na tri, kao i definsanju koridora trčanja u kontranapad i postavci u igri pet na pet. Na taj način se, kroz razvoj individualne tehnike i taktike igrača, stvaraju uslovi za uspešnost u grupnom i kolektivnom nadigravanju.

Psihološka priprema u ovoj fazi priprema treba da bude fokusirana na izgradnju motivacije, socijalizacije mladih igrača, razvoj individualnih kvaliteta i prednosti, kao i mapiranje i prevazilaženje individualnih „slabih tačaka”.

Specifično pripremna faza takođe traje oko 4 nedelje i generalno ima za cilj dalje podizanje nivoa treniranosti i transformaciju stečenih sposobnosti u opšte pripremljenoj fazi u takmičarske sposobnosti. Pored toga, u ovoj fazi je neophodno izvršiti retestiranje motoričkih i tehničko-taktičkih sposobnosti, da bi se utvrdio stepen napretka i eventualno korigovao trenažni plan. Iz tog razloga treba organizovati 6 do 10 kontrolnih utakmica da bi se utvrdio trenutni status igrača i ekipe i dobile smernice za dalji rad.

Fizička priprema podrazumeva dalji rad na razvoju aerobne izdržljivosti, ali sada pre svega intervalnom metodom treninga. Uticaj na razvoj energetskih kapaciteta treba vršiti i kroz situacione košarkaške vežbe, da bi se unapredile i anaerobne sposobnosti. Nastavlja se trening izdržljivosti u snazi, a na kraju ovog perioda treba vršiti konverziju u eksplozivnu snagu. Obzirom da je reč o uzrastu od 16 godina, i dalje treba izbegavati trening maksimalne ili apsolutne snage. Kružni metod rada iz prethodne faze se zamenjuje metodom stanica. Frekvencija treninga snage se kreće od 3 do 4 treninga nedeljno i pored vežbi sa vlastitom težinom, treba koristiti prirodne uslove (uzbrdice, nizbrdice, trčanje po pesku i plitkoj vodi...). Kod igrača koji su biološki zreliji od uzrasta se može koristiti i hipertrofijski trening snage. Pošto su u ovoj fazi sezone veliki i obim i intenzitet opterećenja, treba posebnu pažnju obratiti na preventivne programe, razvoj fleksibilnosti i režim vantrenažnih aktivnosti. Trening koordinacionih sposobnosti je prevashodno usmeren na obuku i usavršavanje košarkaških veština, odnosno tehničko-taktičkih elemenata. Brzinski trening se radi u većem obimu nego u prethodnoj fazi, ali je dužina deonica i dalje mnogo veća od dužine košarkaškog terena (200, 400...).

Tehničko-taktički trening u specifično pripremljenoj fazi podrazumeva rad na razvoju sledećih sposobnosti: kontrola lopte, šut, igra na perimetru i na niskom postu, rad nogu, kretanje u košarkaškom stavu, dodavanje, igra jedan na jedan sa različitim pozicija, odbrambene aktivnosti na igraču sa loptom i bez lopte, svi oblici saradnje dva, tri i četiri igrača (grupna taktika), kontranapad (koridori, pozicije, rastojanje, tajming), kolektivna taktika u napadu i odbranu kroz igru pet na pet na polovini i na celom terenu. Osnovni zadatak tehničko-taktičkog treninga je da se približi uslovima takmičenja (situacioni trening u brzini i intenzitetu utakmice).

Psihološka priprema prati okvir tehničko-taktičke pripreme i približava se takmičarskim zahtevima. U fokusu je dalja izgradnja emocionalne stabilnosti, prevazilaženje anksioznosti, kontrola nivoa aktivacije i pažnje, izgradnja timskog duha i tandema u igri, profilisanje liderstva, održavanje motivacije. Ponašanje i efikasnost igrača za vreme kontrolnih utakmica ukazuje na trenutni mentalni status i pruža smernice za dalje korekcije u psihološkom radu.

Takmičarski period

Takmičarski period obuhvata vreme od prve do poslednje zvanične utakmice (najčešće od početka oktobra do maja meseca). Obzirom na dugo trajanje perioda, jasno je da igrači i ekipa ne mogu sve vreme biti u sportskoj formi. Iz tog razloga je veoma bitno u periodizaciji treninga izvršiti hijerarhiju takmičenja i na bazi nje definisati periode kada se želi biti na vrhu sposobnosti (peak performance). Upravljanje sportskom formom je najteži zadatak trenera, kondicionog trenera i psihologa i zahteva kontinuiranu saradnju i operativno planiranje u odnosu na specifične situacije.

U ovom periodu je neophodno izgraditi i održati takmičarsku atmosferu na treninzima sa ciljem konstantnog individualnog napretka igrača na najvišem nivou intenziteta (trening zbog takmičenja). Od esencijalne važnosti je da se nastavi kontinuitet individualnog tehničkog i taktičkog usavršavanja igrača, kao i stvaranje timske kohezije. Dominira integralna vrsta pripreme, gde se kroz kompleksne treninge radi na razvoju i održavanju većeg broja kondicionih, tehničko-taktičkih i psiholoških sposobnosti, koje determinišu uspeh na takmičenju.

Fizička priprema ima zadatak da omogući uspešno ispoljavanje tehničko-taktičkih performansi igrača. Uzimajući u obzir trajanje sezone mora biti uključen održavajući trening aerobne izdržljivosti (tri do četiri puta mesečno). Razvojni trening anaerobne izdržljivosti se sprovodi kroz takmičarske vežbe u svim oblicima grupne i kolektivne saradnje. Snaga se tretira kroz razvoj eksplozivne snage (pre svega donjih ekstremiteta) i održavajući trening izdržljivosti u snazi. Nedeljni broj trenažnih sesija se kreće od 2 do 3, u zavisnosti od takmičarskog kalendara. Poseban akcenat je na razvoju brzinsko-snažnih sposobnosti (brzina, agilnost, eksplozivnost). Na taj način se u uslovima vremenskog i prostornog ograničenja igrači dovode u takmičarske situacije ili nadsituacionim treningom u uslove koji su teži od utakmica. Razvoj brzinsko-eksplozivnih sposobnosti, kao i preventivne programe, treba praktikovati na dnevnom nivou. Tonizirajući trening u cilju neuromuskularnog i psihološkog pobuđivanja organizma treba raditi 24 do 48 časova pred utakmicu. U odnosu na prethodni period treba smanjiti obim, a povećati intenzitet treninga.

Tehničko-taktička priprema u takmičarskom periodu je fokusirana na rešavanje problema u situacionim uslovima. Pored navedenog sadržaja u prethodnim fazama sezone, treba raditi na kolektivnoj taktici napada i odbrane kroz igru čovek na čoveka, zonske odbrane i kombinovane odbrane. Na bazi analize utakmica se vrši operativno planiranje odnosno posvećuje veća pažnja korekciji uočenih nedostataka. Obratiti pažnju na sve oblike grupne i kolektivne taktike (postavljanje i korišćenje blokada, pomoć i preuzimanje u odbrani...) sa akcentom na prostorno-vremenskoj usklađenosti svih kretanja.

Psihološka priprema prilagođava se situacionim zahtevima takmičarskog perioda. Fokus je na jačanju otpornosti na iznenadne stresne situacije na utakmici, mentalne oštine, samopouzdanja u takmičarskim uslovima, tmskog duha i osećanja zajedništva i kohezije. Poseban naglasak u ovom periodu je jačanje mentalne otpornosti na neuspeh i brz oporavak posle greške.

Prelazni (postsezonski) period

Prelazni period počinje sa završetkom poslednje zvanične utakmice i traje do prvog dana pripremnog perioda za narednu sezonu. U literaturi dominira mišljenje da u prelaznom periodu treba osetno smanjiti obim i intenzitet treninga. To je tačno, ali se pre svega odnosi na seniorsku košarku (igrače koji igraju 80 do 100 utakmica godišnje). Kada je reč o mlađim kategorijama takmičenja, prelazni period mora da ima drugačiji sadržaj. U njemu mora da dominira princip progresivnog povećanja opterećenja, koji se potpuno uklapa u program dugoročnog razvoja sportista.

Po završetku takmičenja igračima treba dati 7 do 10 dana pasivnog odmora. Posle toga treba nastaviti sa treningom koji je usmeren na sledeće zadatke:

- oporavak od eventualnih povreda koje su se akumulirale u takmičarskom periodu,
- mentalno rasterećenje od takmičenja,
- kroz obimne individualne treninge rad na korekciji tehničko-taktičkih nedostataka uočenih u takmičarskom periodu,
- usavršavanje "slabih karika" u lancu fizičke pripreme,
- trening motoričkih sposobnosti i mišićnih grupa, koje su manje zastupljene u specifičnim košarkaškim aktivnostima,

- primena udarnih trenažnih mikrociklusa u cilju razvoja motoričkih sposobnosti koje su najvažnije za uspeh u košarci (eksplozivna snaga, agilnost, brzinska izdržljivost, skočnost),
- korekcija grešaka u grupnoj i kolektivnoj taktici,
- stvaranje osnova za timsku igru u narednoj sezoni,
- preventivni i regeneracioni program,
- održavanje nivoa motivacije za trening u vantakmičarkom periodu,
- dalji rad na usavršavanju psiholoških kvaliteta i prevazilaženju "slabih tačaka" u psihološkom profilu
- retest svih antropoloških sposobnosti (fizičke, tehničko-taktičke, psihološke...).

Zaključak

Pošto godišnji plan treninga predstavlja etapu u dugoročnom programu razvoja mladih košarkaša, neophodno je izvršiti periodizaciju treninga. Ona podrazumeva podelu sezone na cikluse (mikro, mezo, makro), generalnu distribuciju opterećenja i okvirni sadržaj svih vrsta priprema. U ovom rada prikazan je okvirni sadržaj godišnjeg plana treninga košarkaša uzrasta 16 godina sa makrocikličnom periodizacijom. Akcenat i cilj planiranja i realizacije trenažnog procesa treba da bude kontinuirani razvoj svih determinantni uspeha u košarci, ali kroz individualni pristup koji je prilagođen karakteristikama mladih košarkaša (uzrast, pol, nivo razvoja motoričkih sposobnosti, stepen usvojenosti tehničko-taktičkih elemenata, psihološke karakteristike).

Literatura

1. Baechle, T. (2008). *Essentials od Strength Training and Conditioning*. Campaign, II: Human Kinetics.
2. Balyi, I. (1996). Long-term planning of athlete development phase. *British Columbia Coach, 1*. 9-14.
3. Bompa, T.O. (1999). *Periodization Training for Sports*. Campaign, II: Human Kinetics.
4. Trunić, N. (2007). *Trening mladih košarkaša različitih uzrasnih kategorija*. Beograd: Visoka škola za sport.

UPOREDNA ANALIZA MOTORIČKOG I MORFOLOŠKOG PROSTORA IZMEĐU AKTIVNIH FUDBALERA KADETSKOG UZRASTA I UČENIKA SREDNJE ŠKOLE

COMPARATIVE ANALYSIS OF MOTOR AND MORPHOLOGICAL SPACE BETWEEN ACTIVE FOOTBALL CADETS AND HIGH SCHOOL STUDENTS

Originalni naučni članak

Ivan Vasiljević, Aldujana Muratović, Gabriela Tanase

Fakultet za sport i fizičko vaspitanje, Nikšić, Univerzitet Crne Gore

Apstrakt

Kvalitet fudbalske igre je određen nizom antropoloških faktora. Neki od faktora manje, a neki više doprinose uspešnosti u fudbalskoj igri. Cilj ovog istraživanja se sastoji u utvrđivanju statistički značajnih razlika segmenata motoričkog i morfološkog prostora između aktivnih fudbalera kadetskog uzrasta i učenika srednje škole. U ovom istraživanju je obuhvaćen uzorak od 40 ispitanika (po 20 fudbalera i učenika). Ispitanici koji su bili podvrgnuti testiranju su članovi FK Sutjeska iz Nikšića i učenici Srednje ekonomske škole iz Nikšića, istog uzrasta. Uzorak varijabli je sačinjavalo osam motoričkih i pet morfoloških testova. Kada sagledamo rezultate u celini, generalni zaključak je da postoje statistički značajne razlike i u segmentima motoričkog, odnosno morfološkog prostora fudbalera kadetskog uzrasta u odnosu na učenike istog uzrasta.

Ključne reči: motoričke sposobnosti, morfološke karakteristike, fudbaleri, učenici

Abstract

The quality of the football game is determined by a number of anthropological factors. Some of the factors, to a greater or lesser extent, contribute to the success of the football game. The aim of this study consists in determining statistically significant differences in segments of motor and morphological space between the active players at the cadet level and high school students. In the present study, a sample of 40 examinees (20 players and students) is included. The examinees who were subjected to testing were members of FC Sutjeska from Nikšić and the students of Secondary School of Economics also from Nikšić, of the same age. The sample of variables consisted of 8 motor and 5 morphological tests. When we look at the results as a whole, the general conclusion is that there are statistically significant differences in the segment of motor and morphological space between active football cadets in relation to the students of the same age.

Key words: motor skills, morphological features, players, students

Uvod

Kvalitet fudbalske igre je određen nizom antropoloških faktora. Neki od faktora manje, a neki više doprinose uspešnosti u fudbalskoj igri. Fudbalska igra spada u grupu polistrukturalnih kompleksnih sportova. Za nju su karakteristične ciklične i aciklične strukture gibanja kojima je cilj postizanje pogotka (gola). To je anaerobno aerobni sport sa neizmeničnim fazama visokog opterećenja kao što su sprintevi, brze izmene pravca, skokovi, nagla zaustavljanja itd.

Fudbal je već duži niz godina prepoznat kao supstanca velikih pedagoških kapaciteta koja i pored neadekvatnog programskog tretmana mnoge favorizovane programske sadržaje od gimnastike do atletike

u tekućem školskom životu šalje u „aut”. Tako poput „pasivnog ofsajda” fudbal naglašeno učestvuje u vaspitno obrazovnom procesu.

Kvalitet fudbalske igre je određen nizom antropoloških faktora. Neki od faktora manje, a neki više doprinose uspešnosti u fudbalskoj igri.

Današnji vrhunski fudbal zahteva snažne, izdržljive sportiste dobrih motoričkih i funkcionalnih sposobnosti (brzina, eksplozivna snaga, aerobni i anaerobni kapacitet, koordinacija itd.) sa smislom za improvizaciju i kolektivnu igru. Igrač bez odgovarajućih motoričkih i funkcionalnih sposobnosti ne može da podnese zahteve vrhunskog fudbala.

Uspeh u fudbalu zavisi i od toga kako se individualne karakteristike pojedinog fudbalera uklapaju u celinu i čine homogenu ekipu.

Prilikom ocene aktivnosti igrača za vreme utakmice, pored ocene rešavanja tehničko taktičkih zadataka, jedan od bitnih pokazatelja je količina kretanja. U toku igre igrači max. brzinom pretrče distance od 3-4 do 25-30 metara. Najtipičnije su one od 10-15 metara koje se prelaze od 30-60 puta. Za vreme igre fudbaleri više od 800 m istrče submaksimalnom ili maksimalnom brzinom što predstavlja oko 10% pređene distance. Submaksimalnom brzinom (definisano kao „trčanje u naletima”) igrači trče u proseku 800-900 m (oko 12%).

Uzorak ispitanika

U ovom istraživanju je obuhvaćen uzorak od 40 ispitanika, (po 20 fudbalera i učenika). Ispitanici koji su bili podvrgnuti testiranju su članovi FK Sutjeska iz Nikšića i učenici Srednje ekonomske škole takođe iz Nikšića, istog uzrasta. Uzorak varijabli je sačinjavalo 8 motoričkih i 5 morfoloških testova.

Uzorak varijabli

Ovim istraživanjem obuhvaćena je grupa varijabli koju čine baterije od osam mernih instrumenata koje pripadaju motoričkim sposobnostima i pet morfoloških karakteristika.

Za procenu motoričkih sposobnosti primenjeni se sledeći testovi:

- Skok u dalj iz mesta
- Bacanje medicinke iz ležanja na leđima
- Ležanje – sedanje za 30 sekundi
- Trčanje na 20m iz visokog starta
- Trčanje 20m letećim startom
- Trčanje 4x15m
- Bočni raskorak
- Izdržaj u zgibu

Za procenu morfoloških karakteristika primenjeni su sledeći testovi:

- Visina tela
- Masa tela
- Kožni nabor na boku
- Kožni nabor leđa
- Kožni nabor potkolenice

Statistička obrada podataka:

Svi podaci prikupljeni istraživanjem, odnosno podaci dobijeni merenjem u ovom istraživanju obrađeni su postupcima deskriptivne statistike. Primenom deskriptivne statistike je omogućeno dobijanje neophodnih informacija za statističko ocenjivanje parametara.

Rezultati i diskusija

Tabela 1. *T-test za nezavisne uzorke, morfološke karakteristike*

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
									95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
AVIS	Equal variances assumed	5,982	,019	-1,065	38	,294	-2,15000	2,01948	-6,23822	1,93822
	Equal variances not assumed			-1,065	27,968	,296	-2,15000	2,01948	-6,28692	1,98692
AMAS	Equal variances assumed	22,508	,000	-2,347	38	,024	-6,60000	2,81233	-12,29327	-,90673
	Equal variances not assumed			-2,347	25,947	,027	-6,60000	2,81233	-12,38140	-,81860
AKNB	Equal variances assumed	10,638	,002	-4,683	38	,000	-2,85000	,60860	-4,08205	-1,61795
	Equal variances not assumed			-4,683	26,824	,000	-2,85000	,60860	-4,09913	-1,60087
AKNL	Equal variances assumed	8,602	,006	-4,416	38	,000	-2,75000	,62271	-4,01060	-1,48940
	Equal variances not assumed			-4,416	25,731	,000	-2,75000	,62271	-4,03064	-1,46936
AKNP	Equal variances assumed	10,318	,003	-7,352	38	,000	-3,15000	,42843	-4,01731	-2,28269

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
									95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
AVIS	Equal variances assumed	5,982	,019	-1,065	38	,294	-2,15000	2,01948	-6,23822	1,93822
	Equal variances not assumed			-1,065	27,968	,296	-2,15000	2,01948	-6,28692	1,98692
AMAS	Equal variances assumed	22,508	,000	-2,347	38	,024	-6,60000	2,81233	-12,29327	-,90673
	Equal variances not assumed			-2,347	25,947	,027	-6,60000	2,81233	-12,38140	-,81860
AKNB	Equal variances assumed	10,638	,002	-4,683	38	,000	-2,85000	,60860	-4,08205	-1,61795
	Equal variances not assumed			-4,683	26,824	,000	-2,85000	,60860	-4,09913	-1,60087
AKNL	Equal variances assumed	8,602	,006	-4,416	38	,000	-2,75000	,62271	-4,01060	-1,48940
	Equal variances not assumed			-4,416	25,731	,000	-2,75000	,62271	-4,03064	-1,46936
AKNP	Equal variances assumed	10,318	,003	-7,352	38	,000	-3,15000	,42843	-4,01731	-2,28269
	Equal variances not assumed			-7,352	27,412	,000	-3,15000	,42843	-4,02845	-2,27155

Iz tabele 1. vidimo da postoje statistički značajne razlike između aritmetičkih sredina u varijablama: masa tela (AMAS), kožni nabor na boku (AKNB), kožni nabor na leđima (AKNL), kožni nabor na potkolenici (AKNP). Statistički značajne razlike nema u varijabli visina tela (AVIS).

Tabela 2. *T-test za nezavisne uzorke, motoričke sposobnosti.*

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
									95% Interval of the Difference	Confidence of the
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
SDM	Equal variances assumed	3,933	,055	7,461	38	,000	38,85000	5,20717	28,30864	49,39136
	Equal variances not assumed			7,461	25,523	,000	38,85000	5,20717	28,13677	49,56323
BMED	Equal variances assumed	2,980	,092	-,436	38	,666	-13,30000	30,52611	-75,09689	48,49689
	Equal variances not assumed			-,436	33,842	,666	-13,30000	30,52611	-75,34721	48,74721
LS30	Equal variances assumed	,000	,988	6,295	37	,000	9,38947	1,49147	6,36746	12,41149
	Equal variances not assumed			6,315	36,843	,000	9,38947	1,48686	6,37637	12,40257
T20M	Equal variances assumed	3,958	,054	,805	38	,426	1,39900	1,73758	-2,11855	4,91655
	Equal variances not assumed			,805	19,046	,431	1,39900	1,73758	-2,23720	5,03520
T20ML S	Equal variances assumed	1,767	,192	-9,551	38	,000	-,66650	,06979	-,80778	-,52522
	Equal variances not assumed			-9,551	33,453	,000	-,66650	,06979	-,80841	-,52459
T4X15 M	Equal variances assumed	,060	,808	-4,339	38	,000	-2,38850	,55042	-3,50278	-1,27422
	Equal variances not assumed			-4,339	26,847	,000	-2,38850	,55042	-3,51818	-1,25882

Iz tabele 2. vidimo da postoje statistički značajne razlike između aritmetičkih sredina u varijablama: skok u dalj iz mesta (SDM), ležanje – sedenje 30s (LS30), trčanje 20 m iz letećeg starta (T20MLS), trčanje 4x15m (T4x15m). Statistički značajne razlike nema u varijablama: bacanje medicinke (BMED), trčanje 20 m (T20M), bočni raskorak (BRAS), izdržaj u zgibu (IUZ).

Zaključak

Kvalitet fudbalske igre je određen nizom antropoloških faktora. Neki od faktora manje, a neki više doprinose uspešnosti u fudbalskoj igri. Cilj ovog istraživanja se sastoji u utvrđivanju statistički značajnih razlika segmenata motoričkog i morfološkog prostora između aktivnih fudbalera kadetskog uzrasta i učenika srednje škole. Kada sagledamo rezultate u celini, generalni zaključak je da postoje statistički značajne razlike i u segmentima motoričkog, odnosno morfološkog prostora fudbalera kadetskog uzrasta u odnosu na učenike istog uzrasta.

Literatura

1. Ahmetović, Z. (1998). *Osnovi sportskog treninga*. Beograd: Viša škola za sportske trenere.
2. Bjelica, D. (2004). *Uticaj sportskog treninga na antropomotoričke sposobnosti*. Podgorica: Crnogorska sportska akademija.
3. Bjelica, D. (2005). *Sistematizacija sportskih disciplina i sportski trening*. Podgorica: CSA.
4. Bjelica, D. (2006). *Sportski trening*. Nikšić: Filozofski fakultet.
5. Fratirić, F. (2004). *Teorija i metodika sportskog treninga*. Beograd: Univerzitet „Braća Karić”.
6. Malacko, J. & Rađo, I. (2004). *Tehnologija sporta i sportskog treninga*. Sarajevo: Fakultet sporta i tjelesnog odgoja.
7. Opavski, P. (2000). *Planiranje i programiranje rada u fudbalskom klubu*. Beograd: FFK.
8. Volkov, V. M. (1978). *Oporavak u sportu*. Beograd: NIP Partizan.

SPORT I KNJIŽEVNOST – U POTRAZI ZA UTOPIJOM
SPORT AND LITERATURE – SEARCHING FOR UTOPIA

Pregledni članak

Kristina Ž. Vištica

Alfa univerzitet, Beograd

Apstrakt

Sport i fizička spremnost su teme koje se oduvek ponavljaju u književnim delima. Književnost je prepoznala sposobnost sporta i sportskih aktivnosti da transformišu pojedince i društva. Kroz sport pisci istražuju kompleksnost života i komentarišu pitanja klasa, nacionalnosti, roda itd. Baveći se sportom književna dela se istovremeno bave i temama prijateljstva, pobede, poraza, ponosa i nade. Nekada se pod fizičkom spremnošću smatrala sposobnost da se obavi neki fizički zadatak, a danas je to sposobnost efikasnog funkcionisanja na poslu i u slobodno vreme. Danas, uz sav naučno-tehnološki napredak, ljudi tragaju za savršenstvom, savršenim telom, savršenim životom i savršenim društvom. Nažalost, u potrazi za utopijom, često se naiđe na negativnu utopiju ili: distopiju. Cilj ovog rada nije samo da utvrdi gde i kako se spominje sport i fizička spremnost u književnim delima, već konkretno kakva je njihova uloga u književnim distopijama. Upoređujući najpoznatije književne distopije: Hakslijev Vrli novi svet, Orvelovu 1984, Burdžisovu Paklenu pomorandžu i Etvudovu Sluškinjinu priču, analiziraću upotrebu sporta i fizičke spremnosti u ovim romanima, kao i teme i pitanja koja odatle proističu.

Ključne reči: sport, fizička spremnost, književnost, utopija, distopija

Abstract

Sport and physical fitness have always been recurring themes in literary works. Literature has recognized the ability of sport and sporting activities to transform individuals and societies. Through sport writers explore complexity of life and comment on issues of class, nationality, gender etc. Dealing with sport, literary works at the same time tackle the issues of friendship, winning, losing, pride and hope. Physical fitness used to mean the ability to perform a physical task, and today it is the ability to function efficiently in work and leisure activities. Nowadays, with entire science and technology advances, people seek perfection, perfect body, perfect life and perfect society. Unfortunately, searching for utopia we often find a negative utopia: a dystopia. The aim of this paper is not only to determine when and where sport and physical fitness are mentioned in literary works, but to specifically determine their role in literary dystopias. Comparing the most famous literary dystopias: Huxley's *Brave New World*, Orwell's *1984*, Burgess' *A Clockwork Orange* and Atwood's *The Handmaid's Tale*, I will analyze the use of sport and physical fitness in these novels, as well as the themes and issues arising from it.

Key words: sport, physical fitness, literature, utopia, dystopia

Uvod

Današnje društvo ne uživa samo u plodovima naučno-tehnološkog napretka već je sve više osvešćeno po pitanju svog uticaja i odnosa prema okolini, ali i prema sopstvenom telu. Brz ritam života i konstantni stres su neminovno doveli do fizičkog slabljenja ljudskog organizma, ali i do povećanja svesti o značaju vođenja zdravog života i redovnog vežbanja. Nekada je fizička spremnost (fitnes) podrazumevala

sposobnost da se bez umaranja obavljaju svakodnevne aktivnosti, a danas se ta spremnost ogleda u efikasnom obavljanju svih zadataka na poslu i u slobodno vreme, odolevanju bolesti i održavanju zdravog duha i tela. Fizička spremnost je danas sinonim za fizičko, mentalno i emocionalno zdravlje.

Sport je oduvek imao mesto u životima ljudi, kao onih koji su se njime bavili, tako i onih koji su bili samo posmatrači, i ne čudi što su sport i vežbanje radi održavanja fizičke spremnosti našli svoje mesto i u književnosti. Kao promoter dobrih vrednosti sport je sastavni deo i života junaka književnih dela jer:

Lako je shvatiti zašto je sport slavljen, promovisan i cenjen. Smatralo se da on uči naciju kako da „igra igru“, da poštuje pravila i da gubi sa stilom. Sport je usadio neodređene pojmove „fer-pleja“ i patriotizma. Stvorio je zdravo telo koje prati (ili zapravo stvara) zdrav duh. Može se koristiti kao oblik društvene kontrole; uči nas timskom radu i, moguće, junaštvu. (Bale, 2008: 2). U svojoj nameri da ujedinjuje ljude, da ih tera da napreduju kroz svoju takmičarsku notu, da spaja nespojivo, sport teži idealu tj. izvesnoj utopiji. Utopija kao ideal stara je koliko i samo čovečanstvo. Od trenutka kada je čovek počeo da zamišlja neko idealno mesto bez problema on je stvorio začetke utopije. Što se tiče književne tradicije, ovaj pojam se uvršćuje od 1516. kada je Tomas Mor objavio svoje delo *Utopija*. Utopija kao idealno, ali nepostojeće mesto, i danas je ideal kome stremi čovečanstvo:

[...] za naziv svog dela je izabrao reč koja može dvostruko da se tumači – kao mesto koje ne postoji i kao dobro mesto (zavisno od toga da li se smatra da reč *utopija* predstavlja kombinaciju grčkog korena *topos* – mesto i prefiksa *ou* – ne, ili prefiksa *eu* – dobar, problem predstavlja da se oba prefiksa izgovaraju na isti način – *u*). (Đergović-Joksimović, 2009: 14)

Sam Mor je pisao da se građani njegovog idealnog društva u slobodno vreme bave društveno poželjnim aktivnostima, jedna od njih je bila obučavanje u vojnim veštinama. Mor nije pravio razliku između muškaraca i žena, i jedni i drugi su mogli da vežbaju, čak je bilo poželjno da zajedno idu u rat. Ratovalo se „retko“ (da se odbrane svoje ili granice prijateljskih zemalja, da se oslobode drugi narodi, da se dobije izvesno zemljište i sl.), a vežbalo se redovno. Međutim, zbog razloga za vežbanje i ratovanje „Tomas Mor je postao rani ideolog i preteča kolonijalizma i imperijalizma“ (Đergović-Joksimović, 2009: 74).

Uskoro će utopijska književnost dobiti i svoju suprotnost: negativnu utopiju – distopiju. Već u delu Semjuela Batlera Erivon (eng. Erewhon kao anagram od Nowhere – nigde) imamo naizgled utopijsko društvo koje je u stvarnosti daleko od toga. Fizička malaksalost i bolest se smatraju teškim prekršajima i zločinima, a pravi zločinci se tretiraju kao bolesnici. Distopija u književnosti sve više uzima primat jer naučno-tehnološki razvoj pored svih benefita nosi sa sobom i brojne opasnosti. Poređenjem čuvenih književnih distopija Hakslija, Orvela i Atvudove videćemo koje je mesto i značaj sporta i fizičke spremnosti u tim negativnim, a naizgled idealnim, društvima.

Oldos Haksli je možda najčuveniji po svojoj distopiji *Vrli novi svet*. Iako napisana 1931., zbog svojih proročkih vizija i danas je aktuelna, jer se smatra da mi danas živimo u vrlom, novom, tehnološki naprednom svetu. Haksli je kreirao svet u kome nema rađanja, u kome bebe nastaju u epruvetama, ne postoji klasična porodica, a čitav svet je uređen po principu pokretne trake. Društvo je kastinski uređeno i postoji pet kasti: Alfe, Bete, Game, Delte i Ipsiloni. Najviša kasta – Alfe je fizički i mentalno superiorna, dok su sve druge kaste slabije. Fizički izgled i inteligencija se određuju hemijskim tretiranjem materijala u epruvetama. Za građanje ovog vrlog novog sveta fizički izgled je veoma bitan. Alfe (uglavnom muškarci) nisu samo naočiti i fizički jaki, već su zbog svog fizičkog i mentalnog sklopa i rođene vođe. Hakslijevo naizgled idealno društvo, Svetska država, je nastalo kao gađenje na promiskuitetnu kulturu mladih Amerikanaca kao i na otpor prema rastućem konsumerizmu. Stoga se građani Hakslijevog sveta stalno upuštaju u kratke veze, „svako pripada svakome“, fizička privlačnost je veoma važna, a žene su „pneumatične“, veoma pokretljive i, samim tim, veoma atraktivne.

Haksljevi junaci se užasavaju svakog oblika propadanja tela. Starost ne postoji, već samo lepi i zgodni ljudi koji umiru u 60. godini, proživевši svoj životni vek zdravi i fizički spremni. Kao danas u posetu zoološkom vrtu, vrlji građani vrlog sveta odlaze u posetu tzv. Rezervatu u kome žive Indijanci. Oni još uvek žive primitivnim životom, stvaraju i rađaju decu, stare i menjaju se. Njihova izborana lica, omlitavele ruke, ispali zubi su ostvarenje najgore noćne more za stanovnike Svetske države. Sve osim idealnog i zdravog tela je neprihvatljivo. Odličan primer je lik Bernarda koji pripada kasti Alfa, ali je niži od ostalih muškaraca i stoga ima kompleks niže vrednosti, a i donekle je izopšten jer svi ostali zaziru od njega.

Svetska država je jedna velika pokretna traka i društvo je tipično konzumersko društvo. Ovde bavljenje sportom dobija svojevrstu klasnu notu, jer se sportom bave samo više kaste/klase. Po rečima Bejla:

Marksistička kritika posmatra kapitalizam kako eksploatiše sport isto kao što eksploatiše sve oblike ljudske aktivnosti. Takođe prepoznaje da su sport i njegovi učesnici blisko povezani sa klasnom pripadnošću. (Bale, 2008: 8)

Hakslji povezuje sport sa klasama, ali i sa potrošačkim društvom. Naime, u ovom svetu ljudi (tj. više klase) se podstiču na bavljenje sportom, ali i na konstantnu kupovinu. Igre su komplikovane i oprema je teška za upotrebu, ali je oprema u isto vreme i veoma lošeg kvaliteta te se kvari i lomi. Ljudi nanovo kupuju opremu, nanovu idu u prirodu i bave se sportom i tako u krug. Kao velika pokretna traka. Uz sve to, i danas je mračna strana sporta doping i korišćenje nedozvoljenih supstanci, a Haksljevi junaci se konstantno dopinguju. Oni koriste somu (idealna droga bez neželjenih dejstava) uz pomoć koje podižu raspoloženje i beže od stvarnosti.

Dok je Haksljevo društvo naizgled idealno i bezbrižno, Džordž Orvel u svojoj knjizi *1984* ne pokušava ni da zamaskira svoje marčno, represivno društvo koje grca pod diktaturom. Englsoc (Engleski socijalizam) je društvo koje neodoljivo podseća na Sovjetski savez. Roman prikazuje mračnu sliku opšteg sivila, utapanja u masu, života pod represijom u svetu u kome su cenzura i konstantni nadzor svakodnevnica. To je klasni svet u kome se izdvajaju dve klase: vladajuća i svi ostali.

Veliki brat sve vidi. U svetu u kome su uslovi za život izuzetno loši (stare, memljive zgrade i stanovi, nedostatak dobre hrane itd.) podstiče se jednoobraznost i „timski rad“. Uzimanje učešća u grupnim aktivnostima (vežbe grupne mržnje, skupovi protesta i podrške) je pohvalno i poželjno, a svaka aberacija od ustaljenog načina ponašanja se sankcioniše. Čak i u teškim uslovima za život vladari Orvelovske distopije shvataju značaj zdravog tela kada već imaju zdrav tj. oblikovan duh. Svi građani su obavezni da rade jutarnju fiskulturu. Veliki brat ih sve posmatra tako da ne postoji način da izbegnu vežbanje, čak i ako ne vežbaju sa puno elana dobijaju opomenu sa ekrana u njihovom stanu.

Fizička vežba je način da se održi zdravim telo naroda pod represijom, a fizička kazna način da se oblikuje duh. Uz mnogobrojne oblike psihičkog zastrašivanja i zlostavljanja, zatvorenici (zatvorenik postaje svako ko na neki način odstupa od prepisanog ponašanja) se slama i oblikuje duh i brojnim oblicima fizičke torture. Tako shvatamo da izreka U zdravom telu - zdrav duh, ovde dobija iskrivljeno značenje.

Treća distopija je *Sluškinjina priča* Margaret Atvud. Nakon Haksljeve promiskuitetne i konzumerističke distopije, Orvelovog represivnog društva koje se stalno nadgleda i cenzuriše, Atvudova je stvorila religiozni represivni svet. Nakon brojnih ratova i zagađenja, i tlo i građani nekadašnjih SAD su ostali jalovi. Stvara se novo, klasno društvo (postoje klase i žena i muškaraca) koje se vodi učenjem iz Starog zaveta. Ovo društvo je izuzetno strogo i represivno, naročito prema ženama.

Pored svih klasa/kasti žena, izdvajaju se Sluškinje. One su svojevrsno belo roblje (žene koje su reproduktivno zdrave) koje se seksualno eksploatišu u cilju produženja vrste (tj. vladajuće klase) i povećanja populacije Republike Galad. Muškarci iz vladajuće klase su uglavnom stari i sterilni kao i njihove supruge, stoga se svakoj porodici dodeljuje Sluškinja čiji je zadatak da rodi dete. Zapovedniku kome je dodeljena.

Sve žene su potlačene, ali su Sluškinje u daleko najgorem položaju. Zbog važnosti i delikatnosti njihove uloge u društvu njima je skoro sve zabranjeno u cilju očuvanja njihove čistote i zdravlja. Fizičke vežbe su prioritet ovih žena, jer zdravlje njihovog tela povećava šanse za začeće i rađanje zdravog deteta. Sluškinje svakodnevno rade vežbe koje ih održavaju u formi i koje, po mišljenju društva, pomažu u začeću (neke od najbitnijih vežbi su one za jačanje karlice).

Ove žene se posmatraju samo kao „materice na dve noge” i iako su bitne za reprodukciju trpe fizičko maltretiranje u cilju oblikovanja njihovog duha. Tetke koje ih obučavaju u Crvenom centru, kao i Supruge u čijim kućama „službuju” imaju pravo da ih tuku. Ne smeju da ih udaraju rukama jer je to greh, ali zato koriste kablove i palice. Sluškinje primaju udarce samo po onim delovima tela koji nisu od važnosti za reprodukciju (šake, stopala i sl.).

Kao što se može videti i ova distopijska društva su pored sve svoje negativnosti iskrivljenosti uvidela značaj zdravog tela i fizičkog vežbanja. Pomenuto je da sport promoviše dobre, prave vrednosti, te zato i ima važno mesto u životu ljudi. Međutim, pogrešnim stavovima i pogledima čak se i sport može zloupotrebiti. Kako i same distopije nastaju tako što u stremljenju za utopijom nešto krene po zlu, tako se i sport može u takvim svetovima koristiti u pogrešne svrhe.

Haksli je u *Vrlom novom svetu* pokazao da površnost stremljenja ka idealu savršenog, lepog tela, kao i kapitalističku zloupotrebu sporta u svrhu ohrabivanja i održavanja konzumerskog društva. Takođe, Hakslijevo društvo ohrabruje upotrebu droga koje su u samoj suprotnosti sa principima zdravog života i bavljenja sportom. Orvel u *1984* pokazuje da se fiskultura koristi u svrhu kontrolisanja građana. Zdrava jedinka je korisna jedinka, ali ne i srećna, jer se sreća ne može postići nametanjem i ograničavanjem sloboda. Naposljetku, Atvudova je opisala svet koji je zasnovan i vođen pogrešnim verskim principima, i koji je represivan prema svima, a posebno prema ženama. Republika Galad se vodi devizom: U zdravom telu – zdrava beba.

Možemo da zaključimo da su u svim ovim delima sport i fitnes klasno obojeni. Bavljenje sportom ukazuje na dihotomije vladar – potčinjeni, jako – slabo, muško – žensko, bogato – siromašno. Književne distopije pokazuju sliku iskrivljenih vrednosti tj. sliku sveta koji može da se stvori ako pogrešni stavovi i vrednosti preuzmu primat. U svim tim idealnim društvima sa puno mana ističe se važnost zdravog tela. Samo zdrava jedinka je jaka jedinka koja može da podnese svoj deo tereta obaveza. Koliko god da su ova fiktivna distopijska društva „zastranila” i dalje se u njima, na ovaj ili onaj način, sport i fizička spremnost promovišu i cene.

Literatura

1. Atvud, M. (2006) *Sluškinjina priča*. Prevod: G. Kapetanović. Beograd: Laguna.
2. Bale, J. (2008) *Anti-Sport Sentiments in Literature (Batting for the opposition)*. London and New York: Routledge.
3. Đergović-Joksimović, Z. (2009) *Utopija (Alternativna istorija)*. Beograd: Geopoetika.
4. Haksli, O. (2009) *Vrli novi svet*. Beograd: Libretto.
5. Mor, T. (2012) *Utopija*. Prevod: F. Barišić. Beograd: Plato Books.
6. Orvel, Dž. (2004) *1984*. Beograd: Libretto.

TEHNOLOŠKA I TEORETSKA EFIKASNOST U SPORTU ORGANIZACIONOG RUKOVODSTVA

THE ORGANIZATIONAL MANAGEMENT'S TECHNOLOGICAL AND THEORETICAL EFFICIENCY IN SPORT

Stručni članak

Maja Zelihić¹, Safet Kapo², Haris Alić², Izet Bajramović², Amel Mekić²

¹The Forbes School of Business at Ashford University

²Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Univerzitet u Sarajevu, Bosna i Hercegovina

Apstrakt

U svetu sporta, mnoge sportske organizacije suočavaju se sa ogromnim izazovima sa kojima se nikada do tada nisu susreli. Pritisци da se vodi uspešna profitabilna organizacija, konkurentna, a uz podršku se sa potrebom da se sprovedu najnovija tehnološka koja se mogu posmatrati kao korist za neke, ali opasan instrument u rukama drugih. Da li sportska industrija gubi karakter, ili postaje bolja?

Ključne reči: sportska organizacija, sportska industrija, tehnološka dostignuća

Abstract

In the world of sports, many sports organizations are facing enormous challenges which they have never faced before. Pressures of running a successful organization which is profitable, competitive and supported by the community intertwines with the need to implement the latest technological advances that can be looked upon as benefit to some, but a dangerous tool in the hands of the others. Is the sports industry losing its pure nature, or is it getting better?

Key words: sports organization, sports industry, technological achievements

Introduction

The world of sports in the 21st century surpasses the need of individuals to engage into activities they feel passionate about; in the last few decades it became quite a lucrative business. As such, as with any business, the field of organizational management is ever so pertinent to ensure proper structure, behavior, and people within a sports' organizations are reaching the utmost potential and the sports organizations themselves are operating as any successful business should.

In order to establish a clear correlation between the organizational management theories and technologies, and the impact those theories and technologies have in the field of sports, one has to begin with a simple definition of what an organizational theory entails. Organizational theory is a compilation of different social science theories researching structure and behavior within organizations (Boxenbaum & Rouleau, 2001: 272-296). Without studying those theories one is left wondering if the organizational framework currently established within a sports' organizations can sustain the demands of the competitive markets, new innovative technologies within the sports' industry, and the burden of constant emphasis on profit increases.

Kurt Lewin, one of the pioneers in organizational psychology, studied organizational development. His studies are applicable to a variety of different organizations and can be applied in sports. Change that is currently taking place within the sports organizations is sometimes poorly planned and not successfully executed. Lewin's approach to "planned approach to change was both ethically-based and effective" (Burnes, 2009: 359-381). However, many sports' organizations do not have the luxury of time, so they have to pursue, "emergent change" which "not that it lacks an ethical base, but that it appears to promote unethical behavior" (Burnes, 2009, p. 359-381). Lewin suggests that organizations undertake an "unfreezing" process during which, "the only way to motivate an individual or an organization pattern of behavior is to create a sense of disequilibrium or dissatisfaction with the status quo within that individual or corporation" (Spector, 2010, chapter 2). Unlike Lewin, Elton Mayo, an organizational theorist, took more of an ethical approach to running and changing organizations focusing on the conflict within the organization and resistance to change. Knowing any organization, sports organizations being no exception, is impossible without knowing organizational culture of that particular sports' organization. Organizational culture is an idea in the field of organizational studies and management which describes the psychology, attitudes, experiences, beliefs, and values of an organization (Barney, 1986: 656-665). Organizational culture has been defined as a very particular selection of joint values and norms within an organization, shared by everyone from within the organizational unit, and impacting the way these members interact with anyone outside the organizational (Hill & Jones: 2001). A culture is the sum of the distinctive behaviors, intentions, and values that people develop over time to make sense of the world (Schein, 1992). It includes the shared history, expectations, written and unwritten rules, values, relationships, and customs that affect everyone's performance (Schein, 1992).

Sports are facing unprecedented levels of scrutiny from media, fans, governments, and organizations. Whether because of doping, crime, violence, cheating, or negative messages to youth, sports have been put under the microscope and its economic and social viability may have been compromised (O'Reilly & Foster, 2008: 46). Sports officials, fans, and volunteers need to embrace some of the organizational management theories, especially the portion of these theories referencing change management, conflict resolution, and rapid response to change. Sports in general have undergone many drastic organizational changes. "Structural changes inside the system, inside and outside judicial environment, the expansion of the market relations" are just some of the activities sports organizations engage in on a daily basis (Gedvilaitė-Moan & Laskiene, 2010: 90). Trying to stay competitive in the world where sports technology, requirements, recruiting techniques, and sponsorship in general change at a rapid speed is not an easy task.

When one attempts to tie the organizational management principles to sports in general, it has to be acknowledged that there is a very big difference between the professional sports organizations and those who are mainly deemed to be nonprofit and in the voluntary sector. While organizational management principles in general should apply to any organizations regardless of their approach to running an organizational unit itself, for profit business logic is driven toward increasing the company's bottom line, whereas, nonprofit sports organizations are geared towards promoting the health and communal benefits and sports, enhancing community cohesion and proper development of young generation. As such, sports organizations geared towards profit making ventures may follow those organizational management principles, which are more geared toward enhancing company's financials, outrunning the competition, remaining stable in volatile markets, and being innovative in today's world of rapid technological advances in the world of sports. Regardless of the nature of a sports organization, "Financial management and accountability capacity" in addition to, "the desire to recruit corporate sponsors and raise more money" emerge as a theme of many sports organizations as they try to identify some of the areas opportunities (Misener & Doherty, 2009: 471). To stay competitive and profitable, many sports organizations need to change. Many new technologies required for running a successful business is needed to be implemented within sports organizations. However, change as a concept may be quite scary. Change is in essence the shift from the current status of the organization into the one that would hopefully

enhance its product outputs, organizational structure and design, financial bottom line, changes of people and its interactions, and the organizational culture of a sports organization as a whole. Change is a movement from a known, secure, well-charted territory into an unknown and often unpredictable future. Organizational Development Theory of Change treats organizations as ever-changing systems with constant “response to change” mechanisms. Sports organizations are evolving as a response to the demands of the market, increased security measures and controls at the championships, sponsors’ demands, and multitude of other factors.

Sports organizations implement change for the following reasons:

- Competitive advantage
- Increasing profits
- Relocating resources elsewhere
- Innovative technology
- Adjusting to the demands of the market
- Fulfilling a new vision

An individual is at a core of each organization. That is even more prominent within the sports organizations, where the performance of an individual impacts the team and the status of the organization as a whole more so than in many other business structures. Change is implemented through open dialogue with an understanding of individuality and group dynamic concept. Sports organizations often fail to successfully implement change for multitude of reasons:

- Lack of a solid broad vision
- Lack of some simple “selling” skills
- Lack of the understanding their own operations from the bottom up
- Lack of a true empathy toward their employees’ feelings about the change itself
- Lack of willingness to compromise
- Lack of adjustment abilities
- Lack of unified vision throughout the company

If one were to examine the concept of some difficulties sports organizations face while undergoing a major organizational change in lieu of ever-growing need for sponsorship, it is hard to go any further than realizing that sponsors expect immediate results in the world of sports; while many returns on their investments are usually not visible until much later. (Farely, 2010)

The sports industry is not only impacted by the organizational management’s theoretical framework, but also, by many advances in the fields of science and technology. The nature of sports itself is to promote the human strength, ability, stamina, and endurance. Injecting the scientific advances in that same world can disturb the sports equilibrium created in prehistoric times and established in a true organized form during the first Olympic Games. When the technology is used to enhance the exposure of certain sports, or ensure safety of individual sportsmen, its benefits are enormous. However, when technology overpowers the pure nature of sports itself the results can be devastating. If the technology becomes the main participant within a competition and when, “the competition between men evolves into the competition for technology, which is weaker contract with athletes, competitive sports become activities in science and technology, so the movement of the technical dissimulation eventually leads to the alienation of competitive sports” (Lanfeng, 2010: 151). To state that the technological advances aren’t changing sports would be ludicrous, considering that human bodies have changed due to these

technological advances. Participants in individual and team sports are nowadays practicing using advanced technological advices, which are enabling their results to go above and beyond their predecessors. One may wonder how organizational management's theoretical framework ties with the technological advances in sports. As one encounters more pressure and demands at the organizational level trying to enhance how sports organizations are transforming into successful businesses, there are more demands for each organization to purchase and implement the latest technologically advanced equipment in order to increase participation, exposure, and visibility of a certain sport, or the organization itself. One is left wondering if the management theories and technological advances are taking human elements from sports, forcing the organizations to relentlessly pursue profits at the expense of quality which those organizations offer to communities. Some do not consider new media, asnew technologies impacting the world of sports; however, their impact cannot be overlooked. Through new media sports fans can influence how sports organizations are being managed and how new technological advances within the sports arena can be utilized. Players and fans can exercise their controlling powers ensuring that they are taking a role of an active versus passive agent of an organizational change within the sports industry, "despite the fact that structures of power, the level of inequality, and the aesthetics, values, and ideologies remain unchanged" (Leonard, 2010: 3). At what point of time should sports organizations stop with the swift introduction of advanced technologies without having any regard for the ethical implications of this "technology pursuit" in the arena that so heavily relies on the strength of a human spirit.

The world of technological advancements does not miss a beat, the same applies to the world of sports technological achievements. "Elite sports constitute arenas for convergent technological applications where a range of applications demonstrates the embeddedness of sports within technological structures" (Miah, 2006: 301). Stem cells, DNA, and other genetic research may bring those technological advances to a new level in the years to come. One should wonder where boundaries may be drawn and where technological advances are going to be allowed to invade every aspect of human bodies. World Anti-Doping agency accepted a policy which prohibits the use of "gene doping", but considering all the advanced gene technologies of today, the question if the doping of such nature can even be deducted remains open (Miah, 2006: 302). The world of sports may evolve into a breaking ground for what technology may do the human society in general. Many sports fans fail to realize that it was not until 1967 that first anti-doping laws were passed. However dangerous some of the newest technologies may be to the human spirit and body itself, there are many other technological advances that increased the safety and improved the quality of sports events. To name only some, safer helmets, improved floor surfaces, more sophisticated shoes, increased clothesqualities, enhanced safety pins, etc., (Miah, 307).

One is left wondering where the balance is between running a sports organization while ensuring that the organizational infrastructure is well grounded on the organizational management framework which will ensure its operational profitability, competitiveness, and success and ensuring that technological enhancements are advantageous for the industry as a whole, while not taking away form the human spirit which is driven by the natural talent, achievement, and success. It does appear that the sports industry has a tough balancing act in the years to come. It may boil down to the sports industry being on the frontline of a difficult answer as to what technology may do to human race and if we are able to handle it. Whether this particular industry is up for this challenge remains to be answered.

References

1. Barney, J. B. (1986). Organizational Culture: Can It Be a Source of Sustained Competitive Advantage? *Academy of Management Review*, 11 (3), pp. 656-665
2. Burnes, B. (2009). Reflections: Ethics and Organizational Change - Time for a Return to Lewinian Values. *Journal of Change Management*, 9 (4), pp. 359-381. doi:10.1080/14697010903360558
3. Boxenbaum, E.&Rouleau, L. (2011). New Knowledge Products as Bricolage: Metaphors and scripts in organizational theory. *Academy of Management Review*, 36 (2), pp. 272-296. Retrieved from EBSCOhost.
4. Farrelly, F. (2010). Not Playing the Game: Why Sport Sponsorship Relationships Break Down. *Journal of Sport Management*, 24 (3), pp. 319-337. Retrieved from EBSCOhost.
5. Gedvilaite-Moan, A., &Laskiene, S. (2010). Organizational Management Peculiarities of the Public Sector Referring to Sports as a Public Sector Example. *Engineering Economics*, 21 (1), pp. 90-98. Retrieved from EBSCOhost.
6. Hill, C.W. L., & Jones, R. G., (2001) *Strategic Management*. Houghton Mifflin
7. Lanfang, L., &Te, B. (2010). Research on Competitive Sports in the Visual Field of Science and Technology Ethics---Survey on "the Nature of Human Fades away" in Competitive Sports. *Modern Applied Science*, 4 (12), pp. 151-155. Retrieved from EBSCOhost.
8. Leonard, D. J. (2009). New Media and Global Sporting Cultures: Moving Beyond the Clichés and Binaries. *Sociology of Sport Journal*, 26 (1), pp. 1-16. Retrieved from EBSCOhost.
9. Miah, A. (2006). Rethinking Enhancement in Sport. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1093 (1), pp. 301-320. doi:10.1196/annals.1382.020
10. Misener, K., & Doherty, A. (2009). A Case Study of Organizational Capacity in Nonprofit Community Sport. *Journal of Sport Management*, 23 (4), pp. 457-482. Retrieved from EBSCOhost.
11. O'Reilly, N., & Foster, G. (2008). Risk management in sports sponsorship: application to human mortality risk. *International Journal of Sports Marketing & Sponsorship*, 10 (1), pp. 45-62. Retrieved from EBSCOhost.
12. Schein, E. H. (1992). *Organizational culture and leadership: A dynamic view*. 2nd Ed. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
13. Spector, B. (2010). *Implementing organizational change: theory into practice (2nd ed.)* Pearson Prentice Hall: Upper Saddle River, NJ.

GLOBALIZACIJA, MEDIJI I SPORT
GLOBALIZATION, MEDIA AND SPORT

Stručni članak

Dušan Žarković¹, Ivana Parčina², Aleksandra Perović²

¹Narodna skupština Republike Srbije

²Fakultet za menadžment u sportu, Alfa univerzitet, Beograd

Apstrakt

Doba globalizma i globalizacije karakteriše brz prenos znanja i informacija putem internet tehnologije. Globalizacija predstavlja istorijski proces preobraćanja sveta u sistem koji postaje međuzavistan, a koga karakterišu elektronska sredstva komunikacije, tehnološke promene i formiranje globalnih ideologija. Institucije i organizacije u sportu bi trebalo da imaju međunarodnu, a ne lokalnu perspektivu. Rezultati procesa globalizacije mogu se videti u tome što granice postaju sve propustljivije i za sportske delatnosti. Procesi globalizacije imaju različite oblike koji se nekada naslanjaju jedni na druge. Prvi od takvih oblika čini posmatranje sveta kao jedinstvenog sistema potreba, drugi oblik čini svet u kome su odnosi između lokalnih i globalnih procesa tako strukturisani kao da su u službi svakodnevnog načina života lokalnog stanovništva. Treći oblik predstavlja svet u kome pojedinac u značajnoj meri gubi mogućnost kulturne i nacionalne identifikacije.

Ključne reči: informacije, komunikacija, globalizacija, sport

Abstract

The era of globalism and globalization is characterized by rapid transfer of knowledge and information through internet technology. Globalization is a historical process of turning the world into a system that is becoming interdependent and is characterized by electronic means of communication, technological changes and the formation of global ideology. Institutions and organizations in sports should have an international rather than a local perspective. The results of the process of globalization can be seen in the fact that boundaries are becoming more permeable for sports activities, too. The processes of globalization have different forms that sometimes lean on each other. The first of these forms makes seeing the world as a unified system of needs, another form makes a world in which the relations between local and global processes as structured as they are in the service of the everyday way of life of local residents. The third form is a world in which the individual substantially loses the ability of cultural and national identification.

Key words: information, communication, globalization, sport

Uvod

Komercijalizacija je postala lice globalizacije sporta samim tim što je sport izašao na svetsko tržište i izložio se uticajima sila koje tamo vladaju. Danas su izgradnja sportskih objekata i proizvodnja rekvizita i opreme postali značajni sektori nacionalnih ekonomija, ali i globalne ekonomije. Atraktivnost investiranja u takve privredne projekte tesno je povezana s masovnošću sporta, koju pokazuje broj aktivnih sportista i

veličina zainteresovane publike. Tu je i produktivnost sporta izražena u broju i kvalitetu takmičenja, ostvarenim sportskim rezultatima, imidžu i broju popularnih elitnih takmičara.

Popularnost sporta, klubova i pojedinih sportista, kao i učestvovanje na velikim takmičenjima, doprinelo je pojavi novog oblika finansijskog angažovanja velikih firmi – sponzorstva, koje postaje značajan izvor prihoda sportskih organizacija. Prihod od sponzorstva i reklama za pojedine sportiste, klubove ili saveze tri puta je veći od ostalih prihoda. Taj trend promena u savremenom sportu podigao je nivo aspiracija privrednika i političara koji u sportu, još i više nego ranije, vide pogodno sredstvo za ostvarivanje ciljeva koji su po svojoj prirodi izvan sporta i apsolutno strani autentičnim sportskim akterima (Bogatinski, 2012).

Masovni mediji, posebno televizija, imaju brojnu publiku i postali su interesantni partneri sporta radi ostvarenja ekonomskih i političkih ciljeva. Ovo se uglavnom tiče profesionalnih sportova kao što su fudbal, košarka, američki fudbal, bejzbol, hokej ili tenis, ali i najvećih svjetskih sportskih događaja kao što su Olimpijske igre. Olimpijske igre mogu pomoći promociji sportova koji u mnogo manjoj mjeri privlače pažnju medija i publike za razliku od prethodno pomenutih. Tako je istorija modernih Olimpijskih igara postala istorija „olimpijske komercijalizacije“. Veliki novac je u igri. Prodavanje TV prava bilo je i još uvek je isto kao i pravo na štampanje novca. Nema sumnje da su članovi Olimpijskog komiteta tražili „fer“ podjelu i bivali podmićivani (poznata afera povodom podmićivanja članova MOK uoči zimskih Olimpijskih igara u Salt Lake Cityju 2002). Sinergija sporta i medija koja je obezbedila nagli i masovni uticaj finansijskih sredstava u oblast sporta dovela je do toga da sport postane jedna od najrentabilnijih i najprofitabilnijih grana privrede na svetu. Sport je postao komercijalni artikal i najbolji proizvod za izvoz na međunarodno tržište, a televizija je postala obrazac komercijalizma u njegovoj najčistijoj tržišnoj formi, sudeći prema većini analiza njenog delovanja na područje sporta. Klubovi i profesionalne sportske organizacije u svetu već odavno samostalno stižu prihode ne samo od svoje osnovne delatnosti, učestvovanja na takmičenjima i gledalaca, nego i od reklame, prodaje prava na TV prenos, transfera vrhunskih sportista i sponzorstva. Ogromne novčane mase stavljaju se u promet. Ogromna količina svjetskog novca je u biznisu, a ovaj je okrenut sportu. Velike multinacionalne kompanije su shvatile značaj sporta i za njih je skoro obaveza da učestvuju kao sponzori na međunarodnim sportskim manifestacijama.

Globalizacija sporta je počela razvojem i širenjem sporta. Najčešći način širenja sporta se dešavao tokom kolonijalnih osvajanja (naročito Velike Britanije), gde su se sportovi uvodili kolonijalizovanim narodima od strane zemlje kolonizatora. Ponovnim uspostavljanjem Olimpijskih igara 1896. godine dolazi do međunarodnih takmičenja čime se proces globalizacije sporta nastavlja. Proces je zaokružen raznim međunarodnim takmičenjima (Svetska prvenstva, Kontinentalna prvenstva ...) na svim nivoima (klupski i reprezentativni).

Razvojem novih tehnologija, došlo je i do globalizacije medija. Otkrićem satelita, direktni prenos sporta su postali mogući i dostupni celom svetu u realnom vremenu. Pojavljuju se transnacionalni mediji odnosno mediji koji posluju u više zemalja (neki i na više kontinenta ili globalno). Takvi mediji kreiraju javno mnjenje na mnogo većem nivou i utiču na popularnost određenog sporta ili sportske organizacije. Popularnost sportskih takmičenja je porasla pa su sportske organizacije počele da šire svoj uticaj i na druge kontinente što je počelo da donosi profit i uvećanje baze navijača.

Sport kao biznis

Profesionalni sportisti učestvuju u više ili manje intenzivnim treninzima i koriste više ili manje usavršene sportske aparate; tako elitni sportovi na profesionalnom nivou postaju skupi. Pored toga, sportisti traže visoke plate ili visoke sume novca kao nagrade od organizatora sportskih događaja. Organizatori plaćaju ove sume zato što čuveni sportisti čine da njihovi sportski događaji budu atraktivniji (ali samo ako

publika ne mora da plati mnogo skuplje ulaznice). Zato postoje sponzori koji pomažu organizatorima da finansiraju taj događaj. Sportski sponzori postoje dugo vremena. U predindustrijskim vremenima, plemićke porodice nisu podsticale samo umetnike već i sportiste da bi im porasla reputacija među običnim svetom. Ovo pokroviteljstvo je zamenjeno komercijalnim sponzorstvom u 19. veku. Engleski proizvođač hrane "Bovril" sponzoriseo je fudbalski klub Notingem Forest 1896, a francuski sportski žurnal L'Auto (kasnije prerastao u L'Équipe) bio je prvi organizator i glavni sponzor poznate biciklističke trke "Tour de France" održane 1903. godine. Ali tek uvođenjem televizije, sponzorisanje sporta je postalo opšte prisutno i nezaobilazno u poslovnim strategijama velikih lokalnih i međunarodnih kompanija. Prenosi uživo značajno su uvećavali broj ljudi koji su mogli pročitati reklamu na stadionu. Tako su sponzori bili voljni da plate organizatorima mnogo veće sume novca.

U isto vreme organizatori su zarađivali više novca od naplate TV prava medijima za prenose uživo. Ovi programi dostigli su veliki broj gledalaca i postigli visok rejting na televizijama, tako da su mediji imali osnova da zahtevaju izuzetno visoke cene za reklamiranje sportova pre, tokom i posle sportskih događaja. Bar za neko vreme, skupi sportski programi mogli bi biti refinansirani na ovaj način i svako bi imao koristi. Oni koji se reklamiraju mogli bi poslati poruku širokoj publici; mediji bi mogli proizvesti atraktivne programe bez sopstvenih troškova; organizatori bi zaradili mnogo novca; a sportisti bi zaradili veće plate ili nagrade. Tokom 1970-ih, 1980-ih i 1990-ih godina organizatori, mediji i sponzori konstantno su dizali cene prenosa uživo. Sve više i više TV stanica želelo je da prenosi sportske događaje i zato su dobrovoljno plaćali više od konkurenata. Ova visoka potražnja sportskih programa imala je više razloga. U današnjem visoko podeljenom tržištu medija, veliki sportski događaji kao što su Olimpijske igre ili Svetsko prvenstvo u fudbalu su neki od veoma retkih događaja koji još uvek upravljaju širokim auditorijumom, bez obzira na klasu, uzrast ili druga interesovanja. Štaviše, jezičke barijere ne smetaju sportovima, tako da jedan događaj može biti prenošen internacionalno bez bilo kakvih prepreka. Na kraju, dugo vremena, sportski prenosi nisu koštali mnogo da bi se organizovali, a bilo ih je lako pripremiti. Kasnije, oni su uglavnom postali skupi zbog cene licence. Medijske kompanije koje ne uspeju da dobiju dozvolu za prenos velikog događaja, npr. Sveskog prvenstva u fudbalu, imaju objektivni problem da pronađu alternativu da popune program tokom trajanja tog događaja. Štaviše, prenosi uživo mogu se odigrati samo jednom, za razliku od drugih zabavnih programa kao što su filmovi, što prenosima daje ekskluzivitet koji drugi sadržaji nemaju. Ponavljanje sportske igre ili trke na TV-u normalno nema isti značaj. Uzbudjenje je nestalo kada publika već zna rezultat. Zato je dužina sportskog programa koji se organizuje uoči, tokom i posle direktnog prenosa maksimalno produžena kako bi se u potpunosti iskoristila prednost ekskluzivnih i veoma skupih TV prava. Tako fudbalska utakmica na televiziji više ne traje regularnih 90 minuta, već uključuje dodatne izveštaje, analize i intervjuje i može trajati duže od četiri sata.

Ali problemi se mogu pojaviti. Ekskluzivna prava mogu dovesti do tako velikog porasta cena da postaje sve teže za TV stanice da pokriju svoje troškove. Program može izgubiti na svojoj privlačnosti ukoliko je isprekidan reklamiranjem sporta isuviše često. Nekoliko sportskih programa na TV-u imali su malo uspeha, posebno u zemljama sa širokim spektrom besplatnih TV kanala. Takođe postoji i određeni rizik za medije kod sportskih programa. Ako popularni sportisti imaju lošu sezonu, TV stanice rizikuju da izgube novac. Broj gledalaca će se smanjiti pošto gube interesovanje i zato će cena za reklamiranje sporta pasti. Osim finansijskih problema, komercijalizacija uzrokuje druge negativne posledice za medije. Na primer, organizatori mogu diktirati uslove pod kojima mediji sa ekskluzivnim pravima moraju obaviti svoj posao. Na primer, Međunarodni olimpijski komitet uzima pravo da akredituje novinare na igrama. Privilegije i pokloni su uključeni u ovaj dogovor. Štaviše, nekoliko medijskih kompanija je otkupilo neke sportske klubove ili su njihovi sponzori, i na taj način kreiraju privilegije na svoje vlasništvo prenosa kod izveštavanja o određenim događajima. Takođe na ovaj način kompanije mogu obezbediti tendenciozno medijsko pokrivanje sa ciljem da se izbegne izveštavanje o negativnim pojavama koje prate određene događaje. Interesantna posledica je da organizatori sportskih događaja maksimiraju svoje prihode od

medija ali ih učine zavisnim i ranjivim. Na kraju, novinari gube ono što je njihov najvažniji zadatak, a to je nezavisnost.

Odnos sporta, medija, politike i nacionalnog identiteta

Činjenica da je pažnja celog sveta u jednom trenutku usmerena na neku zemlju ili grad čini organizaciju svetskih šampionata ili Olimpijskih igara veoma atraktivnim. Nekoliko zemalja i političkih partija je pokušalo da pokaže svoju snagu i dostignuća putem TV-a milionima gledalaca. Sve to je počelo u Berlinu 1936. kada je Leni Reifenstal proizvela veliki dokumentarac nazvan "Olimpia" sa sporednim efektom slavljenja muške lepote i početka nove budućnosti nacionalsocijalizma.

Nisu samo vladajuće klase one koje ostvaruju profit od svetskog fokusa na datu zemlju ili događaj. Opozicione sile takođe pokušavaju da kreiraju nove vrednosti da bi privukli pažnju medija: na primer, 1968, protest i tragična pogibija studenata na Tlatelolco skveru u Meksiku (deset dana pre početka Olimpijskih igara u Meksiko sitiju 1968), ili gest "Crna Sila" (*Black Power*) Tomi Smita i Džona Karlosa tokom primanja medalja na istom takmičenju; palestinski teroristi u Minhenu na OI 1972. godine; i 1988. trgovinski unionisti i studenti u Seulu.

Bliski odnos između sportova i politike nije samo upadljiv na Olimpijskim igrama ili sličnim velikim događajima. Nekoliko istraživanja je pokazalo da gledaoci često smatraju sportiste predstavnicima određenog političkog i socijalnog sistema njihove zemlje (čelični ruski gimnastičari naspram nasmejanih američkih atletičara). On takođe može biti koristan za domaću politiku, jer može ojačati osećaj zajedničkoj pripadnosti zemlji ili regionu. Uspeh u sportu takođe može da skrene pažnju narodu sa svakodnevnih problema i teškoća sa kojima se on suočava. Ove funkcije pomažu da se objasni velika količina novca koja se troši svakodnevno za planove razvoja sporta od strane vladajućih partija ne samo u prethodnim komunističkim zemljama pre 1989, već i u demokratskim zemljama danas. Dobri rezultati na međunarodnom sportskom planu posebno su važan cilj za manje zemlje koje nemaju puno drugih prilika da se dokažu na „velikoj sceni“.

Ovde međutim postoji i jedan paradoks. Veliki interes politike za sport verovatno ima veze sa činjenicom da su sportovi na kraju, ipak apolitični. Sportske igre su svet za sebe, sa jasnim pravilima koja važe svuda u svetu. Rezultati i postignuća su merljivi i mogu se proveriti. Pod ovim uslovima, uspeh u sportu mora biti prihvaćen svuda u svetu kao veliko postignuće, bez obzira na politički i socijalni sistem zemlje iz koje sportista dolazi.

Ali da li su sportovi zaista važni za utisak o nekoj naciji i prestiž koji ona stiče zahvaljujući sportskim rezultatima? Može se reći da sportski mediji utiču na način kako ljudi vide svoju i druge zemlje. Mediji se fokusiraju na sportiste koji nastupaju za njihovu zemlju i šire iste klišeje o drugim zemljama već godinama; Nemci su vredni i ambiciozni, Italijani strastveni, Francuzi ponosni i takođe ambiciozni, Britanci su čvrsti i fer, Azijati su brzi i okretni. Primena takvih nacionalnih stereotipa ima nekoliko funkcija kod sportskih izveštaja: može se koristiti da opiše događaj na prostiji način, da komentariše događaj ili da podigne određena očekivanja vezana za nastupajućih događaj. Klišeji koji se javljaju u medijima često odgovaraju tradicionalnim klišeima gledalaca i čitalaca. Obzirom da se važan deo vesti o određenim zemljama sastoji od sportskog izveštavanja mi ne treba da potcenjujemo načine na koje sportski mediji mogu stabilizovati takve klišeje. Važan nacionalni stereotip u sportskom izveštavanju objašnjava do određenog nivoa zašto uspeh u sportu može uvećati ugled zemlje. To je zato što se u slučaju uspeha, ističe uglavnom pozitivan stereotip. Ipak, mediji koriste nacionalni stereotip i klišeje na prilično fleksibilan način; ponekad je fudbal u "brazilskom stilu" često igran i od strane Nemaca.

Na kraju treba napomenuti da dugo vremena, odnos između politike i sporta nije bio važna tema za sportske novinare. Kada događaji iz sveta sporta postanu politički relevantni, npr. kada SAD i Sovjetski

Savez bojkotju Letnje Olimpijske igre u ranim 1980-im, komentari su uglavnom pisani od strane političkih, a ne sportskih novinara. Ali tokom 1980-ih i 1990-ih, svesnost o političkoj pozadini vezanoj za sport uvećala se među sportskim novinarima, verovatno zbog boljeg obrazovanja i menjanja uredničke politike. Može se reći da takva tendencija traje i danas.

Zaključak

Mas mediji su doneli revoluciju u svet u kome živimo i zauvek promenili protok informacija. Ljudi su danas znatno obavešteniji i svesniji događaja oko njih ne samo na lokalnom već i na globalnom nivou. Iako se na odnose s medijima kod nas, još uvek gleda kao na tehničku oblast rada (distribuiranje saopštenja za medije, itd.), što u velikom delu oni i jesu, ostaje činjenica da odnosi s medijima obuhvataju mnogo više od pisanja i distribuiranja informacija medijima, oni takođe zahtevaju veštine koje su daleko složenije od običnog slanja poruka, te stoga na odnose s medijima treba gledati kao na sredstvo koje sportskoj organizaciji pruža.

Iz sportske perspektive, promene koje u savremenom sportu nastaju sa sve većom komercijalizacijom i na njoj zasnovanom profesionalizacijom, nisu jednoznačne. Činjenica je da su „izvorni sport” i autentična sportska produkcija jedinstvena sociokulturna i psihosocijalna pojava. Sport je danas, kao i nekad, izraz ili ogledalo kulture i vrednosnog sistema svog društvenog okruženja, vrlo važan agens socijalizacije novih generacija, ali i nešto više od toga: on, jednostavno, menja postojeće i stvara nove kulturne obrasce i vrednosti. Čak i u ovoj današnjoj „tehnologizaciji sporta”, kada sportske aktivnosti nazivamo „produktima i uslugama”, sport mora da ostane jedinstven u onome što realno znači za ljude – da bude humana i etička kategorija ljudskih aktivnosti. U protivnom, izgubiće dušu i izvorni smisao.

U psihološkom smislu, komercijalizacija i profesionalizacija kao deo globalizacije sporta jesu odvojeni procesi, iako se u mnogim tačkama dodiruju i uzajamno podržavaju, direktno uslovljavajući činjenicu da savremeni sport postaje sve više i više poslovna i komercijalna delatnost, te da je sve manje i manje ono što je nekad bio: igra i zabava.

Literatura

1. Habermas, J. (1969). *Javno mnenje*. Beograd: Kultura
2. Kin, Džon. (1995). *Strukturni preobražaj javne sfere*. Beograd: Eko centar
3. Koković, D. (2004). *Sport i mediji*. Novi Sad: Fakultet za uslužni biznis
4. Korni, D. (1999). *Etika informisanja*. Beograd: Klio
5. Krsmanović, V. (2009). *Sociologija sporta*, Beograd: FMS
6. Krsmanović, V. (2010). *Poslovno komuniciranje u sportu (skripta)*. Beograd: FMS
7. Štiglic, DŽ. (2004.). *Protivrečnosti globalizacije*. Beograd: SBM-H
8. Šurbatović, J. (2012.). *Menadžment u sportu*. Beograd: Visoka sportska i zdravstvena škola
9. Tomić, D. (2007). *Marketing i PR u sport*. Beograd: FMS

Internet izvori:

1. Bogatinovski, Z. *Globalizacija i savremeni sport* (2012). Nova srpska politička misao. Preuzeto dana 01.11.2014 sa <http://www.nspm.rs/kulturna-politika/globalizacija-i-savremeni-sport.html?alphabet=l>
2. *Masovni mediji i sport* (2012). Savremeni sport . Preuzeto dana 01.03.2013 sa http://www.savremenisport.com/Mediji_Masovni_mediji_i_sport.html
3. *Poslednje vesti iz Pompeja* (2011). Nedeljnik vreme . Preuzeto dana 01.03.2014 sa <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1026258>
4. *Ekranizacija sporta u Srbiji* (2011). Savremeni sport. Preuzeto dana 01.03.2014 sa http://www.savremenisport.com/Mediji_Ekranizacija_sporta_u_Srbiji.html

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

005:796(082)(0.034.2)

МЕЂУНАРОДНА научна конференција Изазови савременог менаџмента у спорту (10 ; 2014 ; Београд)

Zbornik radova [Elektronski izvor] / Deseta međunarodna naučna konferencija Izazovi savremenog menadžmenta u sportu, [Beograd], 30. maj 2014. god. = Proceedings / 10th International Scientific Conference Challenges in Contemporary Sport Management, [Belgrade], 30 May 2014 ; [organizatori] Alfa Univerzitet, Fakultet za menadžment u sportu ... [et al.]. - Beograd : Alfa univerzitet, Fakultet za menadžment u sportu, 2015 (Beograd : Alfa univerzitet, Fakultet za menadžment u sportu). - 1 elektronski optički disk (CD-ROM) ; 12 cm

Sistemske zahteve: Nisu navedeni. - Nasl. sa naslovne strane dokumenta. - Tiraž 150. - Abstracts. - Bibliografija uz svaki rad.

ISBN 978-86-83237-99-9

1. Алфа Универзитет (Београд). Факултет за менаџмент у спорту
а) Спортски менаџмент - Зборници
COBISS.SR-ID 215470348